KODAK Color Control Patches
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
© The Tiffen Company, 2000
Kodak
LICENSED PRODUCT
Inches
Centimetres

Doppio

GAFORI

PRACTICA

MUSICES

MEDIOLANI

1496

INCUNABULI

C

3

27

Biblioteca Nazionale

Centrale - Firenze

©

INCUNABULI
C
3
27
Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

FRANCISCI
CAESARIS AVGVSTI
MVNIFICENTIA.

C. 3. 27

C. B. 27.

XIX

MVS

Franch. GAFORI

Pract. mus.

mediol. 1496

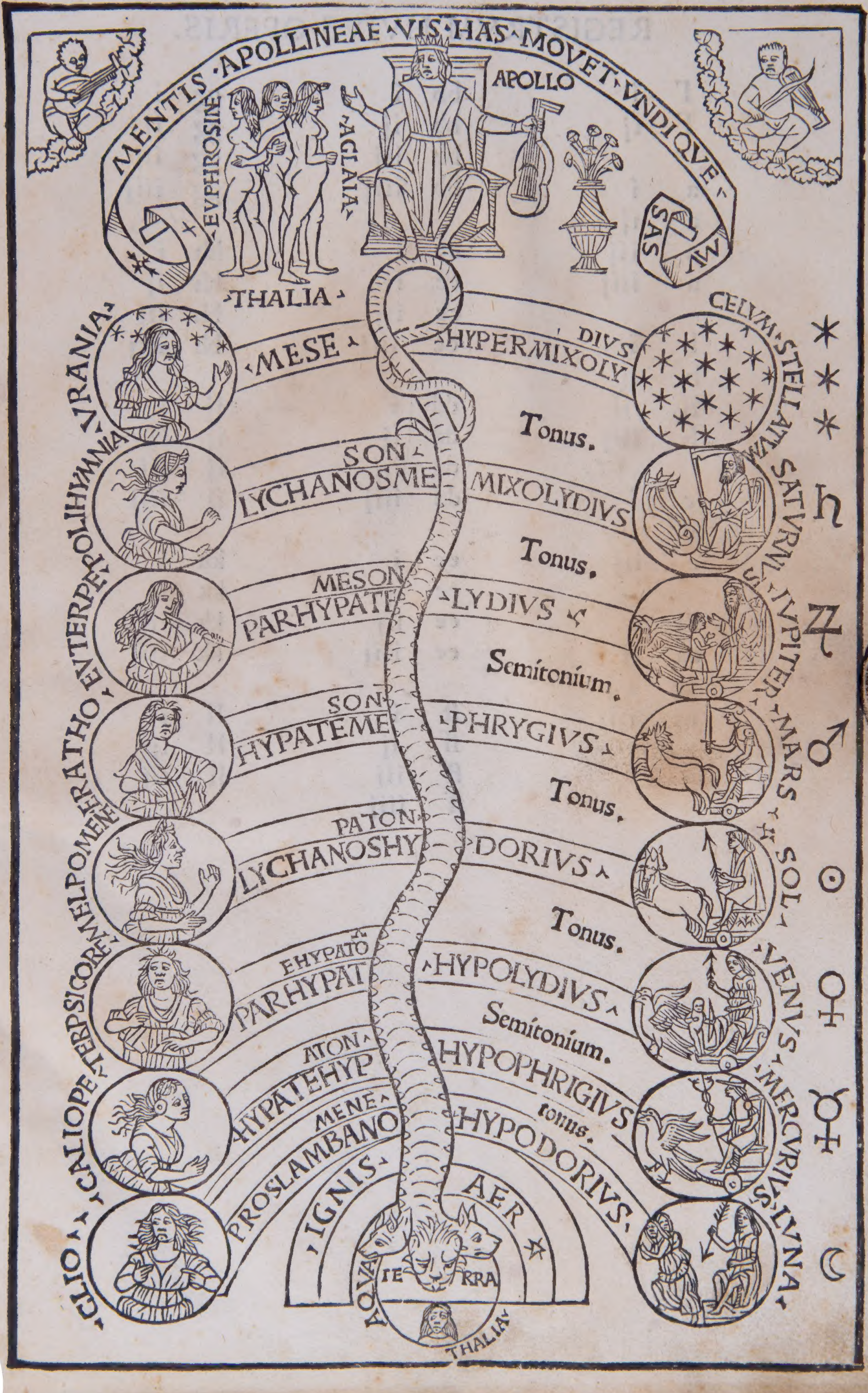
MENTIS APOLLINEAE VIS HAS MOVET VNDIQVE MVSAS
APOLLO
EVPHROSINE
AGLAIA
THALIA
VRANIA
POLIHYMNIA
EVTERPE
ERATHO
MELPOMENE
TERPSICORE
CALIOPE
CLIO
MESE
HYPERMIXOLYDIVS
CELVM STELLATVM
Tonus.
LYCHANOSMESON
MIXOLYDIVS
SATVRNVS
Tonus.
PARHYPATEMESON
LYDIVS
IVPITER
Semitonium.
HYPATEMESON
PHRYGIVS
MARS
Tonus.
LYCHANOSHYPATON
DORIVS
SOL
Tonus.
PARHYPATEHYPATON
HYPOLYDIVS
VENVS
Semitonium.
HYPATEHYPATON
HYPOPHRIGIVS
MERCVRIVS
tonus.
PROSLAMBANOMENE
HYPODORIVS
LVNA
IGNIS
AER
AQVA
TERRA
THALIA

REGISTRVM HVIVS OPERIS.

Γ i
Γ ij

a i
a ij
a iij
a iiij

b i
b ij
b iij
b iiij

c i
c ij
c iij

aa i
aa ij
aa iij
aa iiij

bb i
bb ij
bb iij
bb iiij

cc i
cc ij
cc iij
cc iiij

dd i
dd ij
dd iij
dd iiij

ee i
ee ij
ee iij
ee iiij

ff i
ff ij
ff iij
ff iiij

gg i
gg ij
gg iij
gg iiij

hh i
hh ij
hh iij
hh iiij

ij i
ij ij
ij iij
ij iiij

kk i
kk ij
kk iij
kk iiij

ll i
ll ij
ll iij

Descriptio Musice actionis Franchini Gafori Laudensis.

LIBER PRIMVS.

De Introductorio ad musicam exercitationem necessario.	Caput primum.
De syllabicis sonorum nominibus & eorum distantijs	Caput secundum.
De Clauibus & pronuntiatione notularum	Caput tertium.
De proprietatibus & mutationibus vocalium syllabarum.	Caput quartum.
De Consonantia diatessaron eiusq; speciebus.	Caput quintum.
De Consonantia diapente eiusq; speciebus.	Caput sextum.
De consonantia diapason eiusq; speciebus.	Caput septimum.
De Diuersis tonorũ accidentibus ac formatione primi toni	Caput octauum.
De Formatione secundi toni.	Caput nonum.
De Formatione tertij toni	Caput decimum.
De Formula quarti toni.	Caput vndecimum.
De Compositione quinti toni.	Caput duodecimum
De Formula sexti toni.	Caput tertiũdecimũ.
De Formula septimi toni.	Caput q̃rtũdecimũ.
De Progressione octaui toni.	Caput q̃ntũdecimũ.

LIBER SECVNDVS.

Mensurā tp̃ris in voce Poetę & Musici breuē & lōgā posuerũt.	Caput primum.
De Varijs antiquorum figuris & earum mensura	Caput secundum.
De Consyderatione quinque essentialium figurarum.	Caput tertium.
De Diminutioribus figuris.	Caput quartum.
De Ligaturis figurarum.	Caput quintum.
De Pausis.	Caput sextum.
De Modo.	Caput septimum.
De Tempore.	Caput octauum.
De Prolatione.	Caput nonum.
De Partibus figurarum.	Caput decimum.
De Imperfectionibus figurarum.	Caput vndecimum.
De puncto.	Caput duodecimum
De Alteratione.	Caput tertiũdecimũ.
De Diminutione.	Caput q̃rtũdecimum
De Sincopa.	Caput q̃ntũdecimũ.

©

LIBER TERTIVS.

De Contrapuncto eiuſq; elementarijs vocibus.	Caput primum.
De Natura & denominatione ſpecierum contrapuncti.	Caput ſecundum.
De octo regulis contrapuncti.	Caput tertium.
Quæ & vbi in contrapuncto admittendæ ſint diſcordantię.	Caput quartum.
De Conſentanea ſuauitate quartæ.	Caput quintum.
Quare quarta inter medium ſonum & acutiorem concordat: diſcordatq; inter medium & grauiorem.	Caput ſextum.
De Conformitate & diuerſitate tertiæ & ſextæ.	Caput ſeptimum.
De Denominatione extremorũ ſonorum in coucordãtijs.	Caput octauum.
Alterna intenſione ac remiſſione ſpecierum: diuerſa contrapuncti diſponuntur elementa.	Caput nonum.
De diuerſitate figurationis ſonorum in contrapuncto	Caput decimum.
De Compoſitione diuerſarum partium contrapuncti.	Caput vndecimum.
De conſimilibus perfectis concordantijs in contrapuncto cõſequenter tolerandis.	Caput duodecimum
De Fictæ muſicæ contrapuncto.	Caput tertiũdecimũ.
De Falſo contrapuncto.	Caput quartũdecimũ
De Regimine & modeſtia modulantis.	Cap̄ quintũdecimum

LIBER QVARTVS.

De Deffinitione & diſtinctione proportionis.	Caput primum.
De Quiq; generib9 ꝓportionũ maioris & minoris inęqlitatis.	Caput ſecundum.
De Genere multiplici eiuſq; ſpeciebus.	Caput tertiuum.
De Genere ſubmultiplici eiuſq; ſpeciebus.	Caput quartum.
De Genere ſuperparticulari eiuſq; ſpeciebus.	Caput quintum.
De Genere ſubſuperparticulari eiuſq; ſpeciebus.	Caput ſextum.
De Genere ſuperpartienti eiuſq; ſpeciebus.	Caput ſeptimum.
De Genere ſubſuperpartienti eiuſq; ſpeciebus.	Caput octauum.
De Genere multiplici ſuperparticulari eiuſq; ſpeciebus.	Caput nonum.
De Genere ſubmultiplici ſuperparticulari eiuſq; ſpeciebus.	Caput decimum.
De Genere multiplici ſuperpartiente eiuſq; ſpeciebus.	Caput vndecimum.
De Genere ſubmultiplici ſuperpartiente eiuſq; ſpeciebus.	Caput duodecimum
De Coniunctione plurium diſſimilium proportionum.	Caput tertiũdecimũ.
De Proportionibus muſicas conſonantias nutrientibus.	Cap̄ quartũdecimum
De ꝑductione multiplicium ꝓportionũ ex multiplicib9 & ſupparticularib9.	Cap̄. xv.

F I N I S.

ILLVSTRISSIMO & Excellentiſſimo Principi dño. D. Lodouico Mariæ Sfortiæ Anglo Duci Mediolanenſium inuictiſſimo Franchinus Gaforus Muſicæ profeſſor Salutem.

QVantæ muſicæ artis profeſſio Illuſtriſſime Princeps apud Priſcos nõ authoritatis modo ſed etiam venerationis extiterit facile edocemur & ſummorũ Philoſophorũ exemplo q ſe admodum ſenes ad hanc diſciplinam velut in ea ſummam ſtudiorum ſuorum manum impoſituri contulerunt: & ſeueriſſimarum rerũ publicarum inſtituto: quæ cum ſumma diligentia quicquid moribus publice officeret: circuncidi curaſſent: hanc tamen artem non modo non eiecerint: ſed etiam velut morum parentem Altricemq; ſummo ſtudio excoluerunt: & vt claudam ſemel oĩum gentium oĩumq; nationum cõſentienti ſtabiliq; cõfirmatur iudicio apud quas nihil vnq̃ fuit cura maiore celebratum. Quæ enim alia diſciplina tãto mortalium aſſenſu: tantaq; omnis vel ætatis vel ſexus cõſpiratione recepta eſt: vt nullius conditionis vlleus ſit adhuc repertus qui moleſtias ſuas vel rudi ſaltem modulatione conſolari non ſtudeat? Nihil. n. æque animos ad diuerſiſſimos affectus breui momento traducere: non optimorum modo teſtimonio: ſed oculata (vt aiunt) fide conuincitur: Adeo vt eius Profeſſores antiquitas non Muſicos modo: ſed & vates & ſapientes appellare non dubitarit. Huc accedit Poetarum authoritas: qui Linum Orpheumq; dijs genitos: quoniam quorũdam hominum duram agreſtẽq; vitam ad mitiorem cultũ reduxerint: ſiluas ſaxaq; duxiſſe finxerunt. Sed ne forte Poetarum dictis parua adhibeatur fides: velut in maius omnia familiari ſibi figura extollentium: reperti ſunt ẽt ſapientiæ profeſſionis: q aſſerere non dubitarint: non ſenſibilia modo ſed etiã quæ citra ſenſum vtcunq; viuunt modulationibus muſicis permulceri. Atq; hac quidam cauſa eminentiſſimum Authorem Virgilium non hyperbole poetica in bucolicis dixiſſe ad ſilem cantum & duras motaſſe cacumina quercus arbitrati ſunt. Et. n. ſi Platoni credimus qui Mundi animam Muſica modulatione cõſtare dixit: nõ video profecto cur dubitari poſſit cætera quoq: qualicunq; anima degentia: quam eis cœlitus datam liquet: non affici lætariq; nature ſuæ congruentia: cum ſimilitudinem ſibi amicam eſſe iam palam conſtet. His ego rationibus illuſtriſſime Princeps tum etiam natura ad id impellente: cui non facile obſiſtimus motus: cum animum iam ab ineunte ætate ad hanc vſque diſciplinam appuliſſem: quæ preſertim & moribus conferret: vt peritiſſimis placet: & a profeſſione mea non abhorreret recepta iam diu opinione Religioſorum hoc potiſſimum munus eſſe: ne mihi ſoli ſtudia prodeſſent mea: librum etiam edidi antiqſſimorum rationẽ ſecutus

de huius artis ſpeculatione: quam græci Theoricam vocant quo & ratio ſtudiorum
meorum conſtaret: & laborum fructus latius ſpargerētur. Quod opus inclyte Prin-
ceps nomini tuo dicaui: cunctāter id q̄dem ac timide: ne tibi grauiſſimis curis ma-
ximarūq; rerum ponderibus occupato intempeſtiuis nugis obſtreperem. Cæterum
poſteaq̄ perſpexi quāto fauore quantaq; benignitate opuſculum noſtrum alioquin
rude atq; incultū ſis proſecutus: additum mihi ea liberalitate etiam currenti calcar:
ſtudiumq; meum nō mediocriter accenſum eſt: vt alterā quoq; huius diſciplinæ par-
tem ſecurus iam ſtomachi tui aggrederer. Muſica enim nō vt cæteræ Matheſeos di-
ſciplinæ ſpeculationi tātum vacat: ſed exit in actū: moralitatiq; vt predictum eſt cō-
iungitur. Neq; enim ſatis officio meo feciſſe videbar: ſi in inq̄ſitione tātum ſubſiſte-
rem: ad paucorum id vtilitatem ſpectare ratus: niſi profectui etiā publico nr̄a indu-
ſtria deſudaret. Hæc nāq; muſicæ pars nō ſolum ſui cognitione prodeſt: ſed longius
promotis radicibus reliqua etiā ſtudia coadiuuat: quod grauiſſimorum virorum te-
ſtimonio cōprobatū eſt: q ſe nihil aliud ex Muſice quā litteras didiciſſe profeſſi ſunt.
Hanc .n. artem Fabius Quintilianus antiquiſſimam omnium in litteris ſtudiorum — Fabius Quintilianus.
authore Timagene cōfirmat. Cæterū cum de Muſica loquor: non hanc Theatralem
atq; effœminatā intelligo quę mores publicos corrūpit potius q̄ informet: ſed illam
modeſtam atq; virilem antiqs heroibus celebratam: quę Menſis Regum Conuiuia
libusq; epulis admota: recubantium cōcertatione circūlata inter eos cythara clariſ-
ſimorum virorū egregia facinora decantabat: quod maximum profecto ad virtutis
ſtudia incitamentū fuit: verum hæc etiam altius euecta: cælo quoq; inſeritur: ac ſolis
labores: errantēq; lunam: ac Titania aſtra celeberrimorū vatum teſtimonio enarrat:
& quaſi nō contenta impleſſe meritis ſpatia terrarum cælos penetrat: diuinarūq; re-
rum myſterijs iniūgitur. Hoc igit' opus princeps oculatiſſime tuo ductu tuiſq; auſ-
picijs proxima fœtura apud me natum: vt plinij ſecundi verbis vtar: atq; impreſſum
tuo nomini qua debeo veneratione dicaui. Ad quē .n. labores meos referam cōmo-
dius q̄ ad quem nō cuncta mō Italia: ſed remotiſſimæ quoq; gentes: ius arbitriūq; nō
conſiliorum ſolū ſed etiam geſtorum ſuorū velut ad honorarium Arbitrū referre ſo-
lent? Nec veritus ſum ne tibi hoc munuſculū nr̄um maximas res obeunti moleſtum
accederet: cū ſciam te ita maximis moderari ſolitum: vt minima quoq; non ſpernas:
fœlicitateq; ingenij ita cuncta digerere vt inoffenſo tenore peragātur. Quāq̄ tibi nō
inter minima habeātur: quæ ad ꝓfectū ſtudiorū ſpectent. Teſtimonio ſunt præclara
gymnaſia diſciplinarum q̄dem oīum ſed præcipue græce latinæq; facundiæ quæ tibi
maxima cura ꝑ Imperij tui vrbes inſtituta ſunt. Quis enim alius ſortis fortunęq; tuæ
adoreola ſuorum ingenia maiori iuſſu ad virtutem incitat tuetur fouet? Cæterum
quantum ad me ſpectat non poſtulo vt ſcripta mea ad comparationem magnorum
authorum ſumantur: nec vt authoratis ſcriptoribus annumerer: quorum doctrinæ ſi
quid in noſtris boni fuerit libētiſſime acceptum refero: ſatis mihi ſuperq; erit: ſi tan-

tum adnitar: hactenusq; industriam nr̃am commendari volo vt studiosorum profectui concinna compendiosaq; breuitate consuluisse dicar: vt quæ forent sparsim per Authorum volumina requirenda in vno opere: cōuenienti rerum ordine cōgesta reperiantur. Elaborauimus nāq; vt res omnes suis principijs exorsę p seriem ad calcem perducerentur: ne qua lector in difficilę alioquin arte confusione circūagat: scriptorisq; magis ineptia quam rerum obscuritate laboret. Hoc nobis tātum assumimus: hinc industriæ nostræ commendationem petendam censemus. Sume igitur humanissime Princeps Munusculū nr̃um qua in cæteris soles clementia: patereq; nominis tui saltem prefatione subniti sic recipi merebitur: quāq; commēdationem merito suo sibi præstare non potest: dicatura consequetur. Cum alioquin nos vt omnia vel fortunæ nostræ vel ingenij bona tibi accepta referimus: sic quicquid studio industriaq; effecerimus nomini tuo tempus in omne dicatum consecratumq; esse volumus.

Carmen Lucini Conagi.

Et iuuat: & vellem meritas tibi reddere laudes:
Sed quis pro meritis te Ludouice feret?
Aurea das nobis: & fœlicissima princeps
Secula: nulla ducum gloria tanta fuit.
Atq; alia vt taceam rerum monumenta tuarum
Quæ superant hominum colloquia: atq; fidem.
Quando artes vllo tantum uiguere sub æuo?
Aut sic ingenijs pallas amica fuit?
Cernimus Isæos: Euclidas: Pythagorasq;:
Phœbigenas: & qui sydera celsa petant.
Nec tibi Chrysippi desunt: doctiq; Solones:
Et tua parthasias dant tibi sæcla manus.
Prodijt & stygia per te de sede reuulsa
Musica: nec notos attulit ipsa modos.
Ecce suas Franchinus opes: sua munera profert
Pieria quo non clarior arte viget.
Has pete tu lector: nil non laudabile cernes.
Hinc exerceri discis: & inde loqui.
Quicquid agas isto cantans cognoscere libro:
Et poteris recto promere quæq; sono.
At tu si modo sit grati tibi muneris auctor:
Ad dominum pro se fer pia vota deum.

FRANCHINI GAFORI LAVDENSIS. MVSICE ACTIONIS. LIBER PRIMVS.

De Introductorio ad Muſicam exercitationem neceſſario. Caput primum.

ET ſi harmonicam ſcientiam plerique ceſſante vſu (quod theorici eſt) lõge auctius quam q̄ ipſa ſunt exercitatione proſequuti: hos tamen ad tantum harmoniæ vſum nulla creditur ſcientia p̄uenire non potuiſſe: Quid enim præſtantiſſimos veteres illos primo theoricæ conſcriptos commemorem: qum Orpheum: Amphionem: Linum thebeum: Arionem & Thimoteum ac reliquos ipſa poſteritas celebrarit: quorum cõcentu (vſu inquam) alter feras: ſaxa alter & ſiluas: Aquatiles beluas alter: agreſteſq; animos & rudes demulxere. hos & diſciplinæ ipſius inſtitutis & ipſa actione cõſtat celeberrimos extitiſſe. Nec temere Pythagoricos ipſos & Platonicos atq; Parhypateticos in medium adduxero: quorum iuſſu diſciplinandis adoleſcentibus & naturalis & artificioſæ vocis vſus plurimum comendatur: quod ea quidem ratione aſſertum eſt: quum Ariſtoxenus muſicus atq; Philoſophus teſte Marcho Tullio primo tuſculanarum queſtionum: ipſius corporis intenſionem quãdam velut in cantu & fidibus: quæ harmonia dicitur: ſic ex totius corporis natura & figura varios modos fieri tanq̄ in cãtu ſonos affirmauerit.

Sunt & qui vanas poſuere potentias niſi redigantur ad actus: qua re exercitationem melodicæ vocis ſentiunt harmonicæ conſyderationi plurimum contuliſſe: non q̄ variam ei multitudinem ſed ipſam adhibeat perfectionem. Eſt igitur muſicæ actio motus ſonorum cõſonantias ac melodiam efficiens. Quos quidem ſonos fruſtra ratione & ſcientia colligimus: niſi ipſa fuerint exercitatione compræhenſi. Hinc eorum Intenſiones remiſſioneſq; ac conſonantias non animo tantum atq; ratione: ſed auditus & pronũtiationis conſuetudine pernoteſcere neceſſe eſt. Sed neq;

Musica dissentit. Gramaticæ.

inficiabor hanc ipsam musicam actionem Grammaticæ plurimum esse discordem: quum in hac dum breui vel producta syllaba sit vtendum: omnino eorum qui nos ante iuerunt auctoritate id facimus: Musicum vero rationabili vocum dimensioni inseruire necesse est: nec illam vel illam syllabam ante pronuntiare q̃ sibi per vocis ac temporis mensuram licere sciat: quod & si conuenientius primo secundi huius operis descriptum est: Diuus tamen noscitur Augustinus secundo suæ musicæ argumentis efficacibus comprobasse.

Augustinus. Quattuor genera musicorum. Orarores. Lectores. Ambrosiani. Gregoriani.

Verum sonoras voces genera quattuor cōsequuntur. Primū genus est eorum qui circa prosam versantur. suum potius verbis q̃ melodia exprimentes conceptum: vt Oratores & lectores: & qui etiam in diuinis antiphonas modulantur & psalmos: quod (licet improprie) Ambrosiani nostri atq; Gregoriani clerici cantum planum vocant: quoniam simpliciter & de plano singulas notulas æqua breuis temporis mensura pronuntiant. Non enim concinitatis noscitur seruare naturam: sed ꝙ certi ipsorū modorum (quos & tonos vocant) limites & termini atq; vocum congressiones & transitus: secūdum .s. naturalem diatonici generis dispositionem obseruari pernoscuntur: cantilenarum ac totius modulaminis exordia in ipso vt plurimum comprobantur. Inde soniferam lectionem quasi lectionem sustinentem sonos vel ipsis sonis substitutam: ipsum planum cantum appello: Veteres autem vt vigessimooctauo problemate partis harmonicæ asserit Aristoteles: primas huiuscemodi vocum animaduersiones quas instituendis ad musicam adolescentibus prępone bant leges vocabant.

Aristoteles.

Secundum genus est eorum q non modo mentis conceptum sed & syllabas ipsas breues & longas (quod poetarum est) metrica consideratione pronuntiant: de quo quidem primo secundi gratiore licentia sermo fiet.

Qui sint musici & cantores. Thepphrastus. Guido.

Tertium genus est eorum qui alterutra inuicem sonoritate certis interuallorum dimensionibus melodiam ac dulcem efficiunt cantilenam. quod tertio presentis operis volumine pernotatur: hos proprie musicos & cantores vocant. Quartum genus histrionicæ & mimicæ arti dicari solet: & his qui ad vocis immitationem gestibus corporis commouētur vt saltationibus & choreis: quibus Theophrastus probatam in voce & corporis motu musicam ascripsit: Sed cum cerimonijs nostris hæc obscenitas non conueniat ad ea que diuinas laudes concernunt animum conuertimus. Constat itaq; Guidonem Aretinum ipsius frugiferæ musicæ introductorium descripsisse septem litteris: atq; sex syllabis chordas omnes denominantibus ad instar quindecim chordarum naturalis & perfecti diatonici systematis perornatum. Confert quidem plurimum humanæ vocis actioni lyræ aut cytharæ vel monochordi percussas concordes chordulas immitari: quarum alias graues: alias acutas: reliquas Græci medias dicebant. Verum ecclesiastici nostri, Guidonis huiusmodi traditionem quam manum vocant: in graue: acutū

Græci.

FIRENZE

& ſuperacutum diſtingunt : vt viginti ac duarum chordularum lineis & interuallis ſeu ſpacijs alternatim inſcriptarum : cõnumeratis ſcilicet ipſius ſinemenon tetrachordi cauſa & immitatione duabus coniunctis : octo priores quaſi ſilentio & taciturnitati proximas : appellant graues . octo vero his ſuperductas acutas vocant ac reliquas ſex ſuperacutas . Extat tamen in ipſis octo grauibus chordis & ipſum acumen : atq; grauitas in acutis . Inde eſt ꝙ ex ſingulo earum accruo cõſonantia proſilijt : quam acuti grauiſq; ſoni mixturam eſſe ſuauiter & vniformiter auribus accidentem Boetius deffinire ſolebat . Vocum igitur ſeptem litteris ꝑ lineas & ſpacia deductis ordo ſic ſumitur: nãq; grauiſſimo introductorij loco quẽ linea quadam ſignant Γ græcam litteram aſcripſerunt inde & ſyllabam vt. Viciniori autem ſpacio litteram A & ſyllabam re. Secundæ lineæ in acutum cõſequenti : litteram ♮ quadratam ex geminata Γ conuerſim coniuncta : & ſyllabã mi . Sed ſubſequenti in acutum interuallo litteram C & ſyllabam fa poſuerũt. Interuallum enim ſeu ſpacium intelligo vacuum marginem duabus lineis acumine & grauitate contiguis interiectum . Atq; conſimili progreſſione litteras ipſas : & ſeptem exachordorum ſyllabas chordulis annotarunt : ſed quamplura de his locus hic expeteret : quæ cum quinto theoricæ lucide deducta ſint: ipſa duximus breuitate pertranſire ſilentio . Sitq; diatonicum Guidonis introductorium litteris & ſyllabis per lineas & ſpacia deſcriptis hac parygraphia diſpoſitum.

Quid ſit conſonantia.

Boetius.

Interuallum.

Verte folium.

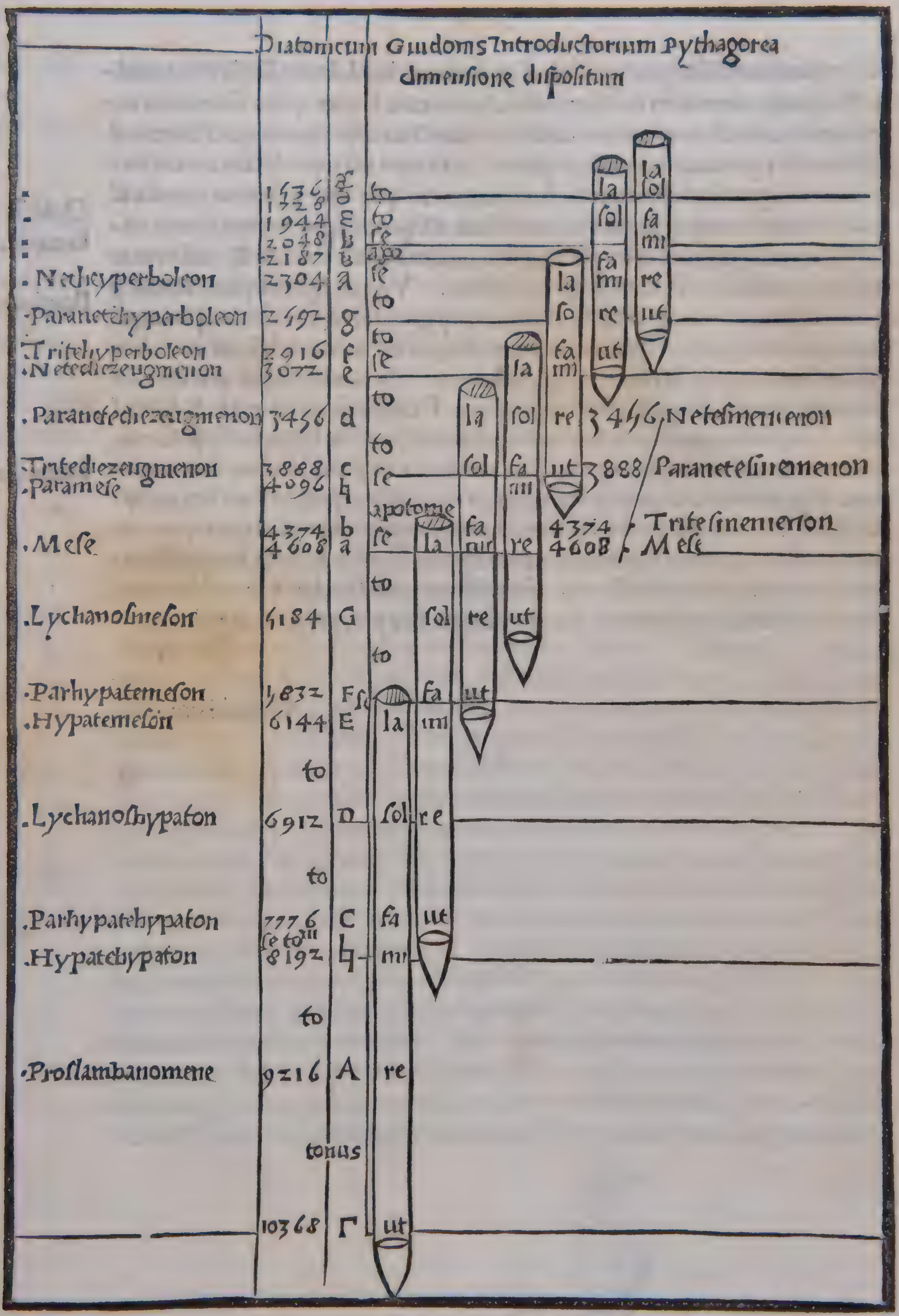

Diatonicum Guidonis Introductorium Pythagorea dimensione dispositum
1536
1728
1944
2048
2187
.Nethyperboleon 2304 a
.Paranetehyperboleon 2592 g
.Tritehyperboleon 2916 f
.Netediezeugmenon 3072 e
.Paranetediezeugmenon 3456 d
.Tritediezeugmenon 3888 c
.Paramese 4096 ♮
apotome
4374 b
.Mese 4608 a
.Lychanosmeson 5184 G
.Parhypatemeson 5832 F
.Hypatemeson 6144 E
.Lychanoshypaton 6912 D
.Parhypatehypaton 7776 C
.Hypatehypaton 8192 ♮
.Proslambanomene 9216 A
tonus
10368 Γ
to
se
apo
la
sol
fa
mi
re
ut
3456 Netesinemenon
3888 Paranetesinemenon
4374 Tritesinemenon
4608 Mese

De ſyllabicis ſonorum nominibus & earum diſtantijs. Caput ſecundum.

ſ Eptem tantum eſſentiales chordas ſeptenis littteris a Gregorio deſcriptas ſexto eneidos hoc carmine Maronis auctoritas celebrauit. Necnon thraytius longa cum veſte ſacerdos Obloquitur numeris ſeptem d.ſcrimina vocum. Inde & introductorium ipſum Guido ſeptẽ cõmixtis pfecit exachordis. exachordum. n. eſt compræhenſio ſex chordarum diatonica dimenſione diſpoſitarum. quarum nomina ſunt: vt re mi fa ſol la. Sunt enim vt re graues dum græcis aſſentior ſol la acutæ: & mi fa mediæ. ~~Eccleſiaſticorũ vero mos eſt: vt re graues dum græcis aſſentior ſol la acutæ: & mi fa mediæ:~~ Eccleſiaſticorum vero mos eſt: vt re graues vocare: mi fa acutas: & ſol la ſuperacutas. Has quidem Guido ipſe ita diſpoſuit: vt ſingula perfecti ac diatonici ſyſtematis interualla duabus tantum huiuſmodi ſyllabis deffiniret. Nãqꝫ inter vt & re ſeſquioctaua dimẽſione toni clauditur interuallum. Inter re & mi ſimiliter. Sed inter mi & fa minoris ſemitonij diſtantia eſt. Inter fa & ſol atqꝫ inter ſol & la extenſus eſt tonus. Qua re altior eſt re quam vt tono: & tono item grauior vt q̃ re. Re a mi tono vincitur acumine: ſubeſtqꝫ ei tono in grauitatem. Fa q̃ ſol grauior eſt tono: ac ſol tono fa ſuperuadit in acutum. La a ſol toni interuallo ipſa grauitate deuincitur: ſed la epogdoa diſtantia ſol ſuperat in acutum: Verum fa acutior noſcitur q̃ mi: ſolo minoris ſemitonij ſpacio. Inde eodem interuallo mi q̃ fa grauiorem eſſe neceſſe eſt. Conſtat igitur in ſingulo exachordo quattuor tonos diuerſis notulis circũſpectos minus ac naturale ſemitonium medio conclaudere loco: quod ipſa neceſſitate factum exiſtimari licet. Nam quum tres conſyderare volueris ſecundum tetrachordorum varietatem diateſſaron formas: nuſq̃ in ſolo exachordo eas poteris diatonice comperire: niſi quattuor ipſi toni medium ſemitonium conclauſerint: quod facile per hæc quæ dicimus poteſt qſqꝫ ex ſeipſo cõtueri. Atqꝫ iccirco ſingula in ſyſtemate perfecto diatonice ac naturaliter diſpoſita ſemitonia duabus ipſis ſyllabis mi & fa intercidere pnoſcũtur: tãta fuit ad cõmixtorum ſeptem exachordorum diſpoſitionem ipſius Guidonis animaduerſio. Nãqꝫ vniuſcuiuſqꝫ exachordi principium vel primo præcedentis exachordi tetrachordo cõiunxit: vel ipſum ab eo toni diſiunctum inſtituit interuallo. Qua ex re In eptachordo: duorum exachordorum prima comprobãtur tetrachorda. At vbi primum ſecundi exachordi tetrachordũ terminatur: tertium exachordum b molle dictum: quod & coniunctum dici poteſt: ſummit exordiũ ſupductum qdem: vt & trittoni aſpitas fiat in modulatione ſuauior: & nõnullorum tonorum cõpoſitio poſſit p variatas conſonãtiarum ſpecies cõmixte atqꝫ item acqſite pcedere. Quartum vero exachordũ a primo ſecũdi exachordi tetrachordo toni in-

Gregorius.
Virgilius.
Guido.
In laudem Guidonis.

teruallo disiungitur in acutum. Quintũ autem exachordum primo quarti exachordi coniungitur tetrachordo. Verum primo quinti huius exachordi tetrachordo sextum cõnexum est exachordum. quod sinemenon seu coniunctum potest appellari. Septimũ exachordum a primo quĩti exachordi tetrachordo toni distantia disiungitur in acutum.

Quid sit tonus.

Est enim tonus legitimum sesquioctauæ dimensionis spaciũ duobus sonis circũscriptum. Hic duas propinquas sola sectione sustinet partes. quarum altera minor: altera maior: Hanc apotomen seu semitonium maius illam minus semitonium vocãt: Abstracto quidem ab ipso tono minore semitonio relinqtur apotome: quo difficilime discors transitus procedit in vocibus. secus ipso minore semitonio: nãq; concors & suaue tonis ipsis & consonantijs præstat temperamentũ vt ĩ harmonia instrumẽtali notissime comprobabo. quum potissime in diatonica introductione ante vel post vel inter duos tonos naturaliter noscatur esse deductum.

Quid sit semitonium.

Hinc semitonium ipsum liceat deffiniri interuallũ quod duabus sesqoctauis appositum sesqtertiam ducit proportionem seu spatium quod duobus tonis cõiũctum sonoris terminis extremis diatessaron perficit cõsonantiam.

Quid sit interuallum.

Interuallum autem seu spaciũ hoc modo potest intelligi distantiam esse acuti atq; grauis soni. Sonorus autem mentis conceptus certis notulis declaratur: quarum extensionem intensionẽq; ac remissionem linearum ac spatiorum varietate dispositas ipsa voce consequi necesse est atq; iccirco notulæ ipsæ vocis signa dicuntur. Voces autem q̄ scribi non possint: vsu & exercitatione mandãtur memoriæ ne pereant: profluunt nãq; in præteritum tempus pronuntiationes earum. Fit igitur notularum triplex descriptio simplex composita & mediocris. Simplex notula est quæ alteri notulæ non coniungitur: & quadrato corpore figuratur hoc modo ■ quãdoq; item cũ virgula in latere eius dextro descendente describitur in modum longæ mensurabilis vt hic.

Cõposita notula ẽ quæ alteri notulæ consuitur quæ tunc diuersam consequitur descriptionẽ. Nã quũ ligatura ascẽdit: secundã. s. notulã habens altiorem: prima nullam expetit virgulam ascendentem descendentemue: cuiuis lateri eius vt hic.

Quũ aũt descendit ligatura secundam. s. notulam habẽs grauiorem: primę tũc ascribitur virgula descẽdens in latere sinistro: siue obliqua fuerit siue quadrata hoc modo.

Quã qdem principijs ligaturarũ cõgruentiam veterum auctoritas proprietatẽ instituit vocitandã. Est igitur proprietas cõueniens principijs ligaturarũ descriptio a musicis auctoribus instituta.

Philosophus

Vltimis aũt cõmissura notulis: q̄ omnium rerũ pfectio teste Philosopho fini attribuatur: pfectionẽ ascripserunt. Hæc. n. tribus modis denotatur: Aut. n. vltima

ligaturæ notula ē ſub penultima q̄dro corpore deſcripta vt hic.

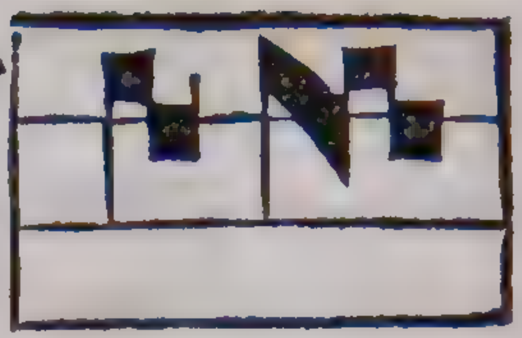

Aut ſupra penultimam dirrecte vt hic.

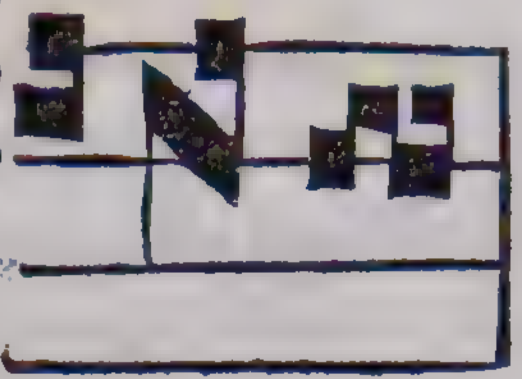

Aut ſupra penultimam indirrecte recto ſcilicet gradu: quadrato corpore & deſcendente virgula in latere dextro hoc modo.

Eſt itaq; pfectio cōgrua vltimis ligaturarū notulis figuratio. Huiuſmodi autem poſitionibus diſſentiētes a vetuſtatis auctoritate recedunt. Quo fit vt q vltimam ligaturæ notulam obliquo corpore deſcribunt vt hic.

In errorem ducantur: cōceduntur tamen duæ tantum in corpore obliquo notulę hoc modo.

Verum corpus obliquum aſcendens vt hic.

vſus perhorreſcit.

Mediįs autem ligaturarū notulis quæ.ſ.inter extremas iūguntur nulla figurationis aſcripta eſt diuerſitas: nāq; vt quadratæ ſimplices figurantur vel obliquæ hoc modo.

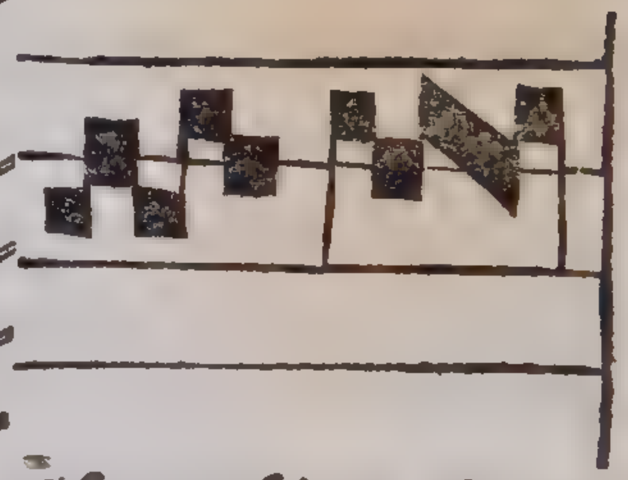

Oi̊s inſup ligatura quāq̄ multas complexa eſt notulas vnicam ſubtrahit ſyllabā pronūtiandā. Oēs igitur muſicæ huiuſmodi ꝑgreſſionis notulę: & ſi diuerſis figurationibus deſcribūtur æquali tēporis mēſura debēt pronuntiari. Mediocris notula eſt quæ nec ſimpliciū nec cōpoſitarum figurarū formā ſūmit: ſed ī ſui ſimplicitate obliquo corpori certa ſimilitudine cōparat̃ neq; ſola deſcribit̃: ſed duæ ſaltē aut plures in forma mēſurabilis ſemibreuis deſcēdētes plerūq; ꝑnotāt̃ hoc mō.

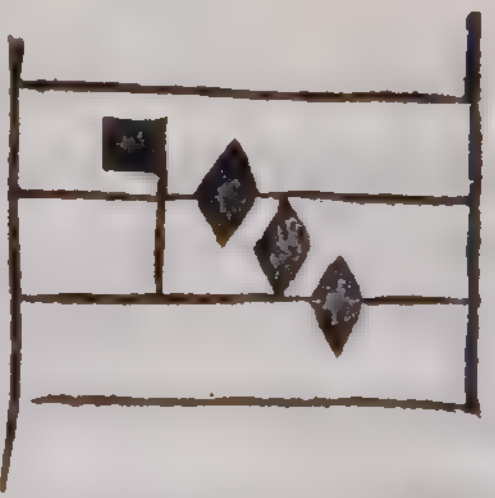

Cæteris aūt æquales ſunt in pronūciatione & temporis mēſura. licet nōnulli eas duplo ſtrictius cæteris cōmenſurent: quod nō ratione ſed cantoris arbitrio duximus cōcedendū. Plerique enim plani cantus notularū pronuntiationē & menſuram proprio imperio cōſeq voluerūt. Inde nō abs re Perſiį dictum. Velle ſuū cuiq; eſt: nec voto viuitur vno. Sunt & qui notulas huiuſmodi plani cantus æque deſcribunt & commenſurant figuris menſurabilis conſyderationis vt longas breues ac ſemibreues. vt conſtat in Symbolo cardineo: & nonnullis proſis atq; hymnis: quod Galli potiſſime ad ornatiorem modulorum pronunciationē ipſa diuerſitate concipiendam celeberrime proſequntur.

Perſius.

De Clauibus & pronuntiatione notularum. Caput tertium.

Musici. Aristoteles.

Post hæc: qbus signis notularũ nomina & grauitates atq; acumina & extensiones p lineas & spacia pcipiuntur necesse est apperire. Omnis.n.littera siue sedes lineali vel spaciali loco in itroductorio disposita clauis vocitatur: quoniam notulæ oẽs lineis ipsis vel spatijs claudũtur. Sed neq; necessariũ fuisse cõstat lineas omnis & spacia proprijs litteris & clauibus declarare propter.s.mutuam contiguæ descriptiõis conculcationẽ. Qua re cõgruum arbitrati sunt Musici paucioribus signis omnes introductorij chordas apperire. Frustra.n.vt Aristoteli placet id fit p plura: quod fieri potest p pauciora. Duobus nãq; signis quæ claues dicuntur & graues & acutas atq; supacutas introductorij chordas discernere solẽt. Ac primum qdem signum (vt veterum primordia subsequar) est sola iter quattuor aut quinque linea rubro colore referta: quæ quum linealem possidet in introductorio locum: Ffaut grauẽ demõstrat. si spaciali loco descripta sit: Ffaut declarat acutã. Secundum signum est sola linea inter quattuor aut qnq; lineas glauco colore referta: hanc quũ linealem locum obtinet Csolfaut ascribunt: sin spaciali loco descripta sit: vel Cfaut grauẽ vel Csolfa supacutã indicabit quod & Ambrosianis pnotationibus frequẽtat: Adde quod veteres obseruabãt solã chordã celesti colore signatã ac spaciali loco descriptã: Bfa acutã intelligi: lineali vero Bfa supacutam. Atq; ita cæteras oẽs voces & notulas cõsequentes in graue & in acutũ p lineas & spacia cõsyderãdas facile discernebãt. Recẽtiores aũt Gregoriani & q rursus mensurabiles cãtilenas describunt quoniã lineas omnes vno eodemq; colore describi asseuerant: clauem ipsam linealem Ffaut grauis: tribus notulis lineæ ipsius capiti hoc ordine in scriptis solent pernotare.

Ac Csolfaut lineæ capiti duas scorsum notulas quadratas ascribunt hoc modo.

Verum Bfa acuta: ipsius litteræ descriptione declaratur vt hic.

Atq; hoc ordĩe clauis describit̃ vbi vniuscuiusq; exachordi primũ tetrachordũ terminat̃ in acutũ. Neq; incõueniẽter vno cõsensu musici ei notulæ quæ ad grauẽ sibi ꝓpinquorẽ semitoniũ deduceret: clauẽ ascripserũt: Nãq; semitoniũ ipsum magis artificiosum & ipsa proportiõe atq; ꝓlatu natura & arte difficilius est tono: hinc magis indiget demõstratione. Trib⁹ insup modis voces quas notulæ declarãt pronũtiari solẽt. Primo modo solfizando idest syllabas ac nomina vocũ exprimendo scilicet vt re mi fa sol la: vt hic.

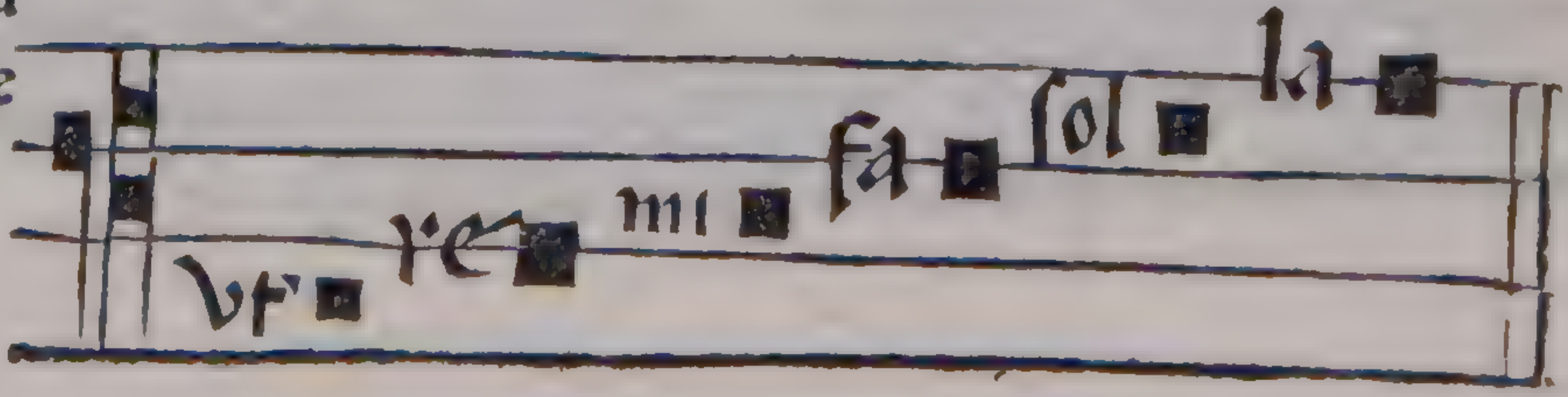

Quem quidem ꝓnuntiationis modũ tanq̃ legẽ initiandis pueris pręponẽdã tradũt.

Secũdo modo: sonos ac voces tãtũ emittẽdo ommissis penitꝰ litteris ac syllabis & dictionibus: quod exercitatꝰ cãtor facile ꝓseq̃t hoc mõ.

Tertio mõ: quascũq; dictiões vt antiphonas & respõsoria: & ipsarũ verba cãtilenarũ notulis ipsis subscripta pronunciando: Ad quem tanquam ad finem ellecti modulaminis clerici deducuntur. vt hic.

At syllabarũ ꝓnũciationẽ notulæ ipsæ hoc ordine declarãt. Cũ.n. re sit tono acutior q̃ vt: eius sonitus ipsius toni interuallo extollendus est: & vt econuerso a re toni interuallo deprimendus hoc modo.

Itẽ sonitus notulæ mi a re tono extollit: & re a mi eiusdẽ toni interuallo deprimitur: quod his notulis cõsyderat.

Fa sonitꝰ a mi minoris semitonij intenditur interuallo. & mi a fa eiusdem semitonij interuallo remititur in graue: vt hic.

Sol aũt syllaba sonitũ intẽdit sup fa toni iteruallo: & fa a sol eiusdẽ toni interuallo remittit in grauitatẽ quod hæ notulæ declarant.

Sonitus itẽ syllabę la eo qui est sol toni interuallo acutior ẽ: & sol a la: eodem est tono depressus: quod harũ dispositiõe notularum facile percipitur.

Rursus mi ab vt ditoni iteruallo tẽdit ĩ acutũ & vt a mi eodẽ distãtia deprimit ĩ graue: q̃ duobꝰ modis euẽit. s. cõposite & simpliciter: cõposite quũ duorꝫ tonorꝫ iterualla circũscribũt duobus extrẽis terminis medio & cõi termino interscripto vt hic

Incõposite aũt quũ duorũ tonorũ distantia duobus tm̃ extremis terminis nullo medio iterscripto cõclauditur quod his notulis dilucide ꝑcipit.

Hunc Boetius & Ptholomeus enarmonicis tettachordis ascripserũt natura concinnum.

Boetius.
Ptholomeus.

Quid sit ditonus.

Est.n.ditonus duorū tonorū accruus. Semiditonus vero toni ac minoris semitonij cōmixtio:a semum dictus quasi imp̄fectus vel diminutus ditonus. hūc Boetius

Semiditon9.

chromaticis tetrachordis trihemitonium incōpositum proponit.natura qdem concinnum. Pythagorica naq; exq̄sitione in singulo diatonico ac naturali tetrachordo

Pythagoras.

(auribus inq̄ dissono)incompositum quoddā natura consonū mediarū.s.chordarū laxatione repertum est:quod cū duplici cōsyderatione depræhensum sit:ditono.s.&

Chromaticū Enarmonicū

trihemitonio:duo ipsa Chromaticū & Enarmonicum genera naturali diatono sunt interiecta:at latius in harmonia instrumētali hæc ipsa cōtractabimus. Igit̄ fa sonitus a re semiditoni interuallo recedit i acutum & re similiter a fa laxatur i graue. duobus item modis:cōposite inquam & incomposite vt his descriptionibus potest ex se ipso quisq; percipere.

Sol autem sonitus q̄ mi semiditoni rursus iteruallo acutior est: & mi q̄ sol grauior:atq; itē cōposite & incōposite cōsyderat̄. Distat aūt hic ab eo q inter re & fa deductus est. Ille.n.semitonium tono acutius: hic tonum semitonio seruat acutiorem: quod his notulis probatur.

Fa aūt sonitus ab vt in singulo exachordo: diatessaron cōsonātia seu epitrito iteruallo extollitur in acutum:& syllabe vt sonitus a fa cōsimili distantia premitur i graue:quod quattuor modis euenit:Aut.n.tribus distinctis interuallis:a quattuor notulis circūuentis:duobus.s.tonis ac semitonio disponitur & procedit. Aut duobus interuallis: toni.s.& semiditoni. Aut duobus rursus interuallis ditoni & semitonij. Aut vnico & incōposito extremorū sonorū interuallo: quod his deducit̄ exēplis.
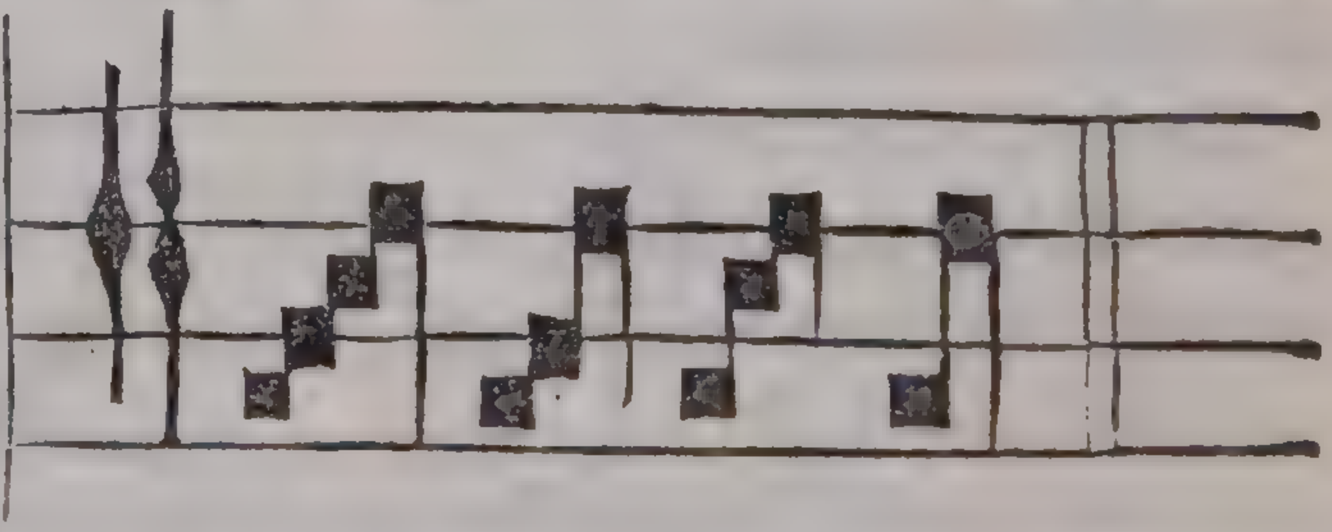
Sonitus vero sol ab vt diapentes interuallo sustinetur i acutū: tribus.s. tonis & semitonio:quod variatis notulis per diuersa tēditur interualla vt his deductionibns consyderatur.

Sonitus autem la ab vt diapentes ac toni diſtantia deducitur in acutũ: tonis quattuor ac minore ſemitonio: quod tam ex graui in acutum q̃ ex acumine in grauitatem diuerſis poteſt interuallis ſuſtineri: vt his monſtratur exemplis.

De proprietatibus & Mutationibus vocalium ſyllabarum. Caput quartum.

P Roprietas in notulis vocalibus ſecundum Marchetum paduanum eſt deriuatio pluriũ vocum ab vno & eodẽ principio. Tinctoris aũt proprietatẽ dicit ſingularẽ deducendarũ vocum qualitatem. Nõ.n. proprium & proprietas idem ſunt. nam proprium eſt concretum: proprietas vero abſtractum veluti Album & Albedo eſt enim proprium quædam res & ſubſtãtia coniuncta cum qualitate ſiue mauis dicere cum accidente: & hoc eſt cõcretum. proprietas vero eſt quædam paſſio ſiue qualitas ſeu accidens quod dum abſtrahitur ab ipſa ſubſtãtia cui inhæret dicitur abſtractum veluti eſt proprietas aut albedo. Verum proprietatem huiuſmodi modulationis dicimus eſſe ſingularem vniuſcuiuſq; exachordi in introductorio diſpoſiti deductionem. Deductio eſt ſex ipſarum ſyllabarum diatonica ac naturalis progreſſio: vt aſcendendo: hoc ordine: vt re mi fa ſol la. deſcendẽdo vero: la ſol fa mi re vt. Hæc enim ſeptem exachorda vocant proprietates ſeu qualitates: quarum tres ♮ quadræ vel ♮ duræ: duas naturæ: ac duas b rotundæ vel molli aſcribunt. Quæ autem ♮ quadrales dicũtur ſub littera G exordium ſortiuntur. Naturales autem in littera C Sed B mollares in littera F principium poſſidere noſcuntur: quod ex ordine introductorij liquido percipitur. Primam igitur exachordi figurã grauiſſima chorda ſcilicet Γ græca littera producit: quam linea ♮ duralis qualitatis noſcitur ſuſtinere. Secundam exachordi figuram: tertia litterarij nota quartam chordam in ſpatio diſponens producere cognoſcitur: hanc naturalem proprietatem ſeu qualitatem vocant. Tertiam autem exachordi figuram ſextus litterarij character ſeptimam chordam attingens recto ordine produxit: hanc b mollarem qualitatem nominant. Ac iteratas huiuſmodi proprietates Introductorij deſcriptione pernoteſcere conſtat. Mihi inſuper nequaquam placet Anſelmi ratio qua naturæ proprietatẽ inter ſcilicet ♮ quadrã & b rotũdam

Marchetus.
Tinctoris.
In Anſelmũ.

ſeu melius dixero inter ♮ durã & b mollem mediã collocauit quaſi ipſa naturæ proprietas ſuauior ſecundum ſcilicet chromaticum genus ſit diſpoſita: Aſperior autẽ ♮ quadræ in diatonico: Longeq; ſuauior b mollis in Enarmonico deductę ſint. Nam vnũquodq; exachordũ ſiue ♮ duræ qualitatis: ſiue naturalis: ſiue etiam b mollaris: ſecundum diatonicum genus noſcitur eſſe dimenſum: hinc potius mihi ipſi perſuadeo ipſam naturæ qualitatem quartæ chordæ inſcriptam eſſe q̃ prioris ac grauioris hypaton tetrachordi diatonici ſcilicet ac naturalis generis: potiſſimũ diaſtema cõtineret. b mollem vero q̃ primum ſui ipſius tetrachordum ad coniunctam videlicet triteſſinemenon chordam perficiens: tritoniæam b fa poſitione mollificet aſperitatem. Ac ♮ duram e conuerſo per diſiunctam tonum ipſum inter Meſen & Parameſen per ♮ mi reddat aſperiorem Quod ſi hanc chordam medium chordotoni terminum inſtituero: primus variſtrorſum ductus circinus: grauiori ſibi ipſi conſimili atq; æquiſonæ ſcilicet ♮ mi per diapaſon dupla mutuabit habitudine: qua re: cum mi ipſa ſit tertia exachordi ipſius chorda ac tertium obtineat Introductorij locum: in prima & grauiſſima chorda ſcilicet Γ vt exordium propriæ qualitatis ſuſcipiat neceſſe eſt. At quibus proprietatibus qualitatibus ue ſyllabę omnes vocales aſcribuntur: his tribus figuris facile percipitur.

	La in e			La in a			La in d	
	ſol in d			ſol in g			ſol in c	
Oĩs	fa in c	cantatur	. Oĩs	fa in f	cantatur	. Oĩs	fa in b	cantatur
	mi in ♮	p ♮ q̃drã.		mi in e	p naturã.		mi in a	p b mollẽ.
	re in a			re in d			re in g	
	vt in g			vt in c			vt in f	

Mutatio qd. Baccheus. Gregorius.

Multimodas inſuper ſonorum mutationes clerici proteſtantur. Eſt enim Mutatio apud Baccheum Alteratio ſubiectorum ſeu Alicuius ſimilis in diſſimilem locum trãſpoſitio. Hinc in moralibus Mutari Gregorius inquit eſt ex alio in aliud ire & in ſemetipſum ſtabilem non eſſe: vnaquæq; enim res quaſi tot paſſibus ad aliam tendit: quot mutabilitatis ſuæ motibus ſubiacet. Verum huiuſmodi mutationem Martianus tranſitum appellat: quem vocis variationem in alteram ſoni figuram interpretatur. Briennius autem mutationem dixit eſſe ſubiecti ſyſtematis ac vocis characteris alienationem. Fit autem Mutatio ſecundum genus quũ ſcilicet in tetrachordo diatonico lychanos vel etiam paranetes chorda remittitur ſemitonio in graue: tranſeundo in chromaticam figuram: vel tono tranſeundo in enarmonicam: quæ nuſq̃ accidit ex grauitate in acumen variari vt Boetius noſter in quarto explicuit. Id quoq; & Ariſtoteles ipſe in muſicis problematibus

Martianus. Briennius.

Boetius. Ariſtoteles.

intelligi voluit quũ diceret Quod ſapit naturam acuti plerũq; pertrãſit in grauem: quod autem ſapit naturam grauis non permutatur in acutum. Eſt & alia mutationis conſyderatio in voce ac ſono: nam quum ſunt in motu & fiunt tantum voces et ſoni ipſi de genere credũt̃ entium ſucceſſiuorum vt vigeſſimo ſeptimo problemate interpres expoſuit: qua re vocis ipſius ac ſoni generatio conſiſtit in quodã fieri & tranſmutari. Petrus apponenſis. Verum huiuſmodi introductio definitã a Marcheto conſequitur mutationem. Is enim inquit: Mutatio eſt variatio nominis vocis in alterũ in eodem ſono. Marchetus. Syllabæ enim ipſæ vocibus & chordis ſuis. ſ. notulis aſcriptæ ſi in vna eadẽq; linea vel eodem ſpatio conſiſtunt: dicuntur quantitate pares ſed qualitate ſeu proprietate diuerſæ. Inde quum mutatio fit qualitas vnius exachordi in alterius qualitatem transfertur ſtante eadem vocis quantitate: vt teſtatur Anſelmus tertio ſuæ muſicæ. Anſelmus. hinc mutationem voco alternam vocis in vocem delationem vniformi extenſione depræhenſam. Voces autem ipſas exachordorum ſyllabas intelligo. Nõ igitur vox mutatur in vocem per intenſionem aut remiſſionem ſed ſyllaba in ſillabã & proprietas ſeu qualitas in qualitatem. Quo fit vt quum ſyllabas tantum modulato tranſitu exprimimus ipſa quadret mutatio. Litterarij autem characteres in introductorio obſeruati neq; proferunt̃ neq; mutantur. Syllaba item quæ vel lineã vel ſpacium ſola occupat mutationi non congruit. Qua re in Γvt: In Are: In ♮mi: & In Ela: nuſquam fit mutatio: q̃ quum fieri neceſſitate contingeret: exachordorum conglutinatorum priſtinum ordinem iterabis. In C faut duæ alternatim eueniunt mutationes: prima mutando præcedentem ſyllabam in ſequentem ſcilicet fa in vt diciturq; aſcendens mutatio ex ♮ quadra in naturam. vt harum exponit notularum deſcriptio.

Secunda mutatio ſit quum modulando mutamus ſequentem ſyllabam in præcedẽtem ſcilicet vt in fa: quæ quidem dicitur deſcendens ex natura in ♮ quadram vt hic patet.

Conſtat. n. tribus de cauſis mutationem fieri oportere. Primo vt ſupra & infra vnũquodq; exachordum voces ipſæ modulato tranſitu poſſint in acutum intẽdi atq; remitti in grauitatem. Secundo: ad cõcipiendum ſuauioris modulationis tran-

ſitum. plerũq; enim non minus melitum & ſuauem cantum reddit variata vocum qualitas: q̃ permutata quãtitas modulati ſoni. ſolet quandoq; b mollis qualitas in locum ♮ quadræ deducta (quod Ambroſiani ſæpius obſeruant) modulationem reddere ſuauiorem. Tertio ad faciliorem conſonantium figurarum ſcilicet diateſſaron ac diapentes tranſitum in tonorum p̄mixtione diſpoſitum. In D ſolre: item & in Elami duæ conſimiles fiunt mutationes. In Ffaut autem duæ conſurgunt mutationes: prima intenſionis gratia fit mutando natnræ qualitatẽ in b mollem: ſeu primam ſyllabam in ſecundam ſcilicet fa in vt: quod præſens indicat notularum deſcriptio.

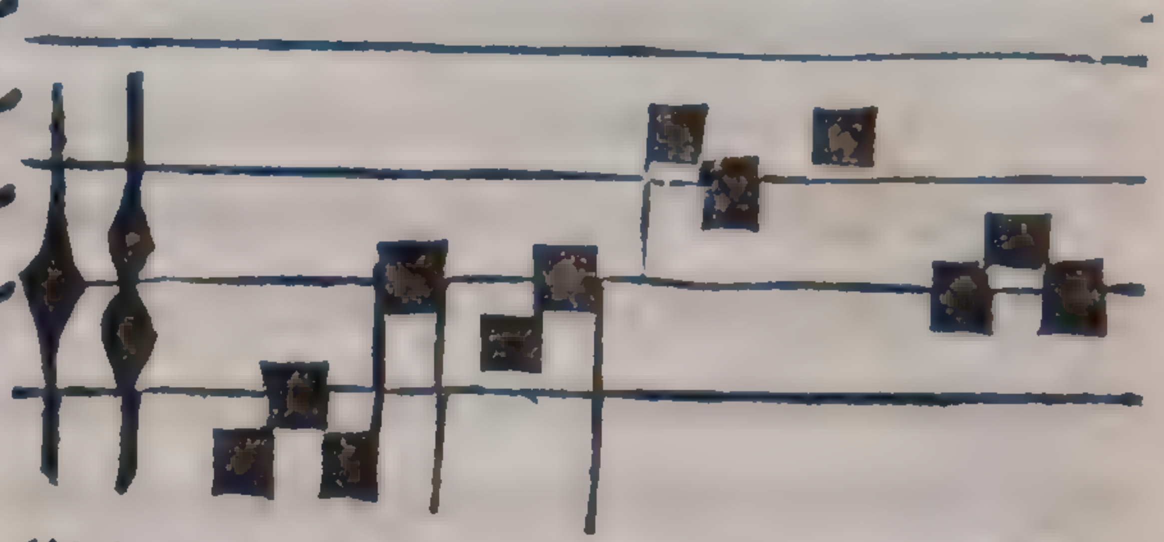

Secunda remiſſionem conſpicit ex b molli in naturam mutata ſecunda ſyllaba in primam ſcilicet vt in fa: vt hac notularum diſpoſitione poteſt facile compræhendi.

Ex G ſolreut ſex prodeunt mutationes. Prima fit ex modulato tranſitu primæ ſyllahæ in ſecundam ſcilicet ex ſol in re aſcẽdendo ex natura in b molllem: vt hac diſpoſitione percipitur.

Secunda fit e conuerſo: mutando ſecundam ſyllabam in primam ſcilicet re in ſol deſcendendo ex b molli in naturam: vt hic patet.

Tertia mutatio fit conuerſione primæ ſyllabæ in tertiã querendæ intenſionis cauſa ſcilicet ſol in vt: ex natura in ♮ quadram: quod hoc percipitur exemplo.

Quarta fit econuerſo querẽs.ſ.remiſſionem: mutata vt in ſol ex ♮ quadra in naturam: vt hic patet.

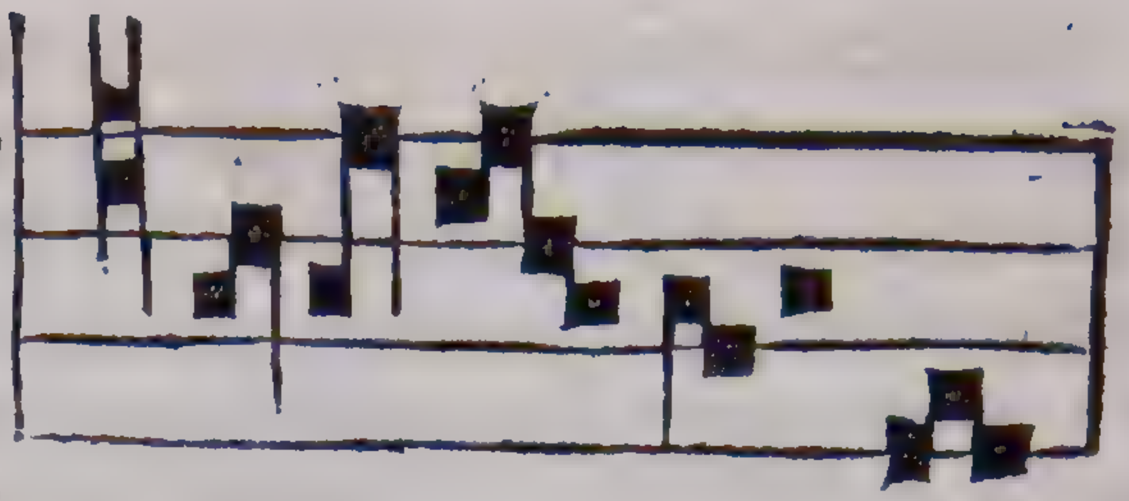

Quinta mutatio fit quum modulando mutatur ſecunda ſyllaba in tertiam ſcilicet re in vt aſcendẽdi gratia: ex b molli in ♮ quadram vt hic.

Sexta fit mutando tertiam ſyllabam in ſecundam.ſ.vt in re deſcẽſus gratia ex ♮ dura in b mollem: vt hoc declaratur exẽplo.

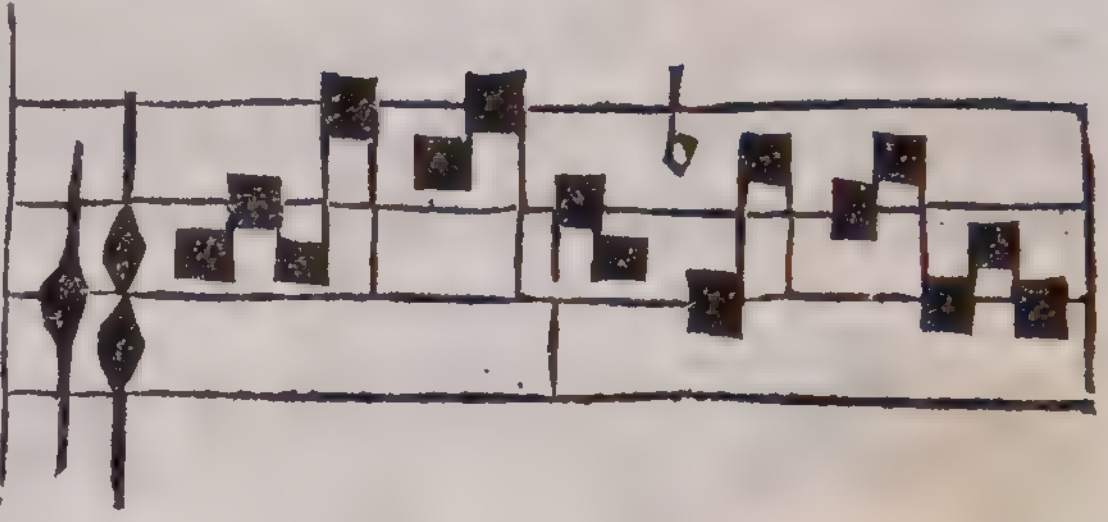

Fit plerũq; hæc ſexta mutatio videlicet tertiæ ſyllabæ in ſecundam vt in re: reſpiciens aſcenſum in primo diſiunctionis gradu: tunc ipſam irregularem ſeu indirectam mutationem voco. quod hoc ſane pernotatur exemplo.

Directa mutatio.

Eſt enim directa & regularis mutatio quæ præcedenti & ſequenti vniſonæ opponitur mutationi: vt.ſ.gratia exempli: quum prima fit aſcendendi cauſa: ſecunda deſcendendi: tertia aſcendendi: quarta deſcendendi: quinta aſcendendi: ſexta deſcendendi. Indirrecta autem & Irregularis mutatio dicitur quum præcedenti aut ſequenti vniſonæ mutationi perſimilem ducit proprietatis ſeu qualitatis motum: vt ſexta huiuſmodi aſcendens: quæ quinræ præcedenti ad aſcẽſum ductæ: perſimilis efficitur in motu: Eſt enim Aſcendens mutatio quum mutato vniſonæ vocis nomine primus vocis motus tendit in acumen. Deſcendens vero quum primus vocis motus remittitur in grauitatem. In Alamire ſex fiunt mutationes: eiſquę in G ſol re vt deductæ ſunt: conſimiles.

Indirecta mutatio.

Ac ſexta rurſus irregulariter & indirrecte procedit ideſt quintæ præcedenti ex b molli in ♮ duram aſcendenti ꝑſimilis: vt hic.

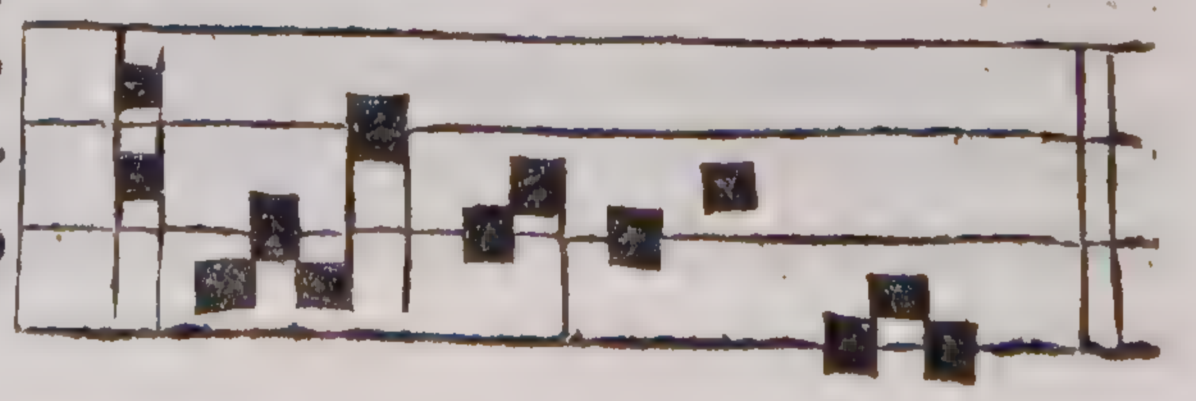

In bfa ♮mi: ꝙ ambæ ſyllabæ non ſint eiuſdem ſoni: nullam poſſe fieri mutationem pleriq; conſentiunt: maiore enim ſemitonio ab inuicem ſunt diſiunctæ: nā cum b fa a mi de Alamire: minore ſit ſemitonio diſiuncta in acutum ac ♮ mi q̄ re eiuſdem alamire ſit tono acutior: Cūq; tonus minus ſemitonium maiore ſemitonio vincat: conſtat ♮mi maiore ſemitonio q̄ bfa eſſe acutiorem. Qua re: quum neceſſitate coacti ipſam deducimus in bfa♮mi mutationem & qualitatis & quantitatis conueniet mutatio: qualitatis inquam ideſt proprietatis b mollis in ♮ duram: mutando fa in mi: aſcenſus gratia: vel e conuerſo deſcendendi cauſa. quātitatis ideſt tranſeundo per fa ad mi ex grauiore ad acutiorem ſonum: ipſius apotomes interuallo: aut econuerſo: per mi in fa deſcendendo ex acuto in grauiorem quem quidem tranſitum quoniam difficilis & admodum diſſonus eſt: omni ſolertia deuitandum muſicorum ſcola precepit: hunc Marchetus & Anſelmus permutationem vocant. Eſt enim ad inuenta Irregularis & Indirrecta mutatio ad euitandū diſſonum huiuſmodi permutationis tranſitum. quem vrgente notularum diſpoſitione fieri neceſſe eſt: vt hoc conſtat exemplo.

Marchetus Anſelmus

Quid ſit p̄mutatio.

Eſt igitur permutatio mutua qualitatis & quantitatis inuicem variatio.

In Cſolfaut: ſex ducūtur mutationes. Prima quum modulando mutamus primam ſyllabam in ſecundā.ſ. ſol in fa: aſcēdendo de b molli in ♮ duram: vt hic.

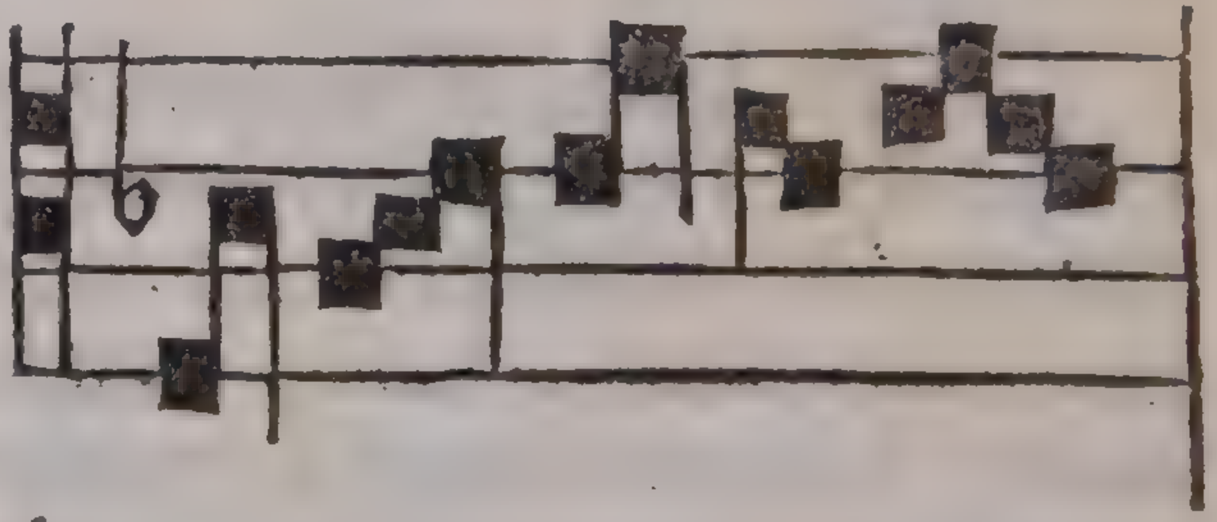

Fit inſuper hæc prima mutatio aliquando Indirecte & irregulariter ſcilicet deſcendens in primo tranſitu mobili ad diffugiendam in b fa ♮mi diſſonam & incongruam permutationem: vt hac notularum diſpoſitione probatur.

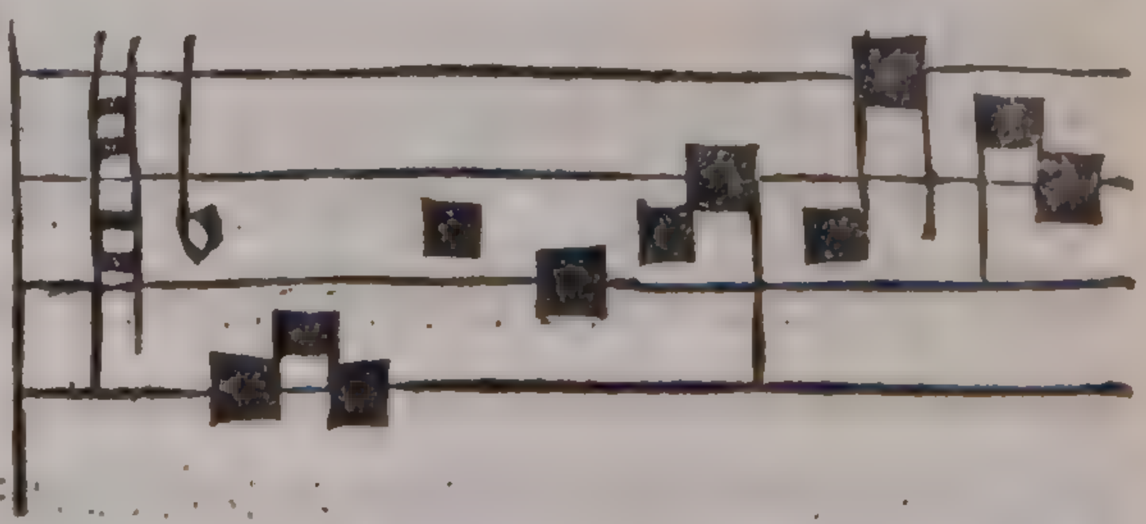

Secunda mutatio fit quum modulando mutatur ſecunda ſyllaba in primam.ſ. fa in ſol: deſcenſus cauſa: ex ♮ quadra in b mollem: vt hoc conſtat exemplo.

Tertia mutatio fit quum modulando mutamus primam ſyllabã in tertiam: videlicet ſol in vt aſcendendo ex b molli ad naturam: vt hoc exemplo percipitur.

Quarta mutatio fit quũ modulando mutamus vt in ſol: deſcẽdendo de natura in b mollem vt hic patet.

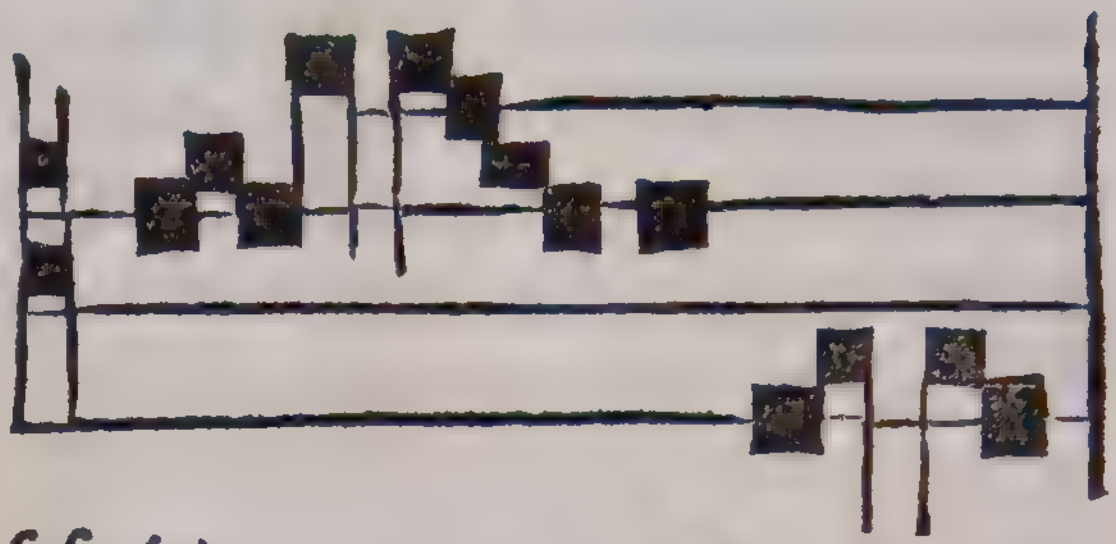

Quinta mutatio fit quũ modulando mutamus ſecũdam ſyllabam in tertiam .ſ. fa in vt aſcendẽdo ex ♮ q̃dra in naturã vt hic conſtat.

Sexta & vltima mutatio fit quum modulando mutatur tertia ſyllaba in ſecundam videlicet vt in fa deſcendendo ex natura in ♮ quadram: vt hoc percipitur exemplo.

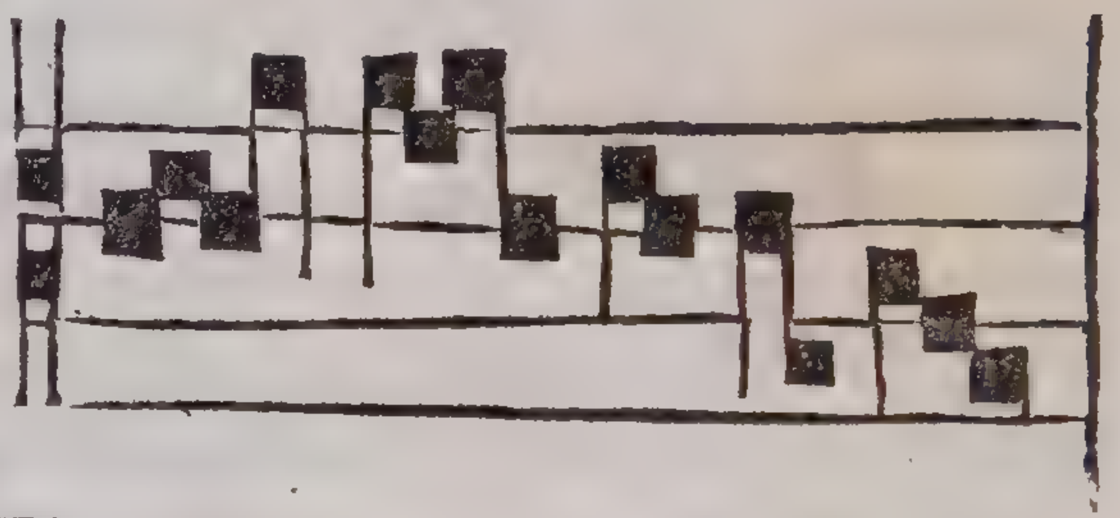

Complures quoq; poſſunt indirrecte & Irregulariter fieri mutationes: vt quiſq; ex ſe ipſo facile poteſt conſyderare.

In Dlaſolre: ſex conſimiles ducuntur mutationes. Ac duæ In Elami. Atq; in Ffavt. Nec non & in cæteris cõſimiles mutationum motus cõcernentibus: ſingula .ſ. ſingulis cõſimilibus referrẽdo. Mutationum Inſup pluralitatem aſſerũt fugiendã: quum modulationis progreſſum vnica mutatione cõſtiterit eſſe cõgrue diſpoſitum. Ac tardius longiuſq; quo ad fieri poſſit mutationem proſequẽdam eſſe ferunt. Euenit quandoq; diſiunctus mutationis tranſgreſſus: quum modulando fit trãſitus vltra ordinem exachordi: puta aſcẽdendo vel deſcendendo per ſeptem aut octo voces vel etiam p plures: quod in mẽſuratis cantilenis frequẽtius obſeruatur. Poſſent item & per coniunctas complures fieri mutationes ſi tonorum interuallis diſponerentur ſyllabæ exachordorum tonos ipſos in duo inæqualia partientes ſemitonia. At cum vel chromatico vel permixto generi Id ſane competat: præſens hæc cura refellit: diatonicam tantum Guidonis referens Inſtitutionem.

De Conſonantia diateſſaron & eius ſpeciebus. Caput quintum.

d

Iateſſaron eſt cōſonātia quattuor ſonis duos tonos & minus ſemitonium circūſcribētibꝰ ducta: quā ī ſingulo tetrachordo naturalis expoſtulat modulatio. Tris.n.figuras habere ꝑnoſcitur cū omnis cōſonātia ſiue diateſſaron ſiue diapēte ſiue diapaſon vnam ſemꝑ minus habeat ſpeciem vel figuram q̄ ſint eius voces.totidēq; interualla naturaliter ac diatonice diſpoſita. Dicta enim eſt diateſſaron ꝑ quattuor. Genere qdem vna: ſed ſpecie diuerſa: tres igitur vt dictum eſt diuerſas ſpecies ſeu figuras cōpræhendit. Prima ꝑtranſit ex graui in acutū toniæo ſemitoniæo ac toniæo interuallis harum circūſcriptione ſyllabarū re mi fa ſol: ſortiturq; principiū in Are: vbi prima & acqſita ꝑfecti quindecim chordarum ſyſtematis reſidet chorda & terminatur in Dſolre. Quocūq; inſuper ſimilis ꝑtrāſierit proceſſus: primam ſemꝑ diateſſaron formam celebrabis. Hæc.n.vel ſingulis diatonici generis interuallis diſtinctis procedit: vel toniæo & ſemiditoniæo incōpoſito vel ſemiditoniæo incompoſito & toniæo: vel incōpoſito diateſſaronico. vt his percipitur figuris.

Secūda diateſſaron figura ꝓcedit ex graui in acutū ſemitonio ac duobus cōtiguis tonis diſtincte & cōpoſite diſpoſitis.his.ſ.ſyllabis: mi fa ſol la: proſequturq; exordiū primę videlicet ī ♮mi ſecūdū diatonicā primi exacordi dimēſionē. deſcēditq; ecōuerſo ex ~~graui in acutum~~ acuto i graue: duobus.ſ.tonis ac ſemitonio: atq; cōſimilis interuallorū ac ſyllabarū trāſitus vbiq; ſecundā pręſtat diateſſaron formā quæ & diuerſis vt pria diſponit̃ iteruallis hoc mō

Tertia diateſſaron forma tenditur a graui in acutū ꝑ diatonicā cōglutinatorum exachordorū cōſequentiam a Cfavt ad Ffaut: his ſyllabis vt re mi fa: tono.ſ.ac tono atq; ſemitonio: ſed ecōuerſo ex acuto in graue ſemitonio.ſ.& duobus tonis. Atq; idcirco conſimilis & ſyllabarū & iteruallorꝝ cōſyderatio tertiā ſemꝑ affert diateſſaron formā: quā & diuerſis iteruallis ꝓtendi: ſubiectæ deſcriptiones delacrant hoc modo.
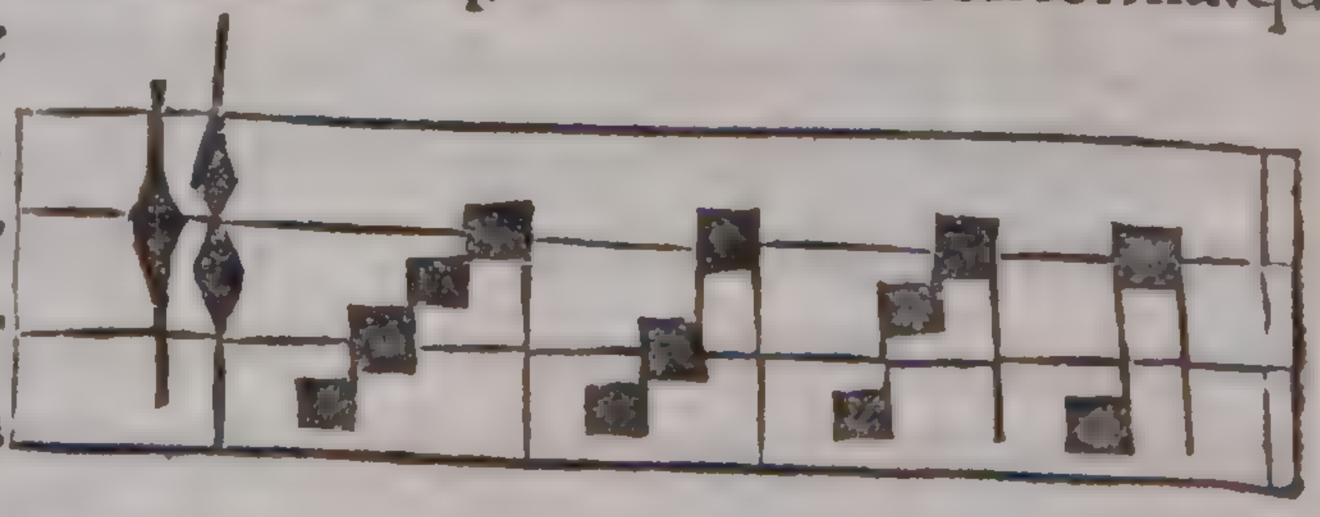
Poſſunt tn̄ tres ipſę diateſſaron figurę ī ſingula ſpecie cōſyderari variata mediarū chordarū dimēſione: vt in harmonia Inſtrumentali æqſſima partitione & numeroꝝ ānotatione notiſſime demōſtrabo. Verum hic ipſis tantum ſyllabis vt compræhēdi poſſit quod dicimus demonſtremus hoc modo.

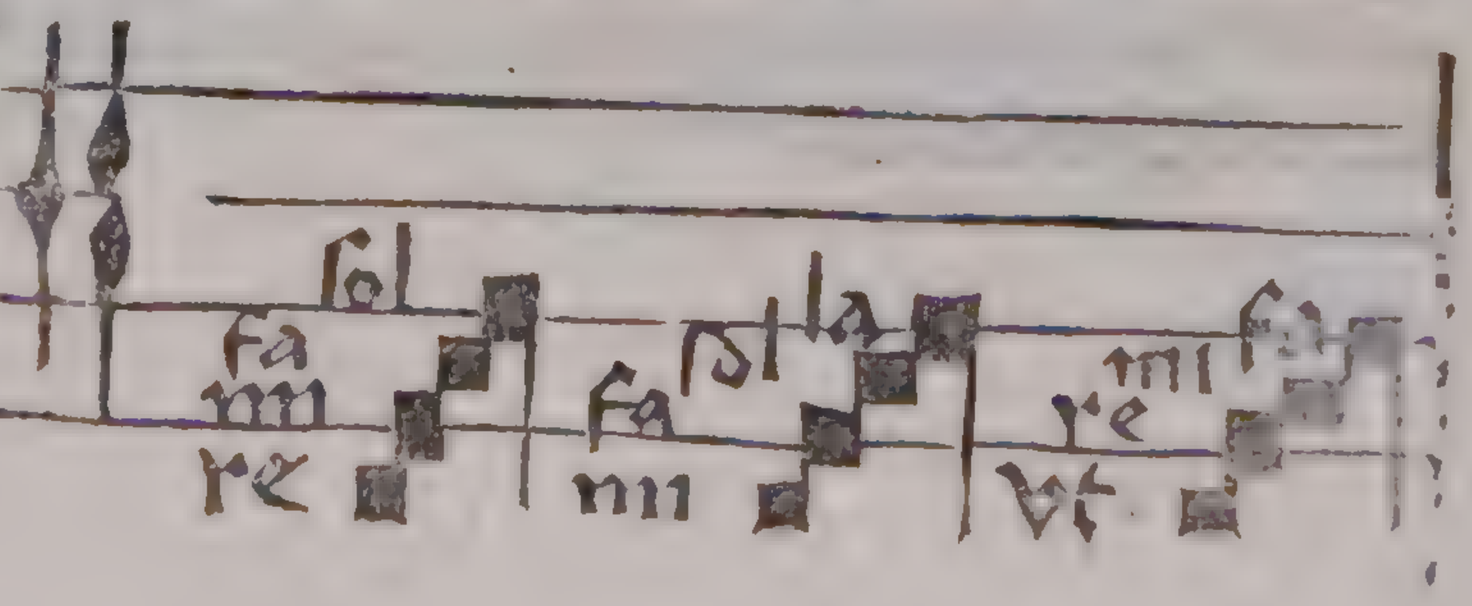

d Iapēte eſt cōſonantia qnq; ſonorū tris tonos & vnū min⁹ ſemitoniū quattuor diatonicis interuallis cōplectentiū: dicta.n.eſt ꝑ quinq;. Atq; q̄ttuor habet ſpecies ſeu diuerſas figuras: quarū poſitionē ſemitoniæus tranſitus hincinde vagus noſcitur declarare. Prima.n.diapentes figura fit ex prima diateſſaron & tono in acutū: retinetq; ſemitoniū naturale in ſecūdo interuallo ꝓcedens his ſyllabis re mi fa ſol la cuius exordium ſummitur in Dſolre & terminat᷑ in alamire. Cōſimilis aūt interuallorū & notularū tranſit⁹ primā ſemꝑ diapētes ſpeciē collocabit. Sed & diuerſis cōtrahitur interuallis vt hic conſtat.

Secūda diapētes figura cōponit᷑ ex ſecūda diateſſaron & tono in acutū: in primo & grauiori interuallo ſemitoniū continēs his.ſ.ſyllabis ducta: mi fa ſol la mi: Cuius initium diſponitur in Elami graue atq; terminatur ad ♮mi acutam. Similis quoq; vocum & interuallorum diſpoſitio ſecūdam ſemꝑ diapentes ſpeciem noſcit᷑ comprobare: quam & diuerſis interuallis concipi hæc declarat poſitio.
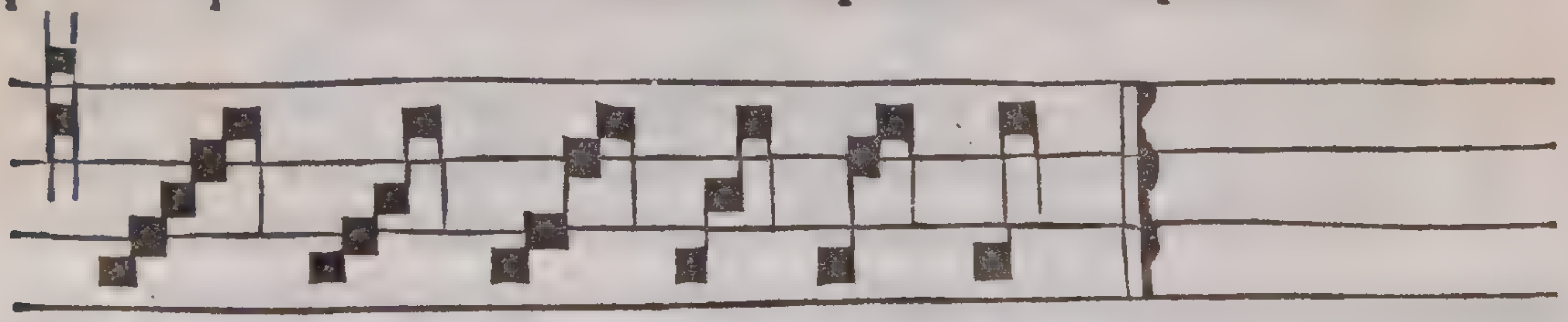
Tertia diapētes figura formatur ex tritono ac ſemitonio in acutum: in quarto.ſ. interuallo conſutum habēs ſemitonium: & procedit his ſyllabis: fa ſol la mi fa: oritur autem in Ffaut graue tendens ad Cſolfaut in acutum. cui omnis conſimilium vocum & interuallorum proceſſus: ſemper conſimilem effert diapētes ſpeciem: quæ & per diuerſa poteſt interualla diatonice protendi vt hic patet.

Quarta diapẽtes figura dĩsponit̃ p tertiã diatessaron & tonũ in acutũ procedens a Gsolreut ad Dlasolre: his syllabis: vt re mi fa sol. obtinetq; semitoniũ i tertio interuallo. Vbicũq; autẽ similis vocũ & interuallorũ fuerit successio: quarta semp diapentes species eueniet: quã & diuersis interuallis plerũq; disponunt hoc modo.

Poterit item in singula diapẽtes figura vniuscuiusq; speciei formula comprobari: quod in harmonia instrumẽtali ipsa chordarum dimẽsione & numerorũ annotatione duximus demonstrandum. Hic vero primam diapentes figuram a cæteris circũscriptam: in propositæ consyderationis declarationem describimus hoc ordine.

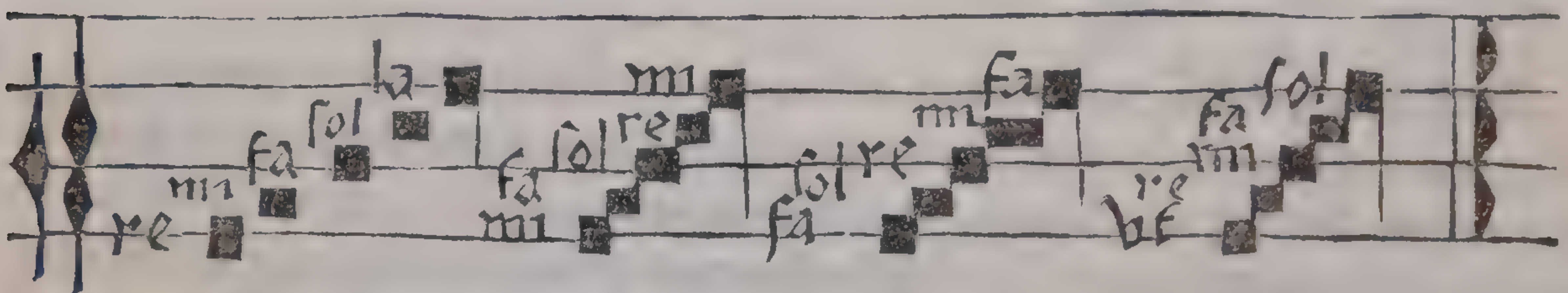

De Consonantia diapason & eius speciebus. Caput septimum.

Diapason ẽ cõsonantia octo sonorũ secũdum diatonicũ genus dispositorum quĩq; tonis & duobus minoribus semitonijs ducta: fit.n.ex diatessaron & diapẽtes cõmixtione: medio ac comuni existẽte cõiunctionis termino quẽ qdem comunẽ dixero quũ finis diatessaron fuerit & diapẽtes pricipiũ: aut ecõuerso. Dicta.n.ẽ diapason p omne: quasi oĩbus discretis sonis melopeiam. seu modulationis effectionem sustinẽs. Oẽs discretos sonos septẽ tantum esse cõstat: octauum vero hæc suscipit primo qdẽ sono ipsa iteratione psimilẽ: qua re æqsonã vocãt sane inq̃ a Ptholomeo dictũ Diapason cõsonãtiam talem vocis efficere cõiunctionẽ vt vna eadẽq; vox videat̃ simul esse prolata. Quot.n.sunt diapason species: tot Bacche⁹ asserit cõsonãtiarũ formas qbus totius extat modulaminis plenitudo. Verũ Alia secundum Arythmeticã medietatẽ consistit: quũ.s.diatessaron ac diapẽtes extremę tantũ ac media cõis chorda simul pcutiuntur ita.s.vt grauior cũ media diatessaron: media vero cũ acuta diapenten obseruent: quod collateralibus inest tonis. Alia secundum mediocritatẽ harmonicã copulatur: fit.n.hæc quũ extremæ tantũ ac media chordæ simul pcussæ diapẽten inter grauem & mediã: ac mediã inter & acutam: diatessaron obseruant: quod ducibus seu autẽticis obuenit tonis. Atq; ita tres ipsæ chordæ simul

Ptholomeus
Bacchcus.

pulsæ harmonicã ꝓbãt cõsistẽtiã: huiꝰ ratio est ꝓportionata ĩ chordotono cõueniẽtia extremorũ & differẽtiarũ ad iuicẽ: quod ĩ harmonia ĩstrumẽtali lucidiꝰ exponet̃.

Septẽ itaq; figuras seu species cõtinet diapason cõsonantia. quarũ Prima format̃ ex prima specie diatessaron ducta ab Are ad Dsolre & ex prima specie diapẽtes facta a Dsolre ad Alamire acutã: mediat̃ aũt in Dsolre Arythmetica dispositione: continet .n. qnq; tonos: & duo minora semitonia: horũ primũ ĩ secũdo: secũdum ĩ qnto trãsitu seu interuallo diatonice ducto collocat̃. Cõsimilis quoq; vocũ & ĩteruallorũ trãsitus primã semp diapason figurã declarat: quæ diuersis põt ĩteruallis extẽdi vt hic cõstat.

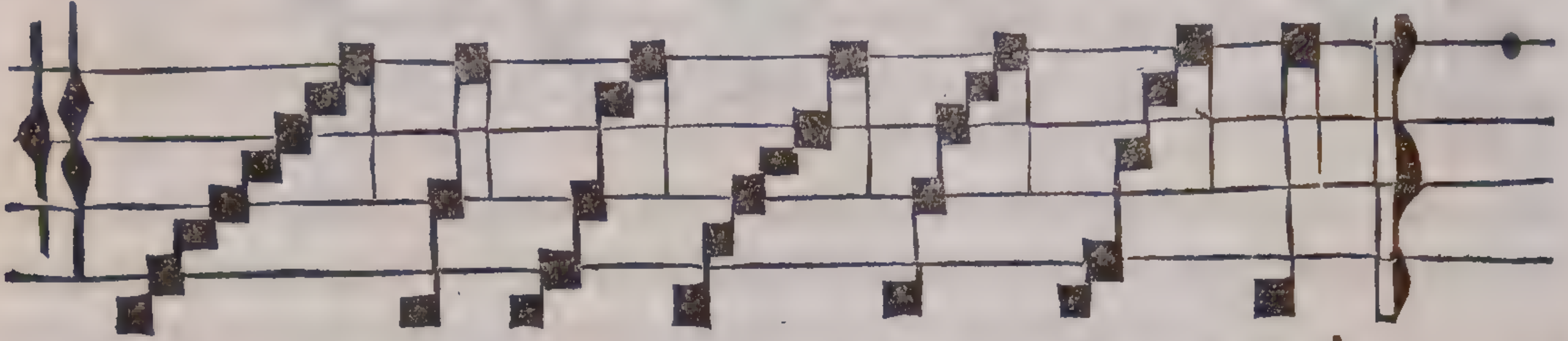

Secũda figura diapason format̃ ex secũda specie diatessaron facta a ♮mi graui ad Elami grauem: & ex secũda specie diapẽtes ducta ab Elami graui ad ♮mi acutã: mediatur .n. in elami graue secũdum .s. mediocritatẽ arythmeticã. Rursus cõsimilis vocum interuallorũq; processus: vbiq; secundam deducet diapason formã primum semitonium in primo: secundum in quarto sustinentẽ interuallo. quam & diuersis interuallis protrahendam præsens indicat dispositio.

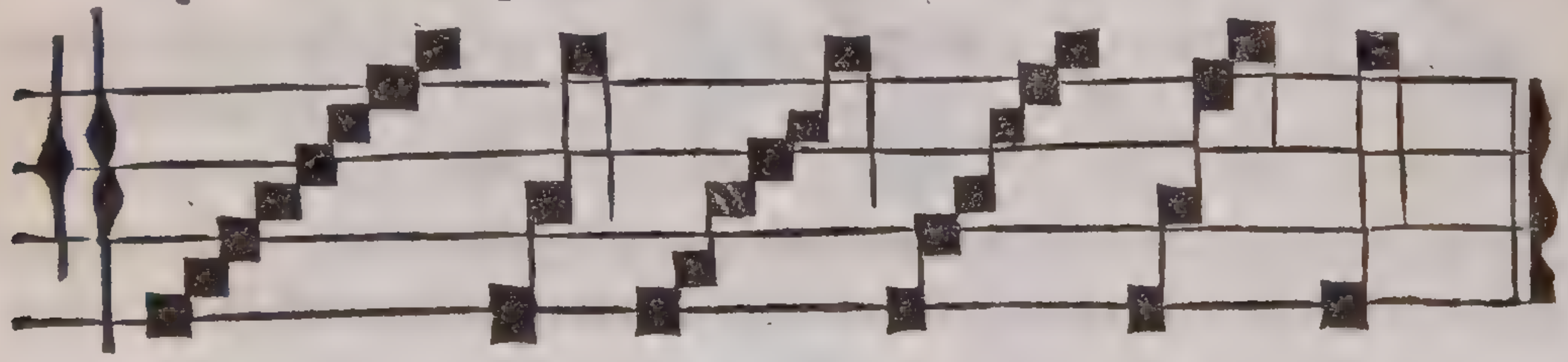

Tertia figura diapason formatur ex tertia specie diatessaron facta inter Cfaut & Ffaut graues & tertia specie diapentes deducta ab Ffaut graui ad Csolfaut acutam: mediatur .n. in Ffaut grauem Arythmetica consyderatione: primum semitonium in tertio: secundum in septimo continens interuallo. Atq; similis vocum & interuallorum dispositio tertiam probat diapason formam multimodis interuallis explanabilem: vt hic constat.

Quarta diapason figura cōponitur ex prima specie diapentes ducta a Dsolre ad Alamire acutā: & ex prima diatessaron facta ab Alamire ad Dlasolre: mediatur aūt harmonice in Alamire primum tenēs semitonium in ~~tertio~~ secundo interuallo & secūdum in sexto. Cōsimilis aūt & sonorū & interuallorū deductio quartā semp efficit diapason formam: quæ & diuersis potest interuallis sustineri: vt hic patet.

Quinta diapason figura formatᷓ ex secunda specie diapētes ducta ab Elami graui ad ♮mi acutam: & ex secūda diatessaron babita inter ♮mi & Elami acutas: mediatur quidem in ♮mi acutam secundum harmonicam mediocritatem: continens primū semitonium in primo interuallo & secundum in quinto. Omnisq; einsmodi & sonorum & interuallorum processus quintam semp pficiet diapason speciem: quę & diuersa poterit interualla continere: vt hic.

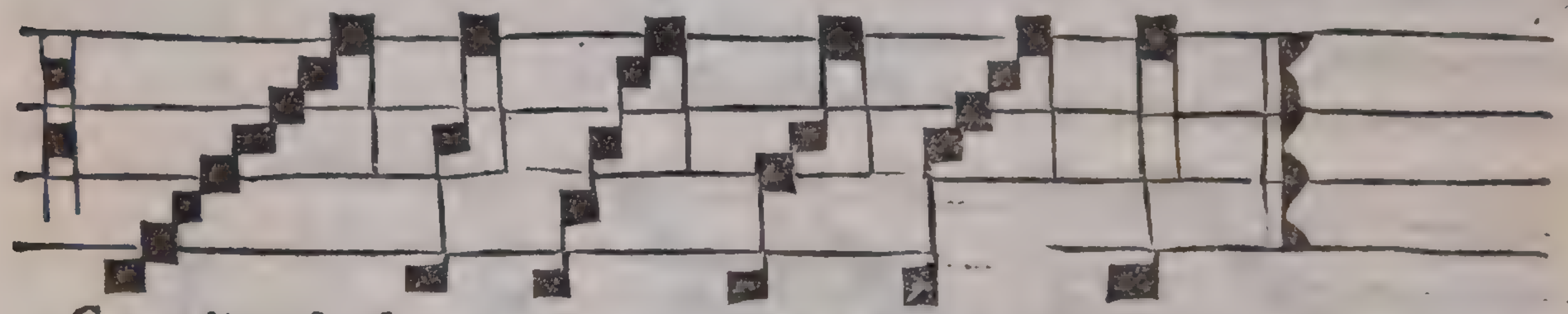

Sexta diapason figura contexta est ex tertia specie diapētes ducta ab Ffaut graui ad Csolfaut acutam: & ex tertia specie diatessaron facta a Csolfaut ad Ffaut acutā. Mediatur enim in Csolfaut secundum medietatem harmonicam: continens primū semitonium in quarto interuallo: & secundū in septimo huiusmodi autem sonorum & interuallorum consyderatio sextam semper & vbiq; diapason formulam comprobabit: quæ multimodis potest interuallis variari: vt hic.

Septima vero & vltima diapason figura cōcipitur ex quarta specie diapētes facta a Gsolreut graui ad Dlasolre acutam: & ex prima diatessaron ducta a Dlasolre acuta: ad Gsolreut acutam: Et mediatur in Dlasolre harmonica. s. cōsistentia: primum

ſemitonium in tertio: & ſecundum in ſexto poſſidens interuallo. Conſimilis quoqꝫ & ſonorum & interuallorum deductio ſeptimam ſemp producet diapaſon figuram. cuius interualla difformiter variantur. vt hic patet.

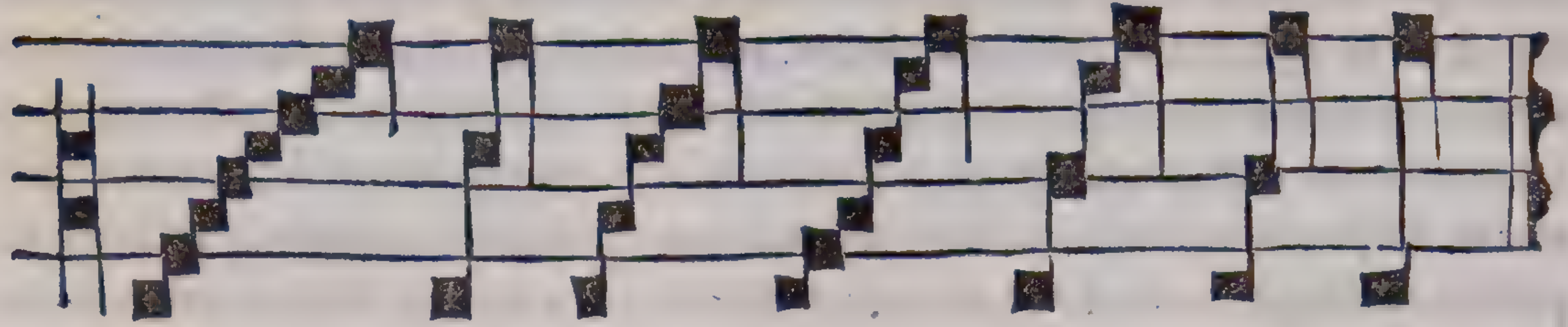

Conſtat itaqꝫ ſeptem has diapaſon figuras inuicem eſſe differentes tum locali ſemitoniorum varietate: tum diateſſaron ac diapentes formularum diuerſitate: Alteram quoqꝫ diapaſon ſpeciem tono aut ſemitonio acutiorem ſecundum.ſ. diatonice diſtributam ſonorum conſequentiam: alteram grauiorem. Rurſuſqꝫ in vnaquaqꝫ diapaſon figura ſtantibus extremis ſonis poſſunt reliquæ eius formulæ cōperiri variatis.ſ.interuallorum dimenſionibus: quod ſane deducetur in harmonia inſtrumētali. Has autem diapaſon formulas Antiqui cōſtitutiones dixerunt quaſi plenū quodāmodo modulationis corpus ex cōſonantiarum coniunctione conſiſtens vnaquæqꝫ ſpecies cōduceret. Ptholomeus autem ꝙ ipſas & modos appellarent proprijs nominibus diſtinctos: vt totum perfectiſſimi quindecim chordarū ſyſtematis hiiſce modulationibus adimpleret octauum modum ſuperduxit in acutum: a prima diapaſon nō ſpecie ſed integro primæ ipſius interuallo diſtātem: quā hypermixolydiū quaſi ſupra mixolydium nūcupauit. Verum hos omnes eorūqꝫ affectiones in ipſo harmonico inſtrumento exacte explicabimus. Placet tamen eorum hic nomina recenſere. Primam.n.diapaſon ſpeciem quam duximus ab Are graui ad Alamire acutam: in Dſolre.ſ.mediatam: Hypodorium vocabant. quaſi ſubiectum Dorio ſeu placalem vel ſubiugalē dorij propter eius tetrachordum in graue reflexum a media chorda quā clerici finalem vocant. Secunda Hypophrigius vocitata eſt: quaſi ſub Phrygio: quæ deducta eſt a ♮mi graui ad ♮mi acutam mediata in propriā finalē .ſ.Elami grauem. Tertiam ſpeciem diapaſon Hypolydium dixerunt quaſi ſub lydio quoniam variſtrorſum ſubuertit acutum lydij tetrachordum. hanc deduximus a Cfaut graui ad Cſolfaut acutam i Ffaut grauē finalem ſuam Arythmetice mediatā.

Antiqui muſici.

Ptholomeus.

Hypodorius

Hypophrigius.

Hypolidius.

Quarta diapaſon ſpecies ducta a Dſolre graui ad Dlaſolre acutam. harmoniceqꝫ in ſuam cōfinalem.ſ. Alamire acutam mediata Dorius eſt vocata ab his quidem qui eiuſmodi melodiam primū inſtituere vel vt qdam volunt quos plurimum ipſa delectaret. Quintā diapaſon ſpeciem quā duximus ab Elami graui ad Elami acutam harmonice mediatam in ♮mi acutam eius confinalem. Phrygium appellabant cuius modulationem & inueniſſe & vſos ea plurimum Phryges ferunt. Sextam dia-

Dorius.

Phrygius.

Lydius.

pason speciem quã inter Ffaut grauem & Ffaut acutã disposuimus harmonice mediatã in Csolfaut confinalem suam Lydium nominarunt: qꝑ gens ipsa eius sit plurimum modulatione delectata. Hos autem tres: Dorium: Phrygium & Lydium celeberrimos veterum comendat auctoritas: tanquam ad incitatiores animi affectus aptissimos. hinc eos duces atqꝫ autenticos vocant. Suos vero collaterales qꝑ remissiores reddant animi affectus: placales atqꝫ comites dicunt: collaterales autem dicti quoniam consimilibus ducuntur lateribus scilicet diatessaron & diapentes speciebus: vel ex conuersione vnius lateris scilicet diatessaron superioris seorsum ducta. Horum vero omnium naturales conuenientias atqꝫ ipsorum auctores in harmonia instrumentali latius explicabo. Septima diapason species inter Gsolreut grauem & Gsolreut acutam ducta: & in Dlasolre harmonice mediata mixolydius quasi mixtus lydius nũcupata est. Plerũqꝫ enim alterna lydiæ & mixolidiæ modulationis commutatione redditur concentus suauior: quod potissime Ambrosiani nostri in ecclesiasticis obseruant modis quum quintum ipsum & septimum commutatione ♮ duræ qualitatis in b mollem tanquam diapentes vel diatessaron specie commixtos modulari solent. Hypermixolydium vt dictum est Ptholomeus eam diapason figuram: quæ septem ipsis inuicem differentibus superesset instituit vocitandam: ductam quidem a Mese ad Netenhyperboleon: ac Arythmetice mediatam in paranetendiezeugmenon. At octo ipsos modos quos & tonos vocant quasi ex tonis eorũqꝫ partibus scilicet semitonijs ductos: Alij tropos propter accidentalem vnius in alterum conuersionem toni vel semitonij intensione seu remissione deductam: vel propter alternam diapentes diatessaronqꝫ specierum commixtionem: quattuor maneriebus ecclesiastica distinxit auctoritas. Nãqꝫ primam maneriem dixerunt Protum: secũdam Deuterum: tertiam Tritum: quartam Tetrardum singulis ipsis diapason & diatessaron cõferentes. Ita vt Protus Dorij atqꝫ Hypodorij limites obseruaret & terminos: vt in compluribus ecclesiasticis modulationibus peruidemus vt puta In quadragessimali salutatione virginis. Salue regina. Deuterus Phrygij & Hypophrygij. Tritus lydij & Hypolydij. Tetrardus Mixolidij & collegam: quem reflexo sub diapenten tetrachordo reliquorum similitudine hypomixolydium possumus nominare. Posteritas autem has ipsas maneries diuisit ita vt ab antiquitatis auctoritate ordinem non diuerteret. Nãqꝫ Protum qui dorius est primũ posuere: Hypodorium secundum. Deuterum tertium dicunt qui & Phrygius est: Hypophrygium quartum: Tritum quintum scilicet lydium: Sextum hypolydiũ. Tetrardum Mixolydium videlicet septimum in ordine. Octauo non admittitur proprium nomen: nisi forte aliorum vt diximus imitatione hypomixolydium ap-

Ambrosiani

pellauero. Hos itaq; binos ac binos eccleſiaſtica ipſa dinumerauit poſteritas. Ita vt cum vnitas ſit prima impar: primi cōbinati impares dicantur & autentici ſeu duces: ſecundi a binario pari pares & collaterales ſeu comites. quorum celeberrimum ordinem ſic deducunt. Primus impar & autenticus: ſecundus par eius placalis. Tertius impar autenticus: quartus par eius placalis. Quintus impar autenticus: ſextus par eius placalis. Septimus impar autenticus. Octauus & vltimus par eius ſubiugalis. Eſt enim huiuſmodi tonus apud Guidonem regula per aſcenſum & deſcenſum omnes deſcriptas ac etiam pernotabiles modulationes in fine diiudicans. Sed de hijs eorūq; accidentibus: ſingillatim eſt dicendum.

Quid ſit tonꝰ Secundū Guidonem.

De Diuerſis tonorum accidentibus: & de formatione primi toni.

Caput octauum.

PRimi toni modulatio formatur ex prima ſpecie diapentes inter Dſolre & Alamire diſpoſita & prima diateſſaron ab Alamire ad Dlaſolre acutam: hæc enim eſt quarta in ordine diapaſon forma in qua dorium locauimus. Finitur quidem regulariter in Dſolre. Vbi videlicet ſua diapente ſumpſit exordium: Ac reliquorum tonorū modulationes regulariter propriæ diapentes initia ſuis pariter terminationibus aſcripſerunt: propterea quidem ꝙ vox humana in acutum ducta amplius defatigatur quam in graue: nāq; ex acuto in grauitatem remiſſa fit quieti propinquior: quattuor ipſas finales tonorum chordas in grauiū vocum ordine eligendas duxerunt. (eas inquam) quibus congrue ſubſiſteret coniunctum in graue vniuſcuiuſq; collateralis toni tetrachordum. Eccleſiaſtici autem Romanam & Ambroſianam ſectantes inſtitutionem: vocem vnam ſub finali cuiuſcunq; autentice modulationis toni interuallo deponunt quaſi inter octo priores diapaſon voces & hanc nonam: ſeſquioctaua inuicem habitudine tonus reſultet. quod & ſi naturaliter ac diatonice tribus ipſis ducibus primo. ſ. & tertio ac ſeptimo cōuenit quinto tñ tono diſſonū probat diatonicus ſonorum tranſitus. nāq; ſub ipſius finali chorda. ſ. Ffaut graui ſemitoniū illico naturaliter decidit in graue: qua re nōnulli aſſerūt notulā ipſam inter Dſolre & elami graues eſſe relaxandā: maiore. ſ. ſub Elami ſemitonio vt inde ipſa a finali tono diſtet in grauitatem. Nos aūt diatonice ꝓcedētes: naturalē vocū in itroductorio diſpoſitionē minime ſubuertēdā eſſe exiſtimam⁹: cū potiſſime octo ipſæ diapaſon cōſonātiæ

Clerici Romani.
Ambroſiani

voces dupla distentæ sint dimensione quinque scilicet sesquioctauis atq; duobus minoribus semitonijs iccirco non necessariam puto huiuscæ vocis substitutionem tanquã modulationi diapasonicæ congruentem: sed potius superfluam: ecclesiastica tamen auctoritate probandam. Primi igitur toni modulationes plerunq; principia propria consequuntur in Cfaut quidem tanquam superflue: In Dsolre: In Ffaut: In Gsolreut: graues: & In Alamire acutam tanquam naturales & perfectæ. Commixte autem in Elami grauem: Sed mixte atq; item superflue in Are & ♮mi graues. Cõmixtus tonus dicitur si autenticus est: quum in eo species alterius q̃ sui collateralis disponuntur. Sin autem fuerit placalis: dicetur cõmixtus quum alterius q̃ sui ducis & imparis consonantes continet formas. Mixtus tonus dicitur si autenticus est: quum vel totum grauius sui placalis attigerit tetrachordum: vel duas saltem eius chordas. Imperfectus tonus siue autenticus siue placalis est qui nõ implet propriam diapason figuram deficiens vel ex parte diapẽtes vel ex parte diatessaron vel ex parte vtriusq;. hunc proprie diminutum dicunt. Plusquam perfectum vero seu superfluum putant tonum: quum (si autenticus fuerit) vltra diapason: notulam vnam aut duas diatonice ductas tenuerit in acutum. Quum autem placalis fuerit tunc in graue. Sunt & qui Irregulares dicunt singulorum tonorum modulationes quum in suam confinalem chordam terminauerint. Sunt enim quattuor confinales chordæ: secundum scilicet octo tonorum combinationem. Est enim chorda confinalis in quacũq; manerie vox illa in qua diapentes formula terminatur in acutum: hinc distat confinalis cuiuscunq; toni a sua finali integro diapentes interuallo. Nãq; primus tonus & secundus regulariter terminatur in Dsolre. Irregulariter vero in Alamire. Tertius & quartus regulariter in Elami grauem Irregulariter in ♮mi acutam. Quintus & sextus regulariter in Ffaut grauem: Irregulariter in Csolfaut acutam. Septimus & octauus regulariter in Gsolreut grauem terminantur. Irregulariter in Dlasolre acutam: quanquam Antiphonis & gradualibus: cæterisq; Gregorianis modulationibus raro concesserint confinalem: dicunt enim eos semper regulariter terminare. Ambrosiani autem sæpius septimum hunc tonum in sua confinali conterminant: octauum raro. Potest insuper vnusquisq; tonus ĩ introductorio concipi vbicunq; eius latera seu species noscuntur extendi: quem extra naturalem ac primariam eius dispositionem ductum: possumus fictum vel acquisitũ appellare. Est etiam consyderanda distinctio in tonorum huiusmodi modulationibus quã Guido voluit intelligi: quãtum in quolibet cãtu cõtinuatim quoadusq; vox quieuerit pronuntiat᷑. Hæc.n.p neumas sane declarat᷑. Neuma.n.est vocũ seu notularũ vnica respiratione cõgrue pronũciandarũ aggregatio. Neuma grece: latine nutus solet interp̃tari. Describunt.n.notatores ĩ Antiphonis & nocturnis respõsorijs atq; gradualibus ipsam

Gregoriani.
Ambrosiani
Distinctio.
Guido.
Neuma.

certa linea in modum pauſæ cantilenas terminantis omnia linearum interualla cō-plectente: diuidentem diſtinctiones: qua qdem innuunt vocis ipſius reſpirationem. neq; reſpirādum eſt ante vltimam cuiuſuis dictionis ſyllabā: niſi cōplures fuerint notulæ ſoli ſillabæ ſuppoſitæ: tunc.n. neceſſitate vrgēte poterit cantor poſt nō vltimam dictionis ſyllabā reſpirare. Debent inſuper diſtinctiones ipſæ ſecundum Guidonem fieri & terminari vbi ſæpe & cōdecentius tonus ille in quo fuerint poterit regulariter ſortiri primordia. Eſt itē mirabile (vt Guidonis ipſius nō abutar ſententia. Quod in nocturnis reſpōſorijs ſomnolētorum more grauiter & diſſolute ſummus ille pontifex ſanctiſſimus Gregorius ad vigilādum nos videtur exhortari. Et in Antiphonis plane atq; ſuauiter ſonat. In introitibus vero quaſi voce preconis ad diuinum clamat & euocat officium. In Alleluya & verſibus quos Ambroſiani melodiæ aſcribebant ſuauiter videtur diuino iubilo gaudere. Sed in Tractibus & Gradualibus plane & protēſe atq; humili voce incedere pernoſcitur. In offerendis autem & Comunionibus: quantū in huiuſce modulationis affectionibus preualuerit patefecit. Eſt.n. in eis omnimoda huius inſtitutionis eleuatio: depoſitio: extenſio: duplicatio: ſuauis delectatio cognoſcentibus: laboris refrigerium diſcētibus: mira & ab aliorū modulantium inſtitutis longe diſtans diſpoſitio: nec modo hæc ipſa arte muſica introduxit: ſed & muſicæ diſciplinæ auctoritatem & argumenta noſcitur cōtuliſſe. Diuum vero Ambroſium ſolam modulationis dulcedinem mirabiliter exquiſiſſe Guidonis ipſius verba teſtantur. Alios quoq; quamplurimos pro vt a domino acceperūt diuerſa munera eius gazophilatio contuliſſe. Eccleſiaſticam itaq; primi toni modulationem hoc declarat exemplar.

Guidonis ſententia.

Gregorius.

Ambroſius.

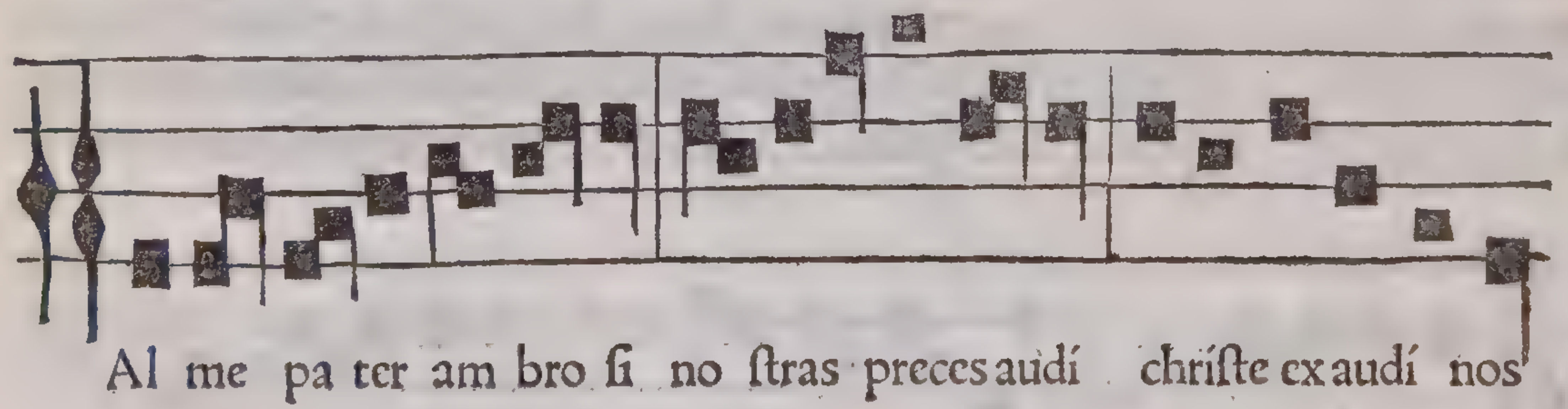

Quum autem poſt antiphonæ denuntiationem pſalmodiam Gregorianam primi toni volueris educere (ſic enim fit) nāq; antiphona primi toni pſalmodiam requirit eiuſdem: ac in reliquis eodem modo: pſalmi ipſius modulationem incipies in tertiam notulam ſupra finalem antiphonæ procedendo his ſyllabis fa ſol la. Mediantur item diuerſimode pſalmodiæ ipſæ atq; terminantur multifariam. ſecundum ſcilicet annotationem ſuorum Seculorum Amen vel ſuorum Euouae. Nihil enim repreſentat Euouae: niſi Seculorum Amen: ſunt enim omnes eius vocales cauſa breuitatis in vnum collectæ. Procedit igitur Gregoriana primi

toni psalmodia hoc modo.

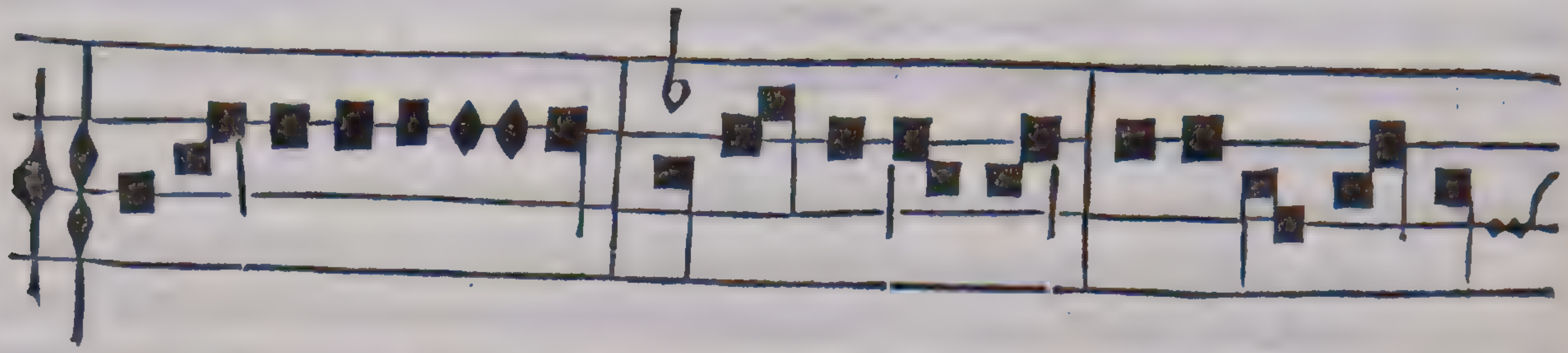

Cui.n.tono gradualiũ:& Alleluya atq; respõsoriorũ cantica tribuũtur: eidem & eorũ versus sunt ascribendi. Inde sicut se habet principiũ Euouae ad finẽ antiphonæ. Ita principiũ versuum ad præcedẽtem suorũ cãticorum terminationẽ. Quod quum cãticũ fuerit autentici toni: eius versiculus eidem deseruiet: & econuerso. quanq̃ sæpe versiculus placalis cãtici species autẽticæ modulationis attingit & ecõuerso. Tũc.n. ambo vnica manerie cõsyderãtur. Principiũ autẽ Euouae primi toni diapẽtes interuallo distat ĩ acutũ a finali pręcedẽtis antiphonæ chorda: Verũ ex versib9 nocturnaliũ respõsorio℞ primi toni solẽt Gregoriani notulas q̃sdã necessarias eligere: qb9 Glia patri & filio & spiritui sãcto quãdecẽtissime modulãt' quũ opus fuerit hoc mõ.

De Formatione ſecundi toni.
Caput nonum.

S Ecūdi toni modulatio formatur ex prima diapētes figura comuni: quæ & primo cōpetit: & ex prima ſpecie diateſſaron facta ab Are ad Dſolre. Hęc enim eſt ipſa diapaſon figura quam in ordine primam poſuimus inter Are & Alamire acutam: Hypodorio qdem aſcriptā. Speciem comunem voco illam quæ in quouis autentico & eius placali immobilis exiſtit: iiſdem .ſ. chordis conſyderata. Qua re cōſtat diateſſaron in autentico & eius collaterali non eſſe ſpeciē comunem vt Marchetus aſſerit quippe quæ in autentico acutiorem: in placali locum obtinet grauiorem. hic enim diateſſaron ſub diapente: Illic ſupra diapenten noſcitur collocata. Quinquæ enim chordæ ſecundo tono principia cōtulerūt. Are: Cfavt: Dſolre: Elami: & Ffaut graues: In ſui aūt exceſſu ſeu ſupfluitate (licet raro) In Γvt eius principium poſuere. In Dſolre vero regulariter propriam obtinuit terminationem. cuius formulam hæc probat deſcriptio.

Marchetus.

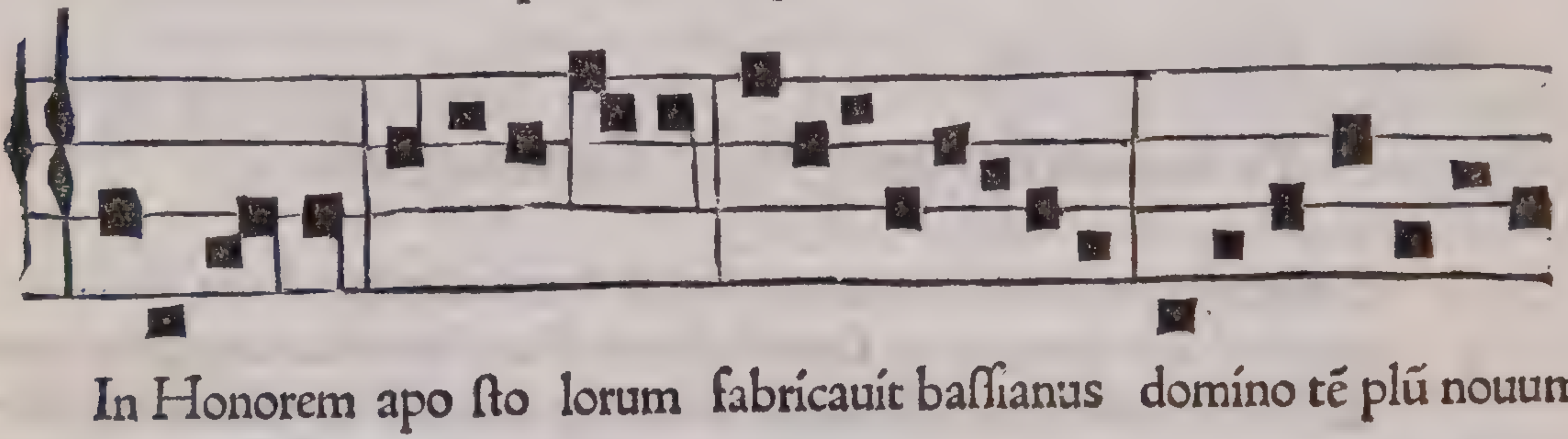

Plerique etiam conſentiunt placales tonos ſupra diapenten in acutum eccleſiaſtica licentia vnicam attingere vocem. Cum igitur Antiphona finierit In Dſolre: eiuſq; ſeculorū in Ffavt grauem poſſideat primordia: ſecundi toni lege iudicabitur. Cuius pſalmodiam incipiunt per vnicam vocem a finali tono depreſſam procedentes his notulis vt re fa. quod præſens monſtrat diſpoſitio.

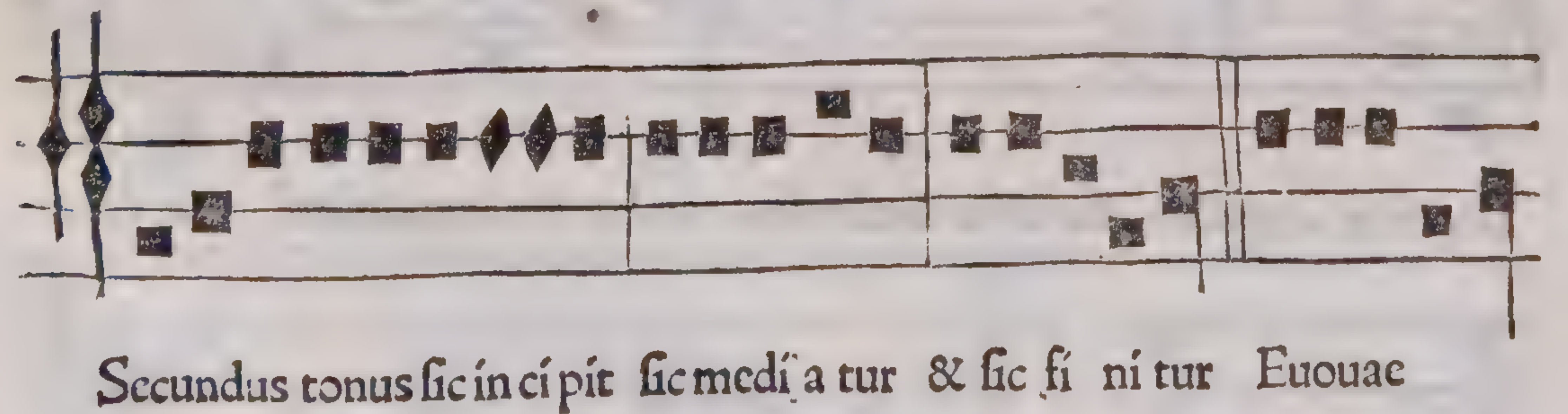

Solent etiam verſiculi nocturnalium reſponſoriorum huius ſecundi toni: vnica voce toni interuallo ſub finali chorda cantici præcedentis depreſſa propria

modulatiõe ꝓcedere:hiſce.ſ.notulis vt re mi fa: Excipi itẽ ſolẽt ab eorũ modulatio-nibꝰ notulæ qbus Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto cõgrue modulantur hoc mõ.

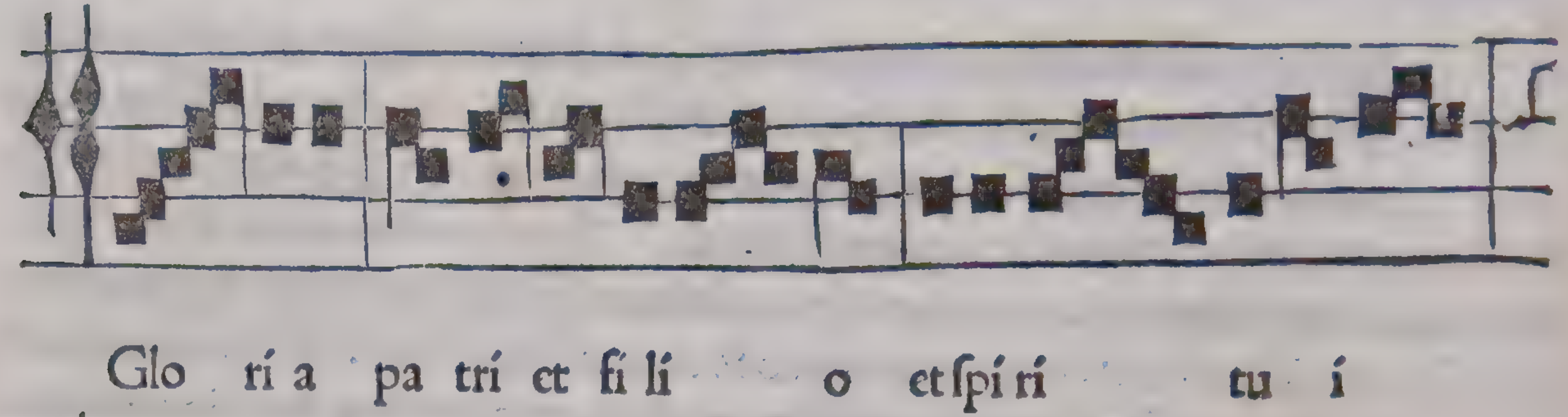

De Formula tertij toni. Caput decimum.

Tertij toni modulatio formatur ex ſecũda ſpecie diapẽtes ducta ab Elami graui ad ♮mi acutã: & ex ſecunda ſpecie diateſſaron facta a ♮mi acuta ad Elami acutã: hęc.n.eſt qnta diapaſon figura quã Phrygiũ nuncupauimus. huic autem tono quattuor accidũt principia: Elami: Ffaut: Gſolreut graues: & Cſolfaut acuta. cuius finalis chorda eſt Elami grauis: Eius autem compoſitioni competit hæc formula.

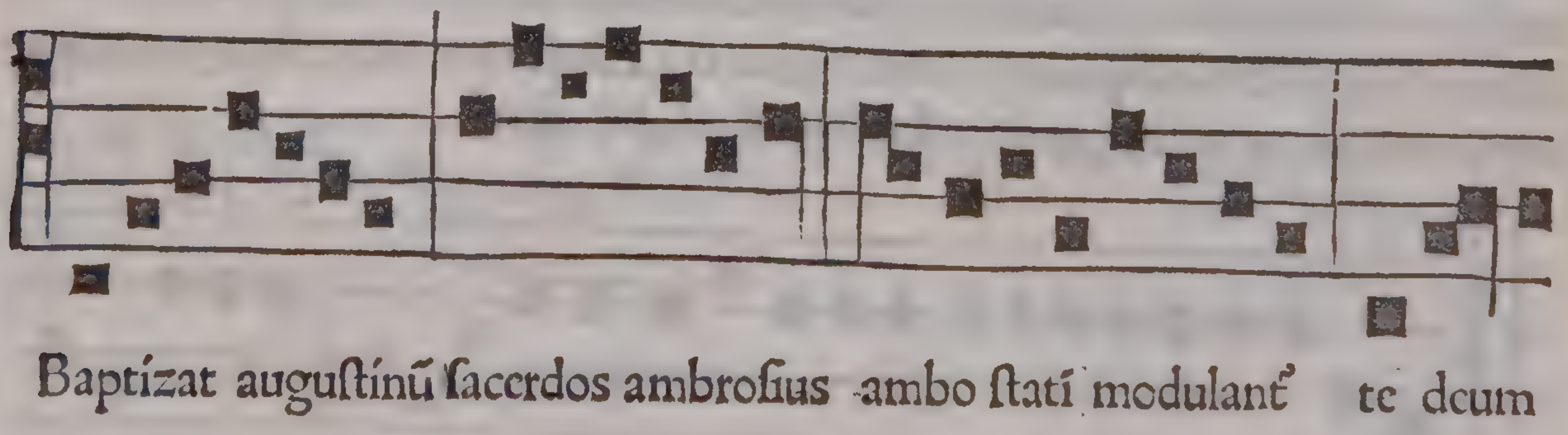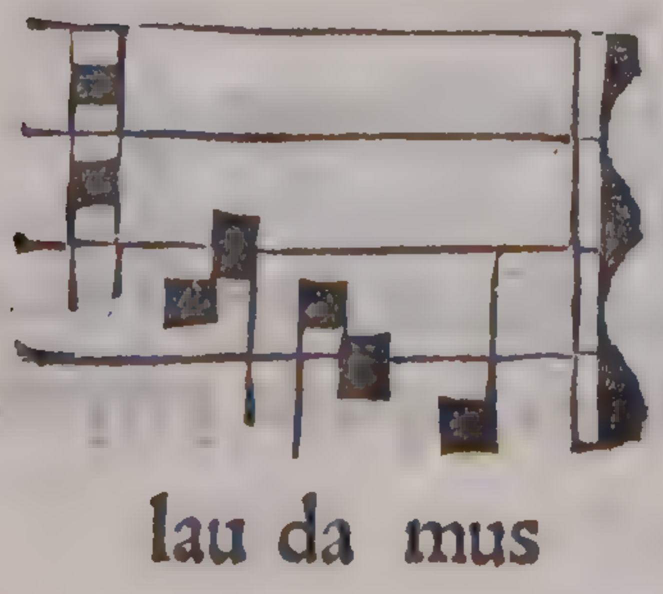

Euoaue autē tertij toni incipitur in Cſolfaut.ſ.in ſextam ſupra finalē antiphonæ ſecundū Gregorianos vbi tetrachordum in principio pſalmodiæ ſumptū terminatur. Gregoriani. Ambroſiani aūt ſuaui9 ꝑcedentes principium Euouae huius tertij toni in quintam ſupra finalem antiphonæ chordā in qua.ſ.ſua diapentes figura terminat᷑ tāquā harmonica medietate ſuauiorē: ſicuti in reliqs autēticis diſpoſuere. Incipit᷑ vero Gregoriana huiuſmodi pſalmodia ĩ tertiā ſupra finē antiphonæ: ꝑcedens his notulis vt re fa: cuius mediatio & terminationes hoc deſcribuntur harmento. Ambroſiani.
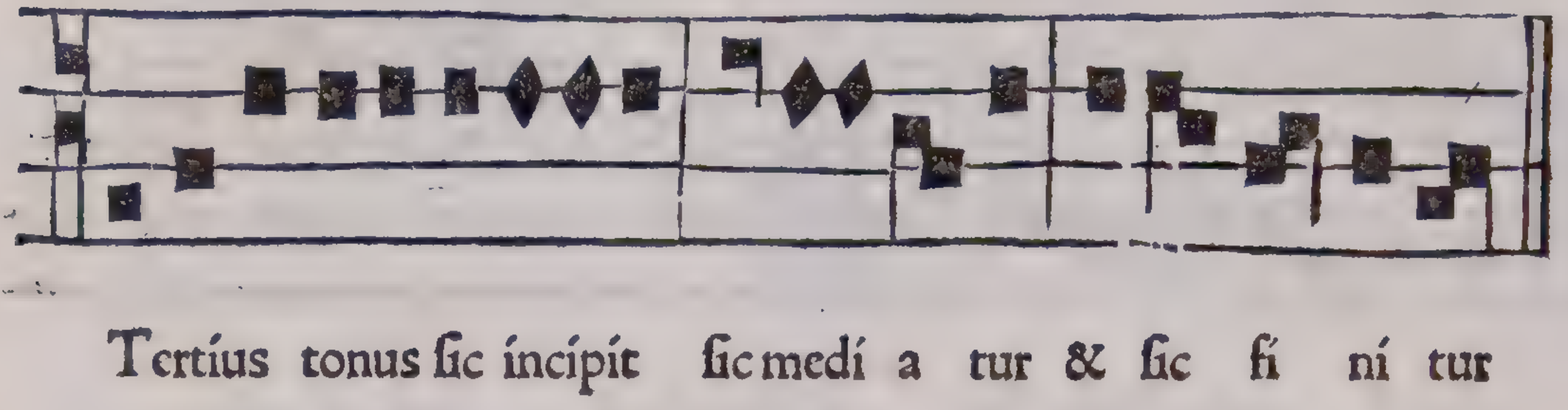
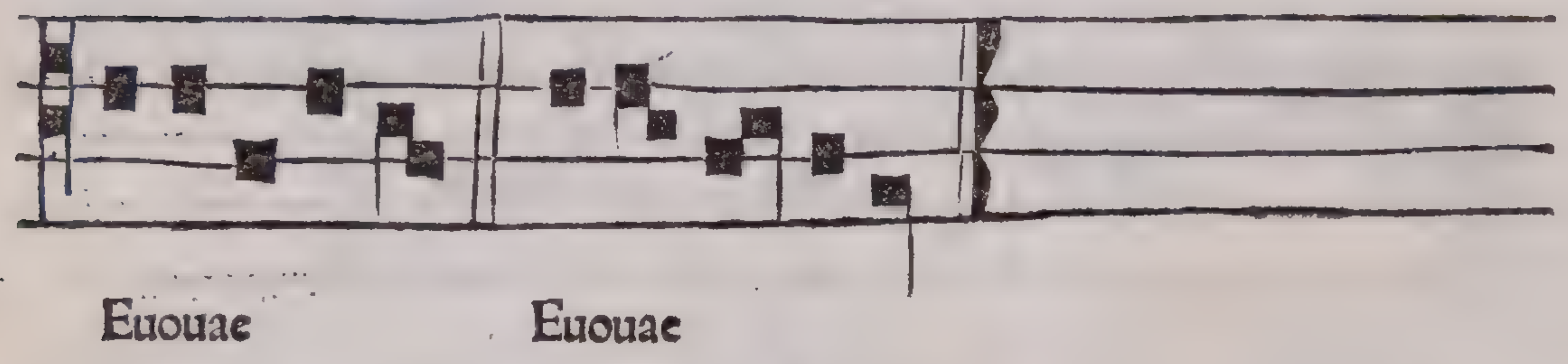

Similiter & Reſponſoriorū verſibus ineſt cōgrua progreſſio modulandi Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto. his notulis excepta.

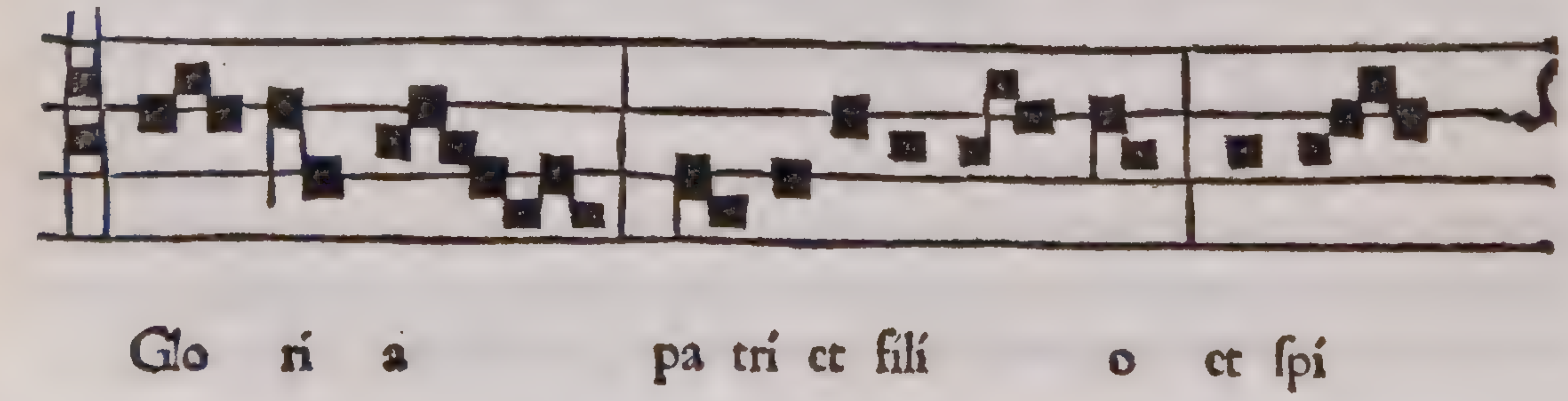

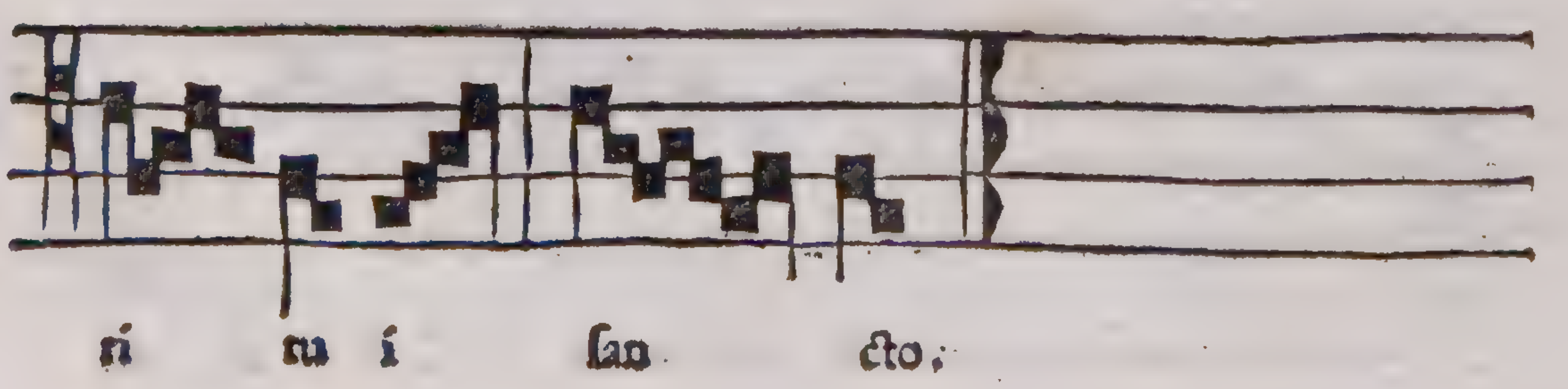

q

Varti toni modulatio formatur ex ſecunda ſpecie diapentes: quã & tertio aſcripſimus: & ex ſecunda figura diateſſaron ducta a ♮mi graui ad Elami grauem. Eſt.n.ſecũda i ordine diapaſon ſpecies: ducta a ♮mi graui ad ♮mi acutam quam hypophrygium vocant. Sex autem aſſumpſit quartus tonus principia videlicet Cfaut: Dſolre: Elami: Ffaut & Gſolreut graues: atq; Alamire acutã: terminaturq; regulariter in Elami grauẽ: vt præſens proponit exemplar.

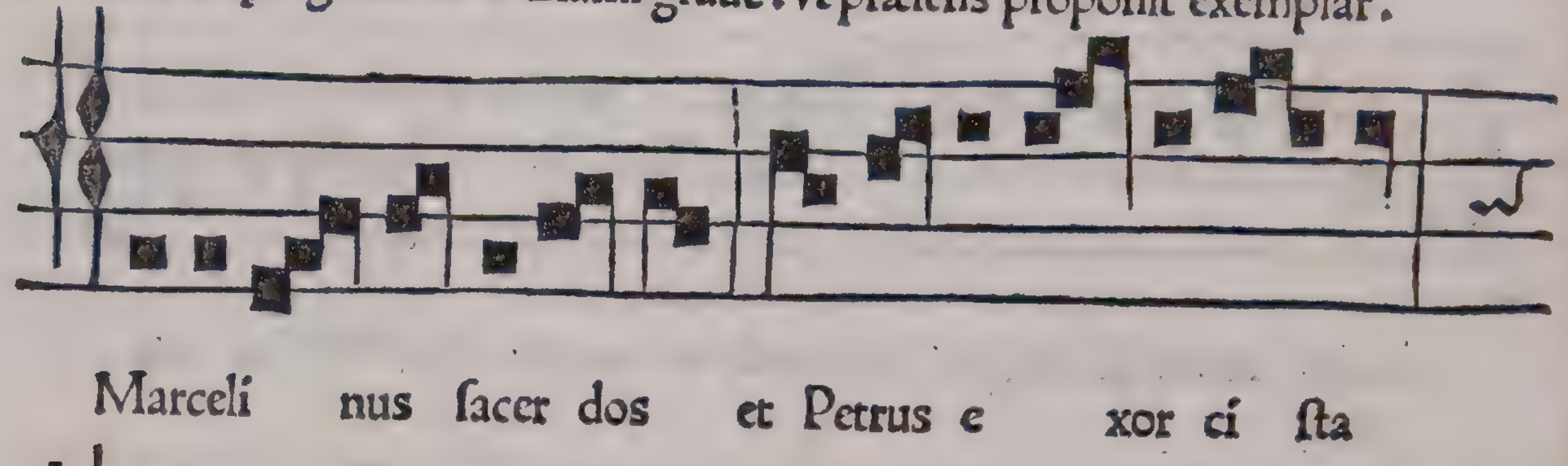

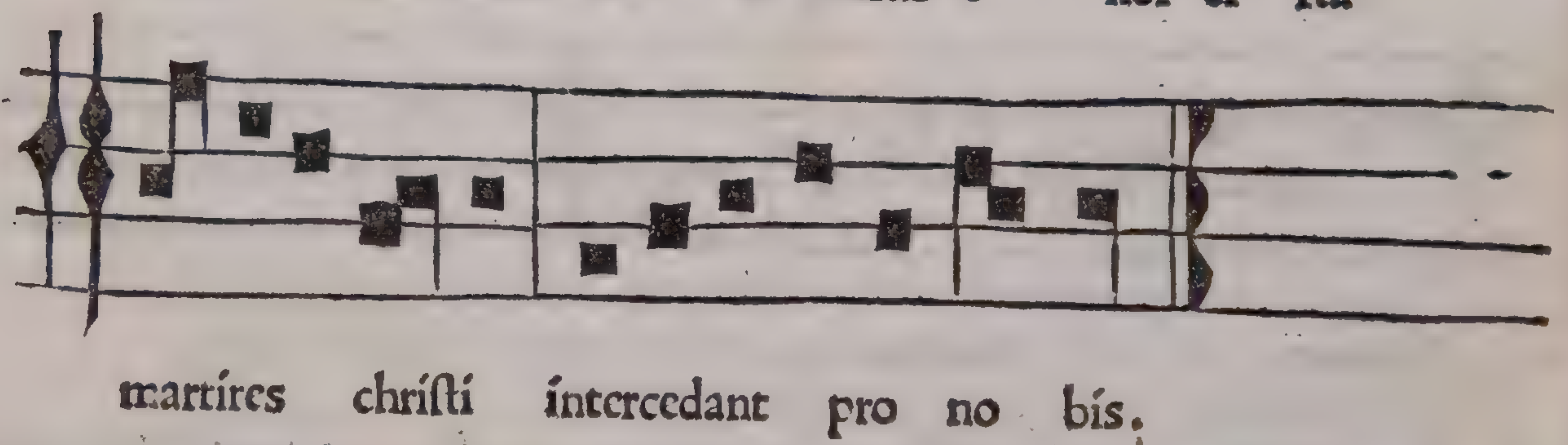

Plerũq; terminatur hic quartus tonus in Alamire acutam procedẽs per ſpecies acquiſitas. Eſt enim ſecunda diapentes figura ipſi competens ab ipſa Alamire ad Elami acutam deducta b mollis qualitate: ſiue a meſe ad Netendiezeugmenon p tetrachordum ſinemenon procedendo. ſecunda vero diateſſaron forma acquiſito huiuſmodi quarto tono cõgruens deducitur ab Elami graui ad ipſam Alamire quæ propria tũc finalis eſt: ſeu ab Hypatemeſon ad mẽſen. Omne aũt Euouae quarti toni incipit̃ in quartã chordam ſupra finalẽ antiphonæ pręcedẽtis: cuius pſalmodia cadẽ ſummitur voce: procedẽdo his notulis la ſol la vt hac depoſitione pcipit̃.
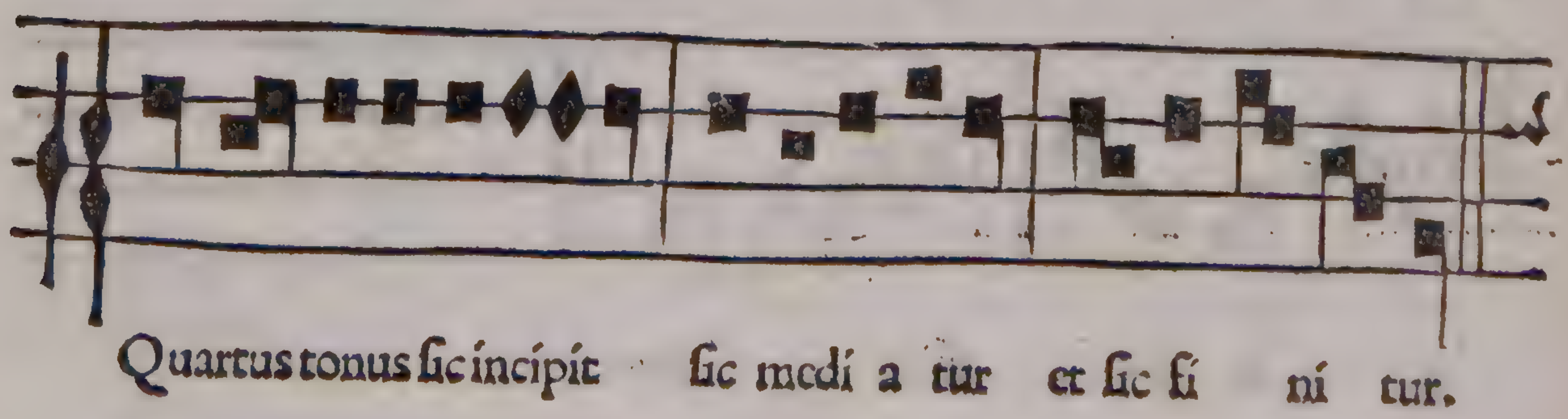
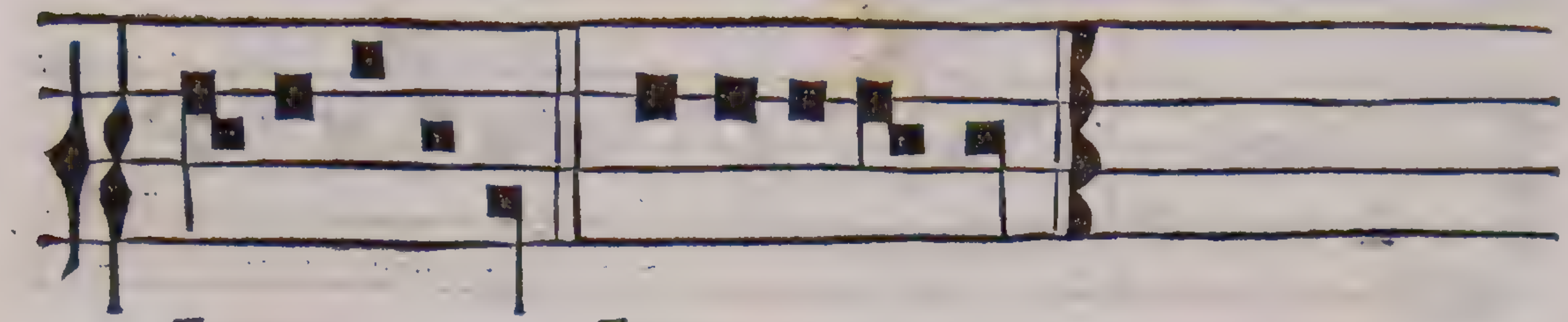

Quod ſi verſiculus reſponſorij terminati in Elami grauem inceperit in Alamire acutam videlicet in quartam ſupra finalem precedentis cantici: erit quarti toni. vel quum reſponſorium terminauerit in Alamire acutam: & verſus principium fuerit in Dlaſolre: b mollari qualitate deducta: erit item quarti toni acquiſiti: Cuius naturalis modulatio Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto his procedit notulis.

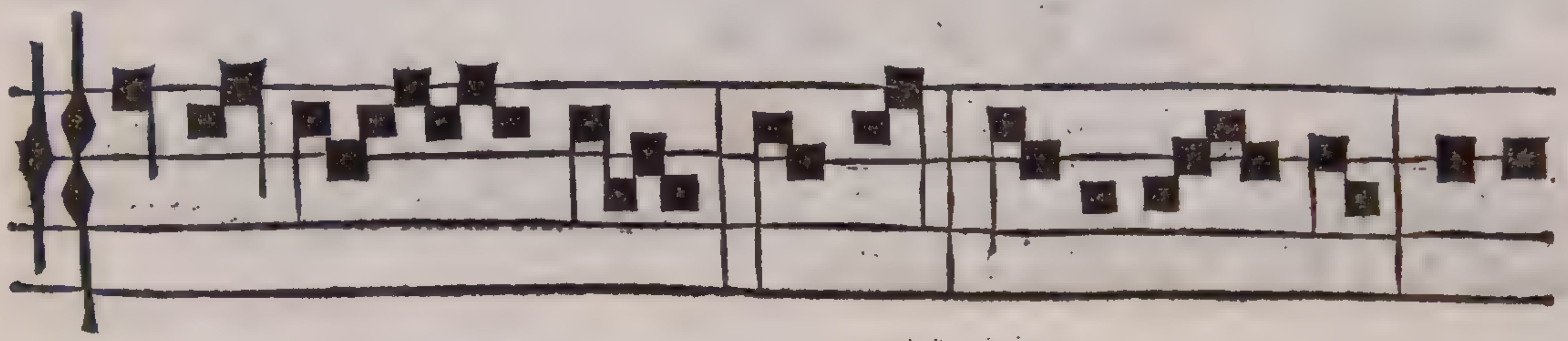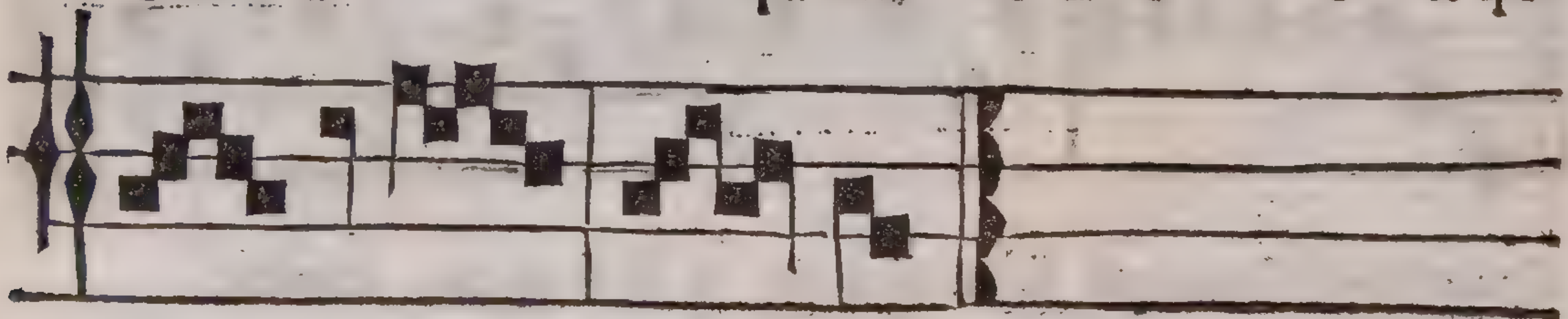

De Compoſitione quinti toni. Caput duodecimum.

q Vinti toni modulatio formatur ex tertia ſpecie diapētes ducta ab Ffaut graui ad Cſolfaut acutã: & ex tertia ſpecie diateſſaron quæ fit a Cſolfaut ad Ffaut acutam. Hæc enim eſt ſexta in ordine diapaſon forma quam Lydium vocant. Competunt enim quinto tono quattuor principia Ffaut & Gſolreut graues: Alamire & Cſolfaut acutæ: terminaturq; regulariter in

Ffaut grauem : vt hoc notatur exemplo.
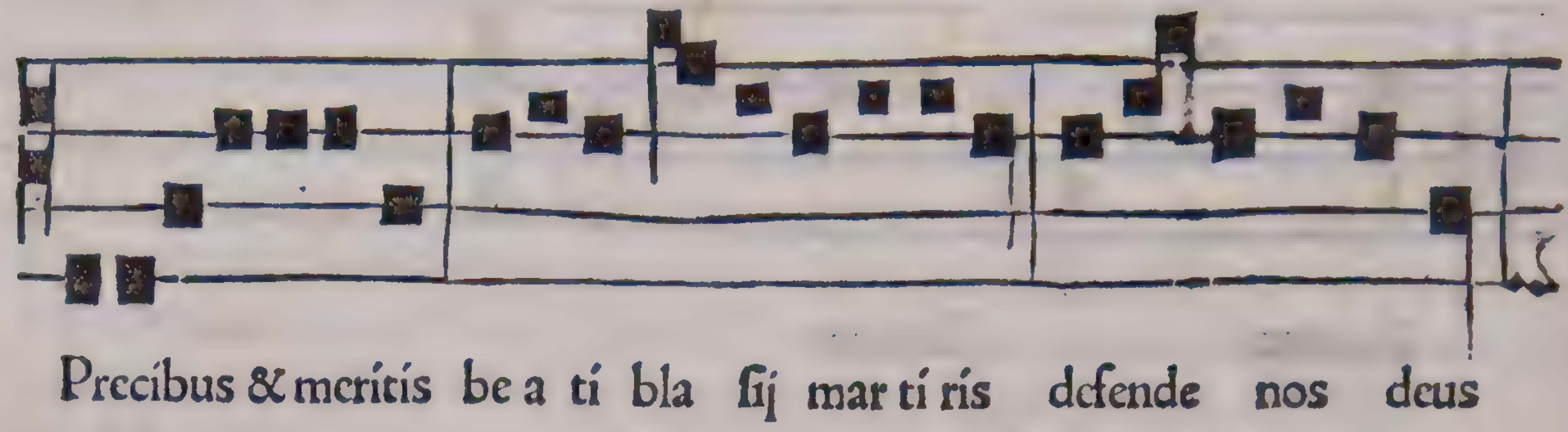
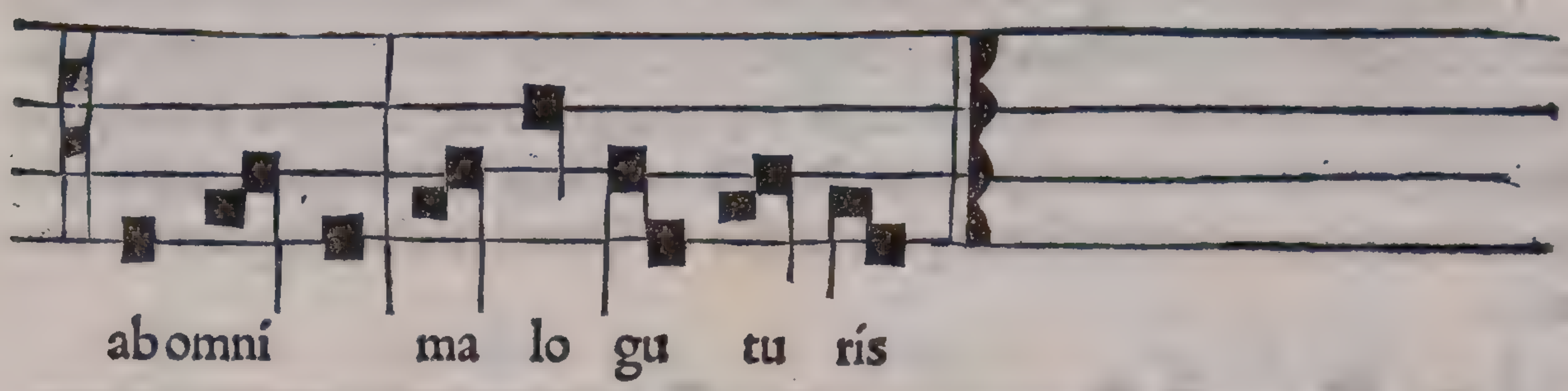

Euouae vero quinti toni incipitur in Cſolfaut ſcilicet in quintam ſupra finalem antiphonæ chordam : cuius pſalmodia in vniſono cum finali cæpta procedit his notulis fa la fa vt hoc notatur tranſitu.

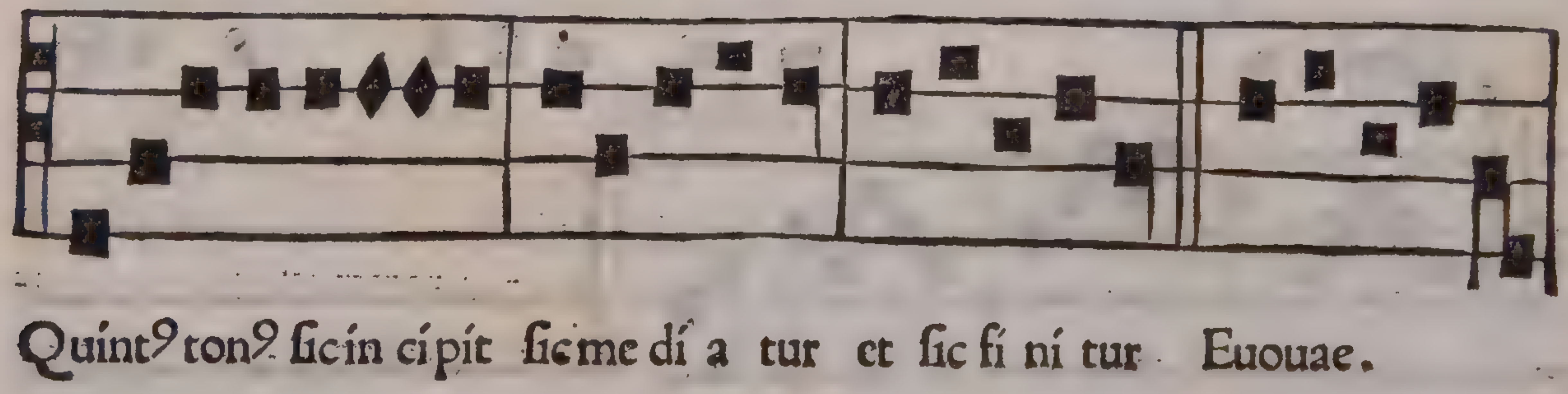

Atq3 item verſiculi principium habentes in Cſolfaut quorum reſponſotia terminauerint in Ffaut grauem quinto aſcribuntur tono. horum modulatio Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto ſic procedit.

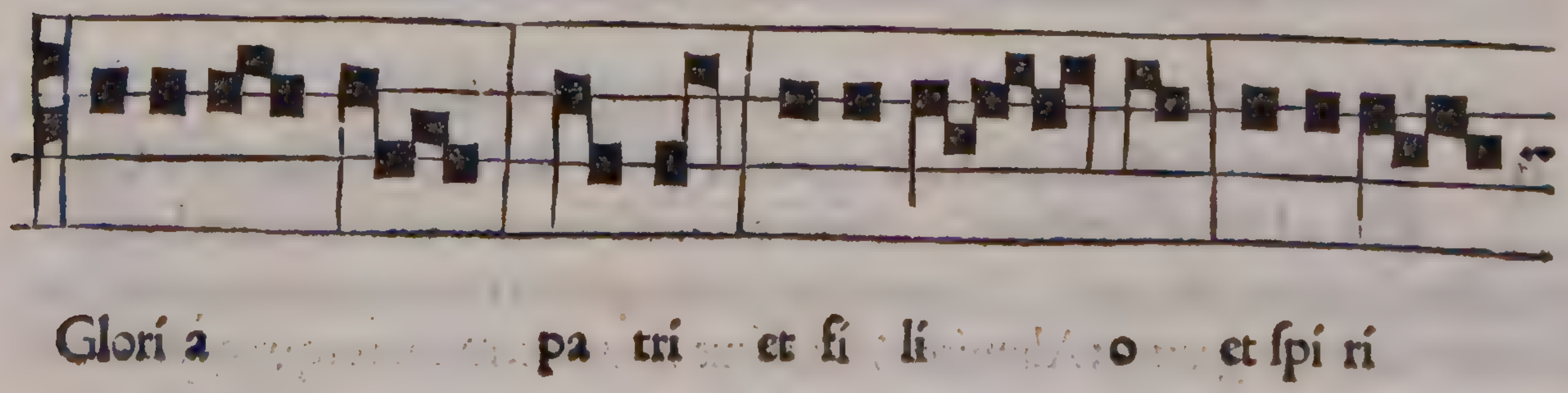

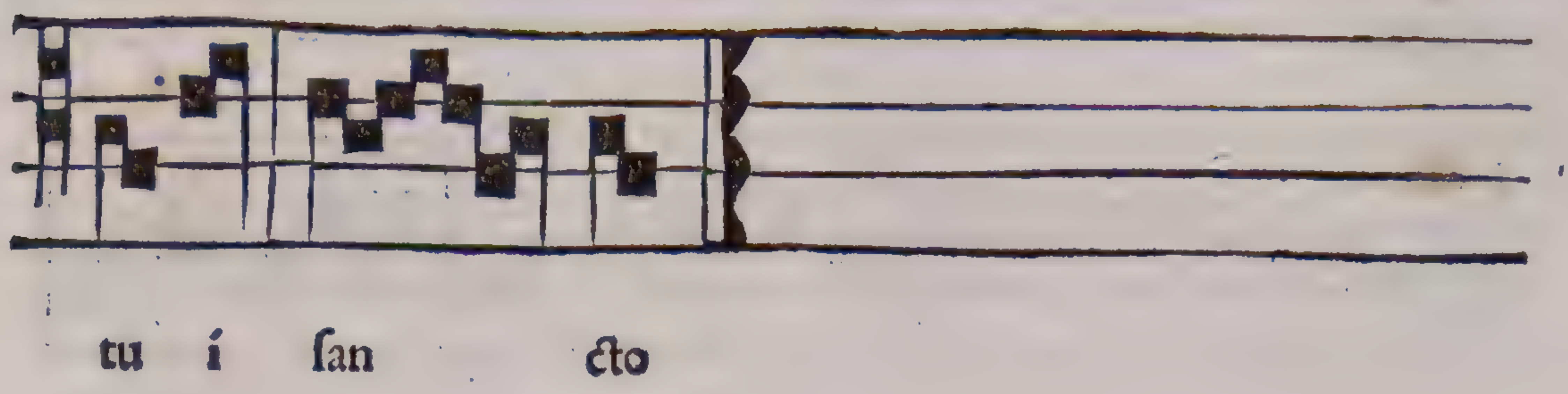

De Formula ſexti toni Caput tertiumdecimum.

ſ Exti toni modulatio formatur ex tertia ſpecie diapentes quæ & quinto aſcripta eſt : & ex tertia ſpecie diateſſaron ducta a C faut graui ad Ffaut grauem. Hæc enim eſt tertia diapaſon figura: diſpoſita inter Cfaut grauem & Cſolfaut acutam: quã Hypolydium vocant. Quattuor enim propria ei aſcribũtur principia ſcilicet Cfaut: Dſolre & Ffaut graues: & Alamire acuta: atq; regulariter terminatur ĩ Ffaut grauem: cuius progreſſio hac compoſitione percipitur.
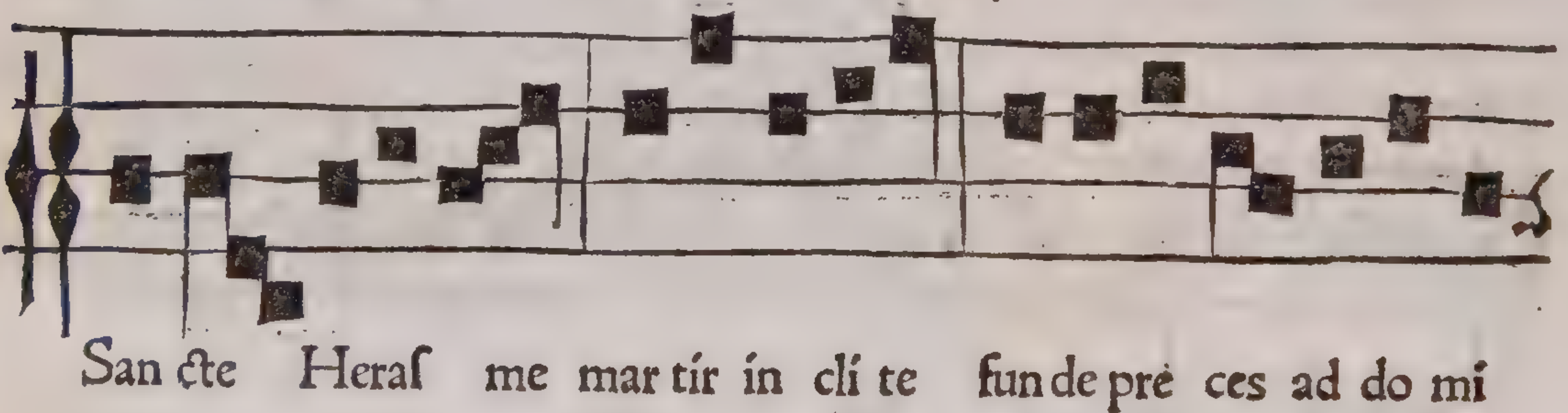
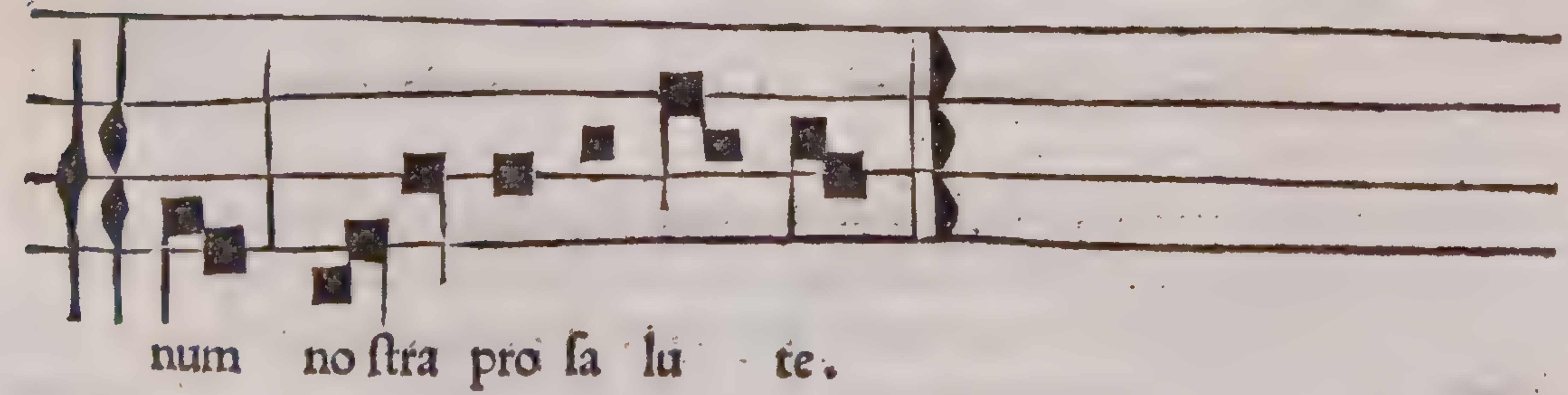

Quum autem antiphona terminauerit in Ffaut grauem: Cuius Euouae principium teneat in tertiam ſupra finalem ſcilicet in Alamire acutam ſexto tono de-

ſcribenda eſt. Cuius pſalmodia incipitur in vniſono procedẽs his ſyllabis fa ſol la: vt hic.

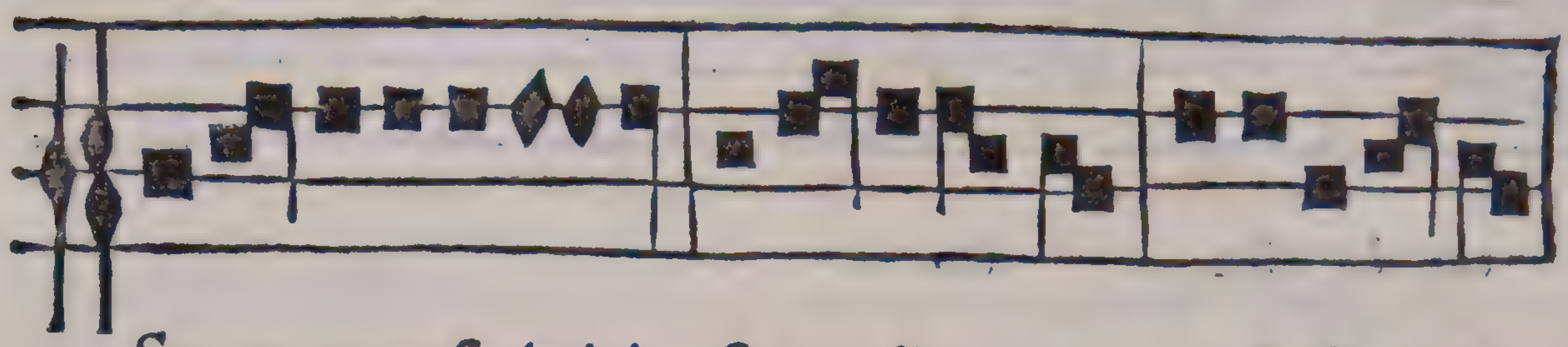

Similiter & verſiculi reſponſoriorum ſexti toni incipiuntur in Alemire: quæ tertia eſt chorda ſupra finalem cantici pręcedentis ex his item excipiuntur notulæ aptiſſimæ ad modulandum Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto: hoc modo.

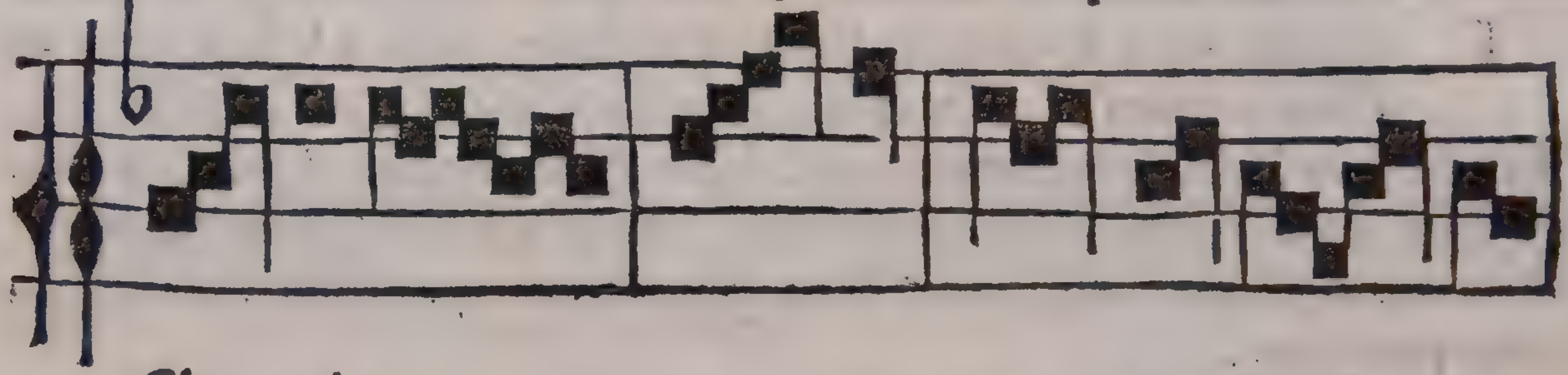

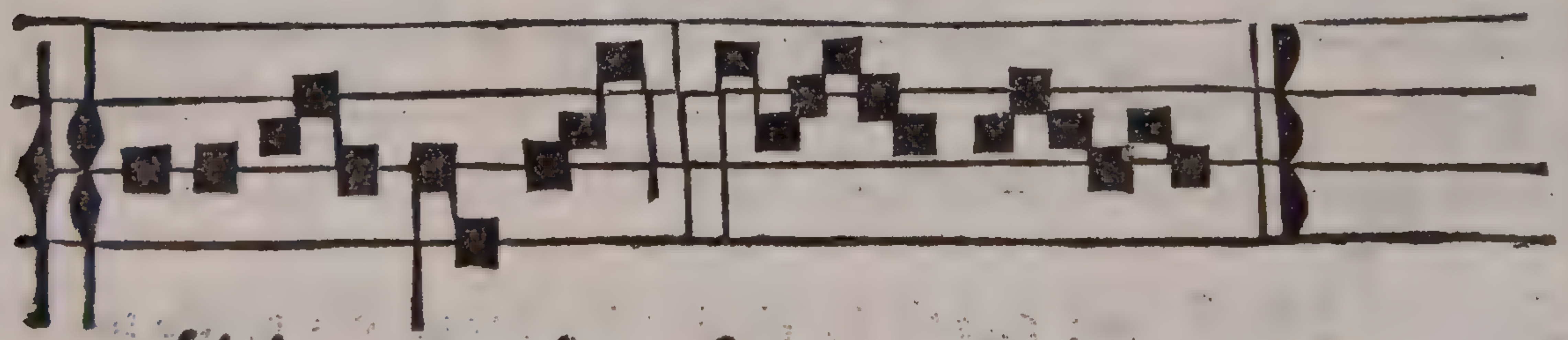

De Formula ſeptimi toni. Caput quartumdecimum.

SEptimi toni modulatio formatur ex quarta ſpecie diapẽtes ducta a Gſolreut graui ad Dlaſolre acutam: & ex prima diateſſaron figura facta a Dlaſolre ad Gſolreut acutã. Hæc enim eſt ſeptima diapaſon figura quam diſpoſuimus inter Gſolreut grauem & Gſolreut acutam: mixolydius nuncupata.

Habet enim ſeptimus tonus quinque propria principia ſcilicet Gſolreut grauem: Alamire: ♮mi: Cſolfaut: & Dlaſolre acutas: vnum quoq; ſcilicet Ffaut grauem eccleſiaſtica depoſitione conceſſum. atq; terminatur regulariter in Gſolreut

grauem vt hac notatur dispositione.

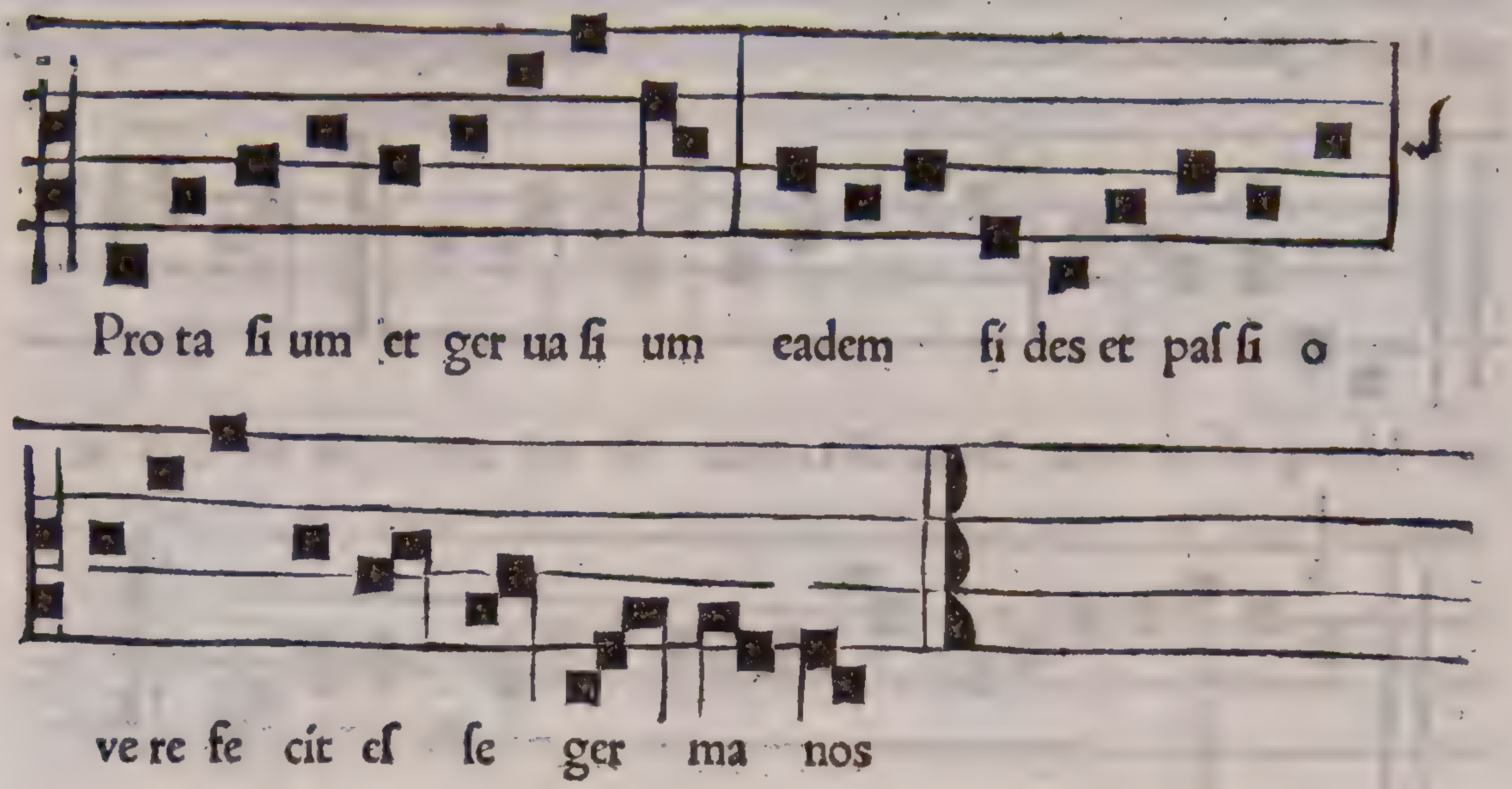

Euouae igitur incipiens in D lasolre: cuius antiphona terminauerit in Gsolreut grauem: septimo solet ascribi tono: cuius psalmodiam veteres in quintam supra finalem antiphonæ chordam incipiebant procedentes his notulis sol fa sol. Posteritas autem in quartam supra finalem principium frequentauit huiusmodi salmodiæ: modulans his syllabis fa mi fa sol: vt hic constat.
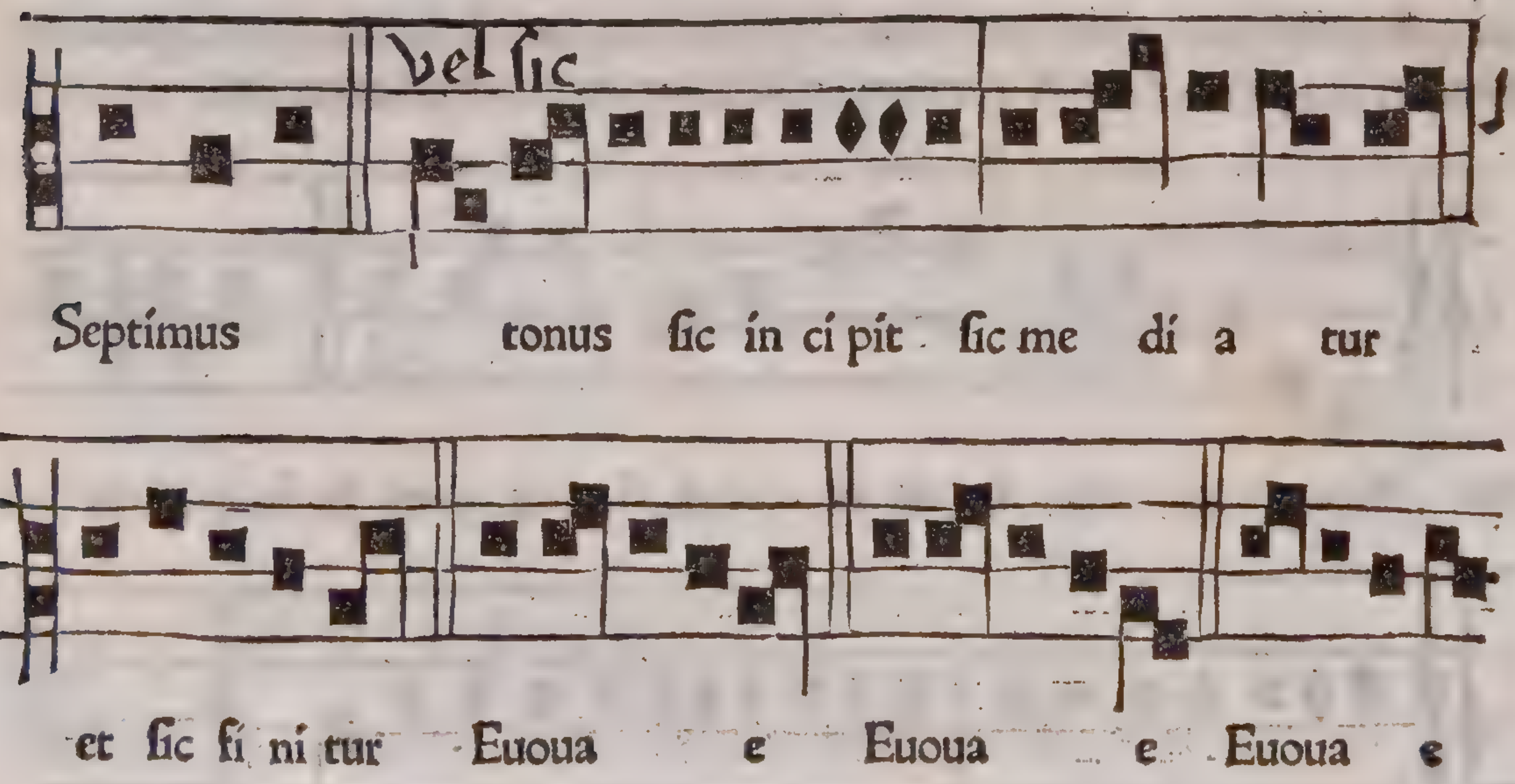
Sunt insuper & aliæ huius septimæ psalmodiæ terminationes quas in ipso anti-

Gregoriani. phonario cõperies ꝑnotatas. Extat & altera ſeptimi toni pſalmodia quã Gregoriani obſeruant ſup antiphona Nos q uiuimus benedicimus dominũ in cõfinali terminata cũ acq̃ſite deducta ſit & ſola voce in acutũ diminuta: vt preſenti formula ꝑcipit̃

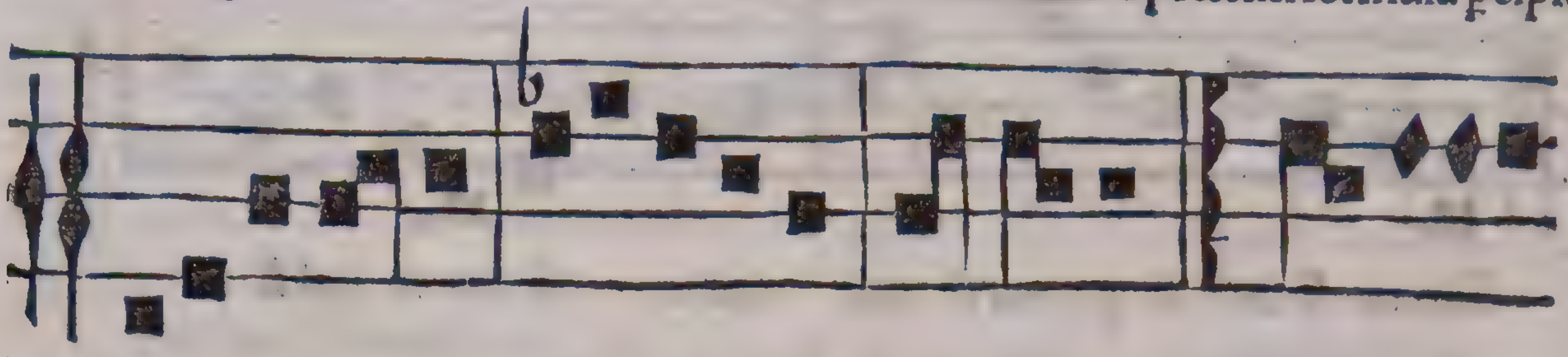

Hæc.n.pſalmodia in principio ꝑ ſimilẽ retinet q̃rto tono modulationẽ in medio ſexto qa antiphona cõmiſcet̃ ei propriam diateſſaron ſpeciem.ſ.tertiã cõprehendẽs In fine tertio Verũ Ambroſiani:& ſi antiphonã ipſam iiſdẽ notulis & clauibus proſequuntur: alteram tamen huius pſalmodiæ modulationem celebrant: nãq; incipiũt in confinali ipſius antiphonæ chorda.ſ.in Gſolreut graui vbi ſua diapẽtes figura terminatur in acutum: ſicuti & in cæteris obſeruant autenticis: hoc modo.

Ambroſiani

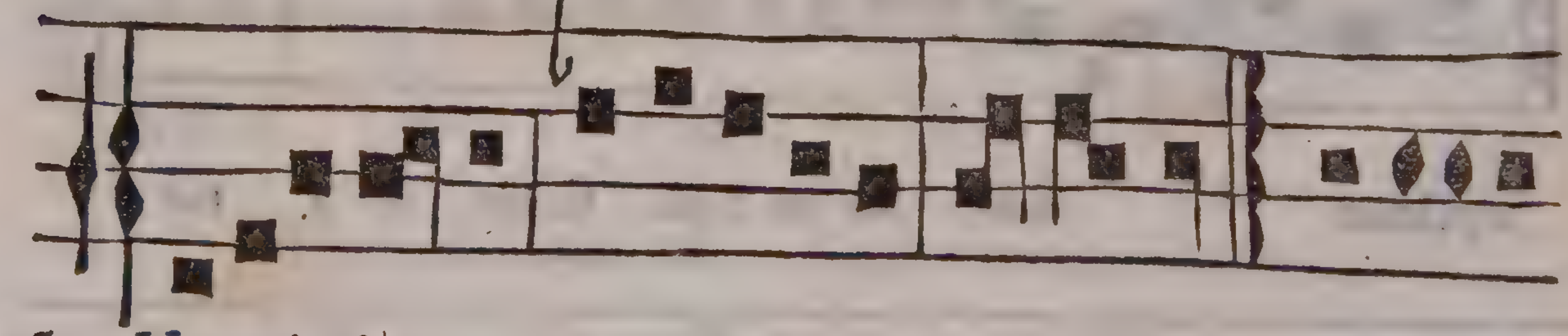

Hanc tñ primitus antiphonã a diuo Ambrosio ꝓpriis septimi toni clauibus ductã. vbi & septimã diapason figurã & ipsum mixolydium demõstrat. videlicet i Gsolreut grauẽ: & in Dlasolre ꝓpria cõfinali (quod plurimũ in auctẽticis instituit) terminatã fuisse: vetustissimus antiphonarum liber mihi ꝓpalauit: vt hoc notatur processu.

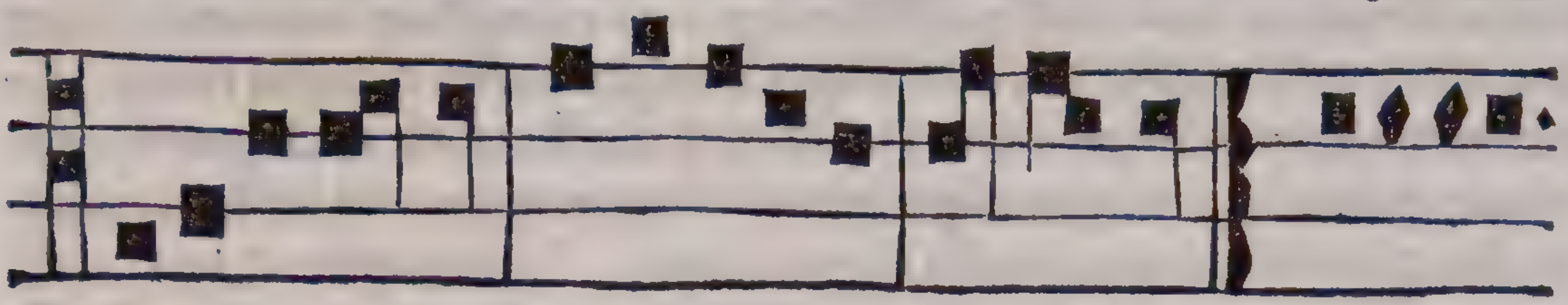

Idem quoq; iudicium proponimus sup Antiphona nomini tuo da gloriam domine: quam nos Ambrosiani super ipsum psalmum In exitu ysrael ex egypto in vesperis dominicalibus alternatim modulamur.

Plerũq; insup autiphonas breuiores quarũ notulę a finali voce dittono tãtũ ascẽdũt Ambrosiani nr̃i autẽtico ascribũt tono quod hac ãtiphona & psalmodia dispõit̃

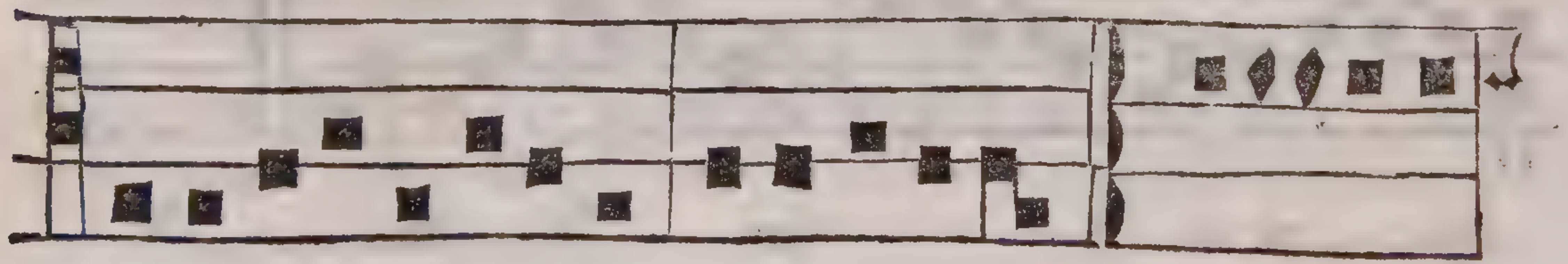

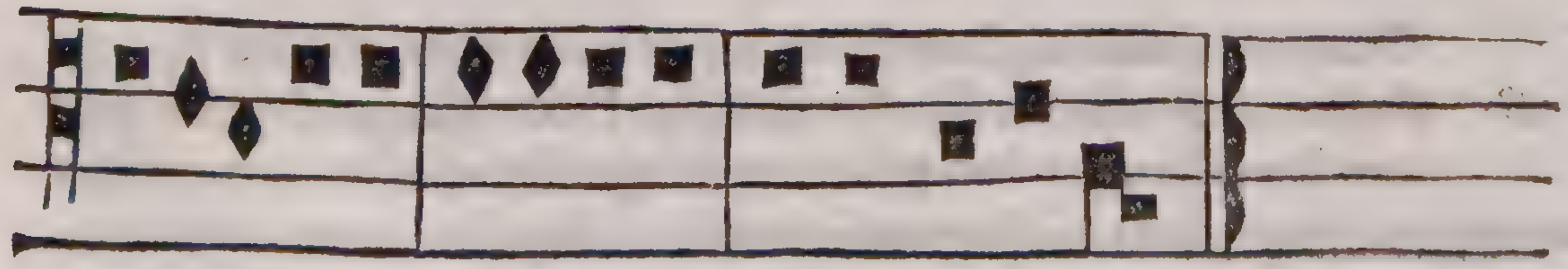

Secus vero exiſtimant: quum notulæ tātum a finali voce trihemitoniacam ſuſceperint intenſionem: tunc.n. cantica ipſa placali conſyderatione ſuſtentant. Sunt & nōnulla cantica: puta verſiculi breuium reſponſoriorum & ipſa quoqꝫ reſponſoria quorum notulæ æquo exceſſu a finali voce intenſæ pariter & remiſſę diſponuntur: puta vnica ſub finali vnicaqꝫ ſupra finalem: tunc enim ſi ſubpoſita notula latiore interuallo puta toniæo ab ipſa finali diſiuncta ſit: ſtrictioreqꝫ diſtantia videlicet ſemitoniæa acutior diſtet ab eadem finali: placali mea ſententia aſcribentur modulationi: Autenticæ vero quum ſuperior notula finalem ipſam tono ſupuadit acumine: ſitqꝫ grauior ſemitonio remiſſa in grauitatem. Verum quum & acutioris & grauioris æqua fuerit ab ipſa finali voce diſtantia: puta grauior tono depreſſa ſub finali: tono item intenſa acutior ſupra finalem canticum ipſum ſeu modulationem propriæ maneriei ſentio aſcribēdum: quaſi vtriuſqꝫ toni placalis. ſ. & autētici ſit particeps: hunc proprie promiſcuum tonum poſſumus appellare. Ex verſibus autem nocturnalium reſponſoriorum ſeptimi toni notulæ excipiuntur quibus Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto Gregoriani condecenter modulantur hoc modo.

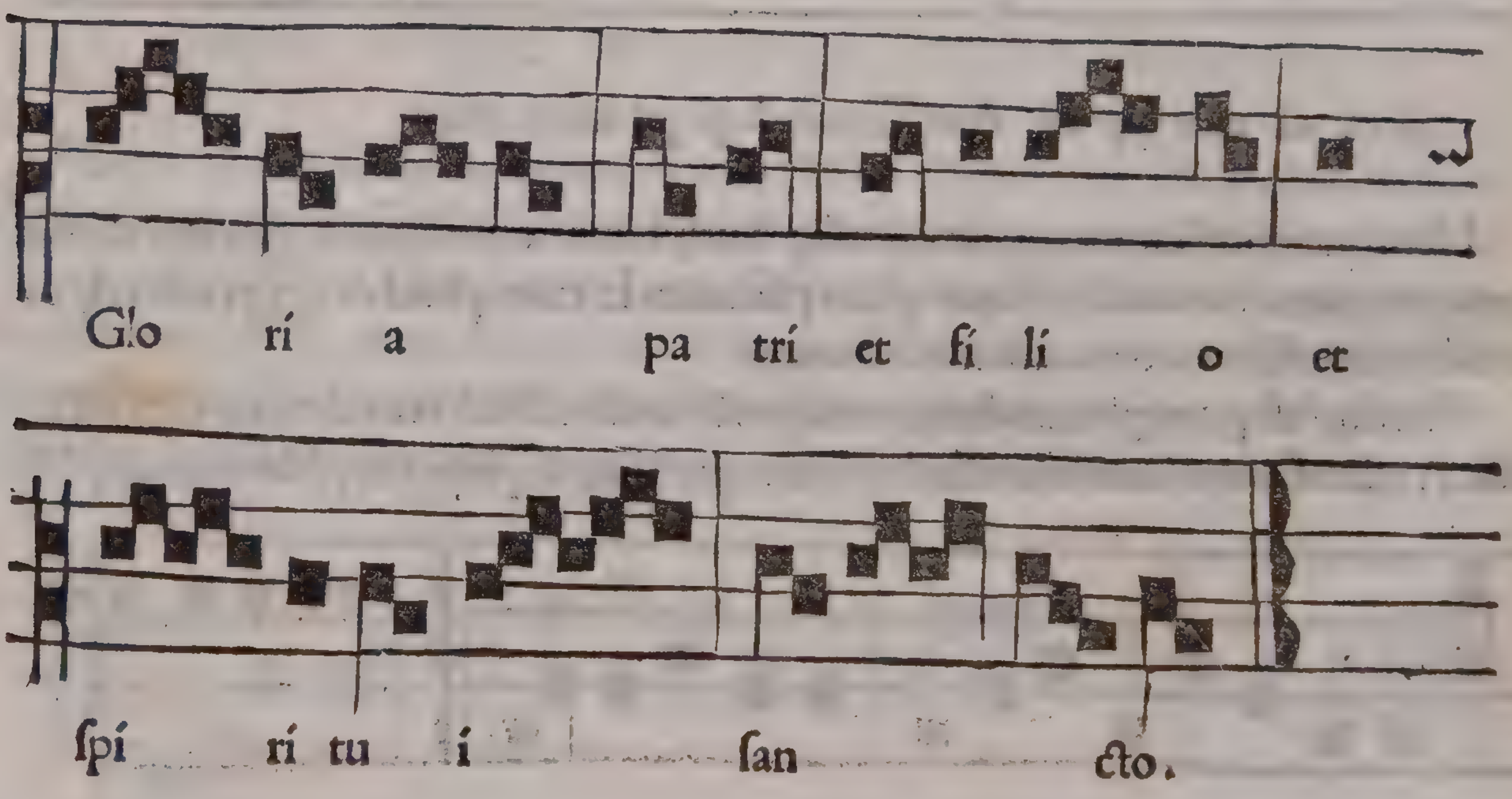

De Compoſitione octaui toni. Caput quintumdecimum.

OCtaui toni modulatio formatur ex quarta ſpecie diapētes quæ & ſeptimo aſcripta eſt: & ex prima diateſſaron ducta a Dſolre graui ad Gſolreut grauem. hunc enim quoniam grauius primi toni tetrachordum occupat eius naturæ participem ferunt: Nullum vero in modorum diapaſonicorum ordine nomen ſortitur: niſi forte per conſequentem ſubuerſionem vt ſeptimo capite diximus

hypomixolydium vocauero. Habet inſuper quinq; principia ſcilicet D ſolre: F faut: G ſolreut graues: A lamire & C ſolfaut acutas: atq; terminatur regulariter in G ſolreut grauem: vt hæc monſtrat diſpoſitio.

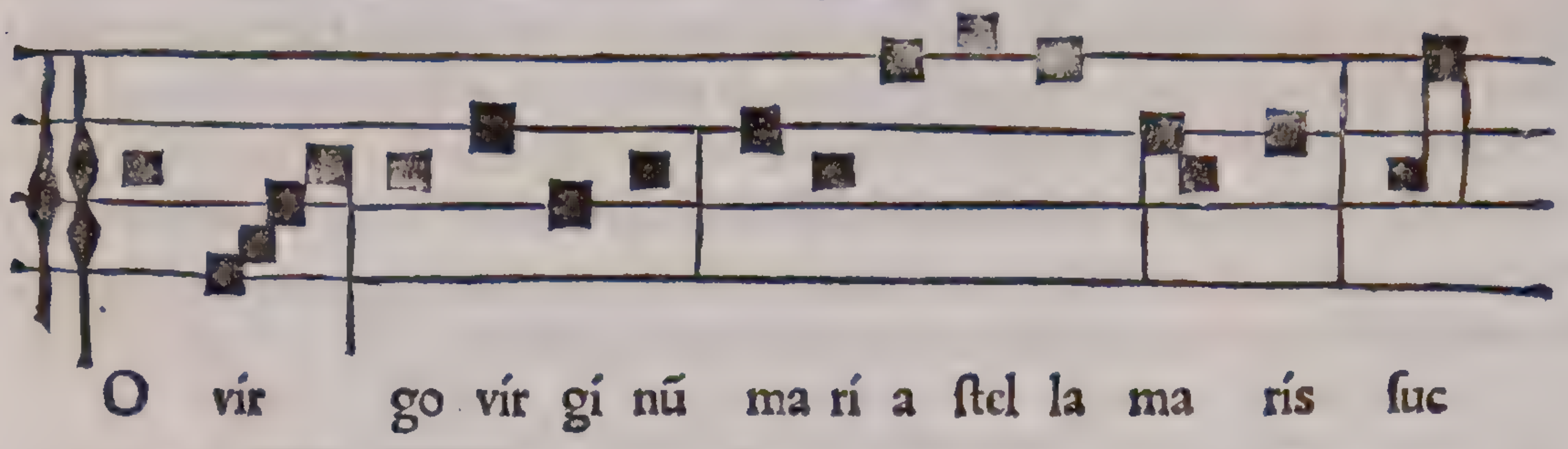

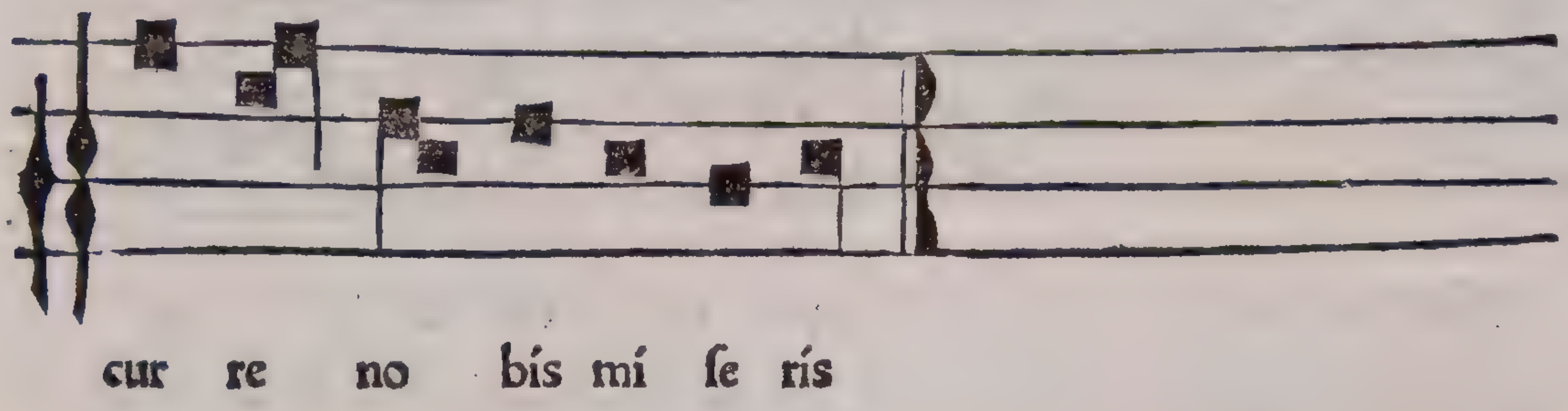

Conſtat.n.ex deductis tonorum principijs canticis placalibus in quintam ſupra finalem ſuam: vbi.ſ.ſua diapentes forma terminatur non eſſe ab ecclſiaſticis aſſcripta principia. Euouae autem octauæ pſalmodiæ incipit in C ſolfaut: intenſum quidem diateſſaron interuallo ſupra finalem antiphonæ vocem: cuius pſalmodia incipitur in ipſa finali procedens his notulis: vt re fa: vel vt re vt fa in ſolemnis vt hic conſtat.

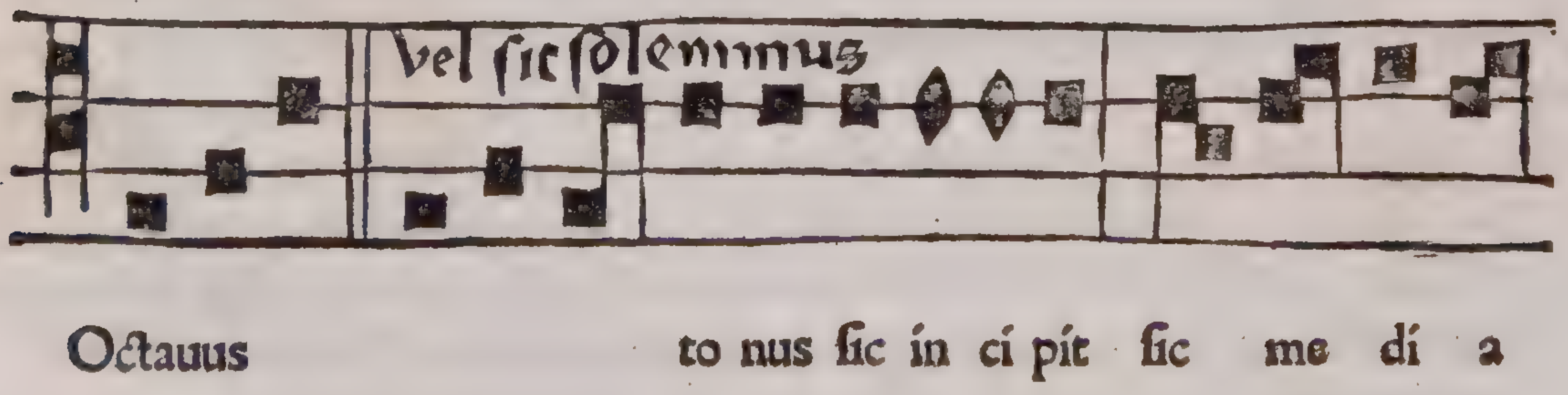

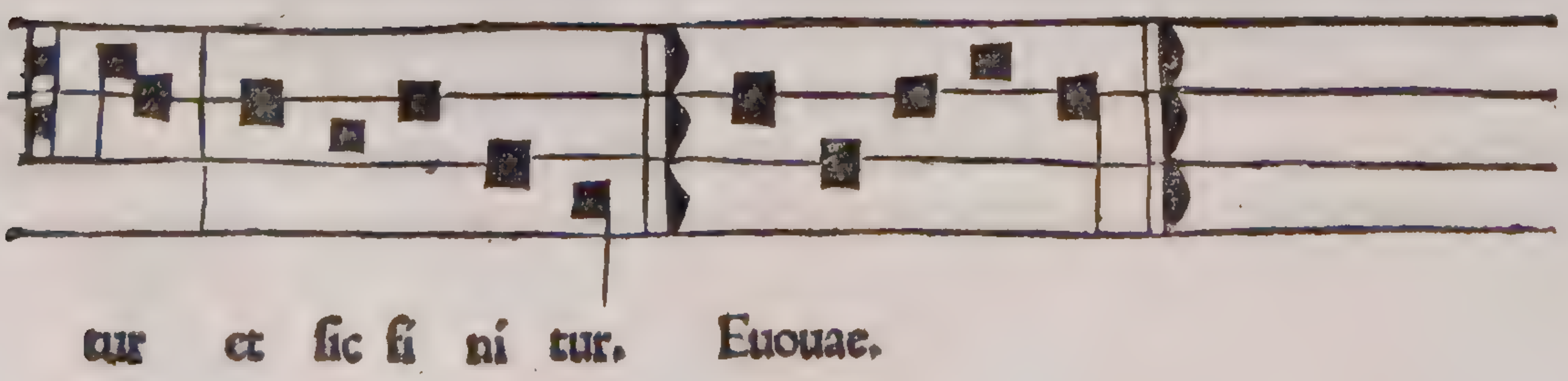

Ex premissis itaq; facile percipitur nullam psalmodiam in acutiore voce q̃ quæ principio sui, seculorum amen noscitur competere: esse initiandam. Velociore tamen temporis mensura feriales & minores proferūt psalmodias: tardiore solemniores. Cōsequitur itaq; psalmodia suæ antiphonæ tonum. nāq; Anti græce pro atq; cōtra interpretatur latine: In cōpositione item æqualitatem significare dicunt Inde antiphonam quasi æqualem cum psalmodia modulationem: siue vnius eiusdēq; toni simphoniam in ipso cantico & eius psalmo dispositam. Verum ex versiculis nocturnaliū responsoriorū huius octaui toni: Gregoriani congruam Gloria patri & filio & spiritui sancto modulationem excipiunt hoc modo.

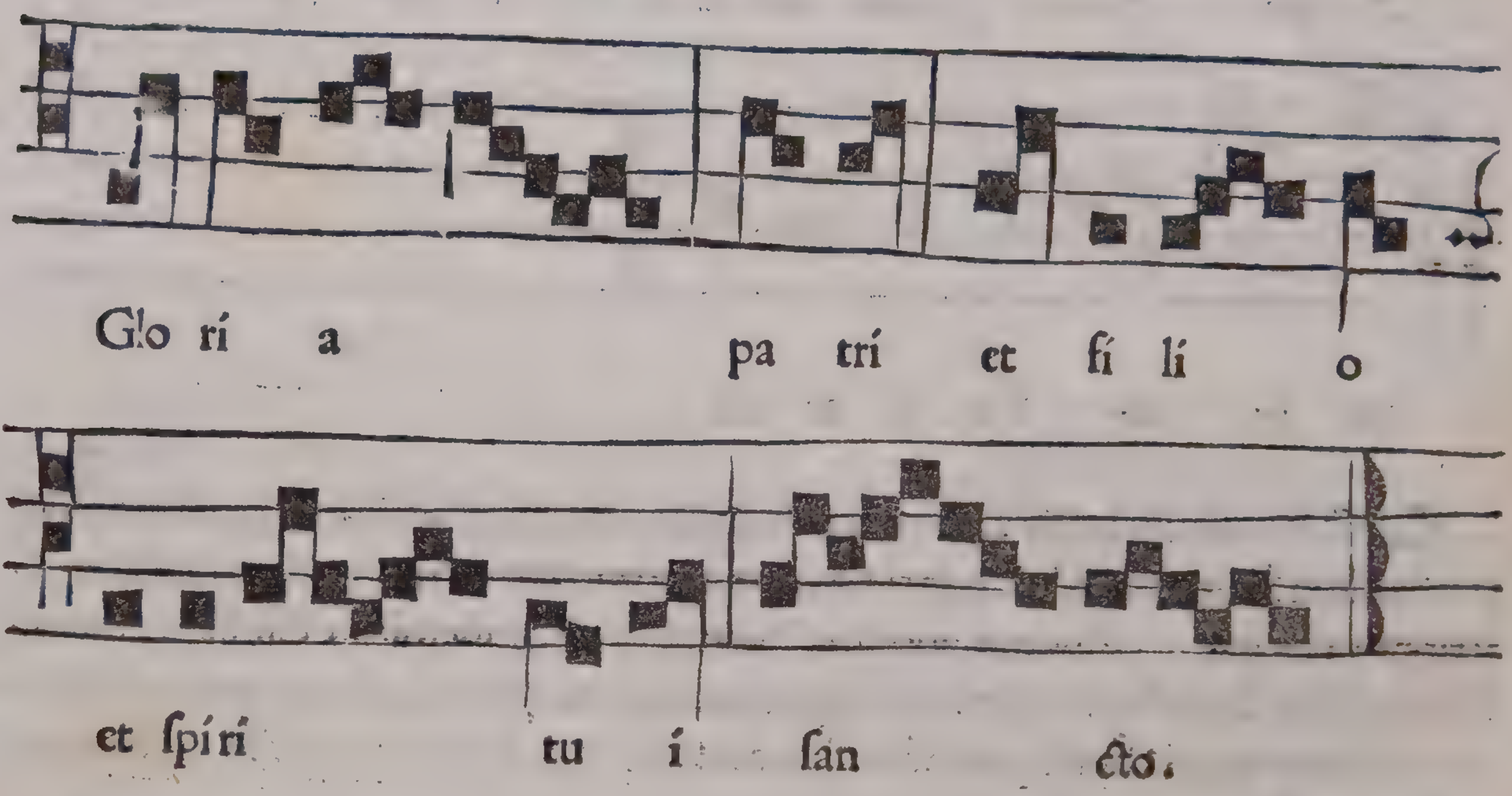

Solent quoq; Cantores ecclesiastici in Canticis: vt sunt Alleluya & Versus: ac in eo genere plurima: circa vnam eandēq; vocalē cōtinuato & perenni transitu modulari. Id Ambrosiani comuni nomine melodiam appellant: diuinam. s. trinitatem & angelicam harmoniā (vt ipsi aiunt) mēte & animo interea percurrentes. Ii item vt plurimum psalmodiam cuiuscūq; toni in ea incipiunt chorda inquam principiū eius Euouae fuerit pernotatum: ipsamq; eadem voce prosequūtur nullius differentiæ intermissione ad ipsum vsq; Euouae: cuius pernotationem finis ipsius psalmodiæ consequitur. Est. n. finis teste Augustino ad quem cuncta referuntur: cuius causa fiunt reliqua omnia Quandoq; item in nonnullis psalmodijs (potissimum primi toni) principia & mediationes gregoriani ritus ipsi Ambrosiani solemniter modulantur. Verum psalmodiarū huiusmodi terminationes quas Ambrosianę modulationes frequentius comitantur his, descriptionibus in lucem prodeunt.

Ambrosiani

Augustinus.

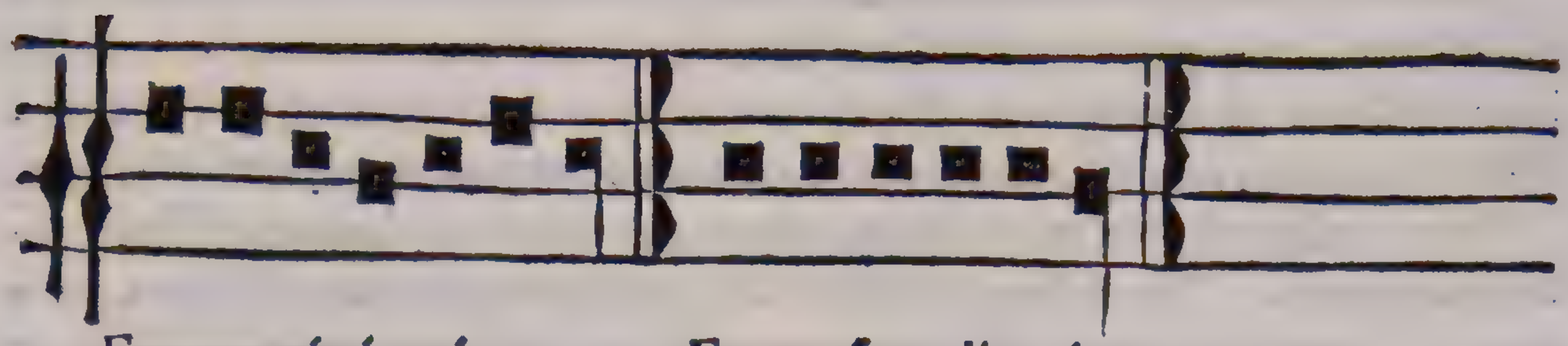

Euouae primi toni. Euouae ſecundi toni.

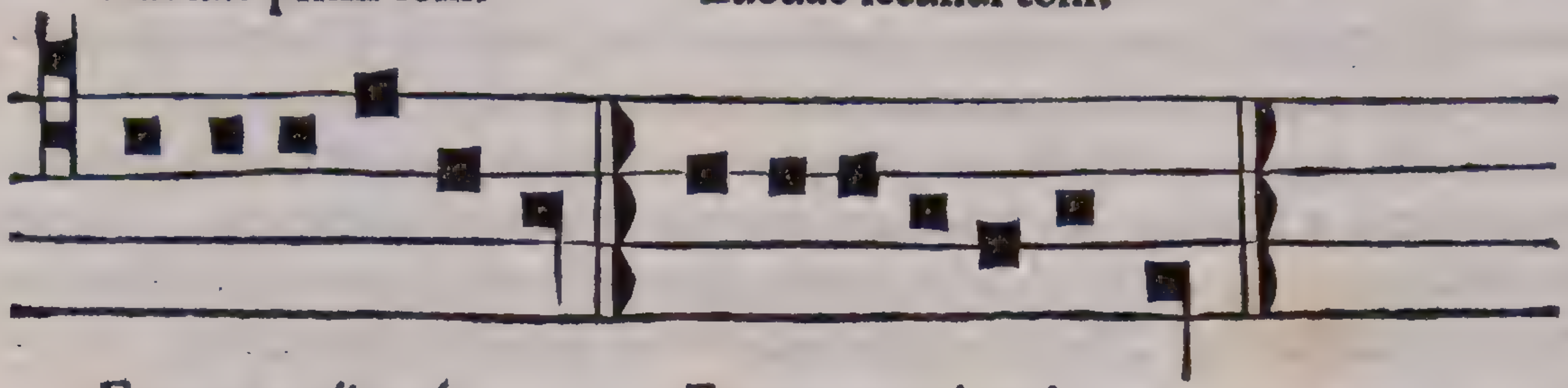

Euouae tertij toni. Euouae quarti toni.

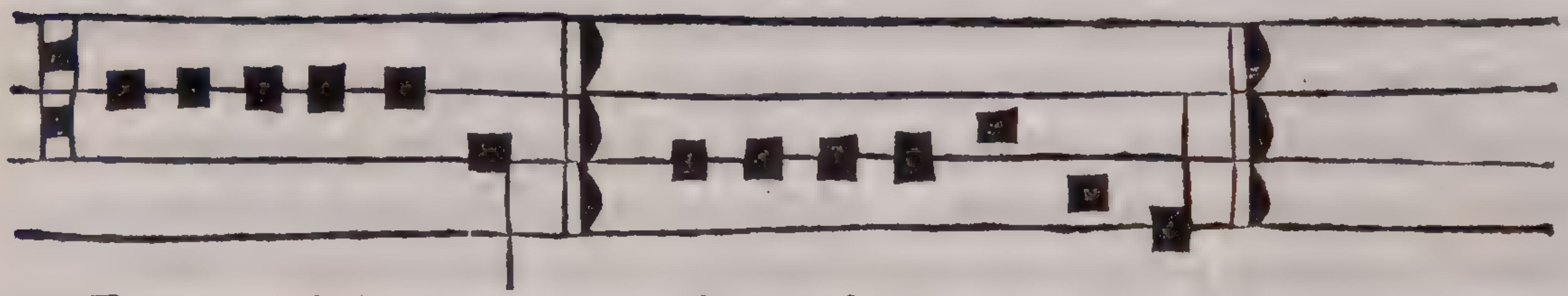

Euouae quinti toni. Euouae ſexti toni.

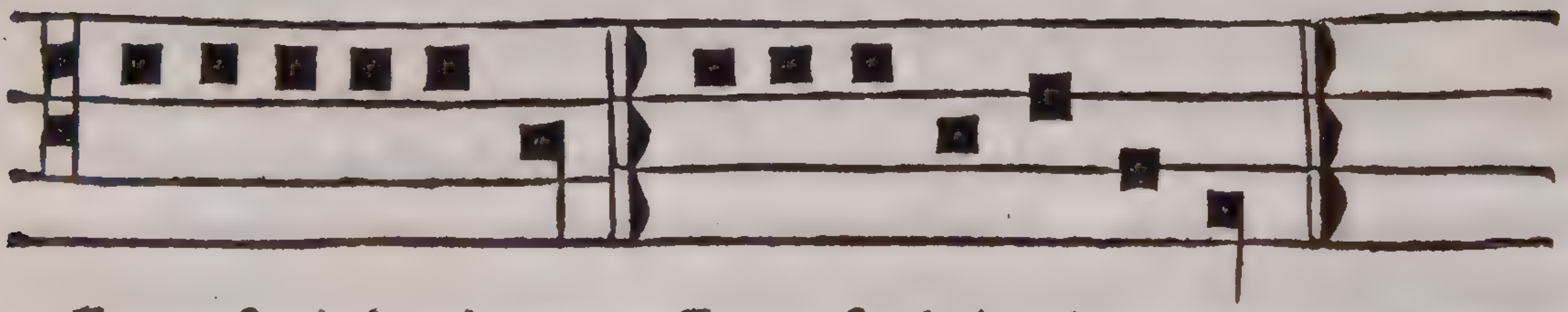

Euouae ſeptimi toni. Euouae ſeptimi toni.

Euouae octaui toni. Euouae octaui toni.

Sunt insup nonnullæ modulationes paucioribus notulis descriptæ: huius causa: solemni diminutione imperfectæ redduntur. has si suum Euouae non consequitur difficile an autentico an placali tono ascribendæ sint poterit quis iudicare. Quo circa certis iudicialibus chordis nonnulli discretionem huiusmodi cōcessere.

Primæ nāq; manerici qua primus ac secundus tonus concluduntur Ffaut grauem ascribunt. Secundæ quæ tertium & quartum regit tonum Gsolreut grauem. Tertiæ cui quintus & sextus tonus insunt Alamire acutam. Quartæ vero quæ septimū tonum continet & octauum ♮mi acutā. Ita scilicet vt vnaquæq; iudicalis chorda a finali propriæ manerici distet in acutum per tertiam inclusiue vocem diatonica dispositione. Atq; iccirco iudiciales chordæ primæ & secūdæ manerici a finalibus suis semiditoni interuallo recedunt in acutum. Tertiæ vero & quartæ manerici Iudiciales chordæ ditoni distantia a proprijs finalibus in acutum seiūnctæ sunt. Id enim expetit naturalis & diatonica chordularum dispositio. Qua re quum in cuiusuis manerici modulatione plures fuerint numero notulæ supra ipsam iudicialem chordam scilicet in acutum dispositæ: q̄ quæ in graue subductæ sunt: autenticæ ascribitur ipsa modulatio consyderationi. Secus aūt si inferiores maiorem impleuerint numerum: tunc enim placalem existimant huiusmodi modulationem. verum notulas iudicialibus ipsis chordis inscriptas: neutris connumerandas instituerunt. Plerūq; tamen: & si in prolixioribus modulatibus qui scilicet compluribus notulis descripti sunt veritas ipsa huiusmodi Iudicio sæpius perlucescit: in his quos notularum paucitas exprimit: vt in Antiphona Vbi charitas & amor propositum est: huiusmodi Iudicium commētitium est. Complurimorum vero consensu: repetita pluries a finali inacutum sua diapentes figura vnico potissimum interuallo autenticam declarabit modulationem. verum quartæ tantum chordæ ab eius finali in acutum huiusmodi iteratione canticum placalem putant. Modulationes autem Gloria patri & filio: super psalmodias Introituum Gregorianorum: & super Psallendas Ambrosianorum vnicuiq; ex se ipso breuitatis causa relinquimus perquirendas.

F I N I S.

Franchini Gafori Laudensis Liber primus musicæ actionis explicit fœliciter.

LIBER SECVNDVS.

Menſuram temporis in voce Poetæ & Muſici breuem & longam poſuere. Caput primum.

Muſicã vocis actionem quam ſuperiori volumine ſecundum æquam temporis menſuram in ſingulis notulis cõſtat eſſe diſpoſitã: diuerſis pro temporis quãtitate figuris Poetæ atq; Muſici ſano proſequẽtes iudicio omne vocis tempus: breue longum ue poſuere: omnis inde ſyllabas vel breues vel longas conſiderantes. Quare vnius temporis menſuram breui ſyllabæ aſcripſerũt: longæ vero duorum temporum quãtitatẽ. Dualitas. n. prima eſt vnitatẽ ſubſequẽter bis numerãs. quo fit vt ante breuis ſyllaba q̃ longa reperta ſit vt Diomedes gramaticus inqt nãq; prius vnum q̃ duo. Breuem profecto putant ſyllabam eſſe vel natura vel propter ſequentem vocalem. longãq; exacte cognoſcũt vel natura vel poſitione vel ipſa etiã auctoritate. Ponũt & ſyllabas quaſdã eſſe cõmunes: puta quũ ſuapte natura breuis eſt conſequaturq; liqda mutam: tũc ſyllaba ipſa indifferenter ponitur modo. ſ. breuis modo lõga vt tenebre & patris quod & multis tũ apud græcos tũ apud latinos poetas exẽplis colligitur. Atq; ita omne carminis genus diuerſorũ pedũ admixtione lytæ citharæue ſonitu cõſtruxerunt: quod primo qdem theoricæ dictũ in harmonia iſtrumẽtali quũ primos modorũ auctores deduxero latius explicabit'. Verũ oĩum carminũ genera diuerſis pedibus noſcunt' eſſe diſpoſita: Pedes vero diuerſis tpibus. Nãq; dactilus (vt nõnullorũ quãtitates cõmemorẽ) tris ſyllabas cõtinet primã qdem longam at reliquas breues vt Armiger & principis. Inde & quattuor tpibus ſuſtinetur. Spõdeus itẽ quattuor habet tẽpora duabus ſyllabis lõgis diſpoſita vt fœlix & æſtas. Iambus celer pes dictus tria habet tẽpora duabus ſyllabis ducta: prima inquã breui & vltima lõga vt pias. Trocheum conſtat Iambo eſſe cõtrarium q; tribus itẽ tẽporibus duas cõcludat ſyllabas primã lõgam & vltimã breuem vt muſa.

Anapestus a græcis antidactylus dictus: q; tris ducat syllabas: duas quidem breues & vltimam longam vt pietas & Erato contrarius est dactylo. Pyrrichius duabus syllabis breuibus cõstat vt miser & pater. Tribracho tres syllabæ breues ascribuntur vt dominus. Amphibracho autem tres syllabas tribuunt: primam breuem: secundam longam & tertiam breuem vt Carina. Creticus vel Amphimacrus tris syllabas compræhendit primam longam: secundam breuem & tertiam longam vt insulæ. Bacchius ex tribus syllabis constat prima breui & duabus reliquis longis vt Achates & vlixes. Proceleumaticus lyrico vt plurimum cõgruens carmini quattuor habet syllabas breues vt Auicula. Dispondeum octo tẽporibus construxerunt q̃ttuor.s.syllabis longis vt Oratores. Coriambus quattuor syllabis constat: prima longa: duabusq; sequentibus breuibus & quarta longa vt Armipotens. Biiambum quattuor syllabis ducunt: prima videlicet breui: secũda longa: tertia breui & quarta longa vt propinquitas: Epitritos quos & hippios Diomedes vocat quattuor ponunt. Ac primum quidem quattuor syllabis: prima breui ac reliquis tribus lõgis septem tempora comprehendentibus constat esse dispositum vt sacerdotes. Secundus epitritus quattuor item habet syllabas: secundam breuem: reliquas tres longas vt conditores.

Tertio epitrito quattuor syllabæ disponũtur: tertia breuis ac tres reliquæ longę vt demostenes. Quartum epitritum quattuor syllabis formant quarta scilicet breui ac reliquis tribus longis vt Fescenninus. Horum autem ac reliquorum quosdam simplices vt spondeus & Iambus quosdam compositos sentiunt vt dispondeus & biiambus. Atq; omnium quidem motum & naturã Diomedes ipse: & Aristides primo suæ musicæ satiusq; Augustinus in secundo contractasse noscuntur. Verum figuras quasdam veluti propria & congrua nomina: qbus concepta inde mensuratorum temporum diuersitate omnem conficerent cantilenam (nec secus q̃ omne pluribus pedibus carmen) musici ipsi vocum quantitatibus ascripserunt. Rectam autem breuis temporis mensuram Physici æquis pulsuũ motibus accomodandam esse cõsentiunt: Arsim & thesim quas Diastolen & Sistolen vocãt in vniuscuiusq; pulsus mensura æqualiter cõprobãtes: Cõstat tamen febricitãtium pulsus inæquali diastoles & sistoles proportione accessionem seu alteratione suscipere quod ipsis physicis curæ est. Diastole græce dilatatio seu elleuatio interpretat᷉ latine: Sistole vero cõtractio. Poetæ aũt Arsim & thesim.i.sublatione & positionem habent in pedibus: quorũ esse passiones sunt: vtunturq; ijs in pronũtiatione vt gratiore sono carmen aures feriat animosq; demulceat: Quas & si in pedibus vtcũq; versum faciãt repire est: tñ apta & concinna dictionum coniũctio Illas apprime palã facit: & decoram enũciationẽ iuuat: Fit aũt verborũ annexio secundum varia carminũ genera alio & alio modo prolationi cõgruens: ita vt textura ipsa versuum numeros qui incitati quidam sunt cursus: & dictionum certo ordine

Diomedes
Aristides
Augustinus

Phisici
Arsis
Thesis
Diastole
Sistole
Poetæ

Rythmus Quintilianus

Beda

Tempus ī rythmo

Græci

Aristoxenus

Nichomacus

iuncturæ rythmūq; suauem & sponte sua fluentem aperiat. Rythmus vt Quintiliano placet temporum spatio constat: tempus q̄ sit motus statusq; dimensio morulam ipsam pronuntiandi accipio. Verum Beda i eo tractatu quem de figuris & metris composuit Rythmum interpretatus est modulatam compositionem nō metrica ratiōe sed numero syllabarum ad aurium iudicium examinatam: vt sunt carmina vulgarium poetarum. videtur autem rythmus metris esse consimilis. Et quidem per se sine metro esse non potest. Est. n. metrum ratio cū modulatione Rythmus modulatio sine ratione. Plerūq; tamen casu quodam inuenies etiam rationem in rythmo non artifici moderatione seruata: sed sono & ipsa modulatione ducente: quem vulgares poetę necesse rustice: docti faciunt docte. Græci vero Rythmum ex arsi & thesi atq; tempore quod vacuum nōnulli vocabant cōstare asserunt. hunc Aristoxenus dixit esse tempus diuisum in vnoquoq; eorum que numerose componi possunt. Secundum vero Nichomacum Rythmus est ordinata temporum cōpositio. De structura autem huiusmodiq; contextu non nostrum est regulas & canones ad omnia præfinire: Ipsis nāq; poetis relinquimus sua propria: quos tamen vt in poemate hanc assequantur elegantiam auritos maxime optarim: Liceat tamen exemplum nobis subijcere: ne plura hic desyderentur & ex exemplis per exempla meditantes coniectura faciliore transitum habeant ad reliqua. Amittit exametrum heroicum decori plurimum quoties pes secundus partem orationis finit: minus vero offendit si in tertio terminet loco per monosyllabam dictionem. Honestius & grate in primo quarto quītoue loco per orationis partem claudit: prohibetq; carmen illepidum fieri & intercisa oratione succussare vt illud Dono ducite: doq; volentibus hoc magnis dijs: habet & hic spondeum in quinto: qui magis aures ledit. Confert non nihil ad hanc etiam rationem pedum varietas vt alternis dactylis spondei temperentur. Prodest etiam aduertere q̄ carmen heroum in trisyllabam desinens fortius insurgere videatur in monosyllabam nisi encletica sit vox illa refrangitur. Male in plurisyllabam desinit: gratius in bisyllabam. frequentior vocalium concursatio maximeq; eiusdem vocalis eiusdemq; litteræ & syllabæ assiduitas vitanda est & fugienda. Dissonantia & sibilatio offendunt siquidem aures & enuntiationem harmonicam impediunt vel insuauiorem reddunt. Hoc idem in omni carminum differentia consyderandum est: Nam quantum intersit in duobus his pentametris cuiuis est discernere: Icareosq; canes herculeasq; feras & sunt famuli tres mulæ duæ equi totidem. Et saphicos hos: Ad fori curris geminum sedile. Non tua hæc spectacula cede Musis: Et hos Asclepiadeos Odi diuicias vulgus & arceo. Nec mouit corybantes Semeles puer. Ex annotatis igitur Arsim & thesim si concinata sit dictionum connexio liquet vim suam commodius ostendere posse vt sine anfractu aliquo carmen fere se ipsum enuntiet sustineat & effundat.

ſ Onorum menſuram diuerſis figuris pronunciatione & diuiſione muſici promulgarunt : Eſt enim duplex vna quæ in ipſius ſoni continuata quantitate conſiſtit quam tempori aſcribunt: hanc vnicuiq; figuræ ab ipſis auctoribus conſtat eſſe inſtitutam : tum ratione : tum inſtituentis arbitrio : quod & ipſis Pythagoricis rationi ipſi docentis auctoritatem æque ducentibus : mos fuit . Altera quæ in ſonorum interuallis diſtantijs ue : ſecūdum proportionabilem dimenſionem ſola ratione diſponitur vt in muſicis inſtrumētis . Eſt igitur menſura temporis diſpoſitio quantitatis vniuſcuiuſq; figuræ (duobus quidem modis cōſyderanda) primo quum menſuramus eſſentialem ſingulæ notulæ menſuram iuxta primariam muſicorum diſpoſitionem (Figuras enim & notulas indifferenter ponimus) ſecundo quum figurarum quantitates accidentaliter connumeramus : quod & duplici conſyderatione procedit : tum quidem ſecundū huius figurabilis deſcriptionis accidentia: puta alterationem : imperfectionem: diminutionem : diuiſionem : & huiuſmodi. tum ipſis accidentibus diuerſarum proportionum quoquomodo commēſurabilium: quæ quarto huius operis volumine plene deſcribuntur. Quare hanc figurabilem ſeu menſurabilem diſciplinam eſſentia & accidentibus conſtat eſſe deductam . nāq; figuræ & pauſæ eſſentiā ipſam proprijs quantitatibus vſurpant: modo . ſ. tempore atq; prolatione : Quæ vero præter tria hæc ipſis figuris obueniunt accidentibus aſcribuntur : Ipſa enim accidentia neq; neceſſaria neq; per ſe eſſe poſſunt vt primo poſteriorum Ariſtoteles inquit .

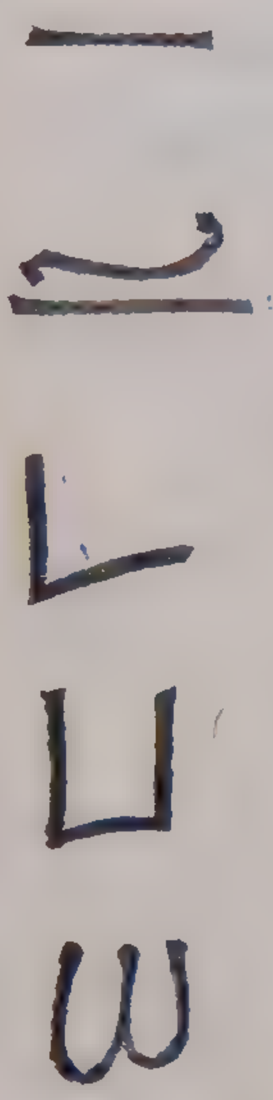
a b c d e

Ariſtoteles

Omnis enim menſurabilis deſcriptio vel notulis : vel pauſis quæ ommiſſas & menſurabiles voces monſtrant : vel ſigno : vel canone pernotatur . Verum varias in rythmo figuras diſpoſuere Græci hoc ordine : Breuem . ſ. vnius tēporis hoc modo ſignabant a Lōgā vero minorem quam bitēpoream dicebāt ſic b Longam triū tēporū ſic c Lōgā quattuor tēporū ſic d Lōgam qnq; tēporum ſic e

Græci

f g h

Arſim autem intelligebāt appoſito vnicuiquæ figuræ puncto hoc modo f g h Theſim vero vnaquæquæ ſine puncto notula declarabat. Conſonas vero intenſiones puta diateſſaronicas: diapenticas: diapaſonicas: diatonicas: ſemidiatonicas & reliquas harmonicis cantilenis accommodatas certis deſcriptionibus exprimebant : quas ritibus nr̄is abſurdas atq; alienas breuitatis gratia duximus ommittēdas.

Muſici

i k l

Muſici aūt noſtri notulam breuem vnius . ſ. tpis: quadratam plenam figurabāt hoc modo i Longā vero duorū . ſ. tēporum : quadratā cum virgula in latere dextro deſcēdente vel aſcendēte tantæ . ſ. longitudinis : quātę fuerint quattuor ipſius quadrati latera hoc modo k Nonnulli tn̄ nimia ipſius longitudinis difformitate : virgulam ipſam a quadrata notula deriuantem trium tātum quadrati ipſius laterum longitudini æquabāt vt hic l Alij duabus tantum ipſius quadrati coſtis virgulam

ipſam æqua longitudine diſponebant hoc modo m Longam vero trium temporum quadrangulam pariformiter deſcribebant: tertia quadrati corporis parte euacuata vt hic n vel ſic o Quattuor autem temporum longam ſignabant plenam quadrangulam duplicato in extenſione quadrato hoc modo p Hanc duplicem longam vocabant. Triplicem poſtremo longam: tripla quadrati extenſione ſex.ſ.tēporum conſyderatione ponebāt hoc modo q Fuere etiā nōnulli vnica figura cōplures lōgas cōplectētes ſingulis virgulis declaratas hoc modo r

Poſteri tñ huiuſmodi pnotationis ordinem ſubuertētes: notulas ipſas vacuas cōſcripſere: vnico inde corpore plures breues quadratas conducentes hoc modo ſ Vniformiter quoqȝ lōgas breuibus: breues longis: vnica figura conſcribebant hoc modo t Verum cum figurarum huiuſmodi deſcriptiões ab vſu receſſerint: libuit de eis parumper ſermonem habere: quo cuique recentiores Neotericorum habitus facilius innoteſcant.

De conſyderatione quinqȝ eſſentialium figurarum. Caput tertium.

ſ Igura ē repſentatio rectæ atqȝ ommiſſæ vocis: rectā.n.vocem dicimus quæ certa eſt menſura cantabilis ſeu pronuntiabilis. Ommiſſam vero quæ ipſa taciturnitate certa tp̄ris mēſura cōſyderatur. Rectæ qdē vocis figuræ ſunt ipſæ notulæ. Ommiſſa vero vox pauſis declaratur. Verū notularum Alia breuis Alia lōga: naturaliter nāqȝ correptio & productio ſonis ipſis veluti & ſyllabis ineſſe noſcūtur. qua re Muſici breuē primo notulā quadrato corpore tradiderūt hoc modo u quā cū ipſi vnius ineſſet tp̄ris mēſura tēpus vocāt. Longā quoqȝ quadratam cū virgula i latere dextro ſurſum vel deorſum ab ipſo q̄drato deriuante ſignarūt quā quattuor ipſis quadrati lateribus æqualē quātitate ducebāt. Inde & dupla breuis vocabat' vt hic x Cantilenarum vero ſcriptores cōmēſurabilē huiuſmodi virgulæ quātitatē plerūqȝ irrationabiliter diſponūt. Cū aūt in metrorum diſpoſitione poetæ ipſi lōgis ſyllabis modum quaſi maiorē i vocis quātitate terminum iponerēt: quē nullatenus altera excederet tēporis mēſura: lōgam ipſam notulam muſici modum appellarunt. Breuē inde quadratā duas in partes æquas diametraliter partiētes muſici ſemibreuē erectis ſurſum atqȝ deorſum angulis cōduxerūt quam prolationē vocāt: dimidiam ei breuis quātitatem aſcribentes hoc modo y Neoterici poſtremo rectę ſemibreui tēporis vnius menſuram aſcripſerunt: diaſtolen & ſiſtolen vniuſcuiuſqȝ ſemibreuis ſono cōcludentes. Cūqȝ Diaſtole & Siſtole ſeu Arſis & Theſis quę cōtrarię ſunt ac minimę qdem in pulſu: ſolius temporis mēſura cōſyderentur: ſemibreuē ipſam integra tp̄is mēſura diſpoſitā: duas in partes æquas diſtinxere: quaſi altera Diaſtoles in menſura pulſus tanq̄ in ſono: altera Siſtoles quantitatem cōtineat. Huic enim minimam vocis plenitudinē aſcripſerūt ipſam inde mini-

Vox recta
Vox ommiſſa
Breuis
Longa

Poetæ
Muſici

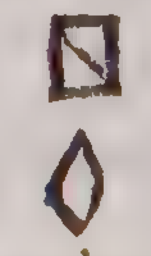

Semibreuis
Minima

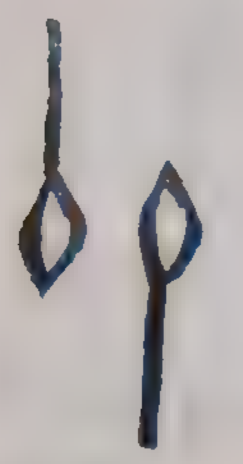

nimam nuncupantes: cuius figuram deſcribunt ſemibreuem appoſita alteri angula-
rium ſumitatum virgula: plerũq; acutiori: hoc modo Breuis autem notula ꝙ pri
mum ſolo tempore: & longa duobus temporibus conſtet: in ipſo ſoni menſurabilis
tempore propriiſſima dicuntur elementa: quarum magnitudines concinnis toni di-
ſtantijs ſunt æquales. Tonus.n.vt Ariſtides & Anſelmus poſuere in quattuor con-
Ariſtides
Anſelmus
cinnas dieſes enarmonias diuiditur. Atq; ita Longa notula in quattuor ſemibreues.
Et breuis in quattuor minimas reſoluuntur. Minimę igitur quantitas quartam
partem breuis occupat quaſi ex vno quattuor angulorum ipſius breuis quadratæ
profluens: vel vt quibuſdam placet ex vno ipſius breuis quadratæ latere. Cum
igitur vnumquodq; minimo ſui generis perficiatur: vt ipſa vnitate: qua (cum mi-
nima ſit) omnis numerus ſuſcipit incrementum: fitq; item in ipſam omnium nu-
merorum reſolutio. Atq; ipſo itẽ puncto omnis linea concreſcit: decreſcitq; om-
nis lineæ quantitas in ipſius vſq; puncti terminationem: conſtat minimã ipſam
notulam omnem muſici temporis menſuram perficere: quam qm̃ in ipſa prola-
tione conſiſtit vtpotæ pars potiſſima ſemibreuis: prolationis partem dixerunt.

Franco

Inde minimum tempus muſicum vt Franconis vtar ſententia non dicitur quod-
cunq; minimum: ſed quod eſt minimum in plenitudine vocis: quod & Ariſtides pri
mo ſuæ muſicę his verbis videtur aſſerere Tempus eſt indiuiduum & minimum
quod & ſignum vocatur: minimum autem vocat quãtum ad nos quod primum
eſt ſenſu comprehenſibile: verum ſignum appellat eo ꝙ eſt indiuiduum: nam &
ipſi geometrę quod apud eos indiuiduum eſt ſignum nuncuparunt: hoc autem
indiuiduum locum obtinet vnitatis. Deniq; duplicem lõgam ſuperduxere mu-
ſici in tenoribus motettorum quattuor breuia tempora continentem Spondeo q-
dem ꝙ duabus longis conſtet non abſimilem: quam ꝙ reliquas tẽporum quan-
titate & corpore figuras excellat: maximam appellant hoc modo deſcriptam 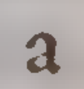
Hãc quoniam ei ineſt maior q̃ cæteris temporalis ſonorum modulatio maiorem
modum vocant. Ipſa autem additione: pro ſlambanomenos chordæ compara-
tur quæ cæteris perfecti ſyſtematis chordis ſonum efficit grauiorem ipſa tempo-
ris tarditate ob ampliorem chordæ longitudinem. Ac reliquæ pariter figuræ cæ-
teris poſſunt chordis facile comparari. Verum cum quattuor ipſa breuium tem-
pora varijs conducat modis: diuerſis quattuor temporum pedibus maximã ipſam
correſpondere arbitrantur: nam quum in ipſa vnam longam & duas breues conſy-
deraueris: Dactilo eam per ſimilem efficies. ſi vero duas breues & vnam longam
Anapeſto. ſi quattuor breues: ꝓceleumatico cõſentiet. Eſt igit͛ huiuſmodi figurarũ
proceſſus hoc ordine. Minima. Semibreuis. Breuis. Longa & Maxima. Alij aũt
a maxima in minimam ordinem retrogradum ponunt. Has.n.ſi ad theoricum
conſonantiarum ordinem conferamus. Minima toni locum obtinebit. Semibreuis
diateſſaron. Breuis diapentes. Longa diapaſon. Maxima diſdiapaſon.

Maxĩa ſpõ
deo ſimilis

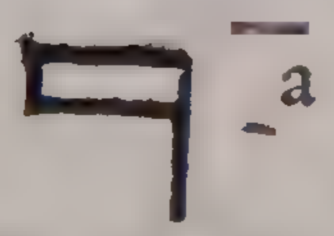

Dactilo ſilr̃
Anapeſto
Proceleu-
matico
Minĩa ton9
Semibreuis
diateſſaron
Breuis dia-
pente
Lõga diapa
ſon
Maxima biſ
diapaſon.

m Inimam figuram certis anfractibus diminutam ad elegantiorem ornatãq; melodiam tãquã tonum in partes Posteritas inde disposuit: Nãq; minimam ipsam duas in partes æquas secũdum temporis mensuram distinxerunt: quas Prosdocimo teste semiminimas maiores vocant. Tinctoris vero minimas in dupla proportione cõsyderat: descriptas qdem vt minimas retorta dextrorsum virgulæ sumitate hoc modo a Vel vt minimas sed pleno corpore hoc modo b Rursus vacuam huiusmodi virgulæ sumitate retortam duas ĩ partes æquas distingunt: quas semiminimas minores nominãt: pleno tamen corpore scriptas hoc modo c vel vacuo: retorta dextrorsum binarij numeri charactere virgula vt hic d Tinctoris aũt minimas in quadrupla pportione ductas vocat. Plerique aũt (quod nobis magis placet) primos huiusmodi anfractus: ppinquas. s. minimę partes: seminimas quasi seiunctas & separatas minimas sunt interpretati. Rursus primarias huiusmodi seminimarum partes: a diminutiore temporis & quãtitatis mensura semiminimas appellarunt. Atq; ita seminima minimam consequetur sicut semitonium maius tonũ. Semiminima vero minimam ipsam respiciet veluti ipsum tonum semitoniũ minus. Tertiã vero diminutissimam minimæ partiunculã quã Tinctoris minimam in octupla proportione voluit nuncupari: Alij semiminimam minimã: Nõnulli autẽ coma: Nos diesim quæ minima est in toni diuisione concinna particula duximus vocitãdam. hãc pleriq; describũt seminimam plenam retorta. s. dextrorsum virgulæ sumitate: angulo insuper deorsum retorto vt hic e Verum q mira admodum disformitate aliarum huiusmodi diminutionum descriptiõibus dissentiat: plenam signamus retorta sinistrorsum virgulæ sumitate hoc modo f Est enim latus dextrum auctius atq; perfectius sinistro in huiusmodi notularum consyderatione. Sunt & qui varias ipsis notulis descriptiões tradidere. Francho enim & Phisiphus de caserta Necnon & Ioannes de muris atq; Anselmus parmensis ĩ tertia suæ musicæ dieta: Longam plicam ascendentem atq; breuẽ vtrinq; caudatas ducunt. Rursus breuium alterã maiorem: alteram minorem: alterã mediã Anselmus posuit: breuem maiorem figurabat quadratã descendente virgula in latere sinistro: hoc modo g Breuẽ minorẽ quadratam ascendente virgula in sinistro: hoc modo h Breuẽ vero mediã quadratam sine virgula hoc modo i Item Semibreuẽ maiorem descripsit quadratã cum duabus virgulis ascendente. s. altera: altera descẽdente in latere dextro hoc modo k Minorem semibreuem quadratã cum duabus virgulis in latere sinistro vt hic l Mediam autem semibreuẽ quadratã virgula prectum quadratæ medium sursum deorsumq; traducta signauit hoc modo. m Cõsimili quoq; consyderatione variatas duxit & reliquas. Quarum descriptiones q ab vsu recesserint: reiciendas potius q̃ approbandas esse Neoterici arbitrati sunt.

a b c d

Prosdocimus

Tinctoris

e f

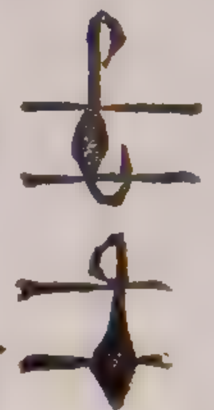

Francho
Phisiphus
Ioãnes de muris
Anselmus

g h i k l m

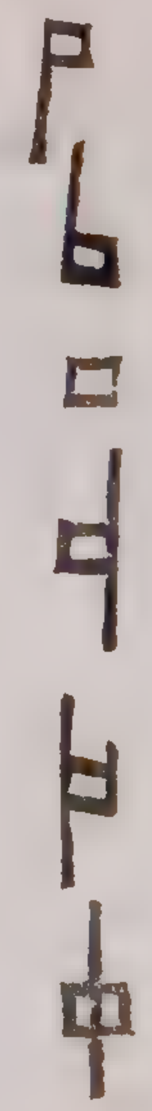

l Igatura est simpliciũ figurarũ p̄ tractus debitos ordinata cõiũctio . Ligabiles notulæ sunt quattuor: Semibreuis: Breuis : Longa: & Maxima . Sicut.n. notula simplex ligabilis põt ligari: ita & ligata seu cõiũcta solui põt atq; disiũgi: & ĩ simplicis figuratiõe: pręter semibreuẽ cuius primaria ac simplex figura cõpositæ noscit' aliena & eas itẽ pręter : quę vnico videlicet obliquo corpore cõscribũtur: quarũ descriptio figurabili simplicitati minime cõuenit . Ligaturarum igitur Alia vnico corpore disponitur vt hic Alia pluribus & diuersis hoc modo 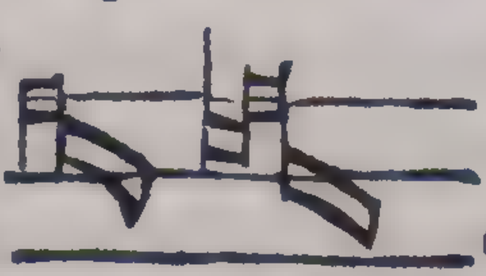 Ligaturarũ quoq;: Alia ascendens: Alia descẽdẽs . Ligatura ascẽdens dicit' quum secũda notula supest priẽ vt hic 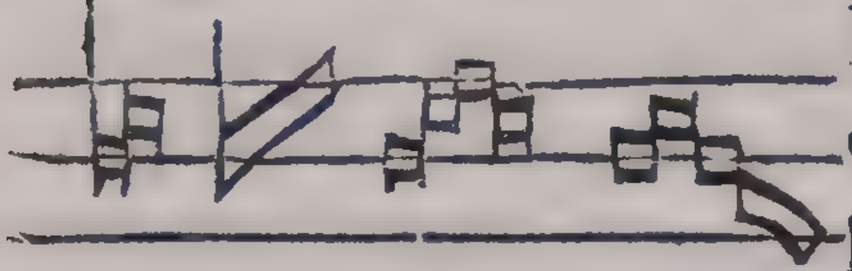 Nec refert si ĩ huiusmodi ligatura plures fuerint notulę descẽdẽtes: cũ ascensus & descensus in ligaturis penes primum gradum mobilẽ inter secundã & primam notulam ductum consyderetur . Descẽdens ligatura dicitur quum prima notula supest secundæ hoc modo 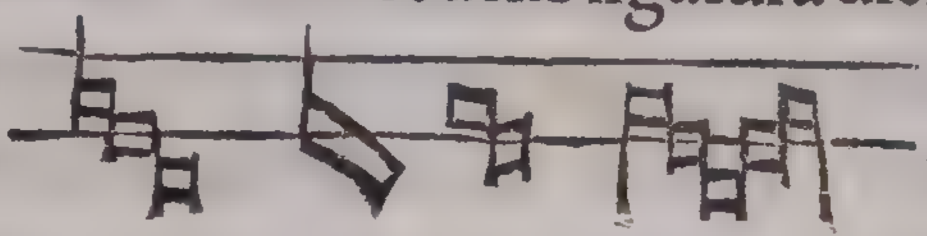 Ligaturarũ principia . Alia cum proprietate. dicũtur : Alia sine proprietate : Alia cũ opposita proprietate. Omnis.n.ligatura ascendens: cuius prima notula nullã habuerit virgulam ascẽdentem vel descendentem cũ proprietate dr̃ vt hic Itẽ oĩs ligatura descẽdens cuius prima notula virgulam habuerit descendentem lateri scilicet sinistro adherentem cum proprietate dicitur vt hic.

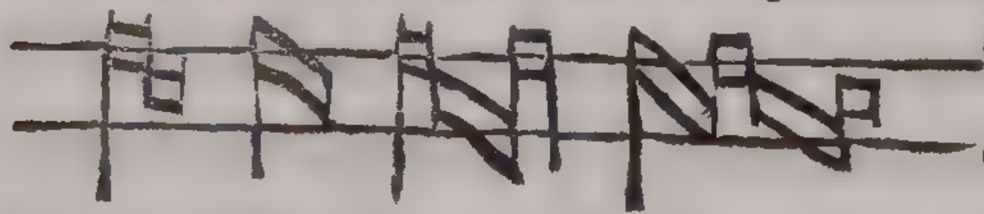

Oĩs vero ligatura cũ ꝓprietate primã notulã reddit breuẽ . Errãt id circo q primam obliq corporis notulã ĩ ligatura ascẽdente longã ponunt hoc mõ

Francho

Est aũt ꝓprietas secũdum Frãchonẽ ordinata cõstitutio & positio principijs ligaturarũ in cãtu plano a primis auctoribus attributa. Qua re oĩs ĩ cantu plano ligatura solã proprietatẽ possidet: Sine ꝓprietate aũt ligatura & cũ opposita ꝓprietate notulis cãtus plani nusq̃ conueniũt: qppe quę essentialiter a ligatura cũ proprietate differẽtes: figuras & noĩe & quãtitate diuersas efficiũt: quod ĩ cantu plano nullatenus admittit' cuius notulas æqua tp̄is mensura musici disposuerunt.

Omnis ligatura ascendens cuius prima notula virgulam habuerit a latere dextro descendentem sine proprietate dicta est vt hic

Omnem item ligaturam descendentem cuius prima notula nullam habuerit virgulam sine proprietate dixerunt vt hic .

Verũ ligatura oĩs sine ꝓprietate

primam ducit notulam longam. Omnis autem ligatura tam ascendens q̃ descendens cuius prima notula habuerit virgulam ascendentem in latere sinistro dicitur cum opposita proprietate vt hic 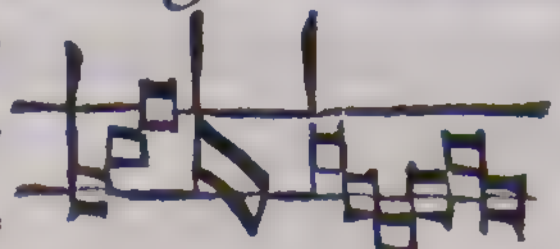 Et ligatura omnis cum opposita proprietate primam semper notulam reddit semibreuem: atq; secundam non vt se ipsam: sed ex cōsequēti: nā sola semibreuis notula ligaturæ incongrua est: duæ autem aptissime cōiungūtur. Cōstat qdē ex deductis: Lōgam & Breuē atq; semibreuem: ligaturarum tātū principijs aptissime cōpetere. Maxima autē q longo semp atq; quadrāgulo corpore æqualiter describatur nulla vnquā quantitatis diuersitate variatur: principijs nāq; & medijs atq; terminationibus ligarurarum noscitur conuenire vt hic.

Vltimis aūt ligaturarū figuris pfectio atq; impfectio cōuenire noscūtur. Nā omnis tā ascēdens q̃ descēdens ligatura vltimā habēs notulam quadram directe supra penultimam hoc modo 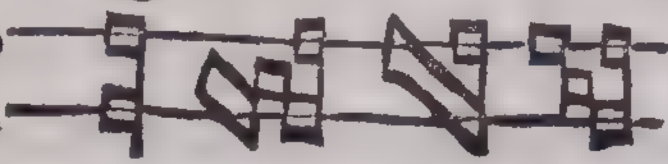 Vel indirecte: descendente virgula in eius latere dextro vt hic vel sub penultima q̄drato corpore hoc modo Cum perfectiōe declaratur: ac vltimam ipsam in huiusmodi ligaturis musici longam posuerunt. Verum omnis tam ascendens q̃ descendens ligatura habens vltimam notulam supra penultimam in corpore obliquo hoc modo Vel in quadro sine virgula idirecte vt hic 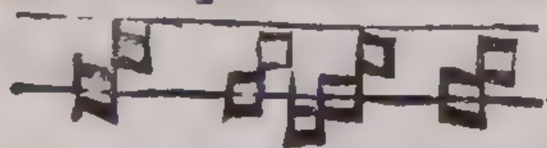 Vel sub penultima in corpore obliquo hoc modo dicitur sine pfectione. cuius quidem ligaturæ vltimam semp notulam musici ipsi breuem instituerunt. Hinc cōstat lōgā & breuē non modo in principio sed etiam ī fine ligaturæ posse constitui. Semibreuis vero minime: nisi in ligatura oppositæ proprietatis quum. s. duæ tantum semibreues fuerint cōiunctę: tūc. n. prima & vltima semibreues dicuntur vt hic 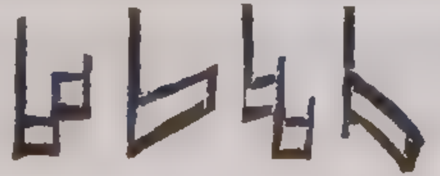 Medijs autem ligaturarum notulis nulla inest essentialis differentia cum omnes in quantitate conueniant: hinc vnicum nomen sortiantur necesse est. Sunt enim vt Franchoni & Anselmo cunctisq; musicis placet omnes mediæ breues: Quare falso arbitrantur qui longam notulam mediam conclaudunt puta hoc modo Lōga quidem solum principio atq; fini ligaturarum applaudit: Semibreuis pricipio ac medio quū scilicet plures q̃ duæ fuerint in oppositæ proprietatis ligatura coniunctæ. Principio & fini: si tantum duæ. Breuis vero vt predictis consyderationibus

Francho
Anselmus

deductum est in ligaturarũ principio : medio : atq; fine : congruum obtinuit locum. Minimam autem figuram musici nusquã ligare consueuerunt. Verum quæ simplices figuræ patiuntur accidentia : puta alterationem : imperfectionem & huiusmodi : hæc & ipsis ligatis solent intimari.

De Pausis. Caput sextum.

P Ausa quam græci quietem vocant est figura artificiosam a cantu desistentiam monstrans. quæ cantoribus innuit a cantu se continere. Hanc musici & ad oportunam quietem atq; refectionem vocis post laboriosam elationem : & ad cantus suauitatẽ instituerũt. Namq; queadmodum fastiditum auditorem sæpius ioco quodam diuini verbi concionator orator ve lenit gratiorem & attentiorem reddens : sic cantilenarum auditores cantor moras quasdam vocibus intermiscens ad reliquas cantilenæ partes præstat attentiores. Est. n. figura pausæ linea seu virgula quædam per spatium vel spatia seu spatij partem protracta nulli notulæ addita sed a notulis penitus disiuncta. Quattuor. n. pausas in cantilenis veteres posuere : quæ qm̃ ommissas & mensurabiles declarant voces notularum ipsarũ noia sunt sortitæ. Earum nãq; Alia Breuis : Alia Longa : Alia Semibreuis : Alia Minima. Pausa breuis est virgula deducta in descriptione cantilenæ a linea ad lineam propinquiorem : interuallum seu inter medium spatium complectens.

Pausa longa duarum scilicet breuium est virgula duo integra trium linearum complectens interualla. Est & pausa trium temporum : quæ quattuor lineas proprijs extremitatibus attingens tria integra occupat spatia. hanc longam perfectam dicunt ꝙ tria æqualia propria taciturnitate pertranseat tempora. quæ & breues nominantur. Ternarius nanq; numerus in figurarum huiusmodi quantitatibus perfectus existimatur : tum ratione prioritatis : namq; primum parem binarium quem fœmineum putant atq; imparem primũ scilicet se ipsum monstrat : qui & masculus dicitur : horum alterna coniugatione cæteri numeri procreantur : tum ratione omnium diuersarum partium suarum que ipsum efficiunt nam vnitas aliquota & binarius aliquãta ipsum ducunt : tum ratione concordiæ in ipsis tribus prioribus naturaliter consequentibus dispositæ vt inquit Augustinus primo suę musicę : namq; ternarius ex vno & duobus perficitur quibus nullus naturaliter intercidit numerus : quod in reliquis non euenit : nam duo & tria non reddunt quattuor precisæ : & tria & quattuor non efficiunt præcise quinarium naturaliter eos subsequentem : atq; in reliquis eodem modo. tum ratione ternariæ æqualitatis : in ipso namq; ternario principium : medium : & finis : æque disponuntur : qua re in summo deo diuinam profitemur trinitatem. tum etiam ratione mutuæ aggregationis : nam si ipsum ternarium binario multiplices vel binarium ternario : senarius illico consurget : quem proprijs

Numerus ternari9 pfectus est

Augustinus

partibus aliquotis pfectū prædicant Mathematici. Maior autē q̄ trium tporū pauſa non cōmēſuratur cæteris cantilenæ notulis: ſed concentus declarat terminationem. Quod quū duabus vel tribus huiuſmodi pfectarum lōgarū pauſis opus fuerit iuxta cōpoſitoris diſpoſitiōem: ſex. ſ. vel nouem tporū taciturnitate cōmēſurādis: duæ vel tres trium huiuſmodi ſpatiorū pauſæ deſcribēdæ ſunt: atq; itē plures pro inſtituētis arbitrio. Pauſa quoq; Breuis tres plerūq; ſemibreues ipſa taciturnitate ptranſit: quā pfectæ breui aſcribūt Ipſi muſici: tēpus tūc pfectum nūcupantes. Semibreuis pauſa eſt virgula quæ alicui lineæ adherēs ad mediū propinqoris ſpatij deſcēdit. Sūt & q eā voluere tertiā vnius tpis partē cōtinere ſi modo tertiam tātum ſpatij partem cōprehēdat: atq; duas inſup tpis partes quum duas ipſius interualli tertias partes cōtinuerit: qbus neoterici diſſentiūt. Arbitrātur eni ij duas cōtiguas ſemibreues pauſas rectius duas tertias ipſius pfectę breuis cōtinere: quod & recētiores frequentant. Minimæ pauſa eſt virgula lineæ appoſita aſcēdens ad medium interualli vicinioris. Interuallū ſiue ſpatium voco diſtātiā vel vacuū incōpoſitum duarum linearum. Hæc. n. pauſa dimidiam ſemibreuis mēſurabilē obtinet quantitatem. Plerūq; tertiā ipſius ſemibreuis partē: quum. ſ. pfecta prolatio ſemibreuē ipſam cuſtodierit. Quod ſi duas tunc ipſius partes tertias pauſare curaueris: duas minimas pauſas cōtiguas deſcribendas eſſe cōſentiūt. His qdem facile cōſyderatur ſemibreuē notulam eiuſq; pauſam tris i minimas (quod pfectæ aſcribitur prolationi) eſſe reſolubilē. Atq; itē duabus ipſis ſemibreuiū pauſis cōtigue diſpoſitis: breues ipſas ternariæ cōſentiētes eſſe diuiſioni (quod pfecti tpis eſt) cātoribus ipſis inotuit. Semínimę pauſam veteribus muſicis ignotā recētiores deſcribūt vt minimā. ſ. aſcēdentem retorta dextrorſum ſumitate: hæc. n. dimidiam minime cōſeqtur reſpiratiōem. Semiminimæ aūt pauſam a nullo vſquam auctore deductā. figurari decet aſcēdentem veluti minimam: retorta ſiniſtrorſum ſumitate: hæc. n. dimidiā obtinet ſeminimæ pauſæ reſpirabilem quātitatē. Conſtat qdem in figurarum cōſyderatione ſiniſtrum latus a dextro deuinci: nā quū quadratæ breui notulæ virgulam i dextro latere deſcēdentem vel aſcendētem appoſueris: lōgam illico p̄figuratam conſpicies: q; ſi ſiniſtro eius lateri adhereat deſcendens virgula aut aſcendens: breuis aut ſemibreuis ipſa notula reſultabit. Sunt igitur ipſarum pauſarum deſcriptiones hoc modo.

Mathematici
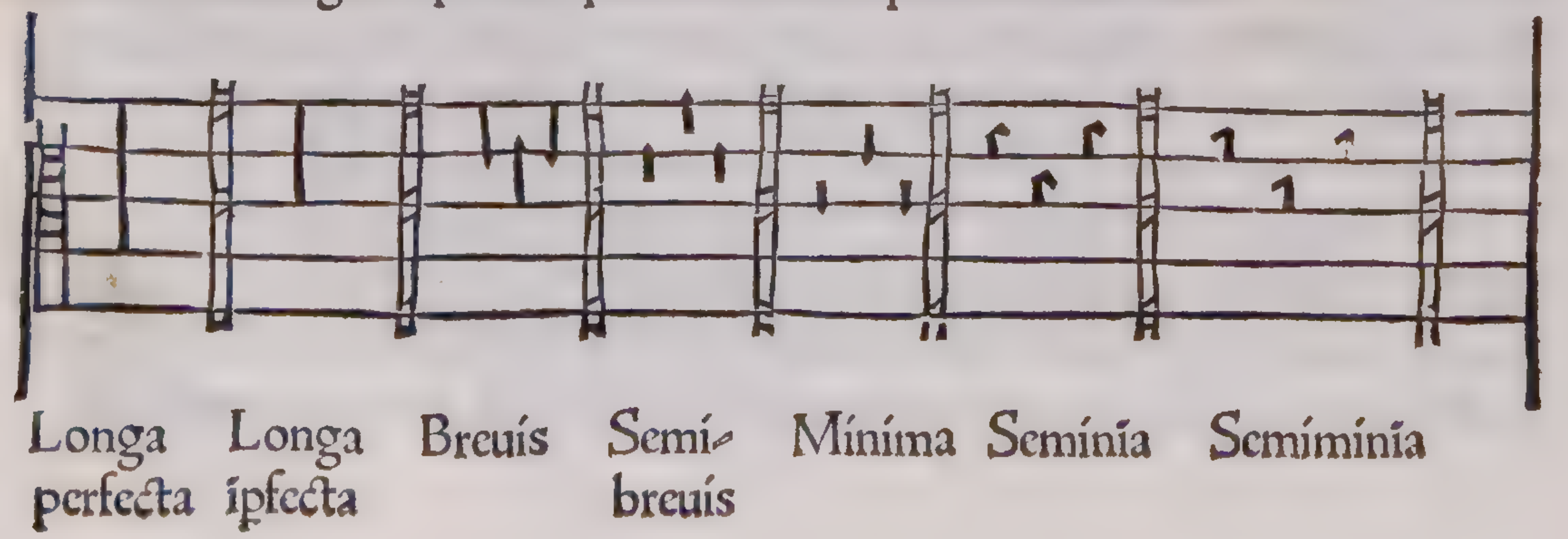
m Odus eſt regula vel ordo diſpoſitæ quãtitatis in lõga ſecũdum diuiſionem totius in propinquas partes. Nõnulli autem dicunt modum eſſe mẽſuram breuium in lõgis & longarum in maximis. Eſt.n.(quẽadmodũ & in cęteris rebus) in notulis: ſecundũ tẽporis menſuram & ipſarũ numerum notularũ ſemper obſeruãdus modus: quẽ a moderata modulatiõe dictum putãt. Alij a modificãdo: ꝗ variata tẽporum cõſyderatione diuerſos modorum motus efficiat. Tẽpora .n. notulas breues intelligo. Prædictum qdem fuit lõgam poeticis adſtructionibus duabus breuibus eſſe ęqualem: qua re cum dualitas ſit par numerus ac fœmineus vt

Pythagoras

Pythagoras cenſuit: binariã ipſam notularum conſyderationem impfectam exiſtimãt. perfectam vero ternariam ac maſculinam: mares.n. ipſa pfectiõe fœminas excellunt.

Modus imperfectus

Eſt igitur impfectus modus quum in ipſa lõga duo tẽpora ſeu duę tãtum breues conſiſtunt: quod antiqui cantilenarum ſcriptores: duobus pũctis quadrangulæ figuræ infixis declarabant hoc modo a Perfectus autem in longa modus quum .ſ. tris breues cõtineret: tribus pũctis ĩ quadrato deductis ſignabat̃ hoc modo b Hanc autem longæ conſyderationem: modum minorem vocant recẽtiores: reſpectu modi ĩ maxima cõſiſtentis. Veteres autem illi vnicum .ſ. & maximæ & longæ poſuere modum ac ſi vnus ſine altero perfectione computata cõſtitui nõ poſſet.

a

b

Hos ſequti muſici: pauſam trium tẽporum ꝓ perfecto minore modo in longa exiſtente inſtituerunt (facilitatis & comoditatis gratia) notulis preponẽdã: quaſi tres breues vnica longa contineri noſcantur. Imperfectum vero ipſius longe modum ſola longæ ipſius notulæ deſcriptione in qua cõſiſtit demonſtrari dicunt. Omnis nãq; notula longa alicuius minoris modi eſt: quam precedente perfectionis ſigno (pauſa .ſ. trium temporum) minori modo perfecto aſcribunt. Deficiente autem ſigno: quaſi ex priuatione ad habitum conſyderatio fiat (eſt enim dignor habitus atq; perfectior priuatione) longam ipſam minoris atq; imperfecti modi eſſe voluerunt: duas tantum ei breues conferentes.

Modus maior

Maiorem inde modum quem duplici longæ notulæ ineſſe voluerunt: ꝗ duas tantum longas ipſa duplex longa comprehendat imperfectum crediderunt: quam quidem figuram: ꝗ nullum ſit ei appoſitum perfectionis ſignum: maximam maioris imperfecti modi nominarunt.

Duabus vero trium temporum pauſis appoſitis quas longas pauſas perfectas diximus: maiorem modum perfectum maximæ notulæ ineſſe iudicarunt.

Non incongruum quidem fuit: aſcripta minori modo perfecto ſola trium temporum pauſa: maiori inde modo perfecto ad eius cognitionem duas huiuſmodi pauſas preponere. duæ namq; maiores ſunt quantitate & temporis menſura ꝗ̃ vna: qua re: maiorem modum ꝗ̃ ſola ipſa indicent neceſſe eſt.

Verum maxima ipſa tris habens longas: ſi longa huiuſmodi tris duxerit breues:
nouem breues ſiue tempora continebit: quare Muſici omnes conſentiunt nouem Muſici
ad plus tempora huiuſmodi teſte Anſelmo vnica figura poſſe contineri . quæ & Anſelmus
ſolo hiatu poteſt haud facile propria voce cantor excedere. Conſtat quoqꝫ terna-
riam longarum diſpoſitionem nouenariæ ipſorum temporum conſiſtentiæ certiſ-
ſima perfectionis comparatione eſſe commixtam: nāqꝫ ternarius primum impa-
ritatis latus eſt qui in ſe ipſum ductus quadratum ſuum imparem probat . ſ. no-
uenarium . hunc ſi ternario ſeccueris: tris in ternarios illico conuertetur: hinc nō
immerito ternariam huiuſmodi conſiderationem Auſonius ad Symachum i crip- Auſonius
po ternarij incredibili commendatione deſcripſit. Eloy igitur in modis doctiſ- Eloy
ſimus in miſſa ſua dixerunt diſcipuli duabus ipſis longarum perfectarum pauſis
modum maiorem perfectum declarauit atqꝫ vnica inſup trium temporum pau- Donſtable
ſa minoris modi perfectionem oſtendit . Quod & Donſtable in tenore Veni ſan-
cte ſpiritus diſpoſuit hoc modo .

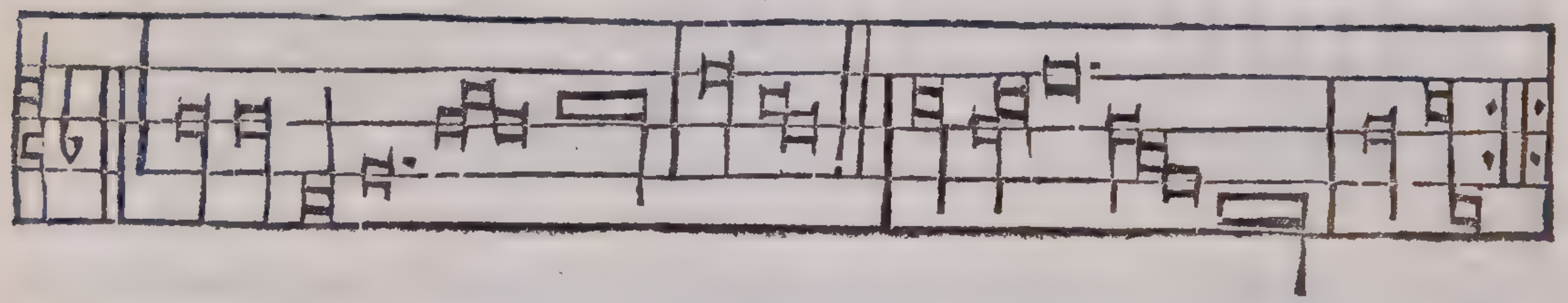

TENOR

Veni Sancte ſpiritus .

Solent a pleriſqꝫ pauſæ huiuſmodi longæ eſſentialiter & indicialiter inter can-
tilenæ notulas pernotari . Eſſentialiter dico: quum tot breues ommittendas no-
tulis alterius partis (puta ſupremæ) commenſurent: quot fuerint ipſarum incōpo-
ſita inter lineas interualla . Indicialiter vero ꝙ modum maiorem indicent per-
fectum duæ ipſæ: pfectū quoqꝫ minorē vnica . quod expreſſe cōprobatur in præ-
ſcripto tenore: Veni ſancte ſpiritus . Plerūqꝫ autem incommenſurabiles diſpo-
nuntur videlicet indicialiter tantum: quum . ſ. antecedunt temporis ſignum videli-
cet circulum vel ſemicirculum in principio cantilenæ deſcriptum: tunc enim duæ
ipſæ trium temporum pauſæ modum tantum maiorem perfectum declarant . ter-
tia minorem quod & Tinctoris in tenore ſui magiſtralis moteti . Difficiles alios Tinctoris
delectat pangere cantus decenter conſignauit . Nec refert iiſdem linearum inter-
uallis tres ipſæ pauſæ contrahantur an diuerſis: Indiciales autem & incommen-
ſurabiles huiuſmodi pauſæ in hoc tenore deſcribuntur hoc modo .

TENOR

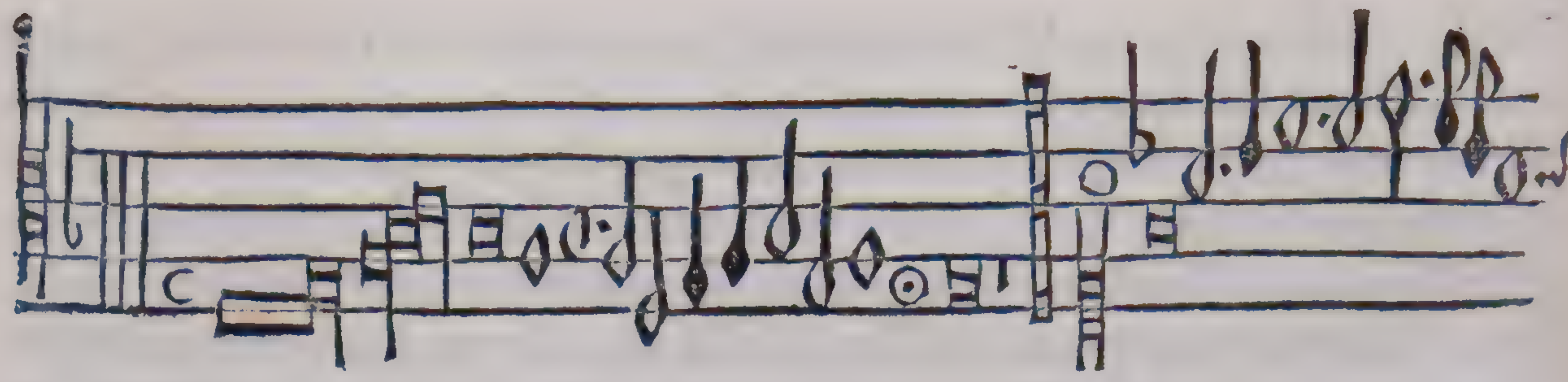

CANTVS

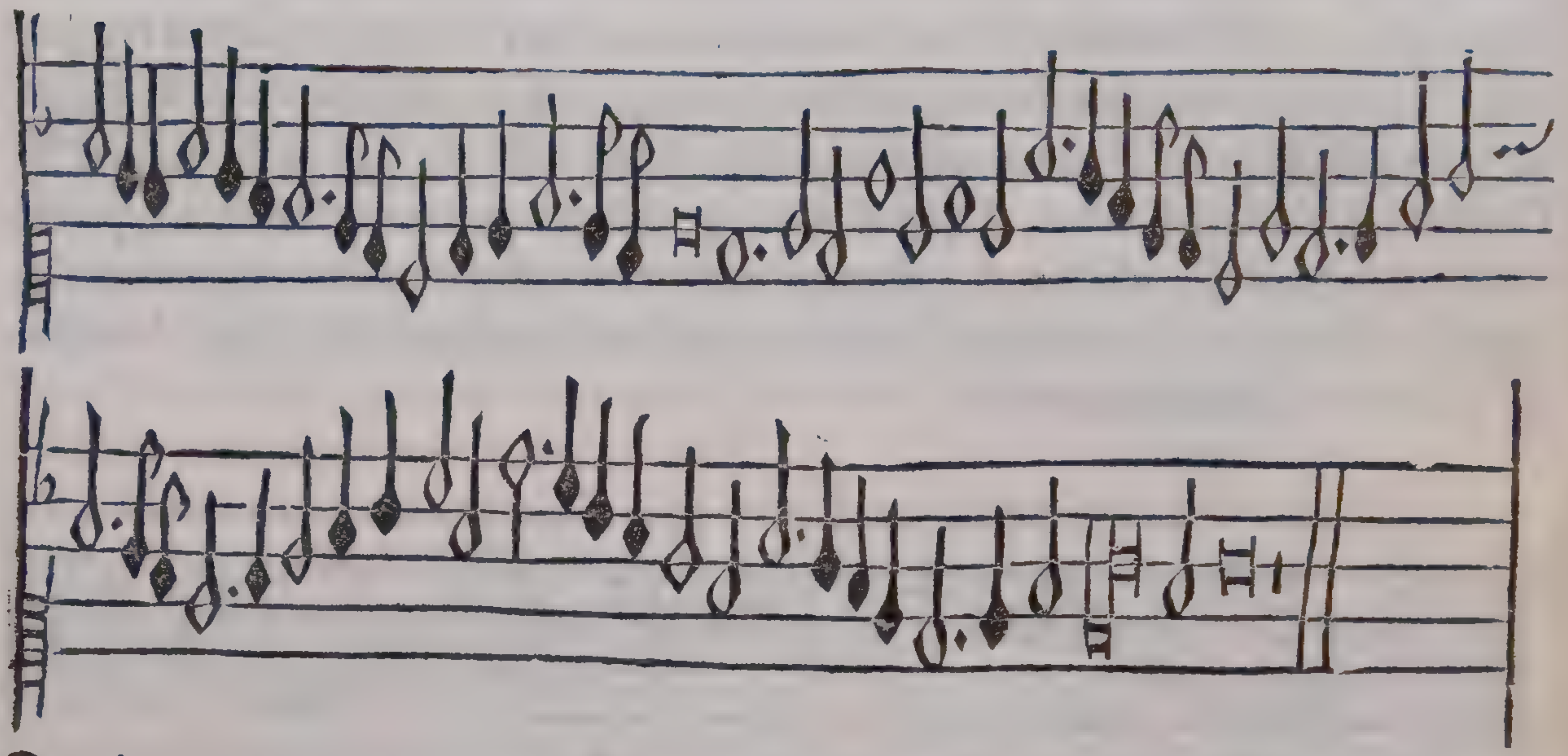

Omnium autem maximarum & longarum in quocũqꝫ modo conſyderandas quantitates hac deſcriptione notiſſime quiſqꝫ facile percipiet.

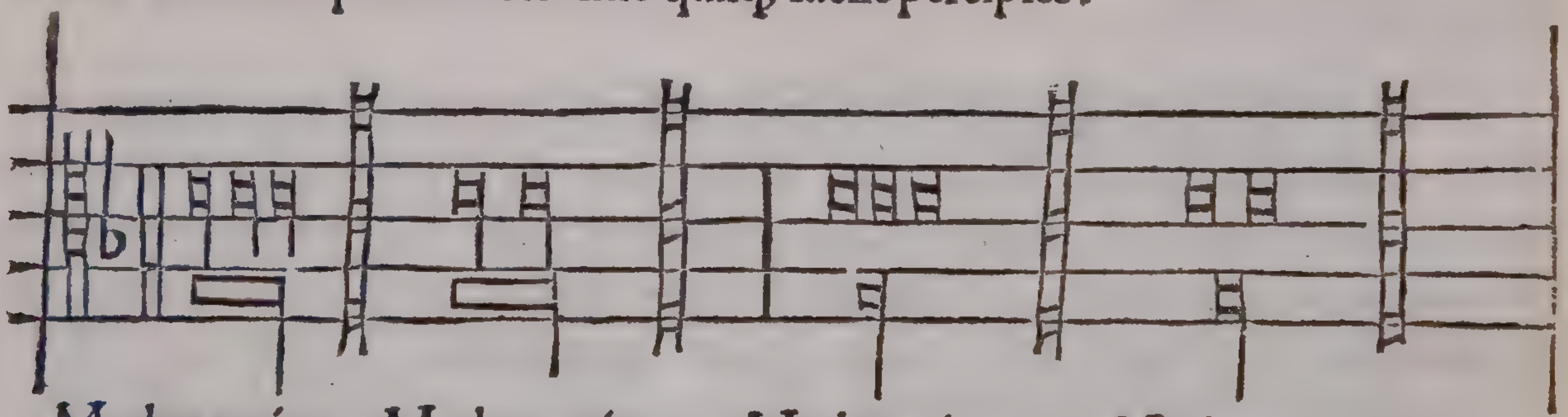

Modus maior perfectus | Modus maior imperfectus | Modus minor perfectus | Modus minor imperfectus

De Tempore Caput octauum.

Tempus ꝑfectum

t Empus quantitatem breuibus notulis aſcriptam muſici intelligi voluerunt. Eſt enim duplex perfectum .ſ. & imperfectum. Perfectum tempus breui notule tris ſemibreues aſcribit. quod declaratur per circulum in principio cantilenæ deſcriptum. Putant enim muſici appoſitione circuli ternariam atqꝫ perfectam ipſius breuis diuiſionem declarari: quoniam ĩ ipſa circũferentia prin

cipium medium & finis æqualiter cõſiſtunt: vel (quod mihi magis placet) quia ſenario numero qui perfectus eſt ſpherica & circularis illa circũferentia: ſecũdum ipſius diſtantiam a medio puncto (quem centrum appellãt) naturaliter noſcitur eſſe producta. Si enim centrum a circũferentia ſolo diſtet digito. Ipſa tunc circunferentia ſex digitorum menſurabitur quantitate. hinc Mathematici circinum ipſum ſextum vocant. Sunt & qui perfectam ac ternariam in breuibus notulis diuiſionem probant duabus ſemibreuium notularum pauſis principio cantilenæ deſcriptis quas cæteris quidem ſubſequentibus figuris connumerant hoc mõ quibus facile pcipi poteſt pauſam vnius breuis tris in partes æquas diuiſibilem perfecto rempori ineſſe cuius duæ ipſæ ſunt eius partes tertie. q; quum duas ſemibreuium pauſas temporis imperfecti diſponere contigerit ſolam breuis pauſam pleriq; aſſerunt rectius conuenire addo niſi altera duarum ipſarum ſemibreuium pauſarum precedenti: altera ſubſequenti fuerit connumeranda. Nonnulli itẽ tribus notulis breuibus plenis: huiuſmodi. ſ. plenitudine accidentaliter impfectis: pfectam temporis diuiſionem in cantilenis percipiunt. Impfectum vero tempus breuem figuram in duas ſemibreues diſtinguit: nam ſemibreuem a ſemis: quod dimidiũ eſt: traxerunt & breuẽ: quaſi ipſius breuis dimidiam ducat quantitatem. Huiuſmodi autẽ binariã breuiũ reſolutionẽ in cantilenis ſemicirculi declarat poſitio. Neq; ſemicirculũ ipſum vt dimidiũ circulũ exiſtimes: ſed impfectũ: nã ſemũ impfectũ ſonat. qua re ſemicirculo ipſo tẽpus imperfectum in breuibus exprimi voluerunt: non eqdem vt vnicuiq; breui notulæ dimidiam perfecti temporis conferat quãtitatẽ: quæ eſt ſemibreuis cũ dimidia: ſed vt duas tertias ipſius perfecti temporis partes tanq̃ impfectam temporis diuiſionem. quod ſane poſſet mathematice cõſyderari: quũ ſemicirculus ipſe duas preciſe tertias partes circularis circũferentiæ cuſtodiret. Id enim diſpoſita triangulari æquilatera figura in ipſa circuli circũferentia æquiſſime demonſtratur hoc modo. a Hoc quidem ſcriptores & cantilenarum notatores aduertere nõ ſolent: cum ſemicirculum ipſum vel equum vel plus vel minus dimidio circuli in quantitate deſcribant. Perfecti itaq; temporis & imperfecti demonſtrationes hoc notiſſime diſponuntur exemplo.

Quare compaſſus vocatur ſextus a mathematicis.

Tempus imperfectum.

a

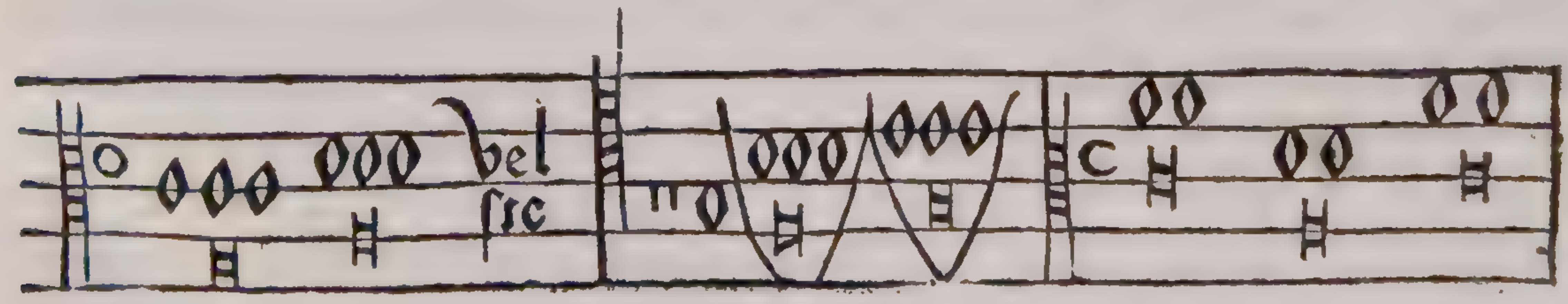

TEMPVS PERFECTVM.

TEMPVS IMPERFECTVM.

Errant insuper qui semibreuem imperfecti temporis q dimidium breuis cóprahédat maiorem vocant. eã vero quæ tertiã breuis pfectæ continet partẽ: putant minorem: cũ vnaquæq; semibreuis eadem prolatione cóputata alteri semibreui sit semp æqualis. nec obstat q vna dimidiam: altera tertiam breuis notulæ possideat partẽ: cum breues ipsæ dissimili sint quantitate dispositę. Complures vero ternarij atq; binarij numeri characteribus perfectas atq; impfectas huiusmodi notularũ quantitates exprimi asseuerant pręcedẽtem quantitatem circulo: quum pfecta numerositate disposita sit: vel semiciculo si impfecta: ac reliquas subsequẽter perfectas ternarij numeri charactere: Impfectas binarij cósyderantes: vt si cãtilena fuerit in modo maiori pfecto: & minori pfecto & tempore pfecto cóposita: his noscatur signis. O 3 3. Si autem in modo maiori perfecto: & minori imperfecto ac tempore pfecto hoc ordine O z 3. In modo autẽ maiore pfecto: & minore pfecto ac tempore impfecto his signis. O 3 z. Verũ quum cantilenã deducũt in modo maiore impfecto: & minore pfecto ac tẽpore impfecto hæc signa notulis pręponunt. C 3 z. Si aũt in modo maiore impfecto: & minore impfecto & tpre pfecto hæc signa describũt. C z 3. Atq; ita diuersimode singula signa singulis figurarũ quãtitatibus referẽdo. Quod quũ duo tantum signa pręponunt modum ipsũ minorem & tẽpus intelligi voluerunt: vt modũ minorẽ pfectum & tẽpus pfectum hoc modo. O 3. Et modũ minorem pfectum atq; tẽpus impfectum hoc modo. O z. Sunt insup & qui non modo ipso ternarij vel binarij numeri charactere tẽpus pfectũ vel impfectũ declarant: sed & sesqualteram quoq; vel duplam in semibreuibus consyderant proportionem. Rursus modum minorem imperfectum & tẽpus impfectum his duobus monstrant signis. C z. Modum vero minorẽ impfectũ & tẽpus pfectum hoc modo. C 3. Nos

Philosophus

aũt hæc predictarum quantitatum signa duximus reprobanda. Cum apud Philosophum Frustra fiat per plura quod fieri potest per pauciora. Nam si vnico signo duabus. s. triũ tẽporum pausis pfectus modus maior ab impfecto discernitur: impfectus vero nullo signo: sed sola ipsius figura pbatur. Atq; eadẽ consyderatione Minor ipse pfectus modus vnico signo: sola videlicet triũ tẽporũ pausa (vt pote habitu quodã) pcipit. Impfectus nullo (tãq priuatione) sed sola propriæ figuræ descriptione cósyderatur: Cóstat diuersa signa diuersis quãtitatib⁹ eiusdẽ nominis nõ esse describẽda: sed ipsis tantum pfectis instituẽda. Inde ẽt est q cũ veteres musici atq; recẽtiores: circulũ & semicirculũ pfecto atq; impfecto tẽpori ascripserint eos a modorũ nos cósyderatióe seiungim⁹. Rursus q ternarij ac binarij numeri characteres sesqualteram ac duplam proportionem apud nonnullos inconsyderate efficere credantur: quibus in primo quarti rationabiliter dissentio ad omnem tollẽdam hæsitationem: eas minoris modi vel temporis quantitatibus: alienas existimo. Verum Musici quantitates ipsas perfectas in figuris ipsis certa & continua quantitate descriptis Geometrica conuenientia significari voluerunt. Sunt enim primæ ac potissimæ consyderationes apud Geometras: punctus: circulus & linea.

Musici

Geometrę

Quod cum punctus minimum quoddam ſit & continuæ quãtitatis initium velut vnitas in numeris : & ſonus in muſicis: circuluſq; ac linea puncti ipſius aggregatiõe concreſcant : vim quandam perfectionis in continuis noſcitur pernotare: nam vnũquodq; (vt tertio capite deductum eſt) ꝑficit minimo ſui generis. Hinc muſici ipſi ad minorum figurarum ꝑfectam quãtitatem deſcribendam quam prolationẽ vocant: ipſum ſigno vtriuſq; temporis inſcribendum inſtituerunt. Ipſo autem circulo ꝙ ꝑfecta figura ſit : perfectum vt diximus tempus breuibus aſcripſerunt. Inde & ꝑfectum minorem modum in longis Ipſa trium interuallorum pauſa computandum tradidere: Demum ꝑfectam maximarum quantitatem: ꝙ maior in ipſis modus cõſiſtat: duabus ipſis trium ſpaciorum pauſis mathematice declararunt.

De Prolatione Caput nonum.

PRolatio eſt eſſentialis quantitas ſemibreuibus aſcripta diuiſionem monſtrans totius in partes propinquas . Conſimilem.n.cæteris eſſentialibus quantitatibus retinet partitionem. Alia nãq; ternariam in ſemibreui recipit ſectionem diuidens ipſam in tres minimas: quam perfectam vocãt : Alia binariã duas tantum vnicuiq; ſemibreui minimas aſcribens: hanc imperfectam dicunt. Sũt & qui ternariam ac perfectam huiuſmodi prolationem appellant maiorem : Minorẽq; binariam. quod mihi non placet: cum penes vnicam figurã.ſ.ſemibreuem vtraq; prolatio conſyderetur: nõ enim ſemibreuis ſemibreui diſſimilis eſt : vt eſt maxima longæ: quibus & maior & minor modus ſingilatim ineſſe noſcitur: Placuit tamẽ antiquorum nonnullis prolationis huiuſmodi conſyderationem & ſemibreuibus & minimis aſcribere : maiorem nãq; prolationem ſemibreuibus diuiſibilibus in minimas : minorem minimis in ſeminimas: nam & minimam tris in partes æquas figurabiles deſcribebant: ut monſtrat Anſelmus : qua re : eam quæ ſemibreuibus ineſſet maiorem dicebant prolationem: minorem vero minimis aſcripſerunt: Moderni autem ternariam ipſius minimæ diuiſionem ommiſerunt minimam ipſam eiuſq; anfractus binariæ tantum aſcribentes diuiſioni. Perfectam Itaq; prolationem punctus temporali ſigno inſcriptus declarare cõſueuit. Imperfecta vero deficiente huiuſmodi puncto facile conſyderatur. Nonnulli duabus minimarum pauſis cõtiguis notulis cantilenæ cõnumerãdis perfectam prolationem exprimere conſueuerunt. Sunt & qui diuiſionis pũctum ante vel poſt minimam notulam vel inter duas poſitum: ꝑfectæ prolationis ſignum putant : cum minimam notulam cui apponitur propinquiori ſemibreui applicet ternaria diuiſione cõputãdam: perfectione prolationis computata. quod & ſi ternariam pũctus huiuſmodi indicet minimarum computationem : plerũq; tamen ĩ prolatiõe perfecta diſponitur numerus ternarius in minimis : vbi ipſo diuiſionis puncto ad huiuſmodi cognitionem non opus fuerit:

Prolatio perfecta

Prolatio impfecta

Anſelmus

puta quum tres semibreues seu tres minimas in cãtilena disposuero: oĩs enim semibreuis tris minimas cõtinet in prolatione perfecta: atq; tres ipsæ minimæ simul cõputãtur: nec ibi quidem cõpetit diuisionis pũctus: qua re si potissimũ ac solum esset perfectæ prolatiõis signum nõ admitteretur semibreuis perfecta: sicut est similis ante sibi similem: quod esset incõueniens. Cõstat igitur punctum signo temporis interpositum perfectæ prolationi ab auctoribus ascriptum fuisse: inde & prolationem sine tempore. Atq; modum maiorem sine minore: & minorẽ item sine tempore in cantilenis constitui nõ posse notissime comprehendi potest. Perfectionem itaq; vtriusq; modi atq; prolationis signa ipsa tãquã habitus quidam ꝓbant. Impfectionem vero ipsæ secum figuræ deferũt deficientibus signis. Secus vtrũq; tempus nã q; Perfectum circulo Imperfectum semicirculo: vt vtrobiq; posset per punctum pfecta notari Prolatio: declarari solent. At Prolationes huiusmodi his demonstrãtur exemplis.

Prolatio perfecta in tempore perfecto.

Prolatio perfecta in tpe impfecto.

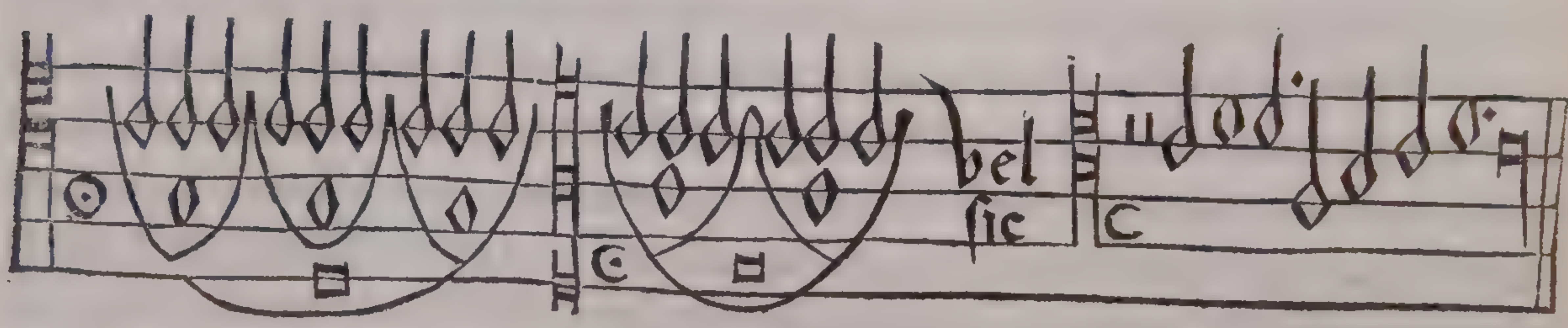

Prolatio imperfecta in tempore pfecto.

Prolatio imperfecta in tẽpore impfecto.

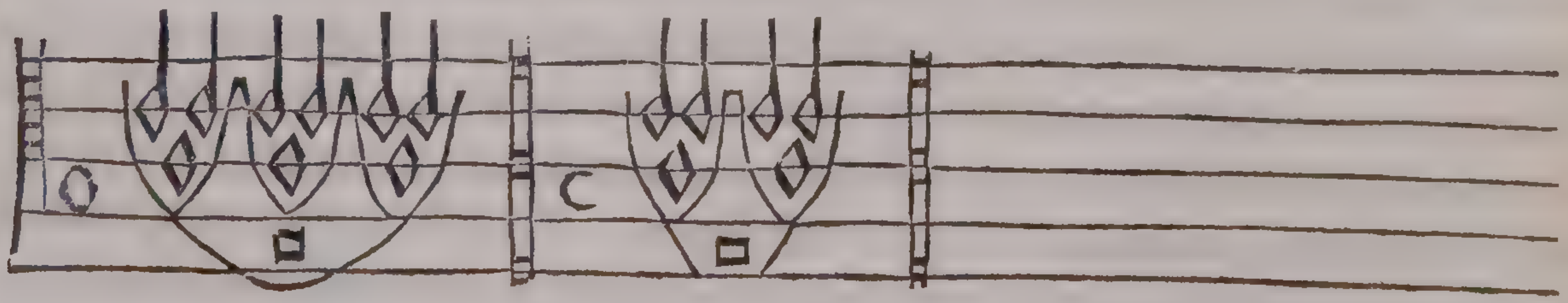

De Partibus figurarum Caput decimum.

f Igurarum Alia dicitur pars ꝓpinqua. Alia remota. Alia remotior. Alia remotissima. Pars ꝓpinqua est illa in quam immediate resoluit suum totum. vt longa respectu maximæ & breuis respectu lõgæ: & Semibreuis respectu breuis: atq; minima respectu semibreuis. Pars remota est illa iter quam & suum totũ vnica media naturali ordine intercidit: vt Breuis respectu ma-

ximequas inter sola lõga residet: Atq; semibreuis respectu longæ: quibus sola breuis interponitur: Et minima respectu breuis quæ solam semibreuem intercipiũt.

Pars remotior est illa inter quam & suum totum duæ notulæ maiores naturali ordine disponuntur vt Semibreuis respectu maximæ quæ (extremitate concepta) longam & breuem medias circũcingunt. Pars remotissima est illa inter quam & suum totum tres figuræ maiores naturaliter resident vt minima respectu ~~longæ~~ maximæ: quibus longa breuis & semibreuis naturaliter intercludũtur. Idem quoq; iudiciũ deducit de anfractibus minimę respectu singularũ figurarũ. Ex huiusmodi nãq; consyderatione constat maximam figuram semper esse totalem: ac diesim semper partialem: sex vero reliquas scilicet longam: breuem: semibreuẽ: minimam: seminimam: & semiminimam totales & partiales. Quod cũ tres illi anfractus a minima diminuti ternariam non recipiant sectionem: vltra minimam nullam proponemus minorem figuram imperfectibili consyderationi: nãq; minima ipsa apud neotericos ternariam claudit diuisionem. Quare quinq; tãtũ prioribus figuris accidentia ipsa musicæ figurabilis ascripta sunt.

De Imperfectionibus figurarum Caput vndecimum.

i Mperfectibilium figurarum. Alia patiens tantum. Alia tantum agẽs. Alia agens & patiens est. Figura patiens tantum est sola maxima: hæc cum a diuersis possit figuris multimode imperfici: nullam vnquam figuram imperficit: nãq; maiorem in quantitate figuram nusquã præcedit aut sequitur in cãtilena: cui possit tãquam pars tertia impfectibilis applicari. Inde duo sunt generaliter annotanda. Vnum quidem: notula imperficiens semper minor erit sua imperfectibili. Alterum: Imperfectibilis figura semper est in numerositate suæ perfectæ quantitatis consyderanda: vel saltem eius pars si quo ad ipsam imperficiatur. quod & Anselmus in tertia musicæ suæ dicta his verbis asseruit. Quantitas autem detractionis est pars tertia mensuræ quam ea notat figura a qua detrahitur: sistunt siquidem mensuræ diuisionẽ in ternario. Est igitur Imperfectio reductio quædam tertiæ partis ad plus ad suum totum: secundum ternariam eius positionem prius in ipso consyderatã. Verum dispositis in cantilena figuris secundum propriam binariæ ac imperfectæ quãtitatis rationem: eas plerũq; certo augumentationis puncto perornant: quo dimidia vniuscuiusq; figuræ quantitas superexcrescit: hinc ternariam sectionem acquirunt: ipsi æquipolentes perfectioni. Figura autem agens tãtum est vnica videlicet minima quæ & si alias puta semibreues in prolatiõe perfecta imperficiat quoniam ternariam propriæ quantitatis resolutionem ipsa non patitur ab altera nũquam potest imperfici. Figura autem agens & patiens est quæ imperficere potest & imperfici.

Primũ notabile

Secundum notabile

Anselmus

Impfectio

Sunt enim tres : Longa : Breuis & Semibreuis. potest enim vnaquæqꝫ & maiorem imperficere & a minore imperfici. Omnis enim figura imperfectibilis potest vel a parte ante : vel a parte post tantum : vel ab vtraqꝫ imperfici. Quocirca figura habens tertiam partem tris in partes æquas indissolubilem (puta semibreuis perfectæ prolationis cuius tertia pars est ipsa minima ternariam non implens diuisionem) potest ab vna tantum imperfici parte. Omnis insuper notula quæ imperficitur applicatione suæ tertie partis abstractæ dicitur imperfici quo ad totum. Quod quum imperficitur per reductionem abstractæ tertiæ partis suæ partis propinquæ dicitur Imperfici quo ad partem propinquam a parte sua remota. Atqꝫ eodem modo figura potest imperfici a parte remotiore quo ad partem remotam. Et a parte remotissima quo ad partem remotiorem vt maxima figura a minima in prolatione perfecta. Generaliter item musici posuere notulam omnem ante sibi similem (perfectione quantitatis disposita) semper esse perfectam : nec vllo vnquã casu reductione partis eius abstractę imperfici posse. quare ante maiorem vel minorem figuram Imperfectibilis ipsa notula necessario disponetur. Tria quidem sunt quæ imperfectibilem figuram imperfectam esse demõstrant. Numeralis imperfectio. Punctualis diuisio : & Notularum plenitudo. Quo ad primum igitur. Quotienscũqꝫ notulæ minores ante vel post maiorem describũtur : diminuta aut superflua ternaria notularum numerositate : tũc maior ipsa imperficitur a propinquiori minore (nisi hæc ad alias prius reduceretur) vel a propinquioribus remotis partibus : vel remotioribus : vel a propinqua & remota : atqꝫ ita diuersimode : vt hoc constat tenore.

Tria sunt signa imperfectionis Prima imperfectionis cognitio

TENOR

CANTVS

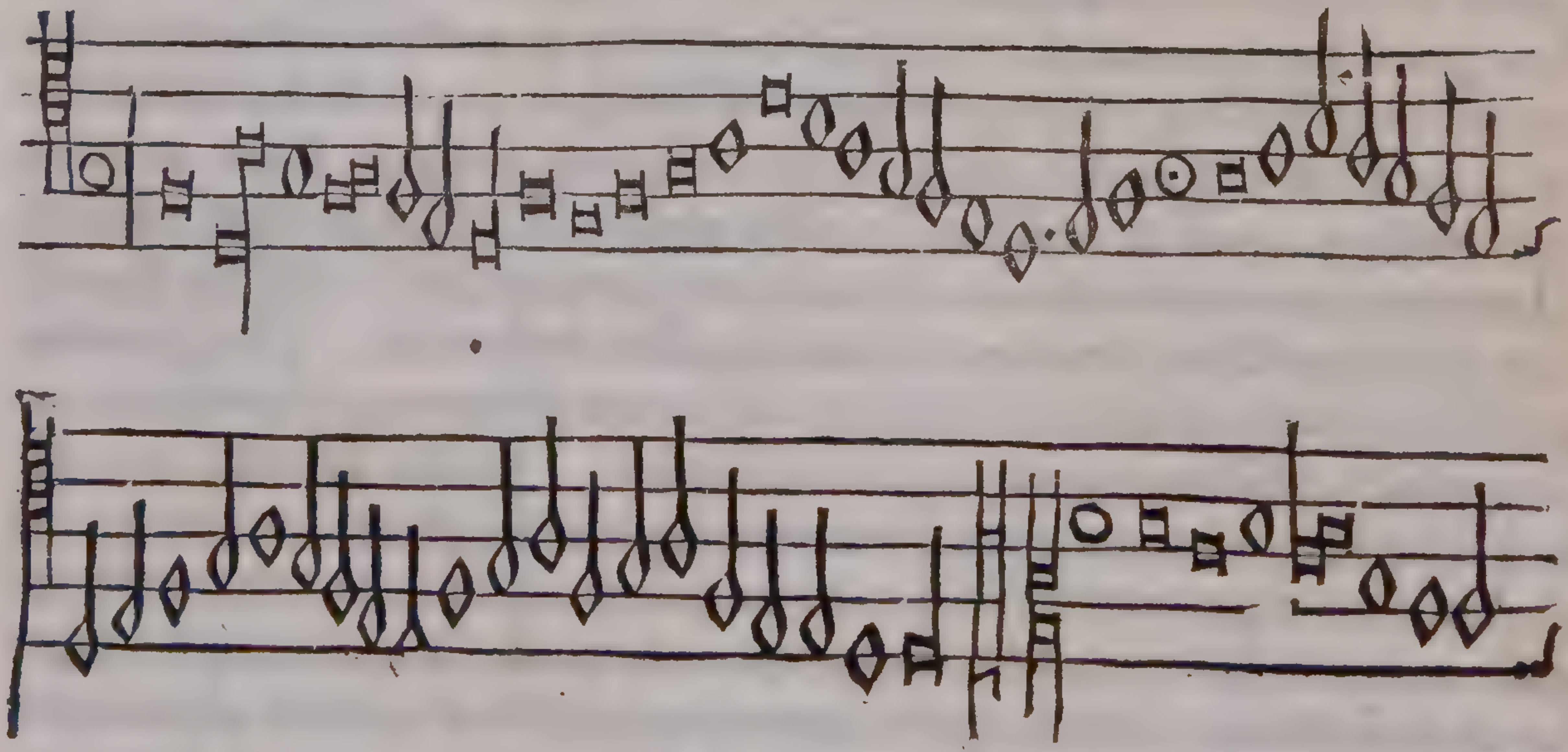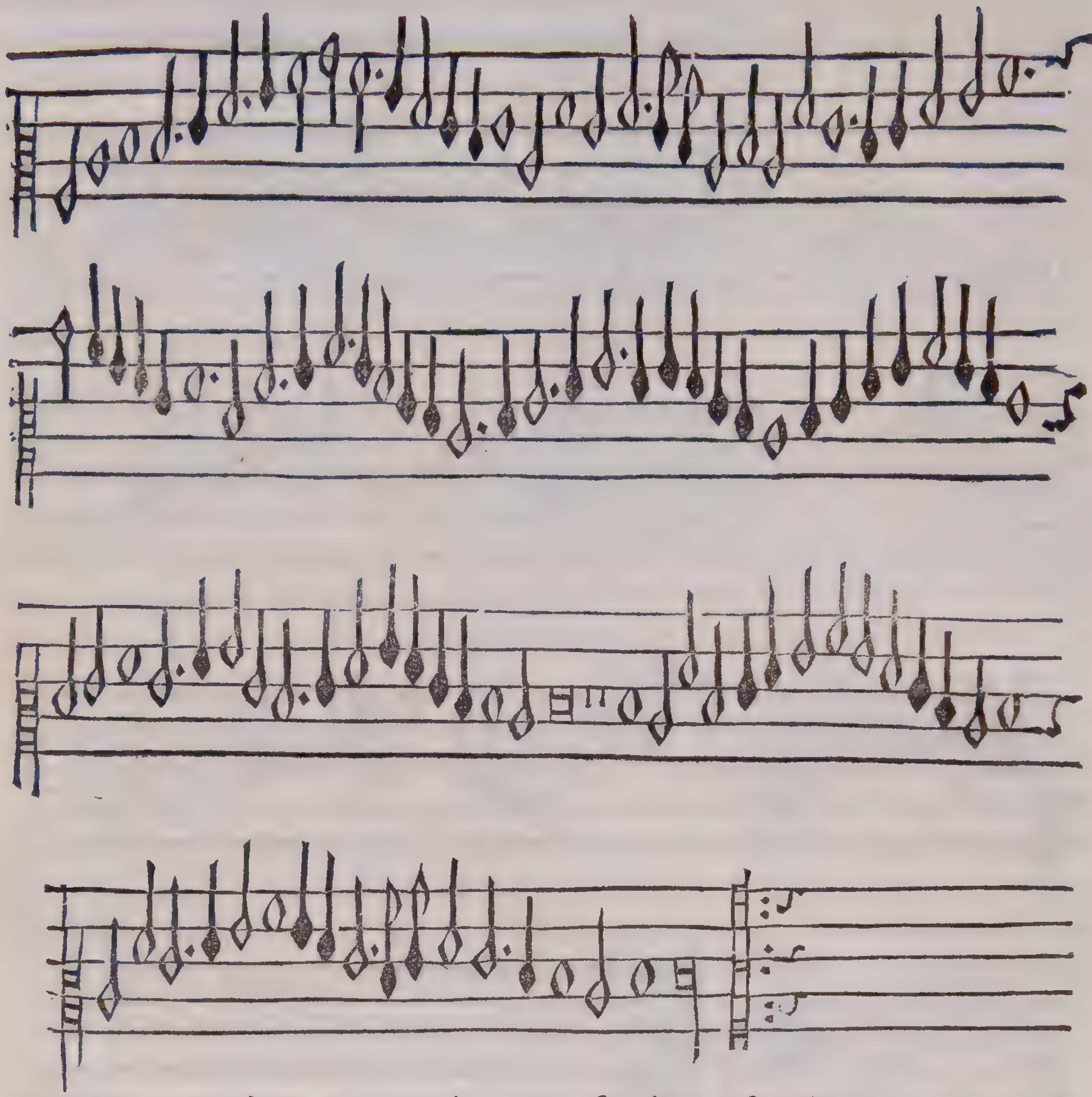

In hoc (vt pcipitur) tenore: prima breuis impficit lõgam sequẽtem a parte ante quo ad totũ qa pars eius tertia est & propinqua. Prima vero semibreuis impficit breuẽ precedẽtem a parte post quo ad totum. Duæ autẽ ipsæ minimæ inter breuẽ & lõgam positę breuẽ ipsam a parte post impficiũt quo ad totũ: quę & si eius partes remotæ sint: cũ propinquæ eius parti æqualeant: solius propinquæ partis effectũ producere noscũtur. Lõga ambas ipsas minimas sequẽs impficit quo ad totũ a parte post a prima breui. Prima breuis sub signo tpis pfecti & pfectæ plationis impficitur a parte post quo ad totum. s. a parte propinqua: & quo ad partẽ. s. a parte remota: quę ipsius partis propinquę est tertia pars. Rursus impfectibilis figura põt impfici a parte ante & a parte post simul quũ. s. ante ipsam fuerit sola tertia pars suæ propinquæ partis & post ipsam similiter sequatur pars tertia alterius partis ppin-

quæ:tūcqꝫ dicitur imꝑfici quo ad partes:qua re cōpluribus modis secūdum musico-rum institutionē ipsæ possunt imꝑfici figuræ vt hoc tenore lucide cōprobatur.

TENOR

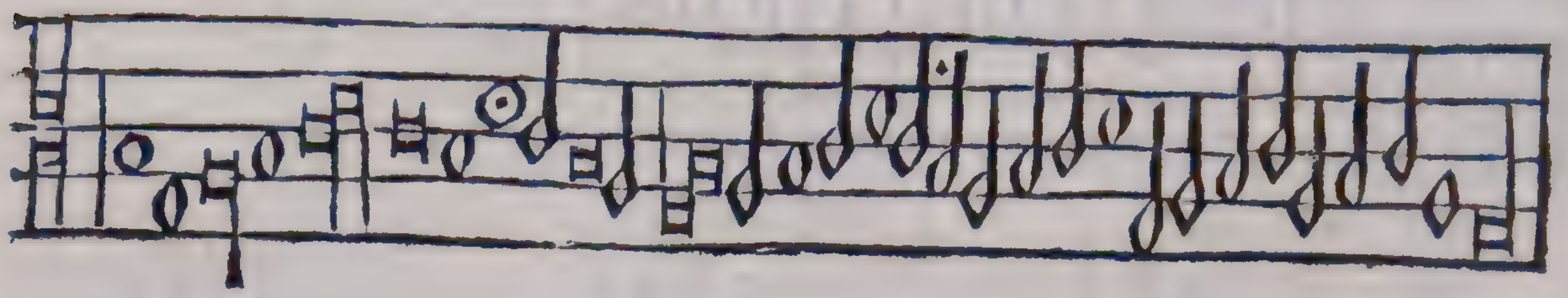

CANTVS

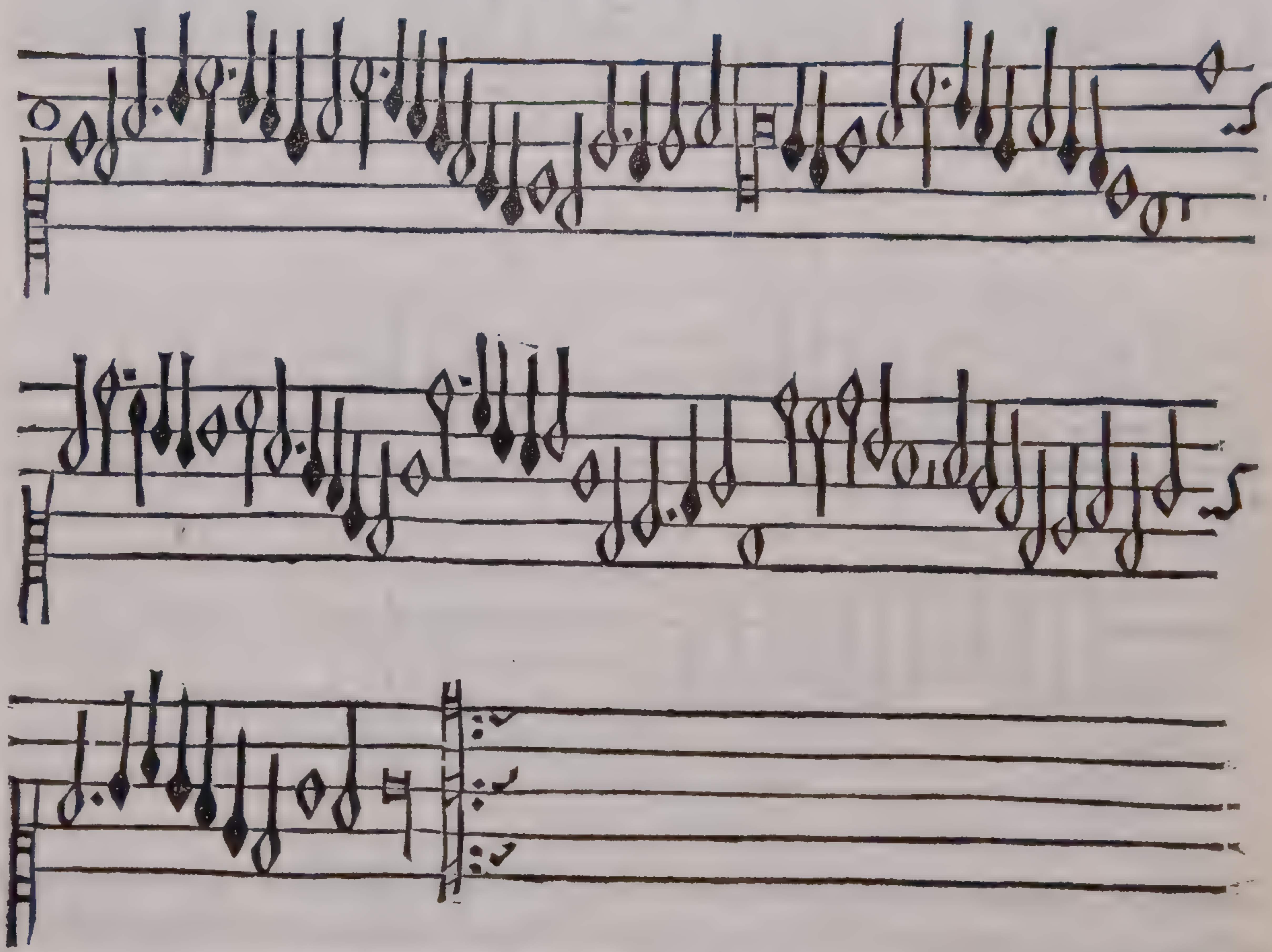

In hoc tenore prima semibreuis imꝑficit lōgam sequētem a parte ante quo ad partē propinquam:nā semibreuis ipsa partis propinquæ ipsius longæ pars est tertia.Item & semibreuis sequēs ipsam imꝑficit lōgam a parte post quo ad ipsius longæ partem propinquā.Cōsimili etiā consyderatione pernotatur prima breuis sub signo ꝑfecti tp̄is atqꝫ ꝑfectæ prolatiōis descripta:nāqꝫ a partibus remotis videlicet minimis quo ad duas partes propinquas a parte ante & a parte post imꝑfici declaratur. Prima duarū lōgarum cōiunctarum nō imꝑficitur : qm̄ similis ante sibi similem non potest imꝑfici. Secunda lōga imꝑficitur a parte post quo ad totum.s.a parte propinqua quæ est breuis:& breuis ipsa imꝑficiēs imꝑficitur etiā a semibreui subsequente quo

ad totũ. Eſt interim intelligẽdum ſimilẽ notulã añ ſibi ſimilẽ nũquã impſici poſſe de ſimilibus figuris corporaliter ſeparatis quæ & totales ſunt: nõ aũt de vnitis in toto qm̃ figuræ vnitæ puta duæ breues tpis pfecti in longa modi minoris impfecti cõſideratæ: tũc.n. & ſi breuis ante breuẽ conſyderetur poſſunt impfici. Quod qdem accidit quum figura impficitur a parte ante & a parte poſt quo ad ambas partes: vt conſtat etiam in longa prępoſiti tenoris a parte ante & a parte poſt a duabus ablatis ſemibreuibus diminuta. Et in breui tpis & prolatiõis pfectæ a duabus ipſis circũductis minimis impfecta. Verũ ſi ſimilis ante ſibi ſimilem vnico corpore cõſyderata imperfici nõ poſſet: nulla vnquã eſſet impfectibilis figura a parte ante quo ad partem propinquam ſeu etiam remotam. quod facile poteſt ex ſeipſo vnuſquiſq; cõſyderare.

Non eſt inſuper admittendum ſolam minimã poſſe aliam figuram impficere niſi in diſpoſitione perfectæ prolationis. quãquam Gulielmus de Maſcandio breuẽ temporis perfecti & impfectæ prolationis a ſola minima impfectam poſuit: quod abſurdum ẽ: nãq; notula vel a tertia ſui parte: vt longa minoris ac pfecti modi ab vna breui vel a tertia parte partis ſuæ dimidiæ vt lõga impfecti modi & temporis perfecti ab vna ſemibreui vel a tertia ſuæ tertiæ partis parte: vt breuis temporis pfecti & pfectæ prolationis a ſola minima: ſolet impfici. Sũt & qui breuem temporis perfecti atq; perfectæ prolationis a duabus minimis ſimul præcedentibus vel ſimul ſequẽtibus impfici velint: quod niſi duæ ipſæ minimæ dictam breuem cõtiguam imperficerent quo ad totum cuius ipſæ ſint pars propinqua .ſ. tertia per alterationem ſecundę: vt accidit in ſecundo tenore de alteratione: & cõplurimis cantilenis: non admittit᷑. vel (quod parum eſt in vſu) niſi prima minima impficeret primã ſemibreuem vnitam: & ſecunda tertiam per reductiõem. Aſſeritur inſuper figuræ tris in partes ternarias diuiſibilis: quum a parte ante & a parte poſt a partibus remotis quo ad partes propinquas impficitur: primam tunc partem propinquam vnitam imperfici a parte ante quo ad totum: & tertiam a parte poſt. Secũdã vero huiuſmodi vnitam in ſua perfectione remanere quod in prima longa precedentis tenoris a duabus ipſis ſemibreuibus circũuenta percipi poteſt. Verum ſi huiuſmodi figurã tris in partes propinquas ternarias diuiſibilẽ duæ eius partes remotę pręceſſerint: vnaq; eam pars remota conſequatur: tunc dicitur imperfici quo ad omnes eius partes propinquas. vt quum fuerint duæ minimæ ante breuem temporis pfecti & perfectæ prolatiõis: vnicaq; ipſam ſequatur: prima tunc ipſarum duarum minimarum imperficit ipſam breuem quo ad primam partem propinquam: ſecunda quo ad ſecundam: & ſequẽs minima ipſam imperficit breuem quo ad tertiam partem propinquam. Adde q; ſi duæ ipſæ minimæ præcedentes imperficerent ipſam breuem quo ad totũ: cuius ipſæ ſint tertia pars per alterationem ſecundæ minimæ: tunc ſequens minima imperficiet ipſam quo ad tertiam partem propinquam a parte poſt: & ſecunda pars propinqua perfecta eſt. Atq; ita breuis ipſa integra nouem minimas continens: huiuſmodi de-

Gulielmus

tractione: quattuor propriæ quantitatis minimas relinquit. Cõſimili item conſyderatione complures conſentiunt notulam maiorem tertia ſui parte diminui: quã quo ad totum imperfectam dicunt: inde & tertia parte partis propinquæ: quo ſcilicet ad partem: rurſus & tertia parte alterius partis propinquæ quo ad ipſam partem: Inſuper ipſam impficiunt quo ad partes remotas: ita vt pars maior & auctior quantitatis ipſius figuræ q̃ dimidia ab ipſa figura per huiuſmodi impfectionem retracta ſit: vt ſi a longa modi minoris pfecti: & temporis perfecti atq; perfectæ prolationis quæ viginti ac ſeptem continet minimas abſtraxero breuem pfectam ſcilicet tertiam eius partem nouem minimas deducentẽ. Inde ſemibreuem tertiam.ſ.partis propinquæ partem tribus minimis ductam. Rurſus & alteram ſemibreuem alterius partis propinquæ partem tertiam tris minimas complectentem. Item & minimas quattuor ab ipſis quattuor relictis ſemibreuibus: ita vt ex viginti ac ſeptem minimis quas longa ipſa integra iure contineret decem ac nouem reducibili abſtractione ablatæ ſint. Verum variæ huiuſmodi imperfectionis conſyderatio parum in lucem prodijt & vſum. quam potius euitãdam eſſe duximus q̃ probandam: quoniam imperfectio eſt abſtractio partis tertiæ vel minoris applicandæ ad ſuum totum: ad implendam ternariã quãtitatis diuiſionẽ.

Id enim natura fert vt quum tertiam partem alicuius totius auferimus: binaria relinquatur partium conſyderatio. qua re omnis figura in ſua perfecta quantitate ſecundum.ſ.ternariam propinquarum partium aggregationem diſpoſita: ſi tertiæ ſuæ partis abſtractione impficitur imperfecta exiſtat neceſſe eſt: binariéq; inhæreat diuiſioni tanquã impfectæ eius quãtitati ſubſtituta. Figura autem imperfecta in duas tantum perfectas partes propinquas diuiſibilis: a parte ante & a parte poſt quo ad ambas partes dicitur imperfici: quum ſcilicet vnica eius pars remota ipſam præceſſerit: vnicaq; ipſam fuerit ſubſecuta. Atq; item quum ambæ ipſæ partes remotæ ipſam imperficientes ſimul præceſſerint ſimul ue fuerint ſubſecutæ: ſiue ſimplices & diſiunctæ: ſiue ligatæ exiſtant: prima primã imperfectibilem imperficit partem: ſecunda ſecundam: quod plerique aſſeuerant in notationibus cantilenarum: vt et preſenti tenore notiſſime percipitur.

TENOR

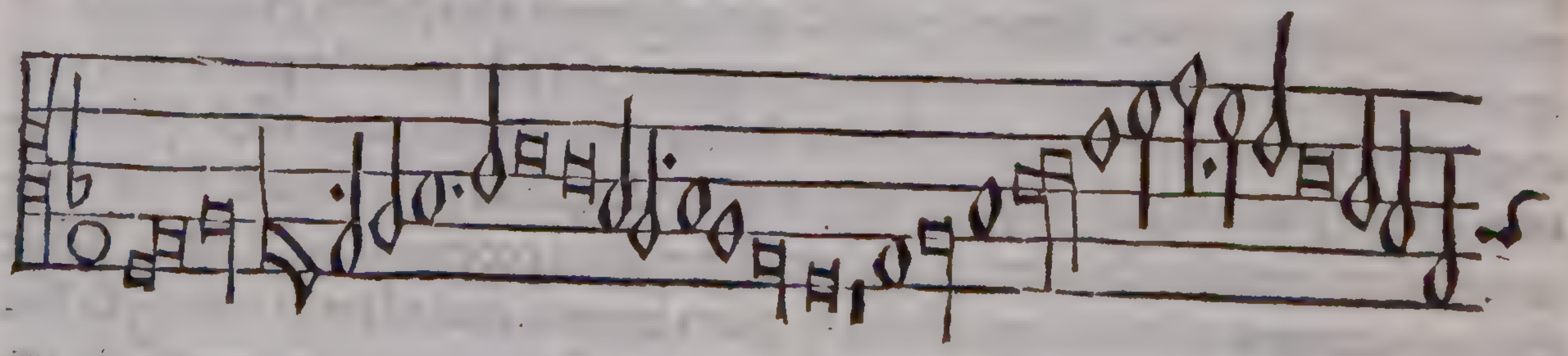

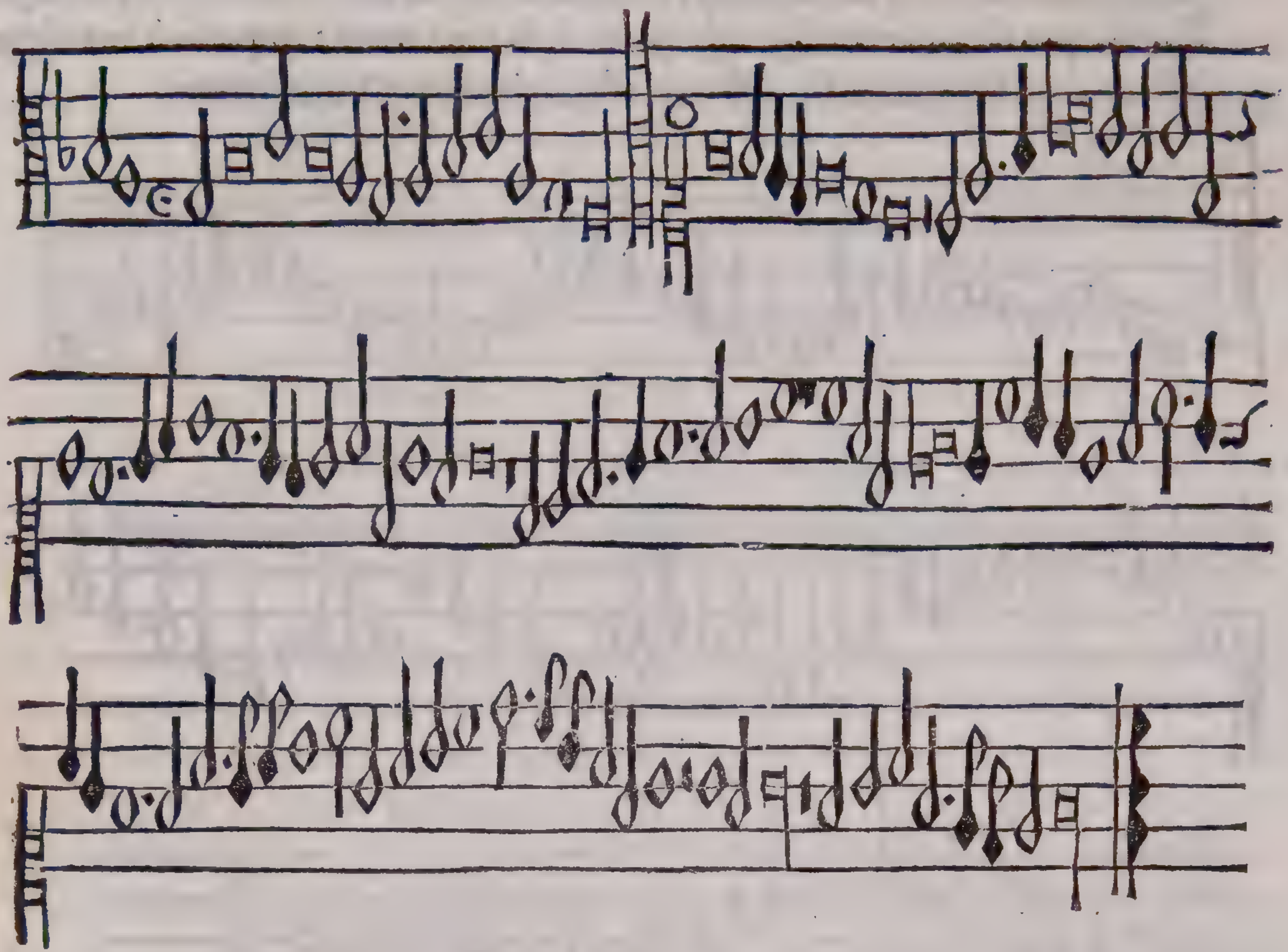

In hoc tenore:prima lõga impficitur a parte poſt quo ad ambas partes ꝓpinquas a duabus ſequentibus ligatis ſemibreuibus:quarũ prima primã breuem vnitã a parte poſt impficit ſecũda ſecundã. Secũda longa imperficitur a parte ante quo ad ambas partes propinquas a duabus pręcedẽtibus ſemibreuibus:quarũ prima primam breuẽ vnitam a parte ante:ſecunda ſecũdam impficit. Tertia longa impficitur a parte ante & a parte poſt quo ad ambas partes propinquas.nãq; precedẽs ſemibreuis primam breuem vnitam a parte ante impficit. ſequens vero ſemibreuis ſecũdam breuem vnitam a parte poſt impficere denotatur. Quarta lõga eſt pfecta quo ad ambas partes propinquas:quoniam eſt ante ſibi ſimilẽ non vnitam : licet ſit minoris modi impfecti. Quinta longa impficitur a parte poſt quo ad ambas partes ꝓpinquas cõiunctas:a ſemibreui & a duabus cõſequentibus minimis : nam prima ſemibreuis primã breuem coniunctam a parte poſt impficit.Duæ aũt minimæ (quãtitas ſemibreuis)ſecũdã breuem vnitam ſimiliter a parte poſt impficiunt. Verum prima breuis:ſequẽs impfecti tp̃ris & pfectæ ꝓlationis ſignũ impficit᷑ a parte añ & a parte poſt quo ad ambas partes ꝓpinquas vnitas:quarũ primam a parte ante ſecũdam a parre poſt impfici conſtat. Sequẽs autem breuis a parte poſt tantum quo ad ambas partes impficit᷑ a duabus minimis ſequẽtibus:quarum prima primã partem vnitam ſecunda ſecundam impficit a parte poſt.

Secunda impſectiõis cognitio

Quo ad ſecundum. Quotienſcūq; punctus diuiſionis alicui notulę ſiue pro ſeipſa tantum: ſiue pro ſe & alia vel alijs apponitur. Ipſa tunc notula imperficit maiorem precedentem vel ſequentem ſi poſſit imperfici: vt hoc monſtratur tenore.

TENOR

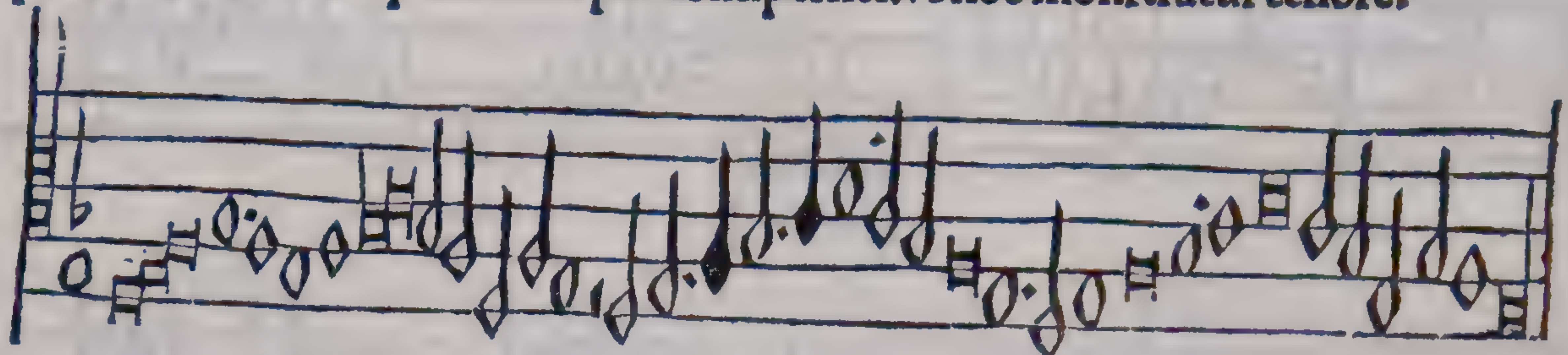

CANTVS

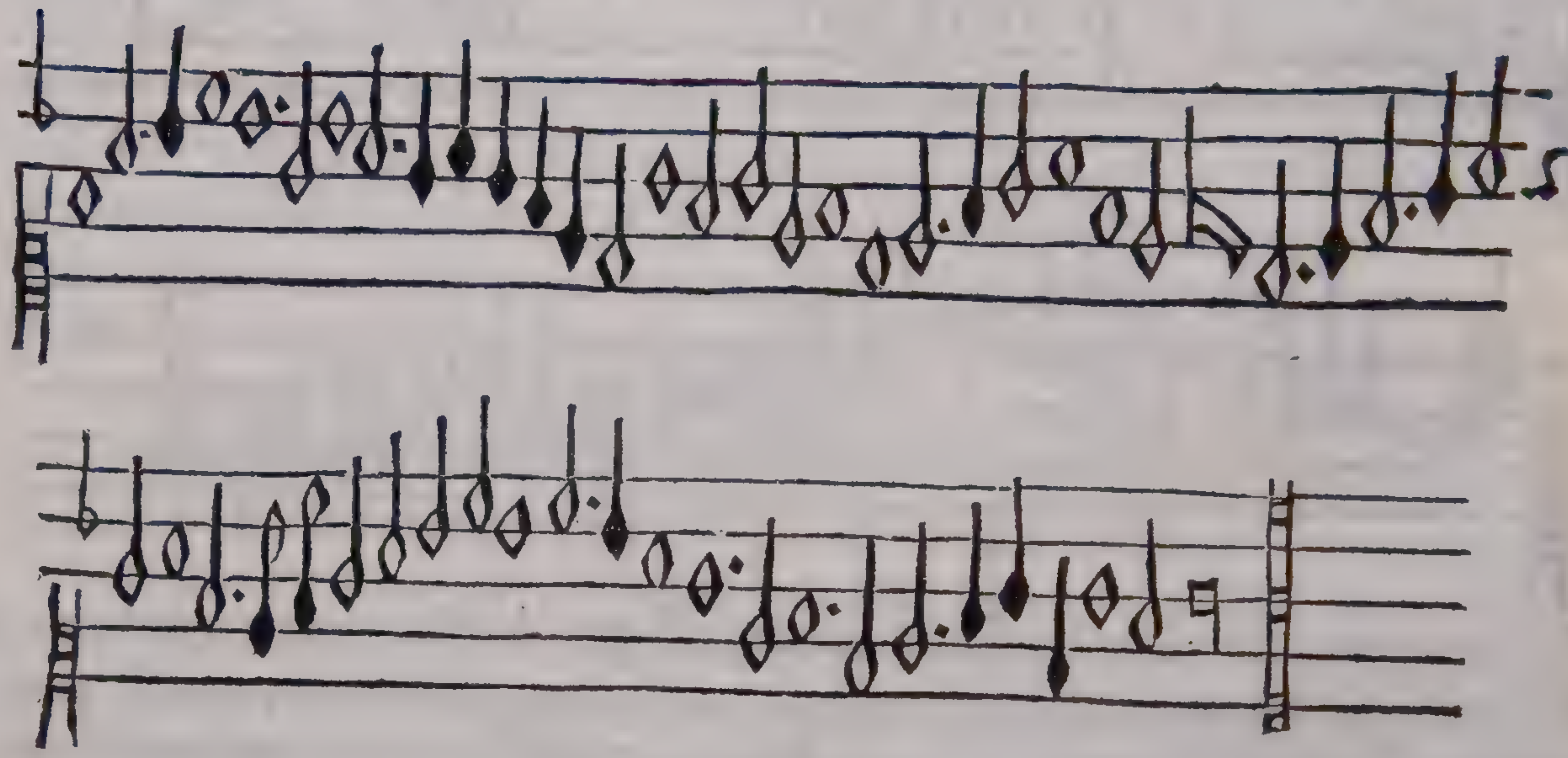

In hoc tenore: tertia breuis imperficitur a parte poſt quo ad totum: quod monſtrat punctus diuiſionis primæ ſemibreui poſtpoſitus. Quarta breuis imperficirur a parte ante quo ad totum: quod lucide indicat pūctus diuiſionis antepoſitus duabus minimis ipſam precedētibus. Punctus vero diuiſionis inter duas ſemibreues vltimis breuibus interiectas deſcriptus quītam ipſam breuem a parte poſt & ſextam a parte ante declarat imperfici. Si autem maior illa figura precedens vel ſequens ipſam minorem cui appoſitus fuerit punctus non fuerit impfectibilis: tunc ipſa minor reducetur ſiue trāſſeretur ad priorem notulam vbi regulariter ternaria poſſit numeroſitate coniungi. Idem quoq; quum minor notula ſine pnncto maiorem prçceſſerit: quæ imperfici non poſſit. tunc enim minor ipſa ad priorem tranſſeretur locum ternaria connumeratione perficiendum: vt preſenti tenore percipitur.

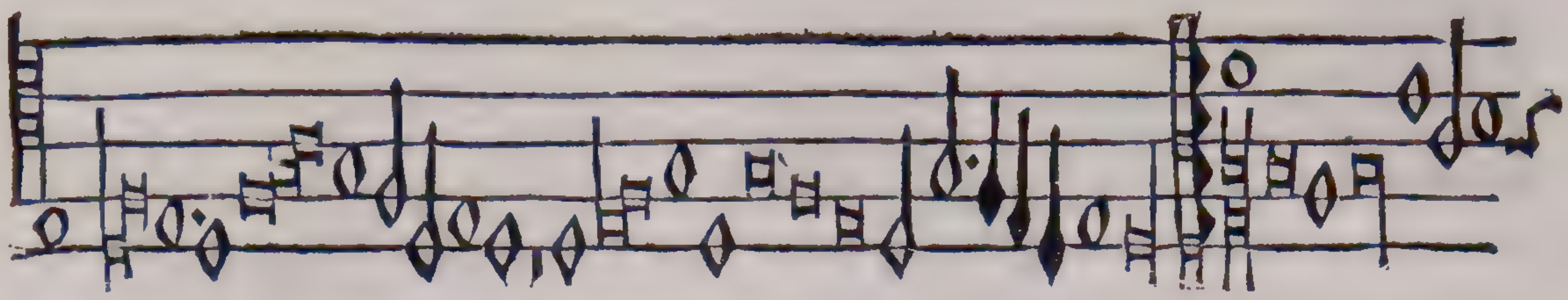

TENOR

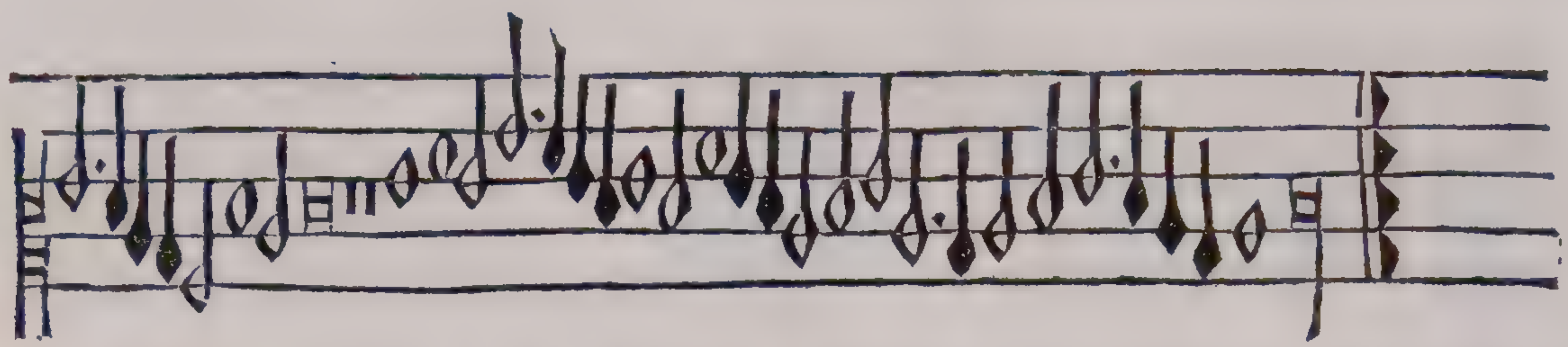

CANTVS

In hoc tenore: punctus inter tertiam & quartam ſemibreuem poſitus quartam ipſam tertiæ breui ligaturæ ſequentis connumerandam eſſe demonſtrat cum nec primæ nec ſecundæ adici poſſit: quia ſimilis ante ſibi ſimilem (vt expoſitum eſt) nõ poteſt imperfici. Eadem etiã ratione: ſemibreuis precedens tres vltimas breues diſiunctas ſine puncto reducitur & imperficit tertiam ipſam breuem. Idẽ quoqȝ ſumetur iudicium quum appoſitus fuerit diuiſionis punctus alicui breui reſpectu longarum in minori modo perfecto: & alicui longæ reſpectu maximarum in maiori modo perfecto: nec non & alicui minimæ reſpectu ſemibreuium in prolatione perfecta. Ac ſi etiam ſine puncto transſerendæ ſint ad diſtantiores figuras imperfectionis eiuſmodi receptibiles. Quid dicendum ſi quattuor ſemibreues diſpoſitæ fuerint inter duas breues temporis perfecti? dico ſecundum antiquos primam ipſarum ſemibreuium eſſe reducibilem & connumerandam breui ipſam præcedenti quam imperficit a parte poſt quo ad totum: potiſſime quum breuis quattuor ipſas ſemibreues ſequens fuerit perfecta ſcilicet vel puncto perfectionis punctata: vel ante ſibi ſimilem poſita. Secus autem ſi ipſa breuis ſit imperfectibilis ideſt poſſit imperfici: tunc enim breuis prima quattuor ipſas precedens ſemibreues erit perfecta ex ſe ipſa: & quarta ſemibreuis imperficiet breuem ſequẽtem a parte ante quo ad totum. Laudo tamen ad heſitationem tollendam: precedentẽ huiuſmodi breuem ex ſe ipſa perfectam puncto perfectionis eſſe deſcribendam: niſi diuiſionis punctus inter tertiam & quartam ſemibreuem fuerit appoſitus. quod preſentis tenoris comprobat deſcriptio.

TENOR

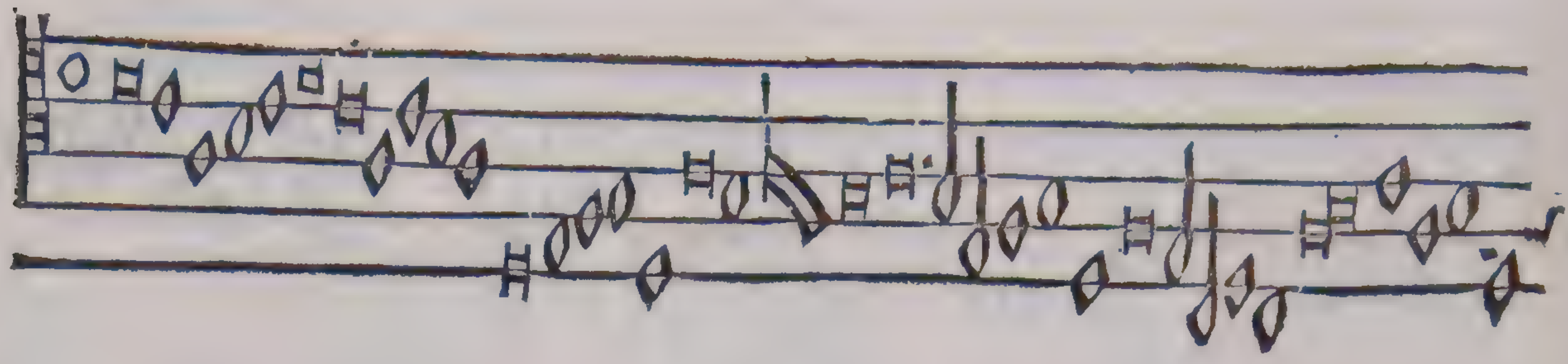

CANTUS

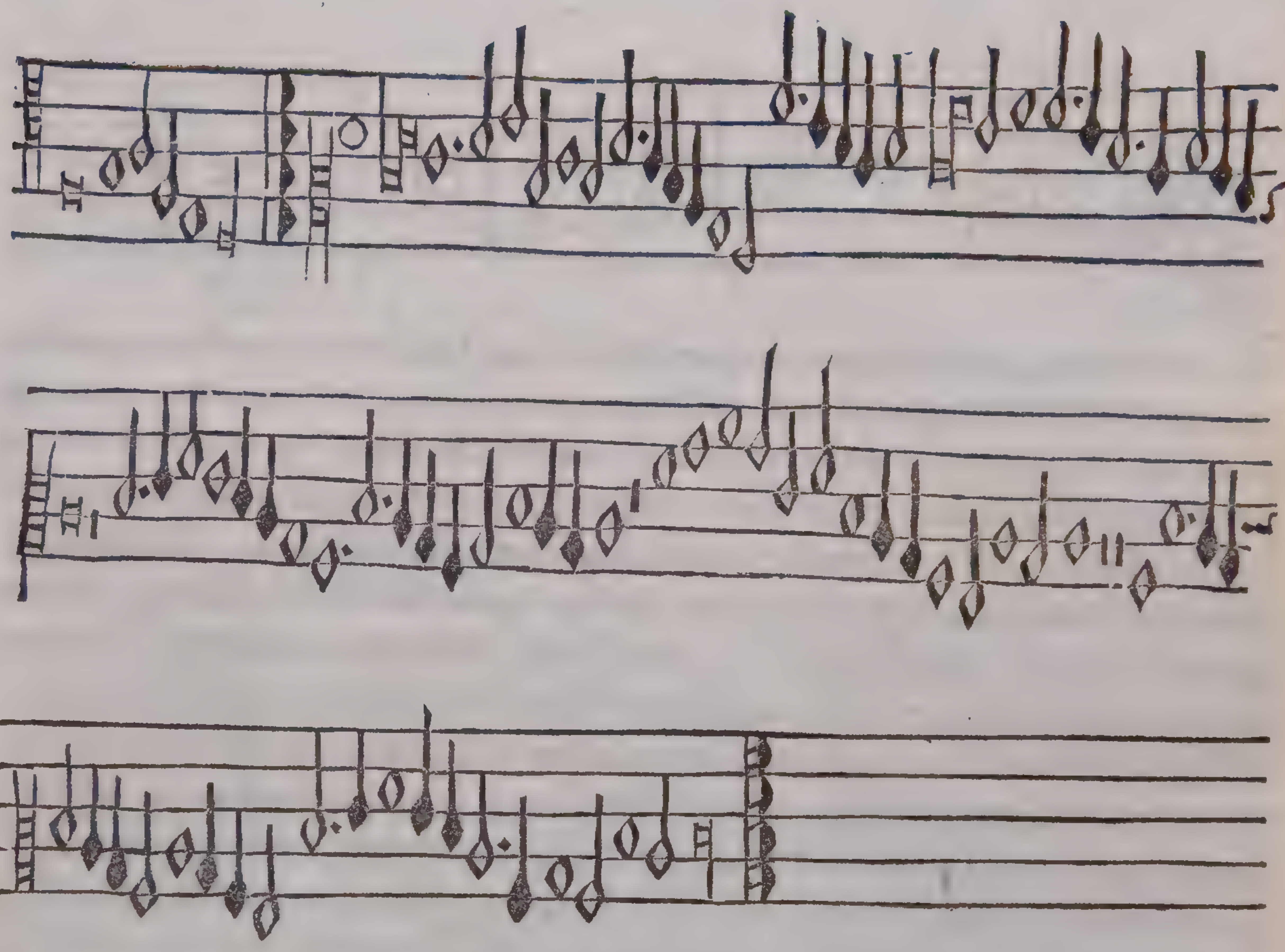

In hoc tenore Prima breuis imperficitur a prima ſemibreui : quia ſecunda breuis imperfici non poteſt. Tertia breuis imperficitur a parte poſt quo ad totum a prima ſemibreui eam ſequente. Quarta breuis eſt perfecta. Quinta breuis imperficitur a parte ante quo ad totum a ſemibreui ipſam immediate precedente. Sexta breuis perfecta eſt : quia eſt ante ſibi ſimilem. Septima breuis perfecta eſt pũcto perfectiõis notata. Octaua breuis imperficitur a parte ante quo ad totũ a precedente ſemibreui. Nona breuis perfecta eſt qa ante ſibi ſimilem ſedet. Decima breuis perfecta eſt: qa ternarius integre numerus ſemibreuium ſubſeqtur inter ipſam & punctum diuiſionis depręhenſus. Vltima breuis imperficitur a parte ante quo ad totum a ſemibreui eam precedente : quod indicat punctus ipſe diuiſionis ſemibreui ipſi antepoſitus. Idem quoq; ſentiendum eſt

de quattuor minimis duabus ſemibreuibus perfectæ prolationis interpoſitis : & de quattuor breuibus inter duas longas modi minoris perfecti deſcriptis. Si autem breuem temporis perfecti & imperfectæ prolationis immediate conſequantur ſola minima & vnica ſemibreuis : tunc breuis illa non poterit imperfici a tertia ſui parte propinqua eam immediate ſequente quo ad totum : quoniam pars ipſa propinqua ſequens ſcilicet quantitas ſemibreuis eſt diſtincta in diſſimiles partes non copulatiuas : in minimam videlicet & in dimidiam ſequentis ſemi breuis partem vt preſens tenor oſtendit.

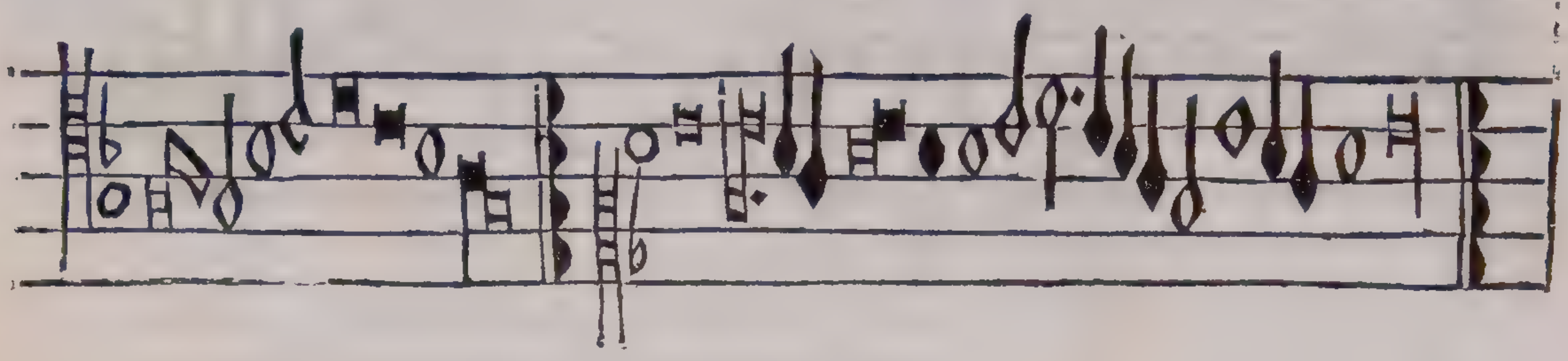

TENOR CANTVS

Quo ad tertium. Quotienſcūq; in ternaria ac perfecta quantitatis aceruatione notula īpletur : tunc de tertia propriæ quantitatis parte imperficitur : cui pars ipſa tertia conſimili plenitudine ſuccedat neceſſum eſt : qua quidem plenitudine ſola reductio comprobatur. Nec refert ſi immediate an mediate pars ipſa tertia reducibilis maiorem tanquam ſuum totum precedat aut ſequatur : dūmodo perficiendæ numeroſitatis gratia ad ipſam reducatur maiorem. Solet nāq; ad maiorem partem tanquam ad ſuum totum minor ſemper pars ipſa deduci. quod preſenti tenore percipitur.

Volue folium.

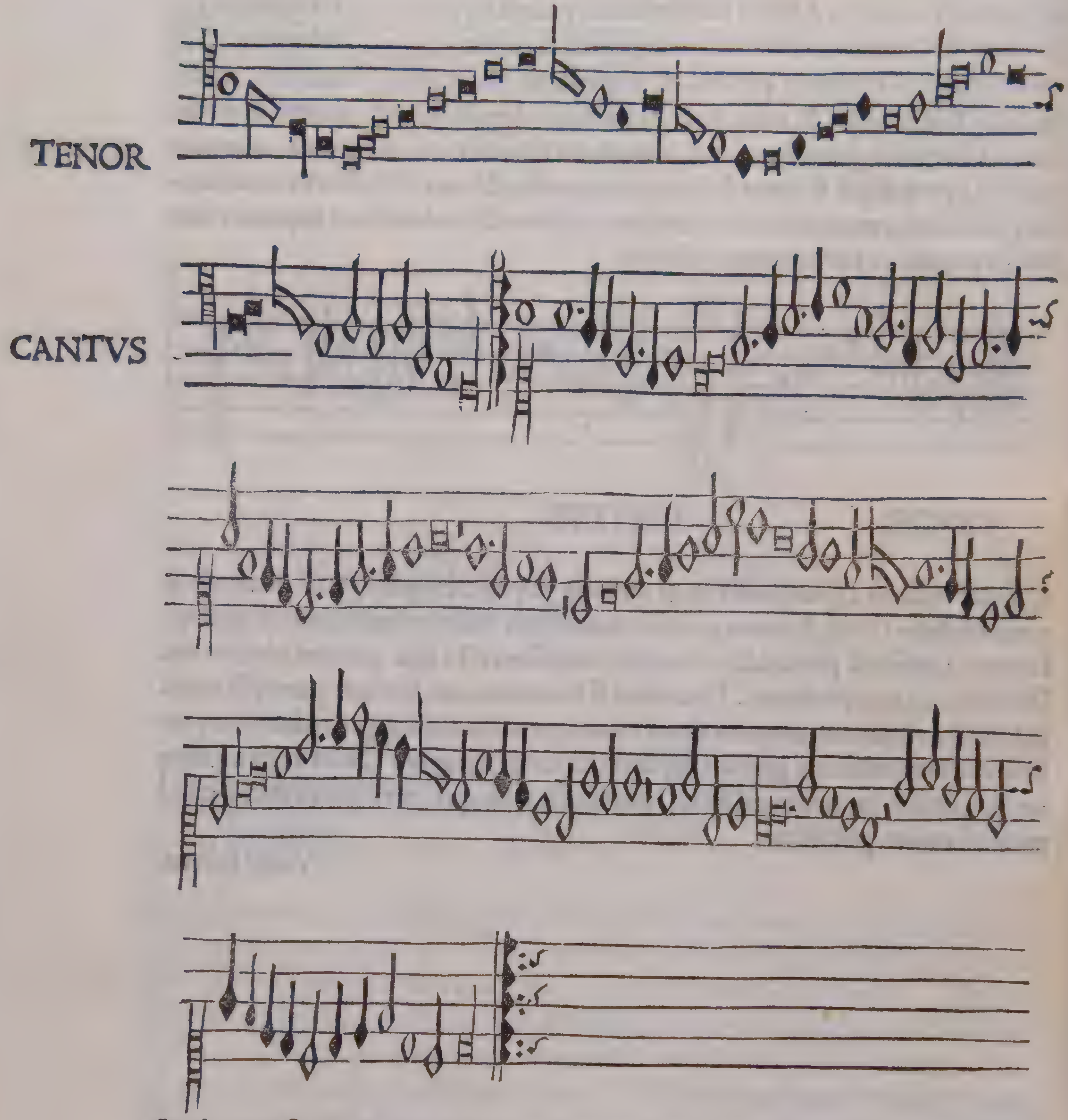

Quũ.n.tres ſimiles figuræ iplẽtur mediate vel imediate : tũc pria parsvnita ſecũdæ notulæ ad primã reducitur : ſecũda tertię ſequẽti plenę ad pficiẽdam ternariam diuiſionem applicatur. Sunt & qui longæ notulæ dimidiũ implẽt corpus : vltimã breuẽ in ipſa depræhenſam a tertia ſui parte ſubſequẽte impfectã cõſiderantes : quæ

& ſi vacuum areæ in altera eius parte ſpacium habeat: in altera plenum: mea ni-
hilominus ſententia ad id ſignificandum lōga ipſa non admittereretur: quia va-
cuum & plenum per naturam mirum in modum inter ſe repugnant: nec vnam &
eandē rem demonſtrant: iccirco maluerim ambas ipſas breues vacuam .ſ. & ple-
nam diſtinctis corporibus figurabiliter pernotari: quod tamen abſtruſiſſimam
non exigit diſputationem: quandoquidem arbitrio ſcribētium hæc apposita eſſe
manifeſtiſſime conſtat. Solent & figuræ impfectæ quantitatis conſyderatione
diſpoſitæ plærunq; deſcribi plenæ: quas muſici ſeſqualteræ diminutioni æquiſa-
cere ſolent: vt in quarto monſtrabitur vbi de ipſa ſeſqualtera ampliſſime diſpu-
tatur. Verum ſi vnica huiuſmodi figura: aut duæ tantum: ipſa fuerint plenitu-
dine deſcripeæ: dimidia (quod rationale eſt) tāquam primariæ ſcilicet duplæ pro-
portioni ſubſiſtentes propriæ quantitatis parte minuuntur: vt poſuit Bonadies Bonadíes
preceptor meus. Fuit inſuper apud veteres muſicos vſus notulas omnes in ſu-
is eſſentialibus quantitatibus conſiſtentes: deſcribere plenas. eas vero quæ acci-
dentaliter imperficiebantur vacuas pernotabant.

De Puncto Caput duodecimum.

P Vnctus eſt minima & indiuiſibilis quantitas cuiuſcūq; cōtinui. Conue-
niētius aūt punctū dicimus minimū quoddam ſignum quod notulis ac-
cidentaliter pręponitur vel poſtponitur vel interponitur: continuæ qui-
dem quantitatis principium vt linæ vel circuli. Eſt enim duplex punctus ſci-
licet diuiſionis & perfectionis. Punctus diuiſionis eſt qui prępoſitus vel poſt- Punctus di-
poſitus alicui notulæ ipſam nec auget nec minuit: ſed ad præcedentem vel ſe- uiſionis
quentem eam indicat applicandam & connumerandam: pro perficienda terna-
ria in notulis diuiſione. quod quidem dupliciter accidit: mediate ſcilicet & im-
mediate. Dicitur .n. notula mediate ꝑ punctū precedēti vel ſequēti cōnumerari
& applicari quum punctus ipſe cuiuſ notulæ prępoſitus vel poſtpoſitus ipſam
diuidit: propinquiori vel propinquioribus præcedentibus vel ſequentibus mini-
me connumerandam. hunc propriæ tranſportationis ſeu tranſlationis punctum Pūctus trāſ-
decet appellari: cum notulam cui appoſitus eſt ad diſtantiores figuras tranſfe- portatiōis
rat computandam. Inmediate autem applicare dicitur quum notula ipſa cui
appoſitus fuerit punctus: propinquiori ſeu propinquioribus notulis connume- Pūctus di-
ratur. quem proprie voco punctum diuiſionis: vt hoc monſtratur tenore. uiſionis

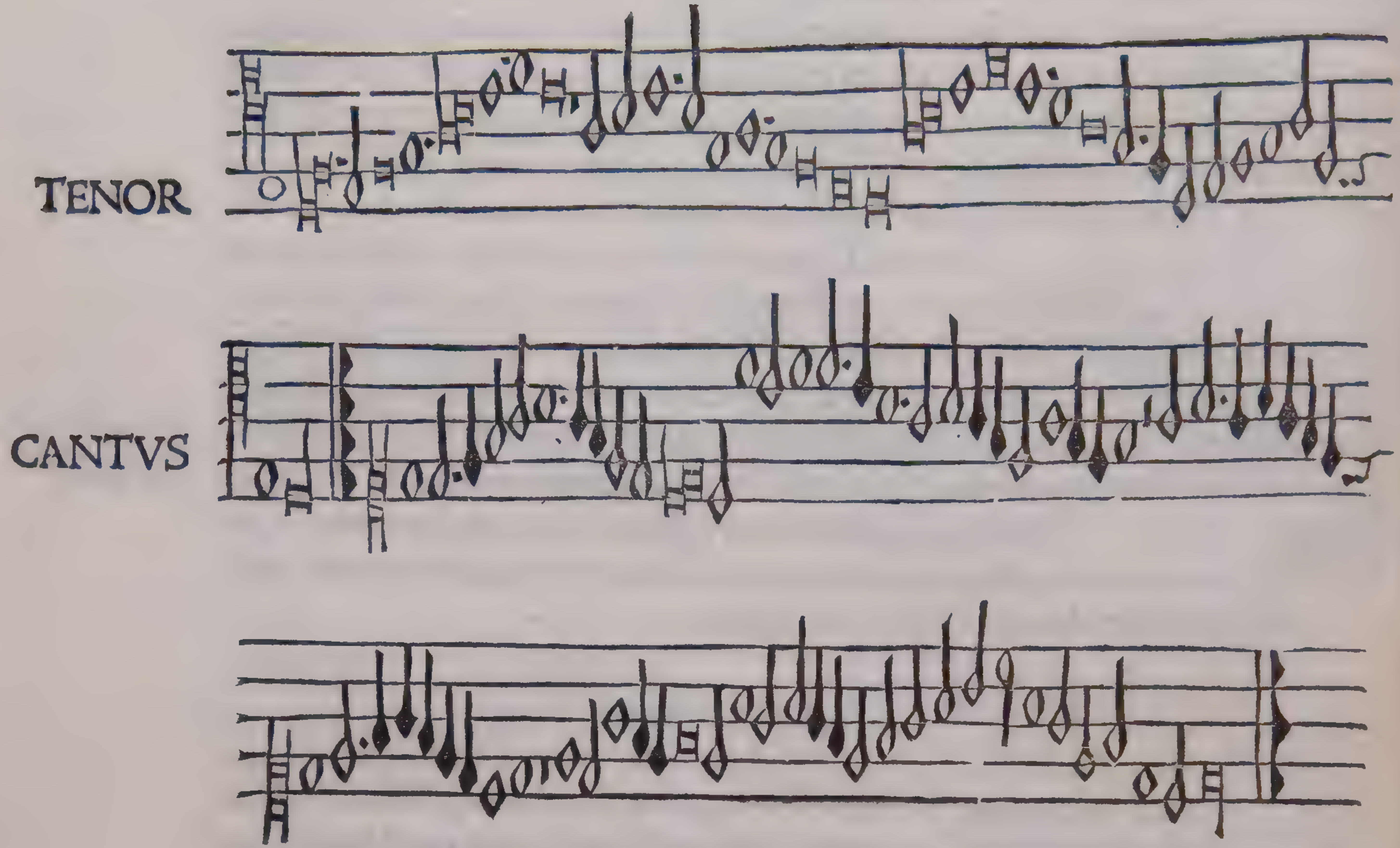

In hoc tenore : punctns poſt primam ſemibreuem ſequentem primam breuem appoſitus : ſemibreuem ipſam breui ipſi ad perficiendam temporis acceruationem indicat applicandam . Punctus vero ante ſemibreuem immediate precedētem ſecūdam breuem : ipſam eidem cōnumerari facit ad ternariam temporis diuiſionem perficiendam. Verum punctus ante eam ſemibreuem quæ immediate precedit tres breues conſequenter poſitas appoſitus : ſemibreuem ipſam ad vltimam illarum breuium mōſtrat eſſe trāſferendam : ipſiq; ad perficiendam ternariam temporis diuiſionem connumerandam . Nō enim primæ breui neq; ſecundæ ſemibreuis ipſa poteſt applicari : nam ſimilis ante ſibi ſimilem non poteſt imperfici. Pūctus autem inter duas ſemibreues duabus breuibus interpoſitas deſcriptus : primam ſemibreuem primæ breui : ſecundam ſecundæ in diuiſione comprobat applicari. Aduertendum quoq; eſt ꝙ punctus trāſportationis notulam cui apponitur : non ad anteriores notulas ſed ad poſteriores : ad priorem ſcilicet quem poſſit acquirere locum : transferendam inſtituit. Sunt & qui notulam huiuſmodi tranſportandam duobus vtrinq; punctis circumueniunt vt hoc tenore percipitur.

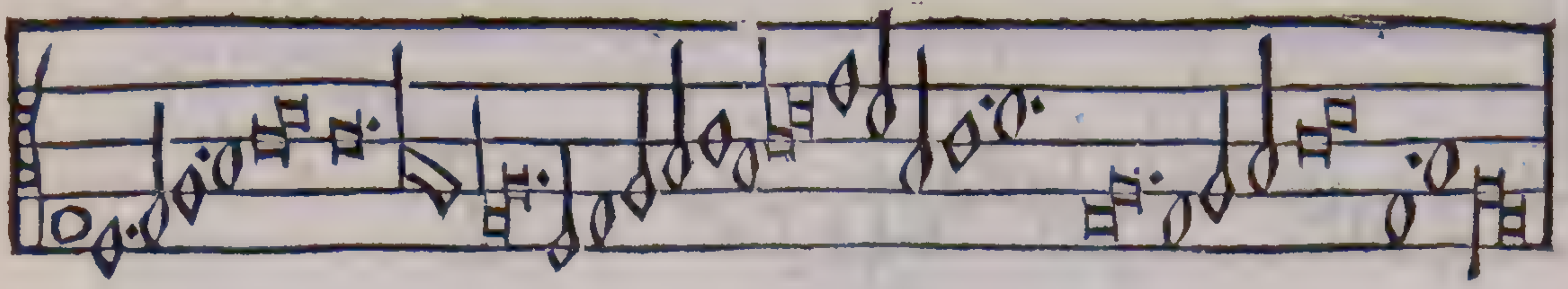

TENOR

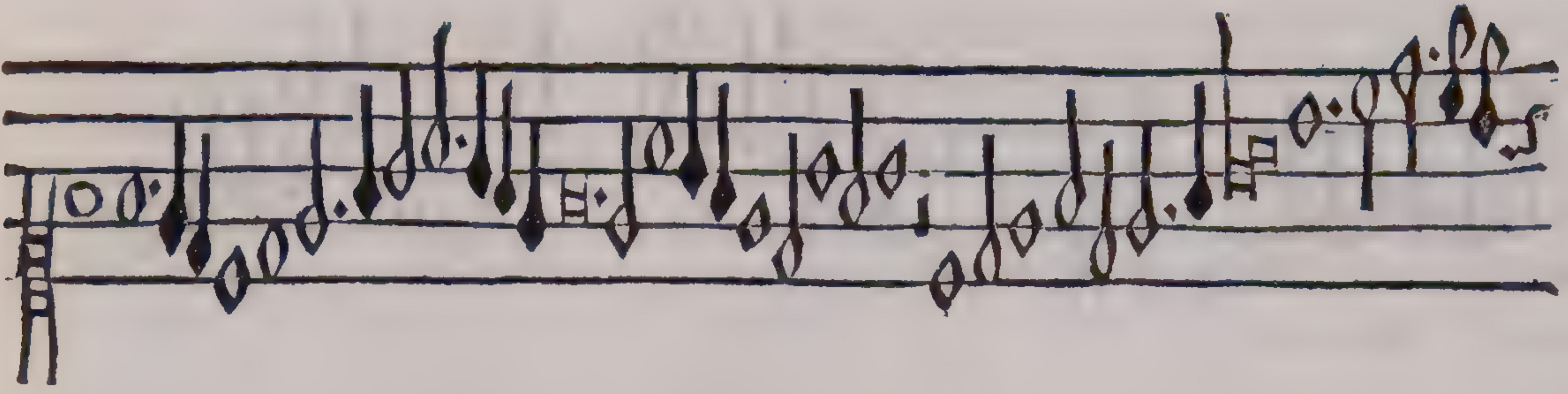

CANTVS

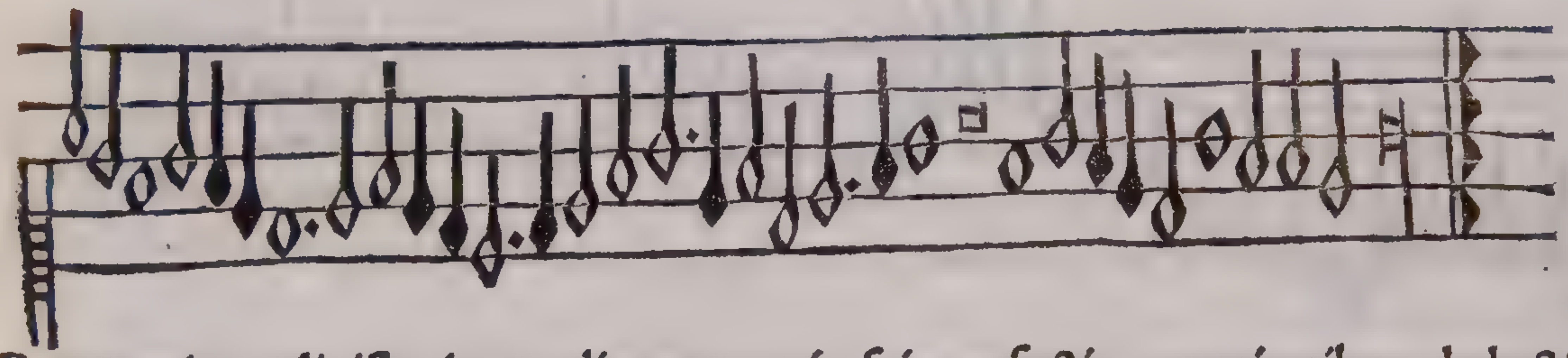

Punctus itaq; diuiſionis notulis tantum in ſuis perfectis quantitatibus deductis apponitur. hinc quum longæ notulæ fuerit appoſitus maiorem perficiet modum: ſi breui minorem: ſi ſemibreui tempus: ſi minimæ prolationem. Maximæ autem non adhæret punctus talis: cum nulla maior deſcribatur figura cui maxima ipſa conducatur tanquam pars tertia. Punctus autem perfectionis eſt qui poſtpoſitus alicui notulæ ipſam perficit: tris in partes æquas diuiſibilem reddés. Hic item duobus modis conſyderatur. Primo quum alicui notulæ in ſua quantitate perfecta diſpoſitæ apponitur: tunc enim & ſi a minore eam pręcedente vel ſequente poſſet imperfici in propria facit perfectione remanere: atq; iccirco perfectionis nuncupatur punctus. Secundo quum poſtponitur alicui notulæ quæ ſecundum imperfectam ſuam quantitatem diſpoſita ſit: tunc enim notulam ipſam recto propriæ quantitatis dimidio noſcitur augere: qua re augmentationis punctum vocant. qui cum notulam ipſam ternaria diuiſione perornet perfectæ eam æquifaciens figuræ: perfectionem quandam ſibi vendicare preſumpſit: hinc & perfectionis punctum vocant. quod præſenti tenore diſcernitur.

TENOR

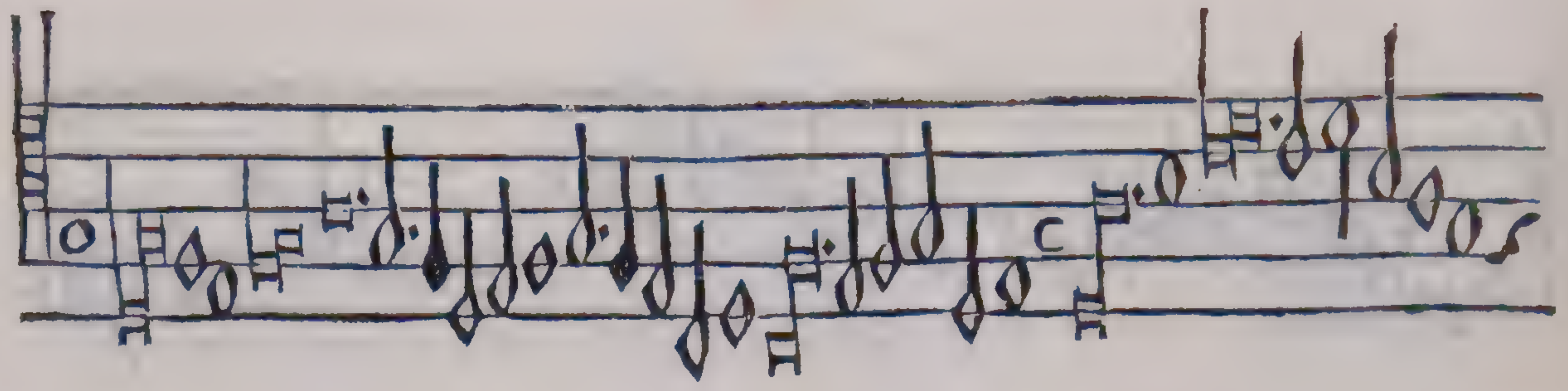

CANTUS

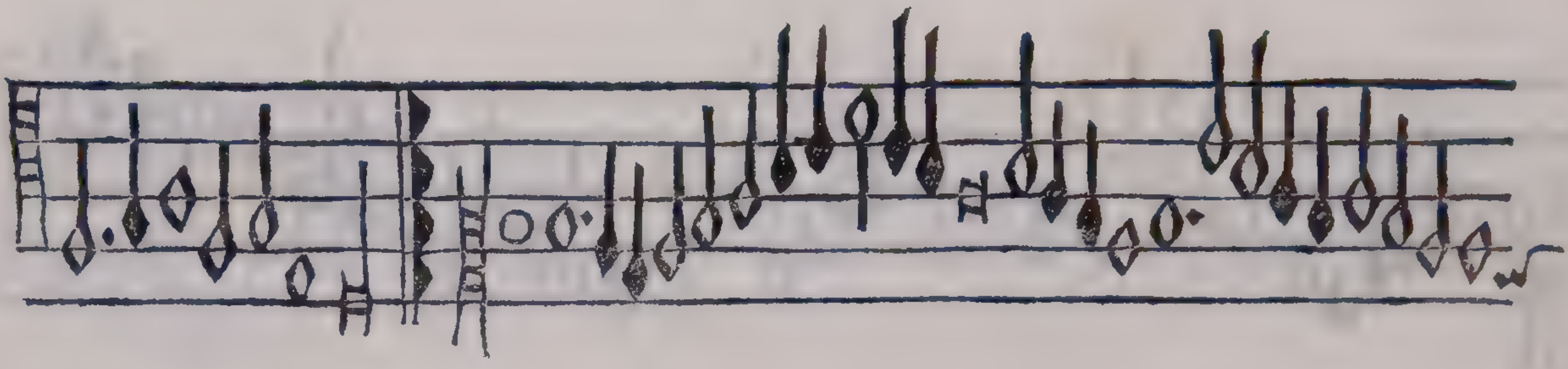

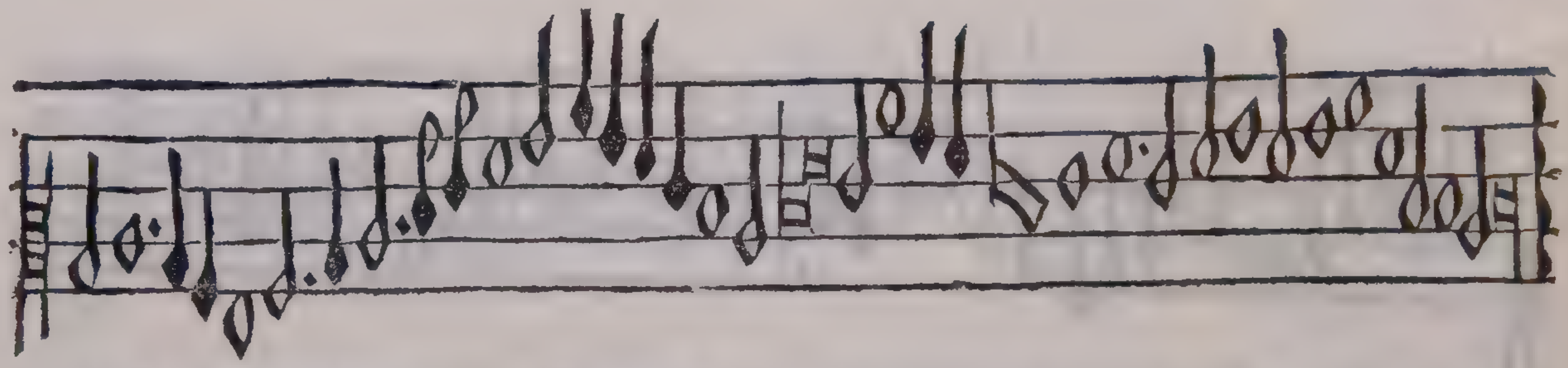

In hoc tenore pũctus appoſitus primæ breui ipſam in ſua facit perfectione remanere: quæ niſi pficeretur a puncto poſſet a tertia ſui parte ſcilicet a minima punctata cum ſubſequente ſeminima imperfici. Idemq; facit punctus appoſitus tertiæ breui. Punctus autem appoſitus ſecundæ breui ſub ſigno temporis imperfecti ipſi augmentum præſtat dimidij propriæ quantitatis: tris in partes æquas eam reſolubilem monſtrans. Atq; idem efficit punctus appoſitus tertiæ ſemibreui ſub eodem ſigno: ipſam enim adauget integro ſuæ quantitatis dimidio: ternariæ eam ſubijciens diuiſioni: qua re ſemibreui perfectæ prolationis dicit' æquipolere. Hoc idem & maximis & lõgis appoſito huiuſmodi puncto euenire cõtinget: quæ in ſua perfecta quantitate diſpoſitæ propriam pfectionem obtinebunt: in imperfecta vero augmentum ſuſcipient. Conſyderatur plerũq; vnus atq; idem & diuiſionis & augmentationis punctus: puta quum poſtpoſitus fuerit ſemibreui immediate ſubſequenti breuem temporis perfecti imperfectibilem: indeq; ſtatim conſequãtur minima ſola ac duæ ſemibreues quouiſmodo: tunc.n. punctus ipſe & ſemibreuem breui commenſurat: & dimidio ſuæ quãtitatis eam adauget. Inde & diuiſionis & augmentationis punctus huiuſmodi comuniter vocitatur. Solam itaq; præpoſitus notulis punctus diuiſionem: poſtpoſitus vero & diuiſionem & perfectionẽ poterit pernotare. Sed neq; notula puncto per-

fectionis ornata (quod nõnullorum pace dixerim) imperfectionem tertiæ aut quotæcũq₃uis partis suæ sibi ipsi conducendæ poterit sustinere. cum perfectio & imperfectio inuicem contrariæ sint & contraria in eodem subiecto Philosophus non admittit. Philosophus

De Alteratione. Caput tertiumdecimum.

a Lteratio in figuris mẽsurabilibus dicitur apud Ioannem de Muris proprij valoris secundum notulæ formam duplicatio. dicta enim est alteratio quasi alterius actio. Euenit quidem notulis in sua perfecta quantitate dispositis: atq₃ in imperfecta quum sunt propinquæ partes sui totius perfecti: vt semibreuis imperfectæ prolationis in tempore perfecto: & Breuis temporis imperfecti in modo minori perfecto: sicq₃ huiusmodi. Minima enim alteratur ad perficiendam perfectæ prolationis diuisionem. Semibreuis autem ad perfecti temporis diuisionem perficiendam alteratur. Breuis ad pficiendam modi minoris perfecti numerosam integritatem alteratur. Longa ad modi maioris perfecti ternariam consyderationem implendam solet alterari. Quotienscunq₃ duæ tantũ minimæ inter duas semibreues perfectæ ꝓlationis: vel inter duarum ipsarum semibreuium figuratas quantitates: puta inter duas pausas semibrenes: vel inter semibreuem & pausam seu inter pausam & semibreuem reperiũtur secunda semper alteratur: duarum æquiualens quantitati minimarum: nisi punctus diuisionis fuerit ipsis interpositus. Idemq₃ accidit quum duæ semibreues duabus breuibus perfecti temporis vel earum quantitatibus includuntur: Similiter & quum duæ breues inter duas longas minoris modi perfecti vel inter earum quantitates descriptas reperiuntur. Itẽq₃ quum duæ longæ inter duas maximas modi maioris perfecti vel inter earum figuratas quãtitates descriptæ sunt: secunda semper alteratur: nisi (quod prędictum est) punctus diuisionis interiectus sit. vt presenti pernotescit tenore. Ioãnes de Muris

Verte folium.

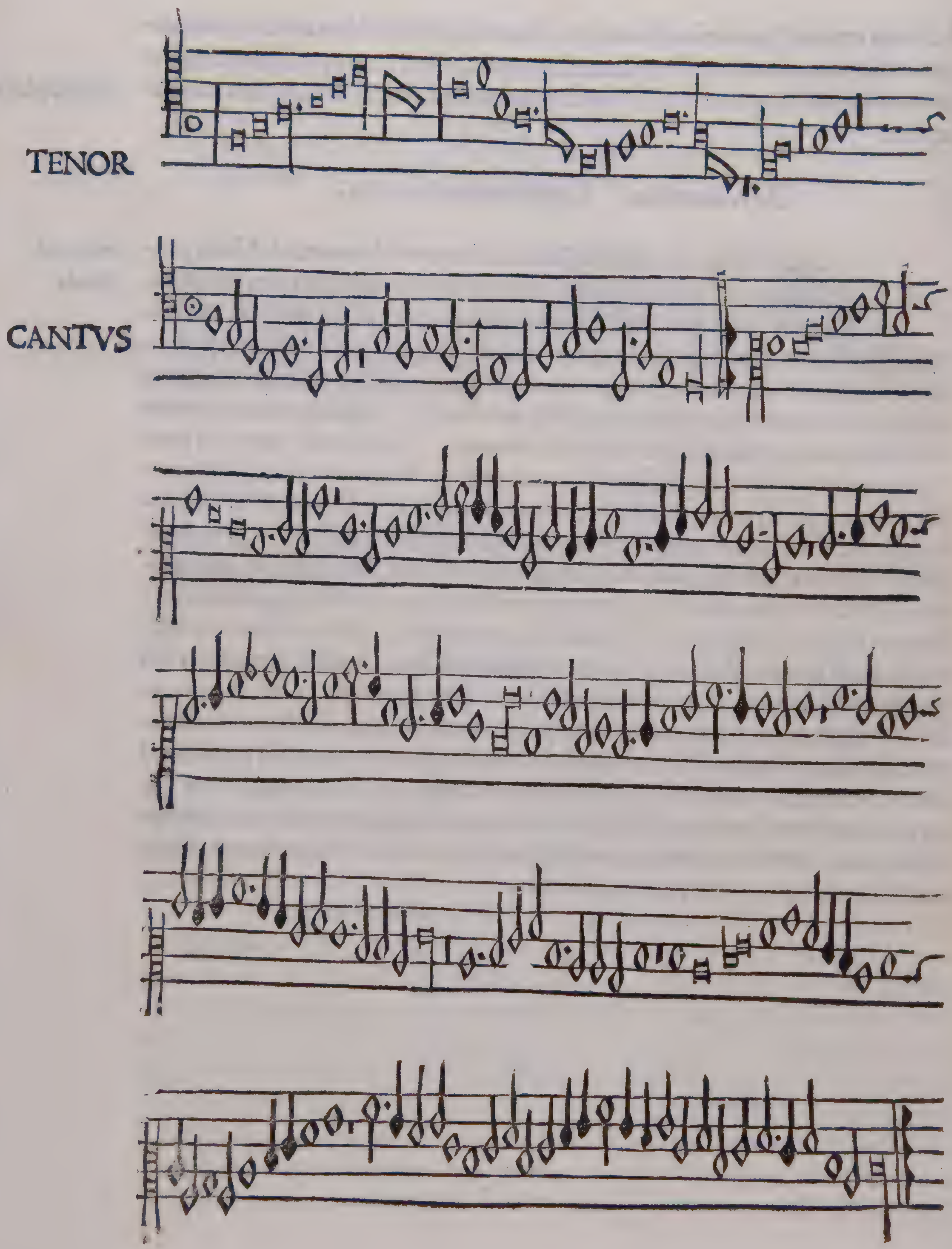
TENOR
CANTVS

Si autem pausa alicuius figuræ & figura similis ponantur inter duas maiores vt premissum est: tunc aut pausa precedit figuram: aut figura pausam. Si pausa præcedit figuram: ipsa figura alteratur. Si autem figura pausam præcesserit nõ eueniet alteratio: cum secunda semper alteretur & non prima: & pausa nequaq̃ possit alterari. Fuere tamen qui & pausas alterationi ascripserunt: quos comunis musicorum scola repræhendit. Duo insuper potissima sunt quæ non primæ duarum notularum sed secundæ alterationem concessere. Primum ꝙ distincto duabus æquis quantitatibus chordæ sonoræ interuallo maior semp erit in secunda parte proportio quam in prima: tanq̃ respectu finis: cui maiorẽ & perfectiorem ascribere solent partem. Id clare comprobat Arythmetica medietas continua diapason interuallum in chordotono duabus æquis differentijs scindens. prima nãq; & grauior pars diatessaron epitritam: secunda diapenten hemioliam cõtinebit. Secundum est ꝙ prima duarum huiusmodi notularum puta semibreuium ad hoc vt duplum propriæ quãtitatis assumeret in alteram posset formam transmutari: nam quadrata figura posset denotari. Inde breuis diceretur: cui ad ternariã diuisionem implendam secunda tunc semibreuis adhereret. qua re decentius quadraret breuis figura a sequente semibreui imperfecta q̃ ipsa prima semibreuis alterata. Secunda autem huiusmodi semibreuis alteratur: quia ad hoc vt dupla sui ipsius quantitate concrescat alteram non potest sumere formam: nãq; si quadratam breuis suscipiat descriptionem: non duarum modo: sed trium semibreuium quãtitatibus æquabitur: cum similem tũc ante sibi similem quę imperfici non potest euenire contingat. quod cantor quisque ex se ipso potest facile contueri. Est item aduertendum ꝙ quum duæ similes notulæ simplices seu ligatæ imperficiunt aliquam maiorem figuram quo ad ambas partes in quas solas sit ipsa resolubilis: non ascribuntur alterationi idest secunda illarum non alteratur. Quod si duæ ipsæ minores imperficiunt ipsam maiorem quo ad totũ resolubile tris in partes perfectas seu ternarias: cuius sint tertia pars: secunda illarum tunc alterabitur: vt hoc monstratur exemplo. cc iij

Arythmetica Medietas

Verte folium.

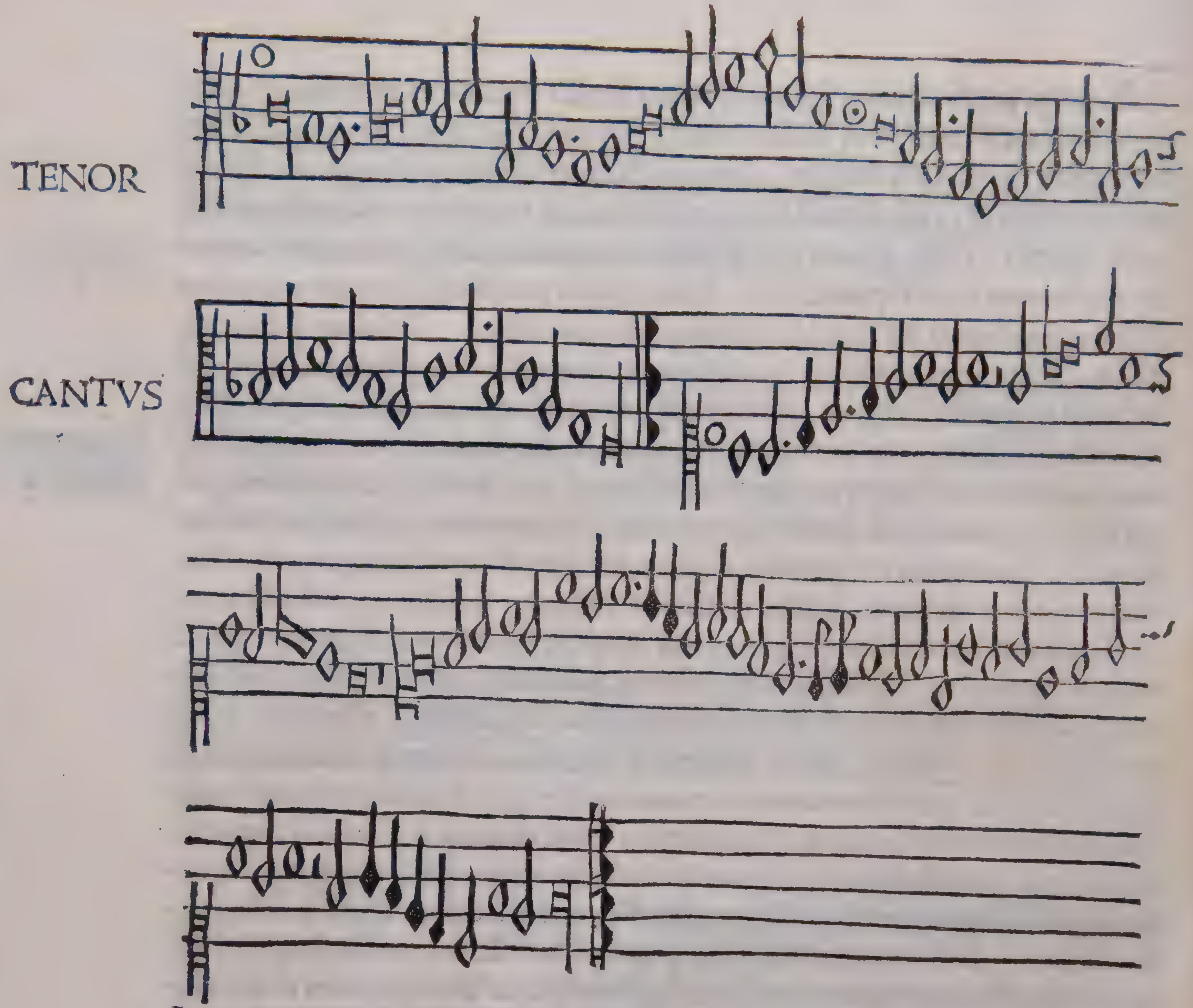

In preſenti tenore ſecunda ſemibreuis ſequens primam longam non alteratur:qa ambæ ipſæ ſemibreues non imperficiunt ipſam longam quo ad totum tanquam pars propinqua:cũ ipſa ſit in modo minori imperfecto: ſed quo ad ambas partes.

Secunda illarum duarum ſemibreuium ante duas breues ligatas deſcripta alteratur: eo ꝙ ſecunda ſit inter diſtinctum valorem vnius breuis & breuem. Secunda illarum duarum minimarum primam breuem ſub ſigno temporis perfecti & perfectæ prolationis immediate conſequentium alteratur quia ambæ ipſæ minimæ imperficiunt ipſam breuem: quo ad totũ ſcilicet de tertia eius ternaria parte: quæ propinqua vocitatur. Poſtremo notulam alteratam a parte ante im- Ioannes de Muris perfici vt Ioannes de Muris aſſerit:duximus impugnandum: cum nullo pacto tris vnq̃ in partes ſit diuiſibilis. ac ſimilem a ſimili imperfici poſſe nuſquã creditũ ſit.

d Iminutio in mensurabili cantilena est abstractio certi ualoris quantitatiui ab ipsis figuris. Tribus enim modis solet a musicis demonstrari. Primo modo Canonice. Secundo Proportionabiliter. Tertio Virgulariter. Canonice consyderatur diminutio quum figurarum quantitates declinant & variantur in mensura secundum canonis ac regulæ inscriptam sententiam. Puta hac descriptione Maxima sit longa: Longa breuis & huiusmodi. tunc maxima ipsa ponitur pro longa: Longa pro breui: Breuis pro semibreui. Semibreuis pro minima. Atq; item hoc modo diminutio a contrario sensu plerūq; accipi solet: hoc scilicet canone Breuis sit maxima. Semibreuis longa: Minima breuis: sicq; diuersimode: quod arbitrariæ musicorum dispositioni conceditur: qua re improprie sumpta est huiusmodi diminutio: cum potius augmenti q̄ diminutionis producat effectum: Hinc huiusmodi diminutionem dicimus variationem mensurabilis quantitatis: secundum primariam notularum institutionem. Vel sic diminutio est propriæ ac primariæ quantitatis secūdum notulæ formam variatio. Proportionabiliter sumpta diminutio est quæ proprijs numerorum characteribus certam proportionem probantibus constituitur. Hæc enim figuras ipsas minuit secundum dispositæ proportionis consyderationem. Rursus improprie sumitur hæc diminutio: quum scilicet minoris inæqualitatis proportio custoditur: tunc enim licet figuræ augmentum suscipiant quantitatis: Diminutio tamen a cōtrario sensu: nec secus q̄ lucum Gramatici ꝙ luce careat: ac piscinam ꝙ piscibus sit priuata: solet nuncupari. Proportionabili autem huiusmodi diminutioni quartū figurabilis consyderationis librum ascribimus. Virgulariter disposita diminutio est quæ in hac mensurabili figurarum descriptione ꝑ virgulam signum temporis scindentem declaratur: hæc propriæ temporali competit mensuræ: non ipsis figuris: nāq; tali signo ipsa minuitur mensura: non notularum numerus. Breuis enim temporis perfecti siue diminute siue integre deducatur tres semper continet semibreues integra perfectione seruata. Eodem quoq; modo duas semper semibreues possidere pernoscitur breuis temporis imperfecti: etiam ipsi diminutioni subiecta: quod presenti notatur exemplo. Gramatici

Verte folium.

TENOR

CANTVS

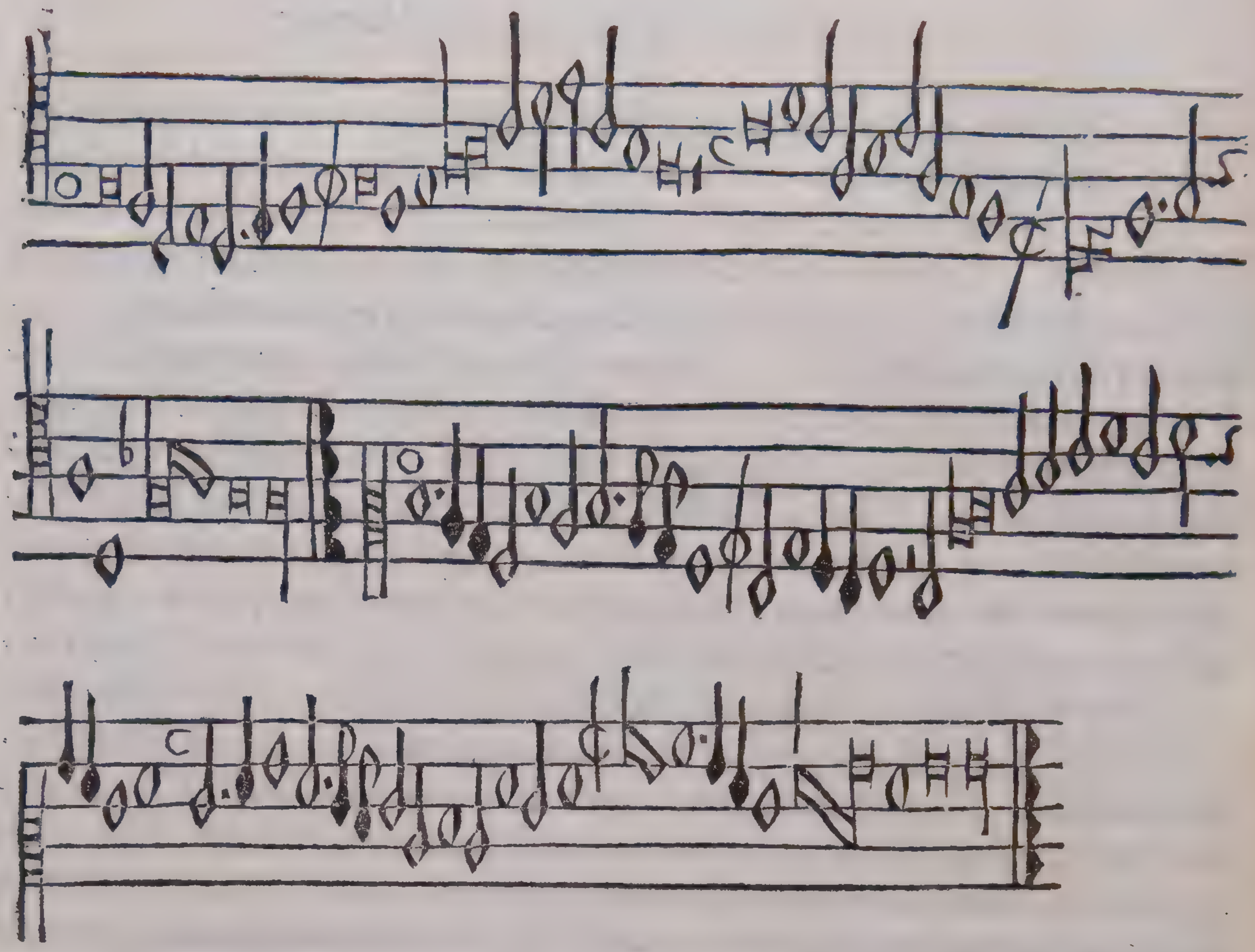

Verum cum dupla proportio cæteris & diuiſione & pronuntiatione ſit proportionibus notior atq; facillima: menſuræ huiuſmodi virgulariter conſyderata diminutio: in duplo velocior: duplæ. ſ. æquipolens proportioni: ſolet a cantoribus frequentius obſeruari.

De Sincopa Caput quintūdecimum & vltimum.

ſ Incopa in cantilena menſurabili eſt reductio notulæ vltra maiorem vel maiores ſuas ad aliam vel ad alias quibus conueniat in connumeratione. Euenit enī ſincopa in cantilenis quotieſcūq; per plures figuras proceditur ſub diminuta connumerandarum notularum numeroſitate: ſiue binaria ſiue ternaria fuerit earum quantitatiua diſpoſitio. vt hoc tenore poteſt notiſſime comprætendi.

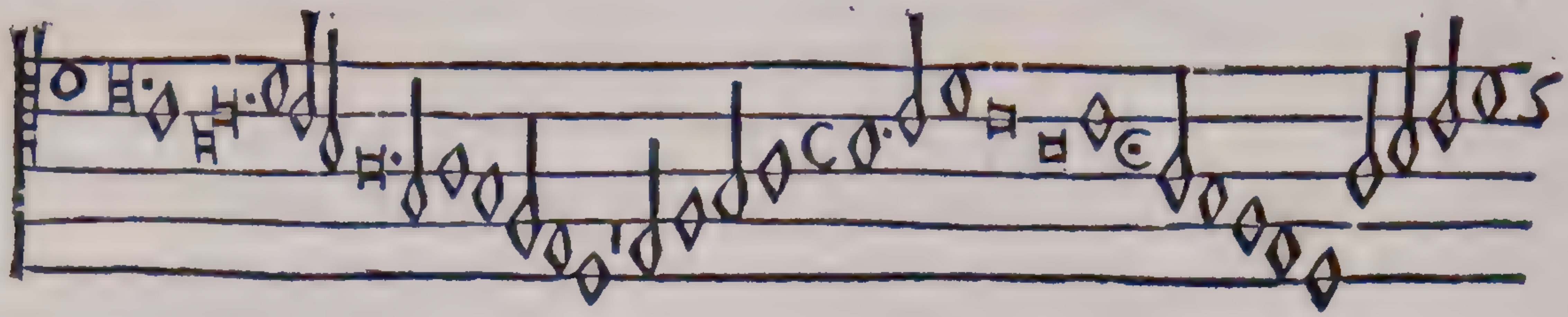

TENOR

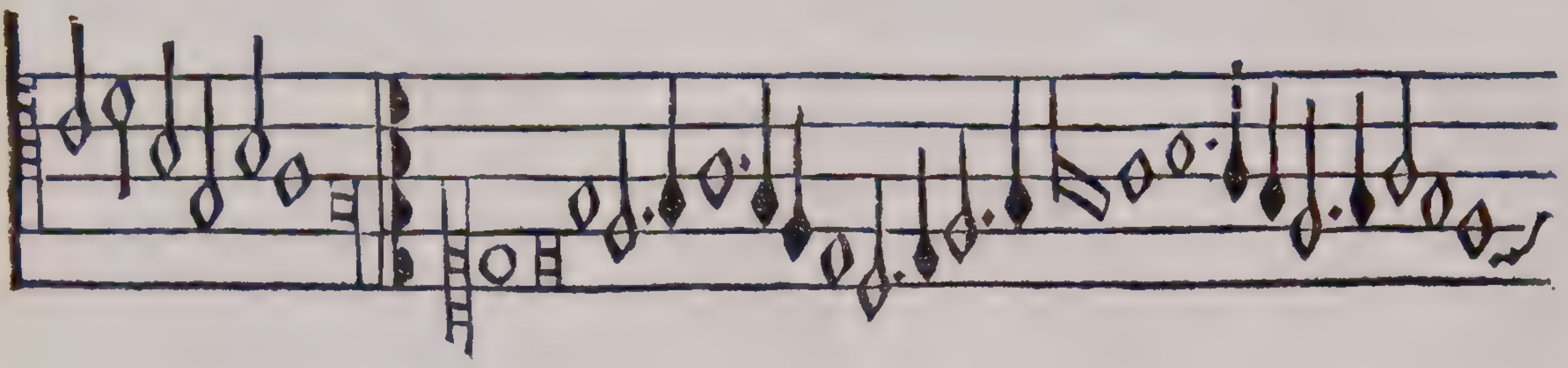

CANTVS

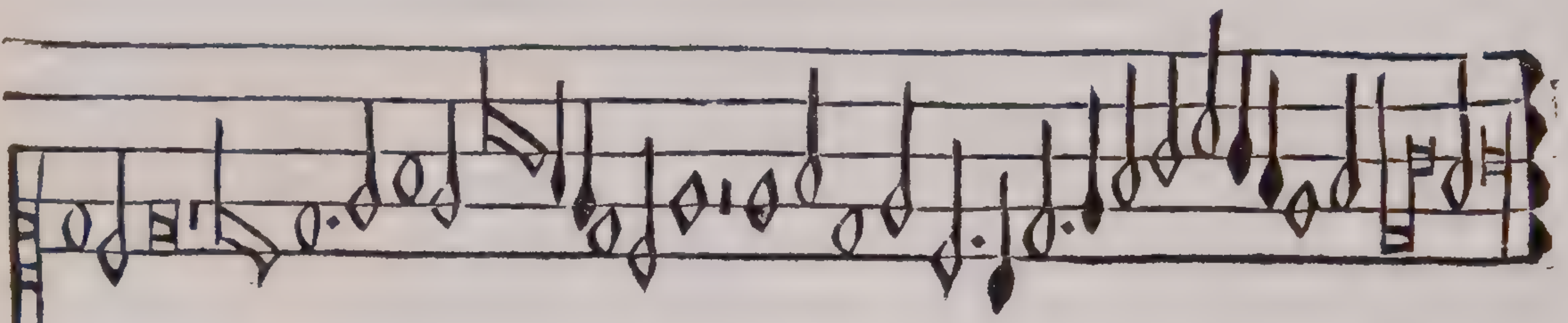

Conuenere autem auctores minimam notulam vltra pauſam breuem : per ſincopam non eſſe transferendam : ſed vltra pauſam ſemibreuem tãtum (etiam raro) ſimiliter notulam ſemibreuem vltra pauſam breuem raro: nunquam vltra pauſam longæ debere reduci. Atq; reliquas conſimili ordine cenſuerunt eſſe cõſyderãdas. His tamen multi ex recentioribus cantilenarum compoſitoribus diſſentiunt. Nõ modo enim ſemibreuem notulam vltra pauſam breuem p̄ ſincopam ducunt : imo (quod diſtantius eſt) vltra pauſam longæ ſemibreuem ipſam per ſincopam ſtatuunt transferendam : cæteras conſimilibus tranſlationibus diſponentes. Quod ſi nonnulla quæ forte & eccleſiaſticæ & menſurabili inſtitutiõi neceſſaria exiſtimes videntur omiſſa : Id induſtria factum putes. Lectorum enim diligẽtia fretus eos ſiquidem exiſtimo nihil quod ad huiuſmodi inſtitutionem pertineat ignoraturos : ſi hæc ipſa ſtudioſe euoluerint volumina. Difficile eſt non reliqua eſſe nota : quibus omnia aut pleraq; optime cognita fuerint. F I N I S.

Franchini Gafori Laudenſis Liber ſecundus Muſicæ actionis explicit fœliciter.

LIBER · TERTIVS.

De Contrapuncto & eius elementariis vocibus. Caput primum.

HArmonici modulaminis Genus auctore Baccheo eſt mos vniuerſum quid ſubindicans diuerſas in ſe habens ideas ideſt exemplaria: ſeu diuerſas cantilenæ compoſitiones: quod quidem contrapunctum vocamus: quaſi concordem concentum extremorum ſonorum inuicem correſpondentium contrapoſitis notulis: arte probatum. Hunc enim & ſi certis eſt regulis inſtitutus: tanto tamen pulcherrimum æſtimari licet: quanto euenerit vſui nobiliori. Eſt itaq; contrapunctus ars flectendi cantabiles ſonos proportionabili dimenſione & temporis mēſura: Nāq; Melodia ex vocibus conſtat & interuallis atq; temporibus. Vocum autem Alia pedeſtris qua .ſ. orationes legimus & loquimur. Alia equeſtris qua poetica carmina ſecundum Arſim & theſim enuntiamus. Alia modulata qua & naturaliter & in inſtrumētis ſecūdum harmonicam canentes aliquid operamur. Heæ enim voces certa dimenſione determinata habent interualla. Pedeſtres indiffinita. Equeſtres vero quaſi quodammodo ex vtriſq; commixta. Interuallorum Alia æquiſonis vocibus extremis dupla dimenſione intercludūtur. Alia conſonis hemiolia & epitrita. Alia ex vtriuſq; commixtis tripla diſpoſitione atq; quadrupla. Alia (minima quidem) ſeſquioctaua. Alia rurſus incerta irrationaliq; dimenſione extremis vocibus concluduntur interualla: quorum longiorem in harmonia inſtrumentali proſequemur enarrationem: De his item Guido ſic ſcribit. Ditonus & Semiditonus atq; ſemitonium & ſi voces ad canendum coniungunt nullam tamen recipiunt diuiſionem. Irrationalia igitur & incerta dicimus huiuſmodi interualla: quæ in chordotono a tribus primis multiplicibus ſeuincta ſunt: & a prioribus duabus ſuperparticularibus ſegregata: cum omnem potiſſime melodicam conſyderationem vel multiplicitati vel ſuperparticularitati ipſi aſcripſerint Pythagorici. Hæc enim ſunt huic arti con-

uenientia Tritecordi scilicet incompositi: ac incompositi exachordi interualla: ex quorum extremitatibus concordantiæ proueniunt: quas (non abs re) surdas possumus appellare. Coniunctorum igitur sonorum qui certa auribus conueniũt concordantia tres sunt differentiæ. Alij enim sic inuicem sunt compositi vt auribus tantum depræhendantur accommodati vt Tritechordum incompositum atq; incompositum exachordum. Alij non solum auditui conueniunt sed similem quoq; sibi ipsis sensum perficiunt vt diapente incomposita: atq; incomposita diapasondiapente. Alij vero in tantũ deuenere vt vnicum videantur auribus sonum efficere: quãq̃ sunt inæqualis toni vt incomposita diapason atq; disdiapason. Verum Sonos qui solum auribus conueniunt Briennius emeles idest concinnos vocat. Symphonos vero q iam similitudinis participes sunt. Sed q ijdem videntur homophonos vel Antiphonos. Boetius autem Ptholomeo cõsentiens priores huiusmodi coniunctos sonos q recte aurium iudicio ad melodiam aptentur emeles vocat: Symphonos vero quasi iam similitndine participes ex superparticulari exquisitos consyderatione: consonos appellat. sed eos qui ijdem videntur in multiplicitate consistentes: æquisonos nominauit. Horum quidem omnium Posteritas ipsa In cõtrapuncti arte distinctionem ita deduxit vt Antiphonas seu æquisonas voces: pfectas dixerit cõtrapuncti species. Emeles impfectas: atq; Consonas medias: quod qdem & a Franchone assertum est: & a Guidone cõstat esse hac sententia declaratum: Nullus sonus cum suo quinto perfecte cõcordat. Nullaq; vox cum altera præter octauam pfectam efficit concordantiam. Finita insuper est Ars ipsa contrapuncti: quanq̃ cantilenæ variantur. Non.n.arbitraria & varia sunt eius mandata: sed communia atq; nota. Nam & si cantilenarum modos & diuersitates ad infinitum variari contingat: non tamen differt Ars contrapuncti a cæteris artibus quarum sunt finita mandata & comunia: ac paucis limitata cum ad Infinitum partialia & singularia procedant vt Anselmus asserit. Quare in hac arte quanto figuræ fuerint magis distinctæ: auctiorq; fuerit earum numerus: ipsis non confusus additamentis: quibus tamen apte quæquæ voces ad melodiam dispositæ valeant debitis temporibus decantari: eo habilius atq; vtilius ipsi Cantores memoriæ commendarent: Tradit itaq; contrapuncti facultas cõiunctos sonos concordes per proportionabilem interuallorum mensuram. Interualla vero cum sint quidam taciti transitus a sono ad sonũ non sunt audibilia vt Baccheus inquit sed intelligibilia. Omnem igitur ordinatum arte concentum: quãquam vocis suauitas deest: septimo legum diuus Plato longe meliorem putat q̃ quum est sine ordine.

[Margin notes: Briennius / Boetius / Ptholomeus / Cõcordantiarum. / Aliæ pfectæ. / Aliæ ipfectę. / Aliæ mediæ. / Francho. / Guido. / Anselmus / Effectus & pprietas cõtrapuncti. / Quid sit interuallum. / Baccheus. / Plato.]

ſ Pecies ſeu elementa contrapuncti in inſtrumentorum fidibus atqꝫ vo-
cali concentu grauium acutorūqꝫ ſonorum commixtionem qua harmo-
nica cōſurgit melodia proportionabiliter cōſequātur neceſſe eſt. Quod Vniſonus
& ſi vniſono qui ſimplex & ſolius exiſtit naturæ minime cōtingat: tamen ꝙ cæ-
teris concordantijs (nāqꝫ deriuantur ab ipſo) plurimum conferat augumenti: ve-
lut & numeris vnitas: ac lineæ punctus: muſici ipſum vnitatis loco obſeruantes
concordantijs concorditer aſcripſerunt. Impoſuere autem ipſis nomina a ſono-
rum vniuſcuiuſqꝫ ſecundum diatonicum genus diſpoſitorum numeroſitate. vt di-
tonum ꝙ tribus ſonis conſtet tertiam dicant: Diapenten quinqꝫ vocibus ductā:
quintam nominent: Diapenten cum tono ſex ſonis ſextam appellent. Diapaſon
octo ſonis probatam octauam vocent atqꝫ reliquas eodem modo. At cōcor-
dantiarum huiuſmodi Aliæ ſimplices & primariæ: quæ ſcilicet inter ſeptē eſſen-
tialiores & diſcretos ſonos concipiuntur vt Vniſonus: tertia: qnta: & ſexta. Aliæ
replicatæ & ſecundariæ vt octaua: decima: duodecima: & tertiadecima: hæ.n.æqſo-
næ ſunt præcedētibus dupla dimēſione cōceptæ: nāqꝫ octaua æqſonat vniſono: de-
cima tertię: duodecima qntę: tertiadecima ſextæ. Aliæ triplicatæ & tertiarię vt qnta-
decima: decimaſeptima: decimanona: & vigeſſima: Quintadecima enim æquiſo-
nat vniſono & octauæ. decimaſeptima tertiæ & decimæ: decimanona quintæ &
duodecimæ. Vigeſſima ſextæ & tertiædecimæ. Harum item cōcordantiarum
Aliæ mediam chordam ſuſtinent conſonam. Aliæ minime. Earum vero quæ
mediam chordam ſuſtinēt cōſonam Aliæ ſtrictiore interuallo atqꝫ diſtātia ab ex-
tremitatibus diſiunctā habēt: Aliæ longiore diſtantem. At quanto auctius & va-
riabile fuerit mediū ipſarum extremitatum interuallum: tāto huiuſmodi cōmixtio
naturam ꝑcipiet harmoniæ. Quod ſi ſola chorda fuerit media (quāq̄ variabilis)
puta in ea ſpecie quam tertiā vocāt cui qdem ſecunda vox ſola medium prebet:
ob ſui ſimplicitatem ab harmonicæ ſuauitatis natura longe diſiuncta eſt. quam
qdem primam in ordine cōiunctarum ac concordantium vocum ponūt: quaſi ab
vniſoni ſimplicitate prima cōcorditer diſcedēs veluti binarius numerus primus ab
ipſa vnitate. Quæ vero vocum commixtiones nullam cōtinent mediam chordam
diatonice diſpoſitā a cōtrapūcti lege recedūt: vt tonus & ſemitonium. Tertia itaqꝫ Tertia
dupliciter diſponit᷑ ditono .ſ. & ſemiditono: quę licet (quū ditonalis ē) ſemitōij ſub-
tractiōe i ſemiditoniæā formā trāſmutet᷑ (quū vero ſemiditōiæa ē) ſuppoſitiōe ſemi-
tonij in ditoniæā cōuertat᷑: ꝓpriā tn̄ cōcordantiā atqꝫ naturalē eiꝰ denoiationē nō dr̄
ꝑmutare. verū quę ditoniæa eſt: tertiā maiorē vocant a maiore eiꝰ iteruallo: quę vero
ſemiditoniæa tertiā minorē. Atqꝫ iccirco huiuſmodi varietate & icerta eiꝰ dimēſiōe:
tertiā ipſā vagātē & imꝑfectā cōtrapūcti ſpeciē duxerūt appellādā. At tertiā ipſam

minorem quam semiditoniæam vel trihemitoniæam asserunt distãtiam cõuenire. Antiqnorũ diligẽtia natura duce ex ꝑmutatione generis diatonici in chromaticum incõposito maiore interuallo a singulo tetrachordo concordẽ excœpit: qua re ipsam nõnulli chromaticam vocant. Ditoniæam vero tertiam incõpositam enarmonicam dicũt ꝙ rarissimũ atq; incõpositum enarmonici tetrachordi interuallũ circũueniat. vt tertio capite primi pręctactum est: sed in harmonia instrumẽtali hæc latius explanabo. Ex variatiõe igitur huiusmodi tertiæ: quæ vel semitonij subtractione vel additione fit: certam cõstat generis in genus fieri ꝑmutationem.

Quinta

Quinta autem quam diapente integra tribus.s.tonis ac minore semitonio ducta sesqualtera dimensione ꝑducit: mediam obtinet concordem chordam cũ extremis. Componitur.n.ex duabus primis simplicibus.s.tertia minore atq; tertia maiore cõcordi medietate seruata. Inde suauiorẽ ducit extremitatũ cõcordiã quasi quæ certa imitatione harmonicæ adhæreat medietati. Hui⁹ qdem medietatis chorda si in acutum exachordi iteruallo fuerit intẽsa: acutiorem inter ipsas extremitates harmonica medietate cõclaudet: diapason cõpositã ꝑficiẽs æquisonãtiam. Atq; iccirco q. mai⁹ & potissimum huius harmonicæ cõsistẽtiæ interuallum diapẽte ipsa cõtineat qntæ ipsi secũdum diatonicũ genus dispositæ sesqualtera dimẽsio gratiorẽ atq; suauiorẽ cõfert harmonici modulaminis formã.

Sexta

Sexta a sex chordis diatonice dispositis dicta qm̃ certã in chordotono dimẽsionem non acqrit imꝑfecta est. Chordotonus.n.est chorda tenens oẽs cõsonantias musicis ꝓportionibus dispositas. Rursus sextam ipsam quattuor tonis ac minore semitonio ductã maioris semitonij subtractione variari cõtingit atq; minui quãq̃ propriam sonoritatẽ & denominationem nõ amittit: diciturq; altera maior: altera minor. Sexta maior fit ex diapente & tono: Minor vero ex diapente & semitonio. Inde huiusmodi variatiõe sextã ipsam vagantẽ veluti & tertiam possumus appellare. Habet.n.sexta solã chordam mediã & cõcinnam quæ.s. tertia est ad grauiorẽ & diatessaron subsonat ad acutã. Diatessaron.n.cõsonãtia & si simplex ducta dissona sit: cõiuncta tamen concordi cõmixtioni cõcordem efficit cũ extremis medietatem: quasi harmonicæ medietatis proxima sit & particeps. Plerũq; autẽ sexta huiusmodi mediata quum scilicet media ad grauiorem tertiã ditoniæam sonuerit: mediã ipsam chordã aliquãtulo postulat relaxari (quod instrumẽtorũ edocemur experimento) tũc.n.certa soni continuatione quarta ipsa ad qntæ participationem aliquãto suauis flectitur: & tertia ipsa maior aliquãto dirimitur subuersa in minoris ac suauioris tertiæ semiditoniæę continuationem. Non igitur incongruum est tertiam & sextam imperfectas & vagas cõcordãtias nominare cũ vnius & eiusdẽ quodãmodo sint cõsyderationis & progressionis participes.

Octaua

Octaua qua æqsonãtem diapason quinq; tonis ac duobus minoribus semitonijs dupla chordotoni dimẽsione constat esse deductam perfecta est contrapuncti species: & prima quidem harmonica medietate consistens. Namq; qua proportione longior eius corda gra-

uiorem sonum emittens breuiorem quæ acutissimum sonum efficit & æquisonum custodierit: eadem item interuallum seu differētia longioris & mediæ quod diapente est: ad differentiam idest interuallum mediæ & acutioris quæ diatessaron implet: noscitur esse deductum. Rursus maius iteruallum quod maioribus numeris circūscriptum sit: maiorem obtinet consonantiam scilicet diapenten. Minor autem distātia paucioribus numeris ducta minorem scilicet diatessaron continet consonantiam. quod quidem harmonicæ medietatis proprium est. vt in harmonia instrumentali mathematice declarabo. Cōstat igitur medium esse cōstitutiuum harmoniæ vt Petrus de hebano interpres testatur xij° problemate partis harmonicæ. qua re cum prima sit ac minor diapason æquisonantia quæ harmonice mediata est Aristoteles ipse decimooctauo problemate solam asserit perfecte consonare. Ad hæc inter grauissimam & mediam chordam: mediam quandam & concordem scilicet tertiam maiorem & minorem vicissim suscipit: quod cum quintæ conueniat in ipsius consyderatione prætactum est. Est Itaque octaua harmonice mediata prima ac simplex illa harmonia qua musicus omnis cōcentus gratiore atque suauiore modulatione perfulget. Decima autem quod ad tertiam octaua est Ipsius tertiæ sapit naturam: est nanque imperfecta & vaga: cum subtractione semitonij minor fit: additione maior: nō enim recipit mediam chordam sonoram inter ipsam & octauam: quoniā prima species est ab ipsa discedens veluti simplex tertia ab vnisono. Tres enim medias sustinet sonoritates concordes decima ipsa scilicet tertiam: quintam & octauam: Quæ & si harmonicam cōsistentiam inter. s. primam grauiorem & quintam atque octauam cōclaudūt: admixtione tamē vagantium imperfectarum scilicet tertiæ ad grauiorem: & sextæ inter quintam & decimam ipsam acutiorem dispositæ: ipsam obtundunt & reddūt insuauiorem. Nam vnūquodque bene atque recte dispositū: quum quid difforme & incongruum susceperit propriæ naturæ patietur alterationem. Duodecima vero quintæ æquisonans octo tonis constat ac tribus minoribus semitonijs: fit enim ex diapason ac diapente: quæ quum solam octauam chordam mediam seruauerit: duplam scilicet & sesqualteram sustinens dimensionem: harmonicæ acquiescet medietati tripla & extremorum & differētiarum consyderatione deductæ. quod quidem probatur his numeris 12 6 4 si enim 12 numerum grauissimæ ac longiori chordæ quæ est Γ vt ascripsero: ac numerum senarium eius octaue. s. Gsolreut: Inde ipsi duodecimæ quaternarium. s. Dlasolre extremi ad se inuicem termini atque Ipsæ inuicem differentiæ vna eadēque proportione seruantur: nā quēadmodū duodecim ad quattuor triplā efficiūt proportionē: Ita differentia duodenarij ad senarium quæ est senarius differentiam senarij ad quaternarium quæ binarius est tripla comparatione custodit. Est item & maior proportio in maioribus numeris: Inde & maior consonantia: & in minoribus minor: quod (vt prædiximus) harmonicæ medietatis proprium est. Sustinet insuper & quintam chordam inter primam

Petrus apponensis
Aristoteles
Decima
Duodecima

& octauam harmonica medietate diſpoſitam: ad quam duodecima ipſa octaua eſt. Quod ſi tertiam ipſi interpoſueris chordam atqꝫ ipſius tertiæ octauam quæ ſcilicet ad primam decima eſt: quoniam ſurdæ & irrationales ſunt: ſuauitas ipſius harmonicæ conſiſtentiæ ſuſpendetur.

Tertiadecima

Tertiadecima ſextæ naturam imitatur quippe quæ octauo loco ab ipſa diſtat in acutum: eſt enim imperfecta & varia: minor quidem ſemitonij ſubtractione: ac maior additione: Mediatur autem cõcorditer a tertia: ſexta: octaua: & decima: harmonicæ conſiſtentiæ ſuauitatem inficiens.

Quintadecima

Quintadecima diſdiapaſon æquiſonãs decem tonos & quattuor minora ſemitonia continet. Omnem inſuper harmonici modulaminis vim atqꝫ naturam ſibi ipſi conſeruauit: nãqꝫ ſeptem harmonicæ conſiſtentiæ ſcilicet diapaſon ſpecies ſuſtinet & gubernat: qua re quindecim eſſentialium chordarum diſpoſitionem perfectiſſimo ſyſtemati aſcripſit antiquitas. Hæc iccirco continua ſolius chordæ medietate diſpoſita ob corpoream ipſam magnitudinem quam duabus æquis æquiſonantis diapaſon dimenſionibus ſortita eſt Geometricæ proportionalitati noſcitur adiacere. Qua enim proportione maior numerus medium ſeruat: ea ipſa & medius ad minorem accedit. Ac rurſus differentia maioris & medij ad medij atqꝫ minoris differentiam pari conſyderatione relata eſt: quod Geometricæ proportionalitatis proprium eſt. vt quũ longiorẽ chordotoni chordã cuius grauiſſimus ſonus ẽ videlicet Γ vt numero 16 pernotauero: eiuſqꝫ octauæ ſcilicet Gſolreut numerum 8 aſcripſero: atqꝫ item ſuæ quintædecimæ quæ eſt Gſolreut acuta quaternarium appoſuero. Hac enim conſyderatione 16 ad 8 duplam efficit proportionem diapaſon æquiſonantiam inſtituentem. & 8 ad 4 ſimiliter duplam. Rurſus maiorum differentia ſcilicet 8 ad minorum differentiam quæ eſt 4 duplam pariter probat habitudinem: Atqꝫ ita ꝑ proportionatos huiuſmodi chordarum terminos ſoni ipſi intelligendi ſunt: per differentias autem ipſa chordarum interualla: nam ſicut ſe habent inuicem termini in dupla: Ita grauius & auctius interuallum ad minus & acutius. Suſtinet item quintam chordam & duodecimam harmonicæ mediatas atqꝫ ſuauiter conſonas. Verum interpoſita tertia ac decima chorda ſuauiſſima huiuſmodi harmonia auribus accedet obũbrata atqꝫ infecta.

Decimaſeptima

Decimaſeptima tertiæ & decimæ æquiſonans: quintadecima eſt ad tertiam: & octaua ad decimam. Eſt enim vaga & imperfecta: tertiæ ipſius ſonoritatem conſequens: ac tertia: quinta: octaua: decima: duodecima: & quintadecima concorditer mediatur.

Decimanona

Decimanona ad quintam diſdiapaſon: ac diapaſon ad duodecimã æquiſonat: ſuſtinet enim tertiam: quintam: octauam: decimam: duodecimam: quintamdecimam & decimamſeptimam concorditer mediatas.

Vigeſſima

Vigeſſima autem æquiſonat diapaſon ad tertiamdecimã: & diſdiapaſon ad ſextam: ac plurimas quidem ſuſtinet medias concorditer chordas ſcilicet tertiam: ſextam: octauam: decimã: tertiãdecimam: quintãdecimam

& decimamſeptimam: verum quæ quintãdecimam excedunt quoniam corpoream geometricæ mediocritatis magnitudinem ſuperuadunt: ſurdæ quodammodo ſunt & debiles a propriæ ſonoritatis natura aliquantulo deſtitutæ. Reliquæ autem ſonorum coniunctiones inſuauiter aurium ſenſnm ledunt: quum ſimul extremæ feriuntur chordæ: puta ſecunda: & quarta ſimplex: & ſeptima: ac quæ ipſis ſimplicioribus æquiſonant: Inde ab ipſis contrapuncti elemẽtis diſiunctæ ſunt. quippe quæ in cantilenis (niſi velociſſimo menſuræ temporalis tranſitu) nullum conſequuntur ſtabilem locum.

De Octo mandatis ſiue regulis Contrapuncti. Caput tertium.

q

Vibus vero modis Ipſa cantilenarum elementa ſeſe inuicem conſequantur octo regulis muſici diſtinxerunt. Prima enim regula eſt ꝙ principia vniuſcuiuſq; cantilenæ ſumantur per concordantias perfectas videlicet vel in vniſonum: vel in octauam: vel in quintãdecimam: ſeu etiam in quintam ac duodecimam: quas & ſi perfectæ minime ſint: ipſa tamen ſuauiore ſonoritate perfectis aſcribunt. Verum hoc primum mandatum non neceſſarium eſt: ſed arbitrarium: nãq; perfectionem in cunctis rebus non principijs ſed terminationibus attribuunt. Inde & imperfectis concordantijs cãtilenarum exordia Plerique inſtituerunt, vt his exemplaribus comprobatur. Prima Regula.

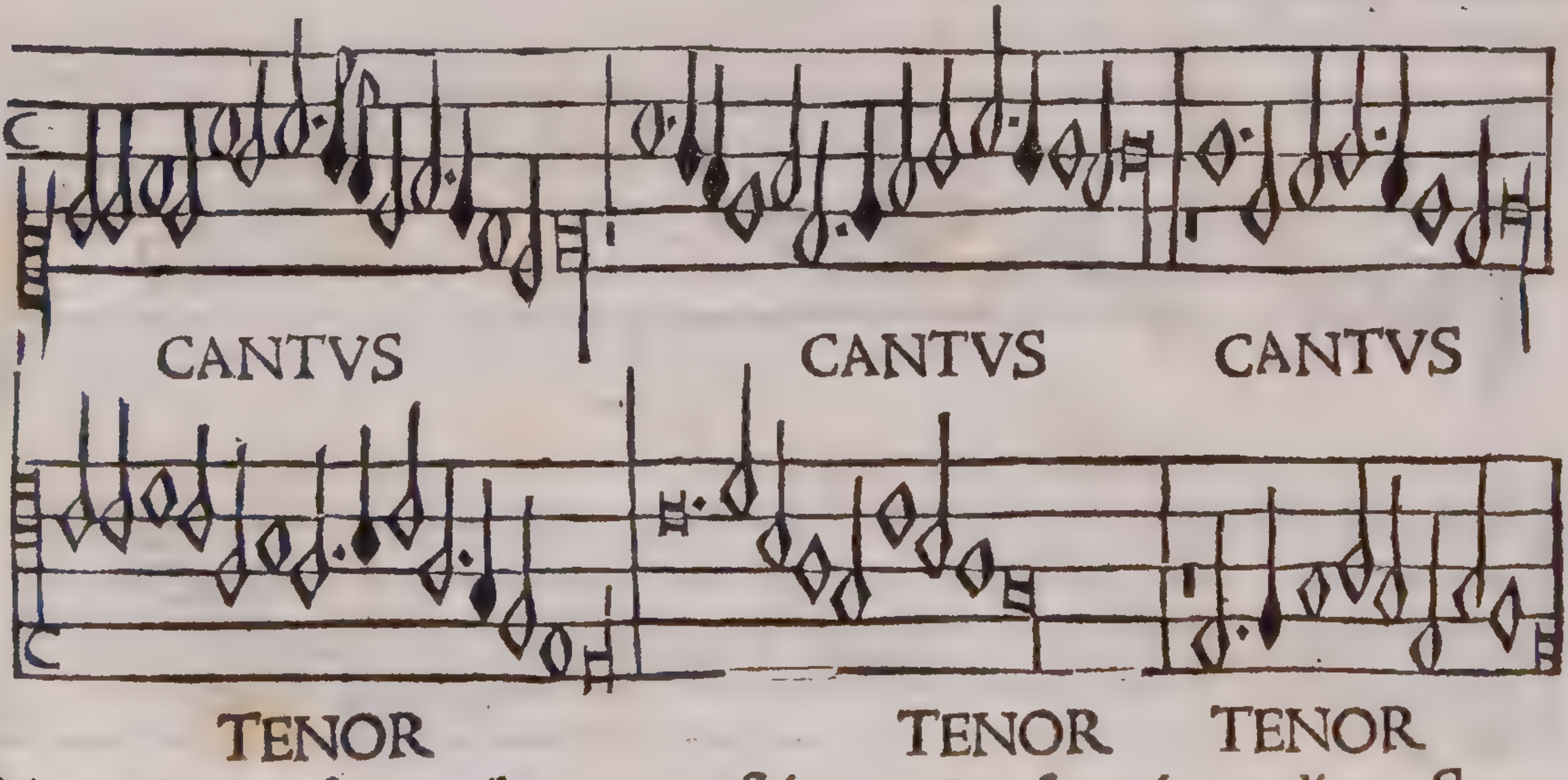

Prima enim huiuſcæ cantilenæ compoſitio p tertiam ſummit exordium. Secunda per ſextam. Tertia per decimam: quæ & ſi imperfecta ſunt cõcentus elementa: congrue tamen atq; concorditer noſcuntur huiuſmodi principijs conuenire.

Secunda regula eſt. ꝙ duæ perfectæ ſpecies eiuſdem generis non poſſunt conſequenter & immediate ſimul aſcendendo vel deſcendendo in cantilena cõſtitui: Secũda Regula

puta duo vniſoni: vel duæ octauæ: aut duæ quintædecimæ: ſiue etiam duæ quintæ aut duodecimæ: quæ & ſi perfectæ non ſunt: perfectis tamen (ob quam ſortiuntur ſuauitatem) connumerantur: ipſarum regulas atq; mandata ſeruantes. Hæc enim regula nõ arbitraria eſt: ſed legalis: omnem penitus exceptionem reiciens. Nonnulli tamen ſunt arbitrati duas quintas ſimul aſcendentes vel deſcendentes pronuntiari poſſe: modo diuerſis protenſæ ſint quantitatibus & interuallis: vna ſcilicet perfecta: altera ſubtractione vel defectu ſemitonij diminuta: puta procedendo ab Are ad Elami: ſiue a proſlambanomene ad hypatenmeſon: Inde ſubſequenter & immediate aſcendendo a ♮mi graui ad Ffaut: ſiue ab hypatehypaton: ad parhypatenmeſon. quod mea ſententia falſum eſt: Nãq; quintam ſemitonio diminutam ꝙ maxima & nota ſit huiuſmodi diminutio: cantilenæ incongruam eſſe nemo dubitat. Hinc diapenticarum ſpecierum ordinem a Proſlambanomene duci non patitur harmonica medietas diatonice diſpoſita. Tamen qn̄ta ipſa (quod organiſtæ aſſerunt) minimæ ac latentis incertæq; quodãmodo quantitatis diminutionem patienter ſuſtinet quę quidem ab ipſis participata vocatur.

Tertia Regula

Tertia regula eſt. ꝙ inter duas perfectas eiuſdem generis concordantias diuerſis vel conſimilibus motibus intenſas aut remiſſas: vna ſaltem imperfecta cõcordantia: puta tertia vel ſexta & eiuſmodi: debet media conſtitui. Plures item imperfectæ ſimiles: atq; etiam diſſimiles vt duæ vel tres vel quattuor tertiæ & vna aut plures ſextæ: inter duas ipſas perfectas eiuſdem generis: quãdecenter diſponuntur: quod preſens monſtrat exemplar.

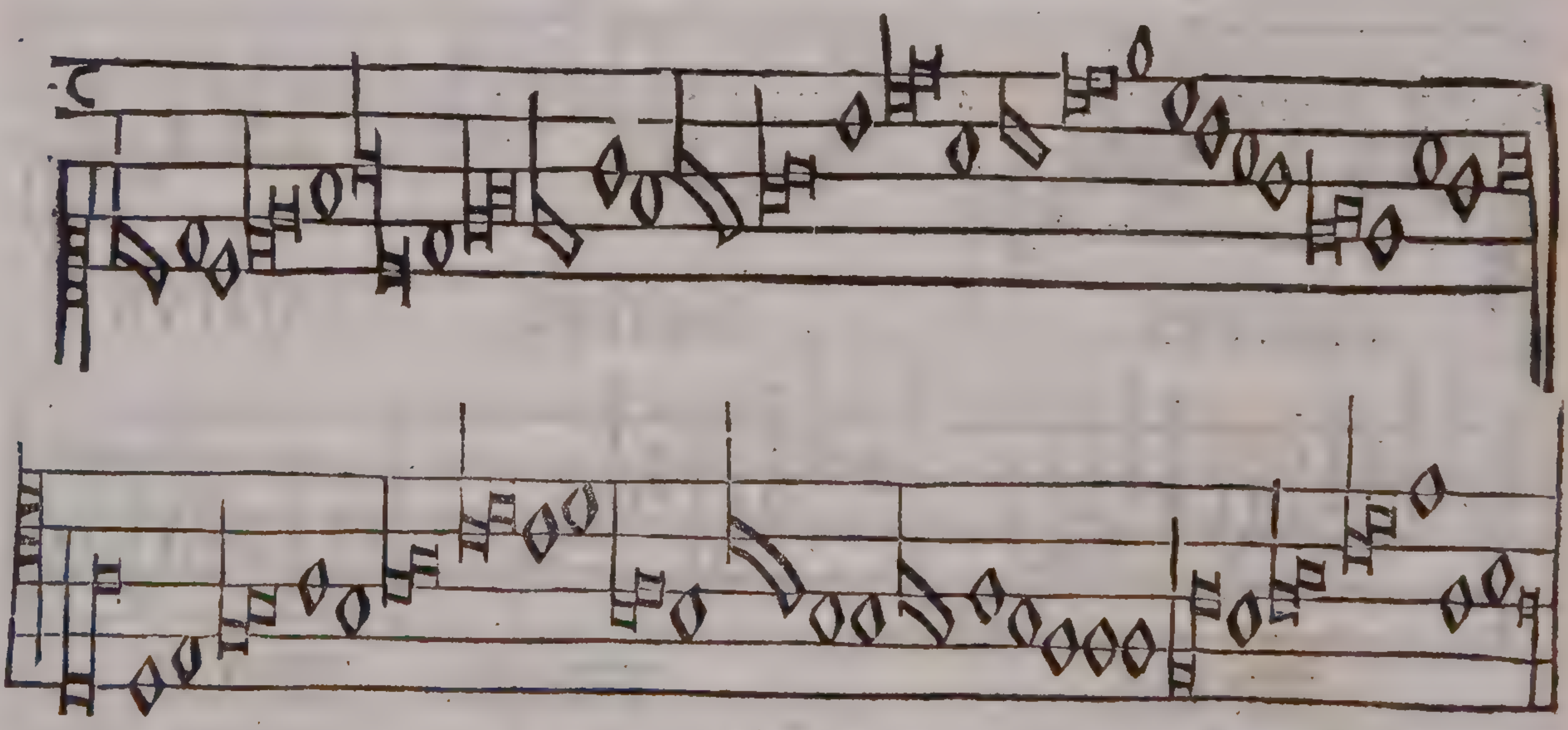

CANTUS

TENOR

Contrapunctus autem ſolam inter duas eiuſdem generis perfectas concordantias conſimilibus motibus aſcendentes vel deſcendentes diſcordantiam continens: puta ſecundam vel quartam aut ſeptimam: ſiue diſcordantia ipſa diminutiore figura notata ſit vt ſeminima vel ſemiminima atq; etiam minima: ſiue ma-

ioris qnantitatis temporalem figuram imitetur vt ſemibreuem aut breuem: non admittitur: nāq; ſi diſcordantia patens ac nota contrapuncto non cōgruit: imperfectæ concordantiæ locum ac vicem obtinere non poteſt: hinc & latens ipſa velocitate diſcordantia imperfectæ huiuſmodi cōcordantiæ nequaq̄ poterit ſuffragari. Quarta regula eſt ꝙ Plures perfectæ & diſſimiles concordantiæ aſcēdentes vel deſcendentes poſſunt in contrapuncto conſequenter deduci vt quinta poſt vniſonum vel poſt octauam: & octaua poſt quintam: ac reliquæ eodem modo: vt hoc conſtat concentu.

Quarta Regula

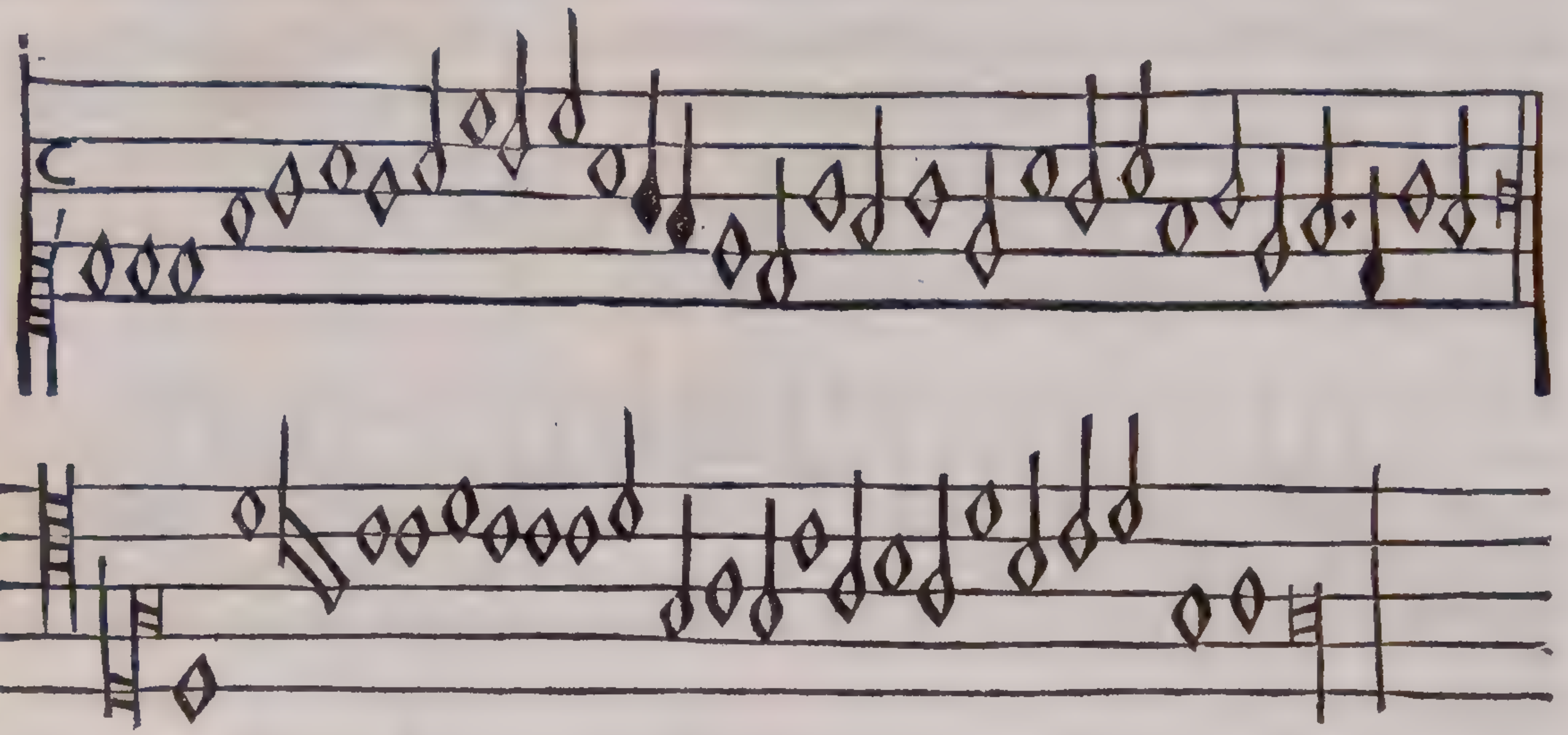

CANTVS

TENOR

Quinta Regula eſt ꝙ duę perfectæ concordantiæ ſimiles poſſunt in contrapuncto conſequenter & immediate conſtitui: modo diſſimilibus procedant motibus atq; contrarijs vt ſi duarum octauarum prima in acutum ſit protenſa: ſecunda in graue remiſſa: & econuerſo. Similiter quum fuerint duæ quintæ immediate ſuccedentes quarum prima per theſim ducta ſit: ſecunda per arſim: vel econuerſo: vt hoc probat exemplar.

Quinta Regula.

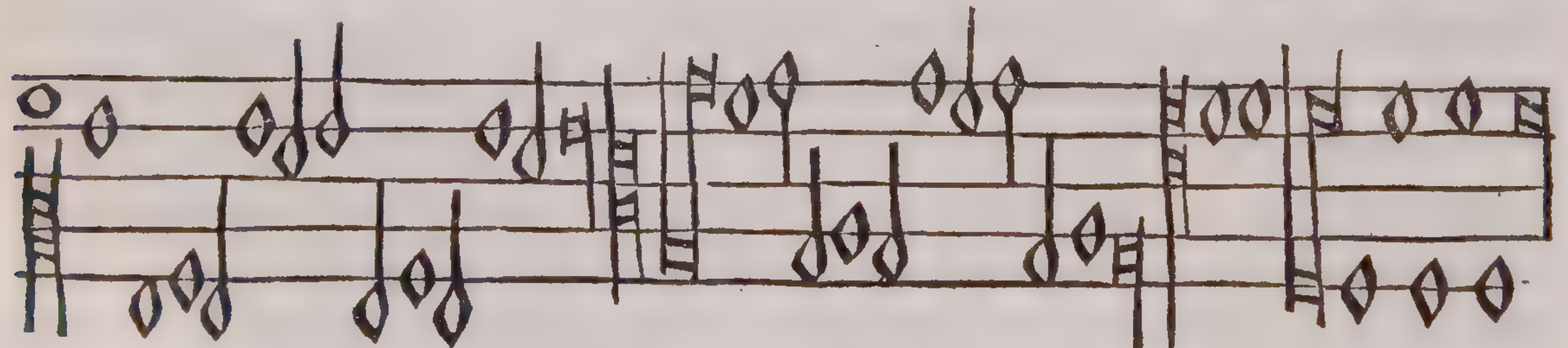

CANTVS TENOR CONTRATENOR

In huius enim contrapuncti diſpoſitione prima notula cantus videlicet partis acutioris eſt octaua a tenore in acutum intenſa: ſecunda vero eſt octaua ſub tenore

remiſſa: quia per octauam remittitur & tenor intenditur per octauam. Prima item ſemibreuis contratenoris eſt quinta intenſa ſupra tenorem. Secunda vero eſt quinta intenſa ſupra cantum. Item vltima ſemibreuis ſeu penultima notula contratenoris eſt quinta remiſſa ſub tenore. Vltima vero notula ipſius contratenoris. ſ. longa eſt item quinta ſed intenſa ſupra tenorem. quod in omnibus fere cantilenis euenire contingit. Sexta regula eſt ꝙ in contrapuncto partes cantilenæ ſcilicet tenor & cantus atq; contratenor debent inuicem eſſe contrariæ in motu: vt quum cantus aſcendit: tenor deſcendat & econuerſo. atq; contratenor eodem modo ſe habeat cum altera ipſarum partium. Eſt tamen hæc lex arbitraria. Nam ſæpe & multum tenoris notulæ notulas cantus aſcendentes aut deſcendentes conſimilibus motibus ſubſequuntur: ſimiliterq; in contratenore proceditur: quod potiſſimum euenit: quum partes cantilenæ ſeſe inuicem iiſdem motibus fugant atq; figuris: vt hæc cantilena declarat.

Sexta Regula

CANTVS

TENOR

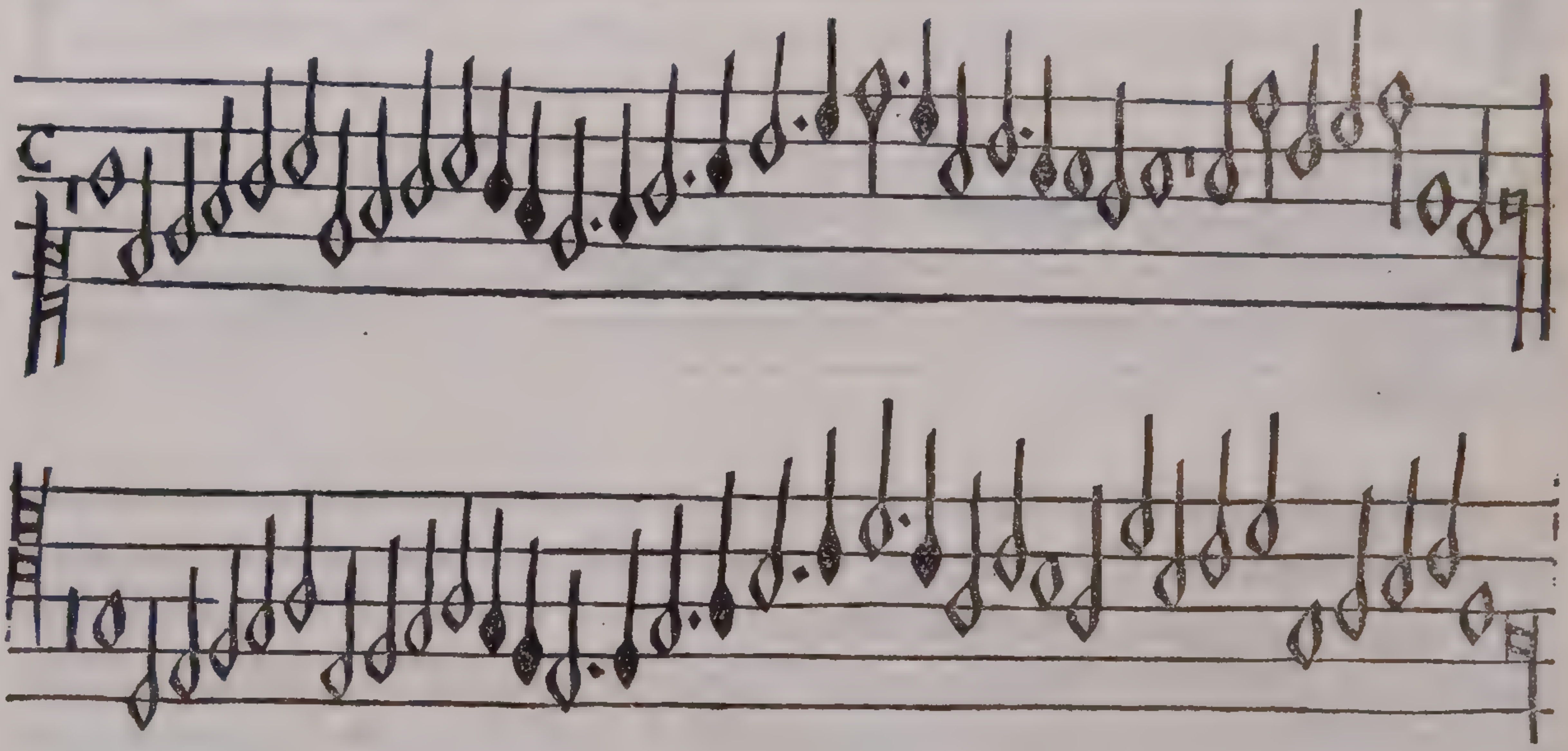

Septima Regula

Septima regula eſt ꝙ quando ex concordantia imperfecta perfectam petimus concordantiam tanquam cantilenæ terminationem: vel alicuius partis eius harmonicæ: ad propinquiorem perfectam diuerſis vtriuſq; partis motibus acquirendam concurrere neceſſum eſt. Vt exempli gratia quum tenor & cantus ſextam maiorem ſonuerint videlicet diapenten cum tono: tunc ambo cōtrarijs motibus procedentes ſcilicet tenor vnica voce deſcendens: & cantus vnica pariter voce in acutum intentus in octauam quæ conſyderata motuum contrarietate ipſi ſextæ propinquior eſt: illico conuenient. Quod proprium eſt ſextæ maioris ad octauam ſcilicet tranſmeare. Minor vero ſexta ad quintā frequentius reuertitur vnico motu: altera ſcilicet cantilenæ parte immobili: altera mobili: contrarijs vero motibus ad octauam item pertranſit. Rurſus quum cantus & tenor tertiam ſonuerint: in vniſonum (ducta prima motuum contiguorum contrarietate) conue-

nient : Atq; item laxati in contrarium ambo ad quintam tranſferũtur . quod hoc concentu facile comprobatur .

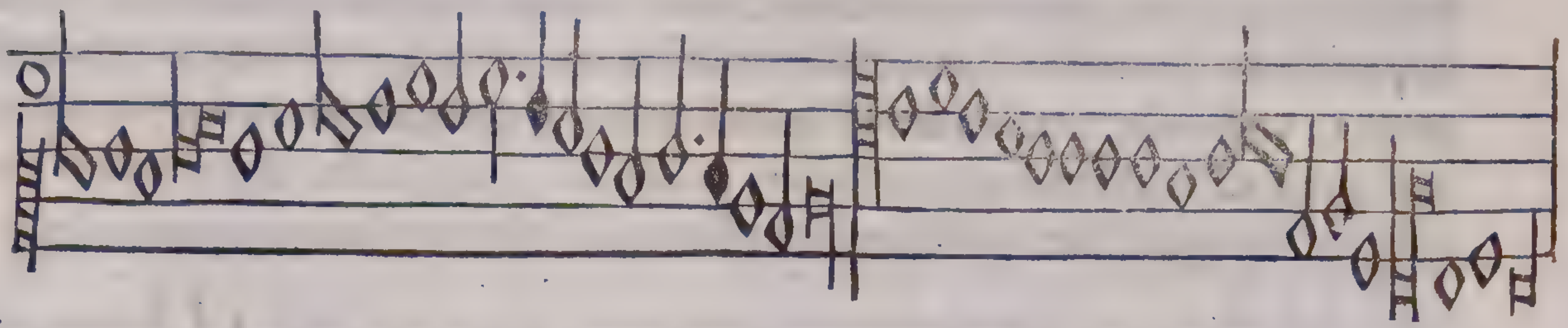

CANTVS TENOR

In hoc exemplo Cantus & Tenor in tertiam cum prima ſemibreui in vniſonum prolabuntur ad ſemibreuem ſecundam . Et ex quarta ſemibreui quæ tertiam minorem ſonat : contrariJs motibus in quintam conueniunt cum quinta ſemibreui. Et ex quinta ſemibreui ad ſextam ſemibreuem ſolo cantus motu (ſtante ſcilicet tenore) in minorem ſextam conuertuntur . Ex hac vero ad ſeptimam procedentes ſemibreuem: motus ſolum cantus tenori ſtabili quintam conducit . Sed cum octaua ſemibreui ſolo item motu tenſus immoto ipſi tenori minorẽ ſextam aſcribit : Dehinc quum ambo ipſi contrariis motibus (toniæo ſcilicet vtrinq; interuallo) ab inuicem diſtrahuntur : nonam ſemibreuem in octauam ipſi ſextæ propinquiorem conſtituunt . Atq; ex vndecima ſemibreui in ſextam ſimiliter ducta ad octauam æquiſonãtem cum duodecima ſemibreui contrarijs prodeunt motibus. In cæteris quoq; conſimilem decet aggredi conſyderationem . Octaua & vltima Regula eſt ꝙ oĩs Cantilena debet finiri & terminari in concordantia perfecta videlicet aut in vniſono vt Venetis mos fuit . aut in octaua aut in quintadecima: quod omnis muſicorũ ſcola frequentius obſeruat gratia harmonicæ mediocritatis perficiendæ . Eſt enim Finis teſte Philoſopho vniuſcuiuſq; rei perfectio .

Octaua Regula

Philoſophus

Quæ & vbi in contrapuncto admittendæ ſint diſcordantiæ . Caput quartum .

q Væ vero in contrapuncto admittendę ſint diſcordantiæ breui deſcriptione duximus exprimendum . Semibreuis enim recta plenam temporis menſuram conſequens : in modum ſcilicet pulſus æque reſpirantis: in contrapuncto diſcordantiæ ſubiacere non poteſt : vt artis poſuere magiſtri . ſimiliter & breuem notulam diſcordantem non admittunt . corrumpit enim concentus naturam & ſuauitatem ipſa diſcordantia quum nota eſt . Quæ vero per ſincopã & ipſo rurſus celeri tranſitu latet diſcordantia admittitur in cõtrapuncto

Id enim in omnibus fere cantilenis cōtingit: vt quum imperfectam continemus concordantiam: ex qua immediate per contrarios organizantium motus ad perfectam ſibi propinquiorem proceditur: tunc minima ſeu etiam ſemibreuis ipſam imperfectam immediate præcedens erit diſcordantia ſcilicet vel ſecunda quum ex tertia in vniſonum peruenitur: vel quarta quum in quintam prodeunt: vel ſeptima quum ad æquiſonantem octauam proſiliunt. Atq; icirco diſcordantia huiuſmodi ſincopata latet nullā auribus afferens leſionem: vt hoc ꝑcipipitur exēplo.

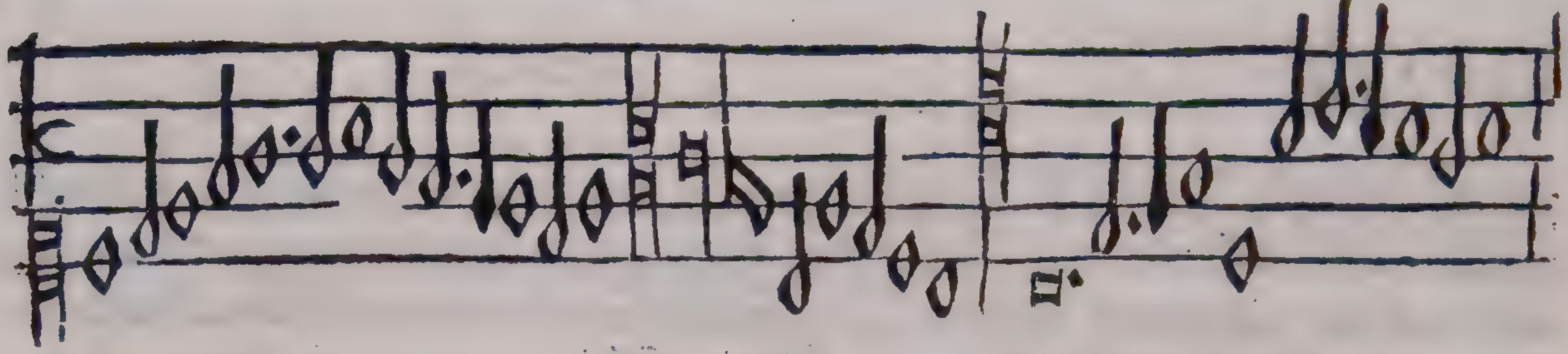

CANTVS TENOR CONTRATENOR

In hoc concentu: prima minima cantus ſecundam efficit ad tenorem (patentem quidem diſcordantiam) Atq; ſecunda pariter minima cantus quarta eſt ad tenorem notiſſime diſcordans: has ego raro concederē admittendas: eſt enim nota ipſarum diſcordia quanq̄ velociter gradiens dimidium tātum ſemibreuis obtinet. Cōplures tamen diſcordantem huiuſmodi minimam atq; ſemibreuem admittebant vt Donſtable: Binchoys: & Dufay. atq; Braſart. Vltima vero ſemibreuis cātus in duas minimas diſtincta: ſecundam minimam cum vltima ſemibreui tenoris ſeptimam efficit diſcordem: ſed latentem ducente ſincopa. Idem quoq; comperies in vltima ſemibreui contratenoris: quam quum duas in minimas partitus fueris: ſecūda ipſarum ad vltimam tenoris ſemibreuem quartam diſcordem monſtrabit ſed latentem. Qua re minimam huiuſmodi atq; etiam ſemibreuem diſcordantem: in contrapuncto admitti neceſſe eſt. Eſt item & latens diſcordia in contrapuncto: præter ſincopatam: quæ ſcilicet inter plures cantilenæ partes concordes continetur & obtunditur. Semibreuis autem in duplo diminuta & breuis in quadruplo ac reliquæ eiuſmodi:q; minimæ figuræ quātitati æquiualeant & ſi diſcordantes fuerint in contrapuncto poterunt ſuſtineri.

Donſtable
Binchoys
Duſay
Braſart

De Conſentanea ſuauitate quartæ. Caput quintum.

ſ Ed quæ ex quattuor coniunctis inuicem ſonis diſcordantia conſurgit: Diateſſaron ſcilicet conſonantiam ſonans: duobus locis admittitur in contrapuncto. Primo quum tenor & cātus octauam inuicem ſonuerint.

tunc medius qui contratenor dicitur in quintam ſupra tenorem:tribus.ſ.tonis ac ſemitonio ductam diſpoſitus:ab acutiſſimo ſono qui octauam æquiſonantem perficit ad grauiorem:per quartam.ſ.diateſſaron diſtabit in graue:atq; ita quarta huiuſmodi inter contratenorem & cantum : quoniam harmonice mediata eſt optime cōcordabit : vt preſens monſtrat concentus.

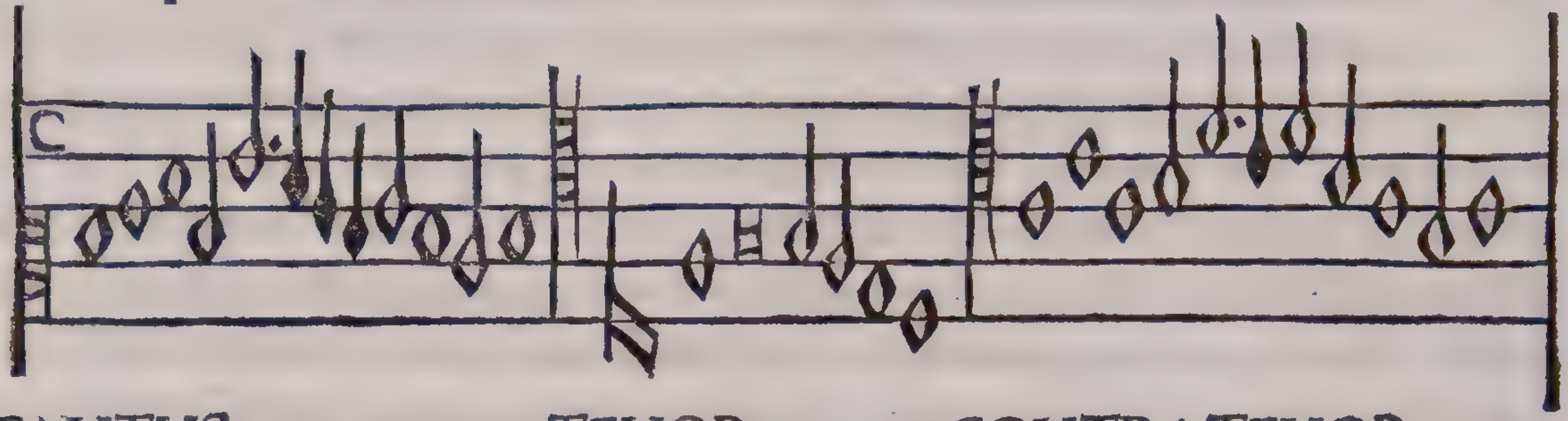

CANTVS TENOR CONTRATENOR

In hoc concētu:prima notula atq; item vltima cōtratenoris quintam ſupra tenorem & quartam ſub cantu inuicem conſonas harmonica medietate conſtituit. Secundo quum tenor & cantus procedunt per vnam aut plures ſextas : tunc vox media ſcilicet contratenor quartam ſemper ſub cantu tenebit : tertiam ſemper ad tenorem obſeruans in acutum. Huiuſmodi autē contrapunctum cantores ad Faulx bourdon appellant : in quo quidem medius ipſe contratenor ſæpius notulas cantus ſubſequitur:diateſſaronica ſub ipſis depreſſione procedens : quod ĩ pſalmediarum modulationibus a muſicis frequentius obſeruatur. Atq; ita quarta huiuſmodi inter contratenorem & cantum etiam per ſemibreues & breues ac longas deducta in contrapuncto concorditer admittitur : quod hoc concentu aptius declaratur.

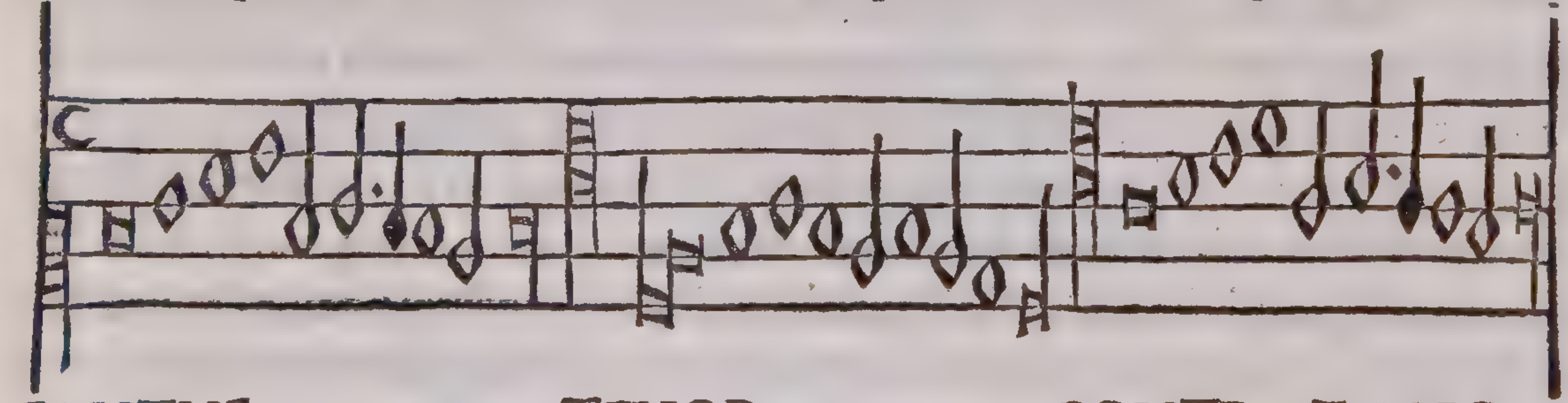

CANTVS TENOR CONTRATENOR

Conſtat enim ex propoſito concentu notulas omnes contratenoris per quartam a notulis cantus eſſe depreſſas : ac a notulis tenoris ſextam ad cantum concludentibus per tertiam intētas : ſed per quintam in acutum protractæ ſunt ab his tenoris notulis quæ cum cantu octauam ſeu diapaſonicam ſimphoniam harmonica mediocritate concludunt. Inde concors noſcitur huiuſmodi cantilena.

Quare Quarta inter medium sonum & acutiorem concordat: discordatq; inter medium & grauiorem. Caput sextum.

e T si sexta per tertiam supra tenorem mediata quartam inter medium terminum concorditer sustinet & acutum: quoniam inter duas ipsas concordantias tertiã scilicet & sextam (quãuis imperfectas) disposita est ab ipsis tanq̃ minor a maioribus obumbrata. Id tamẽ noscitur etiam natura atq; arte deductum. Nãq; acutiores soni velocioribus motibus generantur. Inde & grauioribus quos tardior educit motus debiliores sunt. vt primo secũdi theoricæ descripsimus. Quare & ipsa velocitate debilior effecta in acutum latet discordantia quartæ. Secus quum in grauioribus concipitur sonis: tunc enim nota est & ad aures iniucũdam reddit sonoritatem: ob motuum tarditatem quam Boetius noster primo musicæ grauioribus sonis asserit inesse: Tarditas enim plus temporis naturaliter sibi vendicauit q̃ celeritas. hinc potest in grauioribus sonis amplius discordari: consequenterq; discordantia percipi magis nota: quod Aristotelis est vigessimoprimo problemate partis harmonicæ. Iccirco in grauibus ipsis sonis quartæ huiusmodi discordiam contrapunctus non sustinet.

Boetius

Aristoteles

De conformitatæ & diuersitate tertiæ & sextæ. Caput septimum.

p Rimas imperfectas simplicis ordinis concordantias tertiam scilicet & sextam in æquisonantis octauæ dispositione alternis constat motibus concreari. Dispositis nãq; duobus æque per octauam distantibus sonis: quasi in tenore cum cantu: si per sextam remissus fuerit cantus: tertia illico disponetur supra tenorem intensa. Quod quum in octauæ eiusmodi dispositione grauiorem chordam sexta intensam pertulerit: ad cantum item tertiam substituet maiorem scilicet vel minorem secundum diatonicam naturalemq; tonorum ac semitoniorum progressionem. Addo (quod auctius est) medium neruum in harmonica diapason consistentia dispositum vnico motu ambas ipsas generare ad extremos. nãq; quum per tertiam remissus fuerit tertiam efficiet ad grauiorem & sextam ad acutiorem. Quum vero semitonio aut tono medius ipse sonus fuerit intensus: tertiam ad acutiorem: & sextam ad grauiorẽ cõprobabit. Remissus insup cantus ab octaua per tertiã maiorem vel minorem: in sextam illico minorem aut maiorem declinabit. Similiter & tenor quum octauam sonuerit sub cantu si per tertiam ascendat: sextam ꝓbabit ad cantum: quod diligente huius compositionis examine pernotescit.
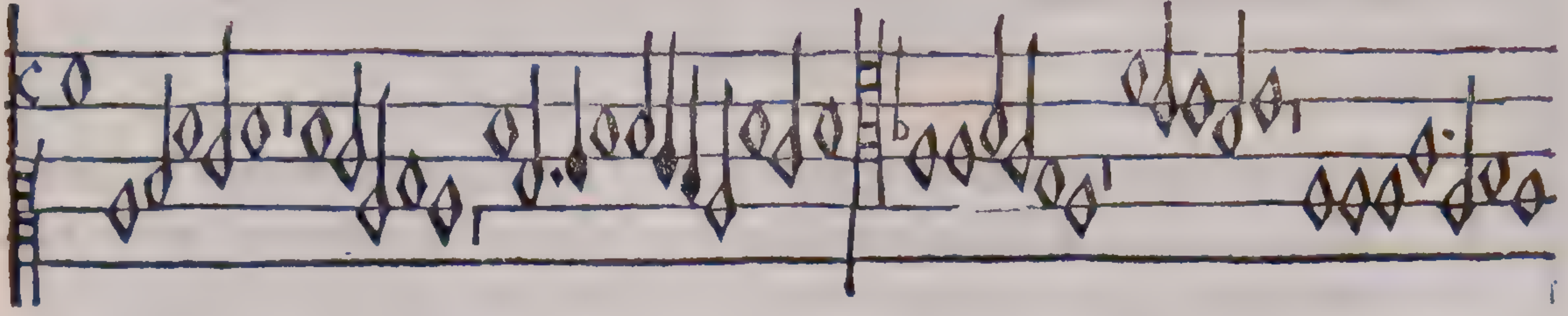
CANTVS · TENOR

Id item aduertendum est: ꝙ si species siue concordantia cuius intensione vel remissione altera producitur fuerit maior puta tertia intensa a tenore vel remissa a cantu: producta erit minor scilicet sexta: & econuerso. quoniam in ipsa octaua pfecta quinque tantum toni ac duo minora semitonia comprehenduntur. Patet igitur in ipsius octauæ dispositione ex motu sextæ tertiam facile generari: atq; ex tertiæ ductu sextã concludi. Inde ꝙ ambę imperfectæ sint vnam eandeq; quodammodo naturam & proprietatem seruare videntur. Prediximus insuper ĩ tertio capite regula septima ꝙ tertia ad vnisonum atq; ad quintam: & sexta ad octauam contrarijs motibus aptissime sese conferunt: qua re ineptius vnico deferuntur motu. Hinc constat tertiã ꝙ a duabus cõtiguis cõcordantijs pfectis (cõtrarijs ab ipsa motibus) circumuenta sit: qnta. s. & vnisono suauiorẽ esse q̃ sextam. hæc. n. & si ab octaua & a qnta circũscripta est: ad ambas tamen cõtrarijs motibus non procedit nãq; solo motu in quintam cõuertitur: quãuis duobus contrarijs ad octauam transcendat: vt hic patet.

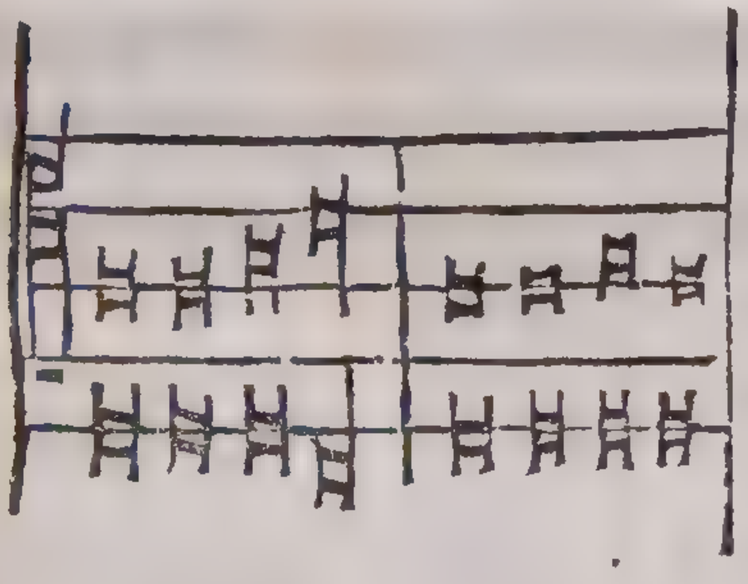

Rursus sexta magis participat de qnta q̃ de octaua qm̃ qntæ ipsi ppinquior est & cõtigua: nulla. n. intercidit vox media inter qntam & sextã: Inter sextam vero & octauam septima vox naturaliter disposita est. iccirco sexta ipsa ab octaua remotior quintę naturam magis participat. Cũq; quinta longe distet perfectione ab octaua: Sexta ipsa Ipsius qntę particeps impfectiorem obtinuit sonoritatẽ q̃ tertia: quæ & quintæ & vnisoni (tãq̃ media ad extremos) participat pfectionẽ. Hæc. n. cõtrarijs (vt dictũ est) motibus & ad qntam & ad ipsum vnisonũ: cui octauæ pfectio simpliciter ascripta est: primo ac strictiore impetu noscit' trãsmeare. quod subiectæ notularũ cõprobãt descriptiões hoc modo.

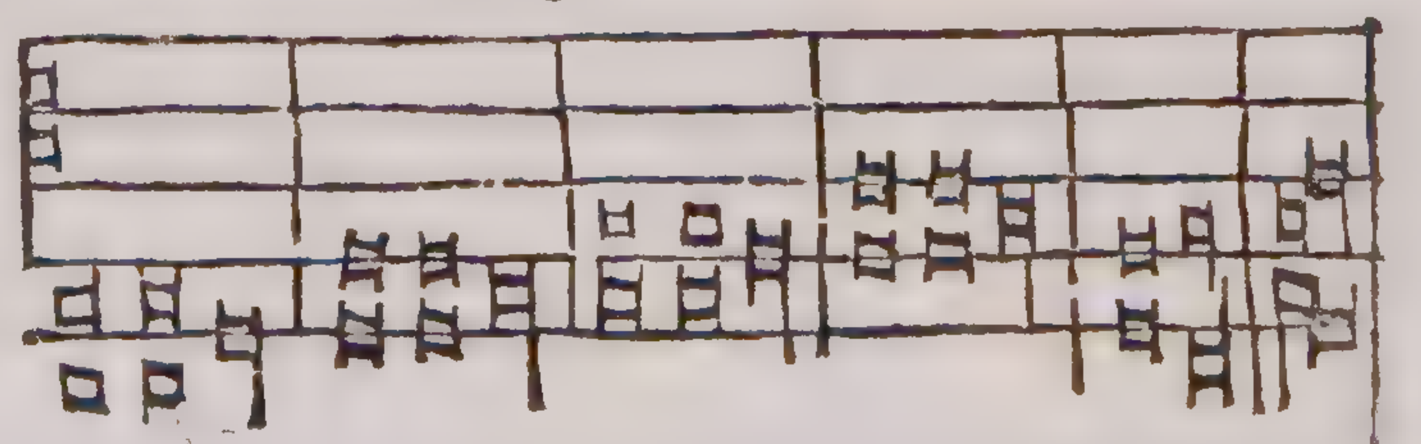

De Denominatione extremorum sonorum in concordantijs. Caput octauum.

f Vnt & qui extremas concordantiarum chordas multimodis syllabarum vocalium denominationibus consyderant: dicunt enim quum tenor pronuntiat vt cantus in vnisonum similiter vt modulabitur: in tertiam mi: & sol in quintam: atq; la in sextam in singulo exachordo: Sed in octauam cantus ipse similiter vt æquisonabit ipsi tenori atq; reliquas secundum huiusmodi consyderationem existimant nuncupandas. Nos vero (& si in flore musicæ hunc ipsum descripsimus ordinem) nulla tamen lege credimus Id esse seruandum: quoniam neq; æqualitas neque diuersitas syllabarum sed proprijs interuallis disiunctæ extremitates sonantium terminorum concordantias concludunt. Nã quum tenor in Γvt dixerit vt: Cantus non modo poterit vt in octaua exprimere secundum diatonicam Guidonis institutionem: verũ ẽt sol & re ĩ Gsolrevt grauem. Vnaquæquæ enim syllaba in Gsolreut graui disposita: perfectam ad Γvt æquisonat octauam: videlicet diapason consonantiam. Similiter ad secundam chordã omnes poteris in introductorio cõcordantias ad decimamnonam vsq; facile conducere. Nam quum in Are tenor quieuerit poterit cantus fa & vt in tertiam scilicet in Cfaut. Et la ac mi in quintam in Elami grauem enuntiare. Et fa in Ffaut in sextam minorem. Atq; la & mi ac re in Alamire in octauam perfectam. Atq; item sol & fa & vt in decimam in Csolfaut: Et la atq; mi in Elami acutam in duodecimam. Et fa in Ffaut acuta in tertiamdecimam. Atq; la & mi & re in Alamire superacutam in quintamdecimam. Et sol & fa in decimãseptimam in Csolfa: Atq; in decimamnonam la in Ela: quod presentis figuræ descriptione notissime percipitur.

ee	la		20a ad Γ ut	19a ad Are	
dd	la sol	to	19a ad Γ ut		
cc	sol fa	to		17a ad Are	
♮♮	mi	se	17a ad Γ ut		
bb	fa	apo			
aa	la mi re	se		15a ad Are	
g	sol re ut	to	15a ad Γ ut		
f	fa ut	to		13a ad Are	
e	la mi	se	13a ad Γ ut	12a ad Are	
d	la sol re	to	12a ad Γ ut		
c	sol fa ut	to		10a ad Are	
♮	mi	se	10a ad Γ ut		
b	fa	apo			
a	la mi re	se		8a ad Are	
G	sol re ut	to	8a ad Γ ut		
F	fa ut	to		6a ad Are	
E	la mi	se	6a ad Γ ut	5a ad Are	
D	sol re	to	5a ad Γ ut		
C	fa ut	to		3a ad Are	
♮	mi	sei	3a ad Γ ut		
A	re	to		Vnisonus	
Γ	ut	tonus	unisonus		

Atq; ad reliquas consimilis erit concordantiarum inuicem consyderatio videlicet non solius vtrinq; syllabæ dispositione: sed proportionatis inuicem sonis per congruas interuallorum dimensiones.

Alterna intentione specierum atq; remissione diuersa contrapuncti disponuntur elementa. Caput nonum.

n

On insuper id incongruum esse puto quod exactius duximus explicandum. quemadmodum scilicet elementariæ contrapuncti species sibi inuicem in cantilena solent commisceri. Quum enim cantus cum tenore tertiam tenuerint: diuersitate motuum computata: in vnisonum illico collabuntur. Atq; rursus ex ipsa tertia diuersis item motibus ad quintam prosiliunt.

Quum autem cantus per tertiam tenori superpositus vnica intenditur voce: remissus tunc tenor per quintam octauam inuicem perficient: & econuerso: quũ scilicet tenor in octaua cum cantu dispositus intenditur per quintam & sola voce cantus remittitur: ex octaua in tertiam suauiore transitu commeabunt. Ex octaua item ad sextam diuersis motibus: & ex octaua ad quintam vnico videlicet cantus motu per quartam remisso: vel tenoris per diatessaron intenso peroptime proceditur. Verum ex sexta in tertiam organizantis sono per quartam remisso vel solius tenoris per quartam ipsam intenso facile peruenitur. Est enim organizans ille qui acutiorem efficit cantilenæ partem. Similiter item ex tertia intensus cantus per quartam ipsi tenori sextam respondebit. Quod si tenor cum cantu in tertiam dispositus per quartam fuerit demissus: sexta pariter a cantu discedet: quæ hoc lucide disponuntur harmento.

CANTVS

TENOR

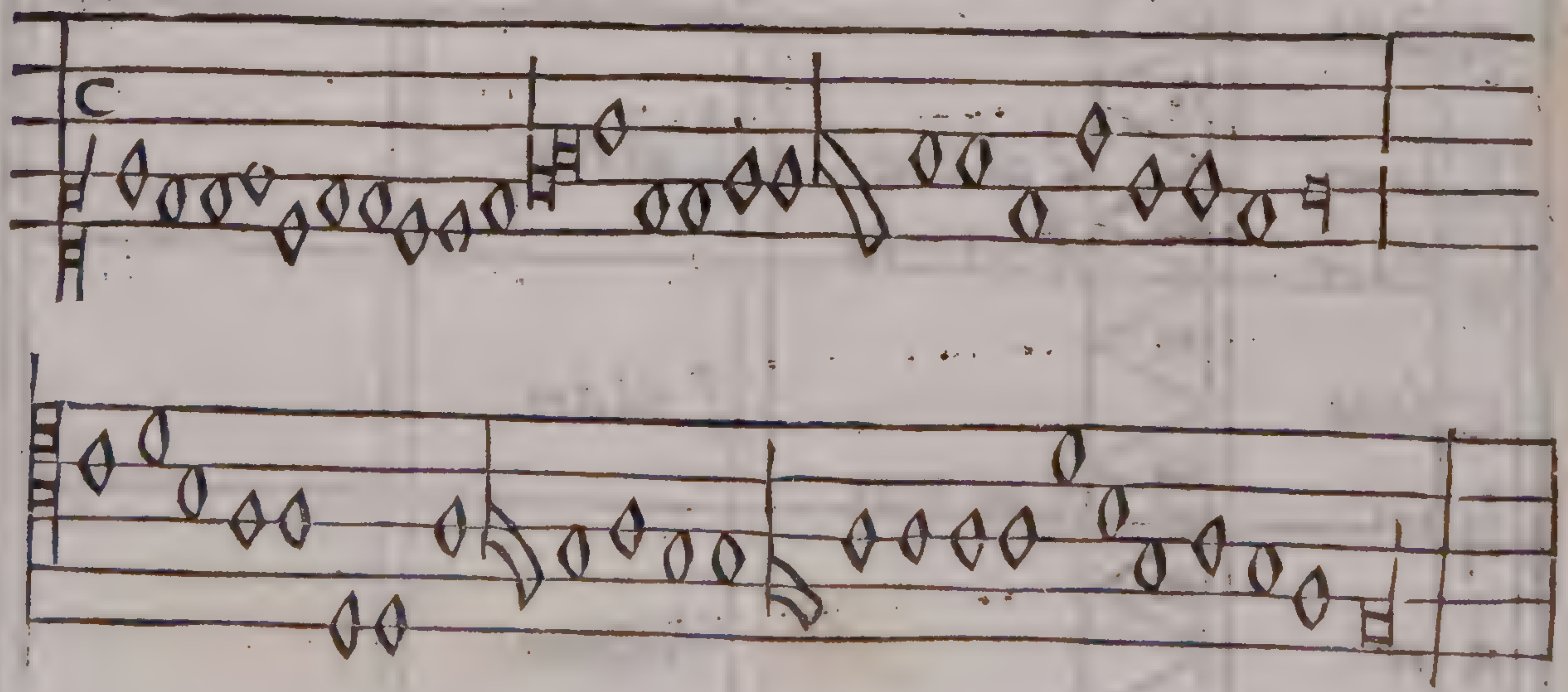

Quum autem ad reliqua contrapuncti elementa procedere tentaueris : quod de tertię ad vniſonum diximus : hoc idem de decima ſenties ad octauam . Et quod de octaua ad quintam : hoc de quintadecima ad duodecimam . Quodq; de ſexta ad tertiam hoc pariter de tertiadecima ad decimam . Atq; Idem de cæteris in introductorio ſuperductis . Verum concordantia perfectioni aſcripta ad quam contrarijs motibus organizantes perueniunt ſuauior & delectabilior eſt q̃ ſi vnico conciperetur motu.quoniam diuerſorum ſonorum contrarijs motibus procedentium alter alteri feſtinat occurrere : & concordi ſuauitate commiſceri : qua commixtione concors contrapunctus generatur & producitur .

De Diuerſitate figurationis ſonorum in contrapuncto .
Caput Decimum .

c Oncordes ſonos in contrapuncto notulis cantus plani tanquam tenori ac relationis fundamēto Muſici diuerſimode ſolent aſcribere . Quandoq; enim notulas cantus ſiue etiam contratenoris : notulis cantus plani pro tenore diſpoſitis æquifaciunt ſingulas ſingulis referrendo ac ſemibreues tantum in medium deducendo . Hunc ſimplicem & planum contrapunctum appellant quoniam æqua temporis menſura notulæ omnes diſponuntur vt hoc notatur concentu .

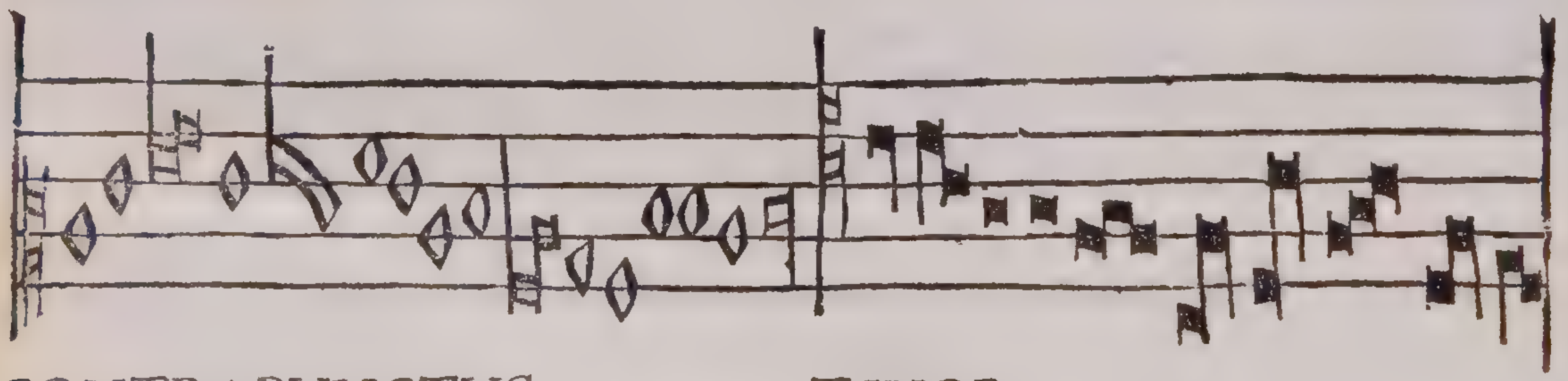

CONTRAPVNCTVS TENOR

Quandoq; etiam organizantes ipſi ſemibreues ac minimas atq; reliquas diminutiores figuras notulis cantus plani commenſurant: has in menſura ſemibreuium diſponentes, quem fractum ac floridum contrapunctum vocant: vt hic.

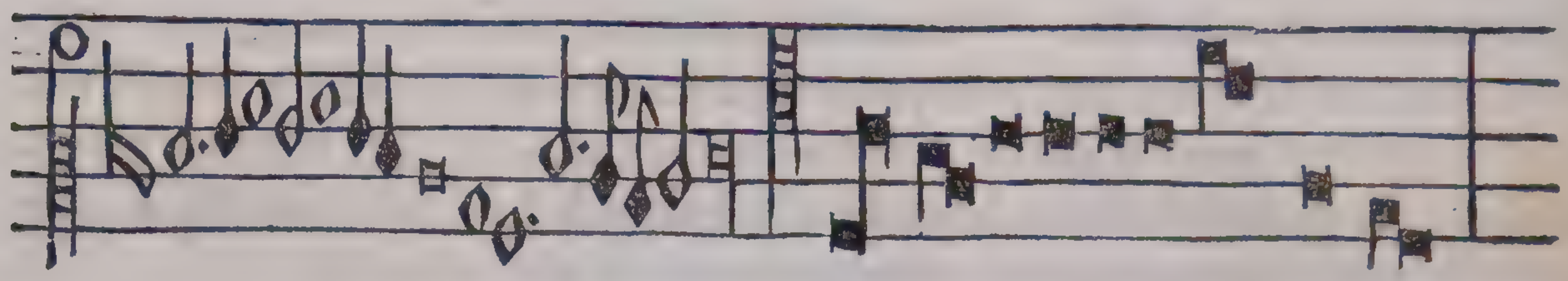

CONTRAPVNCTVS TENOR

Quandoq; ſingulis tribus minimis duas ſeminimas poſtponentes cōtrapunctum notulis cantus plani regulari ordine aſcribunt hoc modo.

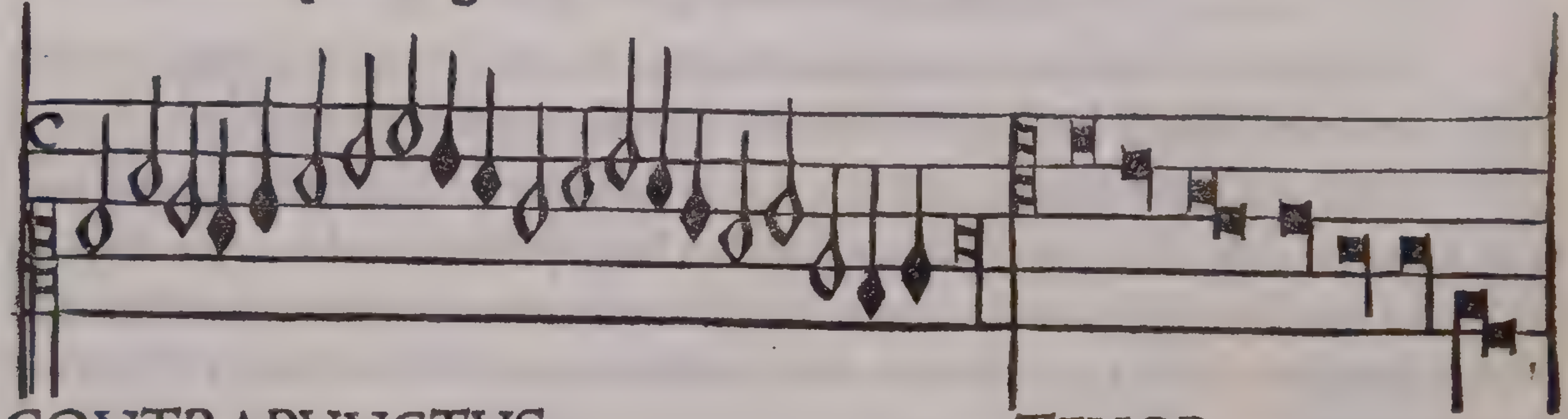

CONTRAPVNCTVS TENOR

Rursus diuersis figurarum numerositatibus organizantes super notulas cantus plani contrapunctum diuersimode modulantur: vt hic constat.

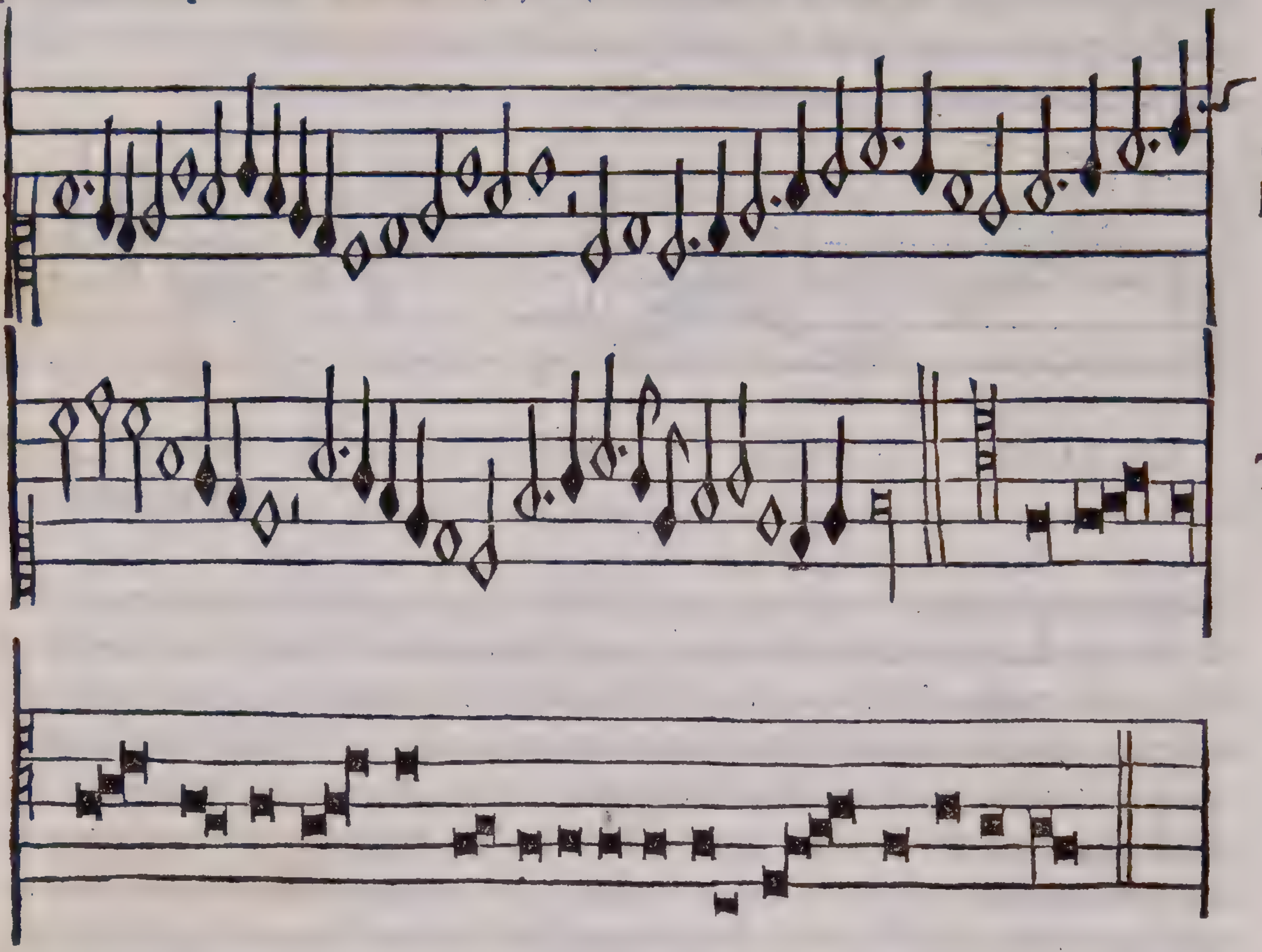

Modulantur item quãdoq; grauiore succentu super notulas plani cantus. Quare sane duximus concludendum contrapunctum diuersis figuris ac speciebus seu elementis (Legalium tamen mandatorum obseruatione) posse cõstitui: quod organizantium atq; compositorum nouimus arbitrio esse committendum.

De Compositione diuersarum partium contrapuncti. Caput vndecimum.

Antilenarum quæ tribus aut quattuor consonis partibus componuntur contrapunctus hoc ordine consyderatur: Quum Tenor & Cantus octauam inuicem seruauerint Contratenor in quintam supra tenorem: aut in octaua sub tenore deductus quamoptime ac suauiter concordabit. Quod si his tribus coniunctis partibus alium in cantilena contratenorem in acutum coaptare tentaueris: in tertiam supra tenorem: vel (quod suauiori attinet harmoniæ) in quintam poteris collocare. Verum si in tertiam supra tenorem fuerit dispositus: ad grauiorem contratenorem decimam concordabit. si autẽ in quintam: ab ipso tũc

Baritonãte per duodecimam diſtabit. Baritonans enim intelligitur pars ſeu proceſſus grauior in compoſitione cantilenæ. q & contratenor grauis dicitur. a Vari quod eſt graue u mutata in b quaſi grauiorem cantans cantilenæ partem. Cuius conſyderationis hoc proponitur exemplar.

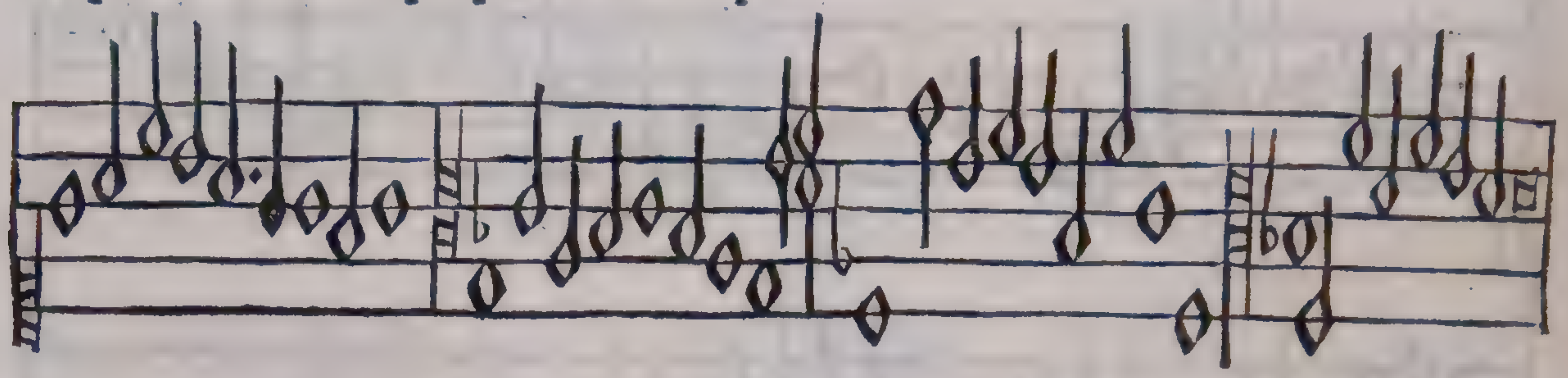

CANTVS TENOR BARITONANS CONTRATENOR ACVtus

In hoc exemplo prima ſemibreuis acuti cõtratenoris in tertiam ſupra tenorem conſtituta per decimam diſtat intenſa a prima Baritonantis. & per ſextam remiſſa eſt ſub prima cantus: Ab hac autem diſtat prima Baritonantis per quintãdecimam in graue. Atq; ita ex vtriſq; bona deducitur concordia. Vltima vero ſemibreuis acuti contratenoris tenorem ſuperuadit acumine per quintam: diſtans ab vltima Baritonantis per duodecimam & ſub vltima cantus per diateſſaron eſt remiſſa: qua re harmonica inde prouenit concordia. Verum quum Baritonans fuerit remiſſus per quintam ſub tenore: & cantus per ſextam aut octauam ab ipſo diſtet tenore in acumen: acutus tunc contratenor in tertiam ſupra Baritonantem ductus cõcordabit: vt ex prima ſequentis exempli ſemibreui percipitur. Suauiore tamen conſiſtentia mediabitur: ſi in octauam ſupra Baritonantem commoretur: vt in vltima huius exempli notula pernotatur.

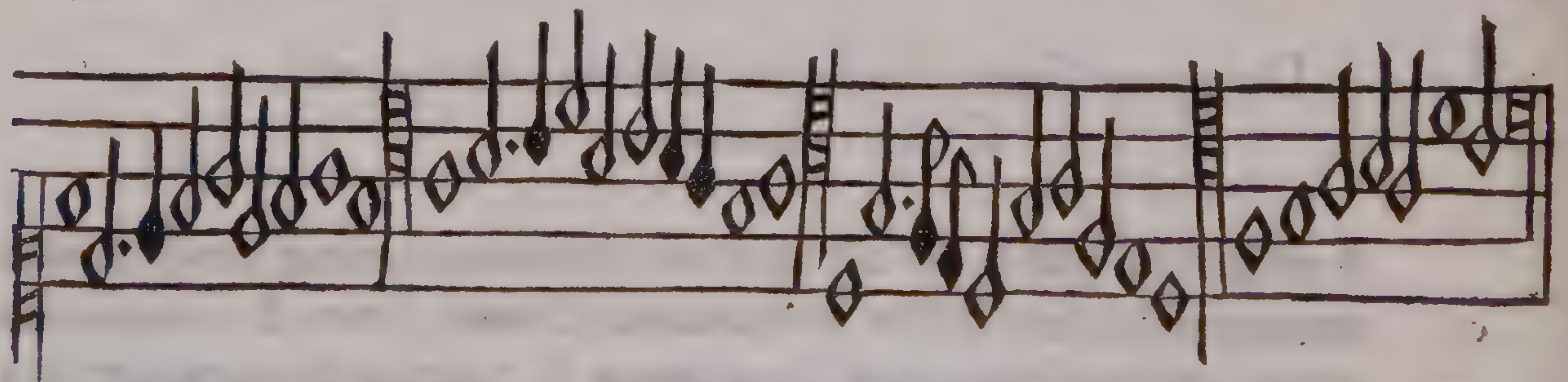

CANTVS TENOR BARITONANS CONTRATENOR ACVTVS

Quod quum Baritonans octauam habuerit ſub tenore: cãtuſq; quieuerit in tertiam ſupra tenorem: ita vt per decimam a Baritonante diſtet in acumen: acutus contratenor poterit in quintã ſupra baritonantem conſtitui: qui tunc a cantu per ſextam

diſtabit in graue & per quartam ſub tenore: atq; ita concorditer ſeſe inuicem continebunt. quod prima & vltima huius exempli notula lucide comprobatur.

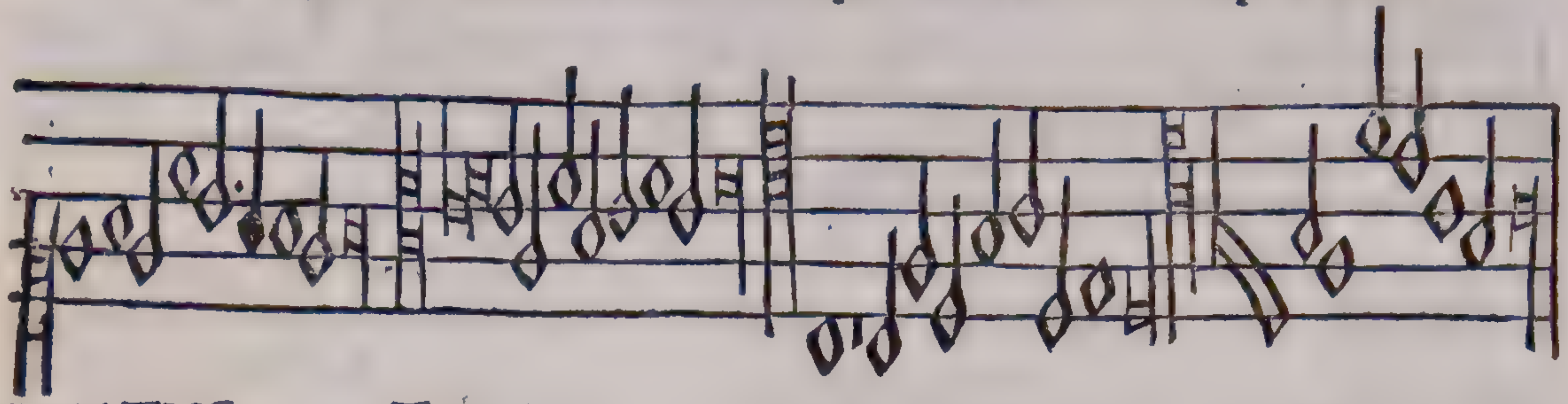

CANTVS TENOR BARITONANS CONTRATENOR ACVtus

Patet itaq; ex p̄miſſis rationibus atq; exemplis vnā quāq; partem diuerſis motibus ad alias ſeſe in compoſitione referri ſecūdum ſcilicet regulas & elementa cōtrapuncti: ita vt concorditer ſingulis ipſius cantilenæ partibus correſpōdeat: vſquā q; cum nulla plenam ducat diſſonātiam (præter quartam) quæ acutioribus ac medijs cōiunctionum ſonis ſuauiter congruit: vt quinto capite prædictum eſt. Sexta inſuper in grauioribus ſonis plena ac ſtabili voce plerūq; diſcordat: niſi illico ex ipſa in octauam immediate diuerſis motibus conueniant. quod aurium iudicio linquimus indagandum. Ac tertiędecimæ in grauioribus ipſis ſonis conſimilis q̄nq; percipitur diſcordia. Huiuſcæ rei cauſam eſſe credimus mutitudinem tēporis in grauioribus ſonis conſiſtentem: qua aſperitas & diſſonantia imperfectionis apertius auribus accedit afferens leſionem. Acutus igitur contratenor ac tenor ipſe ſemper cum Baritonante debent concordari: Ita vt quum ipſe contratenor acutus per octauam ab ipſo Baritonante in acumen fuerit diſiunctus: tenor ſupra Baritonantem p quintam aut per tertiam diſponetur. Quod ſi tenor octauam ſupra Baritonantem duxerit intenſam: tunc contratenor in tertiam ac ſuauius in quintam: octauæ huiuſmodi interuallum mediabit. Atq; ita altrinſecis diuerſarum ſpecierum varietatibus partium cantilenæ altera alteri in modulatione atq; deſcriptione commiſcetur. Poterit item Baritonans per quintam ſupra tenorem aſcendere: quum cantus ad tenorem octauam ſonuerit: cōcordabit tunc contratenor in tertiam ſupra tenorem diſpoſitus qui ab ipſo baritonante tunc per tertiam diſcedet in graue: & per ſextam a cantu. vt in vltima ſequentis exempli notula percipitur.

Item quum cantus decimam ſupra tenorem ſonuerit tunc Baritonans quintam ſupra tenorem melodice poſſidebit: quum potiſſime acutus contratenor octauam a tenore duxerit intenſam. quod ex prima huius modulaminis notula clarius conſyderatur.

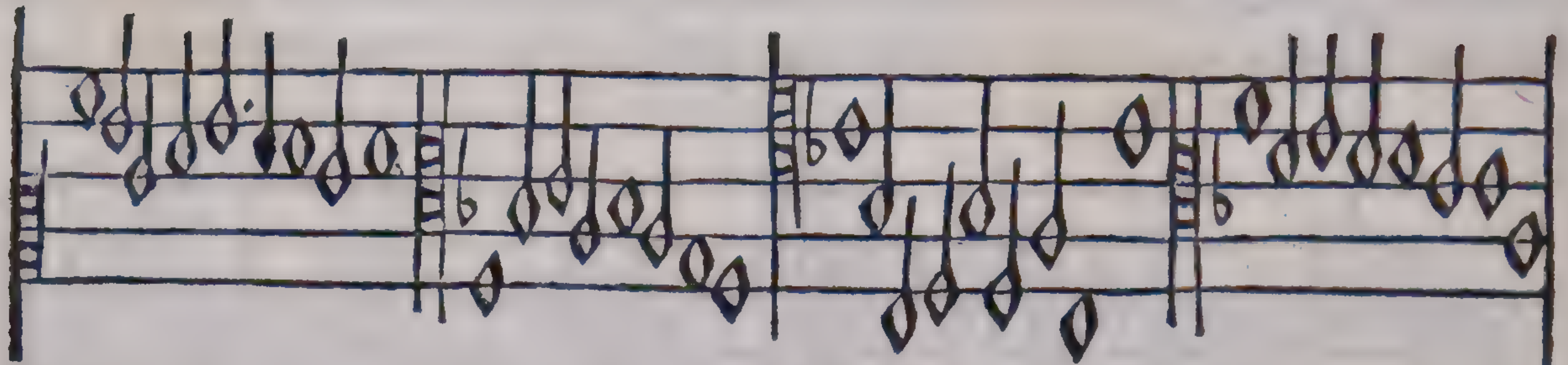

Quod quum quintuplum seu quintam partem concordem quattuor ipsis volueris apponere: ipsam diuersis speciebus secundum regulas ac mandata contrapuncti alternatim ac mutuum applicare procures.

De Consimilibus perfectis concordantijs in cõtrapuncto consequenter tolerãdis.
Caput duodecimum.

c Onsyderandum insuper videtur quot perfectæ species eiusdem generis immobiles possint in cantilena constitui. Quo circa Plures octauæ ac plures quintæ immobiles conueniunt in contrapuncto: atq; etiam plures ex reliquis perfectis immobiles plerũq; disponuntur. Quod si ex perfecta concordantia tenoris cum cantu vel cuiusuis partis cum altera ad aliam sibi similem concordantiam perfectam intensam aut remissam (interposita minimæ notulæ pausa in vna ipsarum cantilenæ partium) deueniatur: nequaq̃ sentio laudandum. nãq; videntur duæ perfectæ consimiles concordantiæ simul ac consequenter ascendentes seu descendentes ob paruissimam minimæ taciturnitatis intermissionẽ. Vt si quum tenor & cantus in octauam dispositi sunt: cantus ipse prolata octaua pauset per minimam (tenore nõ pausante siue etiam eadem pausa pausante) tunc alteram octauam a præcedente propter ipsam intentionem aut remissionem diuersisonam immediate subsequi non decet: ob paruulam (quod prædiximus) temporis portionẽ interpositam. vt hoc peruidetur exemplo.

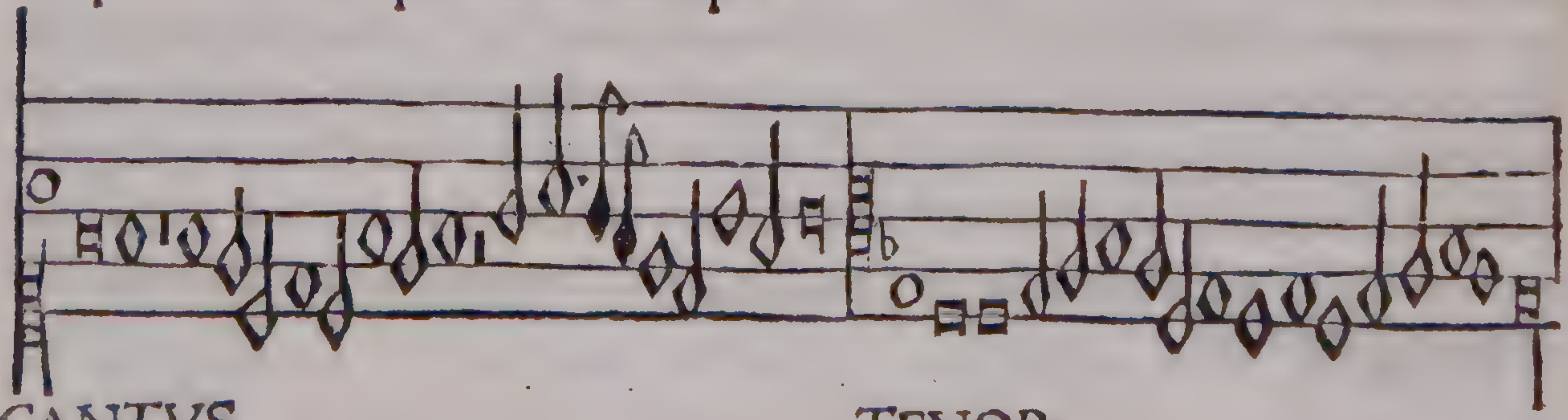

In hoc exemplo: omnes primæ notulæ in octauam poſitæ quãdecenter diſpoſitæ ſunt quia ſunt immobiles(interpoſita etiam ſemibreui pauſa). Verum quinta cantus minima minimæ pauſam immediate ſequens ꝙ in octaua ſit cum tenore nõ admittitur propter remiſſam octauam immediate præcedentẽ. Sunt & qui(interpoſita etiam pauſa ſemibreui)duas conſimiles concordantias perfectas immediate aſcendentes aut deſcendentes non admittunt:quãquam his complures diſſentiunt cum pauſa ſemibreuis integram temporis menſuram obſeruet. Condecenter item duæ aut plures ſemibreuium pauſæ duas conſimiles concordãtias perfectas conſequenter aſcendentes aut deſcendentes mediabunt: ſiue in tenore ſiue in cantu ſeu etiam in contratenore aut in Baritonãte deductæ ſint. Quid inſuper credendum cenſemus iis qui organizantibus obſtant ne plures q̃ tres ſemibreues in cantu vniſonas pronuntient: quod propterea aſſeuerant: ne cantus uideatur in tenorem conuerſus ac tenor in cantum. hoc noſtra quidem ſententia ridiculum eſt. Solent enim perſæpe cantilenarum compoſitores tenorem atq; contratenorem diminutioribus pernotare figuris ac cantũ tardioribus: quod recentiores frequentant vt hic notiſſimo conſtat experimento.

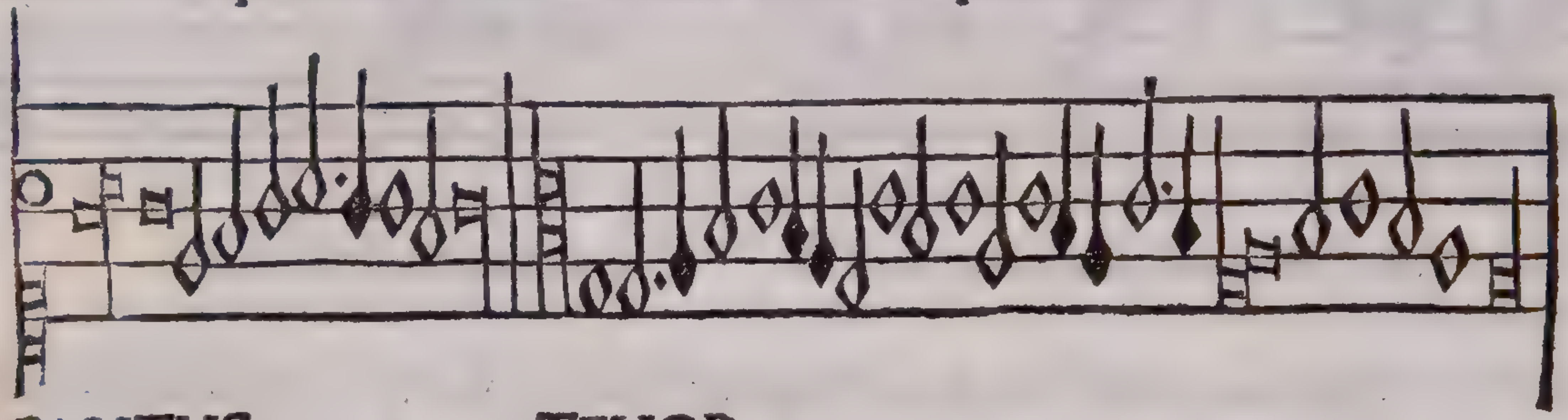

CANTVS TENOR

Eſt & celeberrimus quidam in contrapuncto proceſſus notularum videlicet Baritonantis ad cantus notulas inſtitutus conſimilibus notulis per decimam inuicem procedentibus: tenore ad ſingulos concorditer commeante. quem Tinctoris: Gulielmus guarnerij: Iuſquin deſpret: Gaſpar: Alexander agricola: Loyſet: Obrech: Brumel: Iſaac ac reliqui Iucundiſſimi compoſitores in ſuis cãtilenis ſæpius obſeruarunt. quod & præſantis cõcentus cõſyderatione percipitur.

Tinctoris
Gulielmus guarnerij
Iuſquin
Gaſpar
Agricola
Loyſet
Obrech
Brumel
Iſaac

Verte folium.

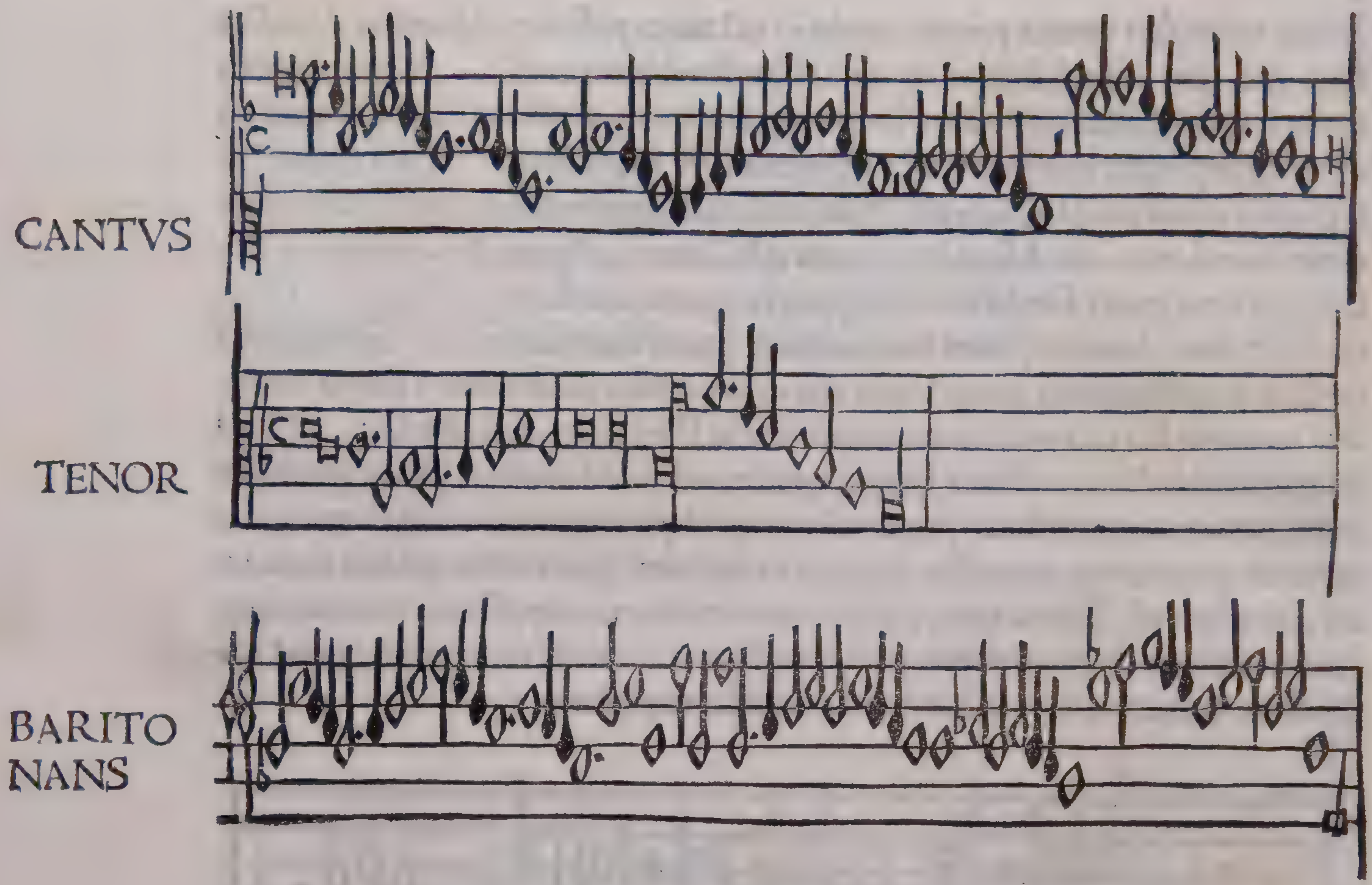

De Fictæ musicæ contrapuncto. Caput tertiumdecimum.

f

Ictas autem seu coloratas cõtrapuncti species quæ in monochordo chordulis ipsis singulos tonos diuidentibus considerantur aliquantulũ prosequamur: Hæ enim q̃ chromatica dimensione ducuntur coloratas demonstrant cantilenas: quas & fictas dicunt. Est enim necessaria huiusmodi dispositio ad harmonici instrumenti perfectionem: tum suauiori diatonici generis asperioris contemperantia: cum nonnullarum cõsonantiarum perfectione in diatonico chordotono conquirenda. Atq3 iccirco ad musicam huiusmodi fictam triplici consyderatione proceditur. secundum scilicet chromatici generis dimensionem. secundum permixti generis demonstrationem. & secundum Enarmonici generis diuisionem: quæ omnes diatonici generis condensationes dictæ sunt & ornamenta. sed horum dimensiones in harmonia instrumentali mathematice duximus disponendas. In Diatonico aũt Guidonis introductorio musica ficta vnico toni mõstratur interuallo: vbi videlicet b mollis exachordum quartam disponit chordam fa quæ toniæam scindit distantiam inter Alamire & ♮ mi seu inter Mesen & Paramesen instar tetrachordi coniunctarum: qua re & chordulas huiusmodi toniæa partientes interualla signo b rotundæ pernotare solent eas per

ſyllabam fa pronuntiantes. Perſæpe etiam plerique pronuntiant ſol ſub la ſemito-
nij interuallo : quum potiſſime proceditur his notulis la ſol la incipiendo in Ala-
mire rurſuſq; in ipſam terminando . vt Salue regina . Atq; item inter ſol & fa in-
cipiendo & terminando in Gſolreut hoc tranſitu ſol fa ſol : quod Ambroſiani ple- Ambroſiani
rũq; modulari ſolent . Non enim ſyllaba fa ſemitonium perficit ſed ipſa ſemito-
niæi interualli dimenſio duobus ſonis circũſcripta. Quum igitur in Exachor-
dis Guidonicæ traditionis fictam hanc progreſſionem queſieris : acutiores ſingu-
lorum tonorum notulas maiore ſubtrahes ſemitonio : eas fa ſyllaba ac littera b
rotunda deſcribendo : permutatione ducente : qua fit ex tono tranſitus in ſemi-
tonium. Plerique autem ſingulis tonorum interuallis huiuſmodi vocem ſemi-
toniæam inſcribunt. Verum quum mi in fa permutatur loco ♮ quadræ b rotun-
dam aſcribunt. quum autem fa in mi : loco b rotundæ ♮ quadram ponunt.

Inde ſi in Elami grauem permutaueris mi in fa : deponetur fa maiore ſemito-
nio in graue : cuius Exachordum in ♮mi grauem acquiret exordium. Quod ſi
in Cfaut grauem fa permutaueris in mi per tranſitum maioris ſemitonij in acu-
tum : Exachordum huiuſmodi in Are Initium aſſumet. Quum autem in ♮mi
grauem : permutaueris mi in fa per tranſitum maioris ſemitonij in graue : Exa-
chordum ipſum incipies in acquiſitam Ffaut tono ſub Γvt depreſſam : qua re nõ
incongruum eſt vocum huiuſmodi conſyderationem Muſicam acquiſitam voci-
tare. Per reliquas item introductorij chordas conſimilem acquiſitorum exa-
chordorum deduces coniunctionem. Qua re & acquiſitas conſonantiarum ſpe-
cies : & tonos facile hac ficta muſica comperies acquiſitos. Sunt & qui appo-
ſitione huius ſigni ♯ notulã cui apponitur deprimi volunt minimo dieſeos inter-
uallo. quod Enarmonici generis eſt. Eſt enim Dieſis dimidium ſemitonij minoris Dieſis.
interuallum duobus ſonis circũſcriptum. In fictæ itaq; muſicæ conſyderatio-
ne Contrapunctus eiſdem quæ propoſuimus mandatis procedit : eiſdemq; con-
texitur concordantijs. vt hac diſpoſitione percipi poteſt.

Verte folium.

CANTVS

TENOR

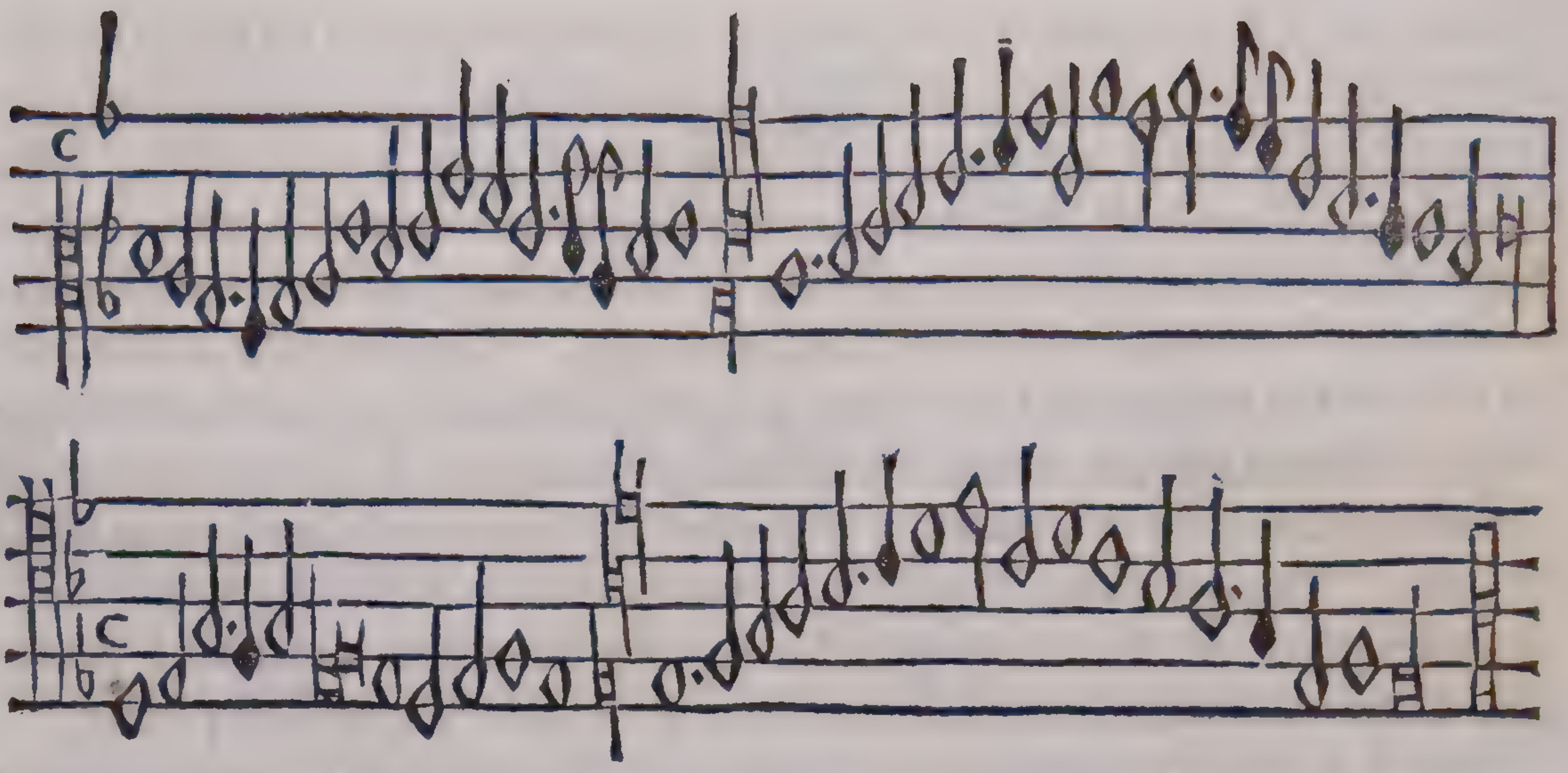

De Falſo contrapuncto. Caput quartumdecimum.

f Alſum cõtrapunctum dicimus quum duo inuicem cantores procedunt p̄ diſſonas coniunctorum ſonorum extremitates vt ſunt ſecunda maior & minor: quarta item maior & minor: Atq; ſeptima & nona eiuſmodi: quæ ab omni penitus ſuauis harmoniæ ratione & natura diſiunctæ ſunt. Hoc enim

Ambroſiani

vtuntur Ambroſiani noſtri in vigilijs ſolemnibus martirũ & in nõnullis miſſæ mortuorum canticis: Aſſerentes a diuo Ambroſio inſtitutum: lugubrem quidem cantum: quo eccleſia deploret effuſionem ſanguinis ſanctorum martirum: ac mortuorum ſuffragia (quod abſit) Nuſq̃ enim repperi ab ipſo mellifluo Ambroſio celebratum:

Guido

quippe qui (vt inqt Guido) quum eccleſiaſtica deſcriberet cantica in ſola dulcedine mirabiliter laborauit. non ne ſimplicem ſecundi & quarti atq; ſexti toni modulationem mœſtis & lacrimantibus congruere conſcriptum eſt? Qua re a nonnullis potius introductum falſum huiuſmodi contrapunctum exiſtimari licet quos ignoratæ muſicæ liuor oppreſſit. vt Guidonis ipſius ſententia teſtatur. Multa autem vſurpantur nec tenentur regula. Quia tempore a multo deſueuit muſica: Dum inuidia & torpor cuncta tollunt ſtudia. Proceſſus itaq; falſi contrapuncti: quem Ambroſiani ipſi ſequentem vocant: eſt huiuſmodi. Solus quidem cantor acutiore voce pronuntiat notulas cantus plani: duo vero aut tres ſuccinunt vnico ſono notulas ipſas cantus ſubſequentes in ſecundam & quartam viciſim certo ordine: quem quoniam ab omni modulationis ratione ſeiunctus eſt: me pudet deſcribere. Quandoq; incipiunt huiuſmodi ſuccentum in vniſono

cum cantu plano procedentes inde per secundas & quartas ad finem usq; : vel ad certam terminationem inquam unisonantes conueniunt. Plerunq; item in secundam vel in quartam incipiunt : In vnisonum vero semper terminantur. Cuius processus hac notatur descriptione.

TENOR

De profun dís cla ma uí ad te do

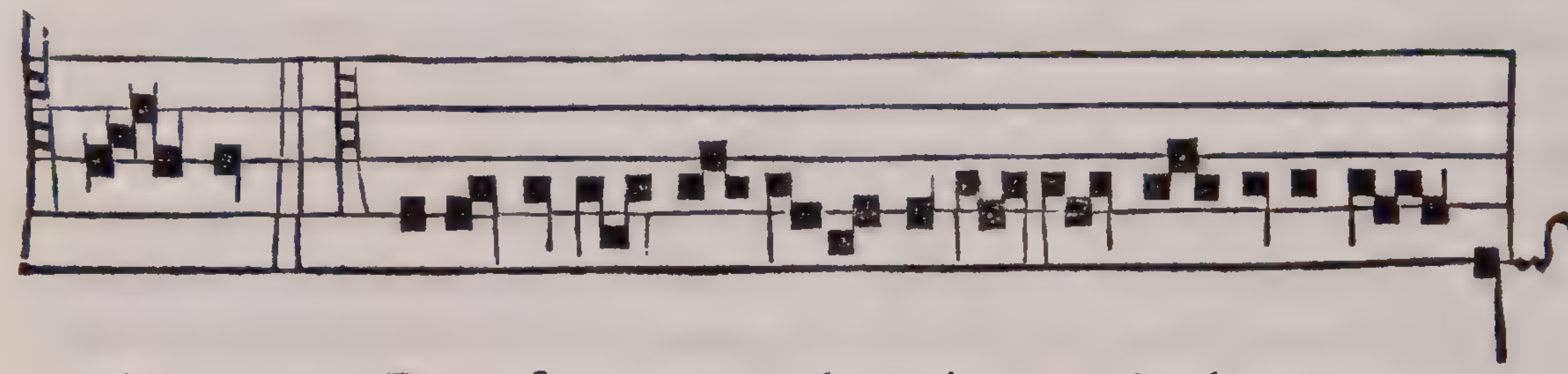

SVCCENTVS

mí ne De profun dís cla ma ui ad te

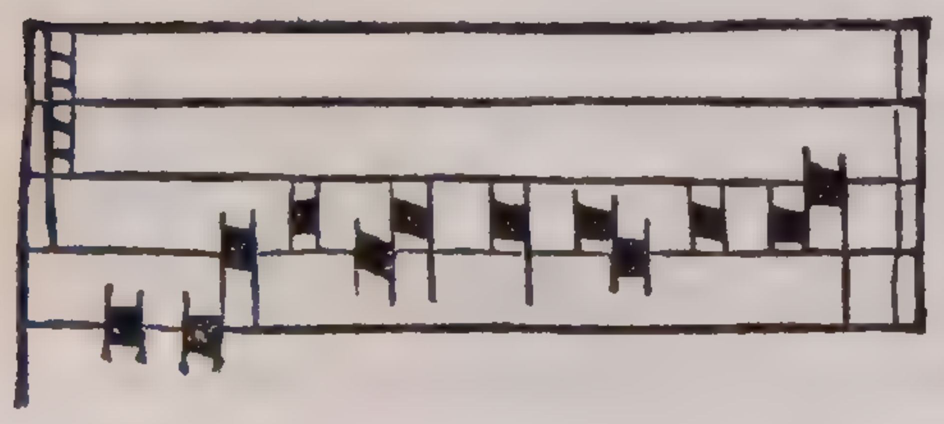

domí ne

LETANIE MORTVORVM DISCORDANTES.
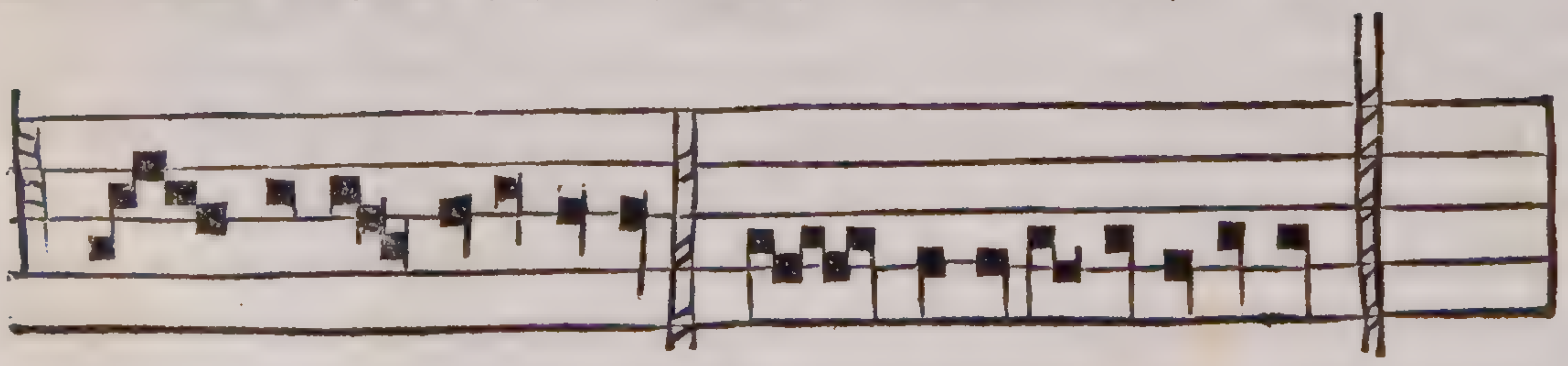
Do mi ne mi se rere Do mi ne miserere

TENOR SVCCENTVS

Quomodo ſe regere debet cantor dum cantat. Caput quintumdecimum & vltimum.

p

Oſtremo nouis cantoribus inſtitutionis admonitioniſq; cauſa duximus proponendum: ne inſolito & inhoneſto oris hiatu aut ridiculo forte cachino voces proferant modulando: quum potiſſime in diuinis miſterijs modulos aſſequuntur: reiciant inſuper & voces tremebundas atq; perſtrepẽtes: ſunt enim ſibi ipſis eadem extenſione diſſimiles: qua re cæteris vocibus proportionabiliter propter continuam ipſarum inſtabilitatem cõcordes eſſe nõ poſſunt.
Decet item alterum alteri vocẽ acommodare puta tenorem cantui: ne alter alterius clamoris exceſſu confundatur atq; ſuccumbat: Inde quum vox tenoris cantum acutum attigerit: facile quot cantorum vocibus cantus tenori ipſi proportione conueniat poterit conſyderari. Nanq; vt plurimum tenor cantui duplo in graue ſubiacet interuallo. Verũ ꝙ grauior ſit: maiore quod in ſe eſt tempore tardus & fortis exiſtit. Cantus vero minore temporis mora velox eſt & debilis. hinc grauis acutum ceu fortis debilem ſuſtineat neceſſe eſt: non clamore deuincat. Non enim harmoniam efficiunt confuſi & obumbrati ſoni: ſed extremi ac medij harmonica inuicem proportione coniuncti. Vox autem baritonantis & acuti contratenoris pari inuicem & ad reliquos pronuntiatione ſe transferant. Tenorem vero ꝙ cantum ſuſtinet & a Baritonante ſuſtinetur fundamentum relationis dicunt: nãq; ab acuto cantu & grauiore Baritonante circũſcriptus eſt medium obtinens locum: Qua re ipſum cõcorditer conſpiciunt obſeruant & venerantur. Trahit enim amborum concordiam ad ſe ipſum: ac ſui ipſius ad alios confert. Neq; decet ipſum garulis fractionibus diminui: quippe qui ad reliquos ſingulis notulis concordantias tenet. Plures enim ad alios ipſis figurarum diminutionibus diſcordantias efficiet q̃ concordantias hinc inſuauiter ad aſtantium aures accedit. Inſolens quoq; & indecorus capitis manuum ve motus cantorem declarat inſanum. Non enim manus aut caput concordem ſonitum efficiunt: ſed vox bene modulata. Diſplicent pleriſque imprudenter cantantes quibus ſe exiſtimant placituros. Hæc & enim potiſſima fuit cauſa: cur relicto florido ac menſurabili cantu Guido ipſe ad eccleſiaſticam ſe cõtulit modulationem. Is enim (quod egre reffero) de eis inquit Temporibus noſtris inter omnes homines fatui ſunt cantores. Studeat inſuper cãtilenæ compoſitor cantus ſuauitatẽ cantilenæ verbis cõgruere: vt quum de amore vel mortis petitione aut quauis lamentatiõe fuerint verba flebiles pro poſſe ſonos (vt Veneti ſolẽt) pronũtiet & diſponat. huic enim plurimum conferre exiſtimo: cantilenam in quarto aut ſexto tono ſeu etiam in ſecũdo diſpoſitam: qui quidem toni cum remiſſiores ſint: noſcuntur huiuſmodi effectũ facile parturire. Quum vero verba indignationẽ &

Guido

increpationem dicunt : aſperos decet ſonos & duriores emittere : quod tertio ac ſeptimo tono plerũq; ſolitum eſt aſcribi. Verũ laudis & modeſtiæ verba medios quodammodo ſonos expetunt primo atq; octauo tono quãdecenter inſcripta. Sed tonorum ipſorum proprietates atq; potentias in harmonia inſtrumentali copioſe deſcribere conſtitui. Caueat poſtremo cantilenæ compoſitor tenorem aut Baritonantem in cantilena per omnes notulas immobilem diſponere. Non enim poteſt vox permanens ad perfectam cõcordantiam contrarijs motibus acquirẽdam cum altera proportionabiliter conuenire. iccirco ipſa non cadit in proceſſum concordãtiæ auditum demulcentis. Huiuſmodi enim ſonitus in inſtrumentis ductus : ceu in vtriculo quem vulgares piuam vocant dicitur vernare apud Philoſophum : apud vulgus vero Bordonizare. Nulla enim in eo fit inten-

Philoſophus

tione remiſſione ue mutatio. hinc nulla conſurgit delectatio. Verum ꝙ grauiſſimus ſit : acutiſſimos ipſius vtriculi ſonos ac celeres ſuſtentat : ſiquidem dictũ eſt acutos ſonos a grauioribus ſuſtineri & fortificari. Vtriculum enim ipſum vocant piuam ab acutiſſimis eius ſonis qui ſemper videntur educere pi ui. Vernare enim

Petrus Apponenſis

Petrus Apponẽſis in elucidatione decimi problematis extenſum eſſe ſonum aſſerit nullius intentionis nulliuſq; remiſſionis participem. Oportet inſuper & Cythariſtam Lyricum ue concentus exprimendi gratia qui ex canoris fidibus prouenit Lyræ vocibus vti : ac vocibus ipſis voces ſuas alterna diuerſitate reddere conſonas : puta vel fidibus ipſis modulando tenorem : ac voce propria cantum : vel econuerſo. ſiue etiam vnius ſpiſſitudinem raritati alterius conferendo ſiue velocitatem tarditati : ſiue acumen grauitati : ita vt vnum omnino ſimul conſonum ſeruent : quod & artis ratione & ſeptimo legum Diui Platonis inſtituto noſcitur

Plato

obſeruandum. Is enim inquit vniuerſam rythmorum varietatem eſſe Lyræ vocibus acommodandam.

.F I N I S.

Franchini Gafori Laudenſis Liber tertius Muſicæ actionis explicit fœliciter.

LIBER QVARTVS.

De Diffinitione: & Distinctione proportionis. Caput primum.

PRoportio apud Euclidem est duarum quãtæcũq; sint eiusdem generis quantitatũ certa alterius ad alterã habitudo. Verum Alia rationalis: Alia irrationalis. Proportio rationalis est duarũ comẽsurabilium quantitatum in discreto vel in continuo ad se inuicem comparatio. In discreto quidẽ vt sex ad quattuor ac reliquæ numerorum relationes quorum aliqua datur comunis mensura vtrũq; eorum precise cõducens: nãq; binarius ter ductus senarium numerat: bis vero quaternarium: hinc ipsorum dicitur communis mensura. In continuo vero vt linea tripedalis ad lineam bipedalem quarum semipedalis aliquotiens sumpta ambas mensurãs dicitur mẽsura comunis. Atq; in ponderibus quantitas nouem vnctiarum ad sex vnctiarum quantitatem quarum põdus trinm vnctiarum noscitur mensura comunis. Huiusmodi quantitates in principio decimi Euclides ipse comunicãtes vocat. Irrationalis proportio est duarum quantitatum incõmensurabilium inuicem relatio: vt diameter quadrati ad costam eiusdem quorum nulla reperitur mensura comunis ambas ipsas quantitates precise mẽsurãs: quod in septimæ propositionis decimi Euclidis expositione Campanus & Albertus in suis proportionibus notissime comprobant. has autem incommensurabiles quantitates Euclides surdas vocat. Verum Irrationalis huiusmodi proportio ab Arythmetica consyderatione disiungitur cum omnium numerorum (quod mathematici consentiunt) vnitas saltem sit mensura comunis. Nos tamen Irrationalitatem quandam harmonice consyderantes: & eas quæ consona interualla in chordotono illæsa non metiuntur in secundo tertij theoricæ Irrationales proposuimus (non incongrue quidem) nãq; ipsarum dimensionum nulla dignoscitur mẽsuræ comunis integritas. vt in harmonici instrumenti descriptione probabimus. Cum igitur Arythmetica proportio in numeris constet: Geometrica in con-

tinuis : Stereometrica in libratione ponderum : quæ & a nonnullis geometricæ aſcribitur : Muſica proportio(earum particeps)mutua conſyderatione procedit. Ducibus namq; numeris in chorda ſonora quæ continua eſt ſonos diſponit vt in quinto theoricæ propoſuimus : latiuſq; in eo opere dicemus quod de harmonico Inſtrumento ſecundũ diuerſa genera deſcripturi ſumus . Rurſus numerorũ opera (quod preſentis loci eſt) ſonos complectitur ſecundum temporis ſucceſſionem . Inde duplicem proponimus muſicæ proportionis effectum : primum in ſonorum diſpoſitione per conſona interualla(quod theorici eſt)alterum in ipſorum tẽporali quantitate ſonorum per notularum numeros : qui actiuæ ſeu practicæ aſcribitur conſyderationi.in quocunq; igitur genere ſermo noſter rationali immorabitur proportione quoniã in vniuſcuiuſq; proportionis terminis aliqua(ſaltem vnitas)conſiſtit menſura cõmunis . Conſyderatur plerũq; proportio & in potentijs vt Albertus & Ioannes Marlianus in ſuis proportionibus comprobant : plerũq; etiam in locis & temporibus vt plato in thimeo & omnis Philoſophorum ſcola conſentiunt inquantum ſcilicet aliquid maius eſt altero vel ei æquale : quod proprium quantitatis eſt vt teſtatur Ariſtoteles in predicamentis.Qua re primo proportionem quantitati diſcretæ & continuæ : inde ſonis : locis : temporibus : ponderibus ac potentijs ineſſe neceſſum eſt . Eſt & proportio æqualitatis duarum quãtitatum æqualium inuicem reſpectus vt duorum ad duo : & Lineæ bipedalis ad lineam bipedalem . Inæqualitatis autem proportio eſt duarum inæqualium quantitatum ad inuicem relatio vt quattuor ad tria : & lineæ tripedalis ad bipedalem . Harum autem inæqualium proportionum alia maioris inæqualitatis dicitur quum ſcilicet maior quantitas minori coęquatur per relationem. Vt quattuor ad tria . Alia minoris inæqualitatis : quum minor quantitas maiori coęquatur in relatione vt tria ad quattuor . Erit igitur in cantilenis inæqualitatis proportio æquiualens maioris conſimilium notularum numeri cum minore : vel minoris cum maiore in diuiſione & pronuntiatione menſuratio vt hic patet .

Albertus. Io . Marlianus. Plato Philoſophi Ariſtoteles

Quid ſit proportio in notulis.

CANTVS

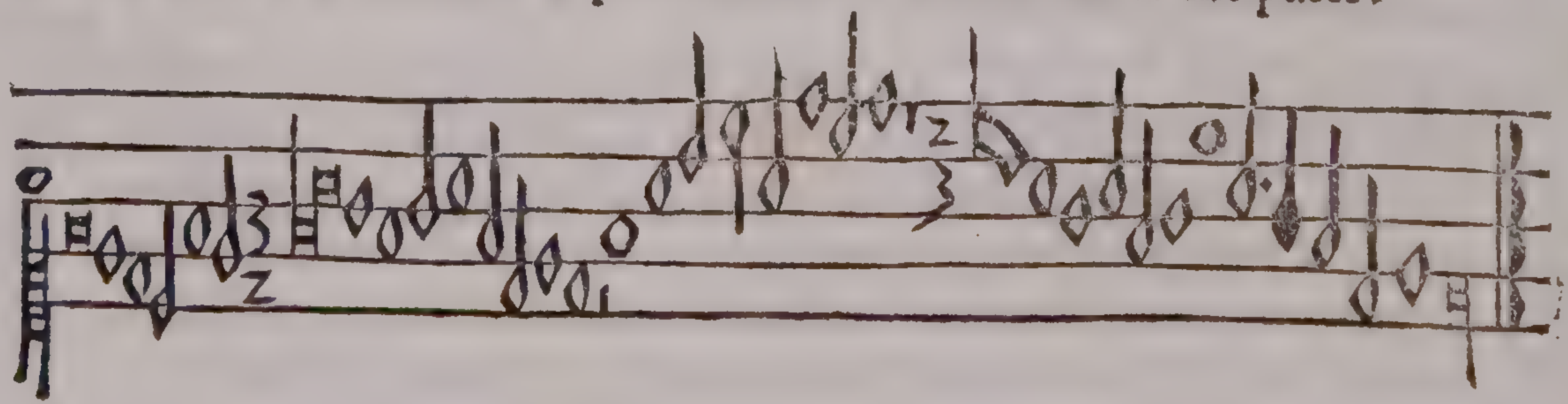

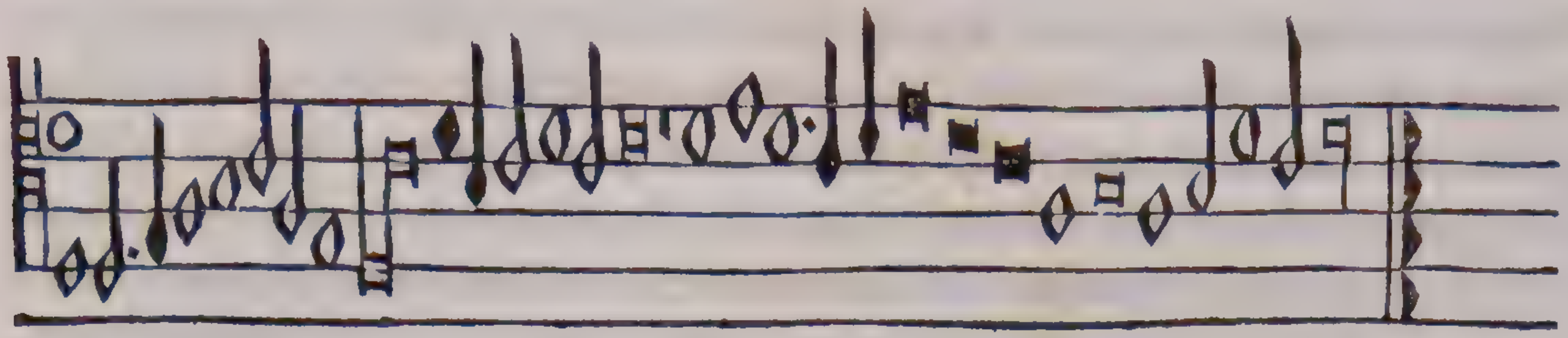

TENOR

Conſtat enim ex ſuperiore proportionis diffinitione (vt & in diſpoſito concentu percipit̃) figuras ſeu notulas omnes ſibi conſimilibus nomine & quantitate in quacunq; proportione comparari: puta ſemibreues minoris prolationis ſemibreuibus minoris prolationis: ac breues temporis perfecti breuibus temporis perfecti. Quod ſi ſecus diſpoſita fuerit proportio vt (exempli gratia) ſeſqualtera in acutiore concentus parte tres breues temporis perfecti cõnumerans duabus breuibus temporis impfecti in tenore diſpoſitis abſurdam ſenties ſeſqualteram huiuſmodi conſyderationem cum tres ipſe breues temporis perfecti duabus breuibus temporis imperfecti in quantitate diſentiant: nanq; ſi earum partes quæ inuicem in quantitate conueniunt proportionabiliter conſpexeris videlicet nouem ſemibreues minoris prolationis quattuor ſemibreuibus eiuſdem minoris prolationis: non vtiq; ſeſqualteram quæ proprijs numeris ſignata eſt ſed duplam ſeſquiquartam propottionem inuenies: atq; id Idem proueniet quum tres maioris prolationis ſemibreues duabus minoris prolationis ſemibreuibus ſecundum ſeſqualteram ipſam duxeris coæquandas: quod preſens probat concentus.

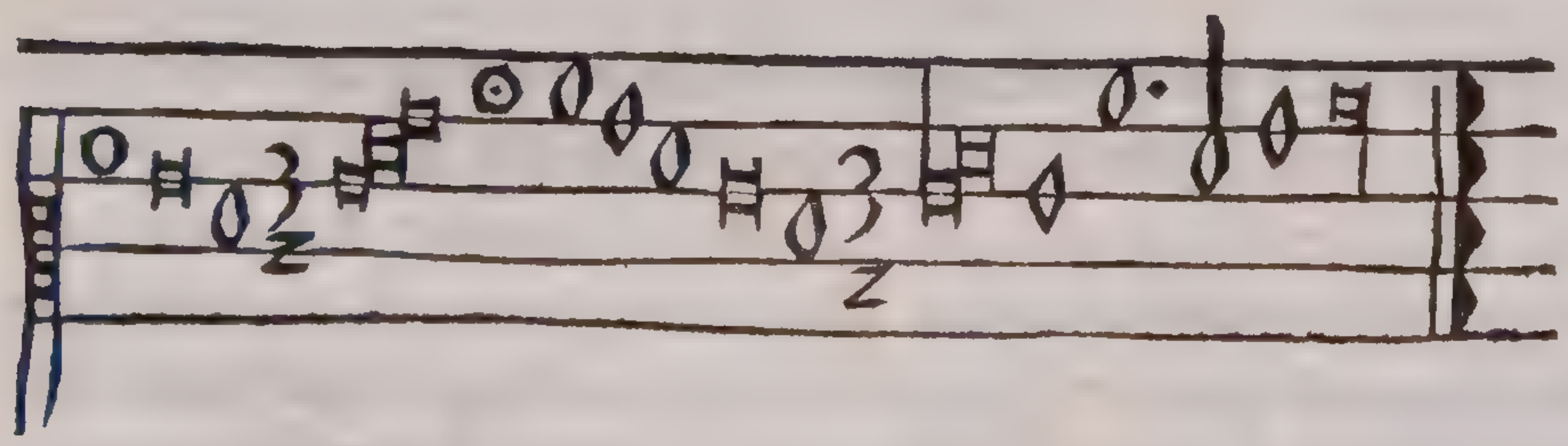

CANTVS

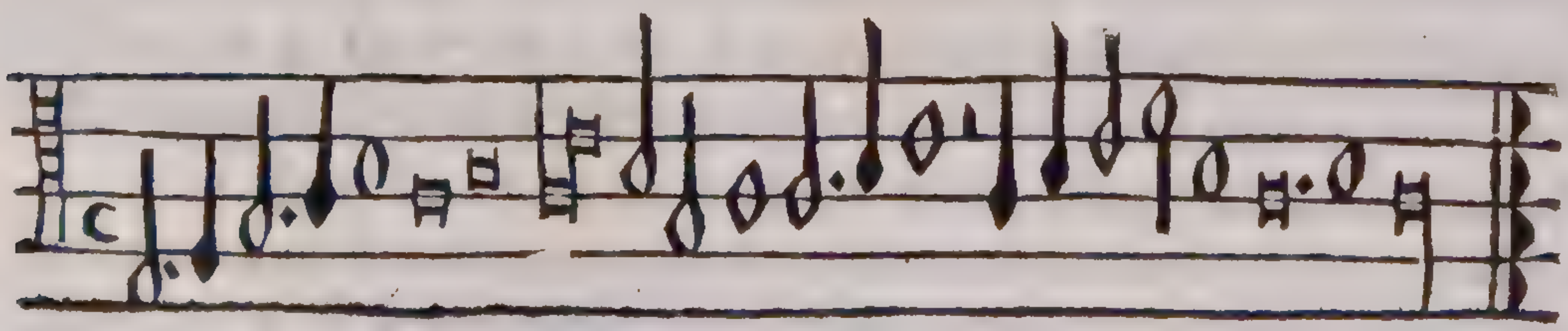

TENOR

Debet autem omnis proportio in numerabili notularum diſpoſitiōe proprijs numerorum characteribus deſcribi : quo dubium ac dilatio diſcretionis abſiſtat. nāq; ſi vnico numeri charactere proportionem ſignaueris : puta ternario ſeſqualteram (quod aliorum pace dixerim) ternarius ipſe non modo ad binarium ad quē ſeſqualteram monſtrat : ſed & ad vnitatem in tripla : & ad quaternarium in ſubſeſquitertia : atq; ad reliquos ſingulos pro inſtituentis arbitrio eodem modo poſſet comparari. Sic igitur deſcribendi ſunt proportionum termini inter notulas vt numerus alteratus ſuperponatur recto ac precedenti termino hoc modo 3
ſiue clarius dixero numerus reducibilium notularum ſupſcribatur numero pro- 2
xime pręcedentis numeroſitatis ad quem reducitur. atq; ita clara & notiſſima erit diſpoſita in cantilenis proportio : quæ veluti quum præcedentem temporis vel prolationis numeroſitatem reſpexerit : naturalem conſequetur numerorum proportionabilium conſyderationem : ita quoq; ſi (verbi gratia) inter notulas cōcentus acutioris aſcripta ſit ad alteriusq; partis (puta tenoris) notularum numeroſitatem deducta : eandem pariter naturalem numerorum diſpoſitionem imitatione conſpiciet. Secus autem quum tenor & concentus diſpari fuerint quantitate diſpoſiti. In reliquis quoq; cantilenæ partibus ad ſe inuicem conducendis: idem conſyderandæ proportionis modus eueniat neceſſe eſt.

De Quinq; generibus proportionum maioris & minoris inæqualitatis. Caput ſecundum.

m Aioris inæqualitatis proportio quinq; modis procedit : aut enim maior numerus minorem pluries compręhendit preciſe & tunc multiplex dicitur vt. 6. ad. 2. &. 4. ad. 1. &. 5. ad. 1. Aut maior cōpręhēdit minorem ſemel & inſuper ipſius minoris vnam aliquotam partem & dicitur Epimoria ſeu Supparticularis vt. 3. ad. 2. &. 4. ad. 3 &. 5. ad. 4. Aut maior cōtinet minorem ſemel & inſuper vnam ipſius minoris partem aliquantam ex pluribus aliquotis ductā & dicitur ſuperpartiens vt. 5. ad. 3. &. 7. ad. 4. &. 9. ad. 5 &. 11. ad. 6. Aut maior numerus continet pluries minorem cum aliquota ipſius parte & dicitur multiplexſupparticularis vt. 5. ad. 2. &. 7. ad. 3. &. 9. ad. 4. : Aut maior habet in ſe minorem pluries & vnam partem non aliquotam. pluribus tamen aliquotis factam & dicetur multiplexſuperpartiens vt. 8. ad. 3. & 11. ad. 4. &. 14. ad. 5. &. 11. ad. 3. Sunt enim quinq; huiuſmodi conſyderationes generalia proportionum nomina quibus infinitæ ſpecies conueniunt vt ex tertio Theoricæ conſtat & in ſequentibus ſingilatim apperiemus. Harum autem maioris inæqualitatis proportionum effectus notulas quibus preponun-

tur in cantilenis minuunt ſecundum ipſius proportionis naturam idcirco ꝙ maior notularum numerus coęquatur minori. Sunt & minoris inæqualitatis proportionum quinq; genera predictis oppoſita iiſdem quoq; vocabulis cum præpoſitione ſub nuncupata: vt Submultiplex. Subſuperparticulare. Subſuperpartiens. Submultiplexſuperparticulare. Submultiplexſuperpartiens. Horum autẽ & ſpecies ſunt infinitæ: quarum denominationibus non incongruit prępoſitio ſub. vt in ſequentibus declarabitur. earũ. n. proprietates notulas quibus prępontuntur adaugent ſecundũ vniuſcuiuſq; naturã & effectum. quoniam igitur minoris huiuſmodi inæqualitatis genera maioris inæqualitatis generibus opponuntnr eandem ſapiũt naturam incontrariam ſcilicet conſyderationem: nãq; contrariorum eadem eſt diſciplina. Submultiplex enim opponitur Multiplici. Subſuperparticulare Superparticulari & reliqua eodemmodo. Notanter dicimus ſubmultiplex opponi multiplici: quia quod vnum efficit oppoſito ſuccedente deſtruitur vt his diſpoſitionibus cõprobatur. 121. 252. 353. 252. 383. ſunt. n. extremi termini inuicẽ æquales.

De Genere multiplici & eius ſpeciebus. Caput tertium.

m Vltiplex genus eſt quum maior numerus comparatus & ſuppoſitus minori comprædhendit ipſum intra ſe pluries preciſe: vt bis vel ter vel quater & deinceps. ꝙ ſi bis maior continet minorẽ dicitur proportio dupla vt 2 ad 1 & 4 ad 2 & 6 ad 3 hęc enim prima ſpecies eſt multiplicis generis: in qua maior notularum numerus æquiualet minori: ita vt vnaquæq; notula maioris dimidia ſui quantitate minuatur: figuratur enim in cantibus hoc modo 2 4 6
quod preſentis concentus deſcriptione notatur. 1 2 3

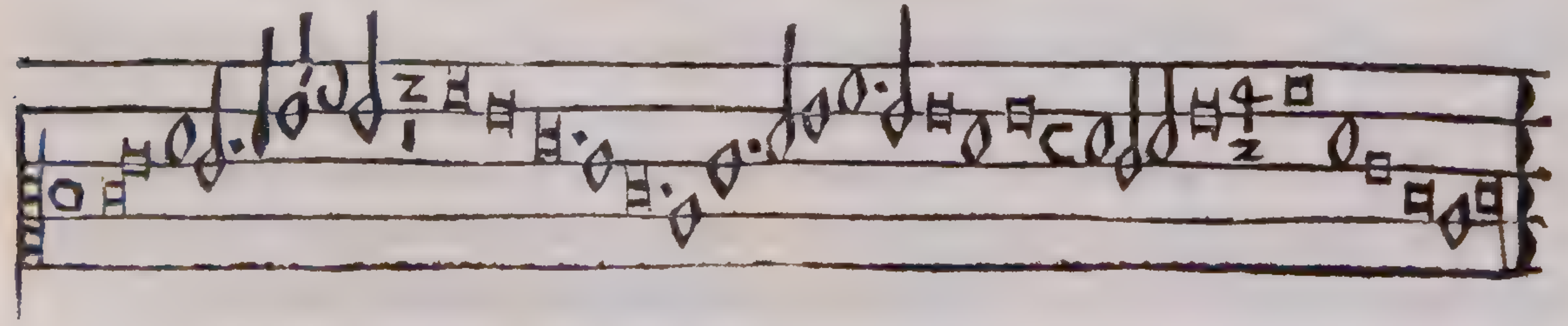

CANTVS

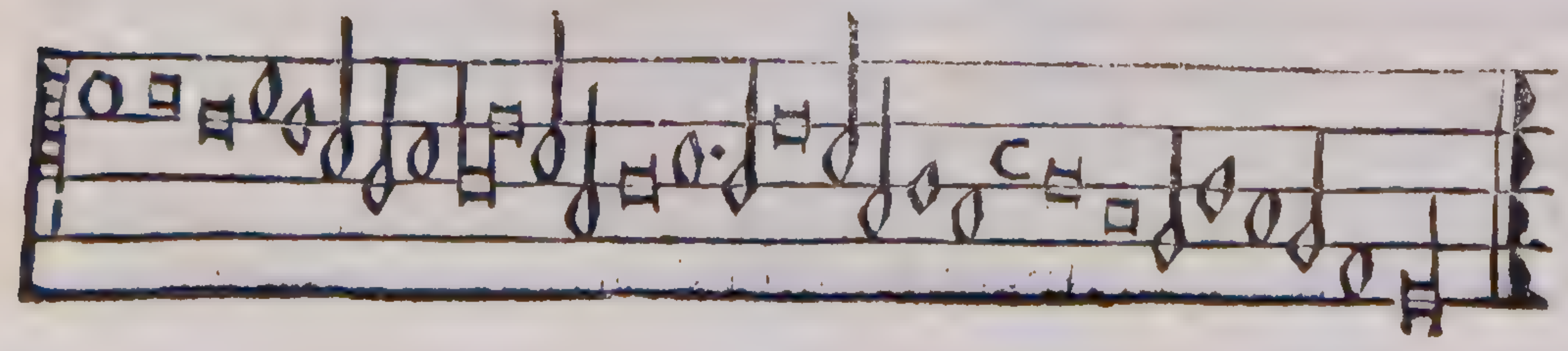

TENOR

Quod ſi ſubdupla proportio duplæ ipſi contraria eam fuerit inter notulas immediate ſubſecuta nullo temporis ſigno interpoſito quod naturalem eius potentiam impediat ipſa ſtatim dupla deſtruetur & ſequentes notulæ ſecũdum priorem (ante ſcilicet duplæ deſcriptionem) computabũtur numeroſitatem: propter extremorum in ipſis proportionibus oppoſitis diſpoſitam æqualitatem vt hoc probatur exemplo.

CANTVS

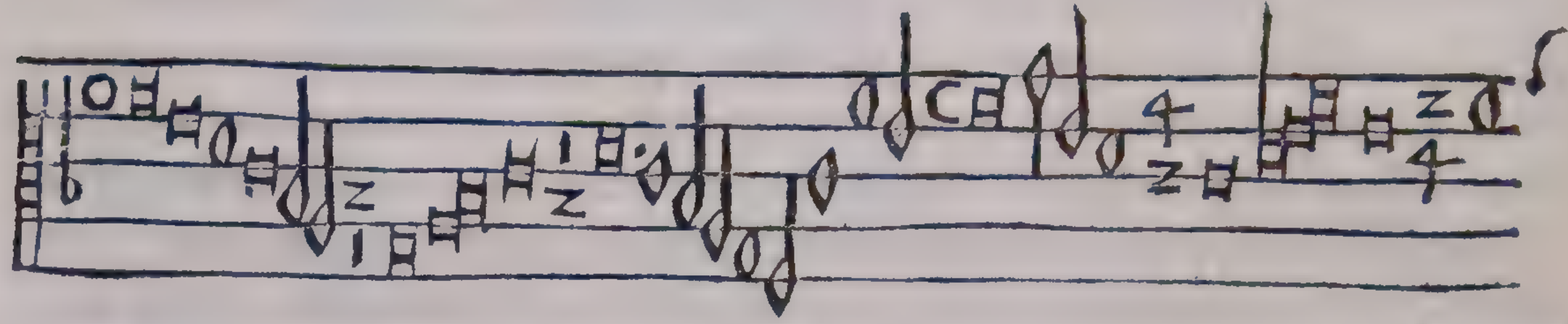

TENOR

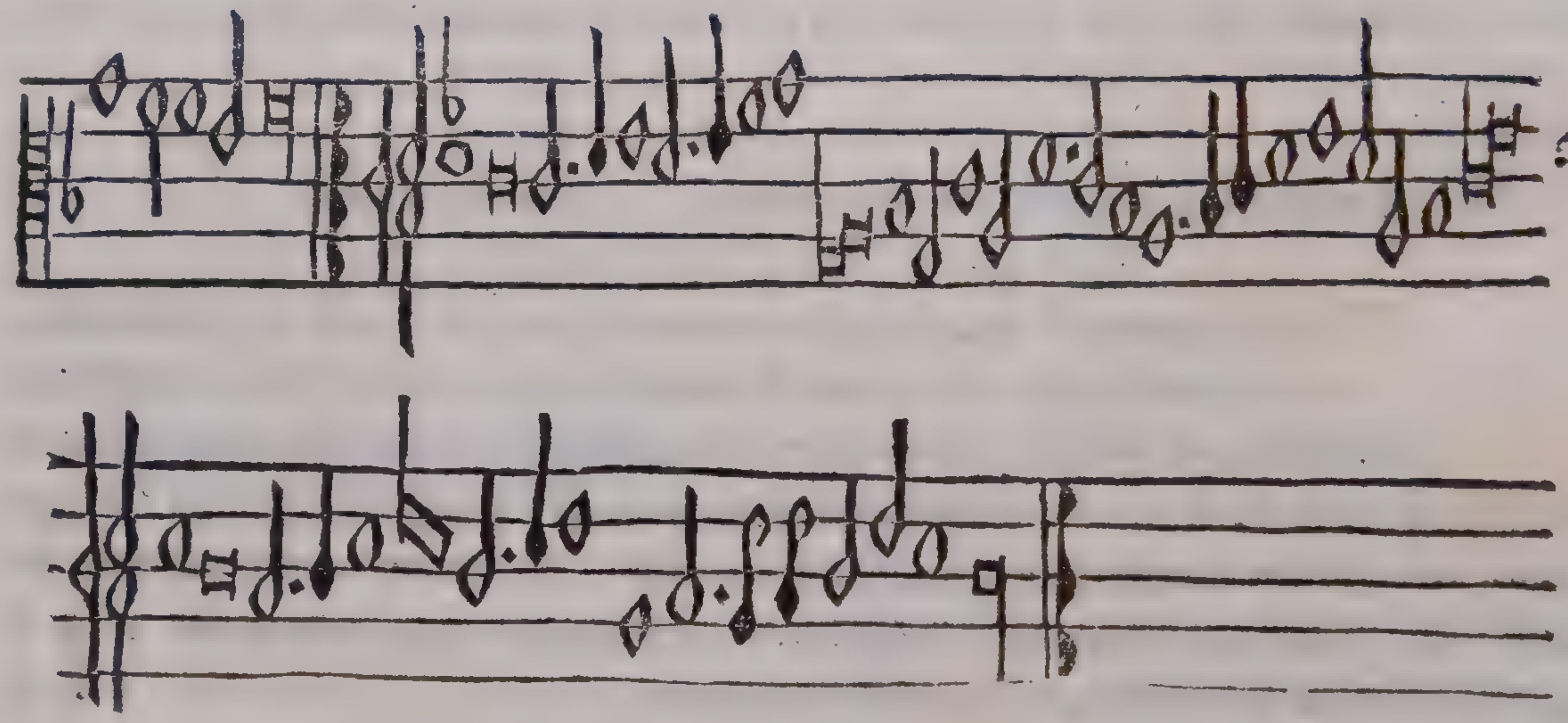

Deſtruitur item omnis proportio quum poſt proportionatas notulas fuerit ſignũ temporis perfecti vel imperfecti diſpoſitum. Solent & nonnulli duplam ipſam proportionem ſola binarij numeri ziphra deſcribere: quod ratione de ſeſqualtera in primo capite dicta erroneum videtur: cum proportio ſit duorum numerorum ad ſe inuicem conſyderatio. Plerũq; autem per canonem & ſine numeris denotatur in cantibus proportio dupla puta hac deſcriptione diminuitur in duplo. ac reliquæ pariter multiplices congrua canonis annotatione. Quandoq; autem per æqualia ſigna in ſingulis partibus cantilenæ diſpoſita inæqualis deſcribitur proportio: vt exempli gratia ſi notauero omnes cantilenæ partes videlicet cõcentum: tenorem & contratenorem vno eodẽq; proportionis ſigno puta ſub ſemicirculo qui imperfecti temporis ac binariæ ſemibreuiũ connumerationis ſignum

eſt . ſolo binarij numeri charactere pro dupla proportione diſpoſito : vt hoc concentu percipitur .

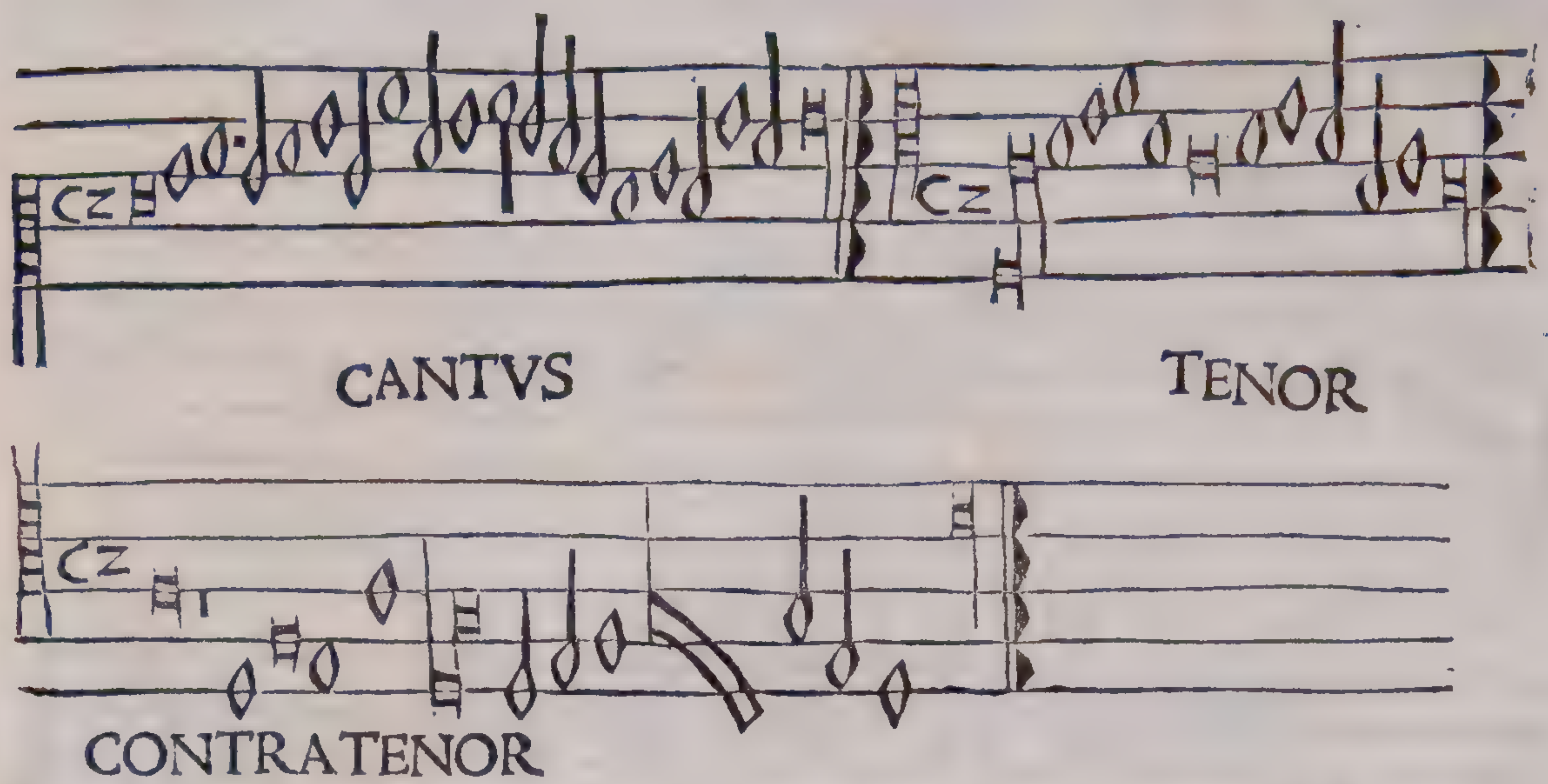

Sic enim ſumenda eſt huiuſmodi concentus conſyderatio : vt notulæ acutioris ad tenoris vel contratenoris notulas vel econuerſo ſecundum æqualitatis proportionem conſimili ſigno hinc inde deſcriptam minime cōducantur . verum potius cuiuſcunq; partis notulas in duplo velociores conſimilibus imperfecti temporis ſigno pręſuppoſitis : tāquam pręcedentibus in proportione cenſeo computandas . quod & Olreghem in cantilena Lautredantan diſpoſuit hoc modo . Olreghem

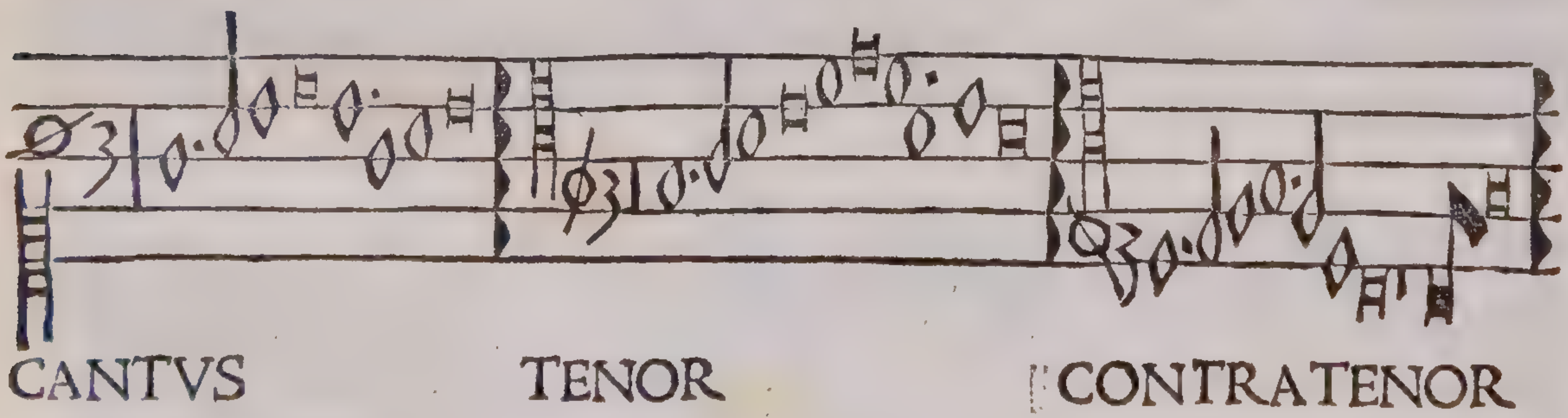

Nec tamen ſolius numeri diſpoſitionem in proportionis demonſtratione nō egrefero : nāq; pretactum eſt proportionem minus q̄ in duobus terminis non poſſe conſtitui .

De proportione tripla .

Tripla proportio ſecunda multiplicis generis ſpecies fit quum maior ſequentium notularum numerus comparatus & ſuperpoſitus minori præcedentium refertur & coæquatur ipſi minori comprahendens ipſum ter in ſe preciſe vt . 3 . ad . 1 .

& . 6 . ad . 2 . & . 9 . ad . 3 . & deinceps. In hac proportiõe tres notulæ æquiualent vni ſibi ipſis nomine & quantitate conſimili: ita vt vnaquæq; ipſarum trium diminuatur de duabus tertijs partibus propriæ quantitatis. Figuratur autẽ in cantilenis hoc modo $\frac{3}{1}$ vel ſic $\frac{6}{2}$ vel $\frac{9}{3}$ quod præſens declarat concentus.

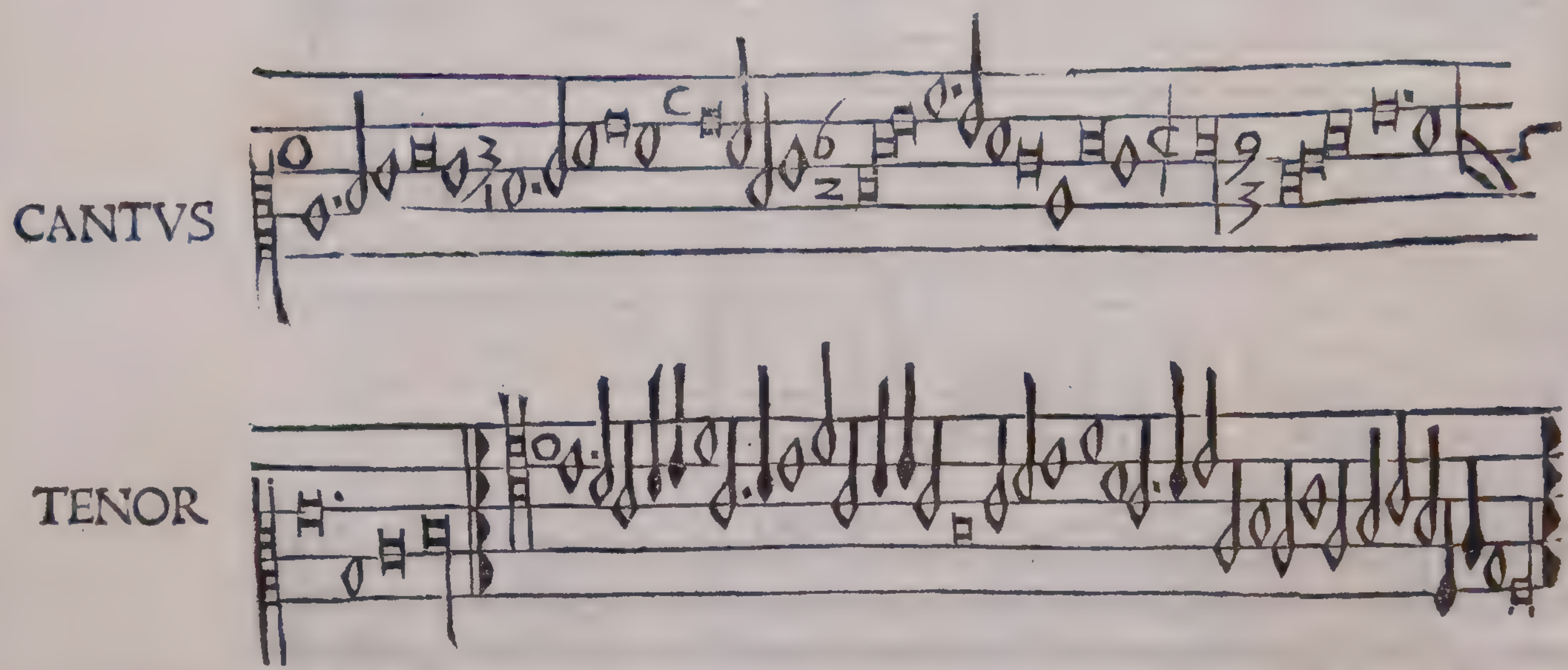

Quod ſi in figuris ſeu notulis poſt triplam proportionem diſpoſita fuerit ſubtripla quæ ei contraria eſt: tripla ipſa mox deſtruetur: & notulæ ſequentes ipſam ſubtriplam ad priorem notularum quæ ſcilicet ante triplam fuerat reducẽtur cõſyderationem. Id quoq; ex ſingulis oppoſitis producitur quum ſeſe inuicem immediatæ ſubſequuntur: nãq; extremorum ſemper æqualitas pernotatur: vt hoc diſponitur concentu.

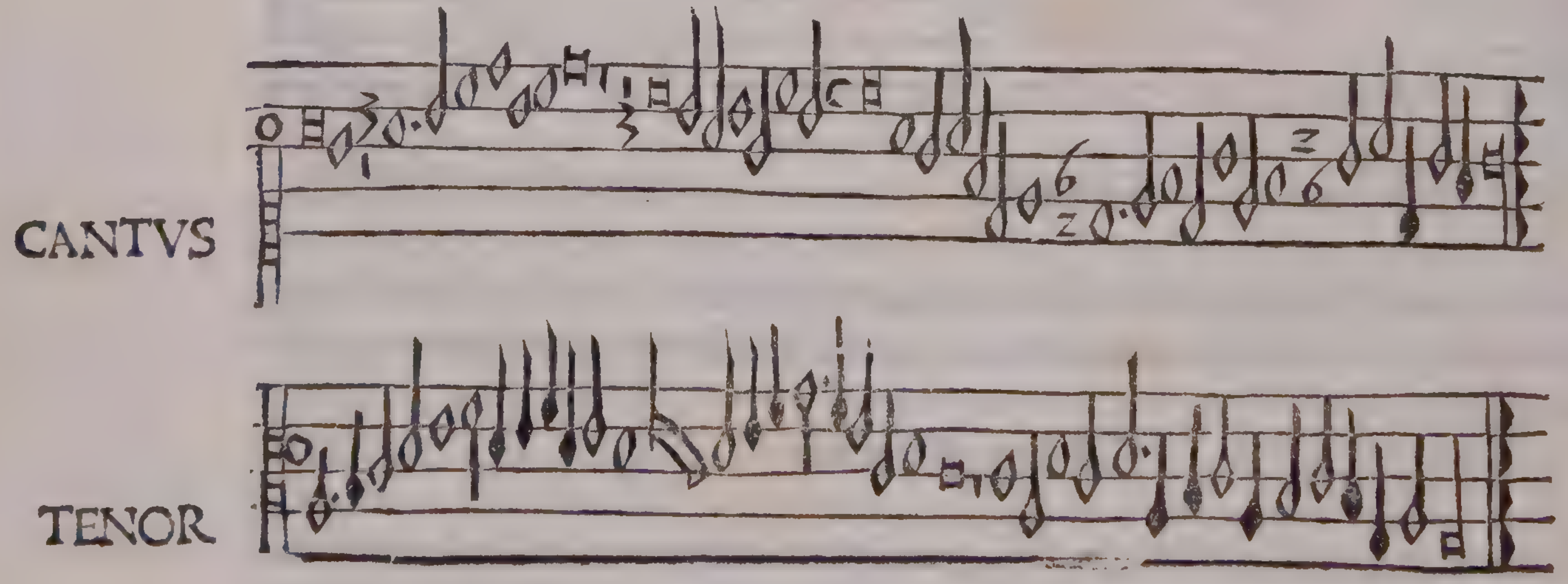

De Proportione quadrupla.

Quadrupla proportio tertia multiplicis generis ſpecies fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium numerũ relatus coæquatur ipſi minori : continens ipſum quater preciſe vt . 4 . ad . 1 . & . 8 . ad . 2 . & . 12 . ad . 3 . In hac enim proportione quattuor notulæ vni & nomine & quantitate ſibi ipſis conſimili computantur & æquiualent : ita vt ſingulaquæquæ ipſarum quattuor minuatur de tribus quartis partibus ſui quantitatiui valoris . Et deſcribitur inter notulas hoc modo $\frac{4}{1}$ $\frac{8}{2}$ $\frac{12}{3}$ vt hac concentus diſpoſitione notatur.

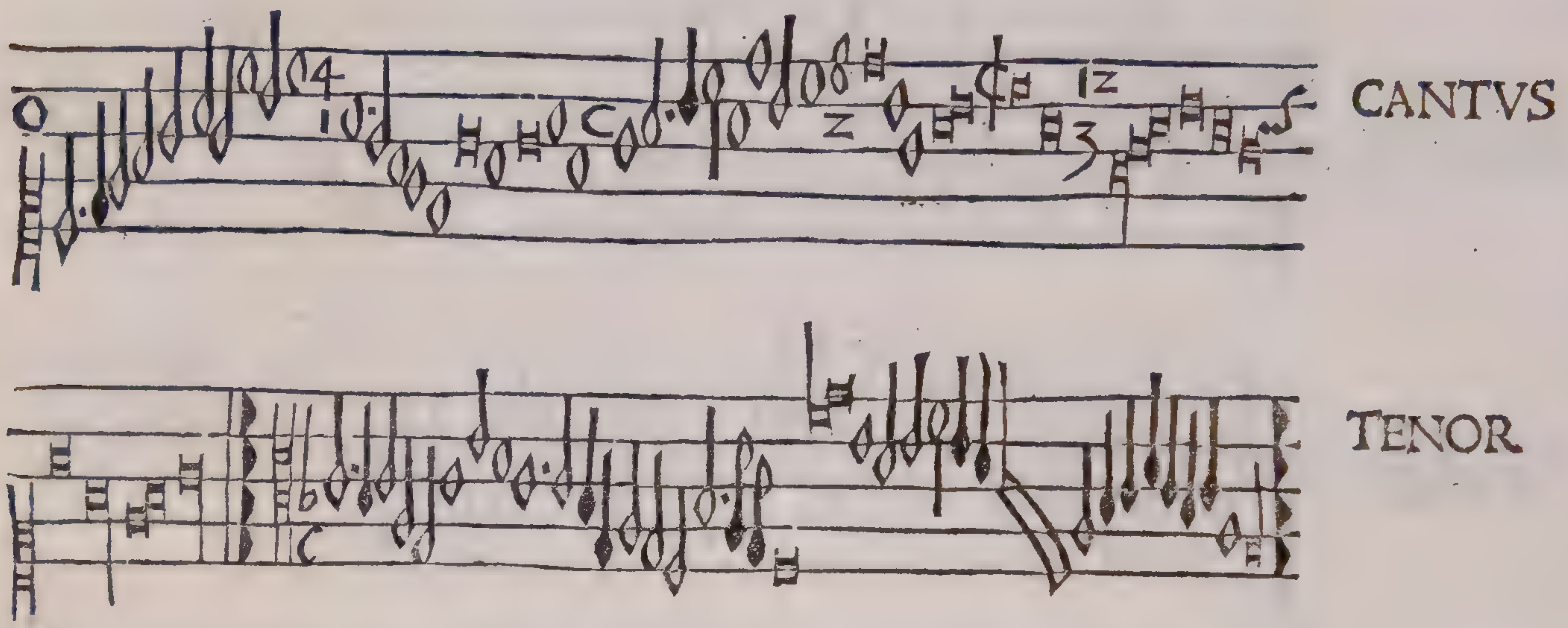

Diſpoſita aũt immediate in notulis ſubquadrupla ꝙ quadruplæ cõtrarium operetur effectum mox quadrupla ipſa obruet : vt hoc conſtat exemplo.

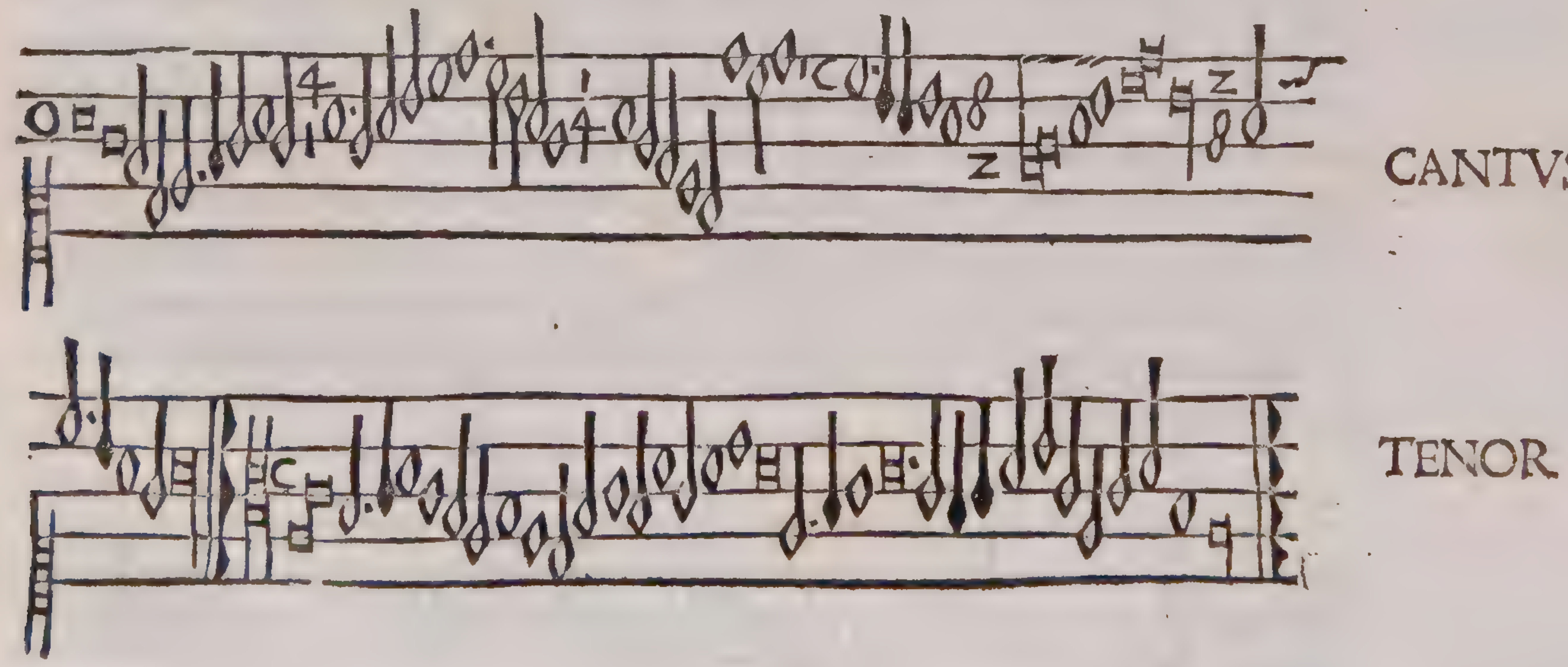

De Proportione quintupla.

Quintupla proportio quæ quarta multiplicis generis eſt ſpecies fit quum maior ſequentiũ notularum numerus minorem præcedẽtium in ſe cõprahẽdit quinqȝ preciſe : ipſi minori æquiualens in potentia : vt . 5 . ad . 1 . & . 10 . ad . 2 . & . 15 . ad . 3 . In hac proportione quinqȝ notulæ æqualent in pronũciatione ac temporis mẽſura vni ſibi ipſis & nomine & quãtitate conſimili : ita vt vnaquæqȝ ipſarum quinqȝ minuatur de quattuor quintis partibus propriæ potentiæ . atqȝ deſcribitur in notulis hoc modo $\frac{5}{1}$ $\frac{10}{2}$ $\frac{15}{3}$ vt hic patet.

CANTUS

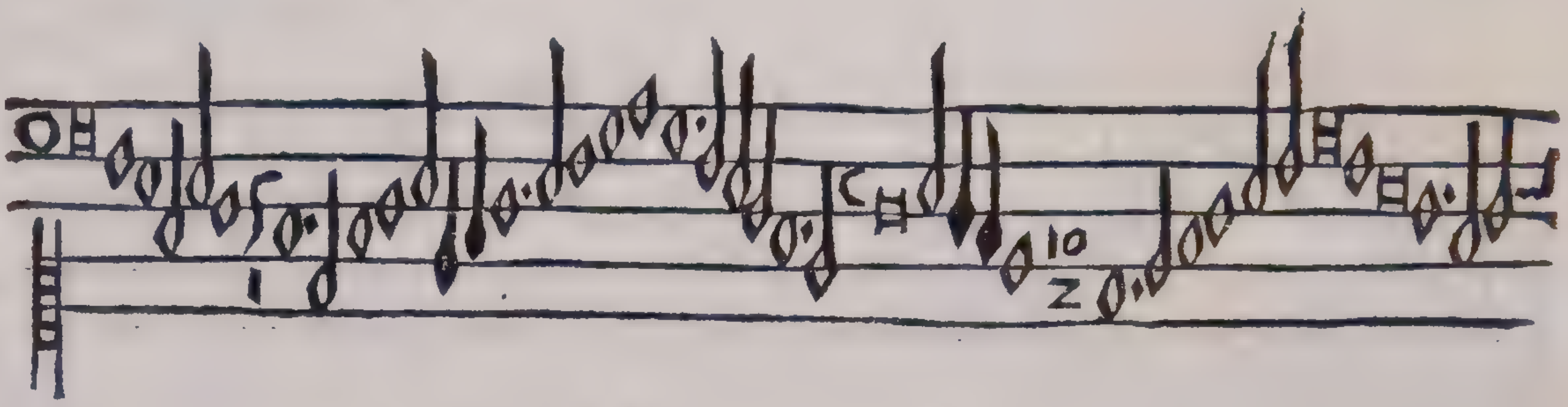

TENOR

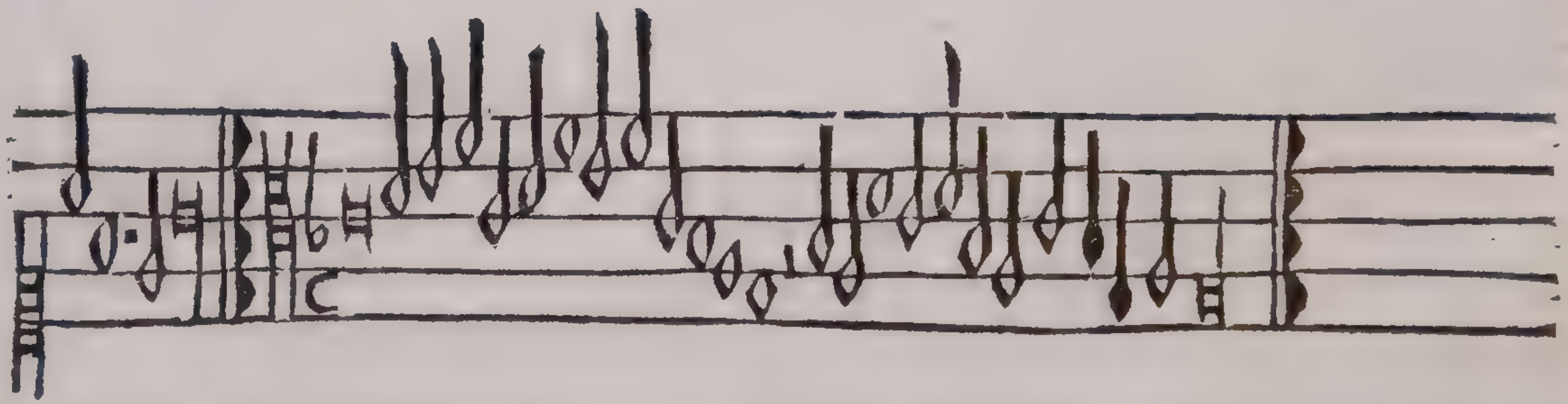

Nota

Erit quoqȝ & in cęteris ꝓportionibus maioris inæqualitatis cuiuſcũqȝ generis generaliter admittẽdum vnãquãqȝ notulã maioris numeri de tot propriæ numeroſitatis particulis eſſe minuẽdam quot fuerint vnitates in amborũ terminorum differentia diſpoſitæ : vt exẽpli gratia : qñ qnarius numerus ad vnitatem ꝓportionẽ qntuplam ꝑficit : ꝓpria vniuſcuiuſqȝ vnitatis in qnario cõpræhenſæ numeroſitas erit ipſa quinaria ita vt vnaquæque earũ in qnqȝ diminutas partiunculas diſtinguatur : At cum qnarij ad vnitatẽ differentiam efficiat quaternarius ſingulæquæqȝ vnitates quinarij de quattuor quintis partibus propriæ quantitatis æqualiter minuunt̃ . Eſtqȝ cõſimilis in cæteris adhibenda conſyderatio . Diſpoſitą autem in notulis ꝑ immediatam conſequentiam ſubquintupla ſubſequentes notulæ ad priorem remeabunt diſpoſitionem vt hic patet.

CANTUS

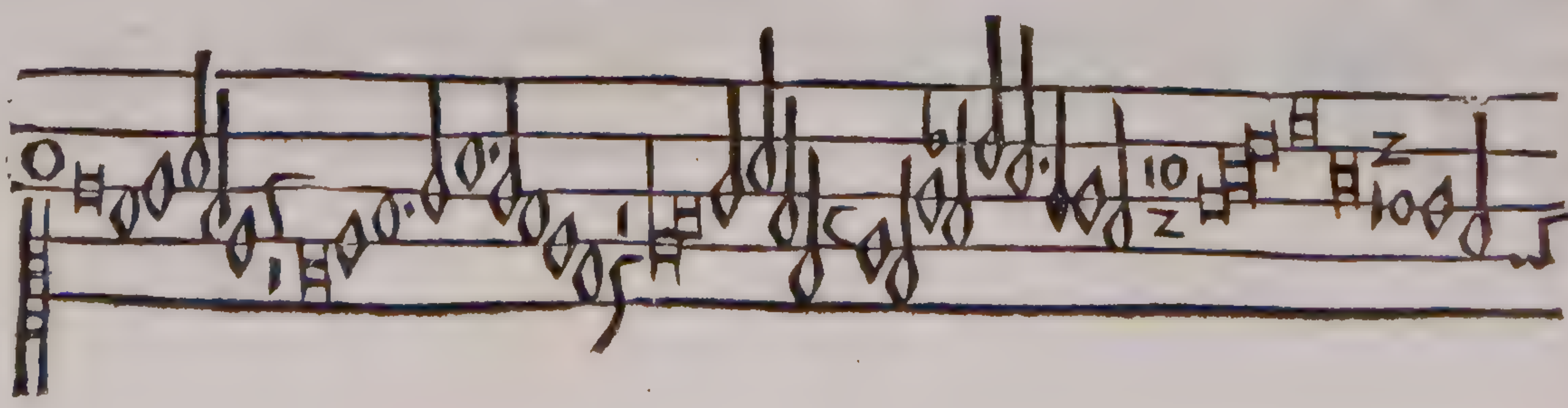

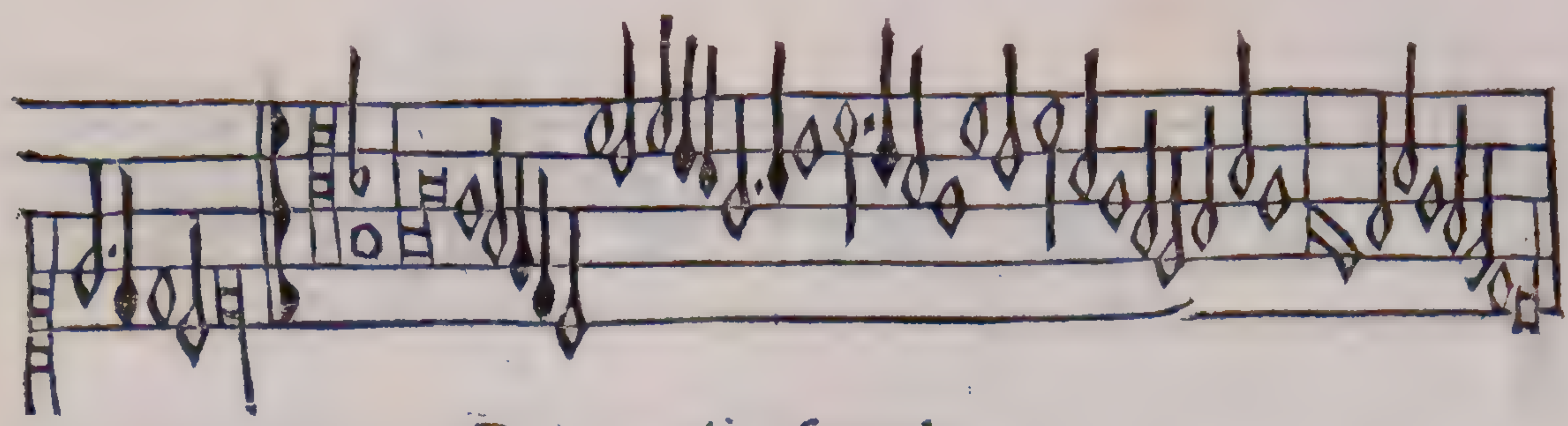

TENOR

De proportione sextupla.

Sextupla proportio quinta multiplicis generis species fit quum maior sequētium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus: cum in se cōpræhendit sexies precise: & æquiualet ei in quantitate & temporis mensura vt. 6. ad. 1. & . 12. ad. 2. & . 18. ad. 3. Sex enim notulæ secundum hanc dispositionem vni sibi consimili æquiualent & coæquantur ita vt singulæquæquæ ipsarū sex diminuantur de quinq; sextis partibus sui quantitatiui valoris. Describitur enim in notulis hoc modo 6 12 18 quod hoc monstratur exemplo.

1 2 3

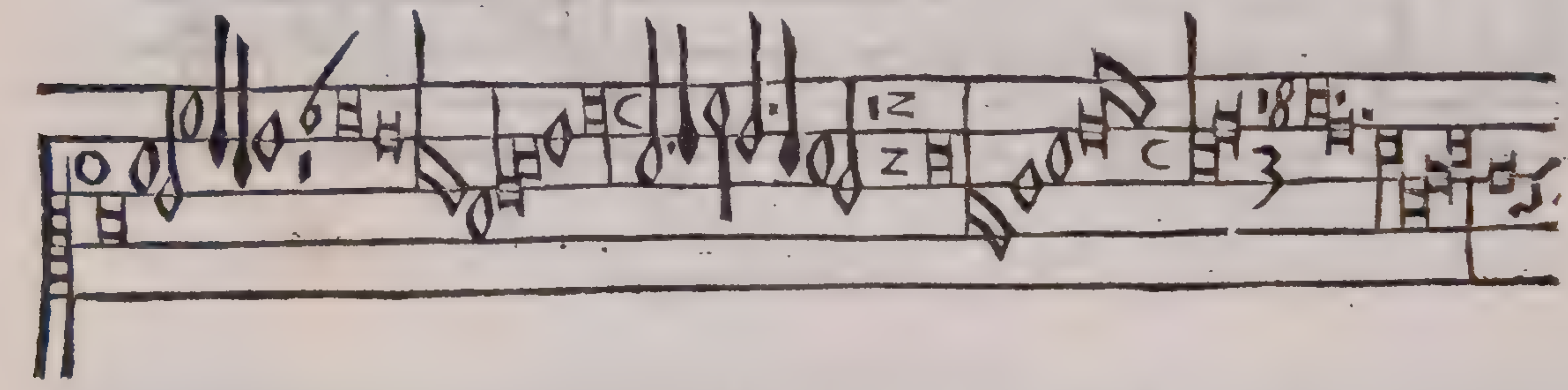

CANTVS

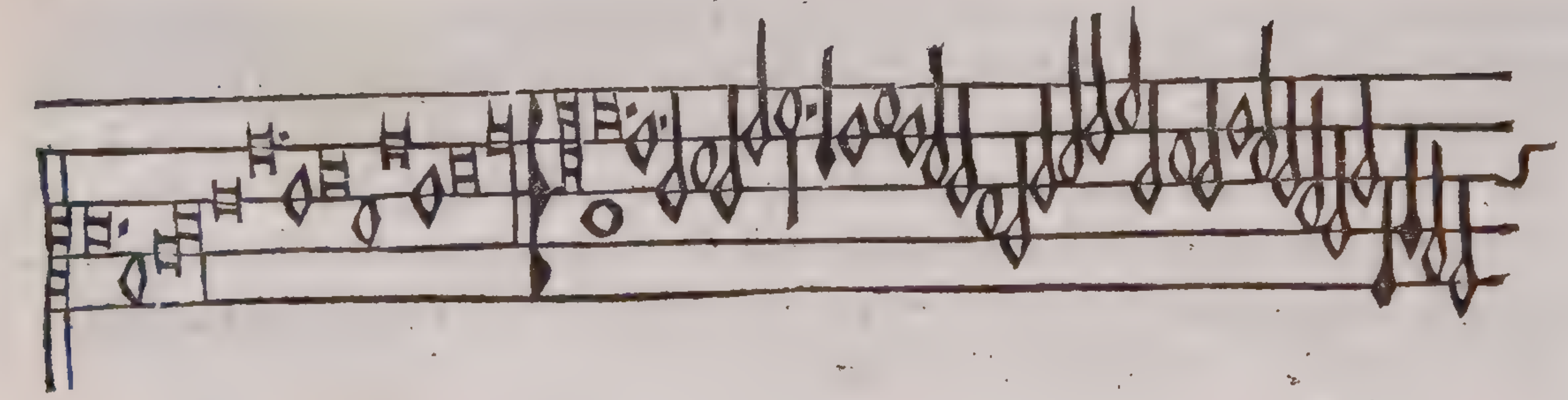

TENOR

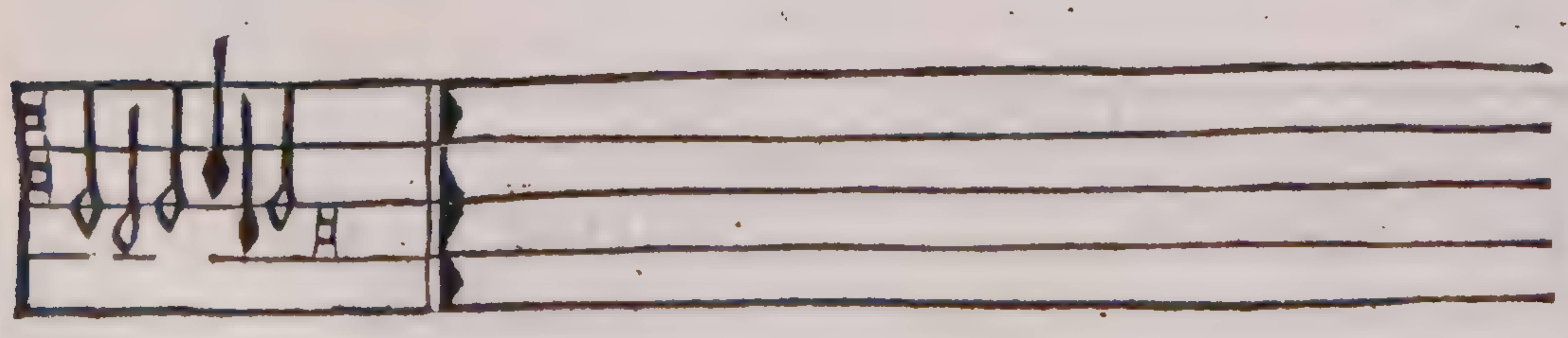

Si autem subsextupla proportio post sextuplam fuerit immediate disposita tunc sextupla dirimetur vt hoc constat concentu.

CANTVS

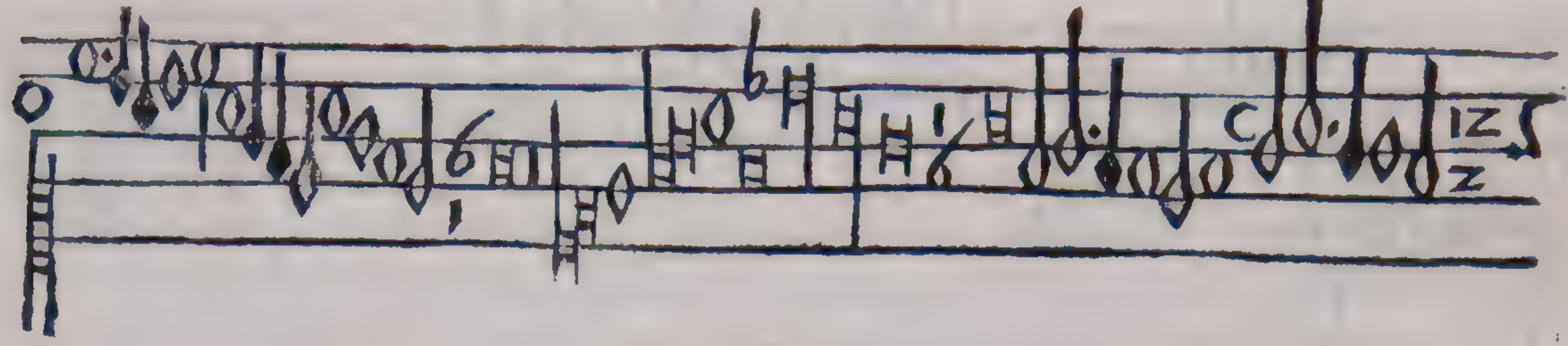

TENOR

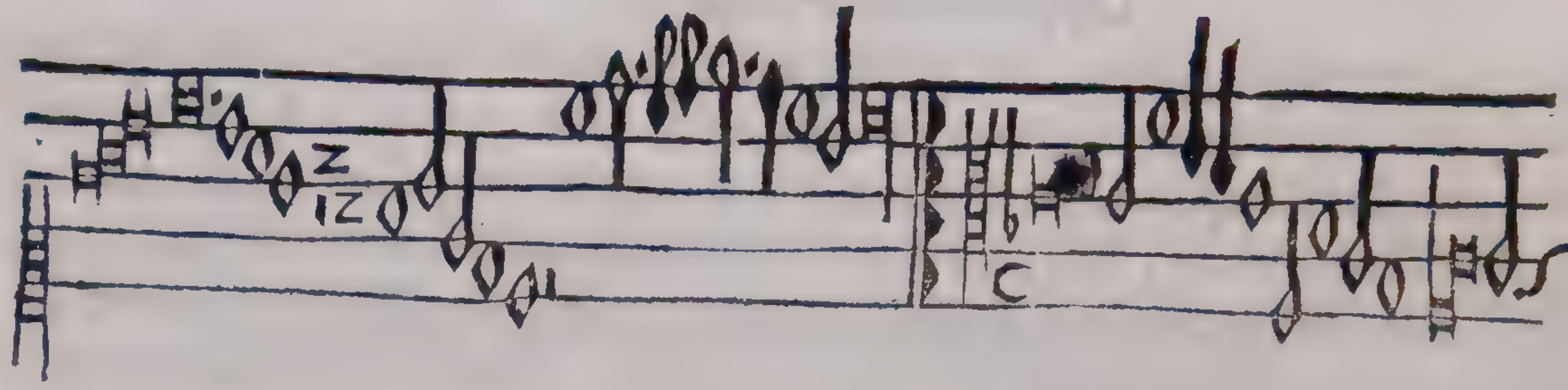

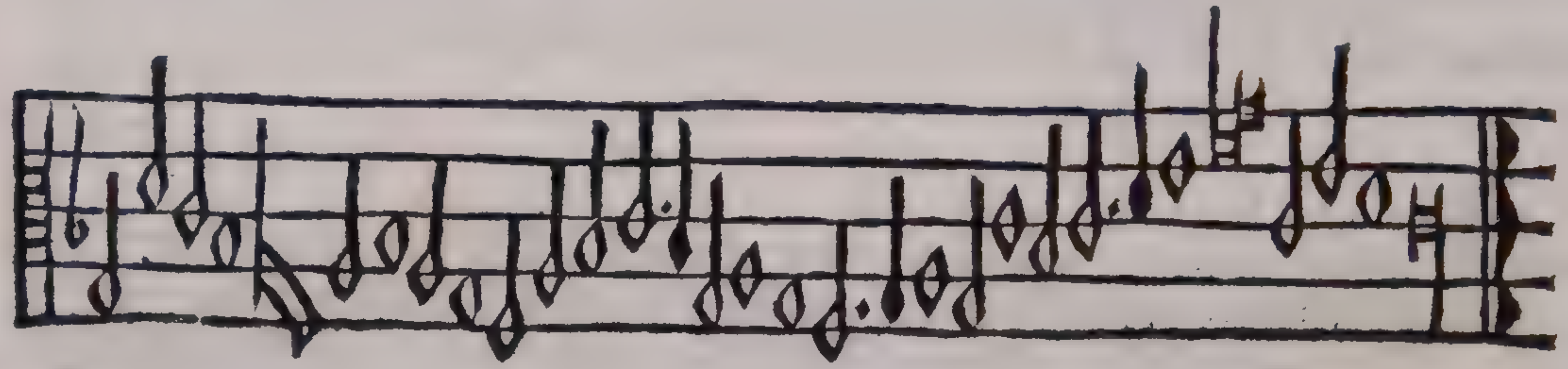

De Proportione ſeptupla.

Septupla proportio ſexta multiplicis generis ſpecies fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet eũ ſepties preciſe: æquiualens ipſi in quantitate & menſura vt .7. ad .1. & .14. ad .2. & .21. ad .3. Septem enim notulæ hoc modo comenſurantur vni ſibi cõſimili ita vt vnaquæq; ipſarum ſeptem diminuatur de ſex ſeptenis partibus ſui valoris. Et figuratur in cantibus hoc modo $\frac{7}{1}$ $\frac{14}{2}$ $\frac{21}{3}$ quod præſens concentus elucidat.

CANTVS

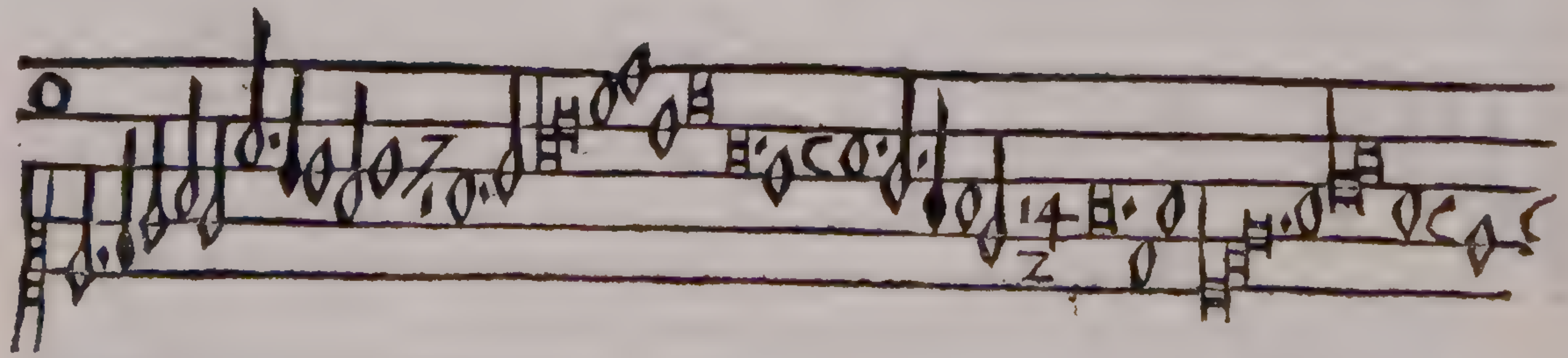

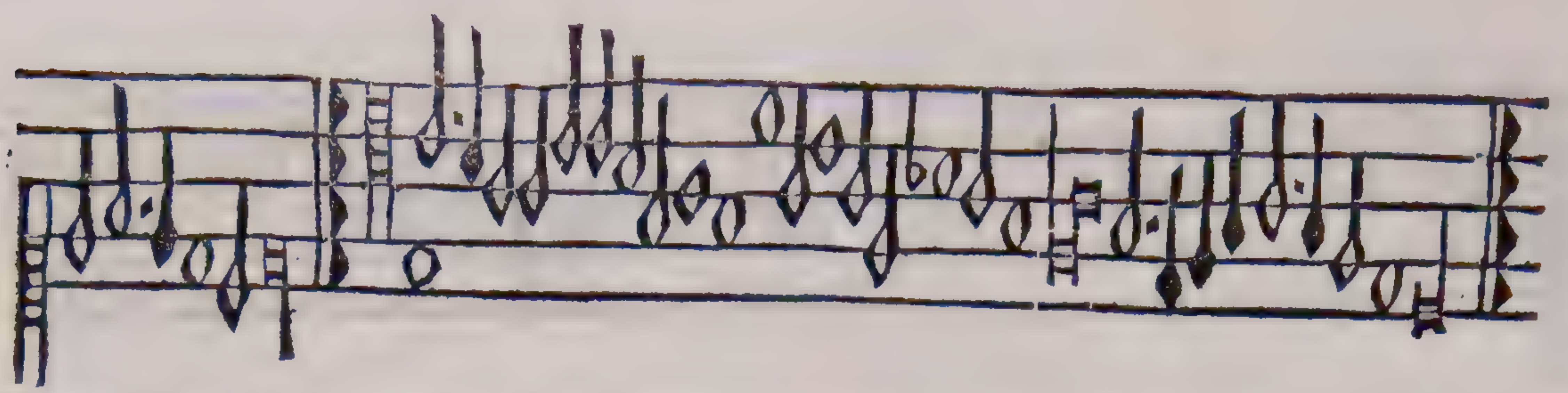

Quod ſi poſt ſeptuplam fuerit immediate appoſita ſubſeptupla quæ ipſi oppoſita eſt: tunc ſeptupla ipſa deſtruetur vt hoc percipitur concentu.

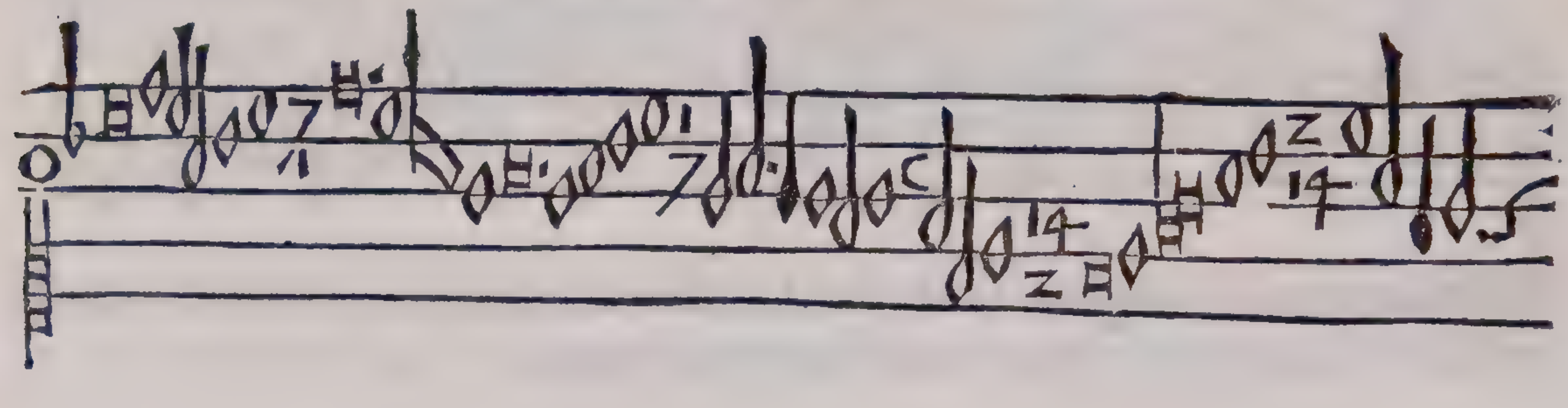

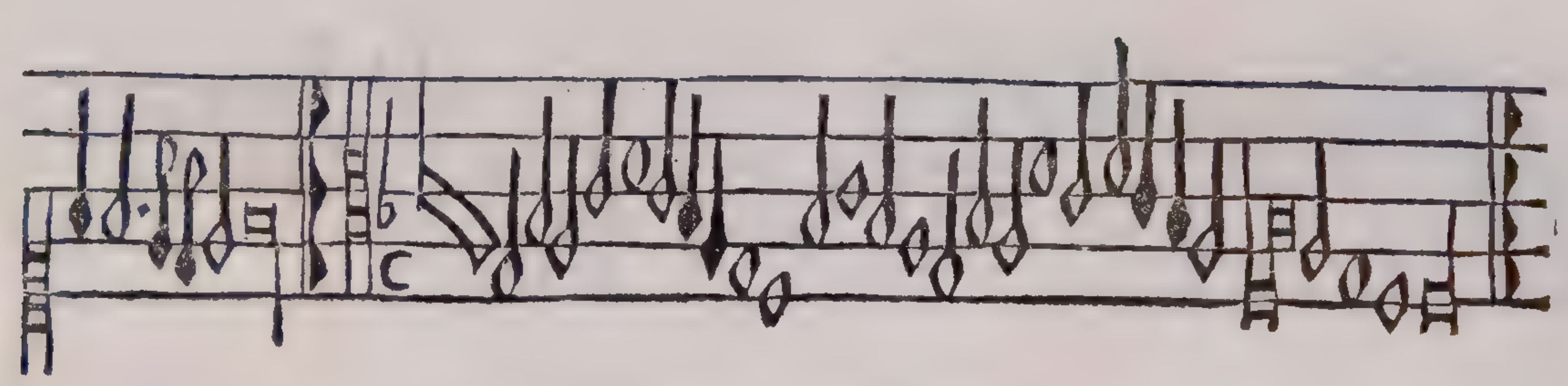

De Proportione octupla.

Octupla proportio quæ multiplicis generis ſeptima ſpecies eſt in ordine: fit quũ maior ſubſequentium notularum numerus ad minorem præcedẽtium notularum numerum relatus compræhendit ipſum octies in ſe preciſe æquiualens ei in potentia: vt . 8 . ad . 1 . & . 16 . ad . 2 . & . 24 . ad . 3 . Hæc enim proportio octo notulas vni ſibi ipſis conſimili æquifacit ita vt vnaquæquæ ipſarum octo minuatur de ſeptem octauis partibus propriæ quãtitatis. & figuratur in cantilenis hoc modo 8 16 24 vt hoc conſtat exemplo.

1 2 3

Verte folium.

CANTVS

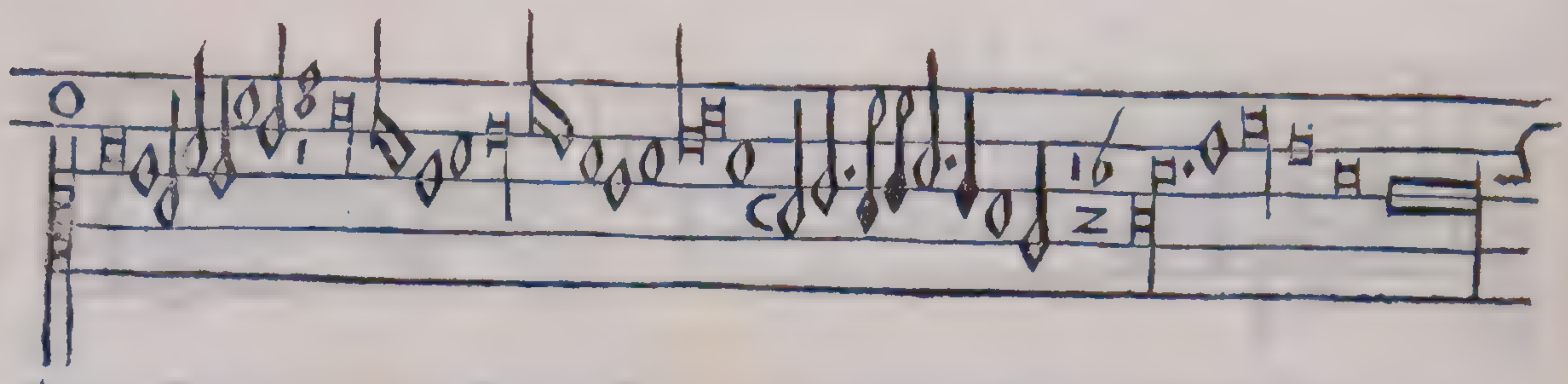

TENOR

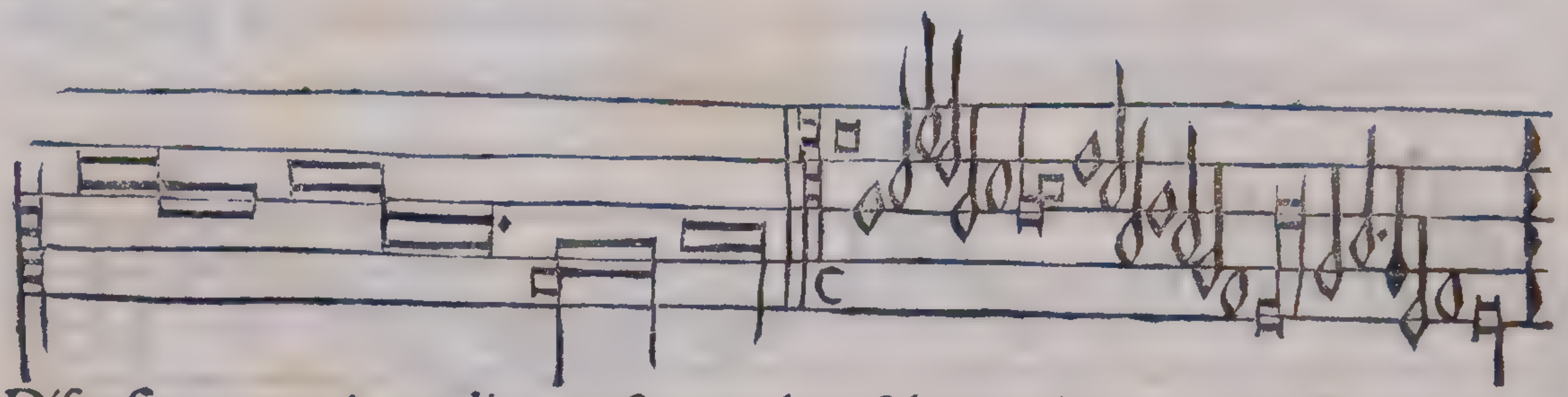

Disposita autem immediate post octuplam suboctupla : quoniã ipsi octuplæ opposita est : octupla ipsa mox euanescet : vt hic patet.

CANTVS

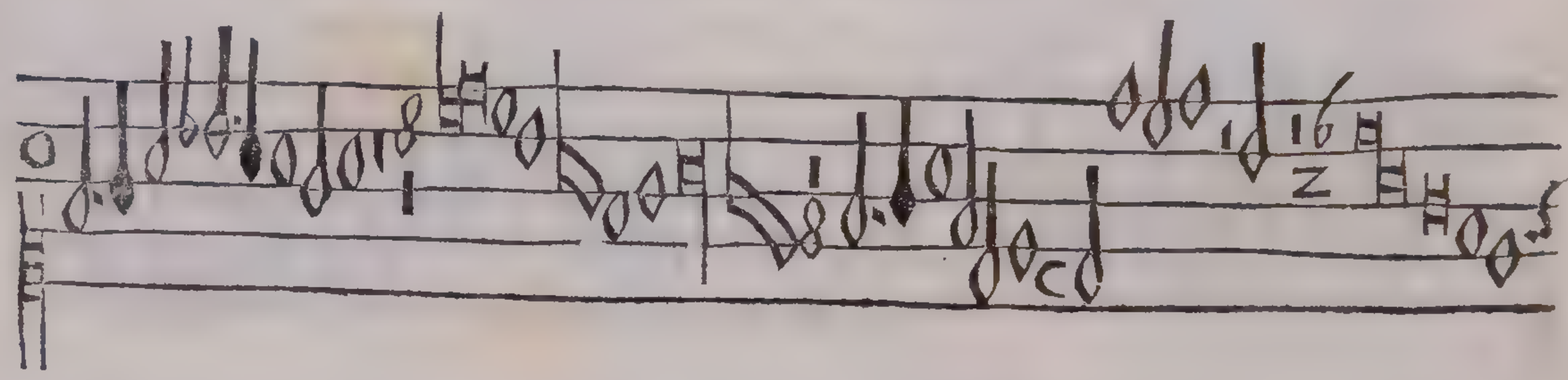

TENOR

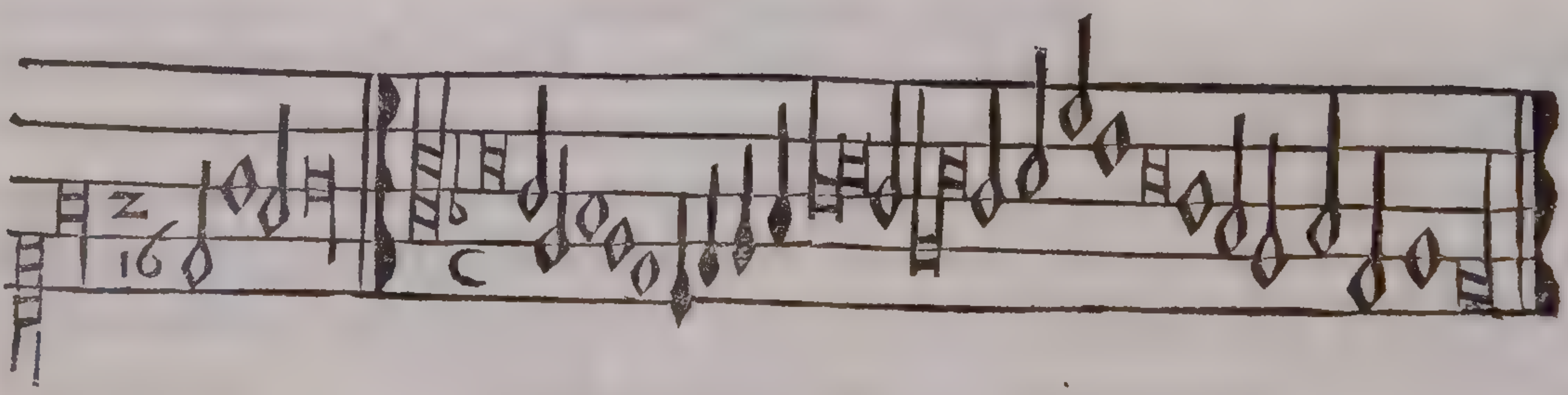

De Proportione nonupla.

Nonupla proportio octaua multiplicis generis species : fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus compræhendit eũ nonies in se precise & coæquatur ei in quantitate & mensura : vt . 9 . ad . 1 . & . 18 . ad . 2 . & . 27 . ad . 3 . Nouem enim notulæ in hac proportione vni sibi ipsis consimili æquiualent : ita vt singulaquæquæ ipsarum nouem de octo nonis partibus propriæ quantitatis diminuatur . Et in notulis describitur hoc modo 9 18 27 vt hic patet.
1 2 3

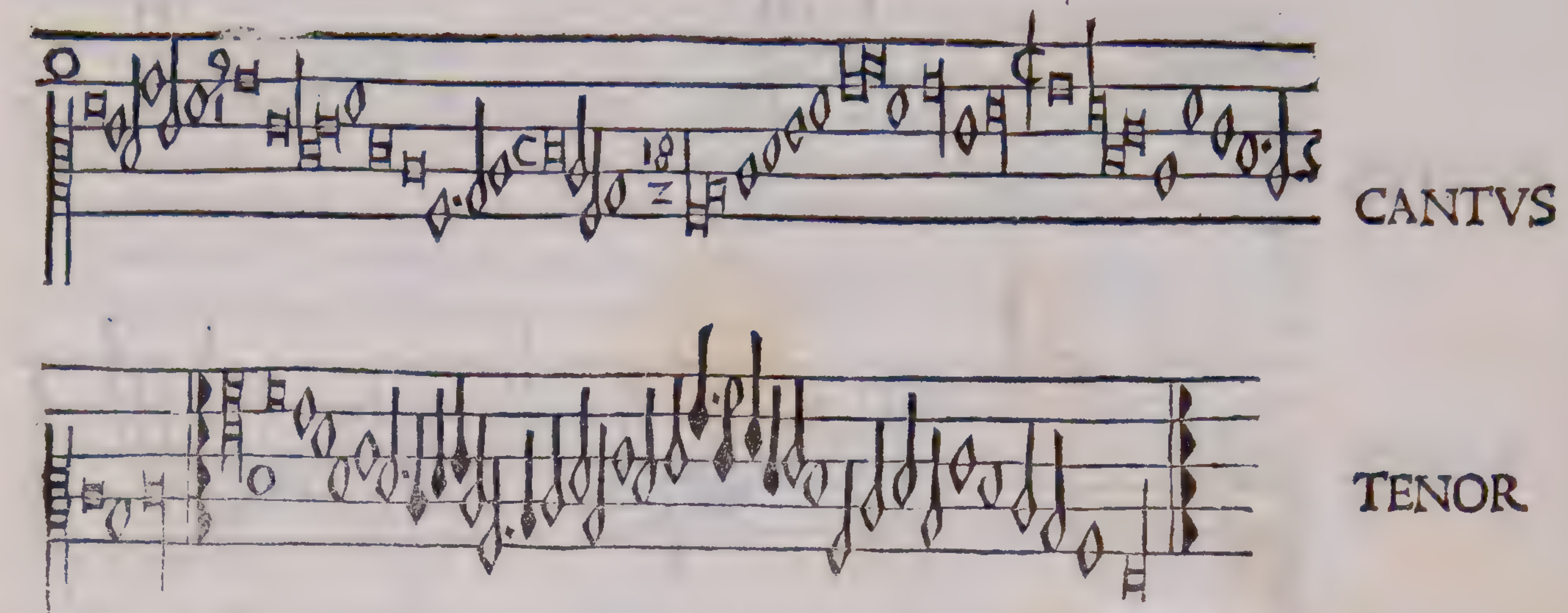

Quod ſi ſubnonupla fuerit immediate nonuplam ſubſequta : tunc nonupla ipſa obmuteſcet vt hoc percipitur concentu.

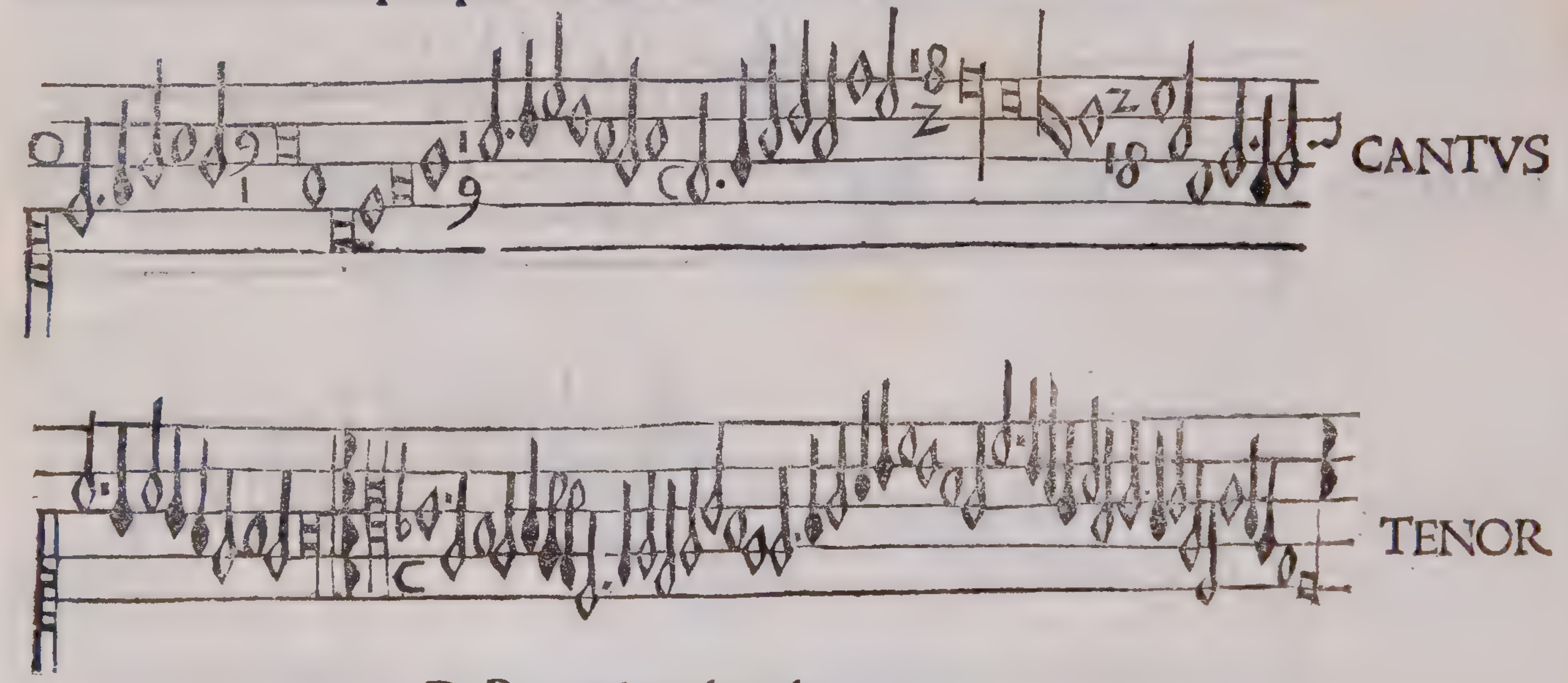

De Proportione decupla.

Decupla proportio nona multiplicis generis ſpecies fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentiũ relatus continet ipſum decies preciſe & æqualet ei in potẽtia & menſura . vt . 10 . ad . 1 . & . 20 . ad . 2 . & . 30 . ad . 3 . In hac enim proportione decem notulæ commenſurantur vni nomine & quantitate ſibi conſimili : ita vt vnaquæquæ ipſarum decem diminuatur de nouem denis partibus ſui quantitatiui valoris : Figuratur quidem in cantilenis hoc modo 10 20 30 quod hoc concentu notiſſime diſponitur.

1 2 3

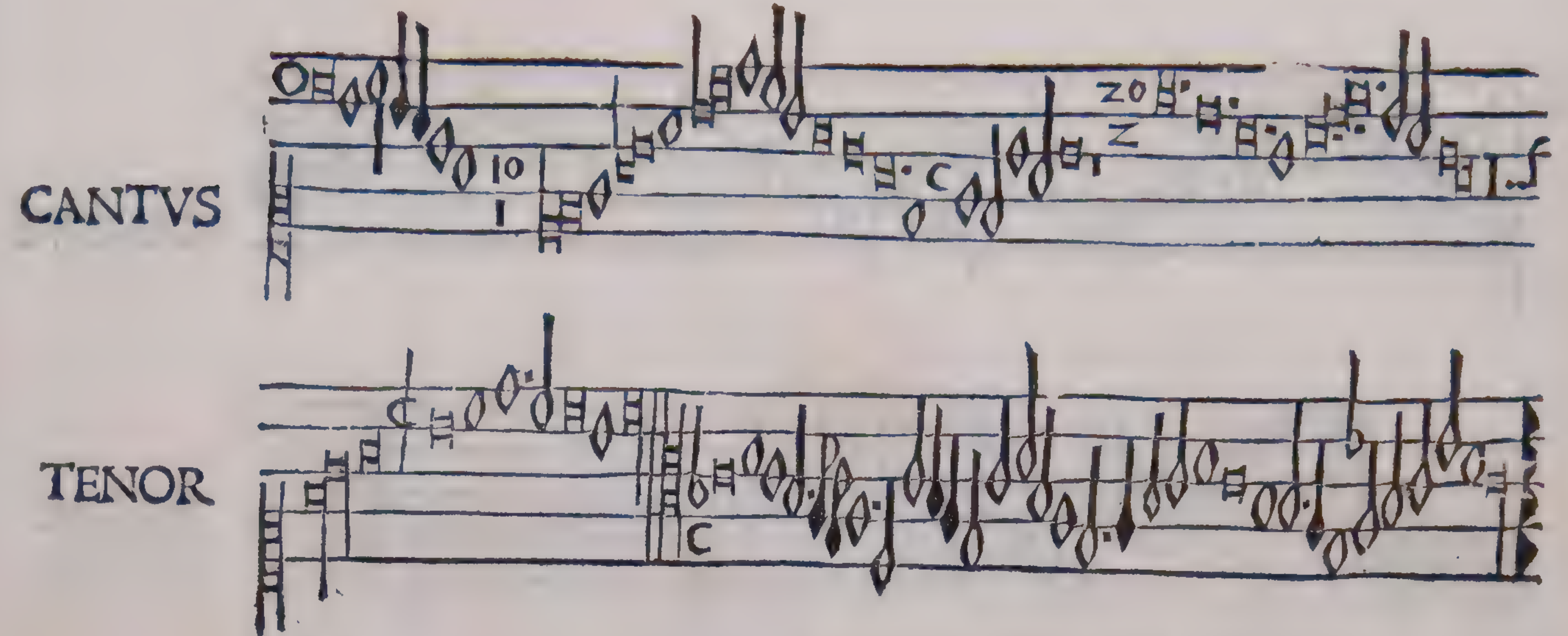

Subdecupla autem proportio post decuplam immediate disposita: ipsam corrũpit & destruit vt hac descriptione percipitur.

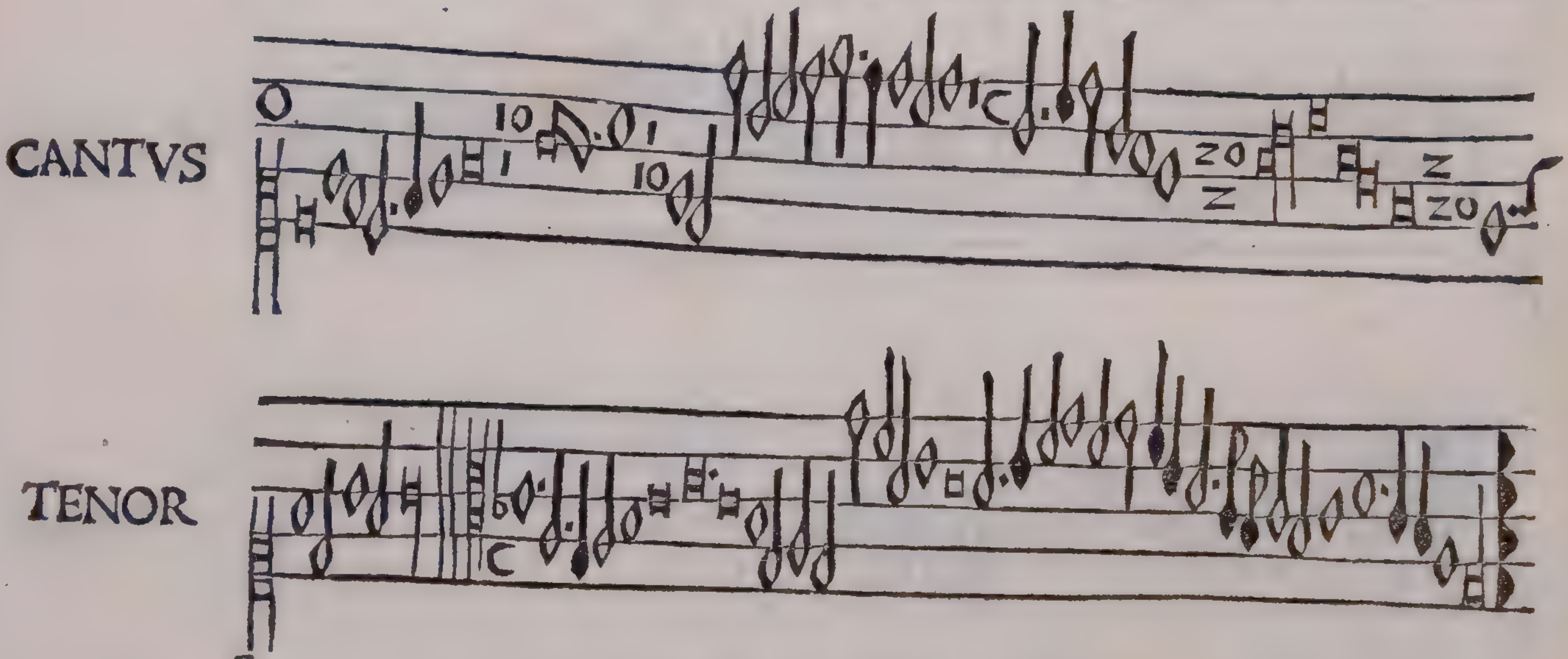

Sunt enim huius multiplicis generis species infinitę: quas musicorum diligentiæ relinquimus exquirendas.

De Genere submultiplici quod primũ est minoris inæqualitatis, & eius speciebus. Caput quartum.

s Vbmultiplex genus quod primũ est minoris inæqualitatis fit quum minor notularum numerus comparatus & superpositus maiori refertur ad ipsũ maiorẽ: pluries ĩ eo p̃cise cõprahẽsus vt .1. ad .2. & .1. ad .3. & .1. ad .4. & .2. ad .4. & .2. ad .6. & .2 ad .8. & deinceps. Coęquat̃ .n.

minor numerus maiori : ita vt singulæ minoris vnitates augumẽtum suscipiãt de tot propriæ numerositatis particulis quot fuerint vnitates terminorum differentiam constituentes : vt verbi causa : si subtriplam his numeris deduxero . 3 . ad . 9 . quoniam senarius differẽtiam implet : vnaquæquæ vnitas ternarij augetur de sex tertijs partibus propriæ quantitatis . Id quoq; euenit in cuntis minoris inæqualitatis generibus . Huius enim submultiplicis generis infinitæ sunt species : Prima est subdupla . secunda subtripla : tertia subquadrupla : quarta subquintupla & deinceps .

De Proportione subdupla .

Subdupla proportio fit quum minor sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus continetur in eo bis precise : æquiualens ei in quantitate & mensura vt . 1 . ad . 2 . & . 2 . ad . 4 . & . 3 . ad . 6 . In hac enim proportione vnaquæquæ notula minoris numeri æquiualet & commensuratur duabus sibi nomine & quantitate consimilibus ita vt duplũ propriæ quantitatis acquirat : & describitur in cantilenis hoc modo 1 2 3 quod hoc patet concentu.
2 4 6

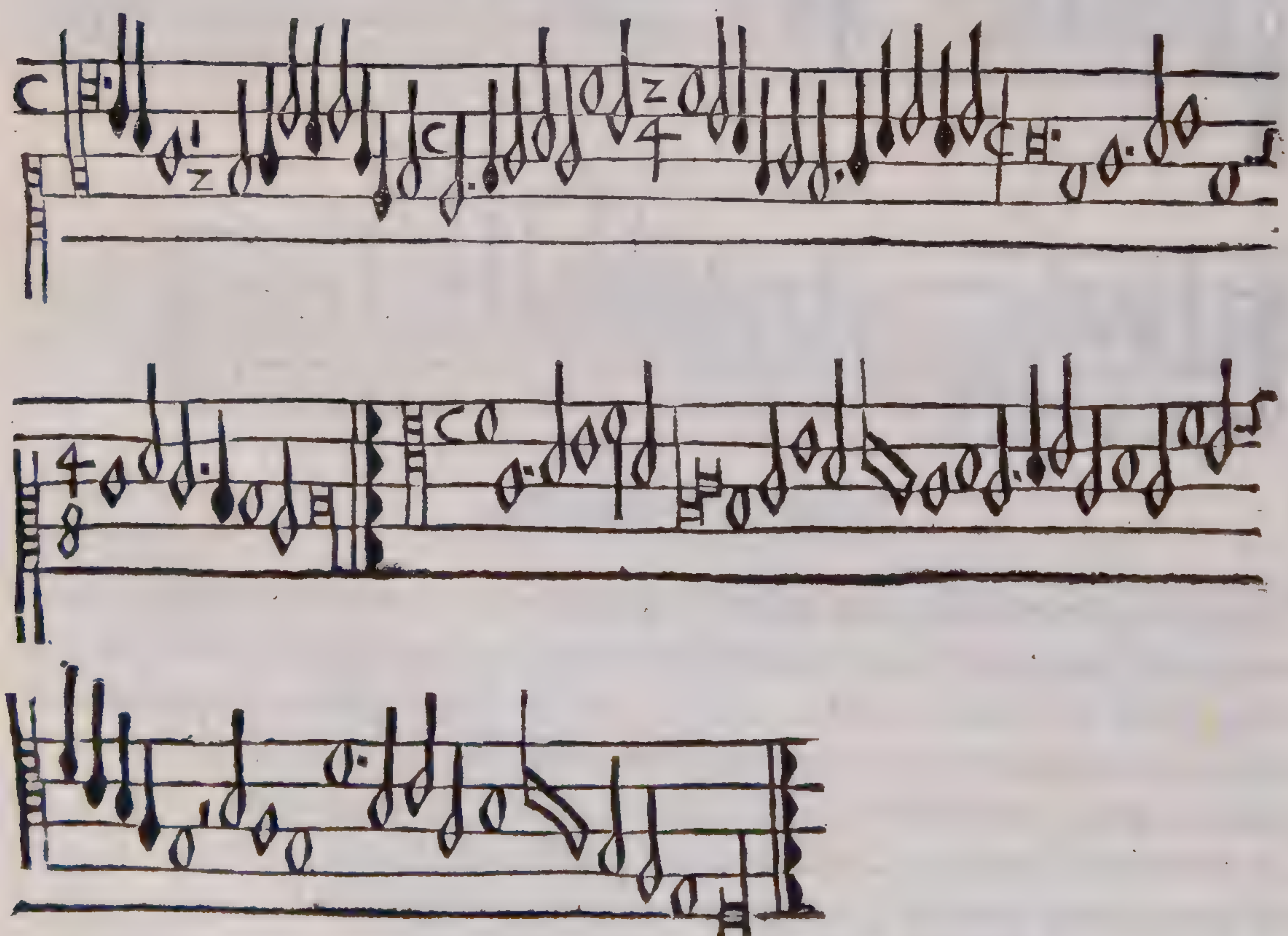

CANTUS

TENOR

Solet plerũq; hæc ſubdupla proportio a cantoribus canonis deſcriptione probari: quum aſcribitur Creſcit in duplo: neq; aliter q̃ vel proprijs characteribus: vel ipſo canone (quod nonnullorum pace dixerim) ſubduplam ipſam in cantilenis ſentio diſponẽdam. Verum cum dupla proportio ſubduplæ contraria ſit & oppoſita: ſi ſubduplam ipſam immediate fuerit ſubſecuta: mox ſubdupla ipſa euaneſcet & deſtruetur: quod præſens concentus demonſtrat.

CANTUS

TENOR

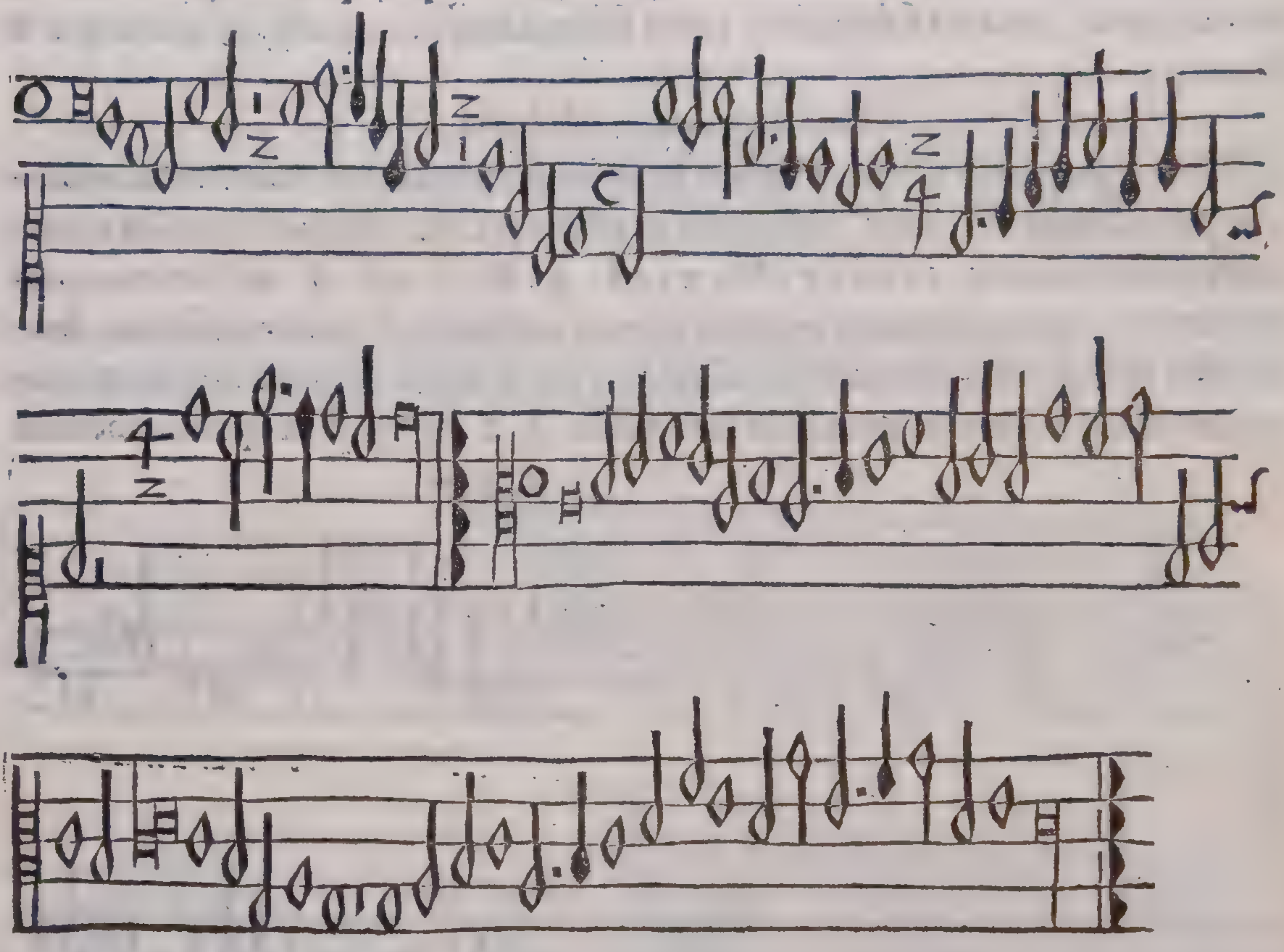

De Proportione ſubtripla.

Subtripla proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus cõpræhenditur in ipſo ter preciſe æquipotẽs ei in quãtitate vt .1. ad .3 & .2. ad .6. & .3. ad .9. Hæc quidem proportio vnãquãq; minoris numeri notulam tribus ſibi conſimilibus commẽſurat: ita vt ſingulæ minoris numeri notulæ triplo propriæ quantitatis ſuccreſcant. Rurſus huius canonis deſcriptione Creſcit in triplo poteſt in cantilenis cõſyderari. Figuratur autem inter notulas proprijs numerorum characteribus hoc modo & deſtruitur a tripla ſibi oppoſita immediatẽ ſubſequente: vt hoc conſtat exemplo.

1	2	3
3	6	9

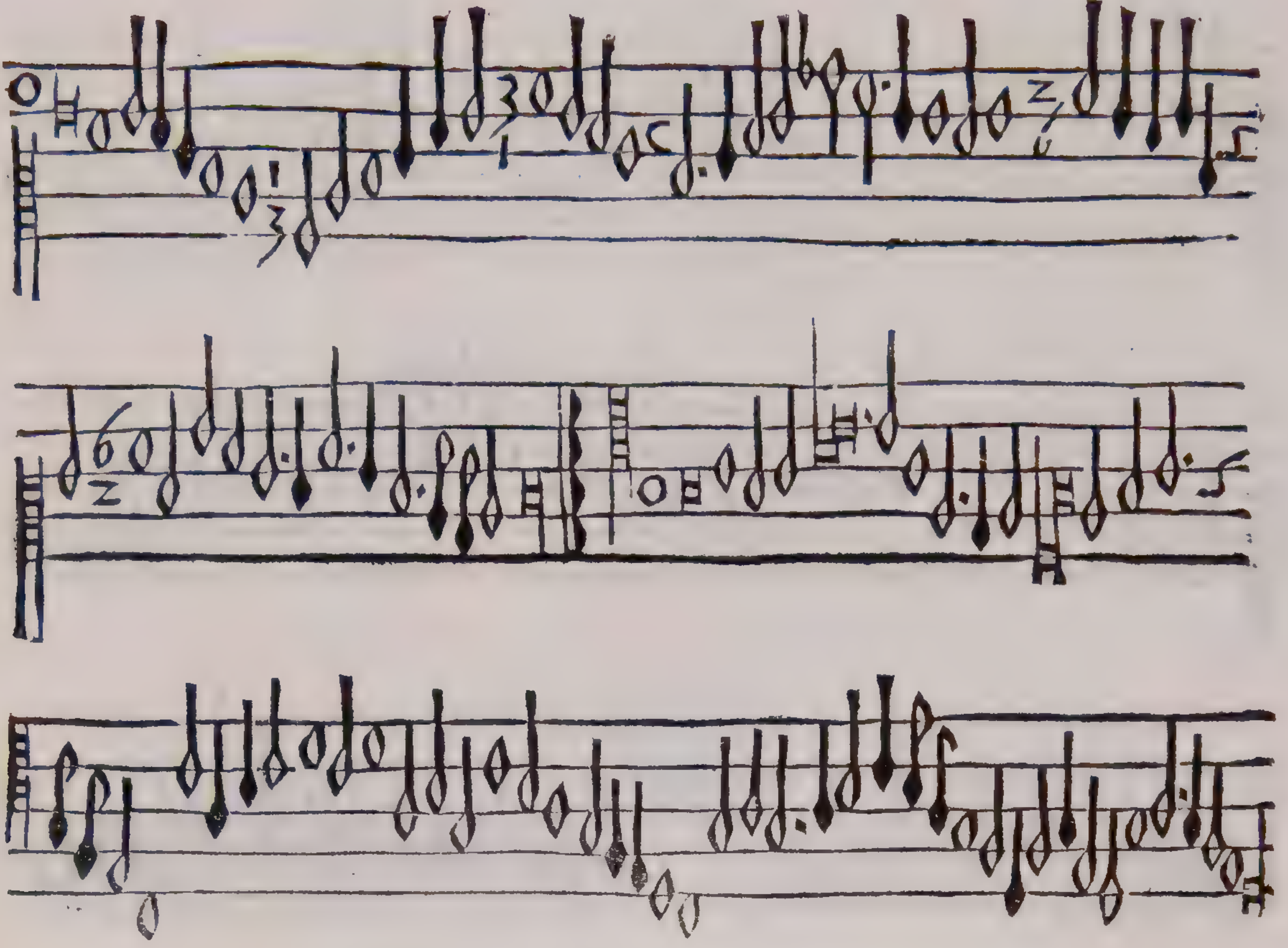

CANTVS

TENOR

De Proportione ſubquadrupla.

Subquadrupla proportio fit quum minor ſequentiũ notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus compræhẽditur in ipſo quater preciſe æquiualens ei in potẽtia. vt. 1. ad. 4. &. 2. ad. 8. &. 3. ad. 12. In hac proportiõe vnaquæquæ notula minoris numeri æqualet quattuor ſibi cõſimilibus: ita vt quadruplum propriæ quantitatis ſuſcipiat. deſcribitur enim in notulis hoc modo 1 2 3
Rurſus huius canonis deſcriptione: Creſcit in quadruplo poterit inter- 4 8 12
pretari. Deſtruitur item a quadrupla ſibi oppoſita: vt huius concentus conſtat proceſſu.

Verte folium.

CANTUS

TENOR

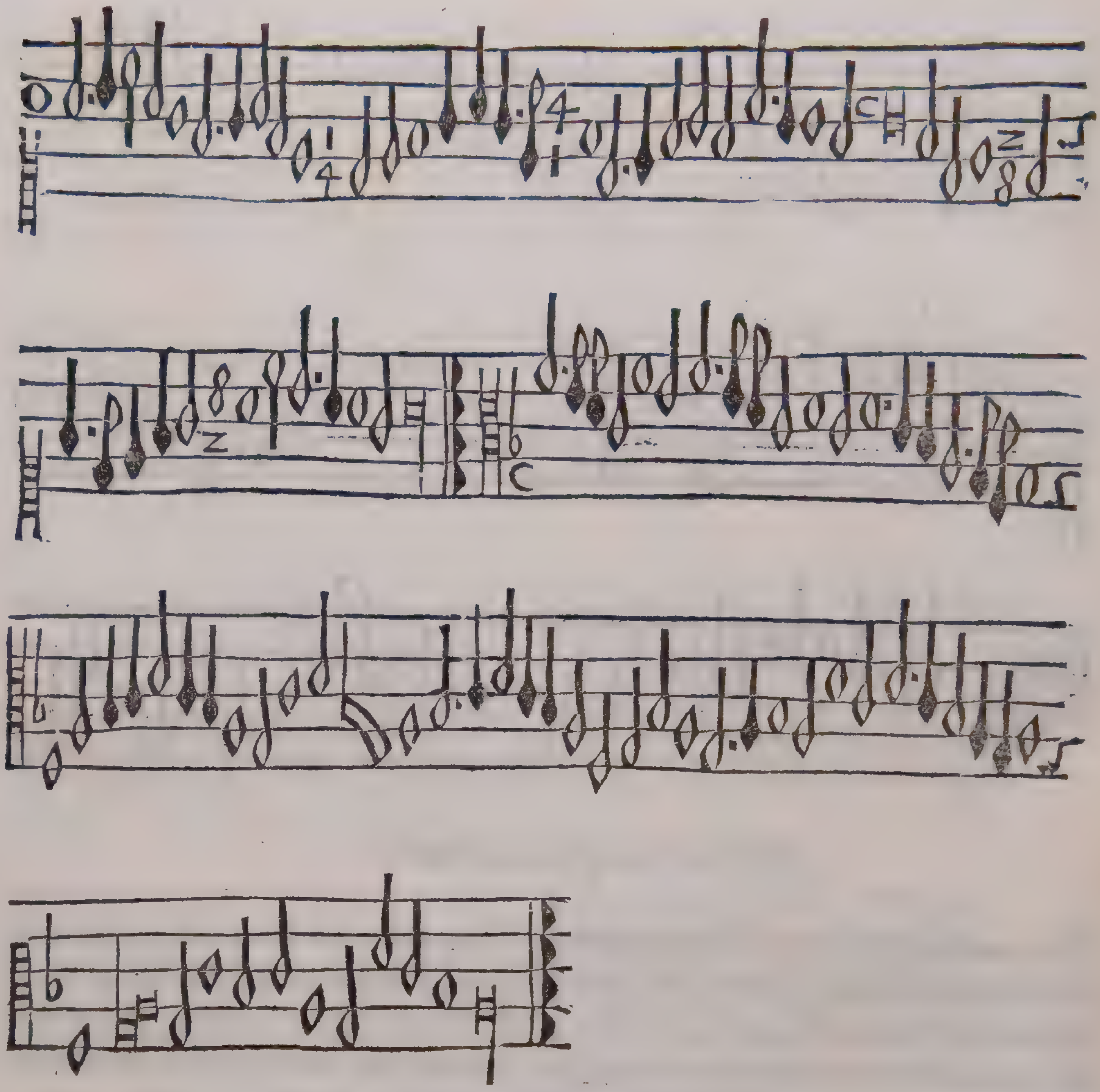

De Proportione ſubquintupla.

Subquintupla proportio fit quum minor ſequẽtium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus continetur in ipſo quinquies preciſe æquiualens ei in quãtitate & mẽſura. vt. 1. ad. 5. & . 2. ad. 10. & . 3. ad. 15. & . 4. ad. 20. In hac proportione minor numerus coæquatur maiori: ita vt ſingulæ minoris numeri notulæ quintuplo propriæ quantitatis concreſcant. Conſyderatur plerũq; hac canonis deſcriptione Creſcit in quintuplo. In cãtilenis autem deſcribit̃ hoc modo 1 2 3 atq; deſtruitur a q̃ntupla ſibi oppoſita: quod præſens cõꝓbat cõcẽtus. 5 10 15

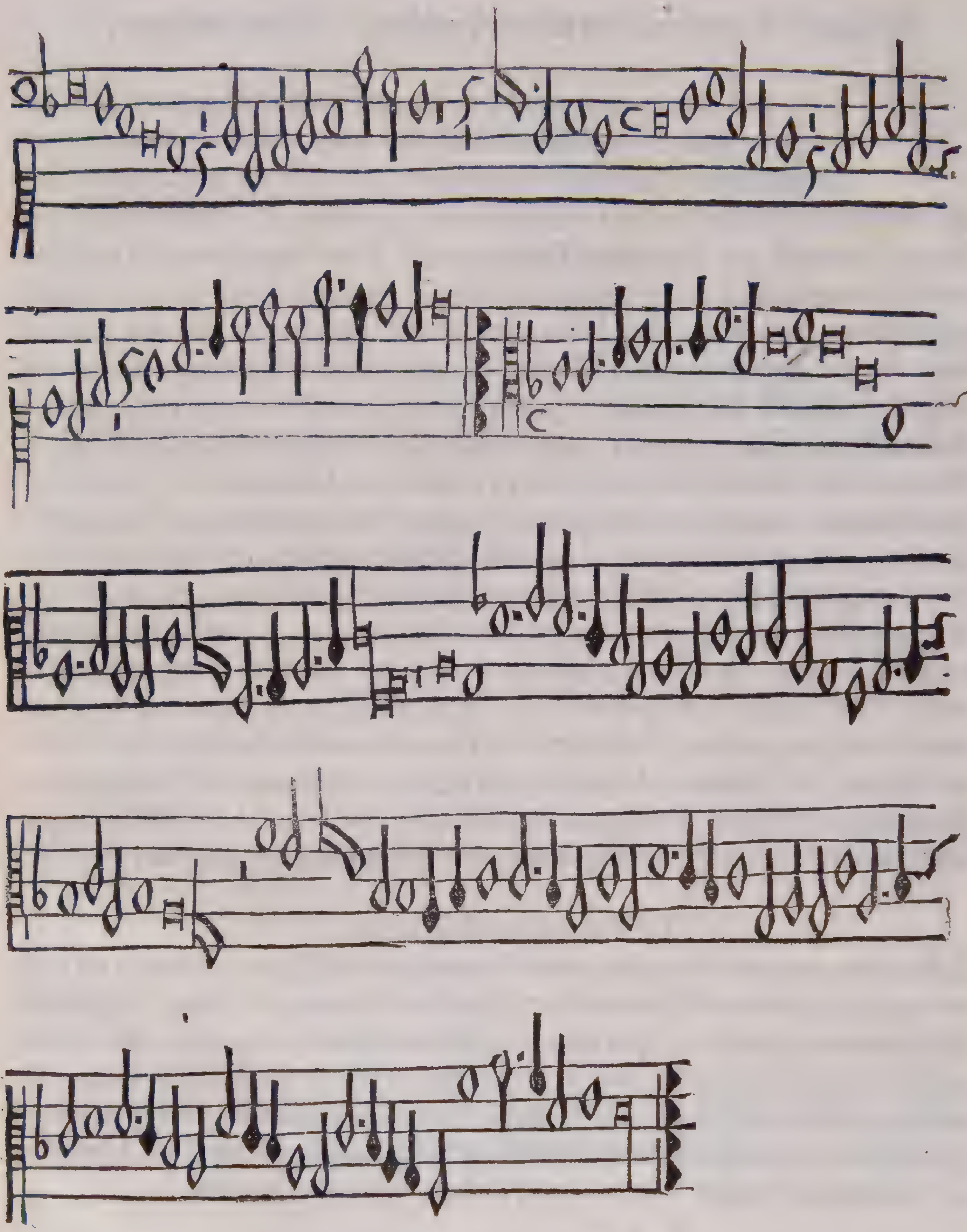

CANTVS

TENOR

Reliquas vero ſubmultiplicis generis ſpecies conſimili conſydetatione muſico-rum ſolertiæ perquirendas relinquimus.

De Genere ſuperparticulari & eius ſpeciebus. Caput quintum.

ſ Vperparticulare genus quod ſecundum eſt maioris inæqualitatis dicitur quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium quem ſemel tantum cum aliquota ipſius parte compræhendit: noſcitur eſſe comparatus: æquiualens ei in potentia & temporis menſura. Pars aliquota eſt quæ aliquotiens ſumpta reddit ſuum totum preciſe: vt media quæ bis ſumpta ſuum integre numerum implet. & tertia ter ſumpta. & quarta quater & deinceps. quod qdem latius conſtat ex his quæ tertio theoricæ deducta ſunt. Sunt enim huius generis ſpecies infinitæ. prima eſt ſeſqualtera: ſecunda ſeſquitertia: tertia ſeſquiquarta: quarta ſeſquiquinta & deinceps: quarum ordinem ac proceſſum concipies: quum vnũquēq; numerum minori ſibi contiguo & proximiori duxeris comparandum: vt ternarium binario & erit ſeſqualtera. quaternarium ternario eritq; ſeſquitertia: quinarium quaternario ſeſquiquarta. ſenarium quinario ſeſquiquinta: & reliquæ eodem modo. In hoc enim genere euenit proportionem minoribus numeris ductam eſſe maiorem: minorem vero quæ maioribus numeris continetur. vt ſeſqualtera. 3. ad. 2. maior eſt q̃ ſeſquitertia. 4. ad. 3. hæc quoq; q̃ ſeſquiquarta. 5. ad. 4. atq; in reliquis eadem conſyderatio repitur: nanq; dimidia pars maior eſt q̃ tertia. & tertia pars quartam vincit: atq; quarta quintam excedit: quanto autem ſeſqualtera ſuperat ſeſquitertiam: ac ſeſquitertia ſeſquiquartam ac reliquæ reliquas: In harmoniæ inſtrumentalis deſcriptione per regulam generalem notiſſime deſcribemus. Verum huiuſmodi epimorias ſpecies ſingillatim naturali ordine proſequamur.

De Proportione ſeſqualtera.

Seſqualtera proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem pręcedentium relatus continet ipſum ſemel tantum & inſuper dimidiam ipſius partem æquiualens ei in quantitate & menſura vt. 3. ad. 2. &. 6. ad. 4. &. 9. ad. 6. &. 12. ad. 8. In hac proportione tres notulæ commenſurantur duabus ſibi & nomine & quantitate conſimilibus ita vt ſingulaquæque ipſarum trium diminuatur de tertia propriæ quantitatis parte: & figuratur in cantibus hoc modo 3 6 9 quod preſens declarat concentus.
2 4 6

CANTVS

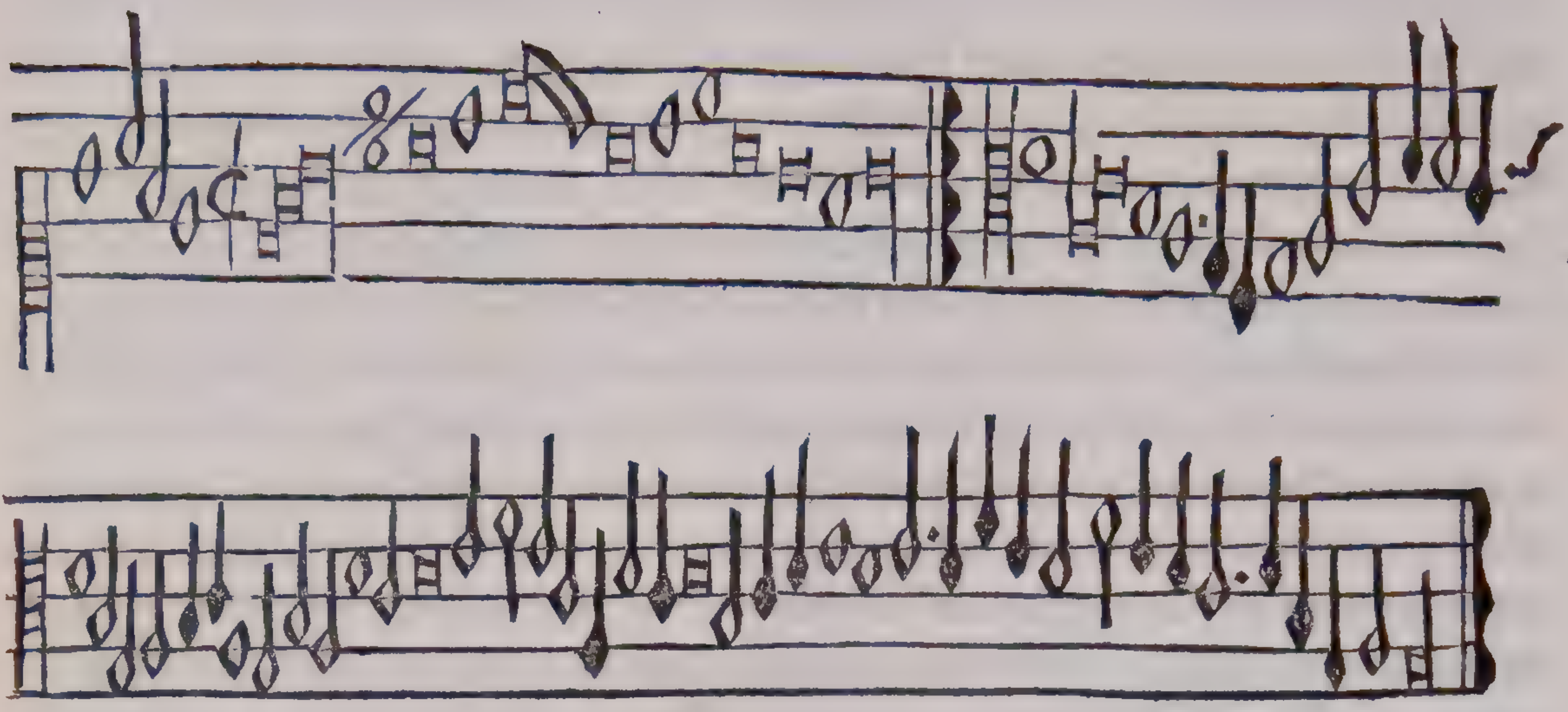

TENOR

Eſt enim conſyderandum : ꝙ ſi illa pars qua notula in proportione minuitur : fuerit ipſius notulæ pars figurabilis : puta tertia pars ſemibreuis in prolatione perfecta (minima enim eſt) vel tertia pars breuis in tempore perfecto (eſt quidem ſemibreuis) vel quarta pars ſemibreuis in minori prolatione (eſt enim ſeminima) vel alio quouis modo : facile diſcernentur & pronuntiabuntur notulæ huiuſmodi diminutæ : vt hoc diſponitur exemplo.

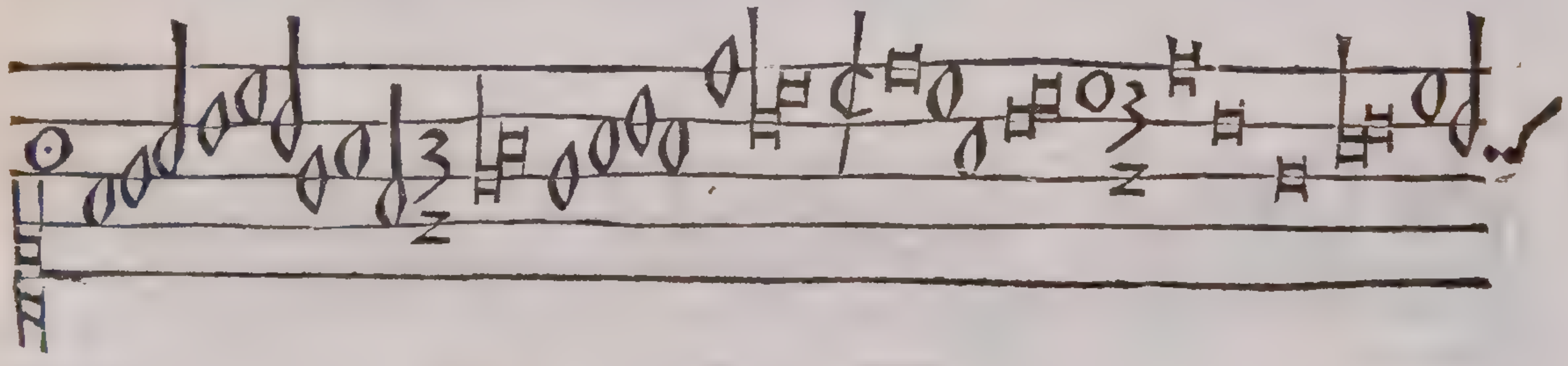

CANTVS

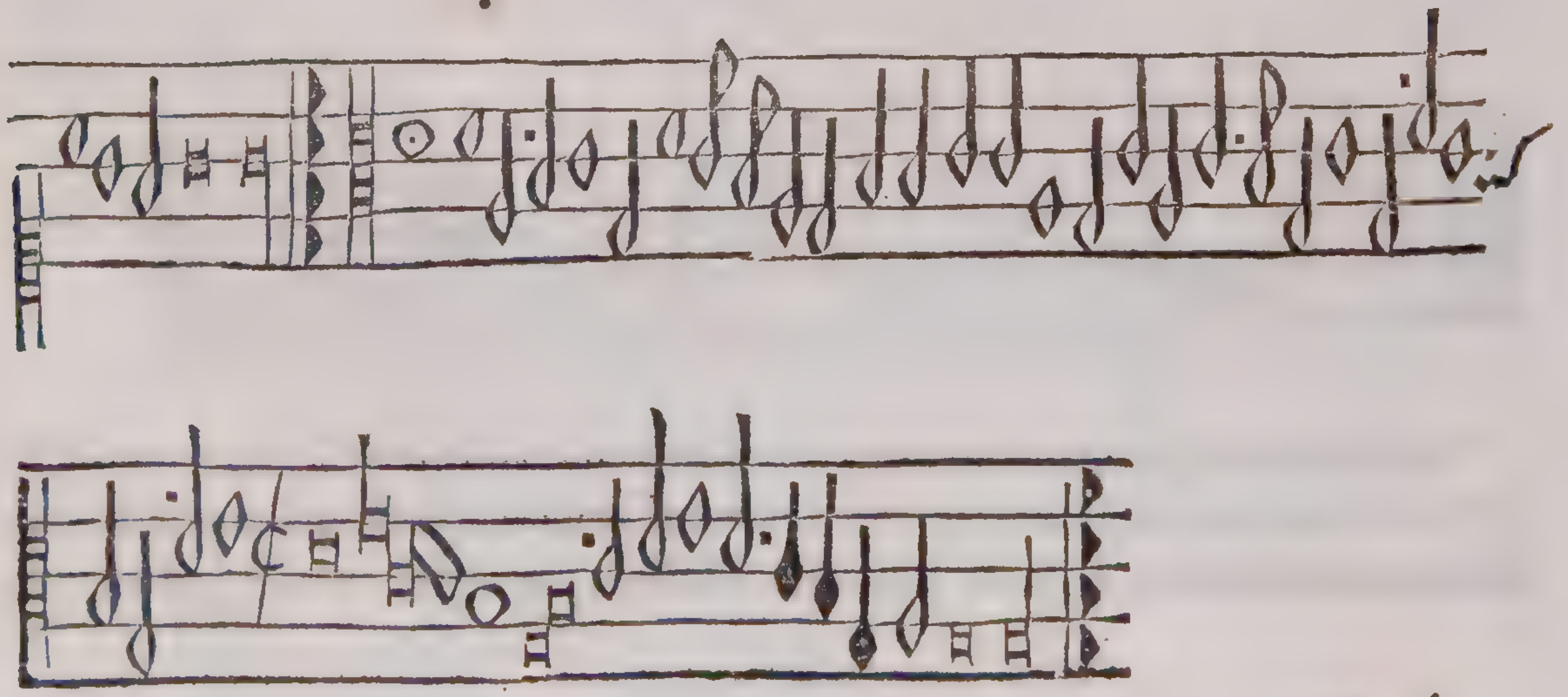

TENOR

Quod si quantitas ipsa qua vnaquæquæ notula maioris numeri diminuitur nō fuerit pars aliquota figurabilis sui totius: puta si fuerit quinta pars vnius semibreuis quæ simplici non ascribitur figurarum consyderationi: tunc diminutiuæ ipsarum notularum quantitates quasi quodāmodo certa continuatione iunguntur: vt propria vniuscuiusq; notulæ quantitas certo medio distinguente ab alterius quantitate haud facile possit disiungi: sed ita (verbi gratia) continuatur alterutra quantitas & mensura: quemadmodum accidit in chorda quæ in instrumento percutitur dum torquetur: primus nāq; chordæ pulsus sonum emittit grauiorem: dum aūt torquetur: sonum ipsum continuat in acutum: hoc quoq; sane oculis cōtuemur: quum cælestis arcus colores inspicimus: sunt enim ita sibi ipsis proximi vt p cōtinuam mutationem alterius color in sequentem nullo medio vtrosq; distinguente vertatur colorem. Solet plerūq; sesqualtera proportio in cantilenis absq; numerorum characteribus denotari: quum scilicet notulis nigro vel alio colore plenis sub imperfectis notularum quantitatibus pernotatur hoc modo.

CANTVS

TENOR

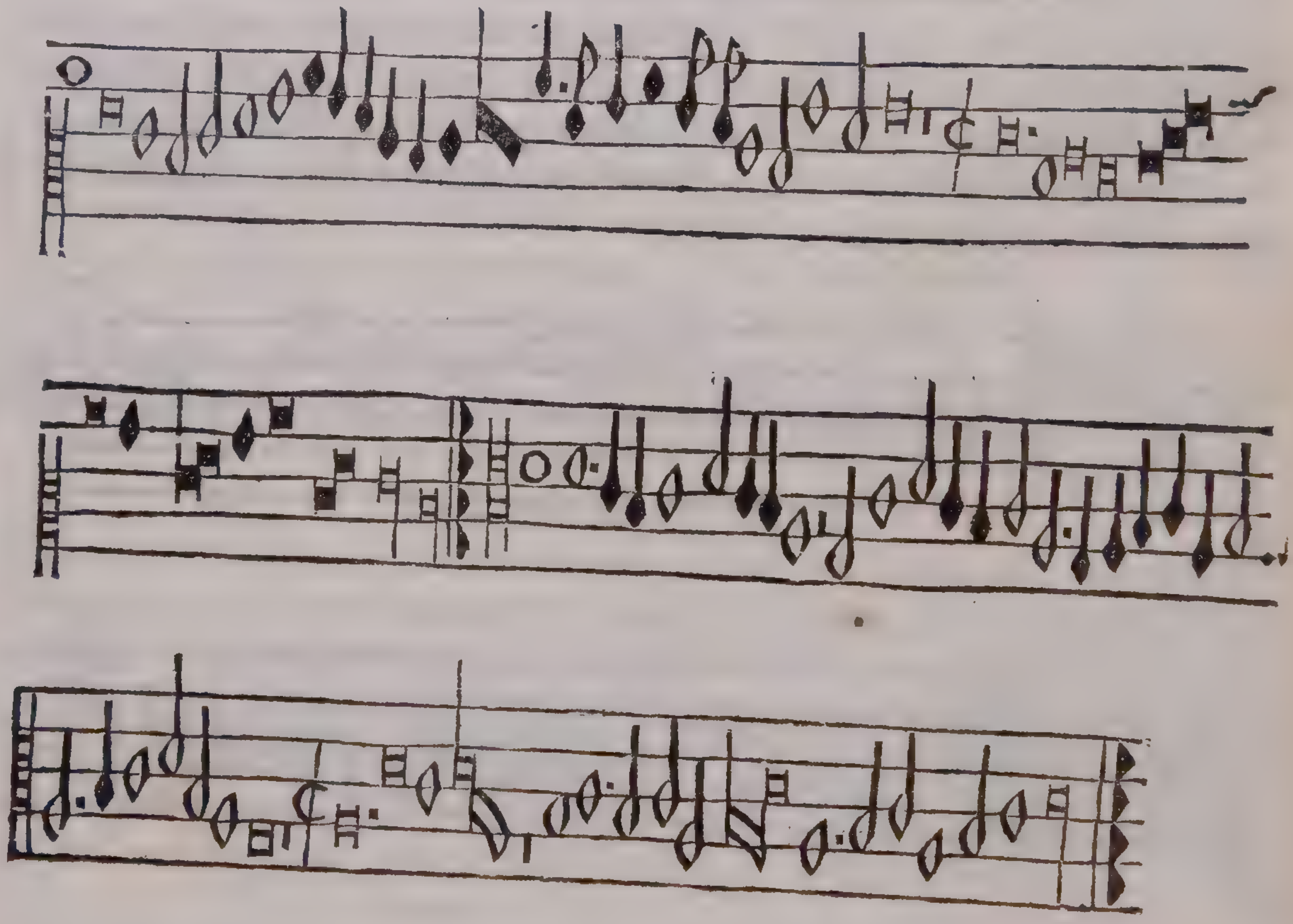

Bonadies

Verū solam semibreuem minoris prolatiōis plenā: vel breuē solam tēporis imperfecti: vel duas tantum plenas: q; ternariam non sortiantur diuisionem: nō hæmiolia sed dupla dimensione disposuit Bonadies Musicus præceptor meus. Quod quum

ſolas minimas nigro colore plenas ſeſqualteraueris : qm̃ tunc nulla cadit deſcriptionis ſeu figurationis differentia inter ſeſqualteratas huiuſmodi minimas & ſeminimas ſimpliciter diſpoſitas : ſi omnes ſecundum ternariam diuiſionem proceſſerint: dicetur minimæ ſeſqualteratæ. Si aũt fuerint ſex tantum minimæ plenæ : quæ & ſeſqualterari poſſunt & ſimpliciter ſeminimari: tunc ſi ſola eas recta ſeu vacua minima immediate pręceſſerit cui duæ primæ minimæ plenæ poſſint connumerari: oẽs ſex ipſæ erunt ſeminimæ: ſimiliter quum ſola minima vacua eas fuerit ſtatim ſubſecuta. ꝙ ſi ſola minima vacua eas immediate non preceſſerit vel ſequatur : omnes tũc erunt minimæ ſeſqualteratæ. Verum quũ quinquæ tantũ fuerint minimæ plenæ: ac ſola minima vacua eas immediate pręcedat : duæ tunc primæ plenæ erunt ſeminimæ: tres vero vltimæ dicentur minimæ ſeſqualteratæ : ꝙ ſi eas quinq; ſola minima vacua fuerit ſtatim conſecuta : tũc tres primæ plenæ ſeſqualterabuntur: & duæ vltimæ erunt ſeminimæ: quæ connumerantur ipſi vacuæ minimæ ſubſequẽti. Quod ſi ſeptem fuerint minimæ plenæ : tunc quattuor primæ ſeminimãtur : tres vero vltimæ ſeſqualterantur ac de his preſens ſubijcitur demonſtratio.

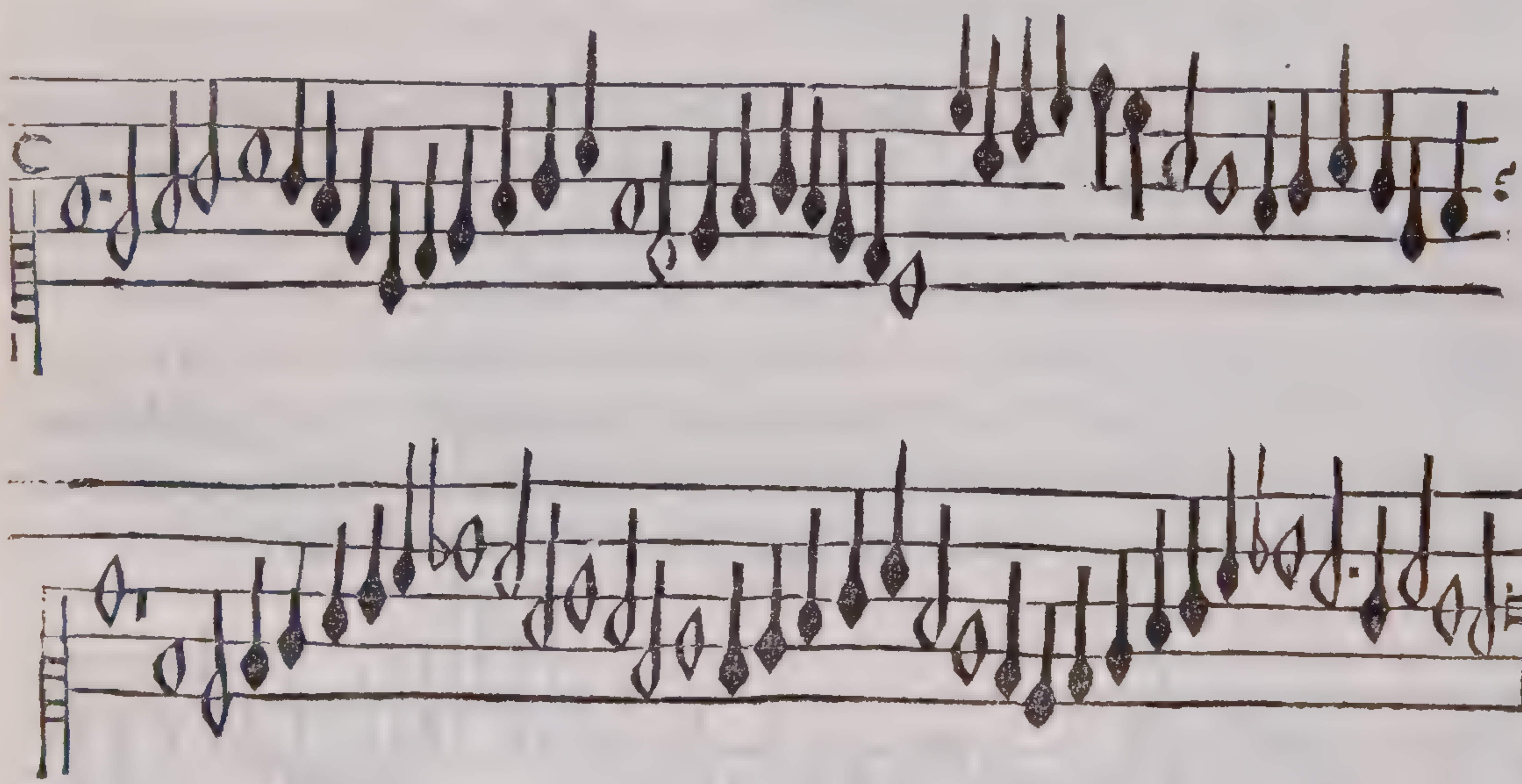

CANTVS

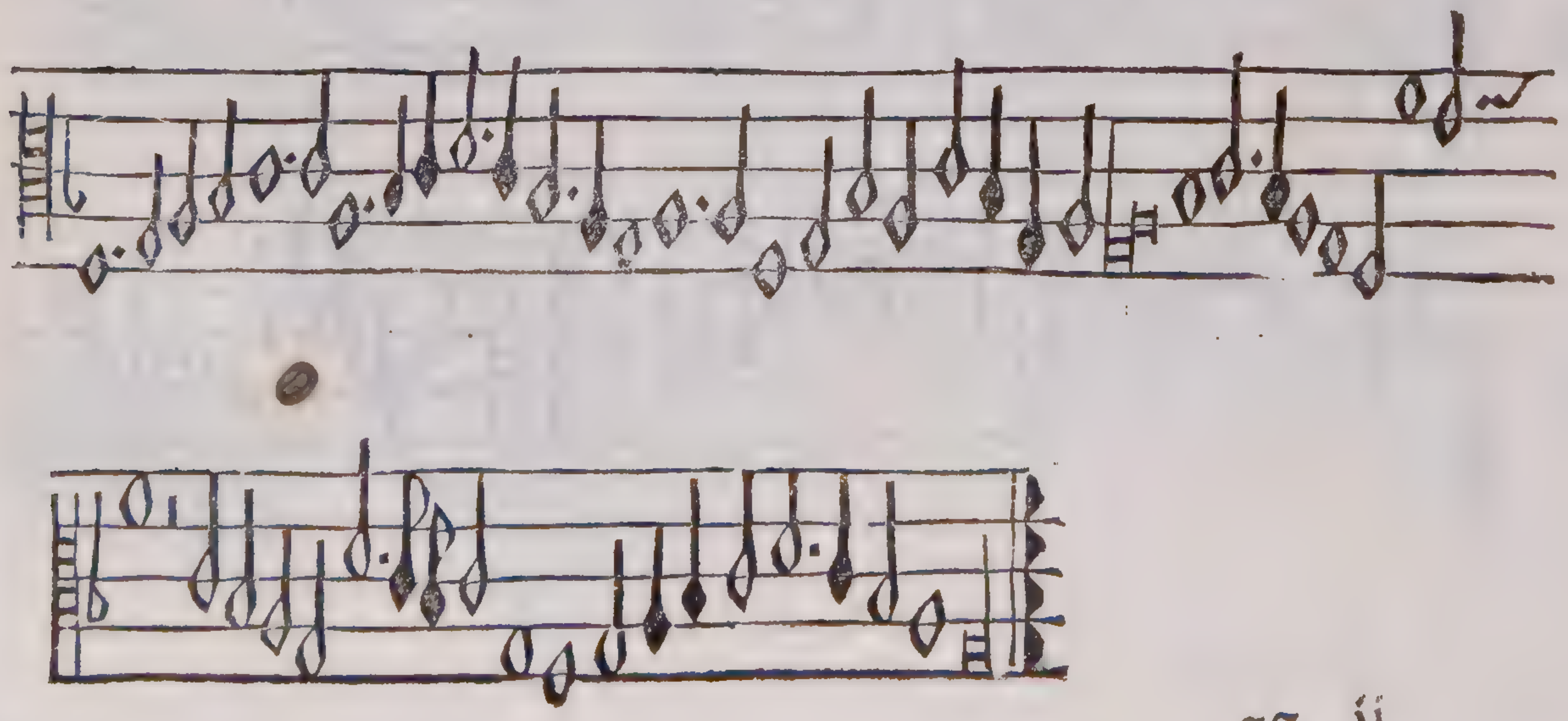

TENOR

Poterit tñ per ſincopã quandoq; aliqua minima plena vel altera notula tranſferri : quæ & ſeſqualterationem ſuſcipiet:& quãdoq; a ſeſqualteratione diſcedet : quod cõpoſitoris arbitrio duximus concedẽdũ. Illud interim eſt generaliter aduertẽdum ꝙ diſpoſita in notulis plenis ſeſqualtera nõ debet proprijs ſuorum numerorum characteribus deſcribi:ne forte in illud incõueniens duarum.ſ.ſeſqualterarum incideremus:ex qbus inuicem ſupductis nõ ſeſqualtera ſed dupla ſeſquiquarta proportio procreatur : vt his cõſtat numeris . 9 . 6 . 4 : hoc aũt inconſiderate poſuit Buſnoys in contratenore acuto de Sanctus in miſſa Lomearme : quem Tinctoris acriter repræhendit : ꝙ notulis plenitudine ſeſqualteratis ternarij numeri characterem præpoſuerit quo ſeſqualteram ipſam conſyderare ſolebat hoc modo .

Buſnoys

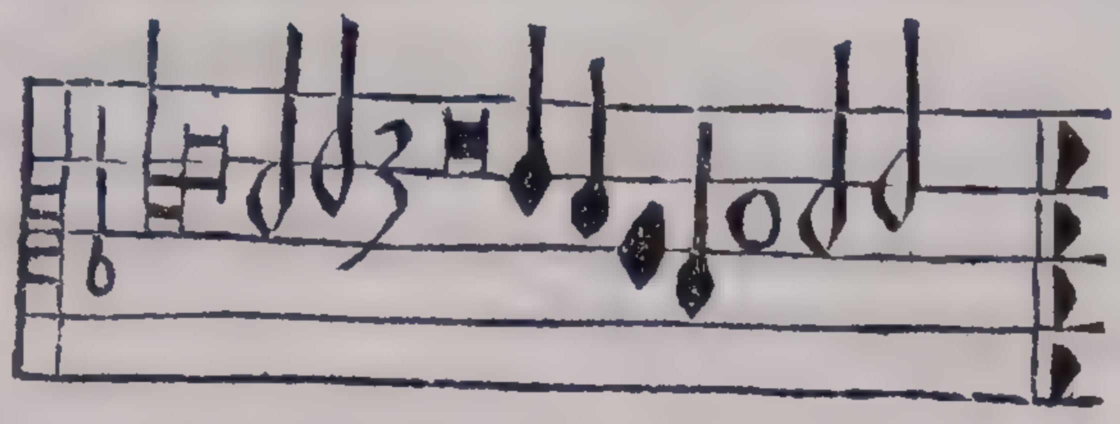

Ego aũt in dubijs id factum non damnarem: cum compoſitæ cantilenæ dum in medium afferũtur illico ſine dubitatiõe a cãtoribus cognoſci debent atq; cantari . quod pleriq; fecerunt : nõ ipſo charactere proportionem ducentes ſed notulas ipſas plenitudine ſeſqualteratas ad aliarum quæ dubiæ ſunt differentiam demõſtrantes . nã diſpoſitis ſex minimis plenis iter vel ante vel poſt plures minimas rectas & vacuas : quoniam & ſeſqualterari poſſunt & ſeminimari character ipſe ternarij:quũ ſeſqualteratæ ſunt : ad huiuſmodi cognitionem congrue præponetur : vel vt nonnulli conſueuerunt ſubponetur : quod præſenti concentu lucide comprobatur .

CANTVS

TENOR

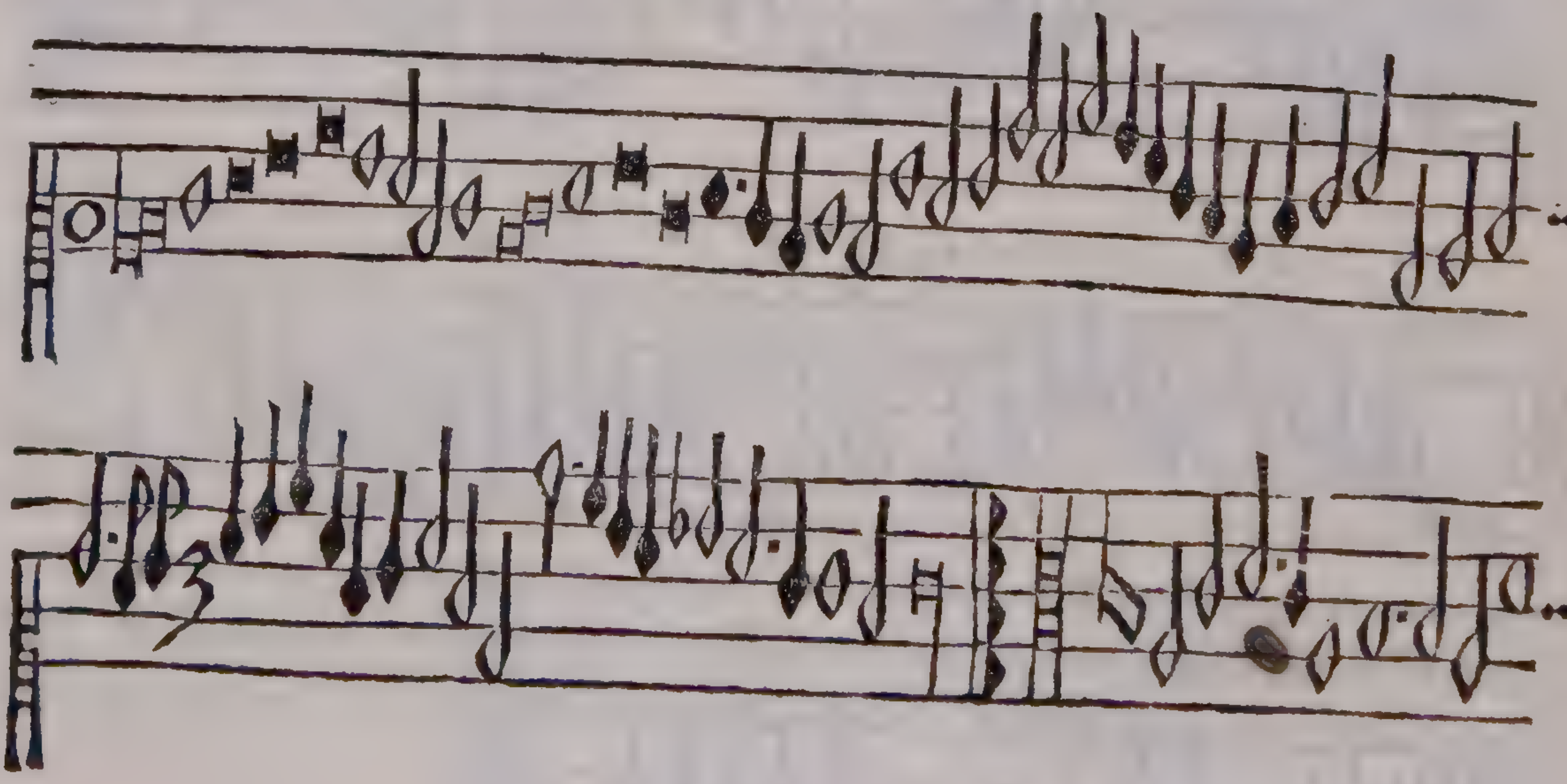

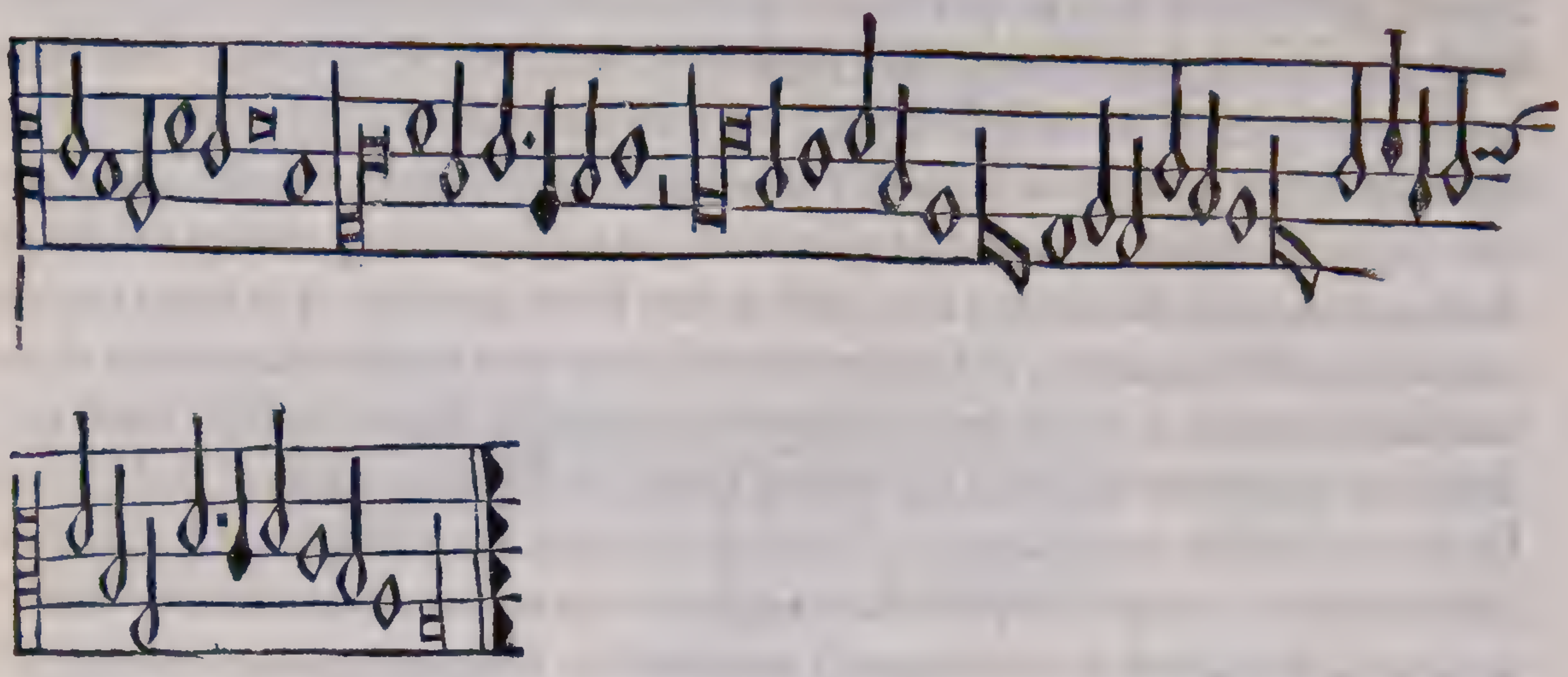

Minimæ aūt huiusmodi ipsa plenitudine sesqualteratæ de vsu sincopari non solent. semibreues vero atq; breues huiusmodi plenæ solēt sincopari frequentius. Est insuper aduertendum: vt quum tres minimas plenas conspexeris si ante eas vel post quarta fuerit minima huiusmodi plena: quæ per sincopam ipsis tribus connumeranda sit: tūc tres ipsæ erunt seminimæ & quarta ipsa seminima plena ipsis applicabitur in diuisione. quod præsens demonstrat concentus.

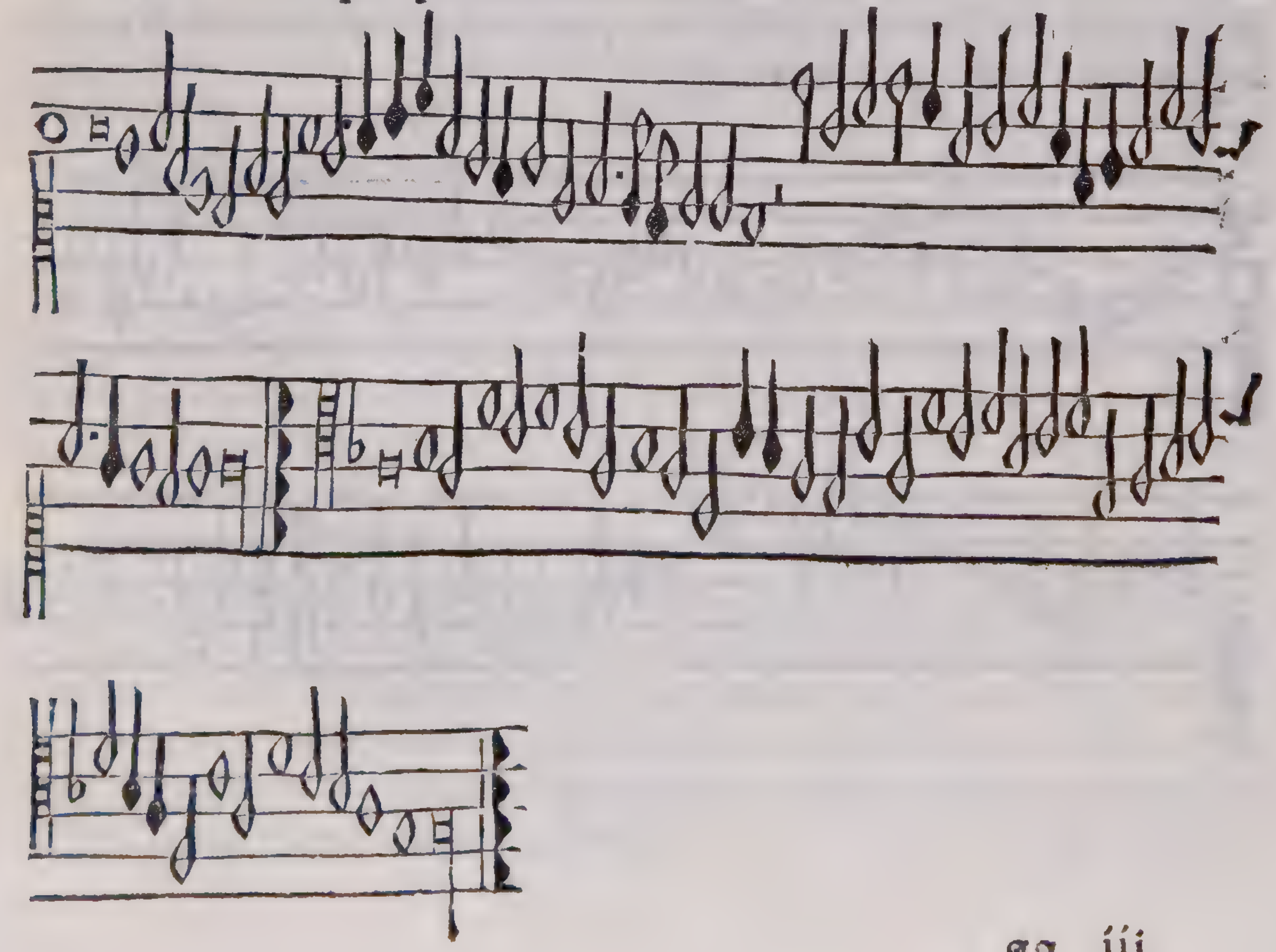

CANTVS

TENOR

Sunt & qui sesqualteram proportionem in notulis disponunt exprimẽdã signo perfectæ ꝓlationis.s.puncto interposito signo tpis hoc modo C ⊙ nullã inter prolationem & proportionem differentiam sentientes: quod potissime cõsyderatio rationis confutare nõ distulit. nãq; tres minimas duabus æqfacit proportio sesqualtera: perfecta autem prolatio tres ipsas minimas rectas vnicuiq; confert semibreui duabus non comensurandas: hoc quidem non secus contingit q̃ in breui notula temporis perfecti quæ tris in semibreues resoluitur non tamen coæquandas duabus semibreuibus in breui notula temporis imperfecti comprænhensis. quod qui

Dufay dem sane aduertens disposuit Gulielmus Dufay In Et in terra pax & In Patrem Et vnam sanctam catholicam missæ sancti Antonij: vbi perfectam seu maiorem prolationem & tempus imperfectum signauit: tres enim rectas minimas vnicui-

Philippon q; contulit semibreui duabus nequaq̃ æqueductas. Ideinquoq; rationabiliter posuit Philippon de Bourges in quodam Et in terra pax: disponens signo perfectæ prolationis tres rectas & integras minimas vnicuiq; semibreui: duabus minimis

Tinctoris imperfectæ seu minoris prolationis inæquales. Tinctoris item: Alijq; complures Id proprijs cantilenis recte declarant. Neq; assentio complurimorum coruptellæ: qui quum solo ternarij numeri charactere sesqualteram describunt in notulis tempus imperfectum (quod absurdum est) pro perfecto: atq; pro maiore prolatione minorem posuere: alterationem & perfectionem in notulis consyderantes quo facile conspicitur ex diminutione proportionis deductum esse in notulis augumentum vt hoc notatur exemplo.

CANTVS

TENOR

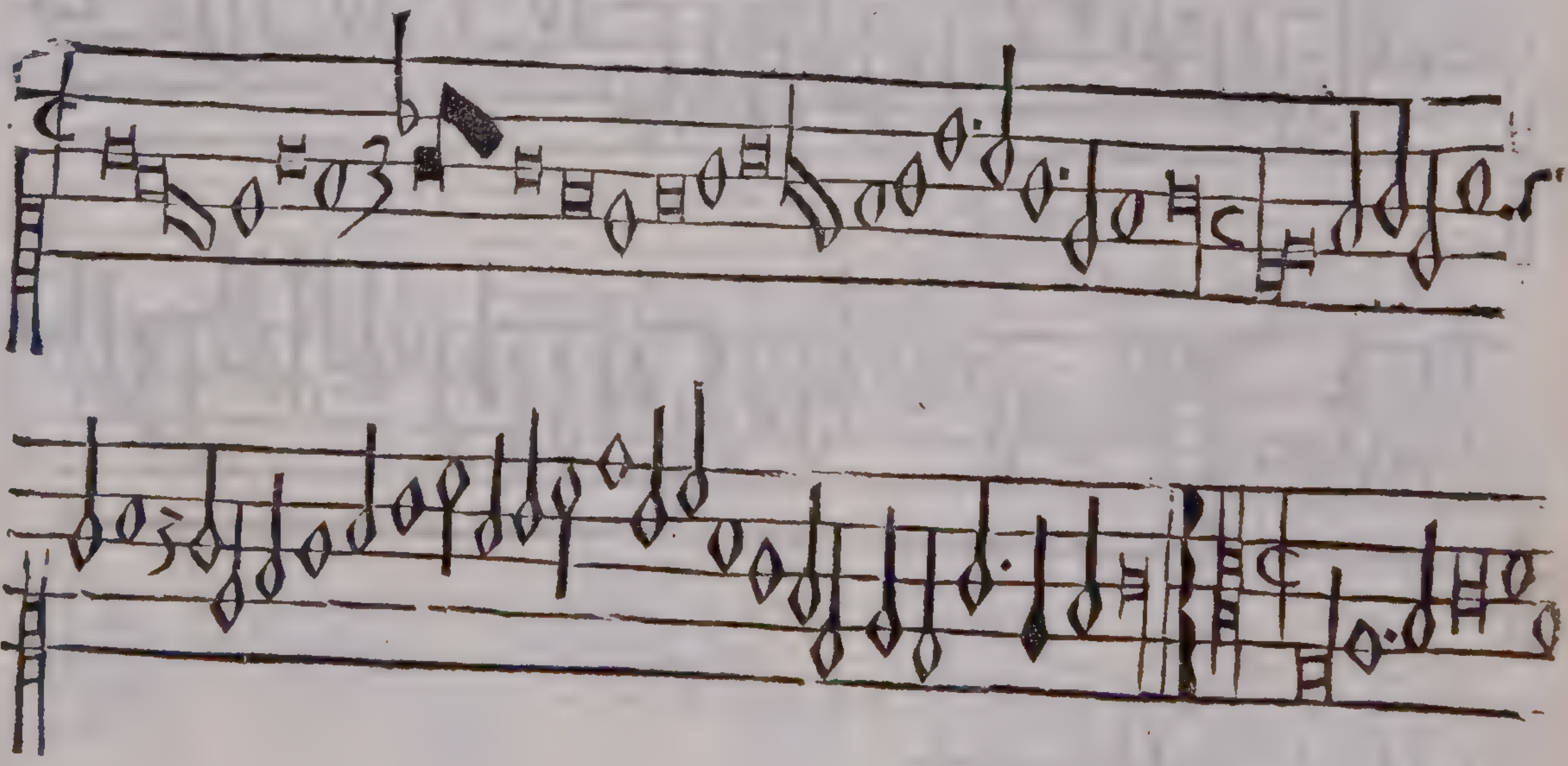

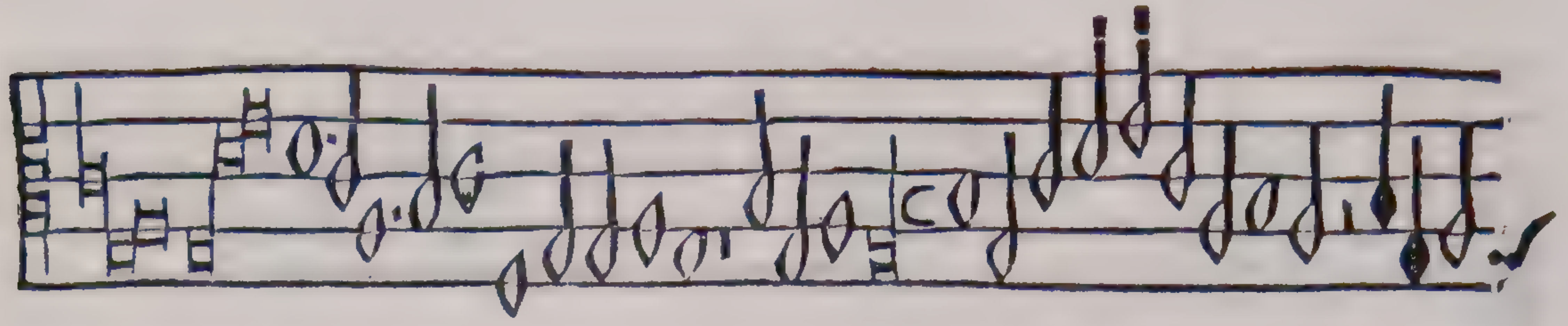

Breuis enim perfecta & ſemibreuis alterata in ſolo tempore perfecto diſponitur: cuius proprium ſignum eſt circulus. Semibreuem vero perfectam ac minimam alterabilem ſola maior ſiue perfecta prolatio confert: huius proprium ſignum eſt punctus in ſigno temporis affixus. In tempore autem imperfecto quod ſemicirculus declarat: breuis notula duas tantū ſemibreues ſemper poſſidet ſiue recta: ſiue quauis Proportione diminuta: niſi punctum augumētationis ſuſceperit: ſed neq; in eo ſemibreuis vnq̄ alterationis ſuſcipit incrementum. Atq; idcirco eodem ſenſu neq; ſemibreuis in minori prolatione perfectionem acquiret: neq; minima poterit alterari. Sunt & qui pauſas in ſeſqualtera proportione non minuunt vt ipſa expoſtulat proportio: exiſtimantes imperfectionem quandam ex ipſa proportione deduci. quorum pace dixerim. aliter conſyderandum eſſe proportionum diminutiones: quibus & notulæ ſubiacent & pauſæ: aliter notularum imperfectiones quæ cōnumeratione vt plurimum tertiæ partis abſtractæ noſcūtur: vt in figurarum tractatu latius diximus: tunc enim pauſæ non ſolent imperfici. Hoc quoq; de ſeſqualtera proportione ac cæteris notandum videtur q, quum notulæ proportionatæ perfectæ quantitati inſiſtunt puta breues & ſemibreues proportionatæ in tempore perfecto atq; ſemibreues & minimæ in prolatione perfecta: poſſunt notulæ ipſæ ſecundum perfectæ ſuæ quantitatis accidentia variari: nam & breuis vacua ante breuem erit perfecta tris in ſemibreues reſolubilis: duabus tamen iuxta proportionis diſpoſitionem coæquatas: & ſecunda ſemibreuis inter duas breues alterabitur: ruſus ſemibreuis vacua in prolatione perfecta ante ſibi ſimilem tres minimas duabus conductas continebit: & ſecunda duarum minimarum inter duas ſemibreues diſpoſitarum alterabitur. Atq; pauſas breuium & ſemibreuium ſecundum hanc conſyderationem conſtat eſſe pfectas. quod præſens declarat concentus.

CANTVS

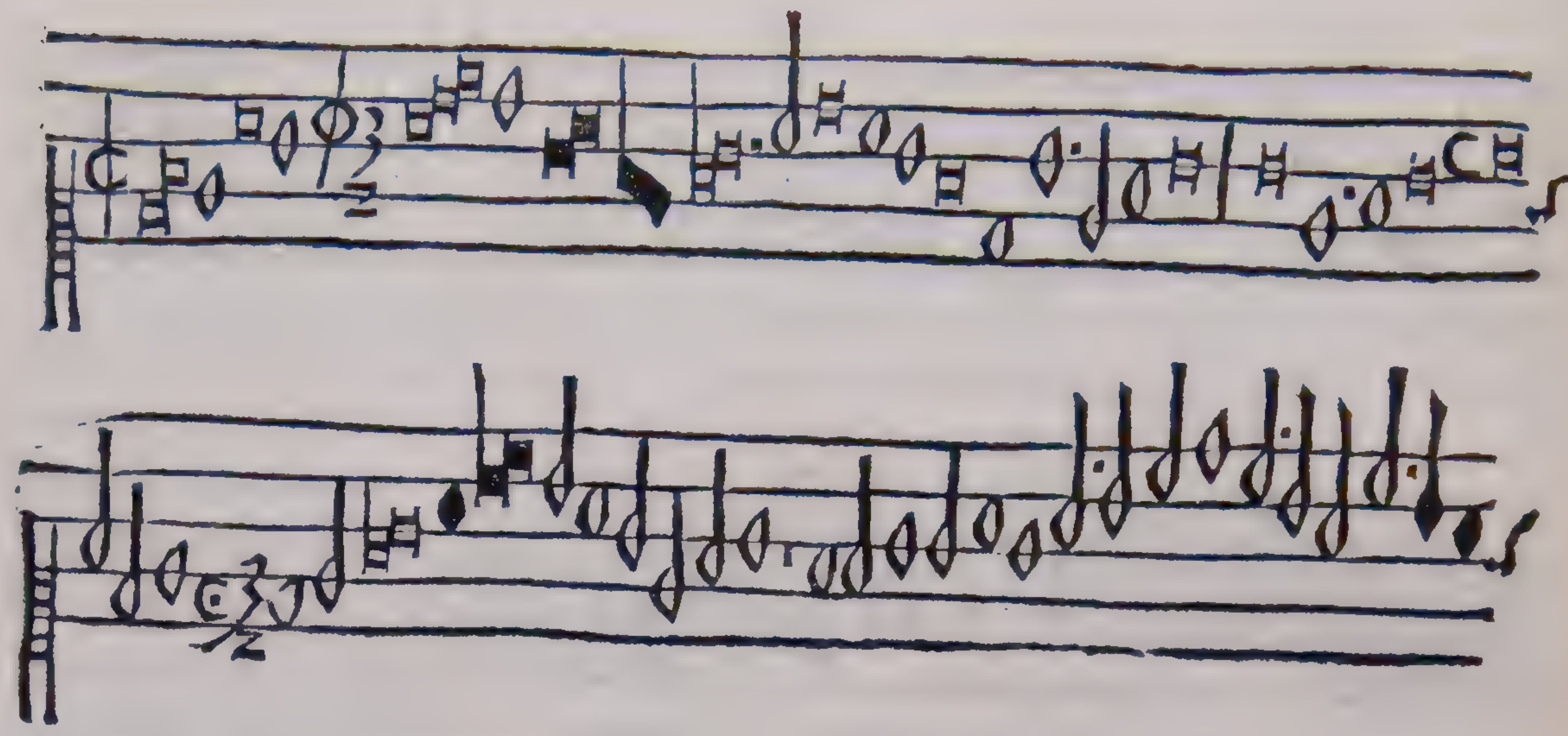

TENOR

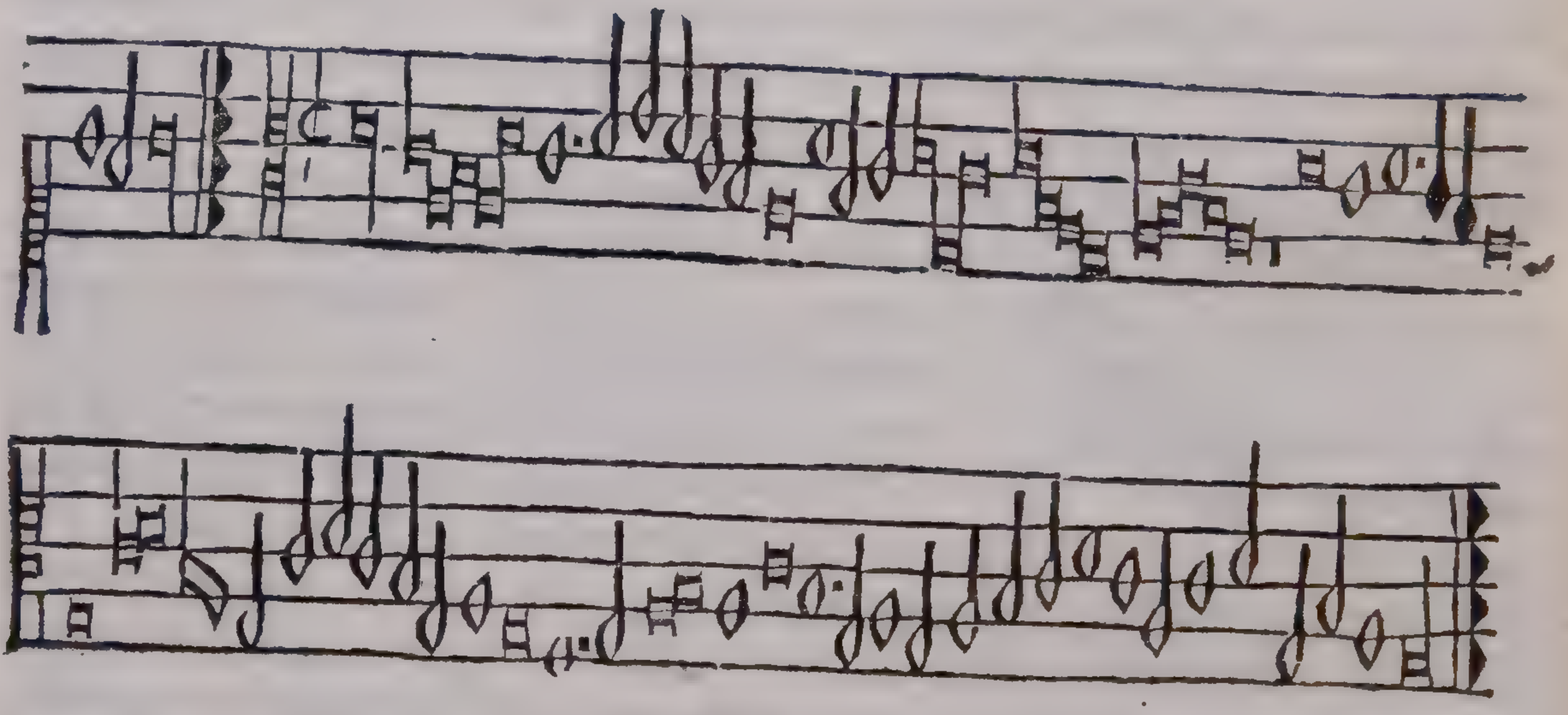

Si autem proportio ſeſqualtera diſpoſita fuerit in notulis imperfectæ quantitati ſubiectis omnes tũc notulæ & pauſæ ſemper erunt imperfectæ. vt ſi in tempore imperfecto aſcribatur Ipſa ſeſqualtera tres breues duabus æquifaciens : tũc vnaquæq; illarum trium ſemper de tertia propriæ quantitatis adimitur parte : atq; ſimiliter trium breuium pauſæ pro duabus proportionabiliter in æquiualentia computantur : ita vt ſingulaquæq; pauſa breuis diminuatur de tertia ꝓpriæ quãtitatis parte. Eritq; idem ſentiendum de tribus ſemibreuibus minoris prolationis : & earum pauſis : ſemper enim in ſeſqualtera proportione eas de tertia ſui parte conſtat eſſe adimendas : vt præſenti exponitur concentu.
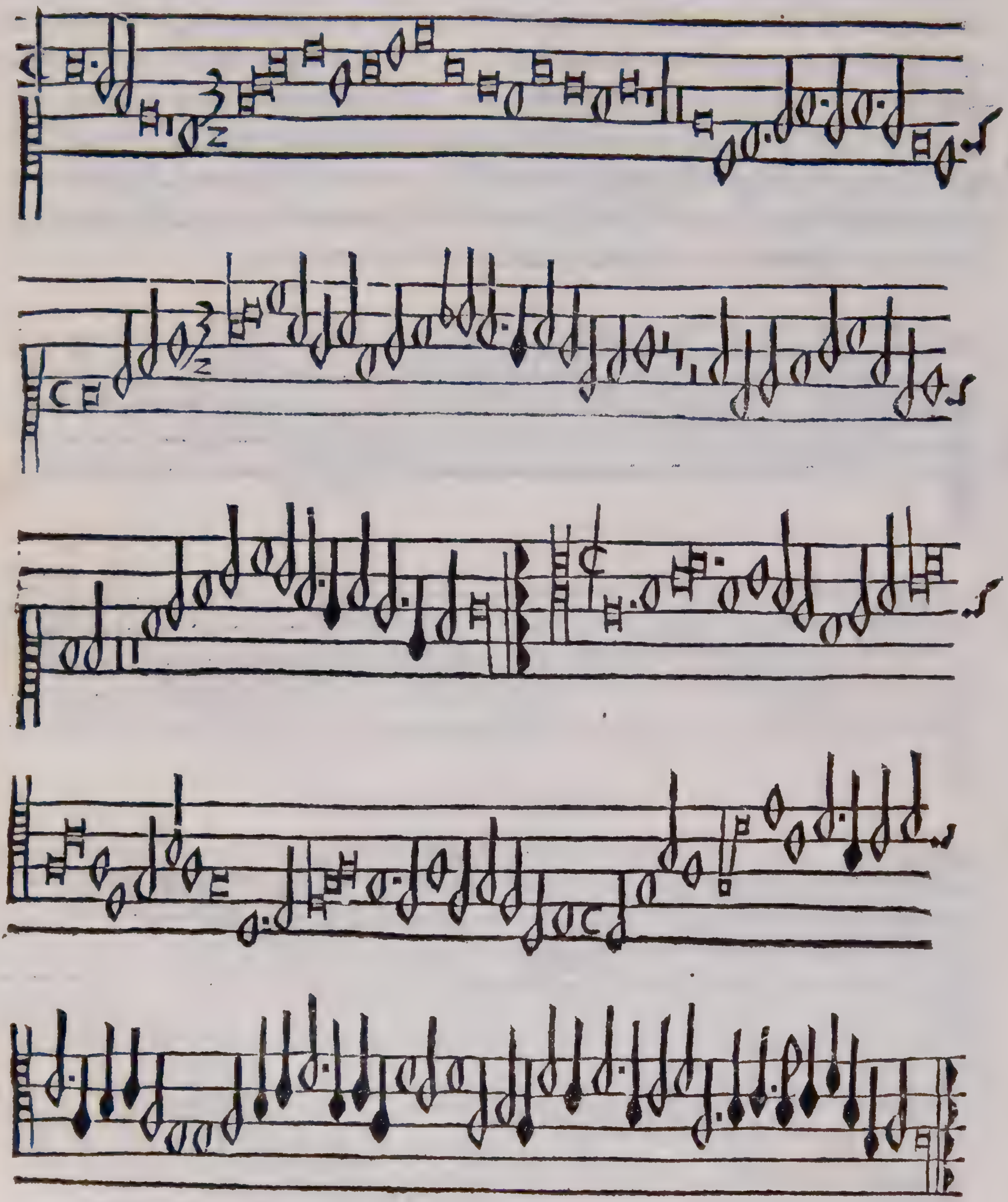
CANTVS

TENOR

Inanis enim eſſet ſeſqualteræ proportionis in notulis diſpoſitio: ſi pauſæ & notulæ ipſæ conſimili diminutione non conſyderarentur. Omnis nãq; maioris inæqualitatis proportio in cantilenis deſcripta ſingulas notulas & pauſas ſecũdum propriam atq; naturalem eius potentiam pari ac competente æqualiter adimit parte. Minoris vero inæqualitatis proportio notulas pariter & pauſas adauget.

Multi item ſignant ſeſqualteram ipſam notulis plenis diſpoſitam quam hæmioliam vocant & ipſo imperfecti temporis & maioris prolationis ſigno ſic verſo Ɔ quod mea ſententia erroneum exiſtimo. Conſtat igitur ex his quæ deducta ſunt ſeſqualteram in notulis proportionem: ipſarum notularum plenitudine cōſyderari: quam potius dixero diminutionem ſeſqualteræ proportioni æquipollentem: ea enim deſtruitur quum notulæ illico vacuæ ſubſequntur. Rurſus proprijs numerorum characteribus: quam ſubſeſqualtera ſibi oppoſita immediate ſuccedens deſtruere pernoſcitur: vt hoc probatur harmento.

CANTVS

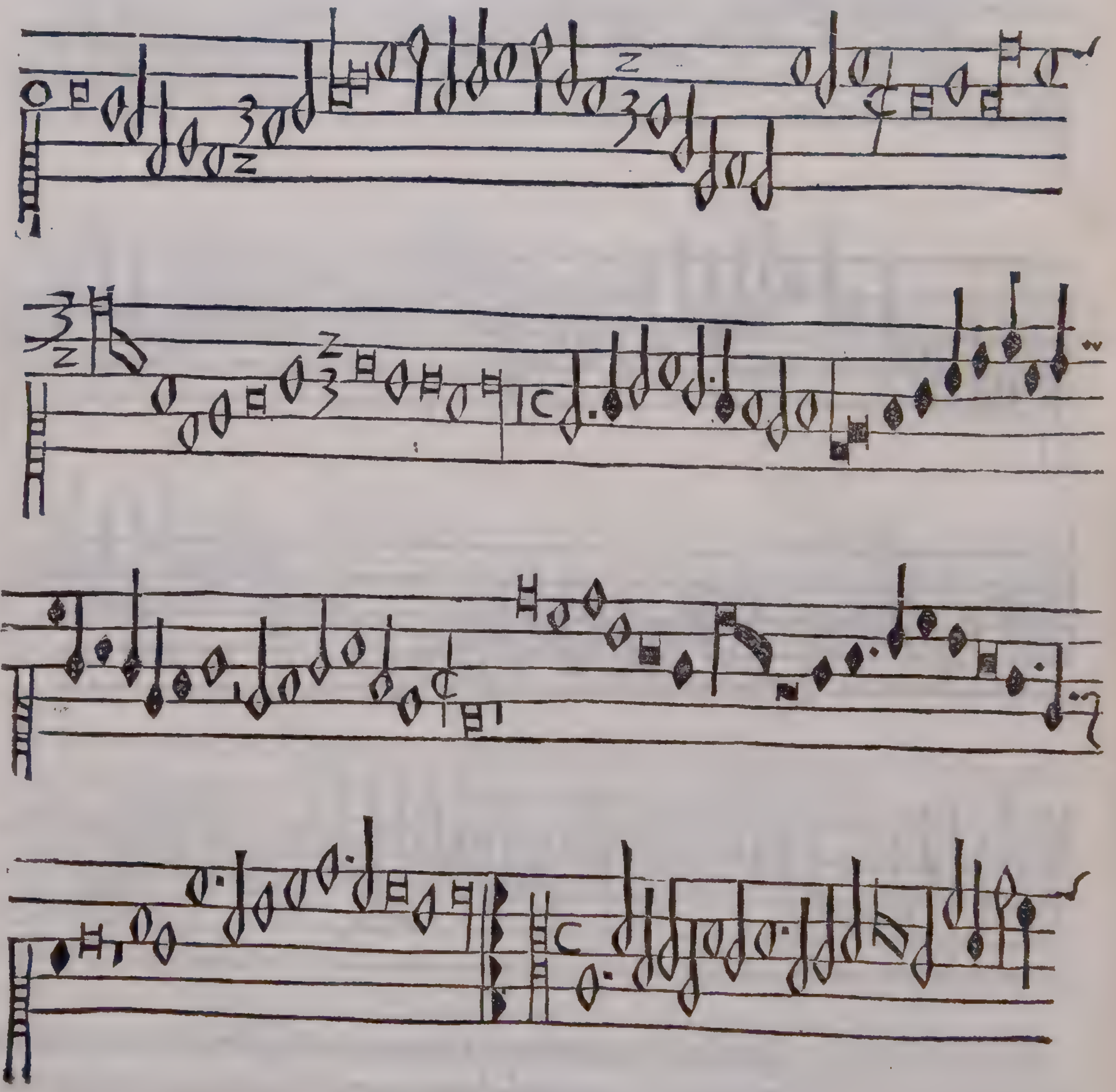

TENOR

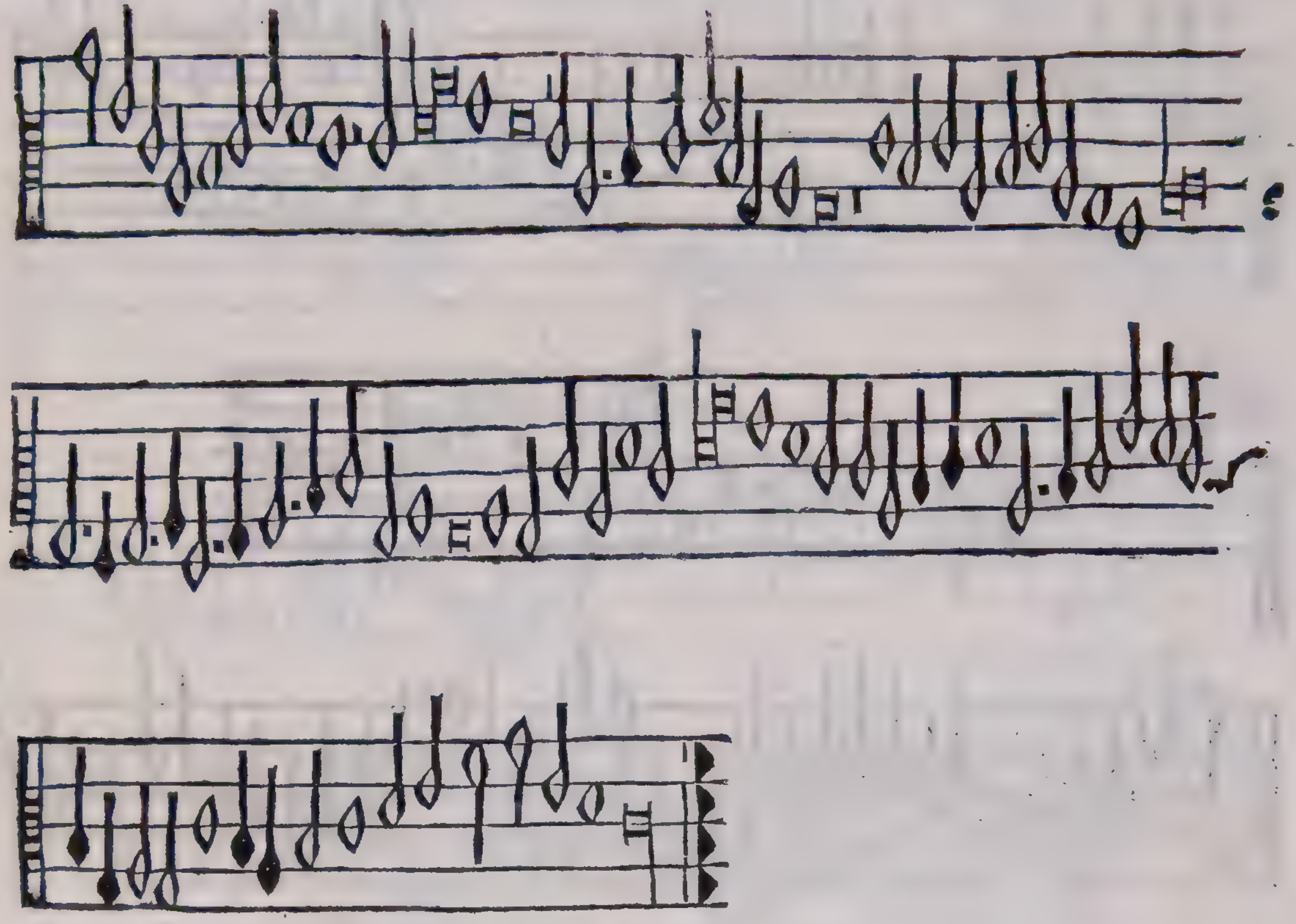

De Proportione ſeſquitertia.

Seſquitertia proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet ipſum ſemel & inſuper tertiam ipſius minoris partē æquiualens ei in potentia & menſura vt . 4 . ad . 3 . & . 8 . ad . 6 . & . 12 . ad . 9 . Hæc.n.proportio quattuor notulas æquifacit tribus ſibi cõſimilibus nomine & quantitate: ita vt ſingulæquæquæ ipſarum quattuor diminuantur de quarta propriæ quantitatis parte: Figuratur autem in cãtibus hoc modo.
4 8 12 & deſtruitur a ſubſeſquitertia ſibi oppoſita ipſam ſtatim ſubſequente:
3 6 9 quod hoc concentu percipitur.

Verte folium.

CANTUS

TENOR

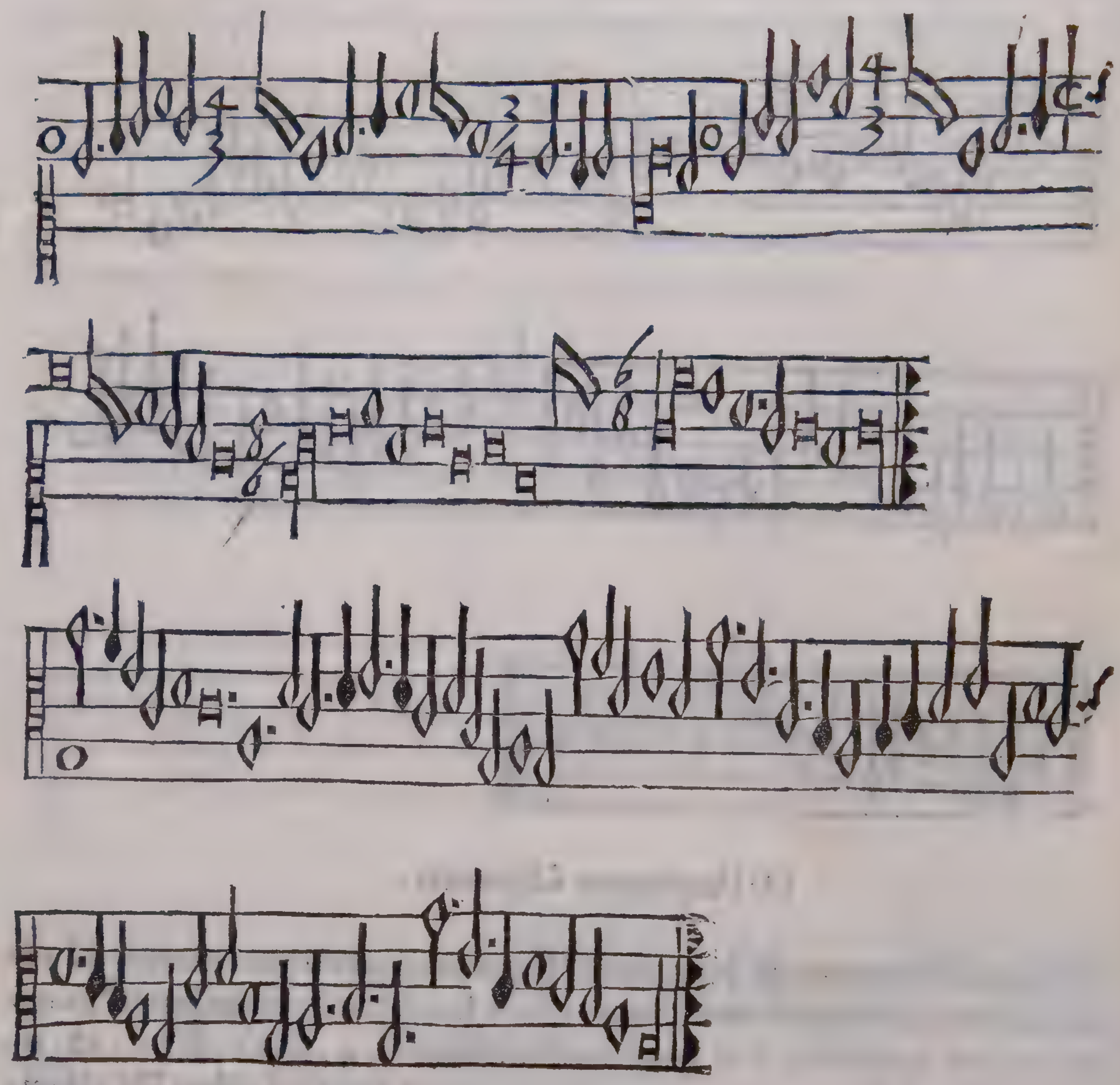

Proſdocimus Tinctoris

Nonnulli ſeſquitertiam ipſam in notulis ſigno temporis imperfecti ſiniſtrorſum ſic verſo Ↄ intelligi voluerũt quos acerrime impugnat Proſdocimus patauinus in expoſitione breuis extractus Ioannis de muris Quilibet in arte practica: & Tinctoris in ſuo proportionum tractatu.

De Proportione ſeſquiquarta.

Seſquiquarta proportio dicitur quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus compræhendit ipſum in ſe ſemel & inſuper ipſius minoris quartam partem: æquiualens ei in quantitate & temporis menſura: vt .5. ad .4. &. 10. ad. 8. &. 15. ad. 12. In hac enim proportiõe quinq; notulæ æqualēt quattuor ſibi conſimilibus ita vt vnaquæquæ ipſarũ qnq; diminuat' de

quinta parte suæ quantitatis: describitur autem in cantilenis hoc modo 5 10 15
Atq; destruitur a subsesquiquarta ipsi statim succedente vt hoc proba- 4 8 12
tur concentu.

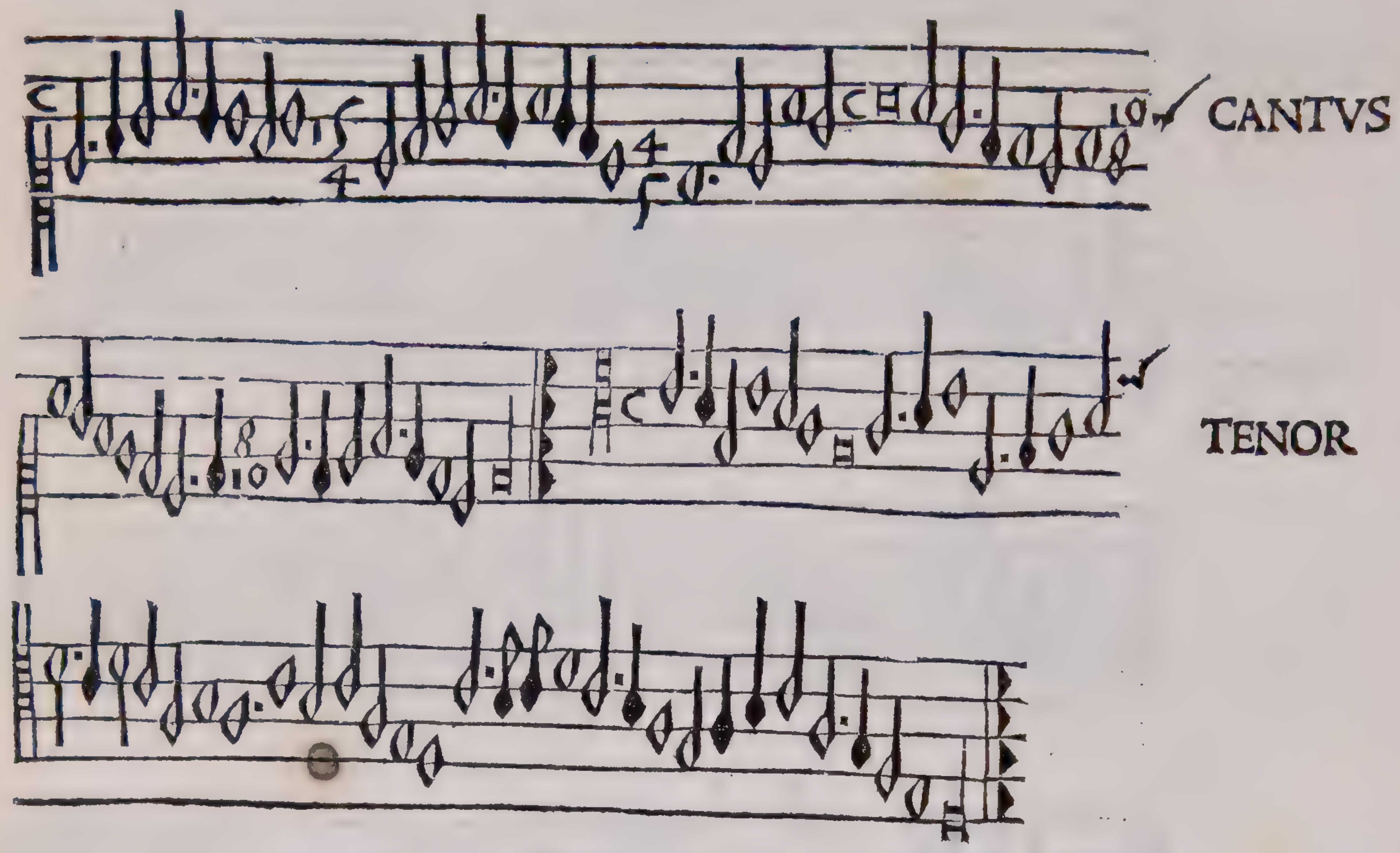

De Proportione sesquiquinta.

Sesquiquinta proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus continet ipsum semel & insuper ipsius minoris quintam partem æquiualens ei in potentia & mensura: vt. 6. ad. 5. &. 12. ad. 10. &. 18 / ad. 15. Hæc enim proportio sex notulas quinq; sibi cõsimilibus coæquat: ita vt singulæquæquæ ipsarum sex diminuantur de sexta parte sui quãtitatiui valoris. Figuratur enim in cãtibus hoc modo 6 12 18 Et succedente illico subsesquiqnta sibi opposita euanescit quod præ- 5 10 15 sens declarat concentus.

Verte folium.

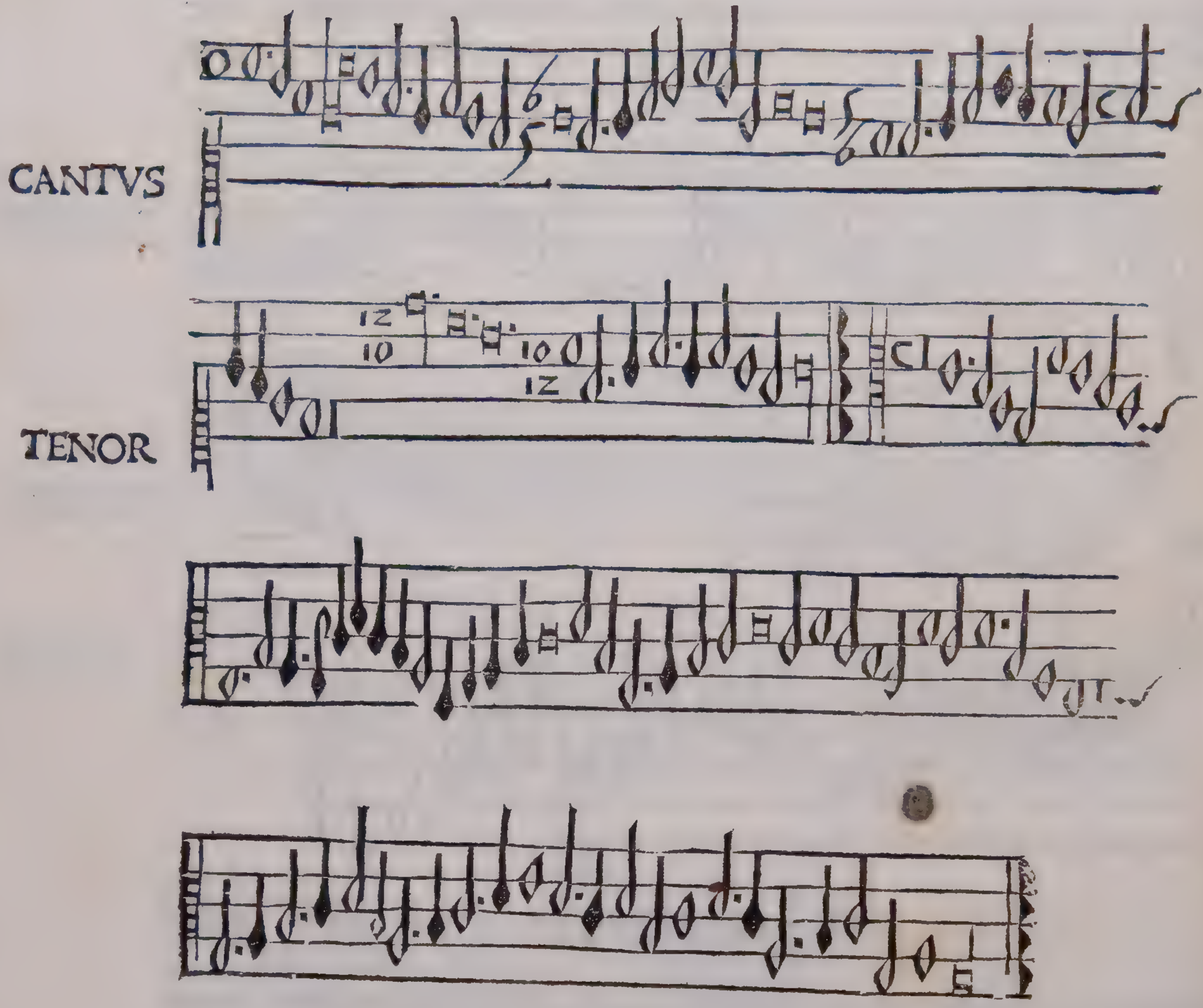

De Proportione ſeſquiſexta.

Seſquiſexta proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus minori præcedentium comparatus compræhendit ipſum ſemel & inſuper ſextã eius partem atqꝫ æquatur ipſi in temporis menſura. vt. 7. ad. 6. &. 14. ad. 12. &. 21. ad. 18. Septem enim notulæ æquiualent ſex ſibi conſimilibus in hac proportione: ita ꝙ vnaquæqꝫ ipſarum ſeptem minuitur de ſeptima propriæ quantitatis parte. In cantilenis quidem deſcribitur hoc modo $\frac{7}{6}$ $\frac{14}{12}$ $\frac{21}{18}$ & deſtruitur a ſubſeſquiſexta ſibi oppoſita: vt hic conſtat.

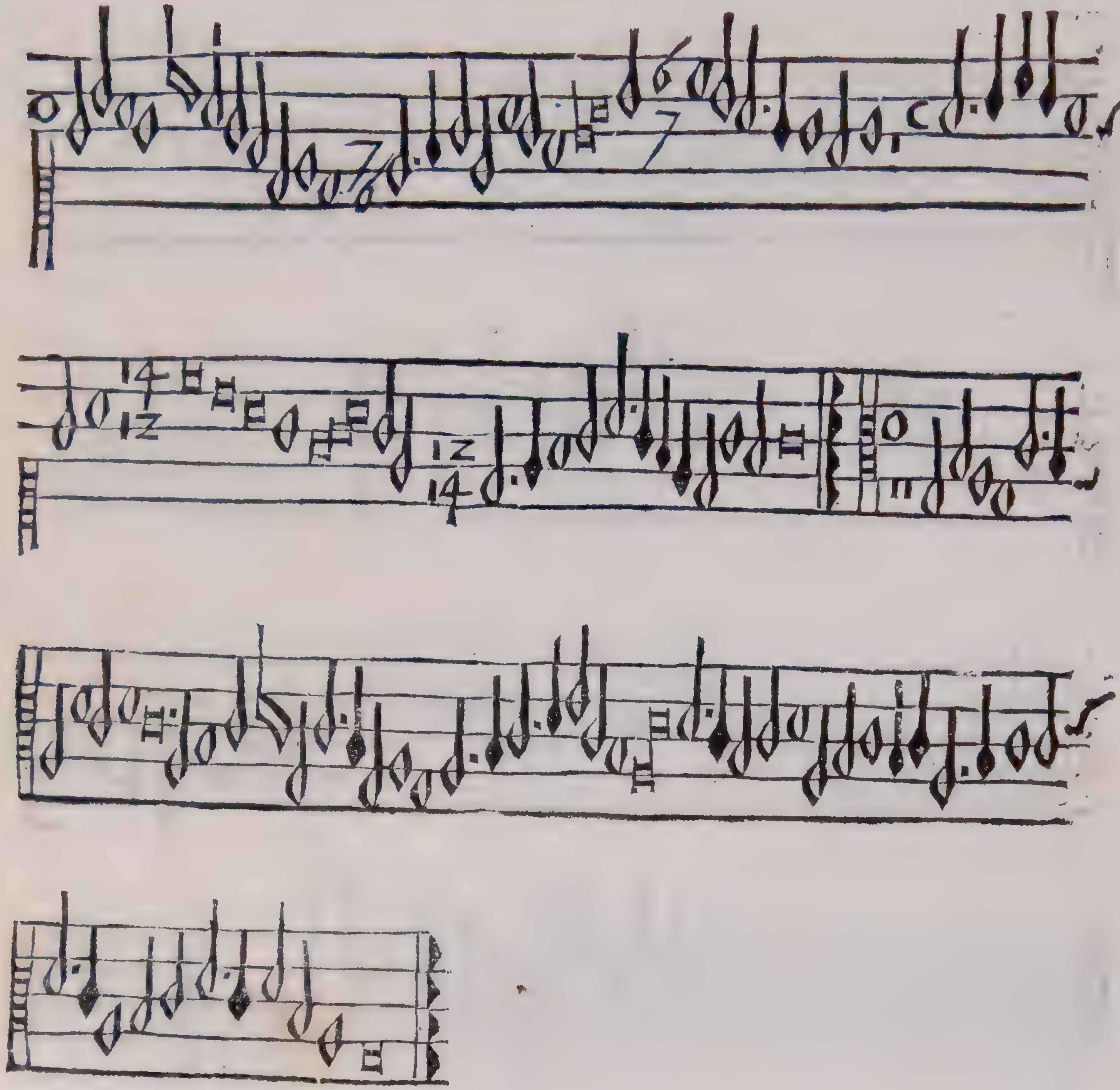

CANTVS

TENOR

De proportione ſeſquiſeptima.

Seſquiſeptima proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus minori præcedentium comparatus continet eum ſemel & inſup eius ſeptimam partem æquiualens ipſi in potentia vt . 8 . ad . 7 . & . 16 . ad . 14 . & . 24 . ad . 21 . In hac proportione octo notulæ æquiualent & comenſurantur ſeptem ſibi conſimilibus ita vt vnaquæquæ ipſarum octo minuatur de octaua ſui valoris parte . Figuratur autem in cantibus hoc modo

8	16	24
7	14	21

Quod ſi ſubſeſquiſeptima fuerit eam illico ſubſecuta euaneſcet & deſtruetur quoniam eius oppoſita eſt : vt hoc notatur exemplo .

Verte folium.

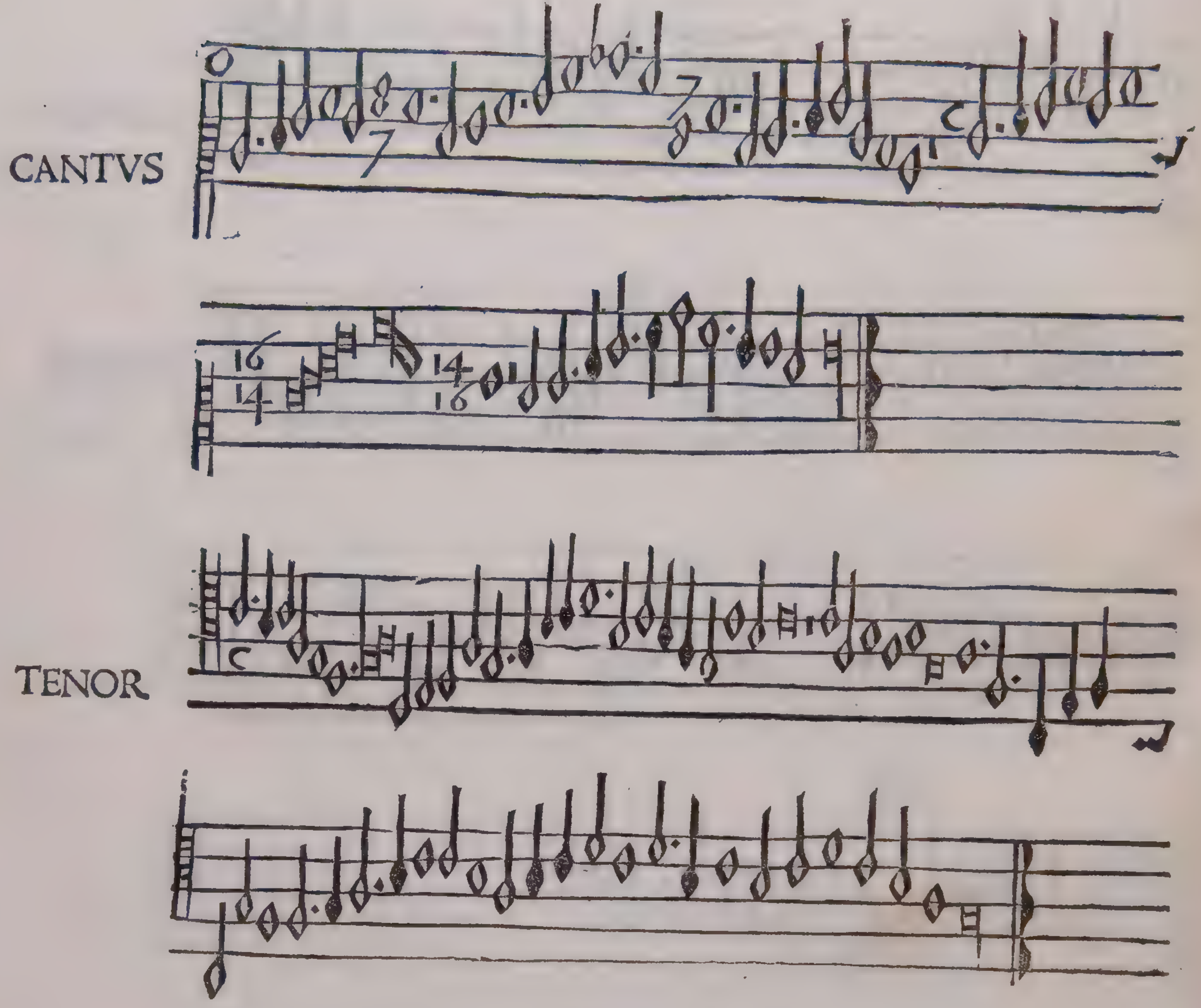

De Proportione ſeſquioctaua.

Seſquioctaua proportio ſit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus æquiualet ipſi : compræhēdens eum ſemel & inſuper octauam eius partē vt . 9 . ad . 8 . & . 18 . ad . 16 . & . 27 . ad . 24 . Hæc enim proportio nouem notulas octo ſibi conſimilibus æquifacit ita vt ſingulæquæquæ ipſarum nouem diminuantur de nona parte propriæ quātitatis . Deſcribitur in cantilenis hoc modo 9 18 27 Et deſtruit' a ſubſeſqoctaua ſibi oppoſita vt hoc monſtratur cōcentu. 8 16 24

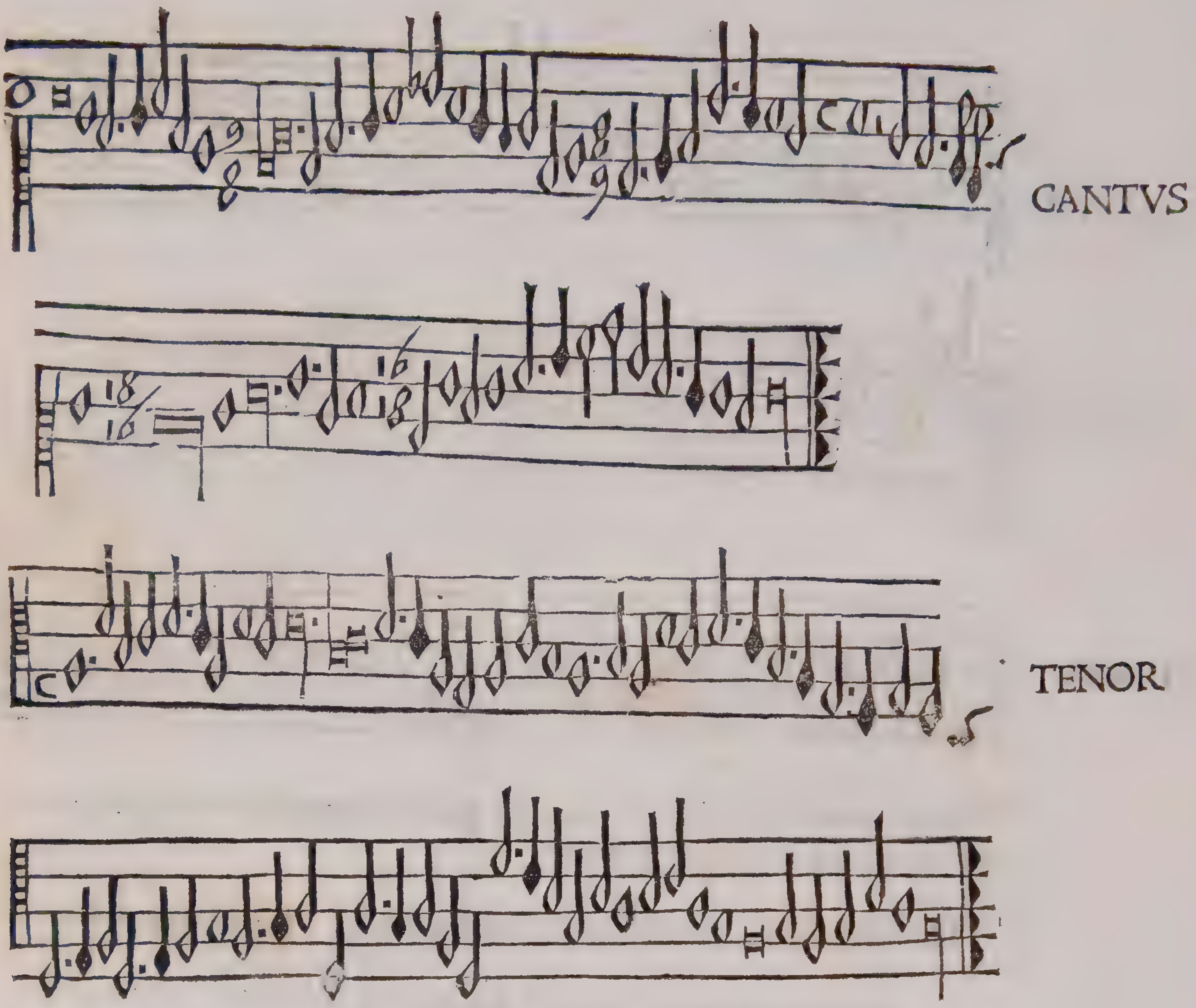

De Proportione sesquinona.

Sesquinona proportio fit quum maior sequētium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus æque ducitur ipsi: quem semel & insuper nonam ipsius partē continet vt . 10 . ad . 9 . & . 20 . ad . 18 . & . 30 . ad . 27 . In hac proportione decem notulæ æquiualent nouem sibi consimilibus ita vt vnaquæquæ ipsarum decem diminuatur de vna sui ipsius decima parte. Et figuratur in cantibus hoc modo $\frac{10}{9}$ $\frac{20}{18}$ Destruit̃ insup̃ a subsesq̄nona sibi opposita: vt præsens ꝓbat cōcētus.

CANTVS

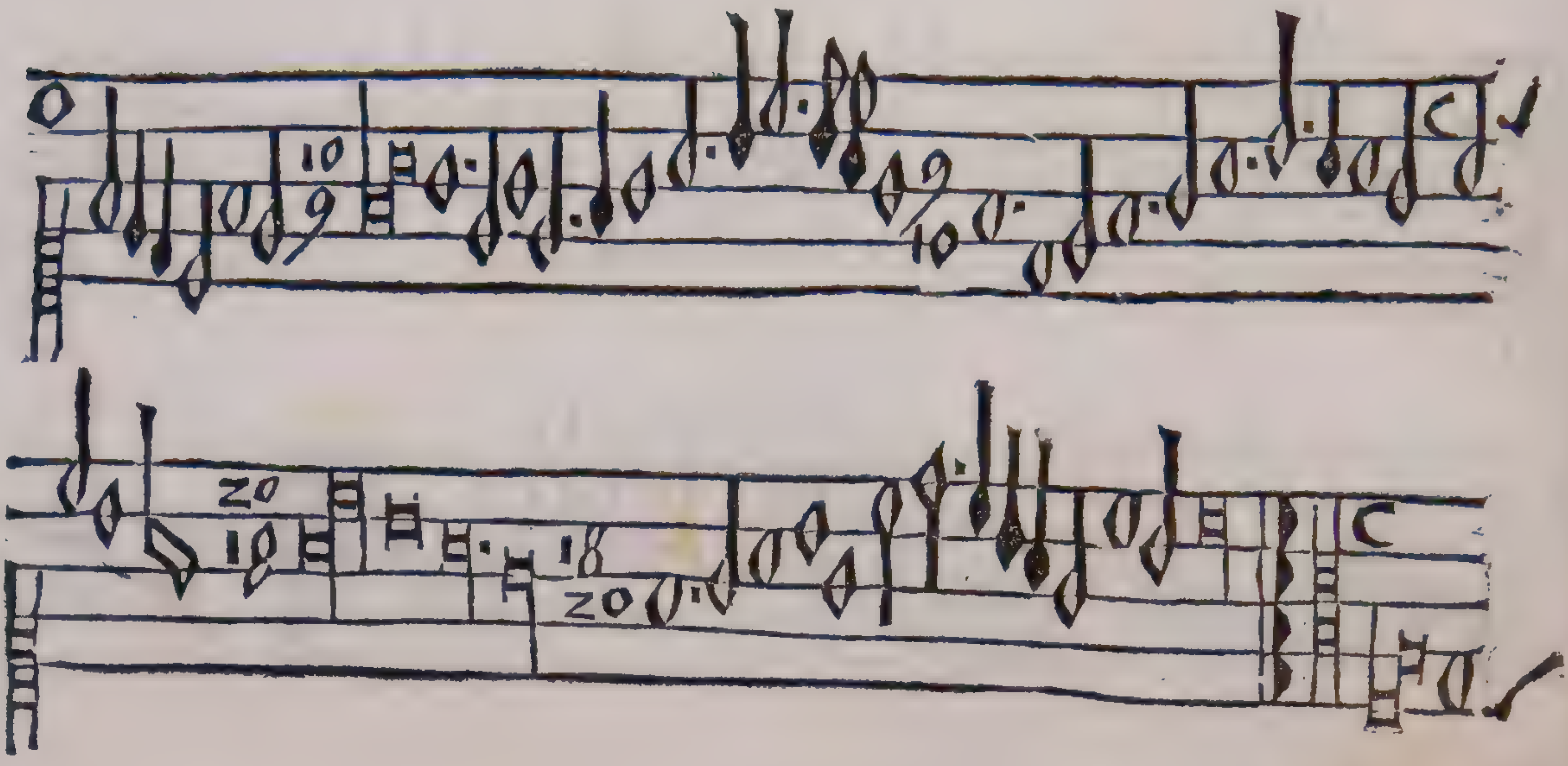

TENOR

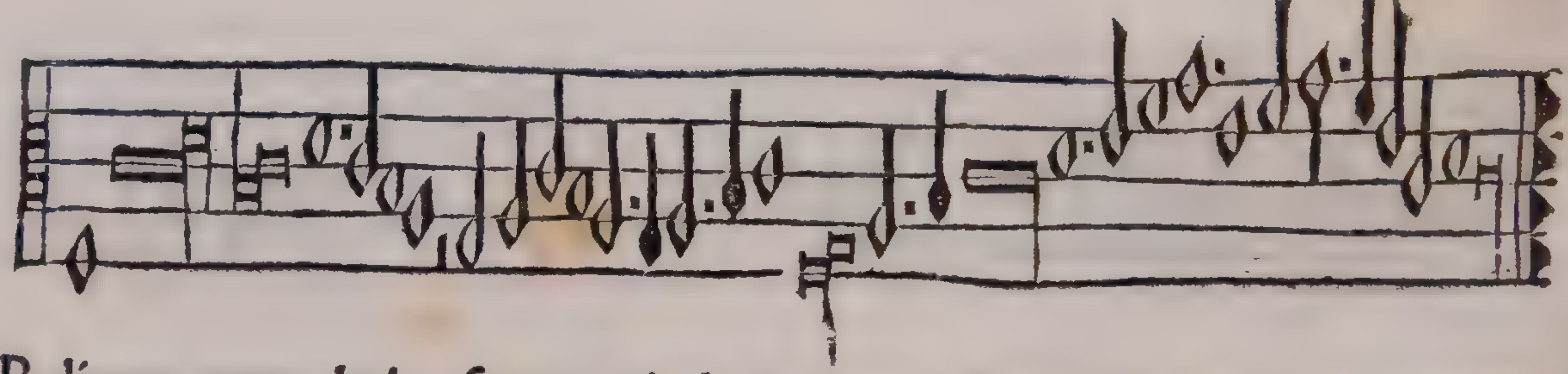

Reliquas autem huius ſuperparticularis generis ſpecies facile diligens cantor cõſimili proceſſu poterit conſyderare.

De Genere ſubſuperparticulari & eius ſpeciebus. Caput ſextum.

ſ Vbſuperparticulare genus eſt quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus æquiualet ipſi in quantitate & potentia : compræhenſus in eo ſemel cum vna eius aliquota parte : vt . 2 .ad . 3 . & . 3 . ad . 4 . & . 4 . ad . 5 . & deinceps . Sunt enim eius ſpecies infinitæ : prima eſt Subſeſqualtera . ſecunda Subſeſquitertia : tertia Subſeſquarta : quarta ſubſeſquiquinta & deinceps : de quibus ſingillatim eſt dicendum.

De Proportione ſubſeſqualtera.

Subſeſqualtera proportio fit quum minor ſequentium notularũ numerus ad maiorem præcedentium relatus compræhenditur in eo ſemel tantum & inſuper ipſius minoris pars dimidia : & æquiualet ipſi maiori in potẽtia & temporis menſura vt . 2 . ad . 3 . & . 4 . ad . 6 . & . 6 . ad . 9 . & deinceps . In hac proportione duæ notulæ æquiualent & commenſurantur tribus ſibi conſimilibus ita vt vnaquæquæ ipſarum duarum augeatur de dimidia propriæ quantitatis parte. Fi-

guratur enim in cantilenis hoc modo 2 4 6 & deſtruit' a ſeſqualtera ſibi oppoſita eam illico ſubſequente: vt hoc 3 6 9 concentu percipitur.

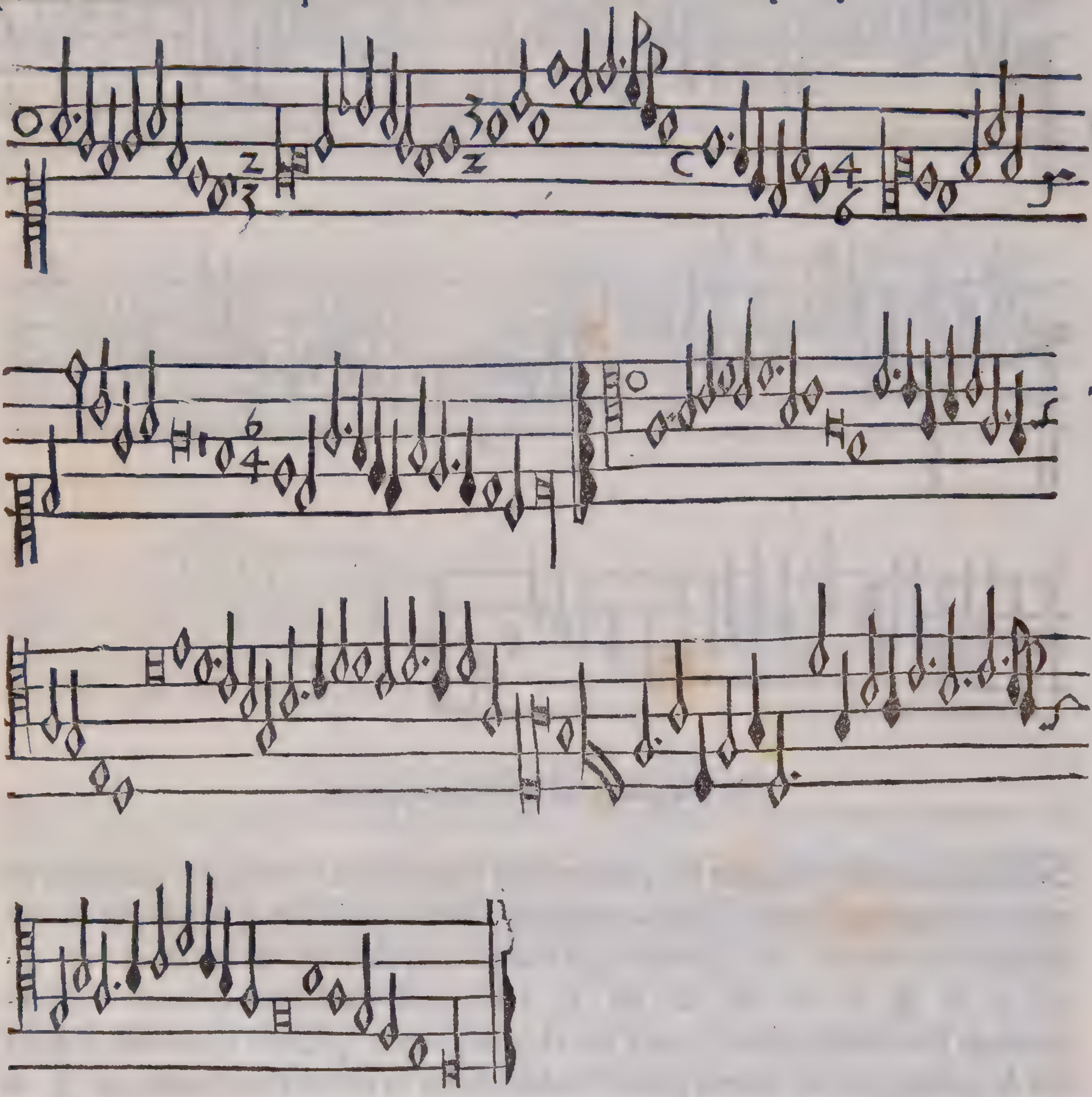

De Proportione ſubſeſquitertia.

Subſeſquitertia proportio fit quū minor ſequentiū notularū numerus ad maiorē precedētiū relatus ſeruatur in eo ſemel cū tertia ipſius minoris parte & æquiualet ipſi maiori in tēporis mēſura vt . 3 . ad . 4 . & . 6 . ad . 8 . & . 9 . ad . 12 . & deinceps. In hac proportione tres notulæ æquiualent & cōmenſurantur quattuor ſibi & nomine & quantitate cōſimilibus ita vt ſingulaquæquæ ipſarum trium tertiæ partis propriæ quantitatis ſuſcipiat augumentum: Figuratur vero in cantilenis hoc modo 3 6 9 Et deſtruitur a ſubſequente ſeſquitertia ſibi oppoſita: quod præſenti 4 8 12 concipitur exemplo.

CANTVS

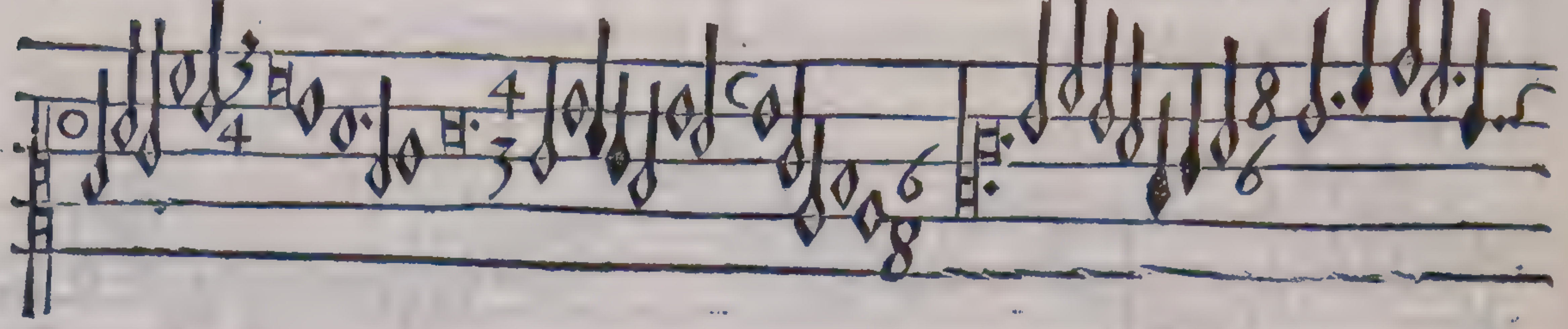

TENOR

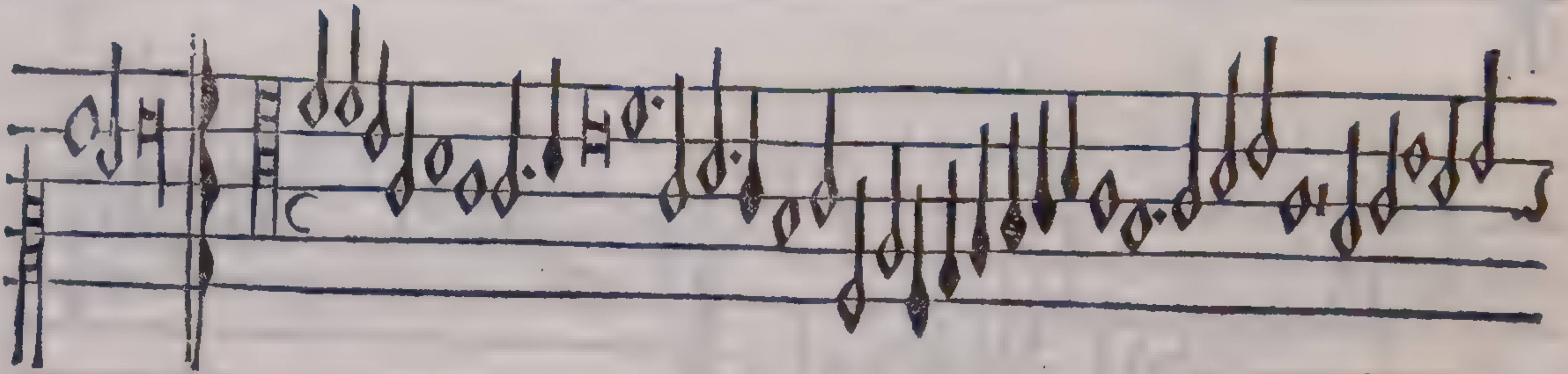

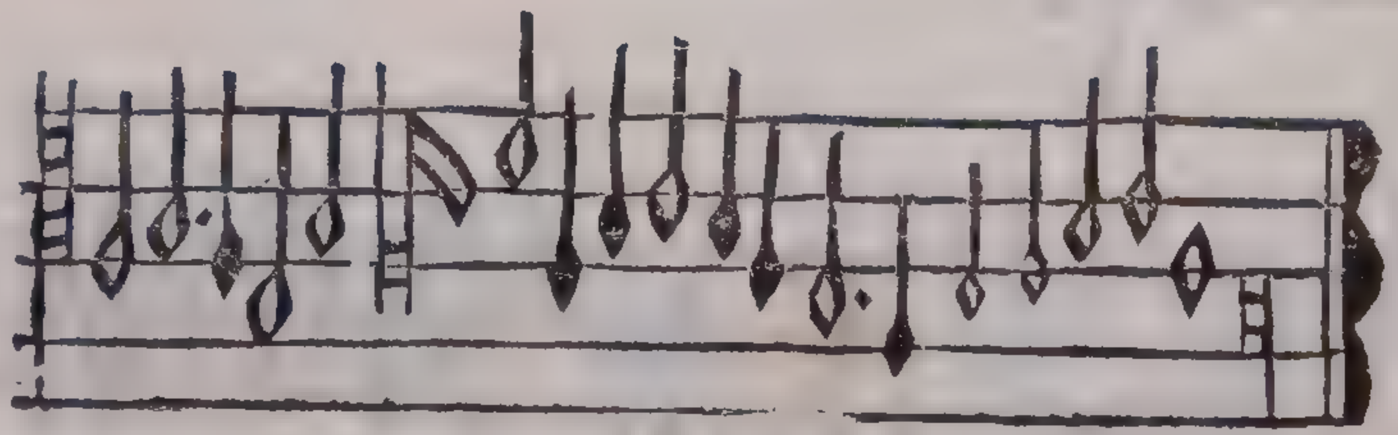

De Proportione ſubſeſquiquarta.

Subſeſquiquarta proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium ductus compræhenditur in ipſo ſemel & inſuper quarta ipſius minoris pars: & æquiualet ipſi maiori in quantitate & menſura: vt. 4. ad. 5. &. 8. ad. 10. &. 12. ad. 15. Hæc enim proportio quattuor notulas quinque ſibi conſimilibus æquat ita vt vnaquæquæ ipſarum quattuor augeatur de quarta proprij valoris parte. Et deſcribitur in notulis hoc modo Deſtruitur autem & euaneſcit quum ipſam immediate fuerit ſubſequta ſeſquiquarta: quod præſens exprimit concentus.

4	8	12
5	10	15

CANTVS

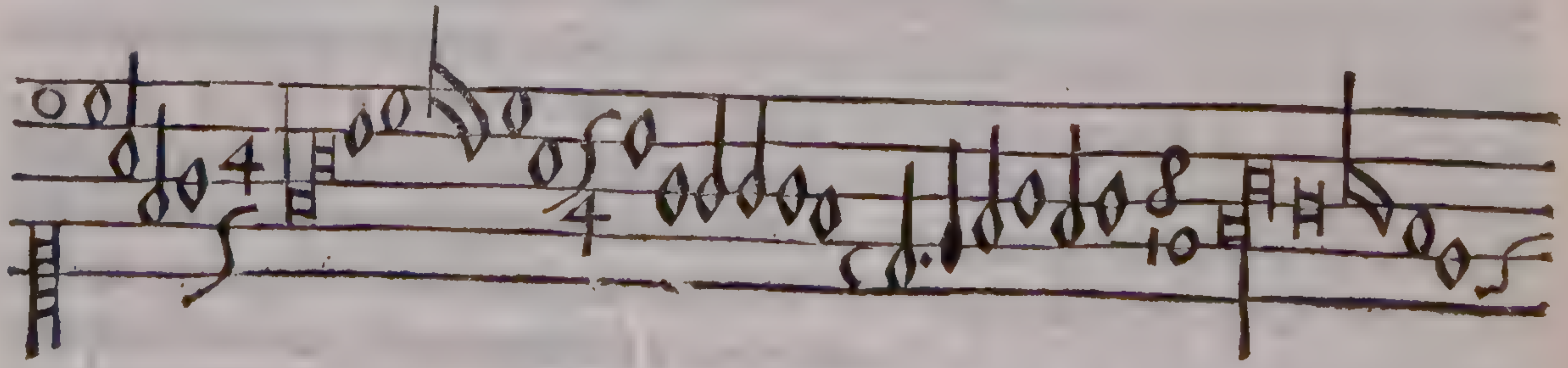

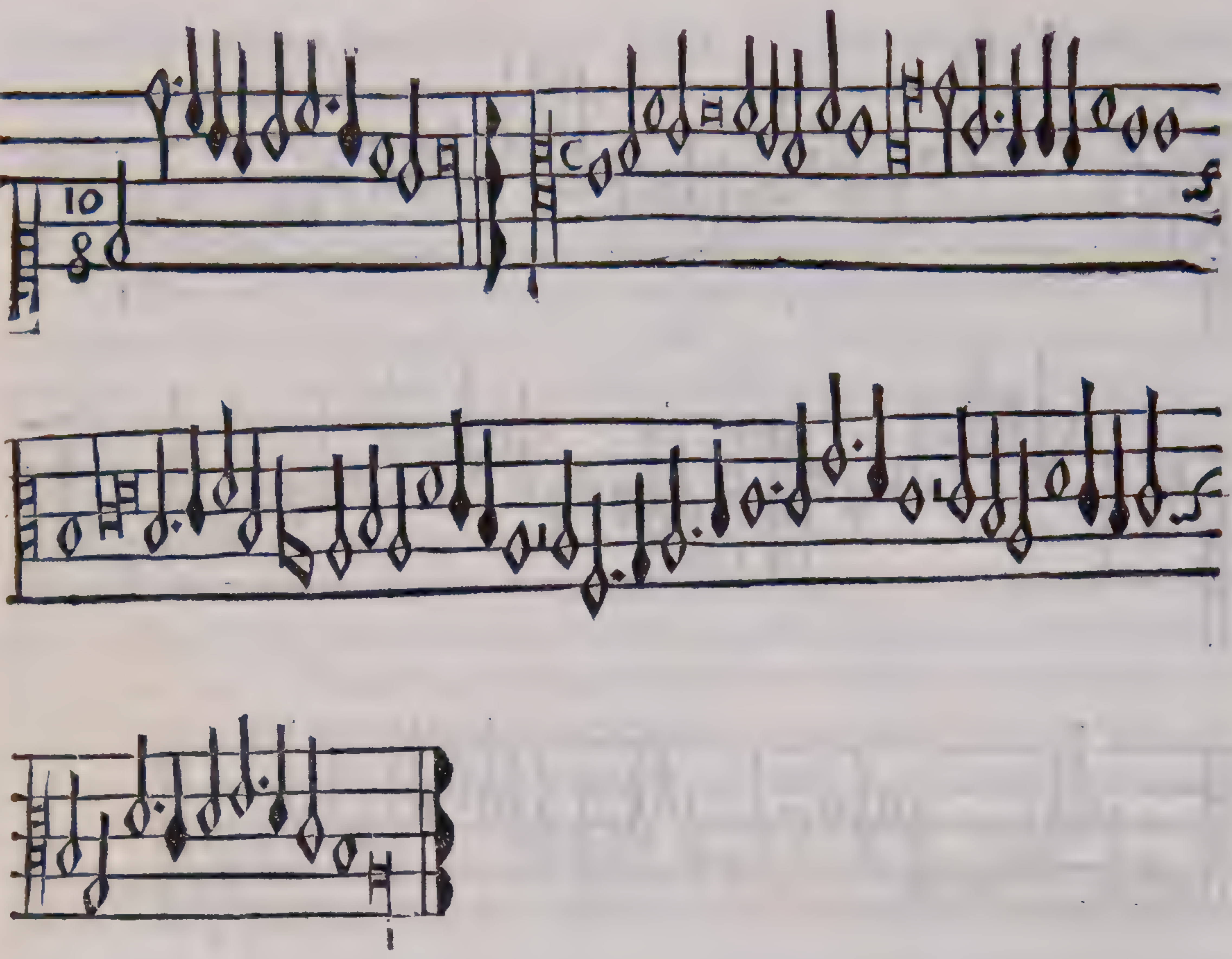

TENOR

De Proportione subſeſquiquinta.

Subſeſquiquinta proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus continetur in ipſo ſemel & inſuper ipſius minoris quinta pars: & æquiualet ipſi maiori vt. 5. ad. 6. &. 10. ad. 12. &. 15. ad. 18. & deinceps. Hæc enim proportio quinq; notulas ſex ſibi & nomine & quantitate conſimilibus coæquat: ita vt vnaquæquæ ipſarum quinq; quintæ ſui valoris partis ſuſcipiat incrementum. Figuratur autem in notulis hoc modo

5 10 15 atq; deſtruit a ſeſquiqnta ſibi oppoſita: quod preſens exponit cōcētus.
6 12 18

hh iij

Verte folium

CANTVS

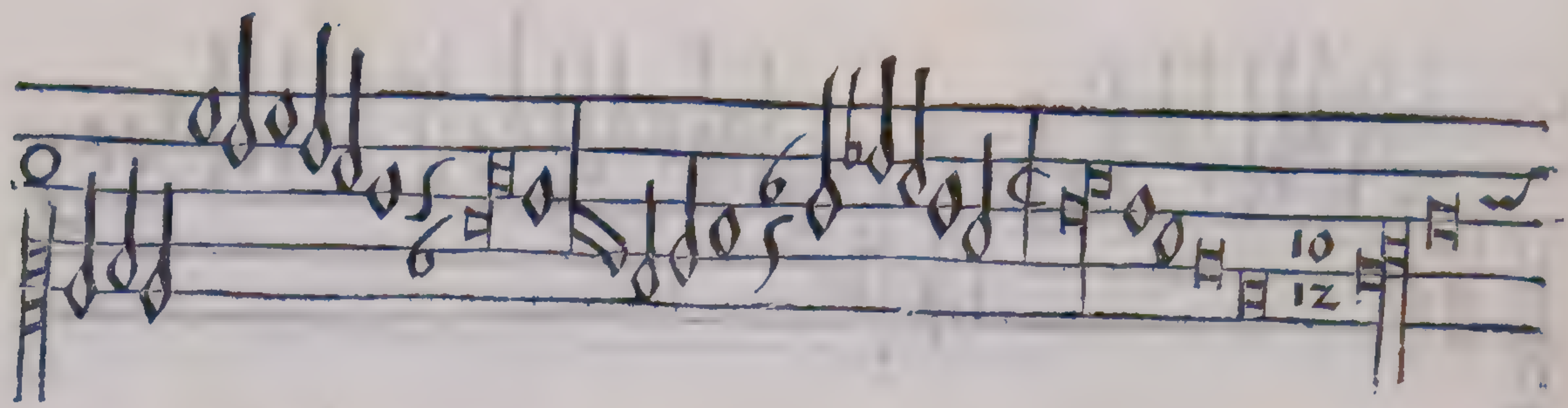

TENOR

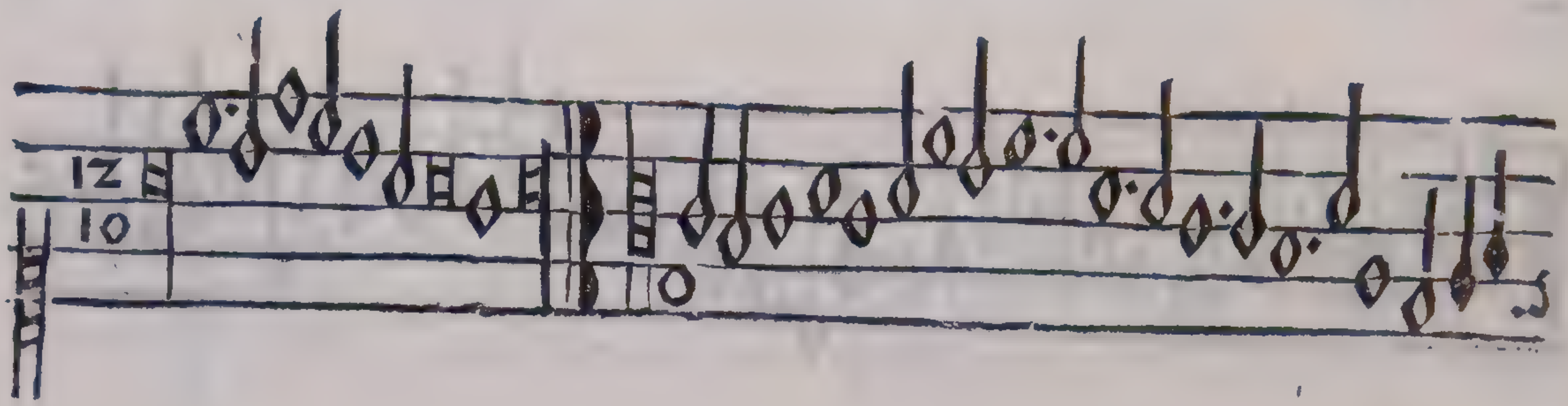

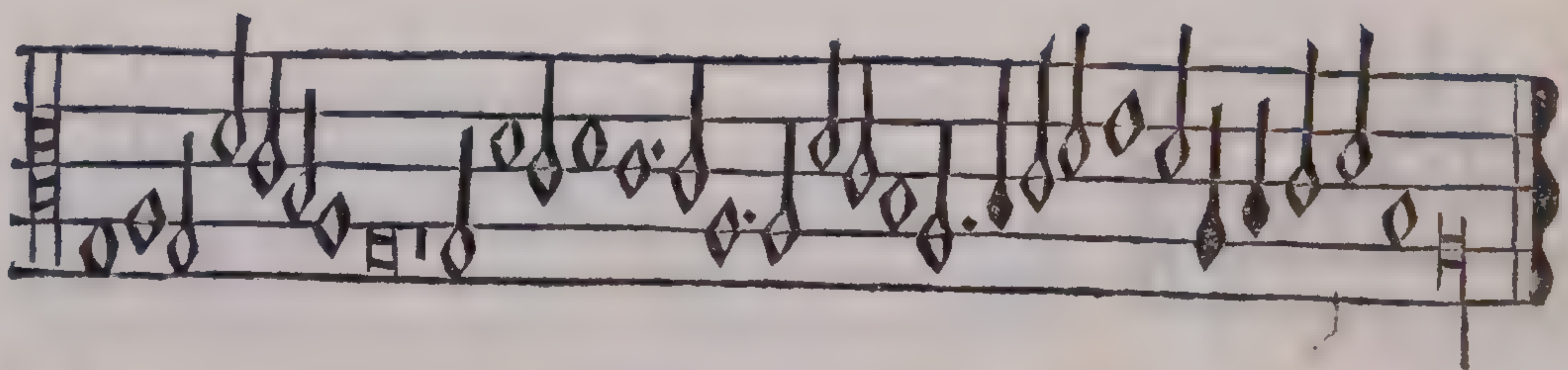

Reliquas huius ſubſuperparticularis generis ſpecies diligentiæ muſicorum relinquimus perquirendas. Quieſcas interim iocundiſſime cãtor ſi in alicuius proportionis diſpoſitione imperfectum reperieris notularum numerũ. plerũq; enim quẽ non diſponimus in ſemibreuibus conſyderabis in minimis. Rurſus proportionum quæ ſola præcedẽtiũ deſtructione ſignantur in notulis numeroſitatem quãdoq; cauſa breuitatis imperfectam cõſpicies ac temporalem notularum in tenoribus computationem vel ſuperfluam eiuſdem rei gratia vel diminutam.

De Genere ſuperpartienti & eius ſpeciebus. Caput ſeptimum.

ſ Vperpartiens genus quod tertium eſt maioris inæqualitatis fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedẽtium relatus continet ipſum in ſe ſemel tantum & inſuper vnam ipſius minoris aliquantam partem ductam ex pluribus aliquotis: & ipſe maior minori coæquatur in potentia & tẽporis menſura. Quod quum illa pars minoris aliquanta quæ & amborum terminorum exceſſus & differentia eſt: duas dicti minoris mõſtrauerit partes: erit proportio ſuperbipartiens. ſortitur & aliud magis ſpecificum nomen vt ſi ipſæ duæ minoris partes aliquotæ fuerint partes tertiæ dicet'

proportio superbipartiens tertias vt . 5 . ad . 3 . Si autem fuerint quintæ partes dicetur proportio supbipartiens quintas . vt . 7 . ad . 5 . Quod si septimæ partes fuerint dicetur superbipartiēs septimas vt . 9 . ad . 7 . Quum autem pars illa aliquāta minoris qua maior ipsum vincit minorem tres eius minoris aliquotas mōstrauerit : erit proportio supertripartiens : magis autem specifice nominatur : vt si illæ tres aliquotæ minoris partes fuerint ipsius partes quartæ dicetur proportio supertripartiensquartas vt . 7 . ad . 4 . Si vero fuerint partes quintæ dicet̃ supertripartiensquintas vt . 8 . ad . 5 . Si septimæ partes fuerint erit supertripartiensseptimas vt . 10 . ad . 7 . Quod quum illa terminorum different a quæ minoris pars dicitur aliquanta quattuor aliquotas ipsius minoris partes cōtinuerit : dicetur proportio superquatripartiens . Est tamen ei aliud magis specificum nomen : vt quum scilicet vnaquæquæ illarum quattuor aliquotarū partium fuerit ipsius minoris pars quinta : dicetur proportio superquatripartiensquintas vt . 9 . ad . 5 . Si autē illæ quattuor partes fuerint ipsius minoris partes septenæ dicetur ꝓportio supquatripartiensseptimas vt . 11 . ad . 7 . & . zz . ad . 14 . Atq; in reliquis consimilis est considerationis modus . In hoc insuper superpartienti genere hoc naturaliter euenit ꝙ proportio a pari numero partiētem acquirens denominationem : partitas imparis numeri scilicet minoris partes conueniet : vt si fuerit superbipartienstertias hoc modo . 5 . ad . 3 . nanq; partiens numerus scilicet amborum excessus : binarius est par : hinc superbipartiens : partitus vero sunt duæ ipsæ tertiæ ternarij imparis partes : inde superbipartienstertias nominatur . Partiens vero numerus impar : partitas numeri paris partes consequitur vt . 7 . ad . 4 . supertripartiensquartas : nam partiens est ternarius impar : idcirco supertripartiens dicitur : partitæ vero partes quaternarij paris : ex quo supertripartiensquartas vocatur . Plerūq; item & partiens numerus impar partitas imparis numeri partes insequitur vt . 10 . ad . 7 . supertriparriensseptimas . Quod si partiens numerus & partitæ partes secūdum paris numeri denominationem considerentur : non in superpartientem sed in epimoriam conueniant habitudinem vt . 6 . ad . 4 . non enim dicitur superbipartiensquartas sed sesqualtera : & . 8 . ad . 6 . non superbipartienssextas sed sesquitertia. Quum igitur excessus seu differentia terminorum cuiusuis proportionis fuerit minoris termini pars aliquota (ac si plures quoq; ipsius minoris aliquotas contineat partes) proportio ipsa non in superpartienti : sed in superparticulari genere consyderāda est : vt . 9 . ad . 6 . non enim dicit̃ supertripartienssextas : sed sesqualtera : cū maior minorem semel insuperq; ipsius minoris dimidiam quæ & tribus sextis eius partibus ducta est : contineat partem . Huius autem superpartientis generis infinitæ sunt species . Prima .n. est superbipartiens . Secunda supertripartiens. Tertia superquatripartiens. Quarta superquincupartiens. Quinta super-

ſexcupartiens ſicq; eſt ad infinita proceſſus. In naturalibus autẽ numeris primæ ipſæ tanquã radices hoc ordine cõſyderãtur Prima.n.ex terminis producitur qbus ſolus terminus interiacet vt. 5. ad. 3. eſt.n.horum medius quaternarius & . 7. ad. 5. quorum medius eſt ſenarius. Terminos enim in hac conſyderatione numeros vocamus. Secũda duos intermittit numeros vt. 7. ad. 4. ſunt .n.intermiſſi numeri quinarius & ſenarius. Quod ſi ex. 8. ad. 5. conſurgat intermittuntur ſenarius & ſeptenarius. Tertia ſpecies tres numeros proprijs terminis intermittit vt. 9. ad. 5. quorum medij ſunt ſenarius ſeptenarius & octonarius: Et. 11. ad. 7. horũ medij ſunt octonarius nouenarius & denarius. Quarta inter extremos eius terminos quattuor claudit numeros vt. 11. ad. 6. quorũ medij ſunt ſeptenarius octonarius nouenarius & denarius. & . 12. ad. 7. horũ .n.medij ſunt octonarius nouenarius denarius & vndenarius: atq; ita quota fuerit huiuſmodi ſpecies in ordine tot erunt inter eius terminos interiecti numeri: vt ſi prima fuerit ſpecies: vnus erit inter eius terminos numerus. ſi ſecũda duo numeri ipſis terminis intercludentur. ſi tertia tres. ſi quarta quattuor. ſi quinta qnque ac deinceps: Vt prima ſupbipartiens vnum cludat inter terminos numerum: Secunda ſuptripartiens duos monſtrat numeros inter terminos contineri. Tertia ſuperquatripartiens tres numeros proprijs intercipit terminis. Quarta ſuperquincupartiens: cuius termini quattuor intercipiũt numeros: huiuſmodi & reliquæ in ſimpliciori & naturali numerorum diſpoſitione procedunt. Dicuntur autem hæ ſpecies ſubalternæ: nãq; in vim generum tranſeunt: hinc & a nõnullis ponuntur vt genera: cum ſuperbipartientium alia ſit ſupbipartienstertias vt. 5. ad. 3. alia ſuperbipartiensqntas vt. 7. ad. 5. alia ſupbipartiensſeptimas: vt . 9. ad. 7. & deinceps: quas qdem ſpecialiſſimas ſpecies dyalectici vocãt. Supertripartientium ſimiliter Alia ſupertripartiens quartas: vt. 7. ad. 4. Alia ſuptripartiensqntas vt. 8. ad. 5. Alia ſuptripartiens ſeptimas vt. 10. ad. 7. Item ſupquatripartiẽtium alia ſupquatripartiensquintas vt. 9. ad. 5. Alia ſuperquatripartiensſeptimas vt. 11. ad. 7. Alia ſupquatripartiens nonas vt. 13. ad. 9. Supquincupartientium item alia ſupquincupartiẽsſextas vt. 11. ad. 6. Alia ſupquincupartiensſeptimas vt. 12. ad. 7. Alia ſupquincupartiensoctauas vt. 13. ad. 8. atq; eodem modo ſpecies huiuſmodi ſuperpartientes in genera conuertuntur alias atq; quodammodo infinitas ſpecies ꝑducendo. Eſt.n.genus multarum aggregatio ſpecierum vnam eandẽq; naturam diuerſimode participantium. Species vero dicitur quantitas ſpecialis & qualitas generis. ſed de his ſeries ſic deſcribatur.

De Proportione ſuperbipartientetertias.

Superbipartienstertias proportio ſit quum maior ſequentium notularum nume-

rus ad minorem præcedentium relatus continet cum ſemel & inſuper vnam ali- quantam ipſius minoris partem ex duabus tertijs partibus factam & æquiualet ipſi minori vt . 5 . ad . 3 . & . 10 . ad . 6 . & . 15 . ad . 9 . In hac.n.proportione quinqȝ notulæ æquiualent & cõmenſurant̃ tribus ſibi cõſimilibus : ita vt vnaquæ- quæ ipſarum quinqȝ de duabus quintis partibus propriæ quantitatis diminuat̃ . Figuratur autem in cantilenis hoc modo 5 10 15 & deſtruitur a ſubſuperbi- partientetertias ſibi oppoſita quod præ- 3 6 9 ſente probatur concentu.

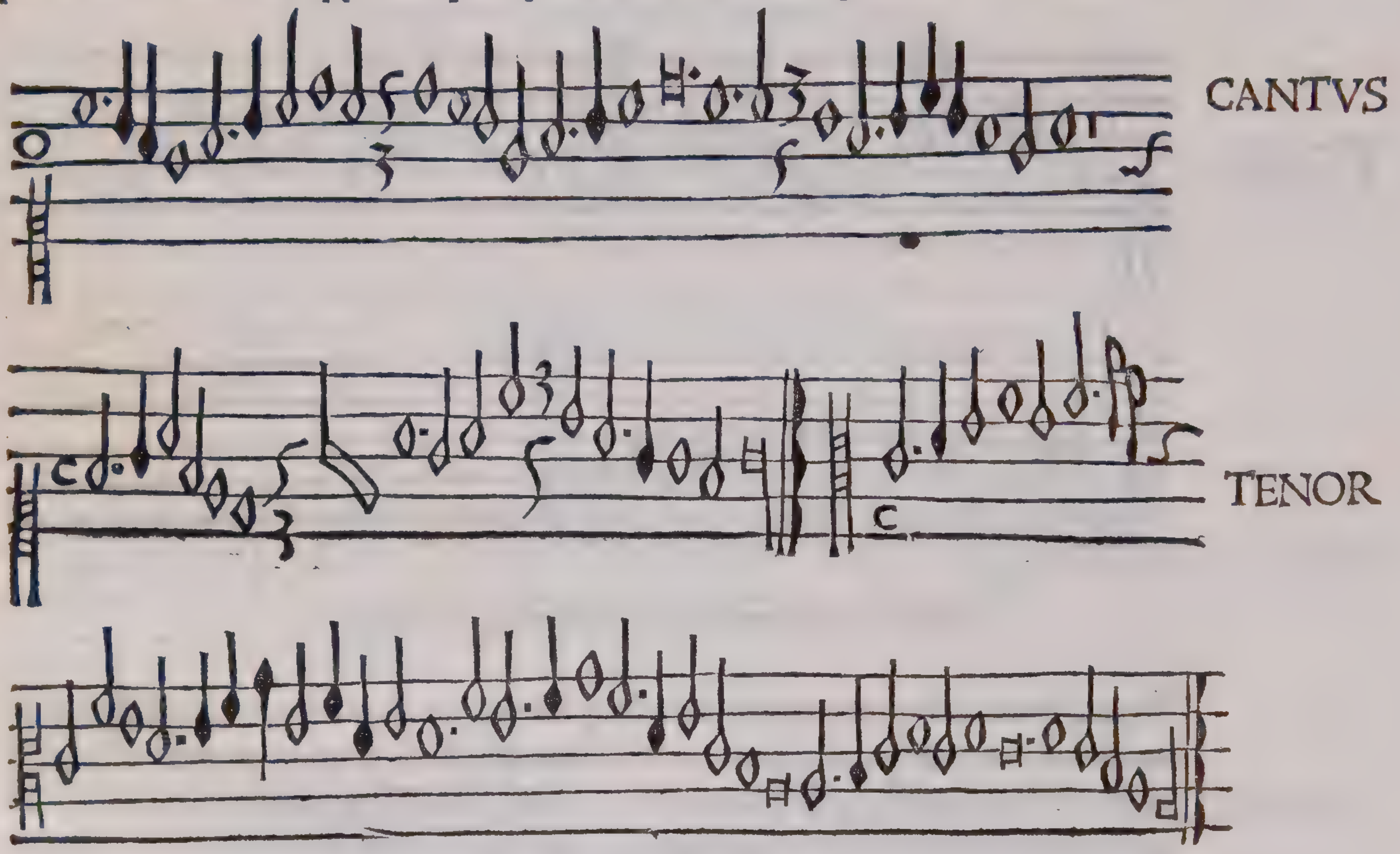

De Proportione ſuperbipartientequintas.

Superbipartienſquintas proportio fit quum maior ſequẽtium notularum nume- rus ad minorem præcedentiũ ductus æquiualet ei compræhendens ipſum ſemel & inſuper duas ipſius minoris quintas partes vt . 7 . ad . 5 . & . 14 . ad . 10 . & 21 . ad . 15 . In hac proportione ſeptem notulæ æquantur quinqȝ ſibi & nomine & quantitate conſimilibus ita vt ſingulaquæquæ ipſarum ſeptem diminuatur de duabus ſeptenis partibus propriæ potẽtiæ . Deſcribit̃ enim in notulis hoc modo 7 14 21 atqȝ deſtruitur a ſubſuperbipartiẽtequintas proportione quæ eius op- 5 10 15 poſita eſt : vt hoc concentu facile conſyderatur .

CANTVS

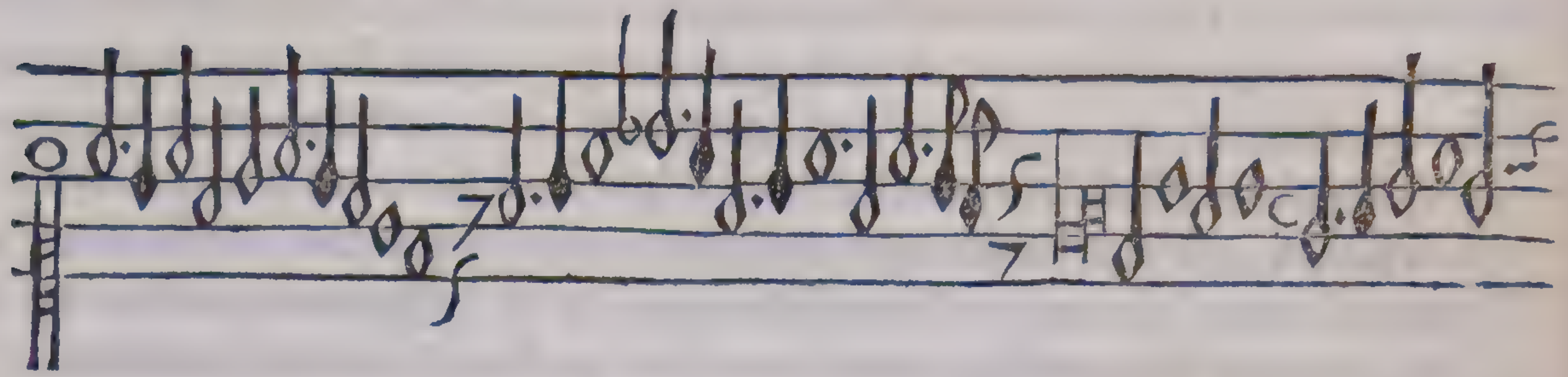

TENOR

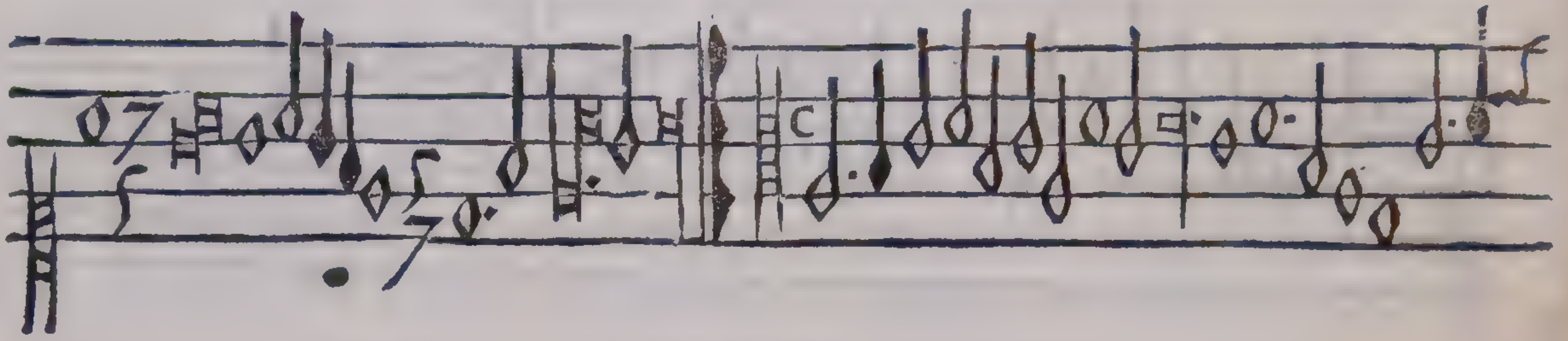

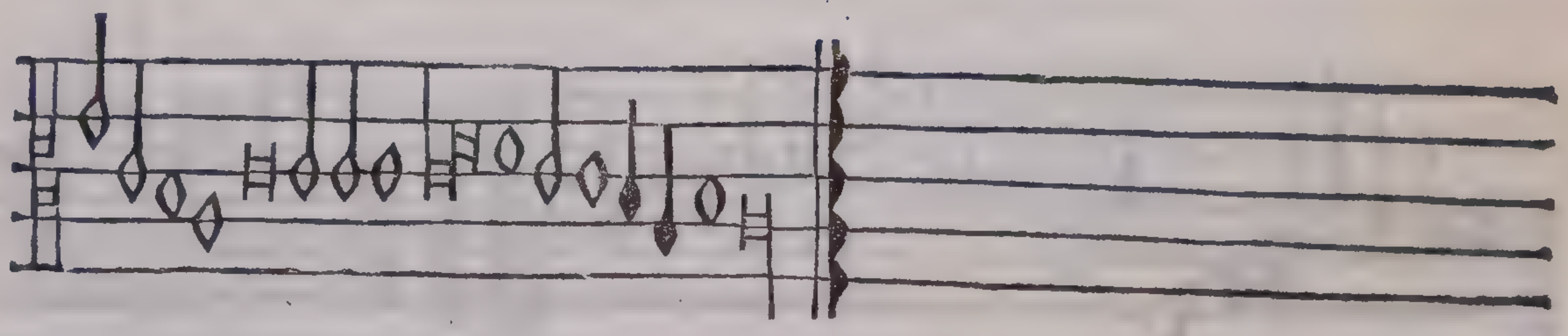

De Proportione ſuperbipartienteſeptimas.

Superbipartiensſeptimas proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus æquiualet ipſi continens eum ſemel & inſuper duas eius ſeptimas partes vt . 9 . ad . 7 . & . 18 . ad . 14 . & . 27 . ad 21 . Hæc enim proportio æquat nouem notulas ſeptem ſibi conſimilibus ita vt ſingulæquæquæ ipſarum nouem diminuantur de duabus nonis partibus proprij valoris . Figuratur quidem in cantibus hoc modo 9 18 27 Atq; deſtruitur a ſubſuperbipartienteſeptimas ſibi oppoſita : vt hoc 7 14 21 ꝑcipitur cõcentu.

CANTVS

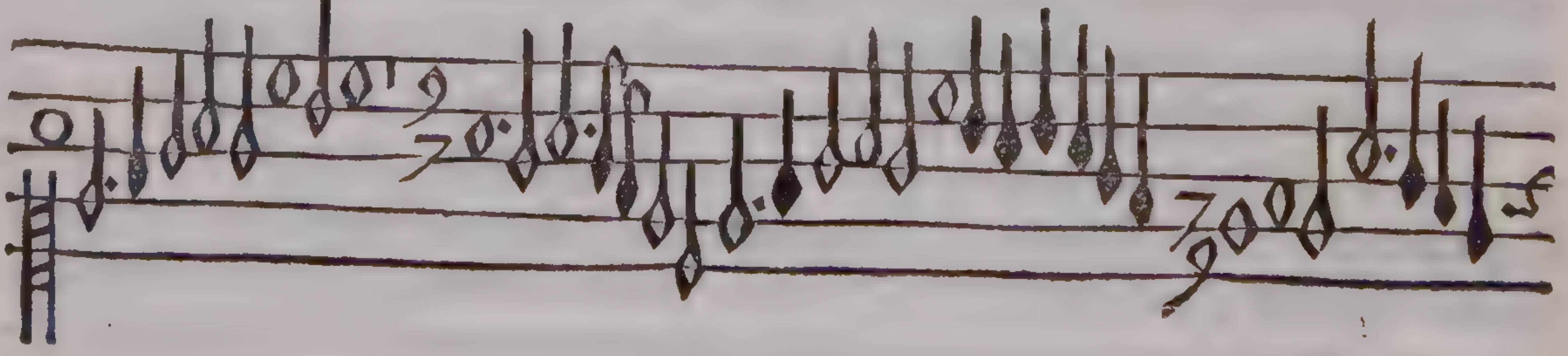

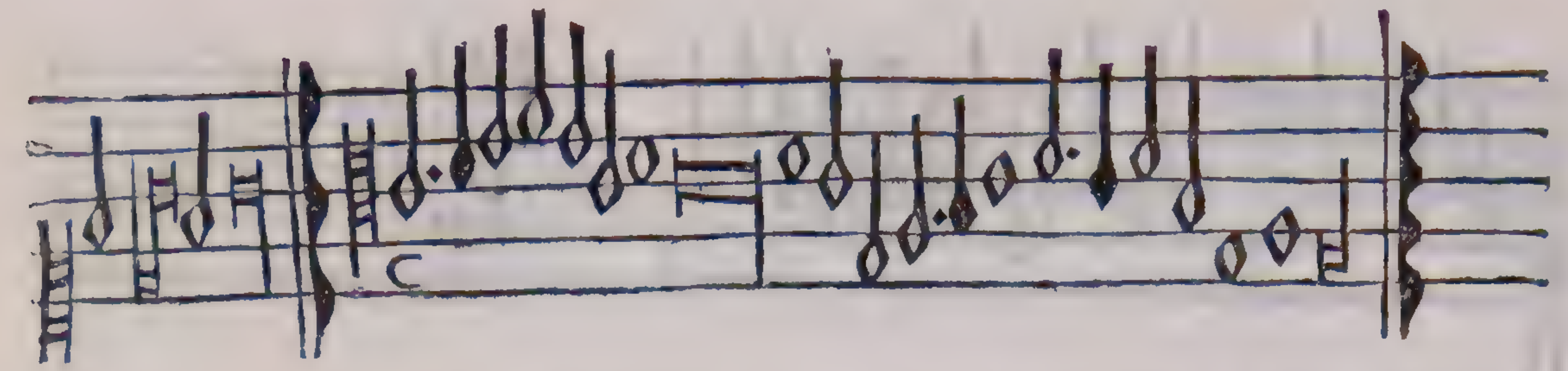

TENOR

De Proportione ſupertripartientequartas.

Supertripartienſquartas proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus compræhendit eum in ſe ſemel & inſuper tres quartas ipſius minoris partes & æquiualet ipſi in potentia: vt. 7. ad. 4 &. 14. ad. 8. & 21. ad. 12. In hac proportione ſeptem notulæ æquiualent & commenſurantur quattuor ſibi conſimilibus ita vt vnaquæque ipſarum ſeptem diminuatur de tribus ſeptenis partibus ſuæ quantitatis. Et figuratur in cantilenis hoc modo 7 14 21 Deſtruit' aũt a ſubſuptripartiẽtequartas ſibi oppoſita vt hic patet. 4 8 12

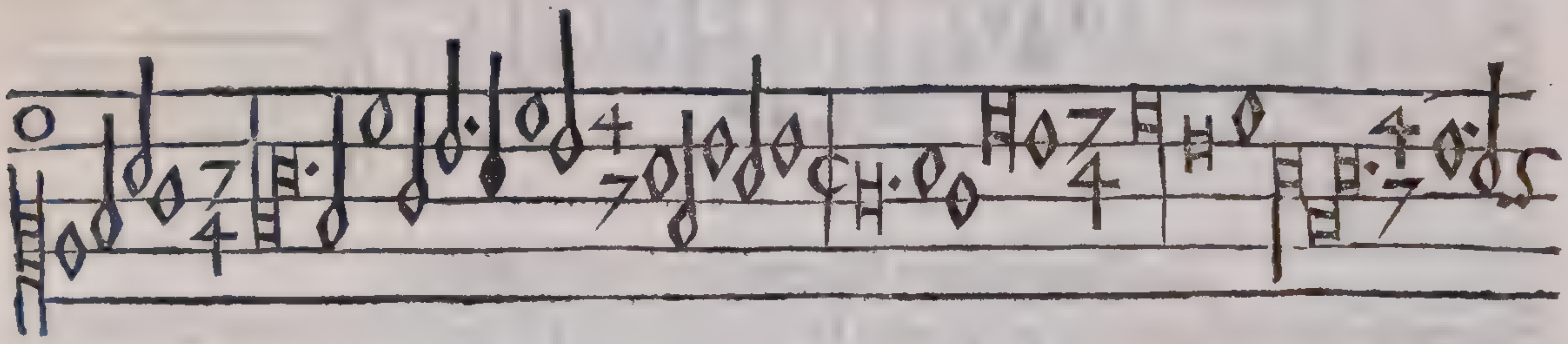

CANTVS

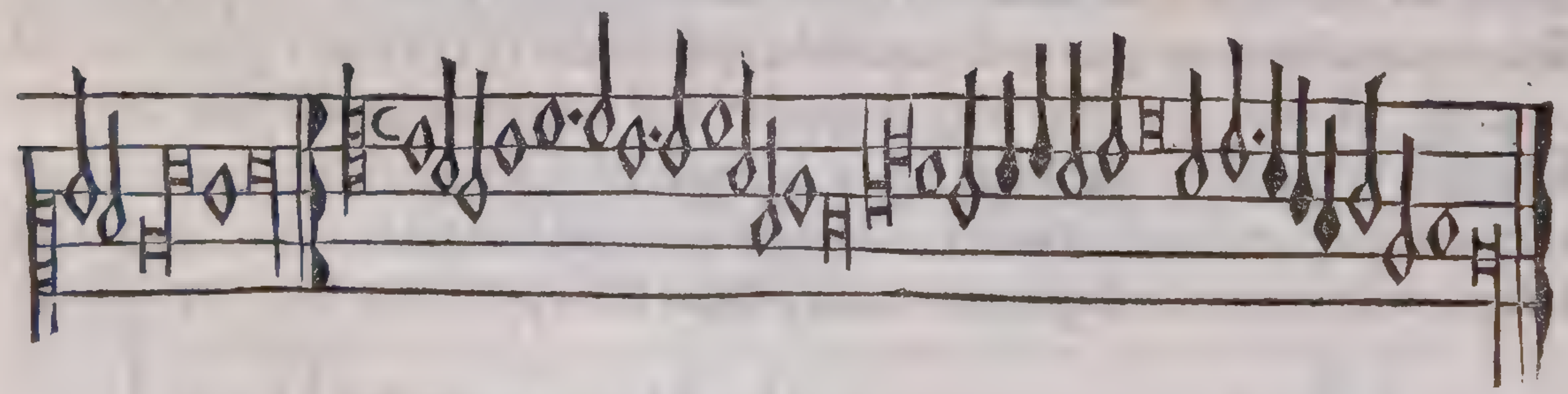

TENOR

De Proportione ſupertripartientequintas.

Supertripartienſquintas proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus comparatus minori præcedentium continet eum ſemel & inſuper tres quintas ipſius minoris partes æquiualens ei in potentia. vt. 8. ad. 5. &. 16. ad. 10. &. 24. ad. 15. In hac proportione octo notulæ commenſurantur qnque ſibi cõſimilibus ita vt ſingulaquæque ipſarũ octo diminuatur de tribus octauis partibus propriæ quantitatis. Figuratur.n.in cantibus hoc mõ 8 16 24 Atq; deſtruitur a ſubſupertripartiẽtequintas ſibi oppoſita: vt hic cõſtat. 5 10 15

CANTVS

TENOR

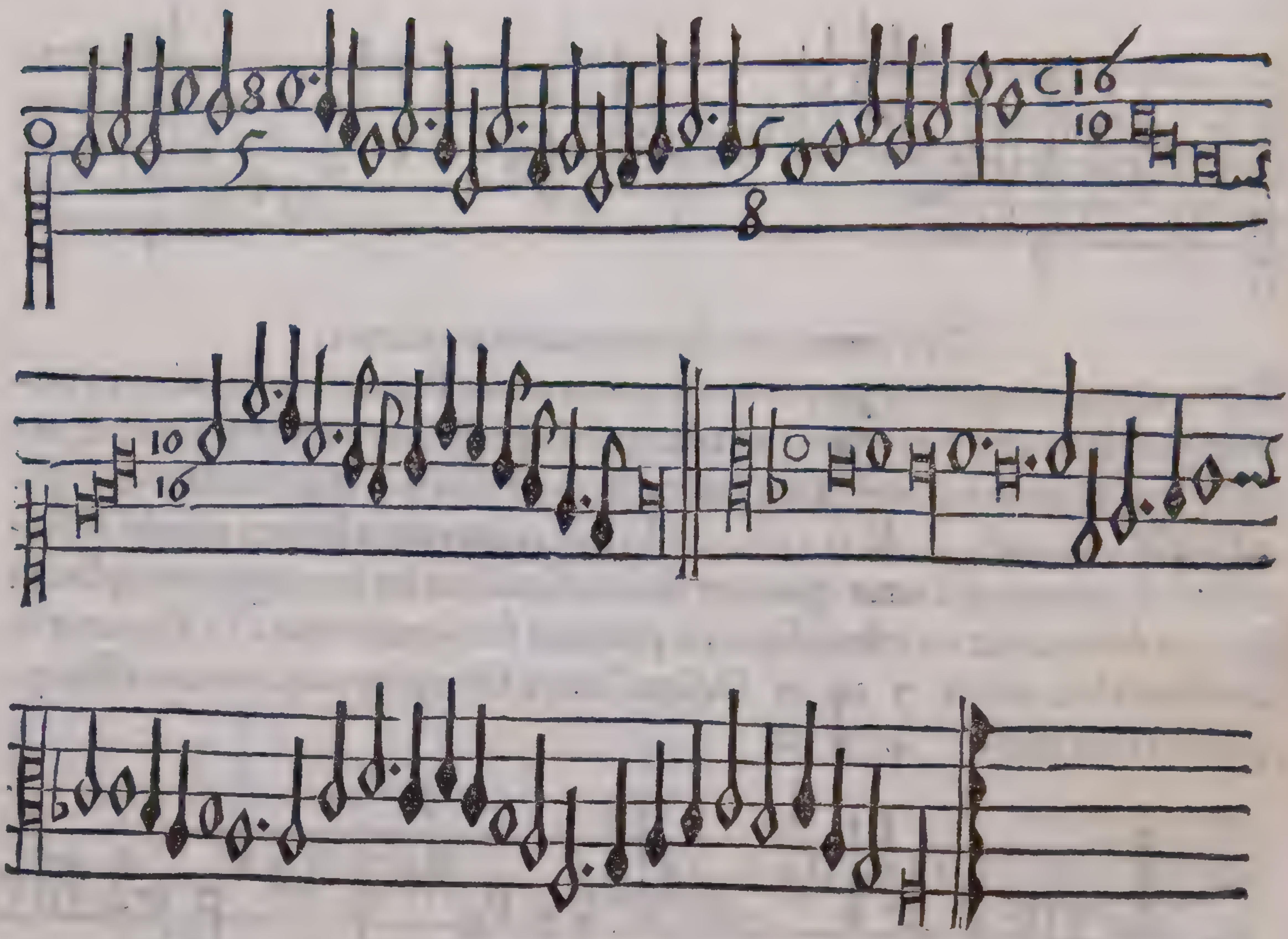

De Proportione ſupertripartienteſeptimas.

Supertripartiensſeptimas proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet eum ſemel & inſuper tres ipſius minoris ſeptimas partes & æquiualet ipſi minori vt . 10 . ad . 7 & . 20 . ad . 14 . & . 30 . ad . 21 . Hæc nãq; proportio decẽ notulas æquat ſeptem ſibi cõſimilibus in temporis menſura : ita vt vnaquæquæ ipſarum decem minuatur de tribus denis partibus ſui valoris . Deſcribitur aũt in notulis hoc mõ 10 20 30 Inſuper deſtruitur a ſubſuptripartienteſeptimas ſibi oppoſita: vt hic. 7 14 21

CANTVS

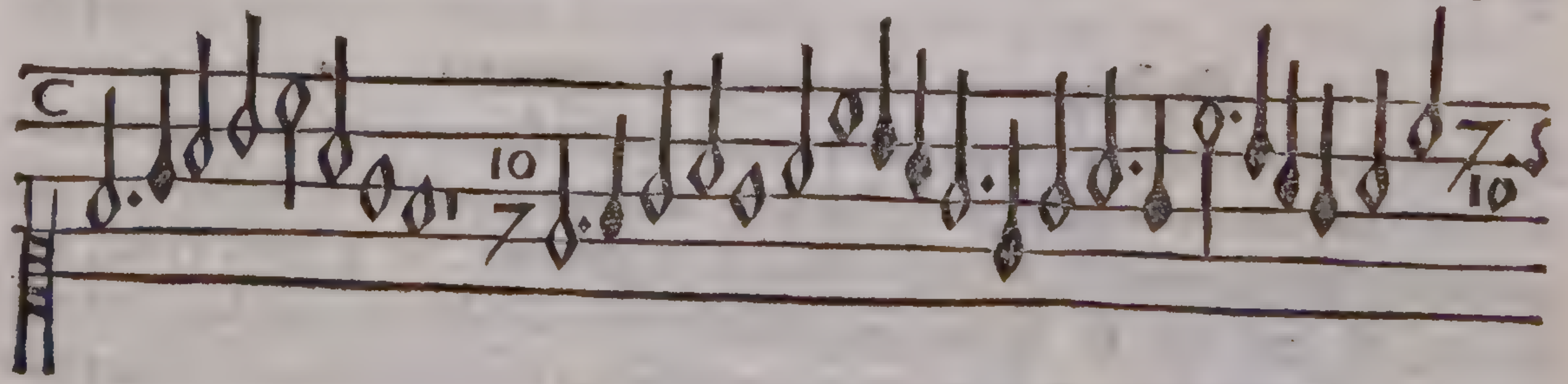

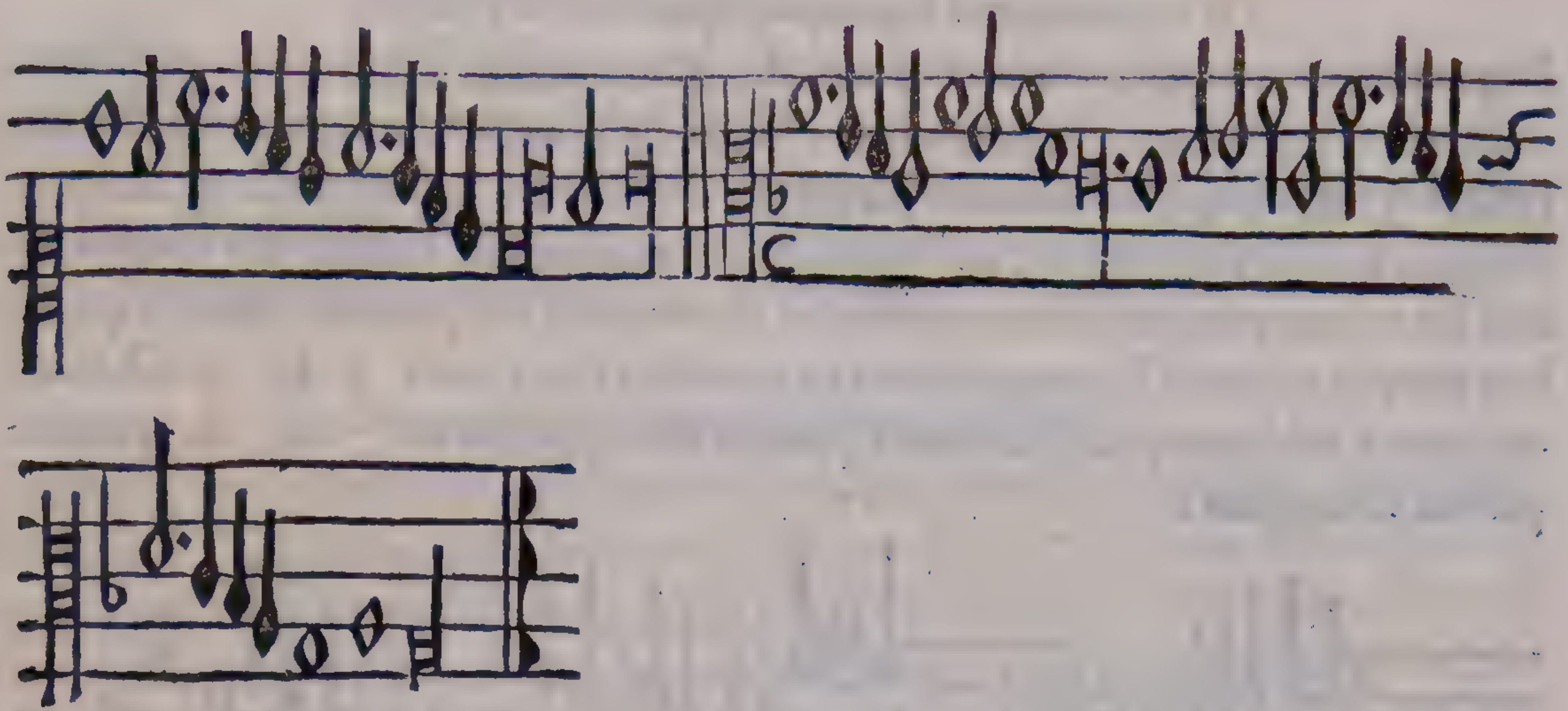

TENOR

De Proportione ſuperquatripartientequintas.

Superquatripartiensquintas proportio fit quum maior ſequentium notularũ numerus ad minorem præcedentium ductus compræhendit eum ſemel & inſuper quattuor quintas ipſius minoris partes: & æquiualet ipſi minori: vt . 9 . ad . 5 . & . 18 . ad . 10 . & . 27 . ad . 15 . Hæc enim proportio nouem notulas quinque ſibi conſimilibus commenſurat ita vt vnaquæquæ ipſarum nouem diminuatur de quattuor nonis partibus propriæ quãtitatis. Figurat̃ aũt in cantibus hoc mõ

9 18 27 Et deſtruitur a ſubſuperquatripartientequintas ſibi oppoſita: vt hoc
5 10 15 monſtratur concentu.

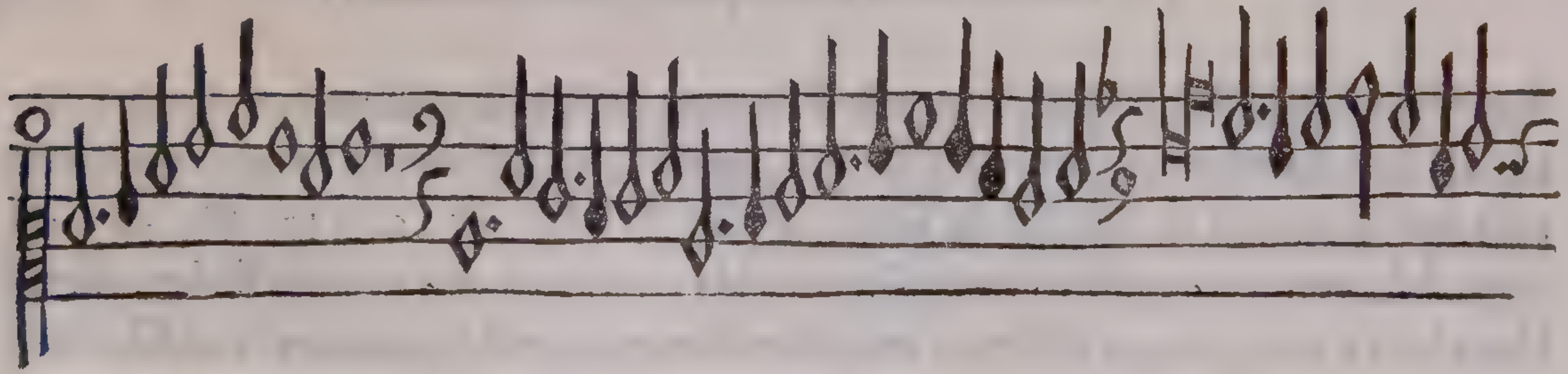

CANTVS

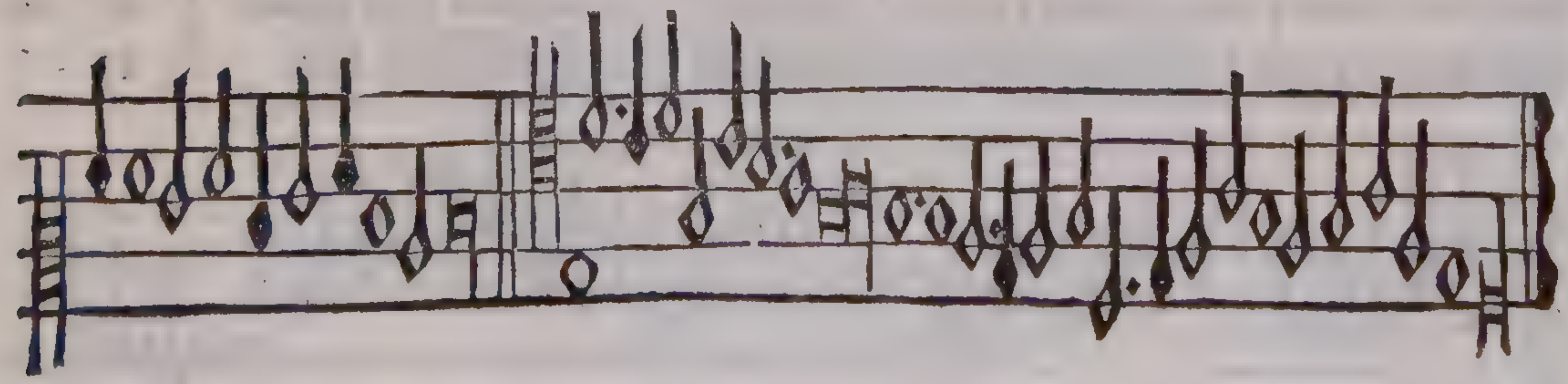

TENOR

De Proportione ſuperquatripartienteſeptimas.

Superquatripartiensſeptimas proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus compræhendit eum ſemel & inſup quattuor ſeptimas ipſius minoris partes vt . 11 . ad . 7 . & . 22 . ad . 14 . & . 33 . ad . 21 . In hac proportione vndecim notulæ æquiualent ſeptem ſibi conſimilibus ita vt vnaquæque ipſarum vndecim diminuatur de quattuor vndenis partibus proprij valoris . Figuratur enim in cantibus hoc modo 11 22 33 Deſtruitur item a ſubſuperquatripartienteſeptimas ſibi oppoſita vt 7 14 21 præſens probat concentus.

CANTVS

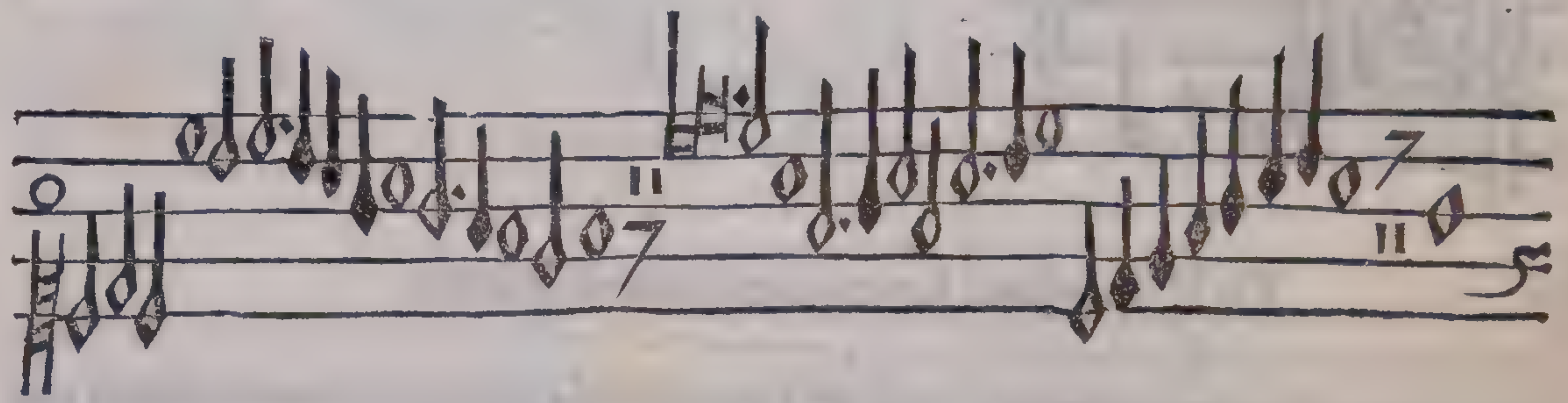

TENOR

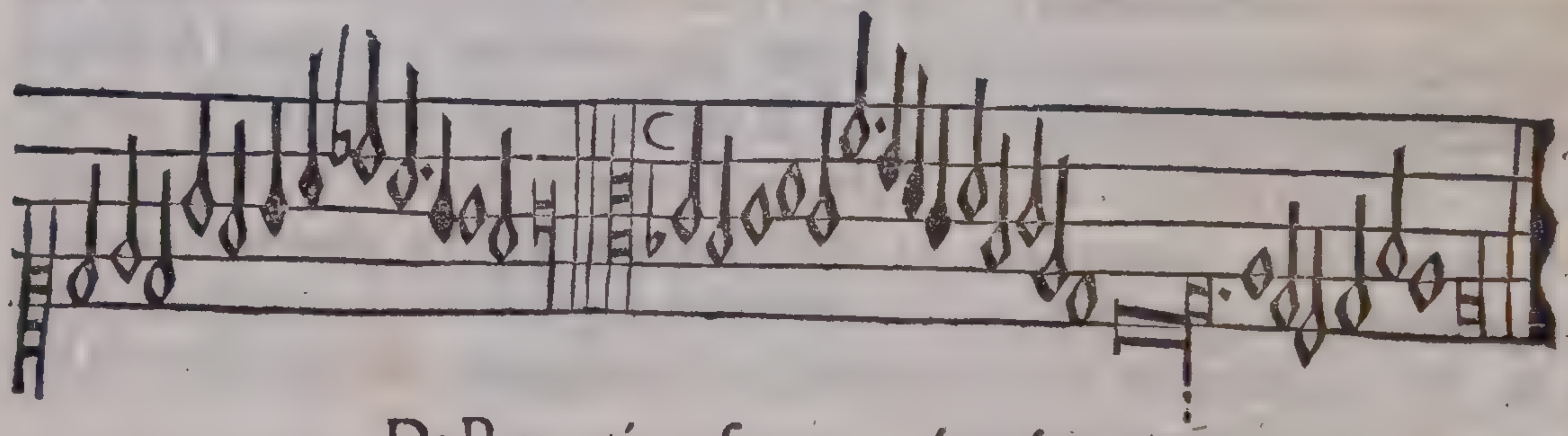

De Proportione ſuperquatripartientenonas.

Superquatripartiensnonas proportio fit quum maior ſequētium notularum numerus comparatus minori pręcedētium continet eum ſemel & inſuper quattuor eius nonas partes & coæquatur ei vt . 13 . ad . 9 . & . 26 . ad . 18 . & . 39 . ad . 27 . Hæc enim proportio tredecim notulas commenſurat nouem ſibi conſimilibus ita vt vnaquæque ipſarum tredecim diminuatur de quattuor tertijſdecimis partibus proprij quātitatiui valoris. Figuratur.n.in notulis hoc modo 13 26 39 Deſtruitur vero a ſubſupquatripartientenonas ſibi oppoſita vt hic. 9 18 27

CANTVS
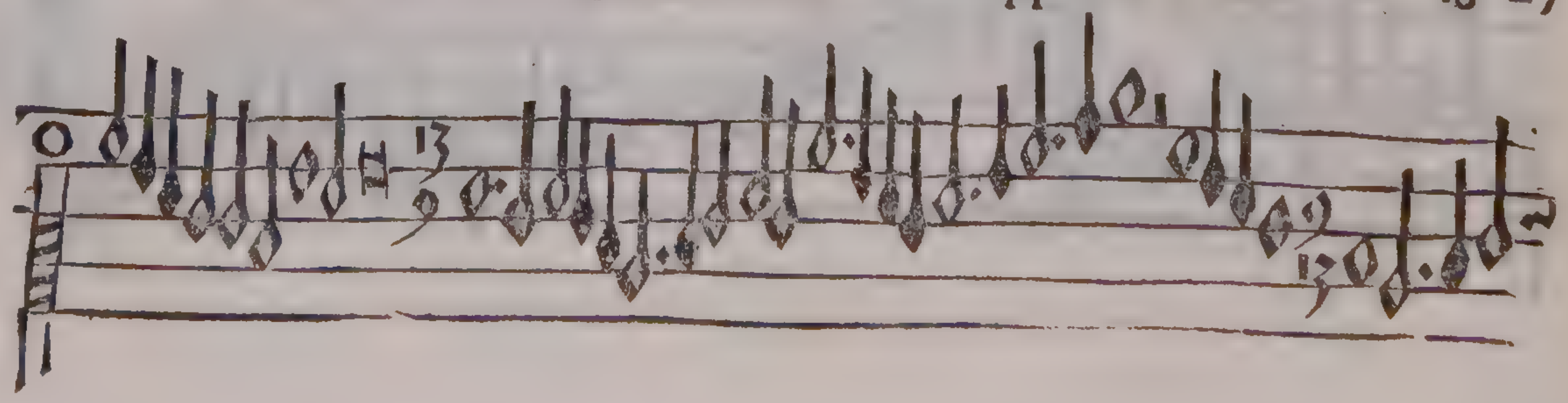
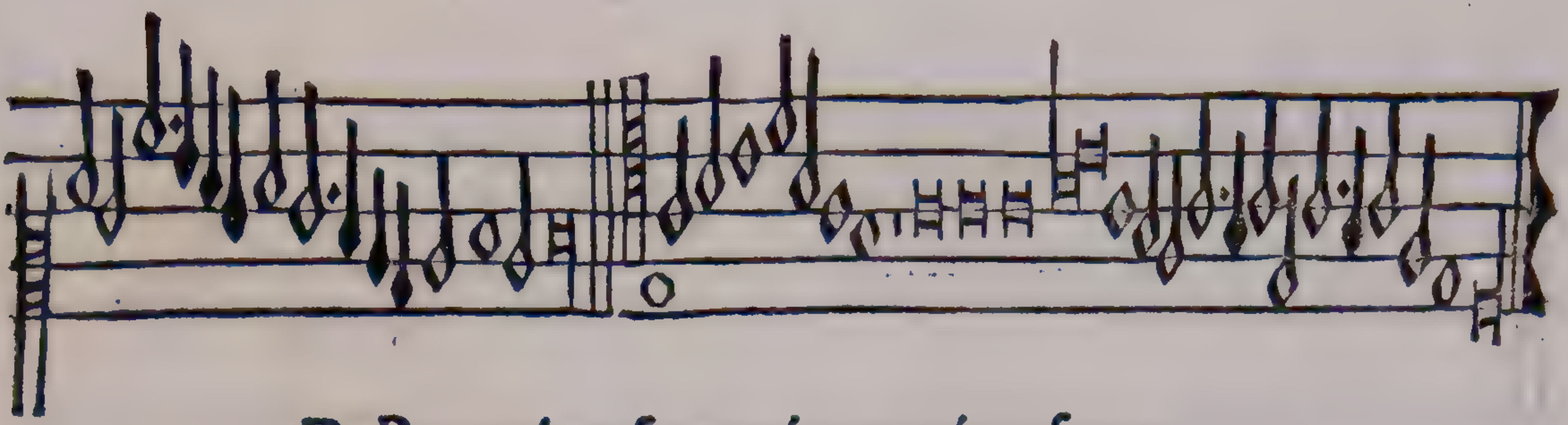

TENOR

De Proportione ſuperquincupartienteſextas.

Superquincupartiensſextas proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus continet eum ſemel & inſup vnam eius aliquãtam partem factam ex quinq; ſextis partibus ipſius minoris vt. 11. ad 6: & . 22 . ad . 12 . & . 33 . ad . 18 . In hac proportione vndecim notulæ æquivalent & commenſurantur ſex ſibi & nomine & quantitate conſimilibus: ita vt ſingulaquæquæ ipſarum vndecim diminuat̃ de quinq; vndenis partibus propriæ quantitatis. Deſcribitur enim in cantibus hoc mõ 11 22 33 Item deſtruitur a ſubſuperquincupartiente ſextas ꝓportione ſibi op- 9 18 27 poſita. quod præſens declarat concentus.

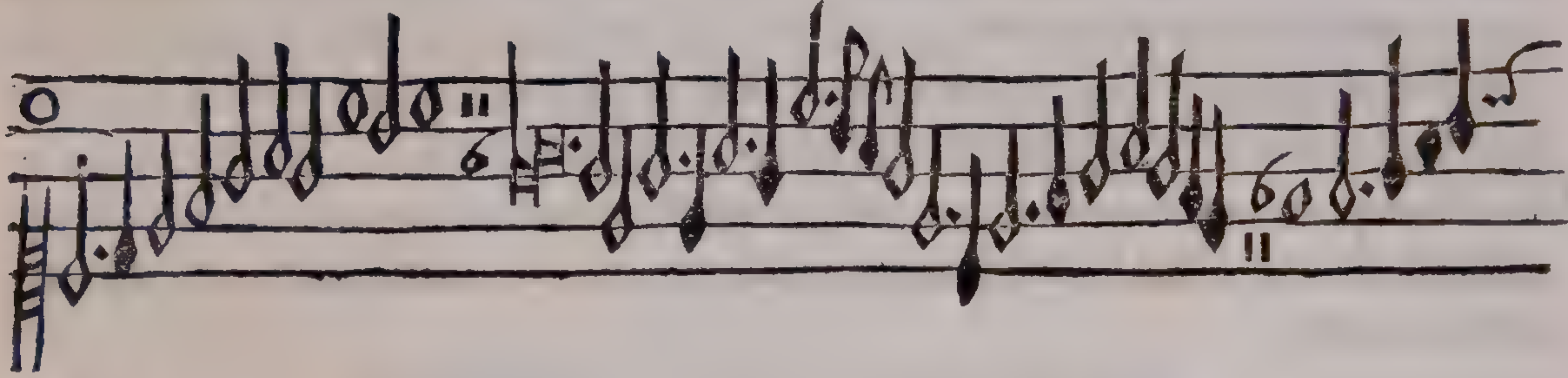

CANTVS

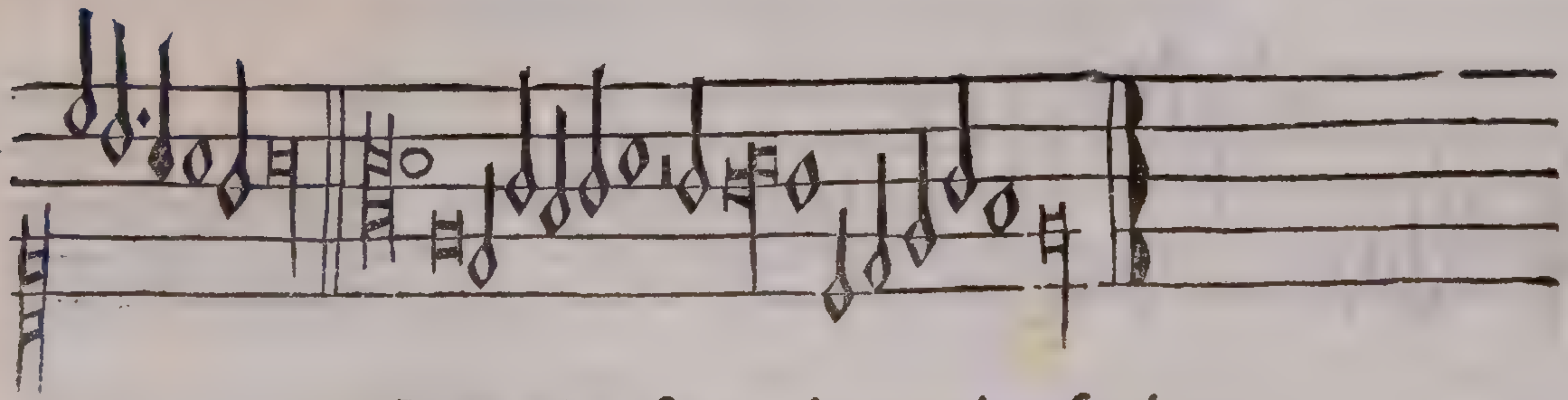

TENOR

De Proportione ſuperquincupartienteſeptimas.

Superquincupartiensſeptimas proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet eum ſemel & inſuper quinq; ſeptimas ipſius minoris partes vt . 12 . ad . 7 . & . 24 . ad . 14 . & . 36 . ad . 21 . Hæc proportio duodecim notulas æquifacit ſeptem ſibi conſimilibus: ita vt vnaquæquæ ipſarum duodecim diminuatur de quinq; duodenis partibus propriæ quantitatis. & deſcribitur in cantibus hoc modo 12 24 36 Deſtruitur autem a ſubſuperquincupartienteſeptimas ſibi oppoſi- 7 14 21 ta: vt hic conſtat.

CANTVS

TENOR

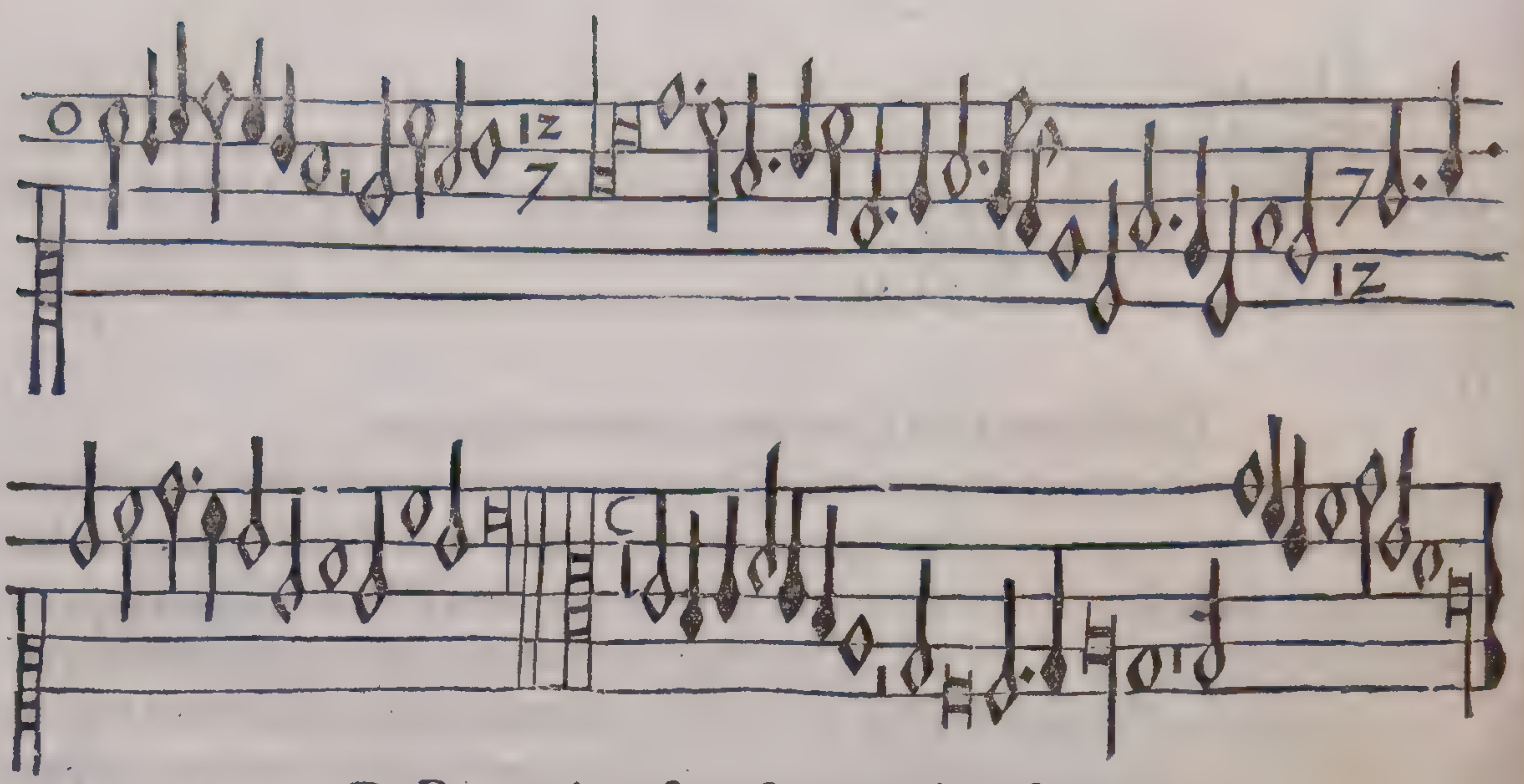

De Proportione ſuperſexcupartienteſeptimas.

Superſexcupartienſſeptimas proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus: compræhendit eum ſemel & inſuper ſex eius ſeptenas partes vt . 13 . ad . 7 . & . 26 . ad . 14 . & . 39 . ad . 21 . In hac proportione tredecim notulæ æquiualent & commenſurãtur ſeptem ſibi cõſimilibus: ita vt vnaquæquæ ipſarũ tredecim diminuat de ſex tertijſdecimis partibus ſuæ potentiæ & quantitatis. Figuratur in cantibus hoc modo 13 26 39 / 7 14 21. Atq; deſtruitur a ſubſuperſexcupartienteſeptimas: vt hoc percipitur concentu.

CANTVS

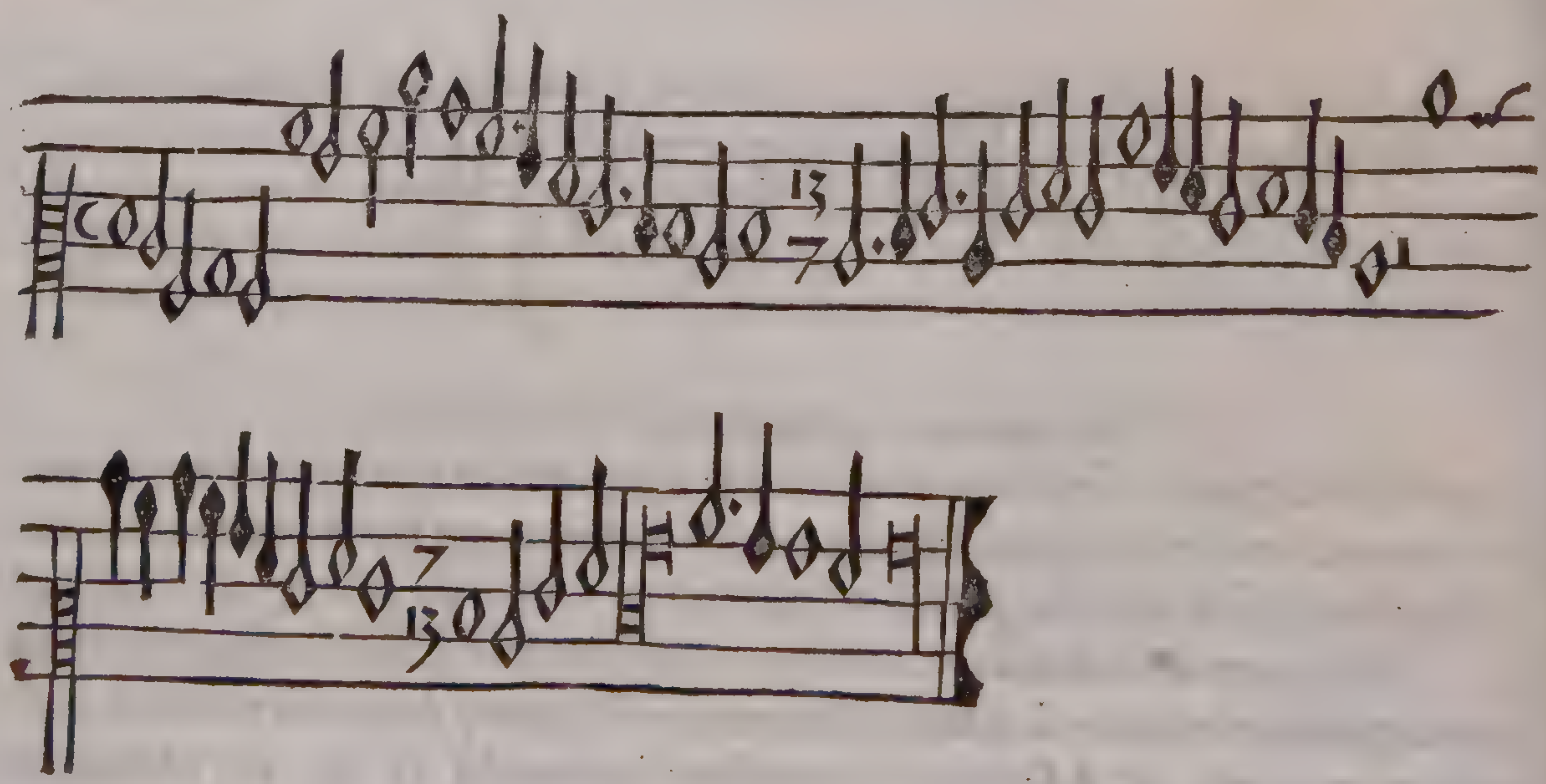

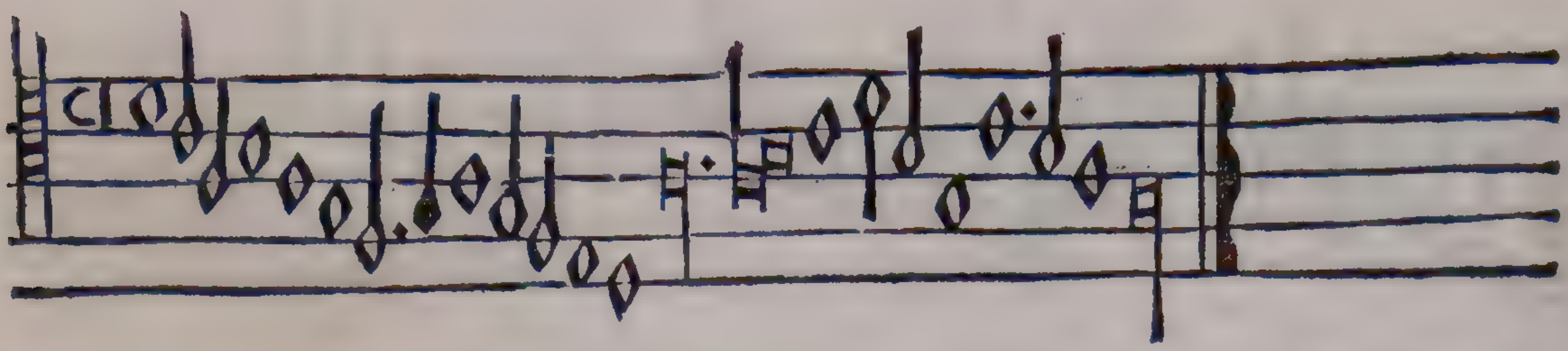

Cæteras quoqꝫ huius ſuperpartientis generis ſubalternas & ſpecialiſſimas ſpecies diligentiæ cantorum linquimus conquirendas.

De Genere ſubſuperpartienti & eius ſpeciebus. Caput octauum.

ſ Vbſuperpartiens genus quod tertium eſt minoris inæqualitatis oppoſitum quidem ſuperpartienti fit quum minor ſequentium notularũ numerus ad maiorem præcedentium relatus compræhẽditur in eo ſemel & inſuper vna eius aliquanta pars facta ex pluribus aliquotis & minor ipſe maiori æquiualet in potentia. Sunt enim huius generis ſpecies ſubalternæ Subſupbipartiens: Subſupertripartiens: Subſuperquatripartiens: Subſuperquincupartiens: & deinceps. Specialiſſimæ autem eius ſpecies ſunt Subſuperbipartienstertias. Subſuperbipartiensquintas. Subſuperbipartiensſeptimas. Item Subſuptripartiensquartas. Subſupertripartiensquintas. Subſupertripartiensſeptimas. Atqꝫ reliquæ ſecundum eandem conſiderationem procedunt. de quibus ſingillatim eſt dicendum.

De Proportione ſubſuperbipartiente tertias.

Subſuperbipartienstertias proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus continetur in eo ſemel & inſuper vna eius pars aliquanta: facta ex duabus tertijs partibus ipſius minoris & æquiualet ipſi maiori vt. 3. ad. 5. &. 6. ad. 10. &. 9. ad. 15. & deinceps. In hac proportione tres notulæ æquiualent & commenſurantur quinque ſibi & nomine & quantitate conſimilibus ita vt vnaquæquæ ipſarum trium augumentum ſuſcipiat de duabus tertiis partibus ꝓpriæ quãtitatis. & Figurat̃ in cantibus hoc mõ

3 6 9 Deſtruitur enim a ſuperbipartientetertias eam illico ſubſequente: quæ
5 10 15 ſibi oppoſita eſt vt hoc concentu aperte percipitur.

CANTUS

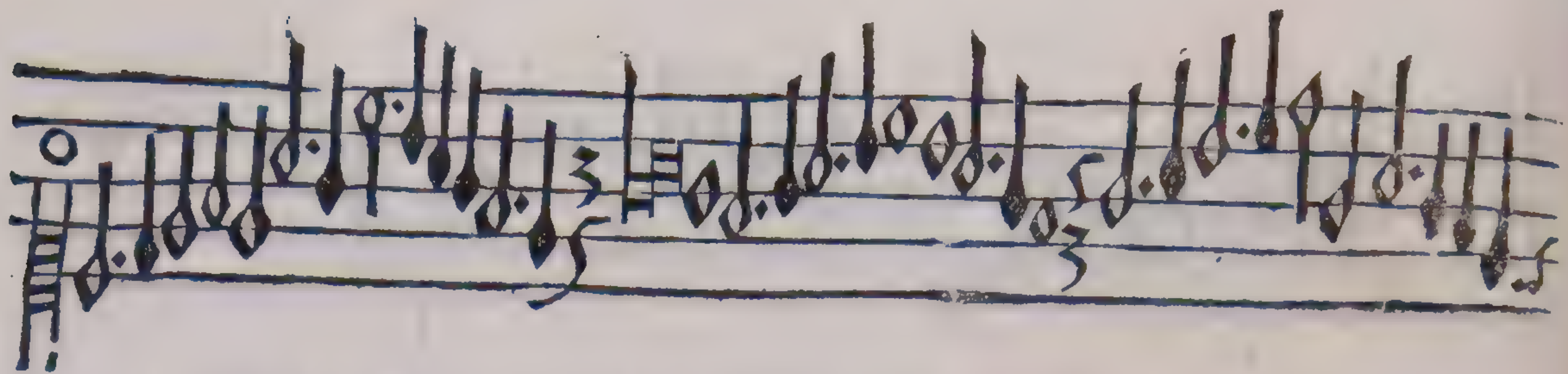

TENOR

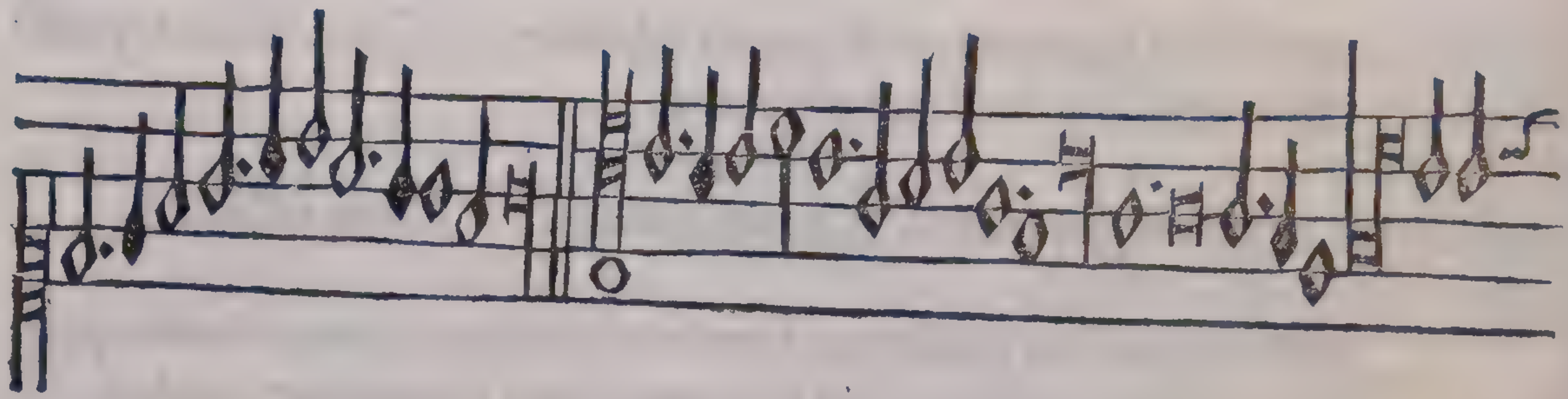

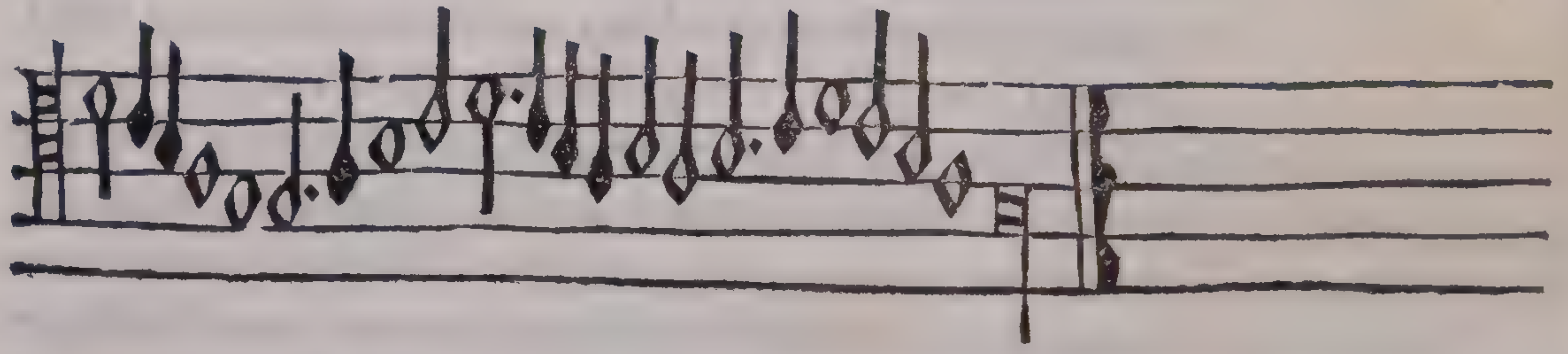

De Proportione ſubſuperbipartientequintas.

Subſuperbipartiensquintas proportio fit quum minor ſequentium notularũ numerus ad maiorem præcedentium relatus continetur in ipſo ſemel & inſup duæ ipſius minoris quintæ partes vt . 5 . ad . 7 . & . 10 . ad . 14 . & . 15 . ad . 21 . & deinceps . In hac proportione quinque notulæ æquiualent & commenſurantur ſeptem ſibi conſimilibus ita vt ſingulaquæquæ ipſarum quinque duarum quinarum partium propriæ quantitatis ſuſcipiat incrementum . Figuratur autem in cantibus hoc modo 5 10 15 Et deſtruitur a ſuperbipartientequintas ſibi oppoſita : vt hic pro- 7 14 21 bat concentus :

CANTUS

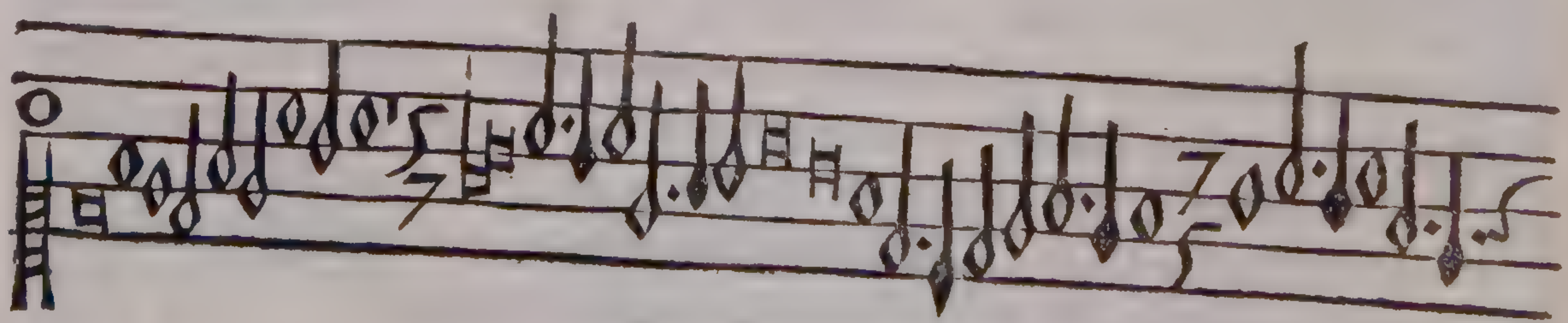

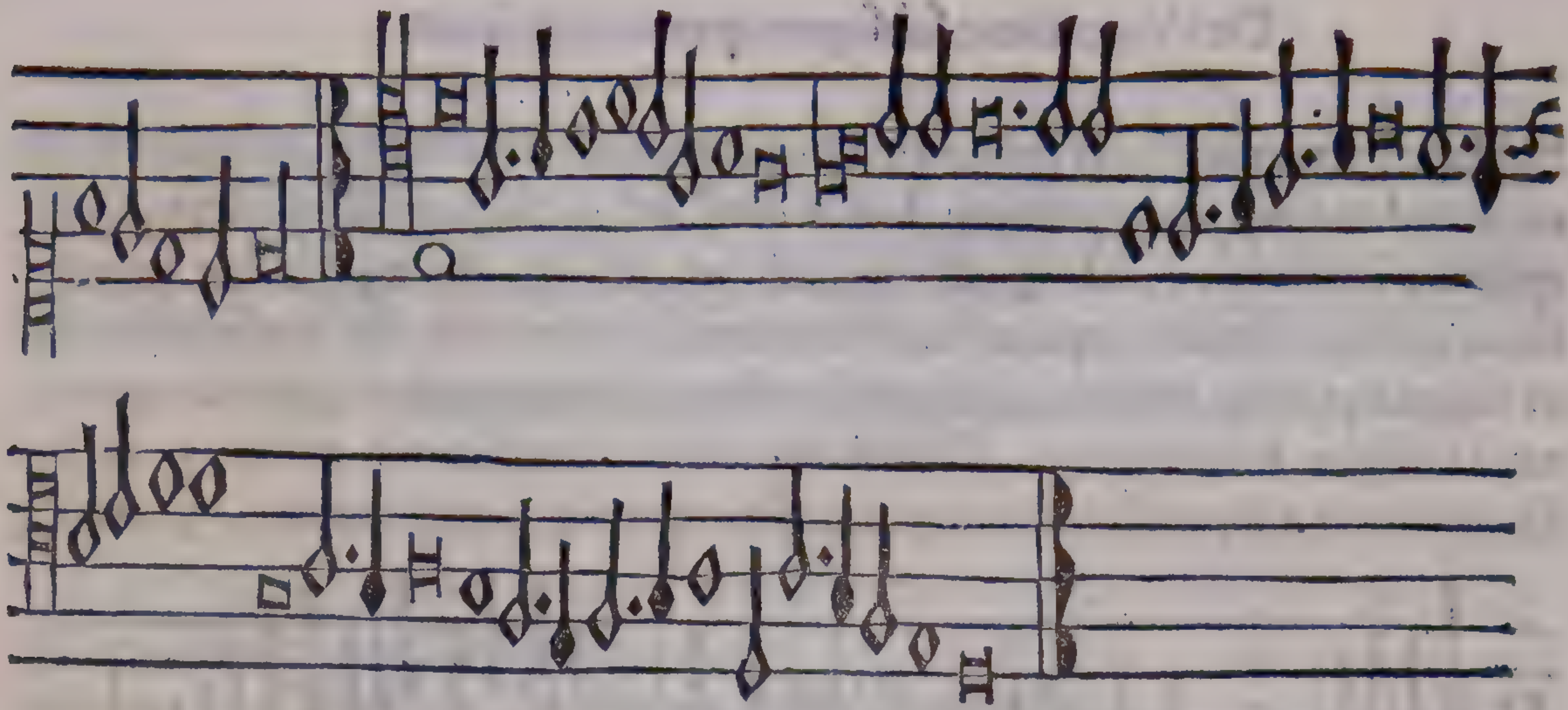

TENOR

De Proportione ſubſupertripartiente quartas .

Subſupertripartiensquartas proportio fit quũ minor ſequẽtium notularũ numerus ad maiorem præcedentium relatus cõpræhenditur in ipſo ſemel & inſup tres quartæ ipſius minoris partes vt . 4 . ad . 7 . & . 8 . ad . 14 . & . 12 . ad . 21 . Hæc proportio quattuor notulas ſeptem ſibi conſimilibus æquat ita vt vnaquæquæ ipſarum quattuor augeatur de tribus quartis partibus ſui valoris . Figuratur enim in notulis hoc modo 4 8 12 Et deſtruitur a ſupertripartientequartas ſibi oppoſita vt hoc mon- 7 14 21 ſtratur concentu .

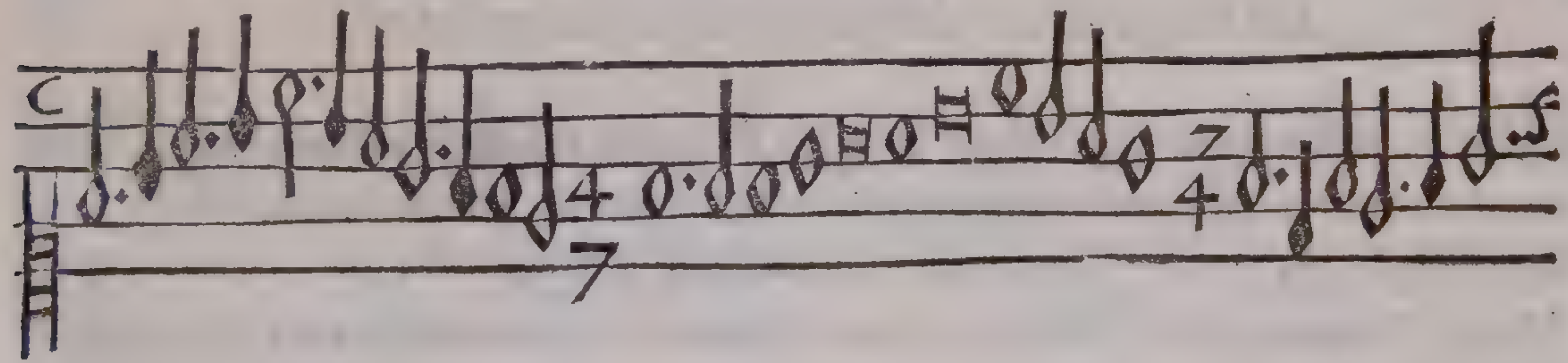

CANTVS

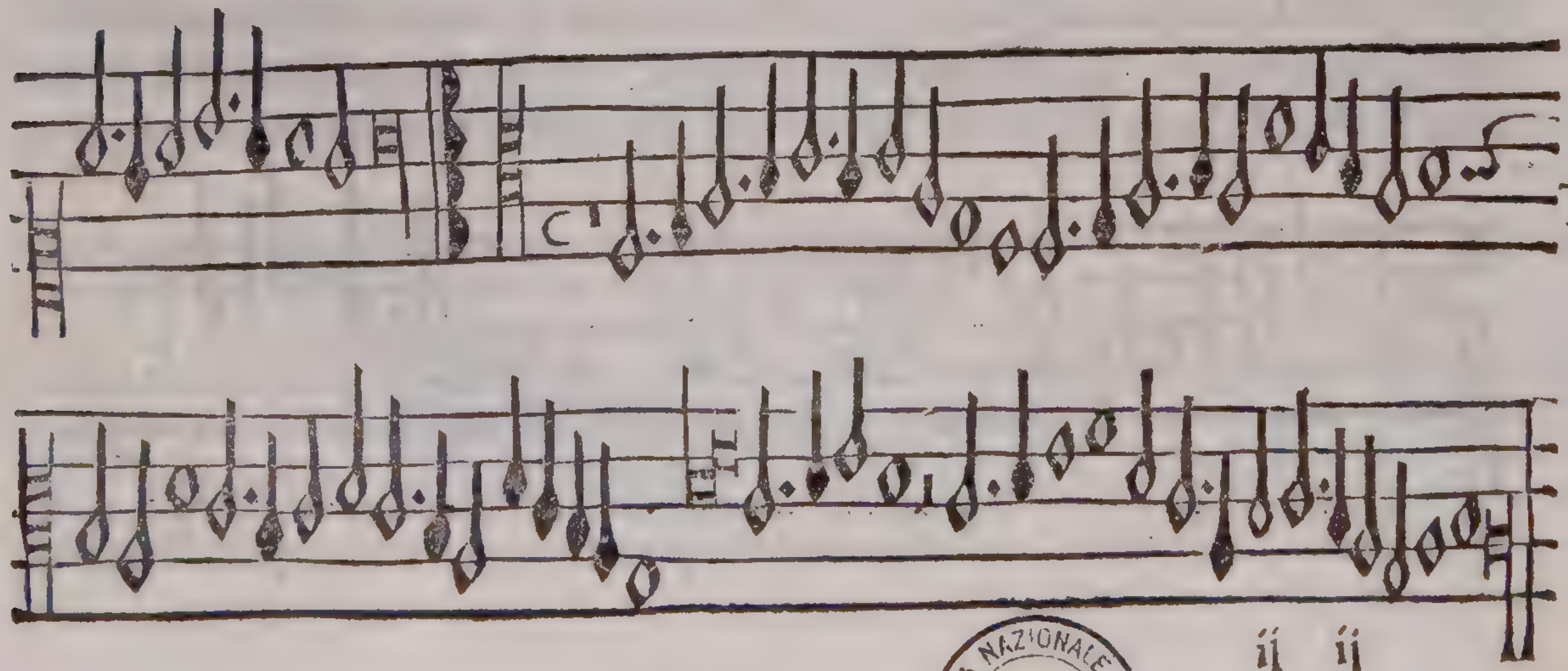

TENOR

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE

De Proportione ſubſupertripartientequintas.

Subſuptripartienſquintas proportio ſit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem pręcedẽtium ductus continet in eo ſemel & inſuper tres eius quintæ partes: vt . 5 . ad . 8 . & . 10 . ad . 16 . & . 15 . ad . 24 . In hac proportione quinque notulæ æquiualent & commenſurantur octo ſibi conſimilibus ita vt ſingulaquæque ipſarum quinque de rribus quintis partibus propriæ quantitatis ſuſcipiat incrementum . Deſcribitur enim in notulis hoc modo 5 10 15
Et deſtruitur a ſupertripartientequintas ſibi oppoſita: vt hic patet. 8 16 24

CANTVS

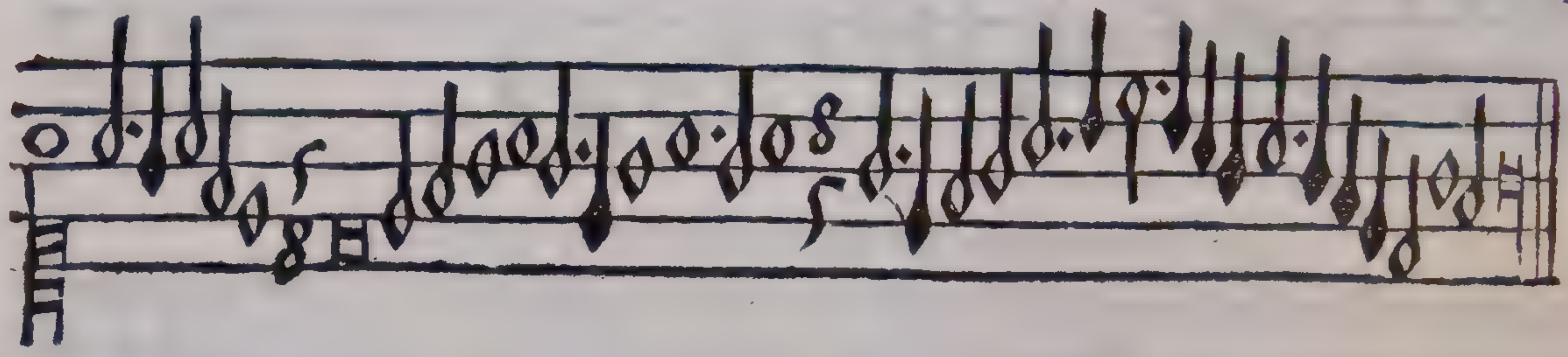

TENOR

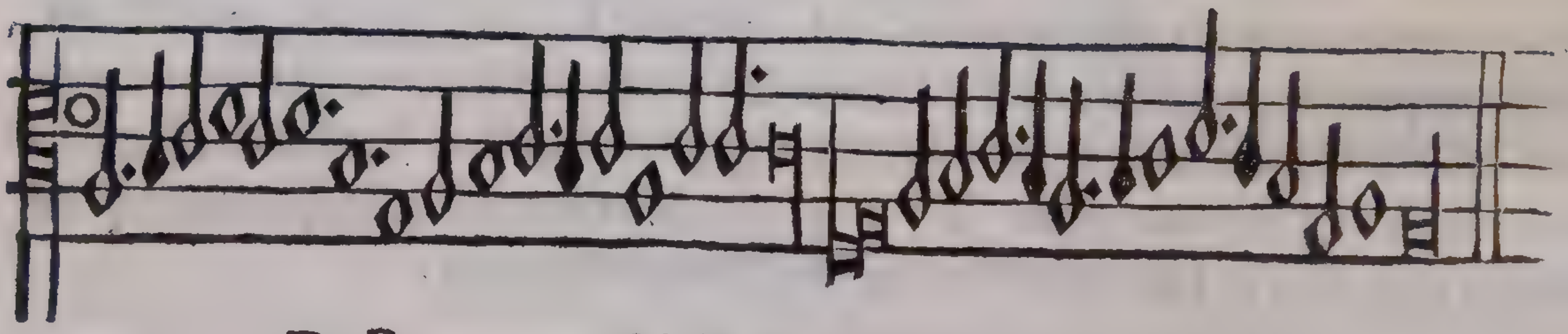

De Proportione ſubſuperquatripartientequintas.

Subſuperquatripartienſquintas proprotio ſit quum minor ſequẽtium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus reſidet in ipſo cum quattuor quintis partibus ſuis: vt . 5 . ad . 9 . & . 10 . ad . 18 . & . 15 . ad . 27 . & deinceps. Hæc proportio quinque notulas æquat nouem ſibi conſimilibus ita vt vnaquæquæ ipſarum quinque augeatur de quattuor quintis partibus propriæ quantitatis. Figuratur autem in cantibus hoc modo 5 10 15 Atq; deſtruitur a ſuperquatripartienteqntas ſibi oppoſita: vt hoc 9 18 27 patet exemplo.

CANTVS

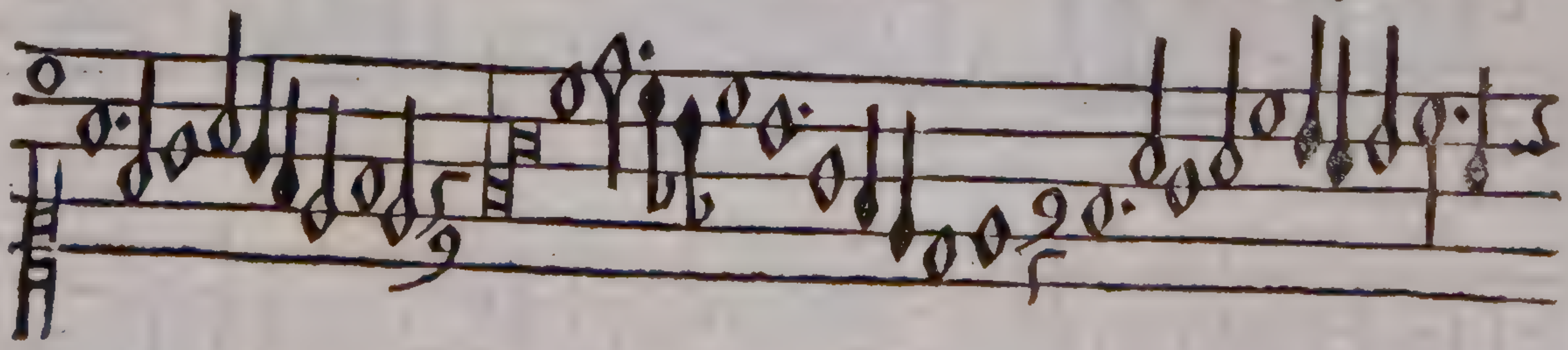

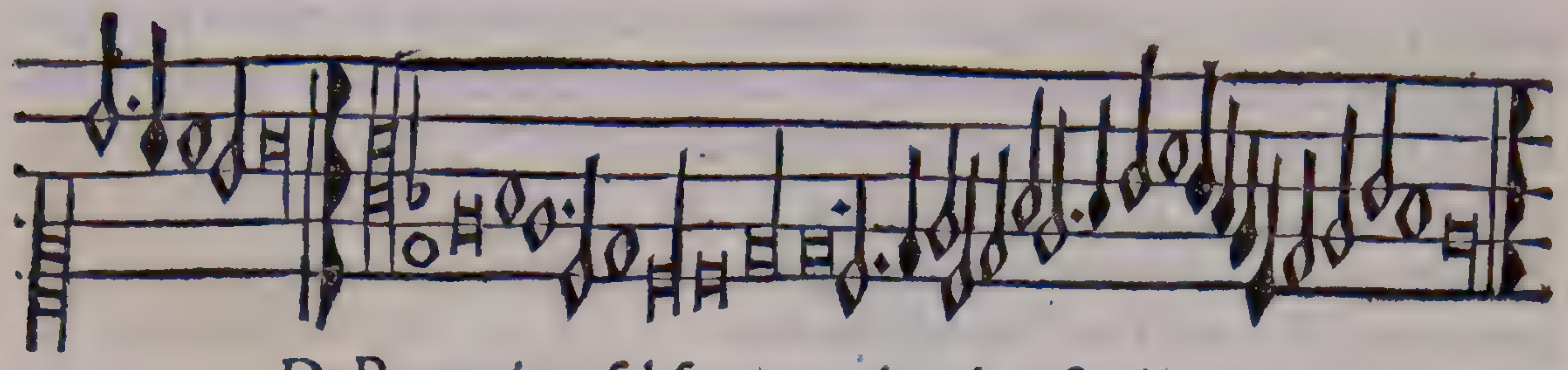

TENOR

De Proportione ſubſuperquatripartienteſeptimas.

Subſuperquatripartiensſeptimas proportio fit quum minor ſequentium notula- rum numerus ad maiorem præcedentium ductus continetur in ipſo ſemel & in- ſuper quattuor ipſius ſeptenæ partes: vt. 7. ad. 11. &. 14. ad. zz. &. z1. ad. 33. In hac proportione ſeptem notulæ æquiualent & connumerantur vn- decim ſibi conſimilibus ita vt vnaquæque ipſarum ſeptem creſcat de quattuor ſeptenis partibus propriæ quantitatis. Figuratur enim in cantibus hoc modo

7 14 z1 Et deſtruitur a ſuperquatripartienteſeptimas ſibi oppoſita: vt hoc p-
11 zz 33 batur concentu.

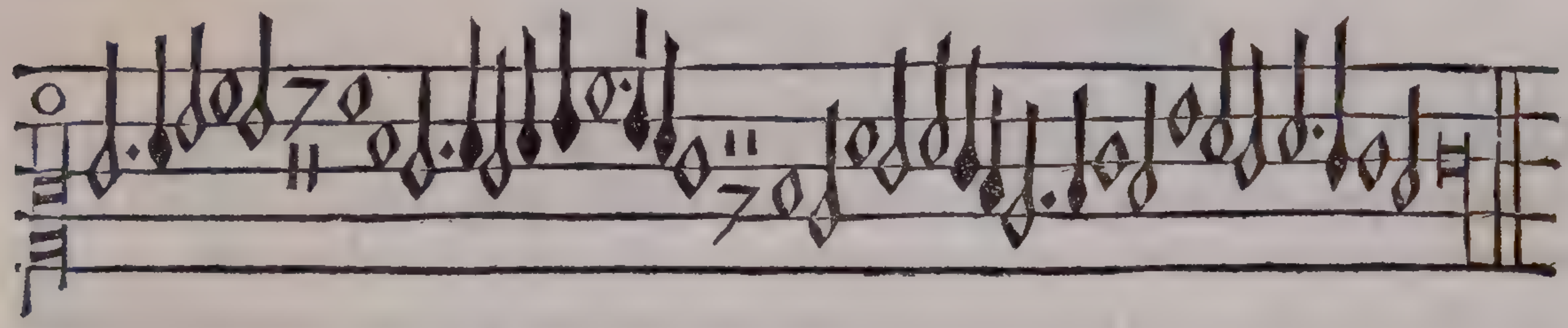

CANTVS

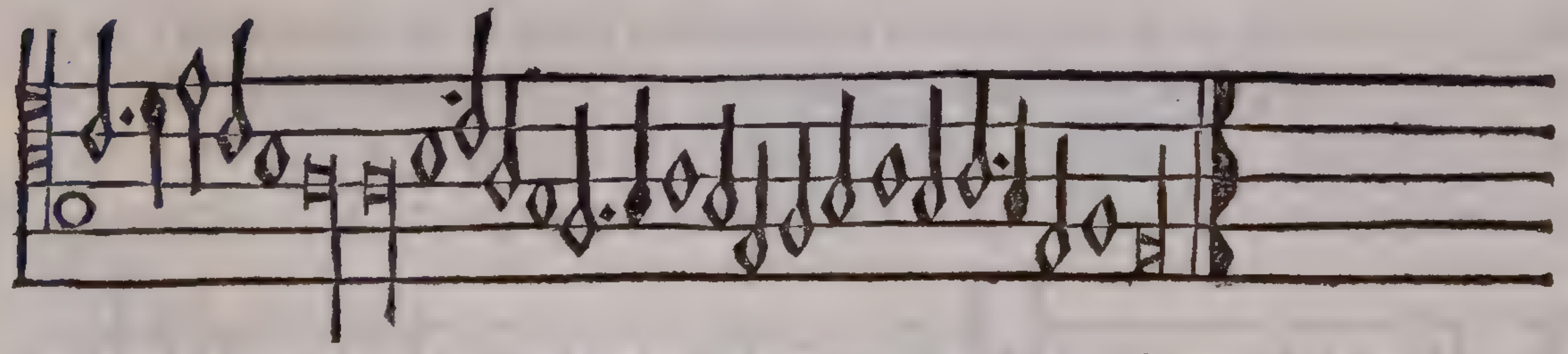

TENOR

Reliquas autem huius generis & ſubalternas & ſpecialiſſimas ſpecies diligentiæ muſicorum conſyderandas relinquimus.

De Genere multiplici ſuperparticulari & eius ſpeciebus. Caput nonum.

m Vltiplexſuperparticulare genus quod quartum eſt maioris inæqualita- tis compoſitum ex duobus primis fit quum maior ſequentium notula- rum numerus ad minorem præcedentium relatus comprǣhendit eum pluries & inſuper vnam eius aliquotā partem. Huius enim infinitæ ſunt ſpecies

diuerſis gradibus conſyderandæ. Primus gradus procedit ex prima multiplici ſingulis ſuperparticularibus ſecundum naturalem earum diſpoſitionem præmixta vt Duplaſeſqualtera . 5 . ad . z . Duplaſeſquitertia . 7 . ad . 3 . Duplaſeſquiquarta . 9 . ad . 4 . Duplaſeſquiquinta . 11 . ad . 5 . & deinceps. Secũdus gradus concipitur ex ſecunda multiplici omnium ſuperparticularium naturaliter diſpoſitarum ſuſceptibili . vt Triplaſeſqualtera . 7 . ad . z . Triplaſeſquitertia . 10 . ad . 3 . Triplaſeſquiquarta . 13 . ad . 4 . Triplaſeſquiquinta . 16 . ad . 5 . & deinceps . Tertius gradus omnes ſuperparticularis generis habitudines tertiæ multiplici coniungit : vt Quadruplaſeſqualtera . 9 . ad . z . Quadruplaſeſquitertia . 13 . ad . 3 . Quadruplaſeſquiquarta . 17 . ad . 4 . Quadruplaſeſquiquinta . z1 . ad . 5 . & deinceps. In Quarto gradu ſingulæ ſuperparticulares quartæ multiplici adhærent vt Quintuplaſeſqualtera . 11 . ad . z . Quintuplaſeſquitertia . 16 . ad . 3 . Quintuplaſeſquiquarta . z1 . ad . 4 . Quintuplaſeſquiquinta . z6 . ad . 5 . & . deinceps . Atq; ita infiniti ſunt huius generis gradus : Graduumq; ſpecies infinitæ .

De Proportione duplaſeſqualtera .

Duplaſeſqualtera proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus continet eum bis & inſup dimidiam ipſius partem : æquiualens ei in potentia & temporis menſura : vt . 5 . ad . z . & . 10 . ad . 4 . & . 15 . ad . 6 . & deinceps . In hac proportione quinque notulæ æquiualent & commenſurantur duabus ſibi conſimilibus nomine & quantitate : ita vt vnaquæquæ notula ipſarum quinq; diminuatur de tribus quintis partibus propriæ quantitatis . Deſcribitur enim in cantibus hoc modo 5 10 15 Et deſtruitur a ſubduplaſeſqualtera ſibi oppoſita : vt hoc cõcentu p z 4 6 cipitur .

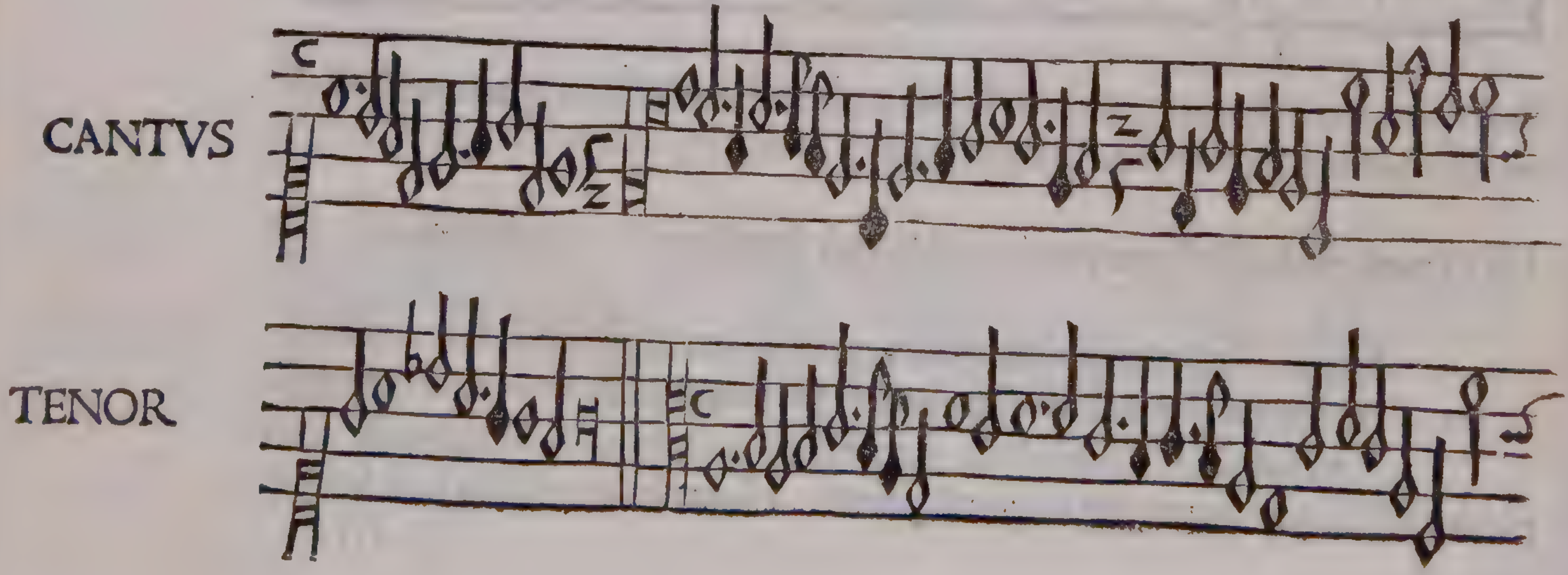

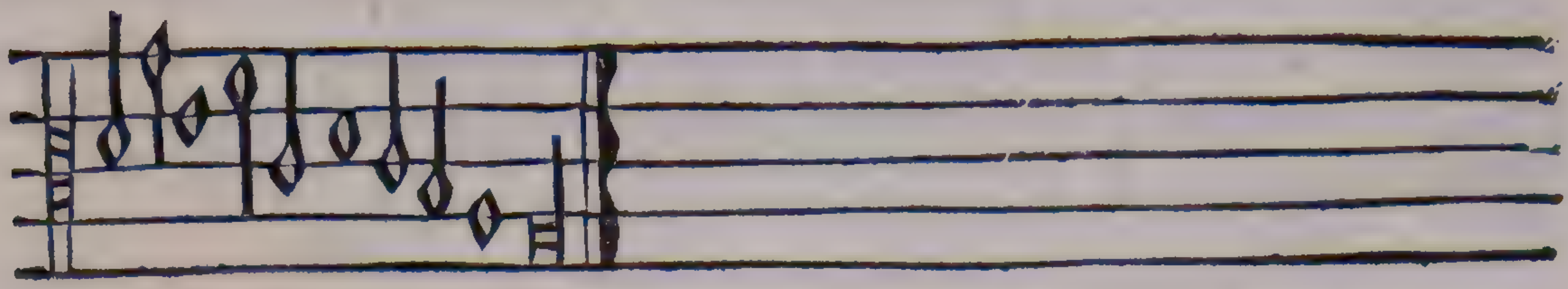

De Proportione duplasesquitertia.

Duplasesquitertia proportio fit quum maior sequẽtium notularum numerus minori præcedentium comparatus continet eum bis & insuper tertiam ipsius partem æquiualens ei in potentia . vt . 7 . ad . 3 . & . 14 . ad . 6 . & . 21 . ad . 9 . & deinceps . Hæc enim proportio septem notulas tribus sibi consimilibus coæquat : ita vt singulaquæquæ ipsarum septem diminuatur de quattuor septenis partibus sui valoris . Figuratur enim in cantibus hoc modo 7/3 14/6 21/9 Et destruitur a subduplasesquitertia sibi opposita : vt hoc percipitur cõcentu.

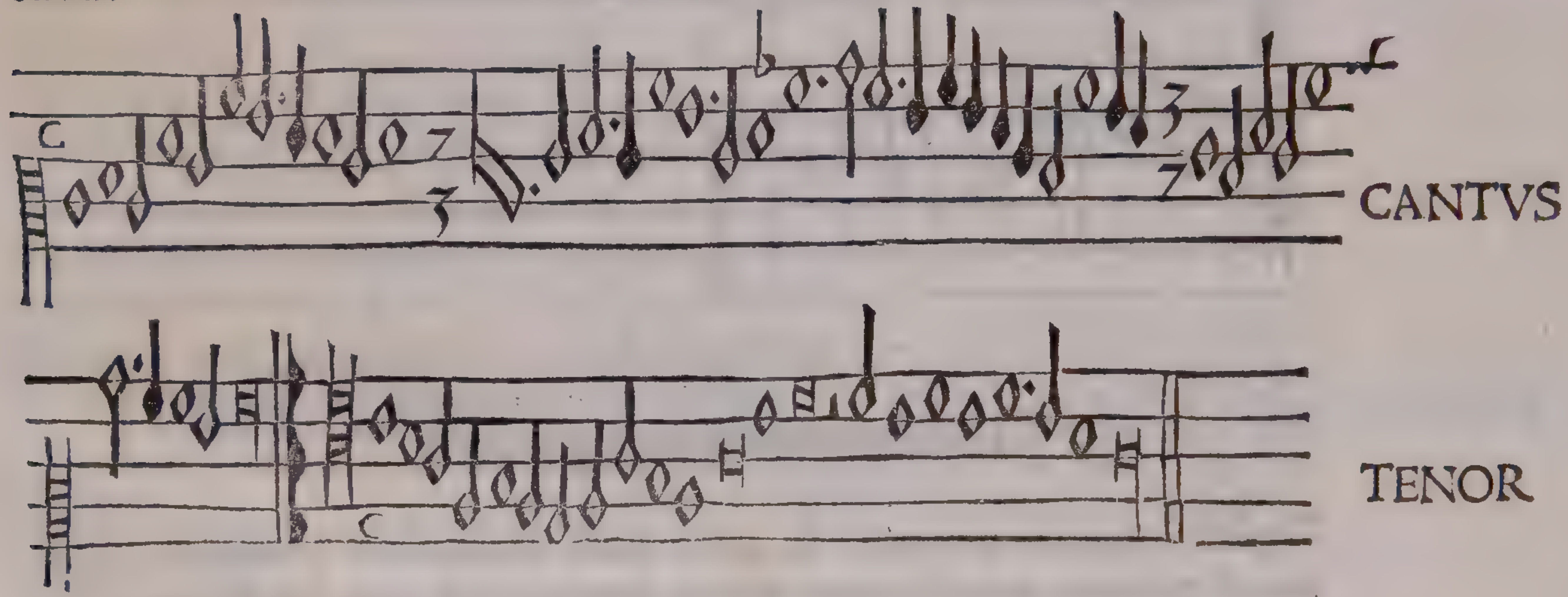

De Proportione duplasesquiquarta.

Duplasesquiquarta proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus cõtinet eum bis & insuper quartam eius partem vt . 9 . ad . 4 . & . 18 . ad . 8 . & . 27 . ad . 12 . & deinceps . In hac proportione nouem notulæ æquiualent & commensurantur quattuor sibi con-

ſimilibus in quantitate & temporis menſura : ita vt vnaquæqȝ ipſarum nouem diminuatur de quinqȝ nonis partibus propriæ quantitatis. Figurat̃ enim in cantibus hoc modo 9 18 27 Et deſtruit̃ a ſubduplaſeſqquarta ſibi oppoſita: vt hoc cōſtat cōcentu. 4 8 12

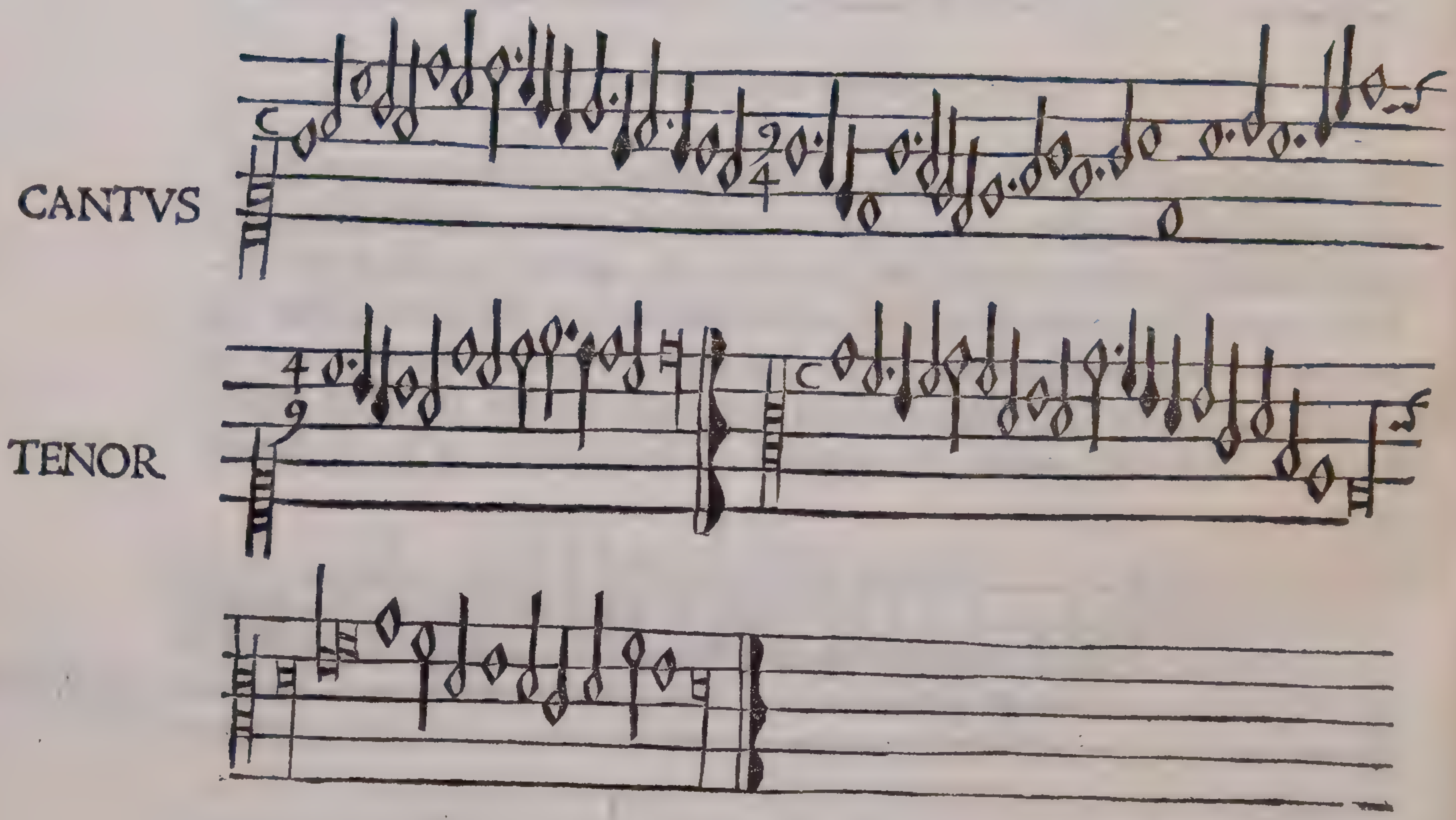

De Proportione duplaſeſquiquinta.

Duplaſeſquiquinta proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus comprahendit eum bis & eius inſuper quintam partem : vt. 11. ad. 5. &. 22. ad. 10. &. 33. ad. 15. Hæc enim proportio vndecim notulas quinqȝ ſibi conſimilibus coæquat in potētia & temporis menſura : ita vt vnaquæquæ ipſarū vndecim minuatur de ſex vndenis partibus propriæ quantitatis. Deſcribitur in cātilenis hoc modo 11 22 33 Et deſtritur a ſubduplaſeſquiquinta ſibi oppoſita : vt hic patet. 5 10 15

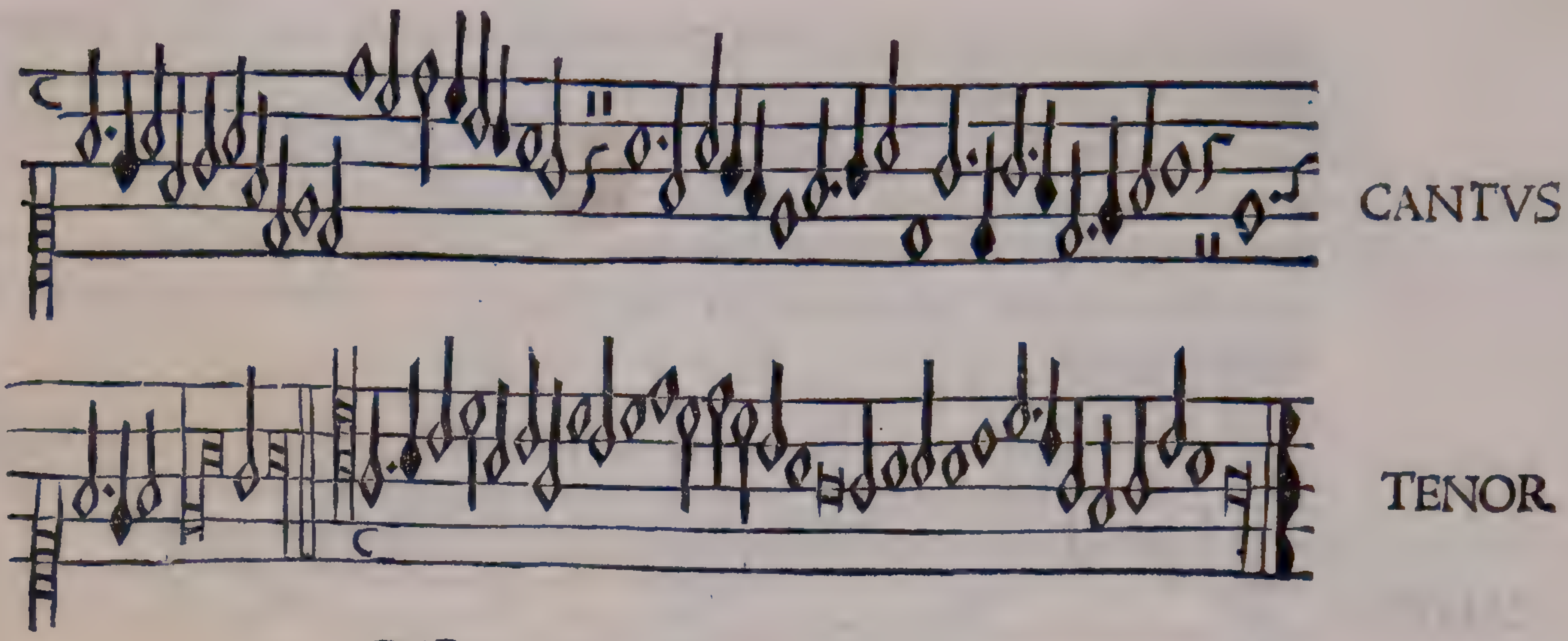

De Proportione triplaſeſqualtera.

Triplaſeſqualtera proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet eum ter & inſuper dimidiam eius partem: vt . 7 . ad . 2 . & . 14 . ad . 4 . & . 21 . ad . 6 . & deinceps . In hac proportione ſeptem notulæ æquiualent & commenſurantur duabus ſibi conſimilibus ita vt vnaquæquæ ipſarum ſeptem diminuatur de quinque ſeptenis partibus ſuæ quantitatis . Figuratur autem in notulis hoc modo $\frac{7}{2}$ $\frac{14}{4}$ $\frac{21}{6}$ Deſtruitur inſup a ſubtriplaſeſqualtera ſibi oppoſita vt hic patet.

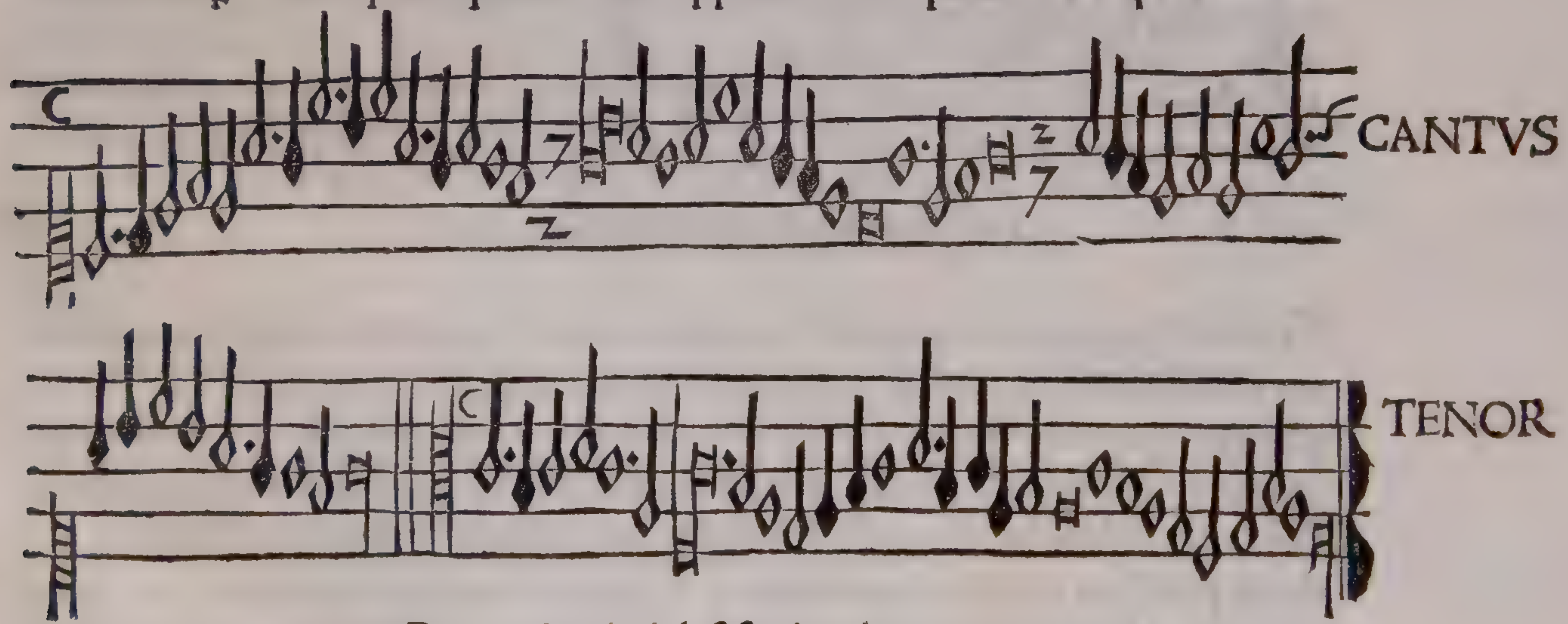

De Proportione triplaſeſquitertia.

Triplaſeſquitertia proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus

ad minorem præcedentium ductus continet ipſum ter & eius inſuper tertiam partem : vt . 10 . ad . 3 : & . 20 . ad . 6 . & . 30 . ad 9 . Hæc enim proportio decem notulas tribus ſibi conſimilibus æquat & commenſurat ita vt ſingulæ-quæquæ ipſarum decem de ſeptem decenis partibus ſui valoris detrimētum pa-tiantur . Deſcribitur in cantilenis hoc modo 10 20 30 Atq; deſtruitur a ſub-
triplaſeſquitertia ſibi oppoſita eā illico ſuc- 3 6 9 cedēte: vt præſens mō-ſtrat concentus.

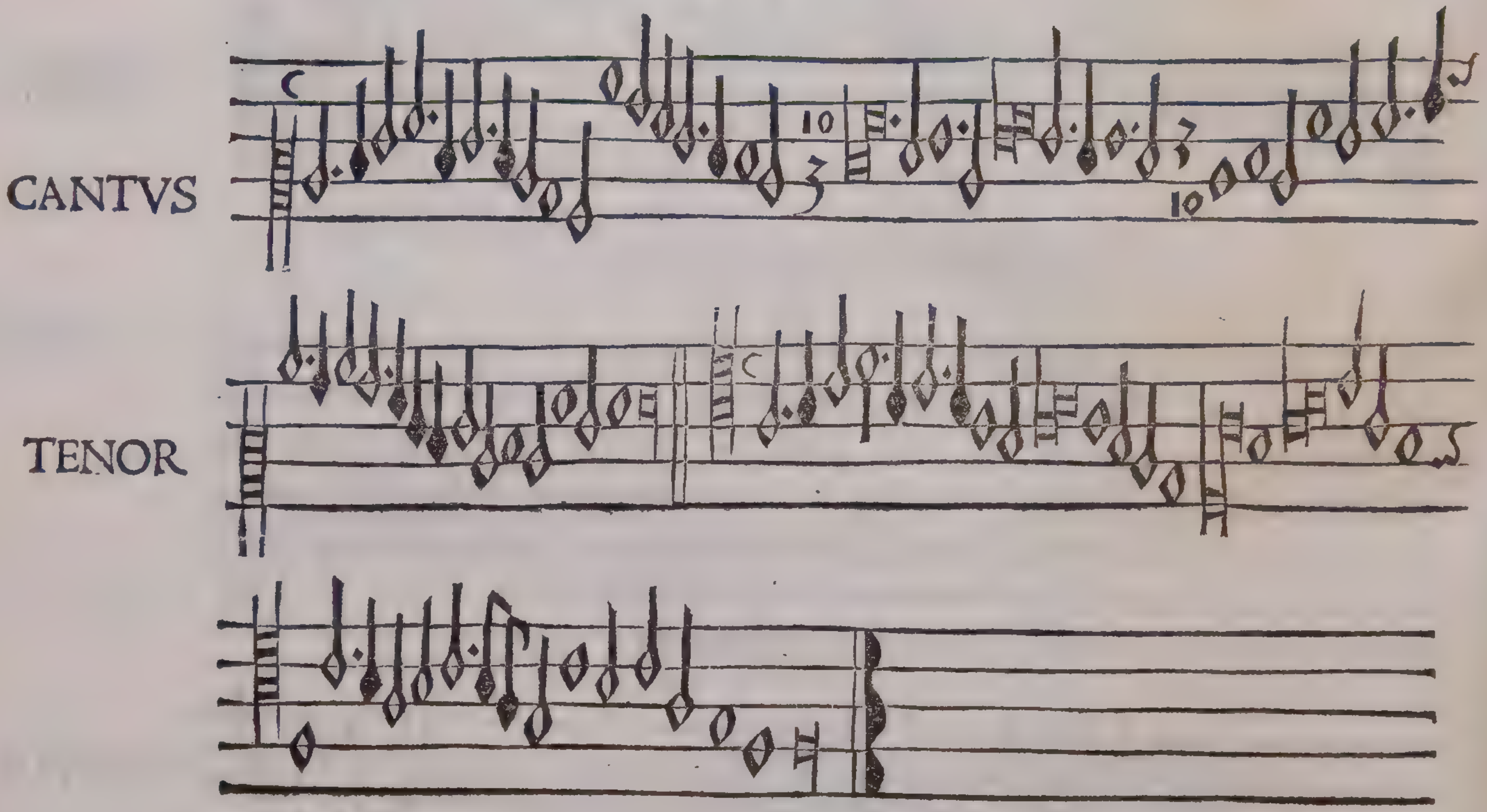

De Proportione triplaſeſquiquarta.

Triplaſeſquiquarta proportio fit quum maior ſequentium notularum nume-rus ad minorem præcedentium relatus compræhendit eum ter & eius inſuper quartam partem : vt . 13 . ad . 4 . & . 26 . ad . 8 . & . 39 . ad . 12 . & deinceps. In hac proportione tredecim notulæ æquiualent & commenſurantur quattuor ſibi conſimilibus ita vt vnaquæquæ ipſarum tredecim diminuatur de nouem ter-denis partibus propriæ quantitatis . Figuratur enim in cantibus hoc modo
13 26 39 Et deſtruitur a ſubtriplaſeſqquarta ſibi oppoſita vt hoc cōſtat cōcētu.
4 8 12

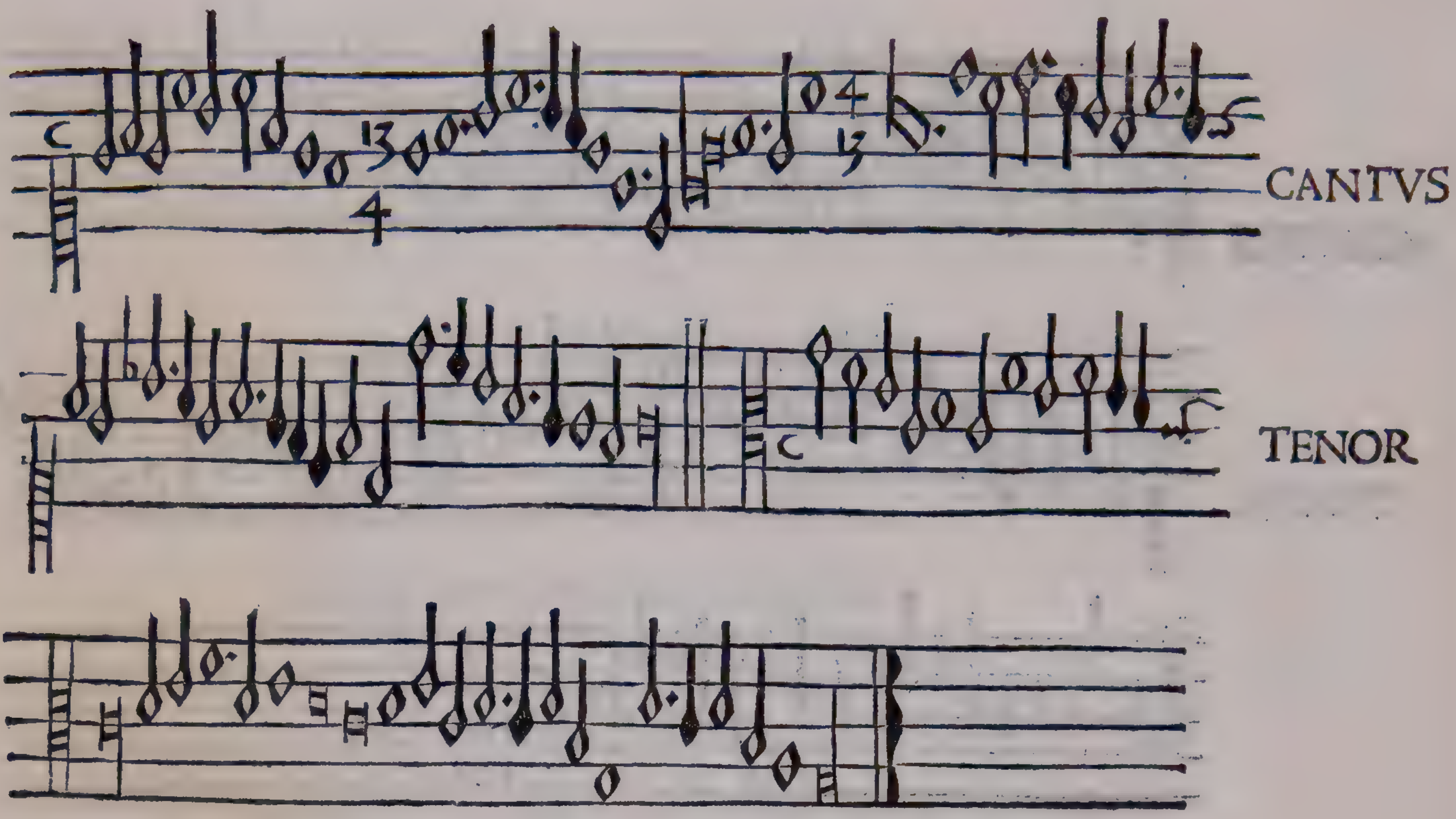

De Proportione quadruplaſeſqualtera.

Quadruplaſeſqualtera proportio ſit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus continet eum quater & inſuper dimidiam eius partem . vt . 9 . ad . 2 . & . 18 . ad . 4 . & . 27 . ad . 6 . Hæc enim proportio nouem notulas coæquat duabus ſibi cõſimilibus ita vt vnaquæque ipſarum nouem diminuatur de ſeptem nonis partibus ſui valoris . Deſcribitur autem in cantilenis hoc modo $\frac{9}{2}$ $\frac{18}{4}$ $\frac{27}{6}$ Atq; deſtruitur a ſubquadrupla ſibi oppoſita vt hic .

Verte folium

CANTVS

TENOR

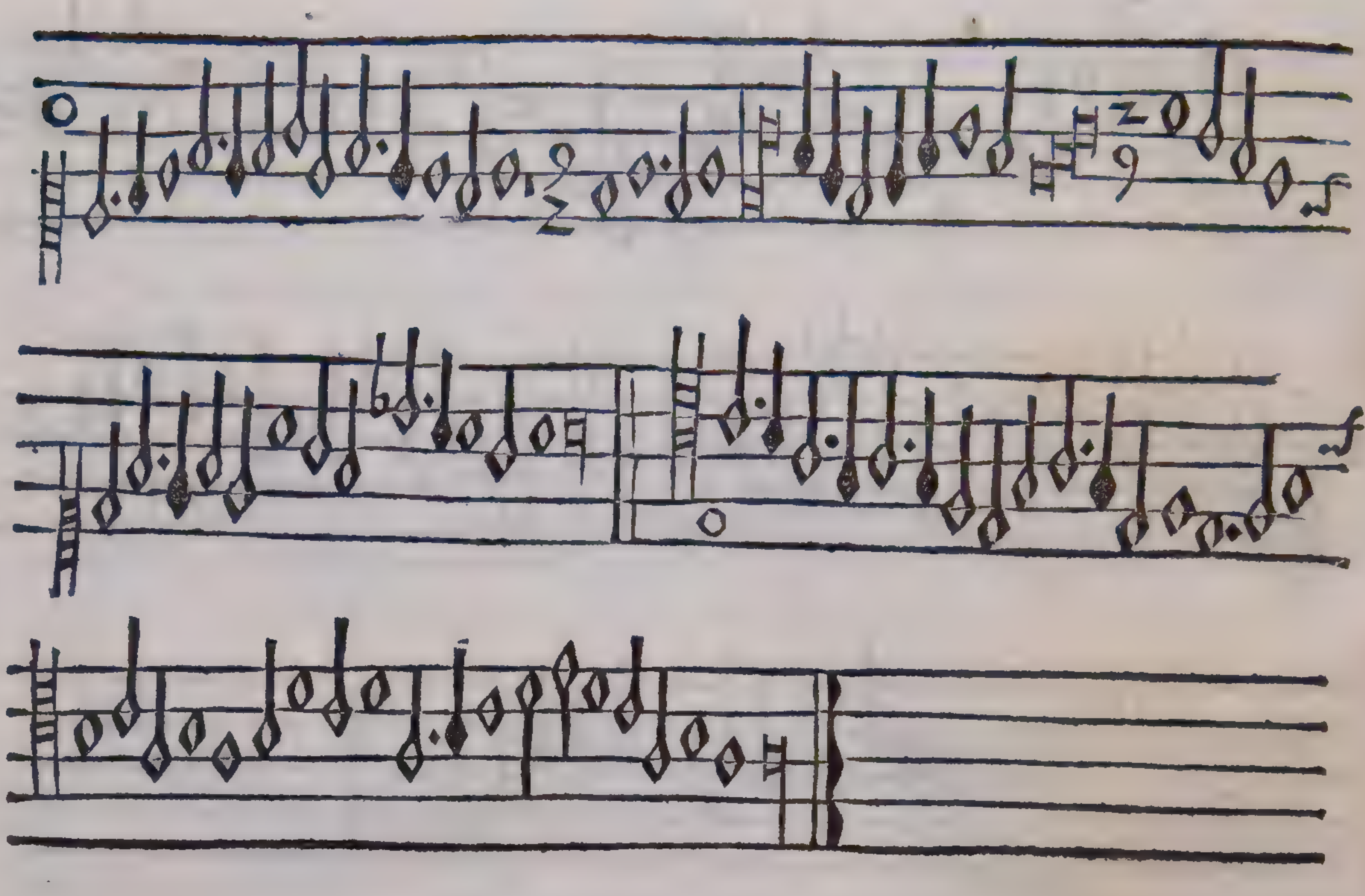

De Proportioue quadruplaſeſquitertia.

Quadruplaſeſquitertia proportio ſit quum maior ſequentium notularum nume-rus ad minorem pręcedentium relatus continet ipſum quater & eius inſuper ter-tiam partem vt . 13 . ad . 3 . & . 26 . ad . 6 . & . 39 . ad . 9 . & deinceps . In hac proportione tredecim notulæ æquiualent & connumerantur tribus ſibi con-ſimilibus : ita vt vnaquæquæ ipſarum tredecim diminuatur de decem tertiiſde-cimis partibus ſui valoris . Deſcribitur enim in cantibus hoc modo 13 26 39
Et deſtruitur a ſubquadruplaſeſquitertia ſibi oppoſita : vt præſente 3 6 9
concentu monſtratur.

CANTVS

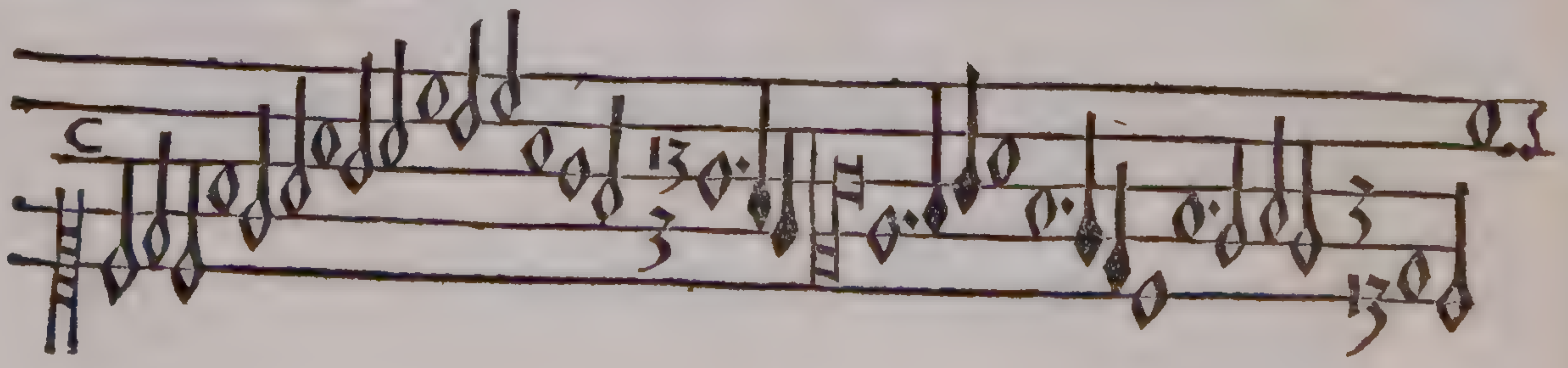

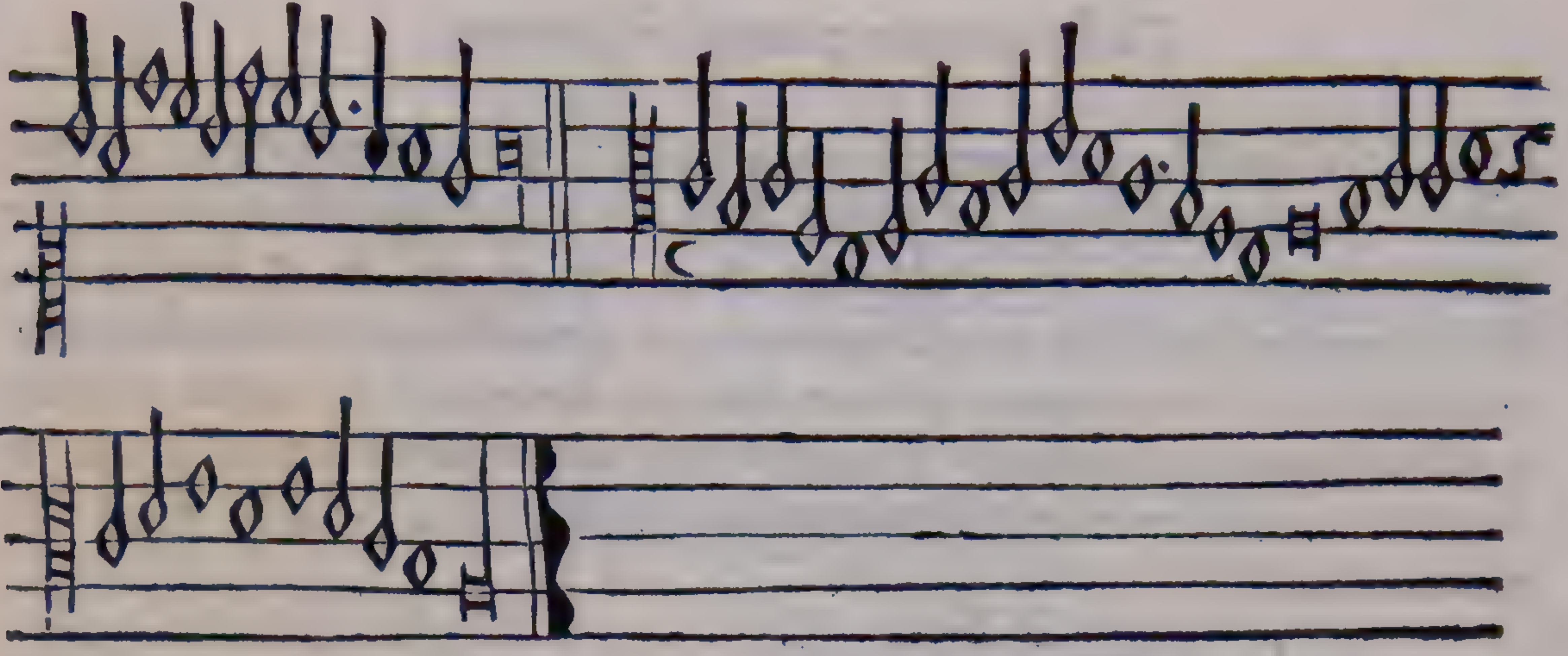

TENOR

De Proportione quadruplaſeſquiquarta.

Quadruplaſeſquiquarta proportio fit quum maior ſequētium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus comprǽhendit ipſum quater & inſuper quartam ipſius partem vt . 17 . ad . 4 . & . 34 . ad . 8 . & . 51 . ad . 12 . & deinceps . Hæc enim proportio decem ac ſeptem notulas æquifacit quattuor ſibi conſimilibus : ita vt ſingulæquæquæ ipſarū decem & ſeptem diminuātur de tredecim decimisſeptenis partibus propriæ quātitatis. Figurat̃ in cantilenis hoc mō

17 34 51 Deſtruit̃ itē a ſubquadruplaſeſquiquarta ſibi oppoſita : vt hic cōſtat.

4 8 12

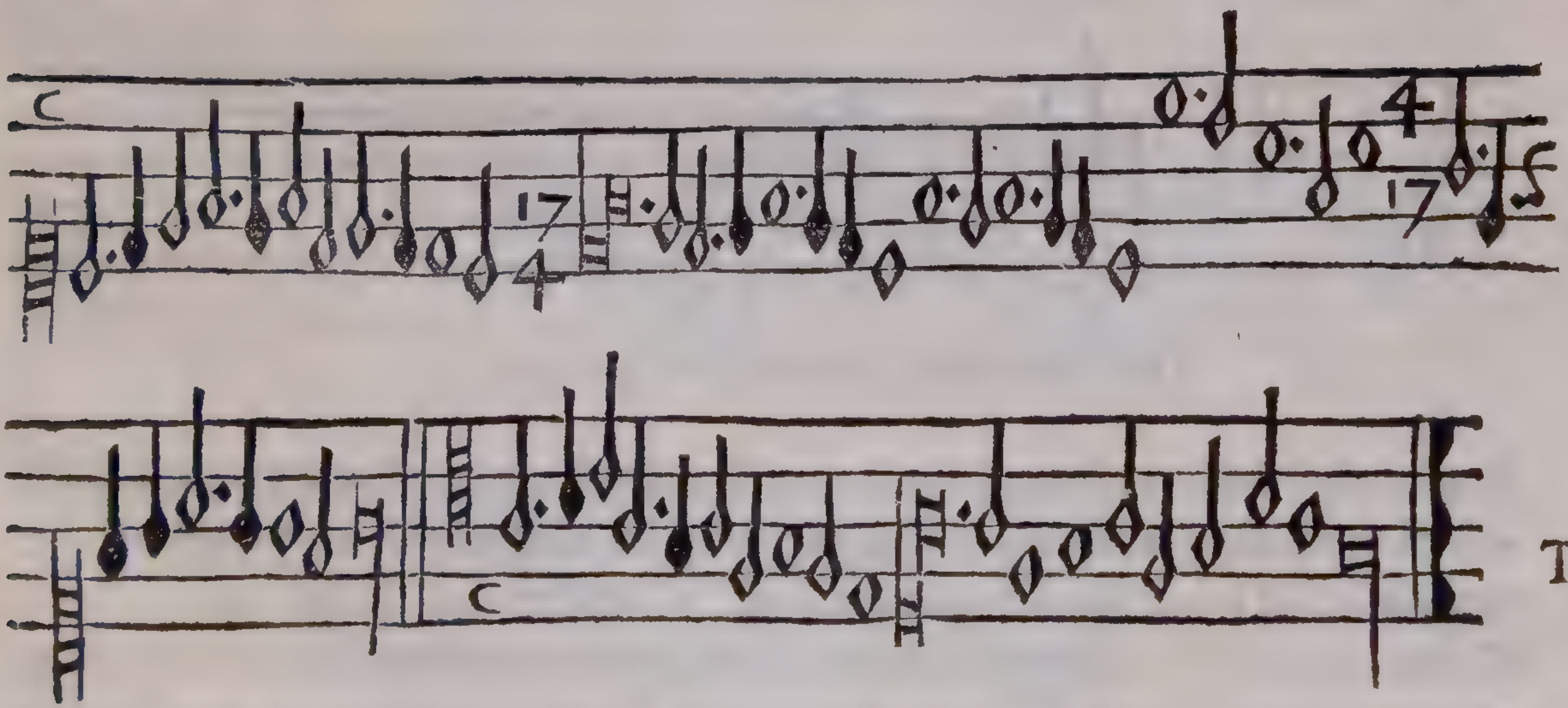

CANTVS

TENOR

Quintuplaſeſqualtera proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet eum quinquies & eius inſup dimidiam partem vt . 11 . ad . z . & . zz . ad . 4 . & . 33 . ad . 6 . & deinceps . In hac proportione vndecim notulæ æquiualent & cõmenſurantur duabus ſibi conſimilibus : ita vt vnaquæque ipſarum vndecim diminuatur de nouem vndenis partibus propriæ quantitatis . Figuratur enim in notulis hoc modo 11 zz 33 Et deſtruitur a ſubquintuplaſeſqualtera ſibi oppoſita vt hoc percipitur concentu. z 4 6

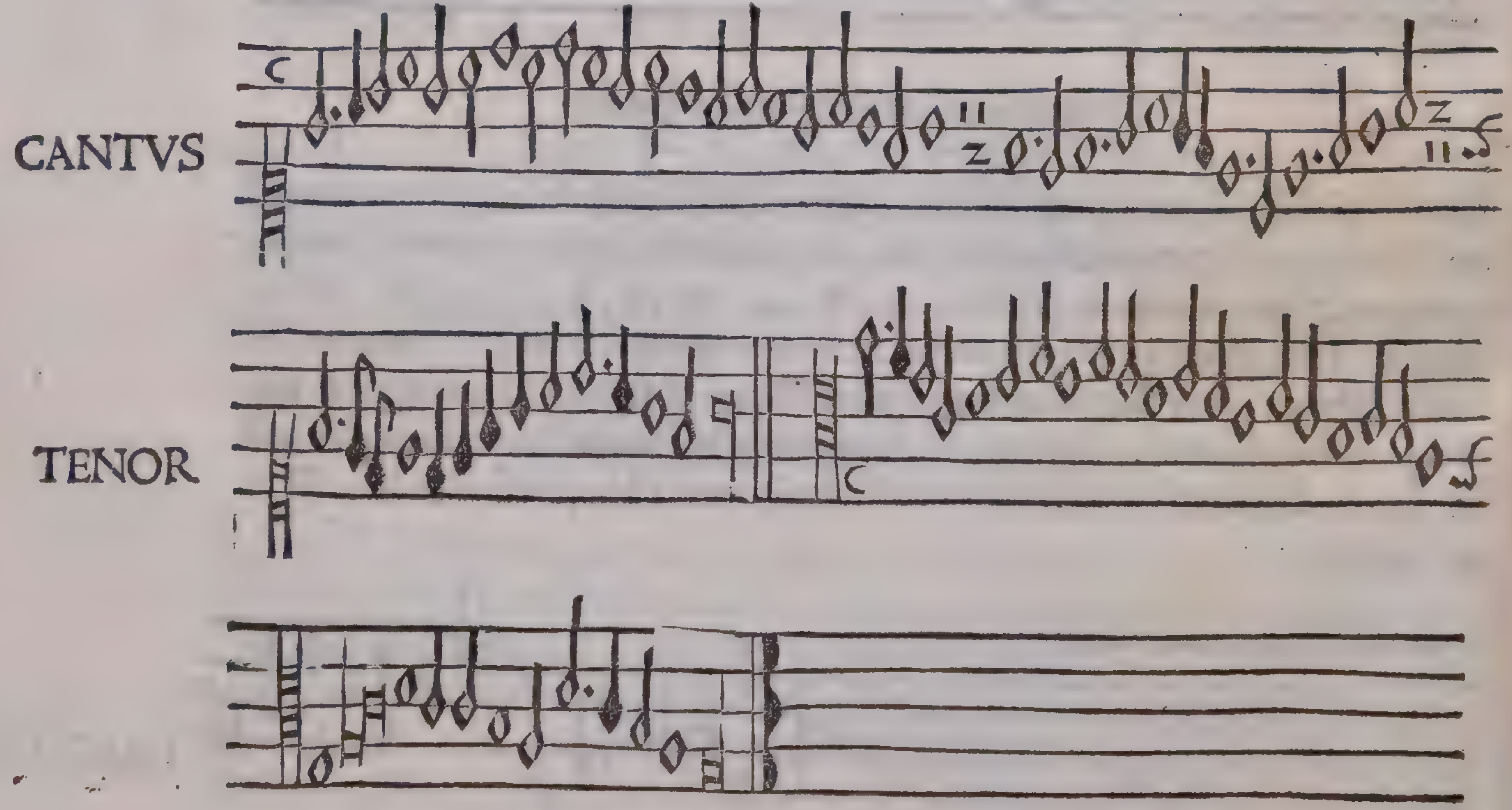

De Proportione quintuplaſeſquitertia.

Quintuplaſeſquitertia proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus compræhendit eum quinquies & inſuper tertiam ipſius minoris partem vt . 16 . ad . 3 . & . 3z . ad . 6 . & . 48 . ad . 9 . & deinceps . Hæc proportio ſexdecim notulas æquat tribus ſibi cõſimilibus ita vt vnaquæque ipſarum ſexdecim diminuatur de tredecim ſexdenis partibus ſui valoris . Deſcribitur autem in cantilenis hoc modo 16 3z 48 Et deſtruitur a ſubqntuplaſeſquitertia quod præſens ꝓbat cõcẽtus. 3 6 9

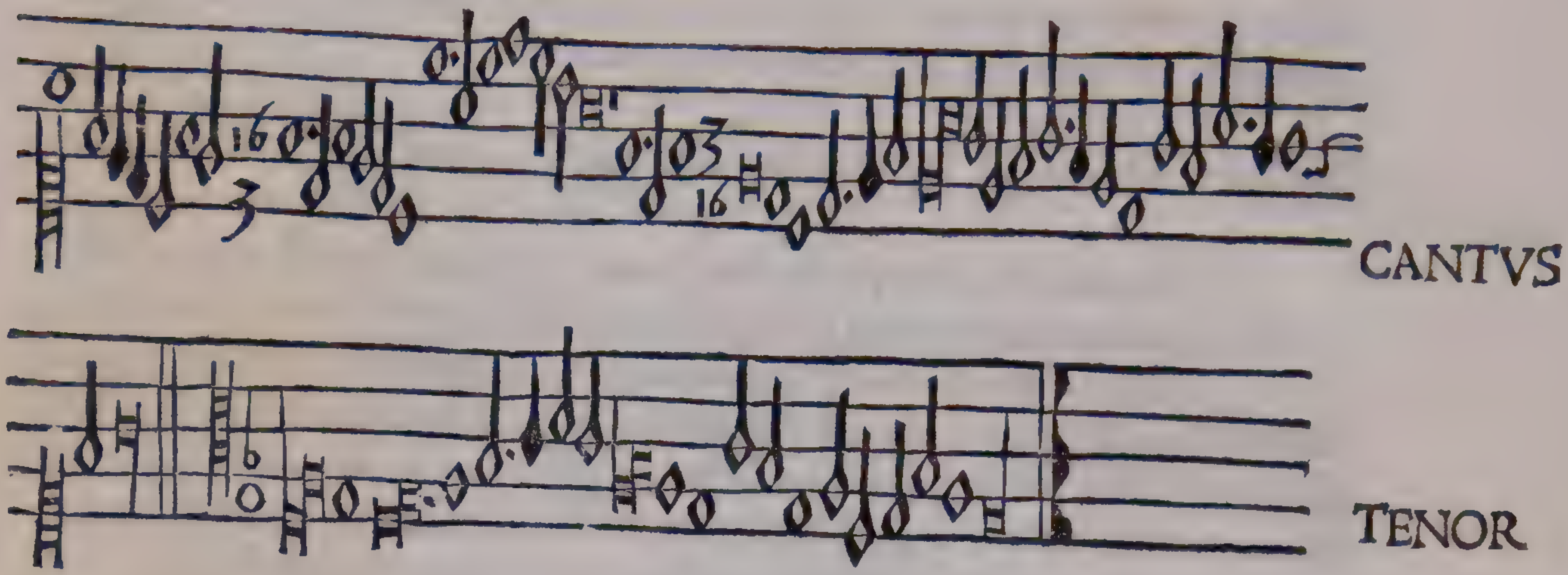

De Proportione quintuplasesquiquarta.

Quintuplasesquiquarta proportio fit quum maior sequẽtium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus continet eum quinquies & eius insuper quartam partem vt . 21 . ad . 4 . & . 42 . ad . 8 . & . 63 . ad . 12 . & deinceps. In hac proportione viginti & vna notulæ æquiualent & commensurantur quattuor sibi cõsimilibus ita vt vnaquæquæ ipsarum vnius & viginti diminuatur de decemseptem vigesimis primis partibus propriæ quantitatis . Describitur enim in notulis hoc modo $\frac{21}{4}$ $\frac{42}{8}$ $\frac{63}{12}$ Et destruitur a subqntuplasesquiquarta sibi opposita.vt hic patet.

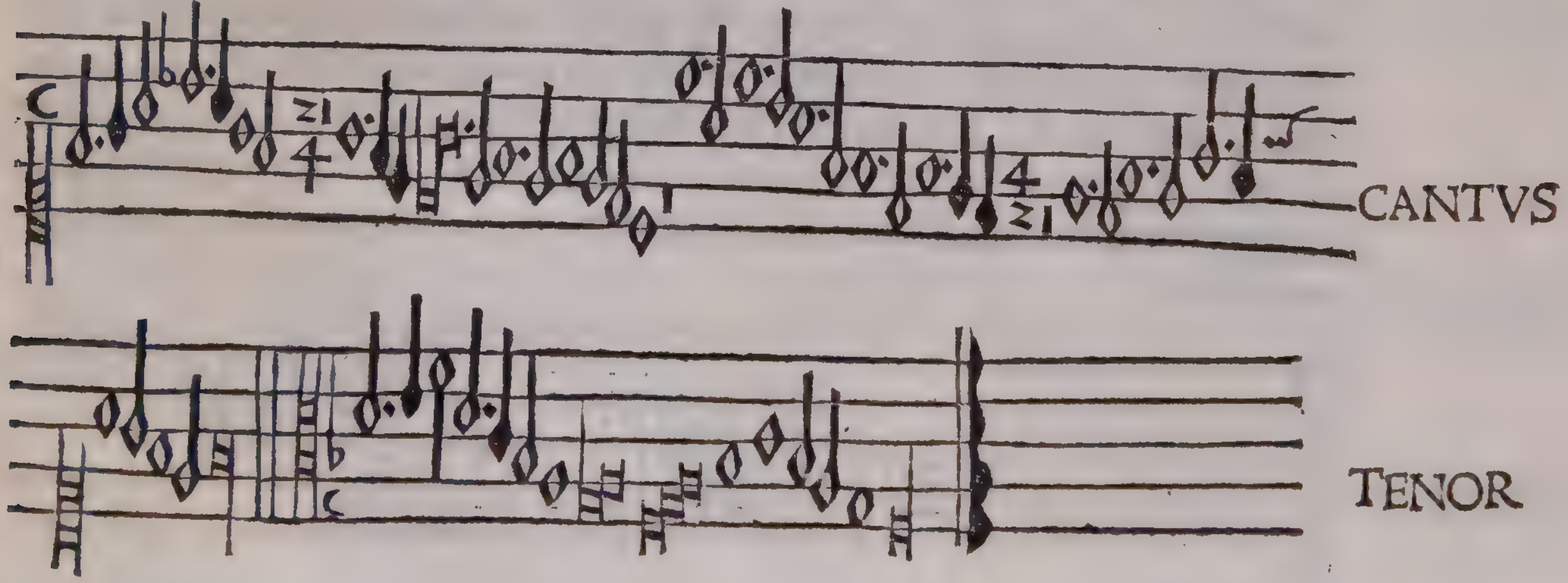

Reliquos autem huius generis gradus cum ſpeciebus ſuis conſimili proceſſu diligentiæ muſicorum conſyderandos relinquimus.

De Genere ſubmultiplicíſuperparticulari & eius ſpeciebus. Caput decimum.

ſ Vbmultiplexſuperparticulare genus quod quartum eſt minoris inæqualitatis oppoſitum multiplíciſuperparticulari fit quum minor ſequẽtium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus compræhenditur in ipſo pluries cum vna eius aliquota parte: æqualens ipſi maiori. Huius enim infinitæ ſunt ſpecies diuerſis pariter gradibus conſiſtentes. Primus gradus per ſubduplam ſingulis ſuperparticularibus commixtam conſyderatur. Cuius prima ſpecies eſt Subduplaſeſqualtera: ſecunda Subduplaſeſquitertia: tertia Subduplaſeſquiquarta: quarta Subduplaſeſquiquinta & deinceps. Secundus gradus ſingulas ſuperparticulares ſubtriplæ copulat hoc ordine. Subtriplaſeſqualtera: Subtriplaſeſquitertia: Subtriplaſeſquiquarta: Subtriplaſeſquiquinta: & deinceps. Tertius gradus ſingulas ſuperparticulares tertiæ cõmiſcet ſubmultiplici ſcilicet Subquadruplæ: vt Subquadruplaſeſqualtera: Subquadruplaſeſquitertia: Subquadruplaſeſquiquarta: Subquadruplaſeſquiquinta & deinceps. Ac reliquos qdem gradus conſequenti proceſſu facile quilq; conſyderare poteſt.

De Proportione ſubduplaſeſqualtera.

Subduplaſeſqualtera proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus continetur in eo bis & inſuper pars eius dimidia vt. 2. ad. 5. & 4. ad. 10. & 6. ad. 15. In hac ꝓportione duæ notulæ æquiualent & commenſurantur quinq; ſibi conſimilibus ita vt vnaquæque ipſarum duarum de tribus dimidijs partibus propriæ quantitatis ſuſcipiat augumentum. Figuratur enim in cantibus hoc modo 2 4 6 Atq; deſtruit a duplaſeſqualtera ſibi oppoſita eam illico ſucceden- 5 10 15 te. vt hoc percipitur concentu.

CANTVS

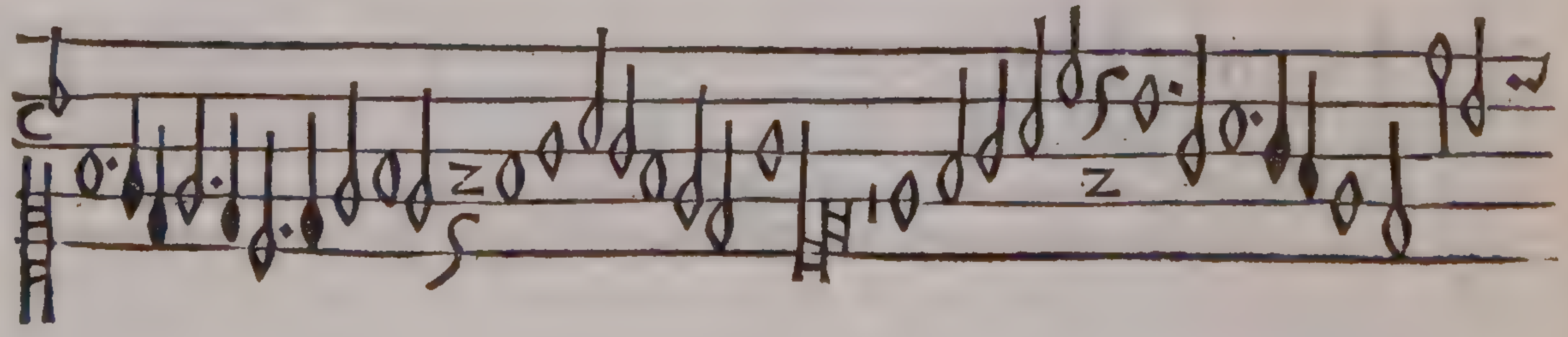

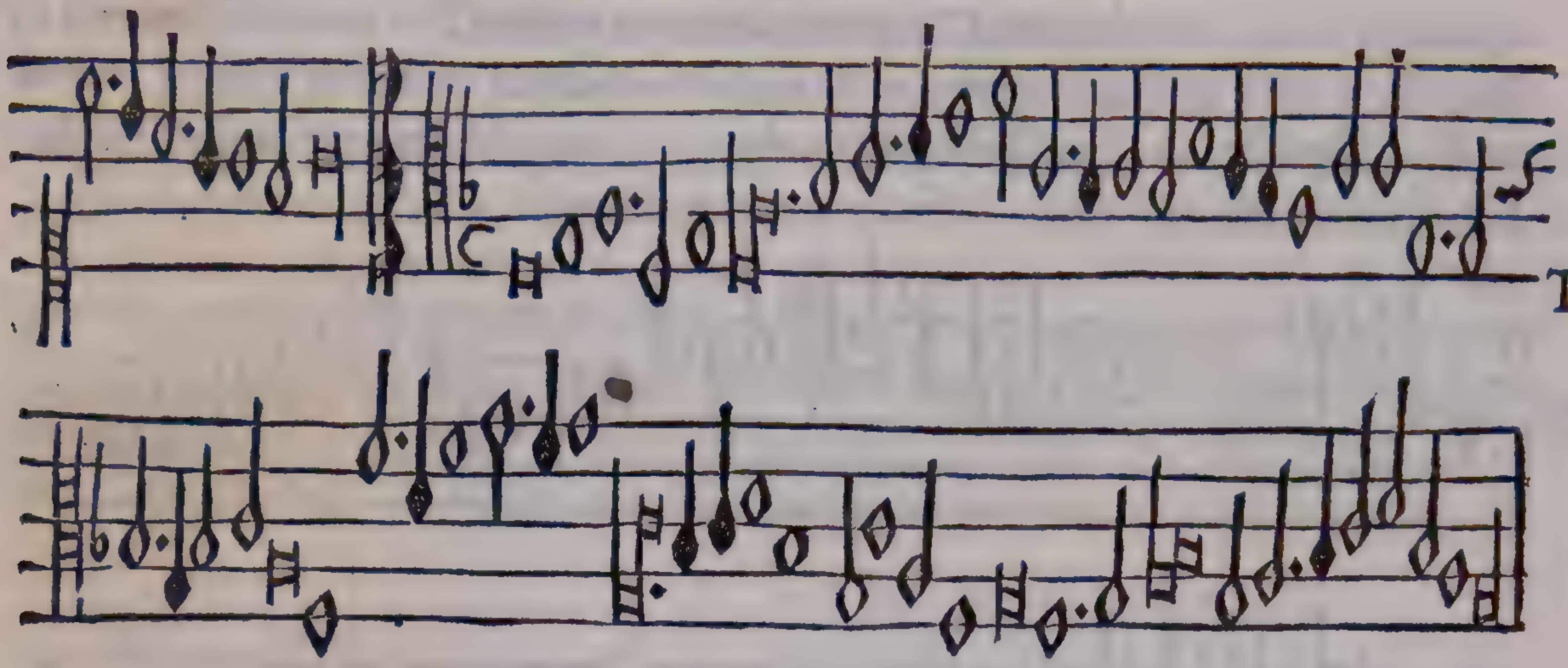

TENOR

De Proportione ſubduplaſeſquitertia.

Subduplaſeſquitertia proportio fit quum minor ſequẽtium notularum numerus ad maiorem præcedentium ductus compræhẽditur in ipſo bis & eius inſup pars tertia: æquiualens ei in potentia & temporis menſura: vt . 3 . ad . 7 . & . 6 . ad . 14 . & . 9 . ad . 21 . & deinceps. Hæc enim proportio tres notulas ſeptem ſibi conſimilibus coæquat ita vt vnaquæquæ ipſarũ trium augeatur de quattuor tertijs partibus propriæ quãtitatis. Figuratur enim in cãtibus hoc modo 3 6 9
Et deſtruitur a duplaſeſquitertia ſibi oppoſita vt hic patet. 7 14 21

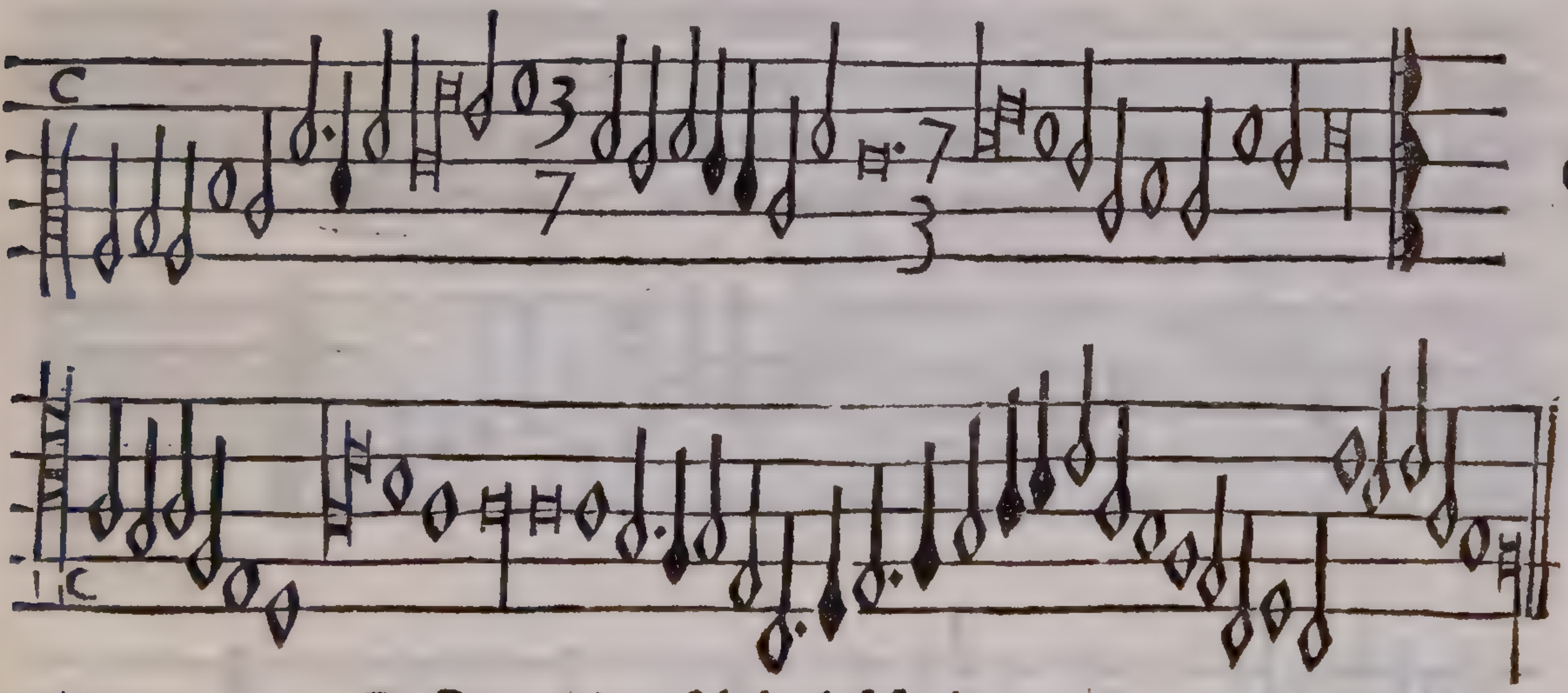

CANTUS

TENOR

De Proportione ſubduplaſeſquiquarta.

Subduplaſeſquiquarta proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus conſpicitur in eo bis & inſuper eius quarta pars: vt . 4 . ad . 9 . & . 8 . ad . 18 . & . 12 . ad . 27 . In hac proportione

quattuor notulæ æquiualent & commenſurantur nouem ſibi conſimilibus: ita vt ſingulaquæque ipſarum quattuor de quinque quartis partibus proprij valoris creſcat. Figuratur in cantilenis hoc modo 4 8 12 Deſtruitur autem a dupla‑ſeſquiquarta ſibi oppoſita. vt hic. 9 18 27

CANTUS

TENOR

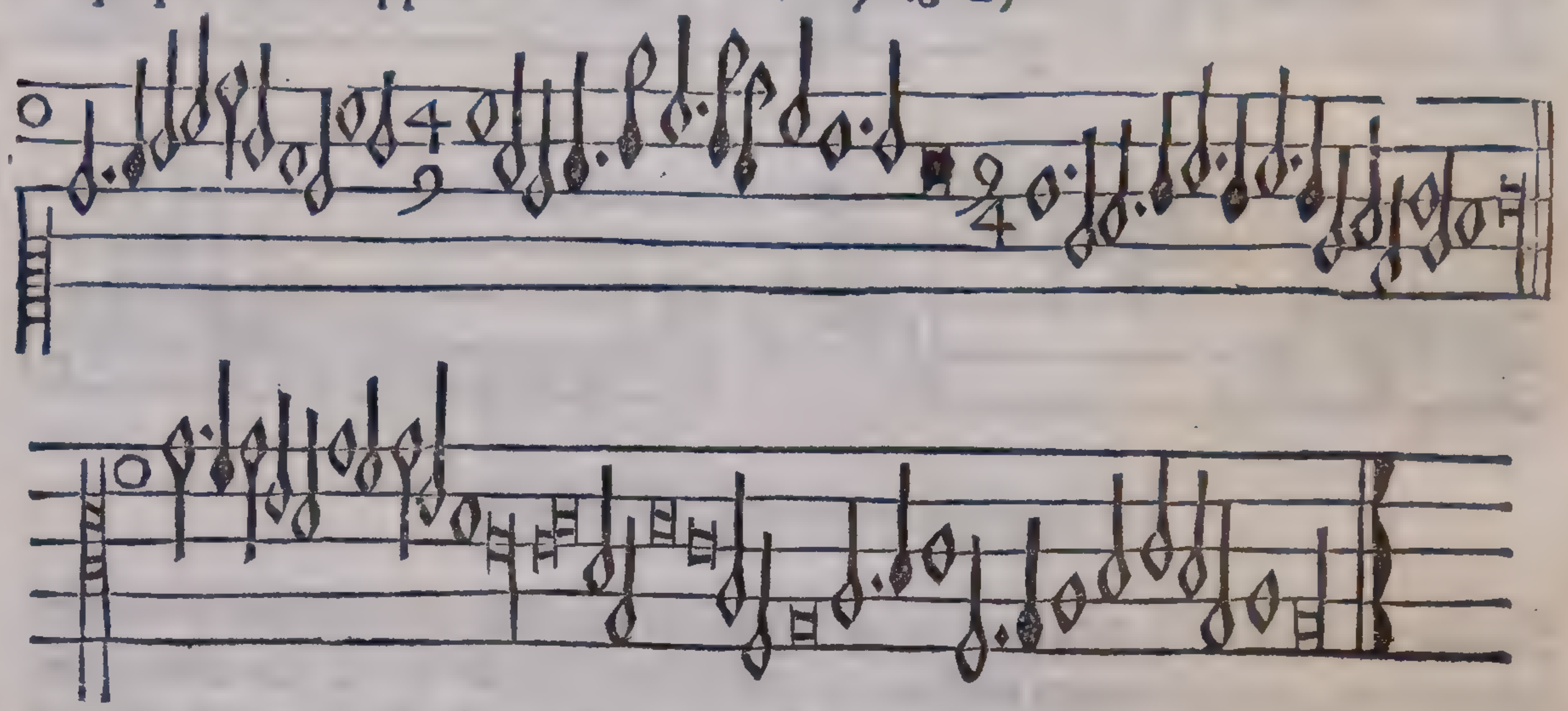

De Proportione ſubtriplaſeſqualtera.

Subtriplaſeſqualtera proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium ductus: continetur in ipſo ter & eius inſuper pars dimidia: vt. 2. ad. 7. &. 4. ad. 14: &. 6. ad. 21. & deinceps. Hæc enim proportio duas notulas ſeptem ſibi conſimilibus in potentia coæquat ita vt vnaquæque ipſarum duarum augeatur de quinq; dimidijs partibus propriæ quantitatis. Deſcribitur autem in cantilenis hoc modo 2 4 6 Atq; deſtruitur a triplaſeſqualtera ſibi oppoſita vt preſens probat 7 14 21 concentus.

CANTUS

TENOR

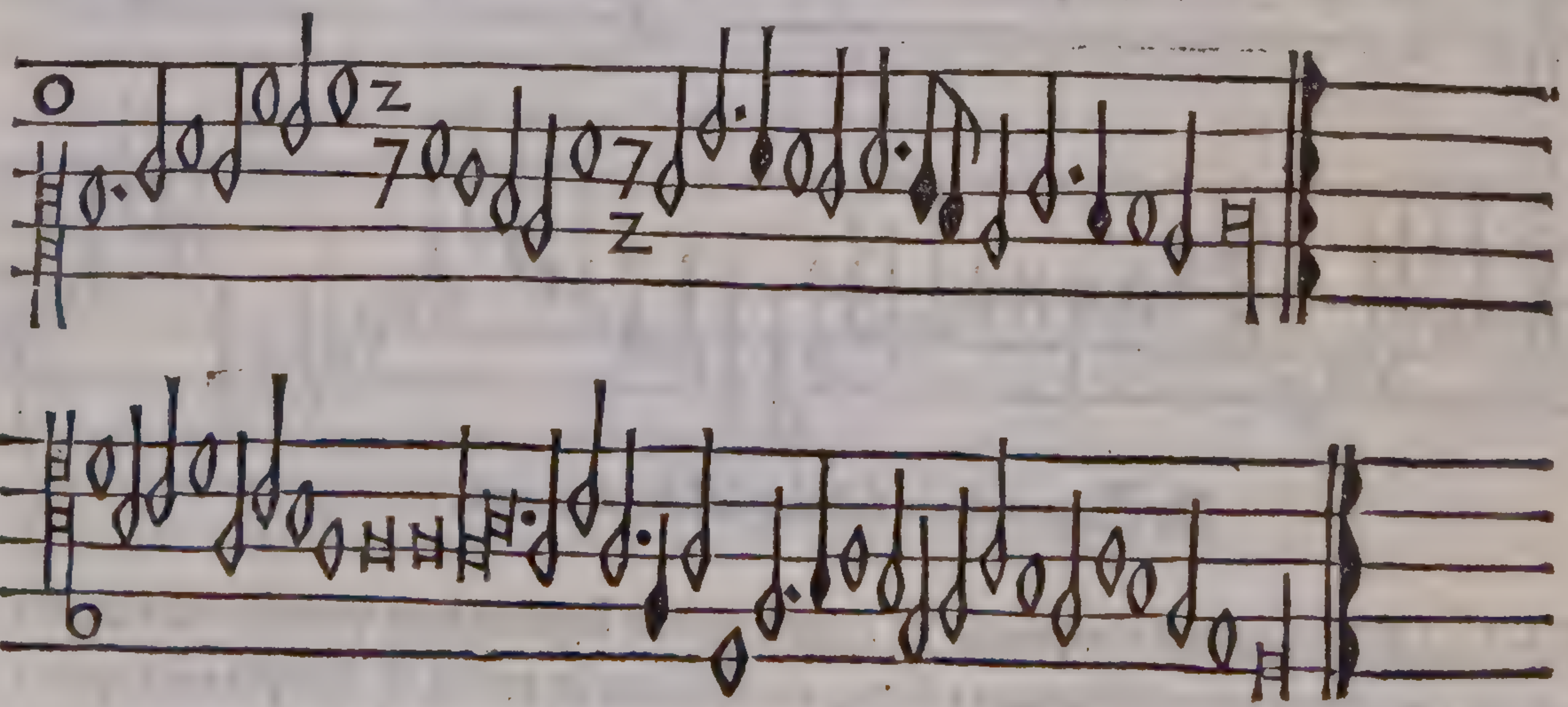

De Proportione ſubtriplaſeſquitertia.

Subtriplaſeſquitertia proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus continetur in ipſo ter cum tertia inſuper eius parte: vt . 3 . ad . 10 . & . 6 . ad . 20 . & . 9 . ad . 30 . & deinceps . In hac proportione tres notulæ æquiualent & commenſurantur decem ſibi cõſimilibus: ita vt vnaquæquæ ipſarum trium augeatur de ſeptem tertijs partibus propriæ quantitatis . Deſcribitur enim in cantibus hoc modo 3 6 9 Et deſtruitur a triplaſeſquitertia ſibi oppoſita vt ſubiecto percipi- 10 20 30 tur concentu.

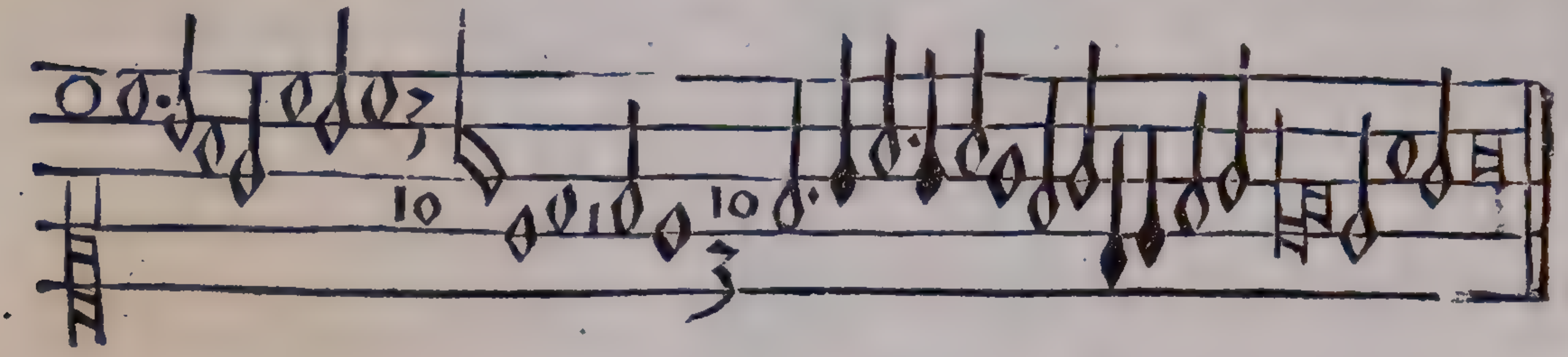

CANTVS

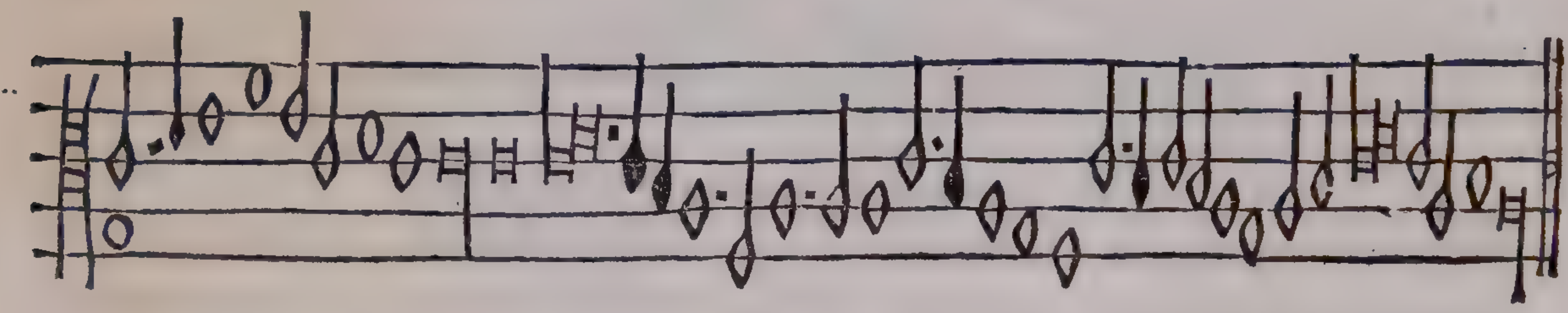

TENOR

De Proportione ſubtriplaſeſquiquarta.

Subtriplaſeſquiquarta proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedẽtium ductus continetur in ipſo ter & inſuper eius quarta pars: vt . 4 . ad . 13 . & . 8 . ad . 26 . & . 12 . ad . 39 . & deinceps . Hæc. n. proportio quattuor notulas tredecim ſibi conſimilibus coæquat in potentia & temporis menſura ita vt vnaquæquæ ipſarum quattuor de nouem quartis partibus propriæ potentiæ acquirat augumentum . Figuratur in notulis hoc modo
4 8 12 Et deſtruit̃ a triplaſeſqquarta ſibi oppoſita vt preſens declarat cõcẽtus
13 26 39

Verte folium.

CANTUS

TENOR

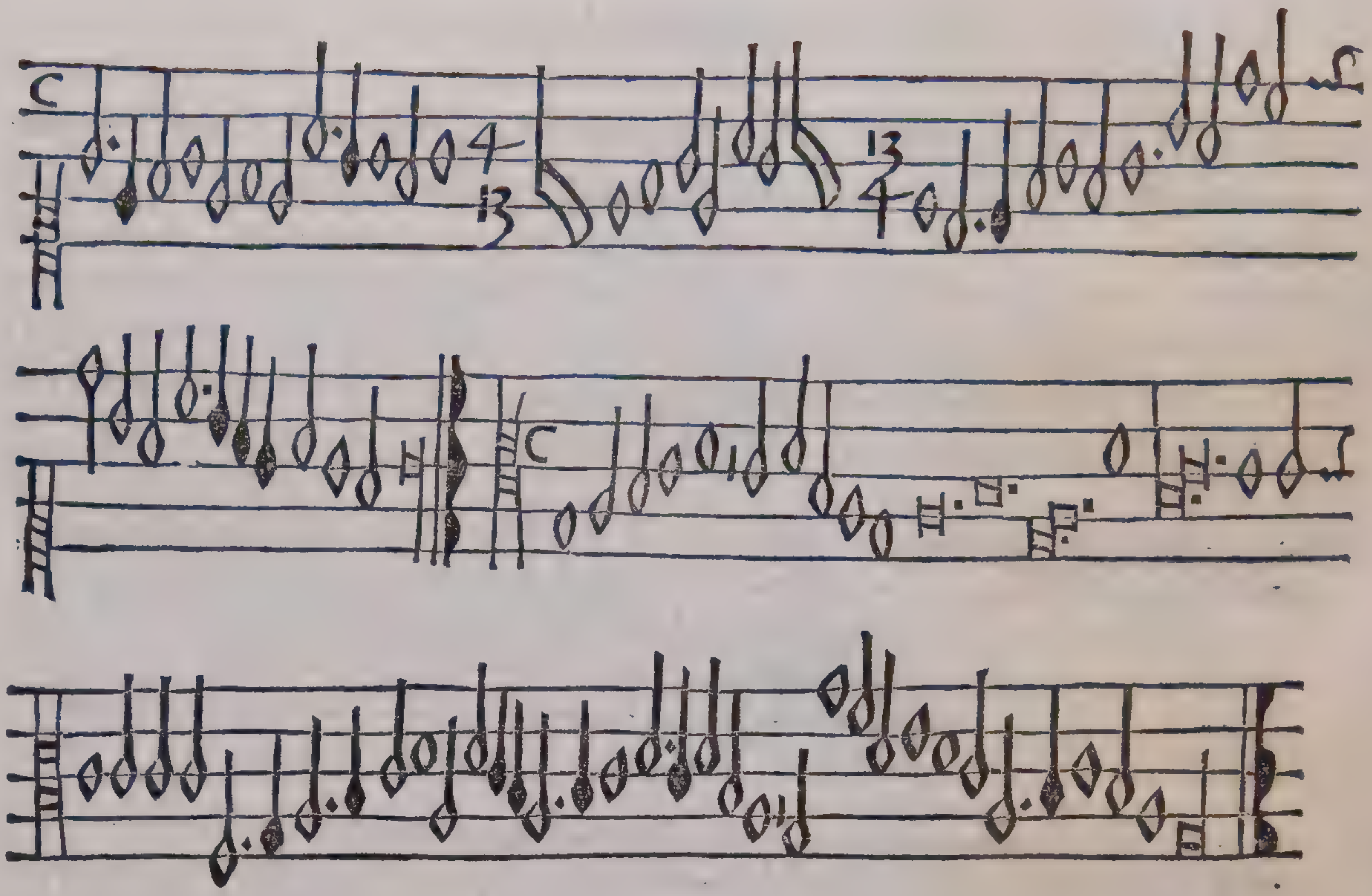

De Proportione subquadruplasesqualtera

Subquadruplasesqualtera proportio fit quum minor sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium ductus compræhenditur in ipso quater cũ dimidia eius insup parte: vt . 2 . ad . 9 . & . 4 . ad . 18 . & . 6 . ad . 27 . & deinceps . In hac proportione duæ notulæ æquiualẽt & cõmensurantur nouem sibi consimilibus ita vt vnaquæquæ ipsarum duarũ augeatur de septem dimidijs partibus propriæ quantitatis . Figuratur in notulis hoc modo 2 4 6 / 9 18 27 Atq; destruitur a quadruplasesqualtera sibi opposita vt hic patet.

CANTUS

TENOR

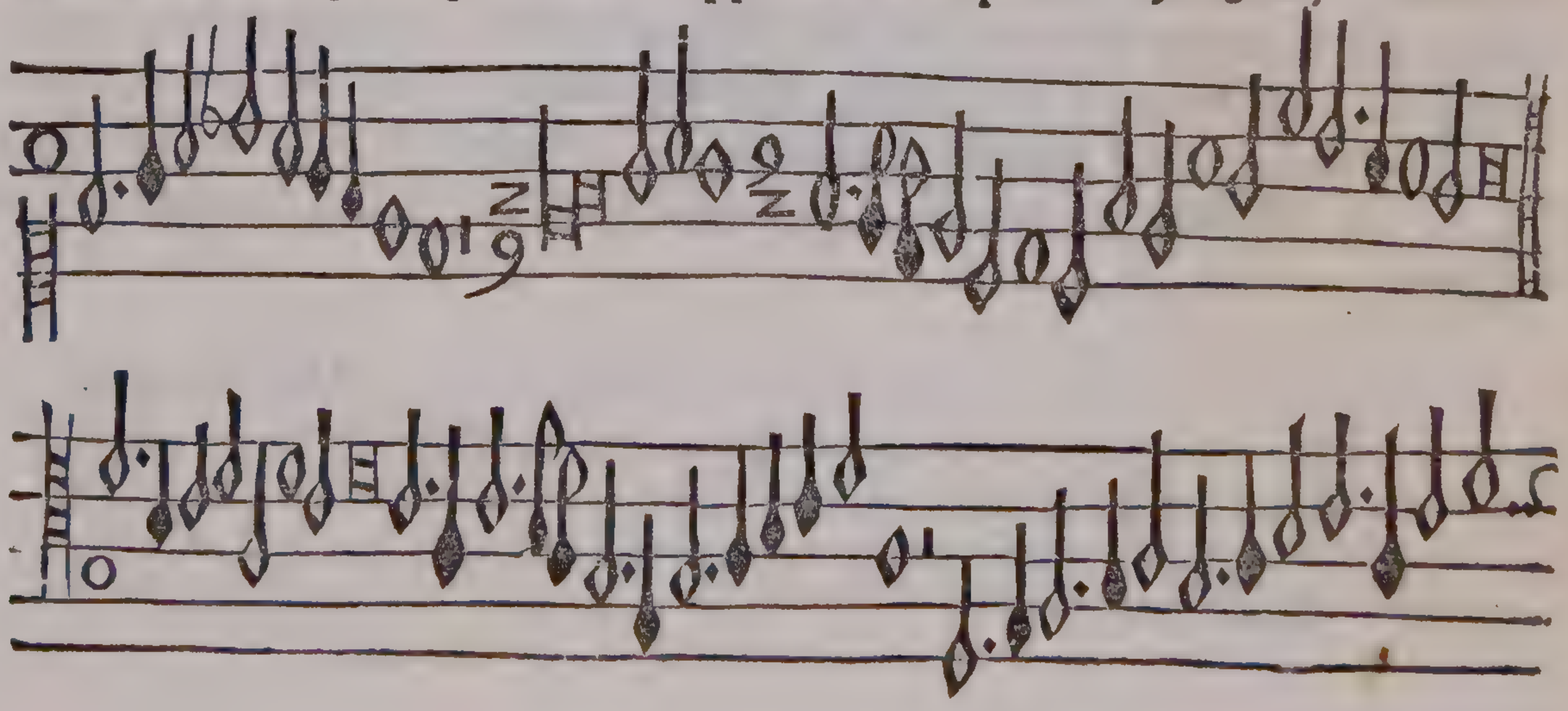

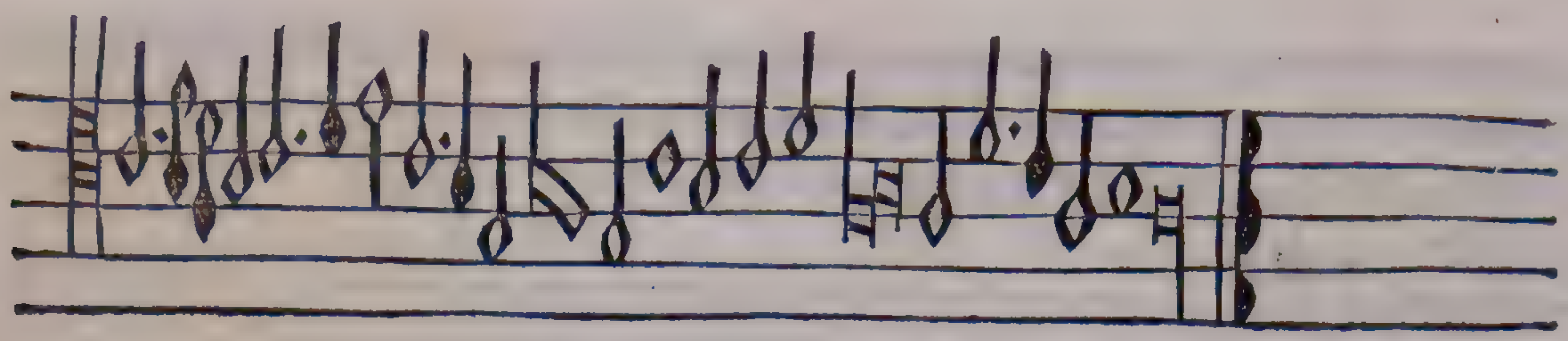

De Proportione ſubquadruplaſeſquitertia.

Subquadruplaſeſquitertia proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus cōpræhenditur in ipſo quater cum tertia eius parte vt . 3 . ad . 13 . & . 6 . ad . 26 . & . 9 . ad . 39 . & deinceps. Hæc enim proportio tres notulas tredecim ſibi conſimilibus æquifacit in potentia & temporis menſura : ita vt vnaquæque ipſarum trium de decem terdenis partibus propriæ quantitatis ſuſcipiat augumentum . Figuratur.n.in cantilenis hoc modo

3	6	9
13	26	39

Et deſtruitur a quadruplaſeſquitertia ſibi oppoſita : vt præſens probat concentus.

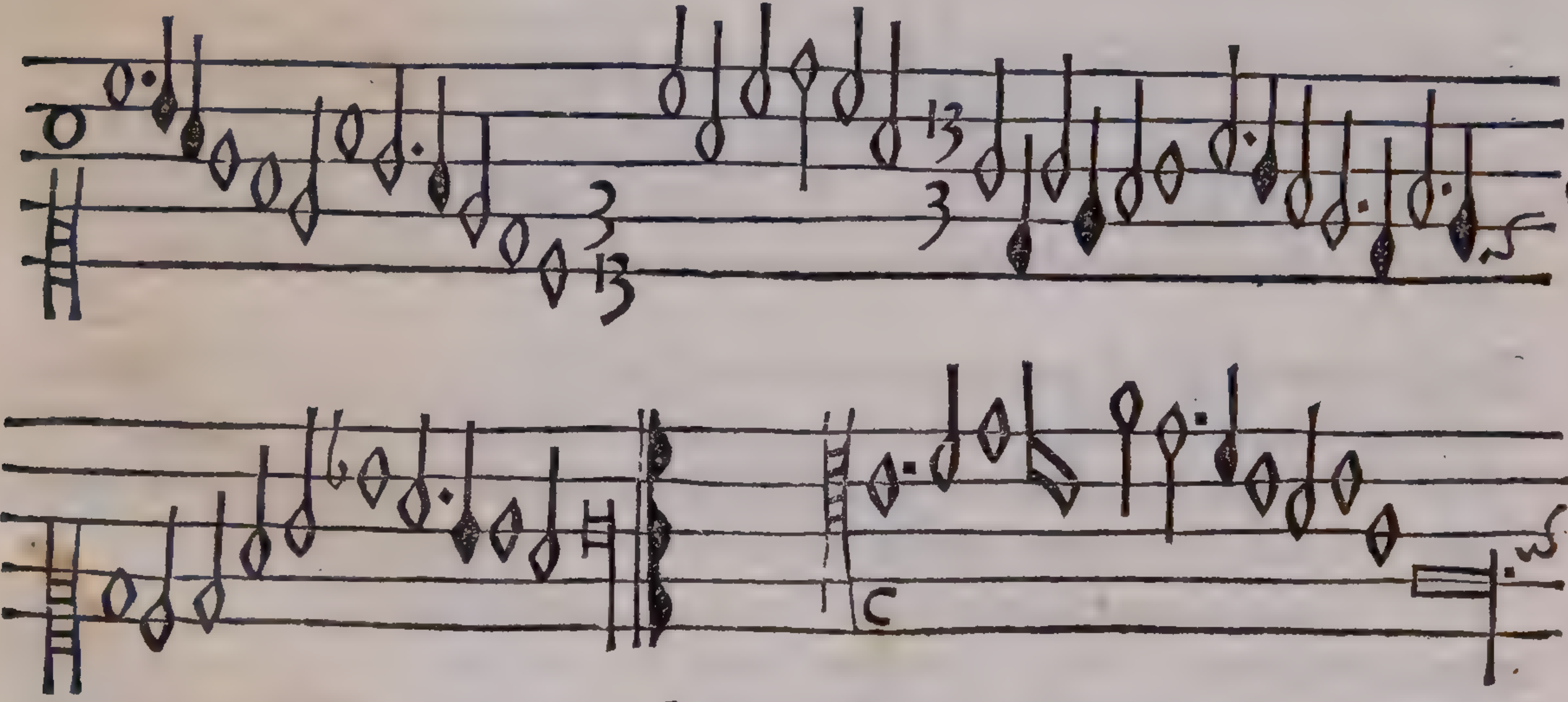

CANTVS

TENOR

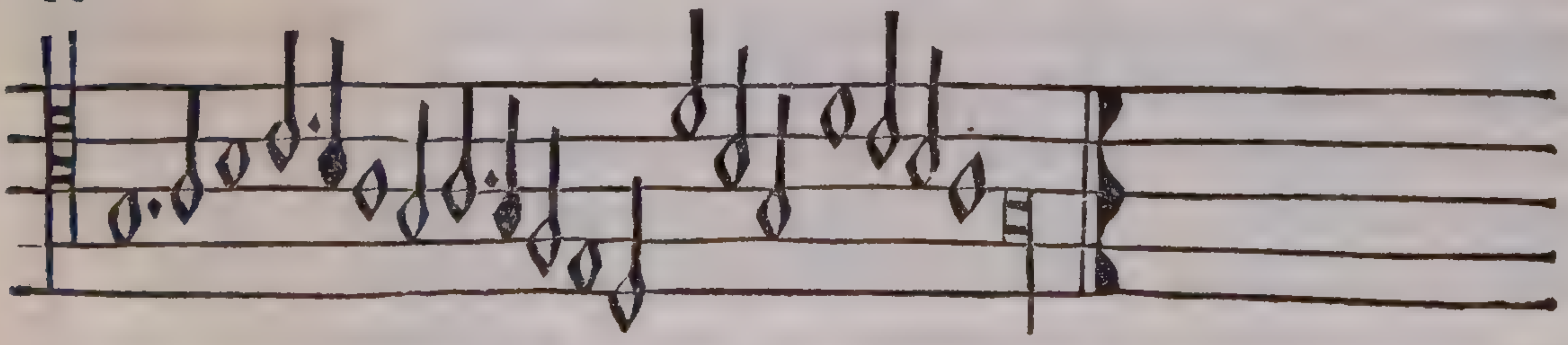

De Proportione ſubquadruplaſeſquiquarta.

Subquadruplaſeſquiquarta proportio fit quū minor ſequentiū notularū numerus ad maiorē pręcedētiū relatus cōpræhendit̃ in ipſo quater cū quarta inſup eius parte:vt . 4 . ad . 17 . & . 8 . ad . 34 . & . 12 . ad . 51 . & deinceps . In hac proportione q̃ttuor notulæ æqualēt & cōmēſurātur decē ac ſeptē ſibi cōſimilibus:ita vt ſingula-

quæquæ ipſarum quattuor augeatur de quattuordecim quartis partibus propriæ quãtitatis. Figuratur autem in cantibus hoc modo 4 8 12 Et deſtruitur a quadruplaſeſquiquarta ſibi oppoſita vt præſens pro- 17 54 51 bat concentus.

CANTVS

TENOR

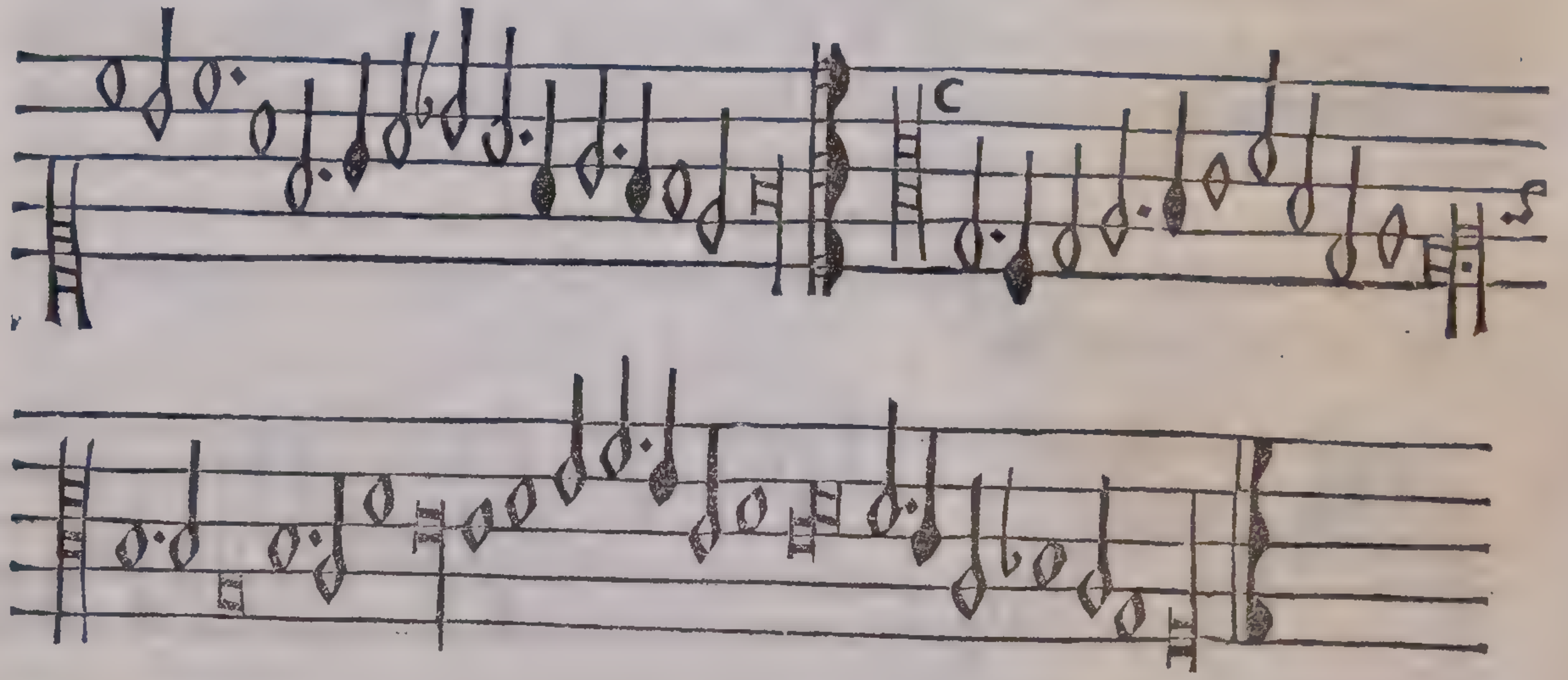

De Genere multiplicíſuperpartiente & eius ſpeciebus. Caput vndecimum.

m Vltiplexſuperpartiens genus quintum maioris inæqualitatis eſt quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet ipſum pluries: cum vna eius aliquanta parte plures aliquotas conducente. Infiniti enim ſunt huius generis gradus ſingulis multiplicibus quaſcũq; ſuperpartientes complectentibus procedẽtes. Primus enim gradus fit ex prima multiplici ſingulis ſuperpartientibus connexa: vt Duplaſuperbipartiens. Duplaſupertripartiens: Duplaſuperquatripartiens. & deinceps. Hæ enim ſubalternę ſpecies dicuntur: nãq; in vim generis vnaquæque conuertitur. cum duplarum ſuperbipartientium Alia duplaſuperbipartienstertias: vt. 8. ad. 3. Alia duplaſupbipartiensquintas: vt. 12. ad. 5. Alia duplaſupbipartiẽſ ſeptimas: vt. 16. ad. 7. Alia duplaſuperbipartiensnonas: vt. 20. ad. 9. & deinceps. Verum huiuſmodi ſpecialiſſimas ſpecies vocant. Cæteris vero gradibus cõſimilis cõſyderatiõis adhibet̃ modus. Secũdus gradus ſingulas ſuppartiẽtes ſecũdæ multiplici cõiungit. Cuius ſubalternus & ſpecialiſſimus ordo eſt Triplaſupbipartiẽstertias: vt. 11. ad. 3. Triplaſupbipartiẽsqntas vt. 17. ad. 5. Triplaſu-

pbipartiẽsſeptimas vt . 23 . ad . 7 . & deinceps. Tertius gradus tertiã multiplicem ſingulis ſuperpartientibus apponit: cuius ordo eſt Quadruplaſuperbipartienstertias vt . 14 . ad . 3 . Quadruplaſuperbipartiensqntas . 22 . ad . 5 . Quadruplaſuperbipartiensſeptimas: vt . 30 . ad . 7 . In quarto gradu ſingulæ ſuppartientes quartæ applaudunt multiplici hoc ordine . Quintuplaſuperbipartiẽs tertias: vt . 17 . ad . 3 . Quintuplaſuperbipartiensquintas: vt . 27 . ad . 5 . Quintuplaſuperbipartiensſeptimas: vt . 37 . ad . 7 . Conſyderatur plerumq; huiuſmodi proceſſus per ſubalternarum ſuperpartientium ſingulis multiplicibus applicationem: vt Duplaſuperbipartiens . Duplaſupertripartiens . Duplaſuperquatripartiens . atq; in reliquis diuerſimoda congruit conſyderatio . De quibus ſingillatim eſt dicendum.

De Proportione duplaſuperbipartientetertias.

Duplaſuperbipartienstertias proportio fit quum maior ſequentium notularũ numerus ad minorem præcedentium ductus compræhẽdit eum bis & inſuper vnã eius aliquantã partem factam ex duabus tertijs partibus ipſius minoris: vt . 8 . ad . 3 . & . 16 . ad . 6 . & 24 . ad . 9 . & deinceps . In hac proportione octo notulæ æquiualent & commenſurantur tribus ſibi conſimilibus: ita vt vnaquæq; ipſarum octo diminuatur de quinque octauis partibus propriæ quantitatis . Figuratur enim in cantibus hoc modo 8 16 24 Et deſtruitur a ſubduplaſuperbipartiẽtetertias ſibi oppoſita vt hic 3 6 9 monſtrat concentus.

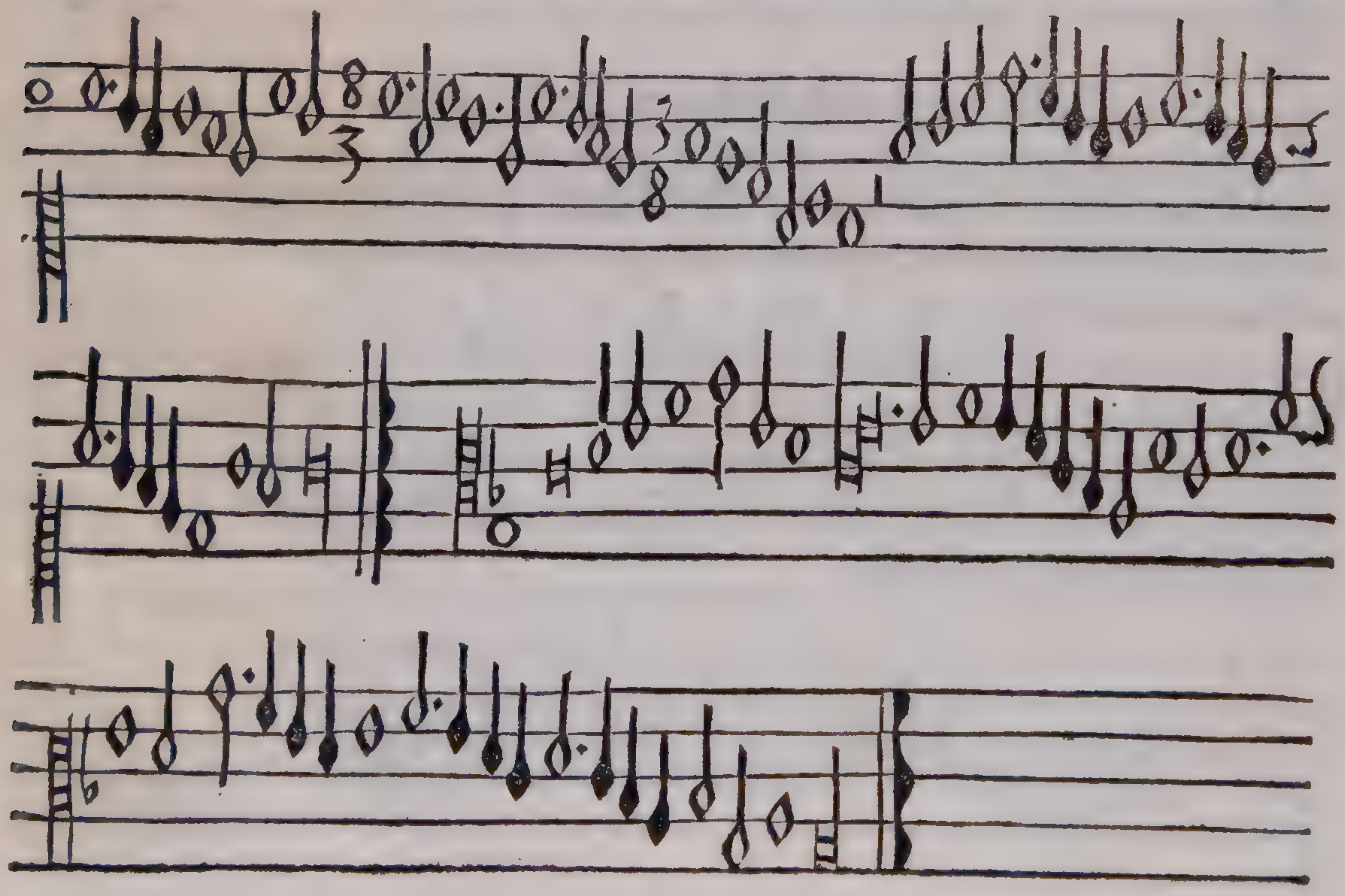

CANTVS

TENOR

De Proportione duplasuperbipartientequintas.

Duplasuperbipartiensquintas proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus continet ipsum bis & insuper duas eius quintas partes: vt. 12. ad. 5. &. 24. ad. 10. &. 36. ad. 15. & deinceps. Hæc proportio duodecim notulas æquifacit in potentia & temporis mensura quinque sibi consimilibus: ita vt singulaquæque ipsarum duodecim de septem duodenis partibus propriæ quantitatis detrimentum patiatur. Figuratur in cantilenis hoc modo 12 24 36 Et destruitur a subduplasuperbipartientequintas sibi opposita: vt 5 10 15 hoc constat concentu.

CANTVS

TENOR

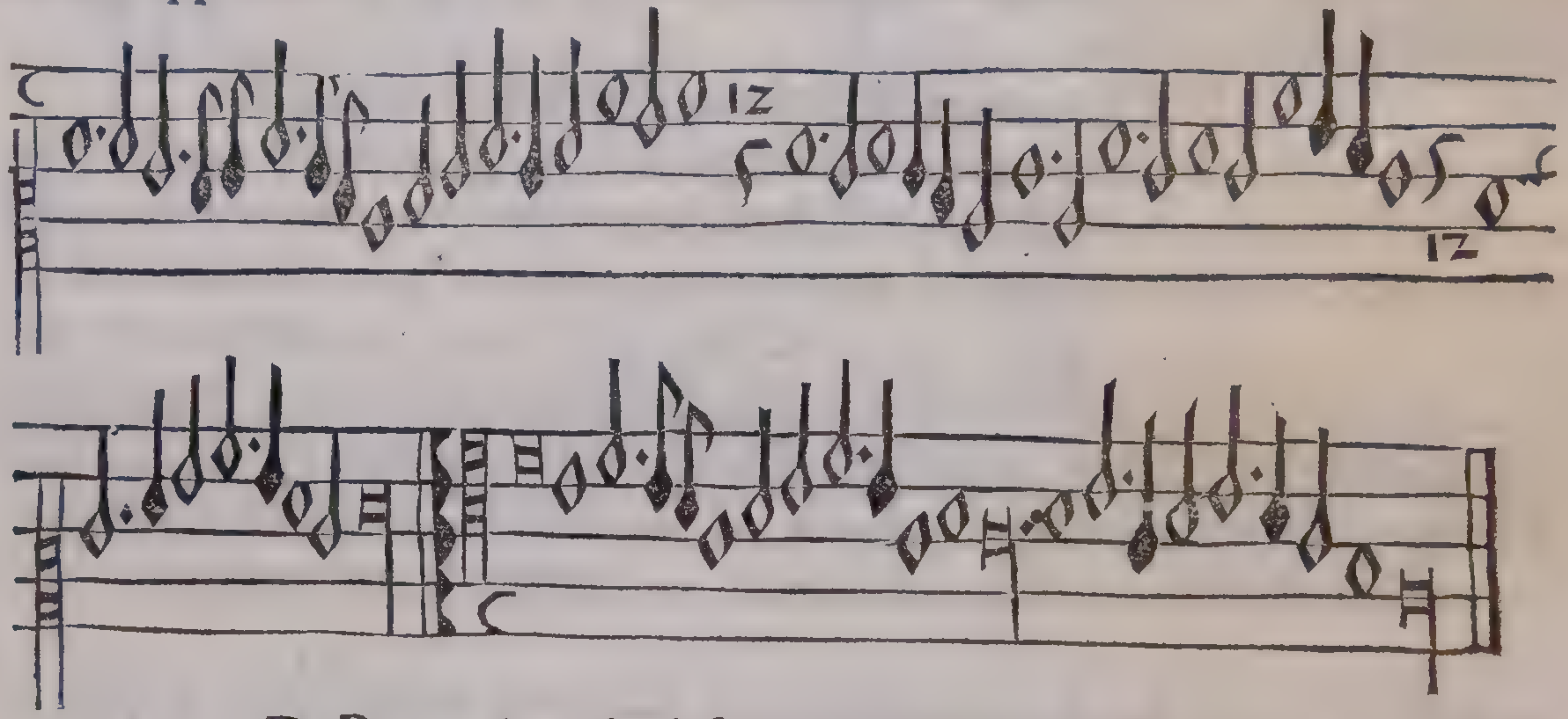

De Proportione duplasupertripartientequartas.

Duplasupertripartiensquartas proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus compræhendit eum bis & tres insuper eius quartas partes: vt. 11. ad. 4. &. 22. ad. 8. &. 33. ad. 12. In hac proportione vndecim notulæ æquiualent & commensurantur quattuor sibi consimilibus ita vt vnaquæquæ ipsarum vndecim diminuatur de septem vndenis partibus proprij valoris. Describitur enim in cantibus hoc modo 11 22 33 Destruitur insuper a subduplasupertripartientequartas sibi opposita 4 8 12 vt præsens declarat concentus.

CANTVS

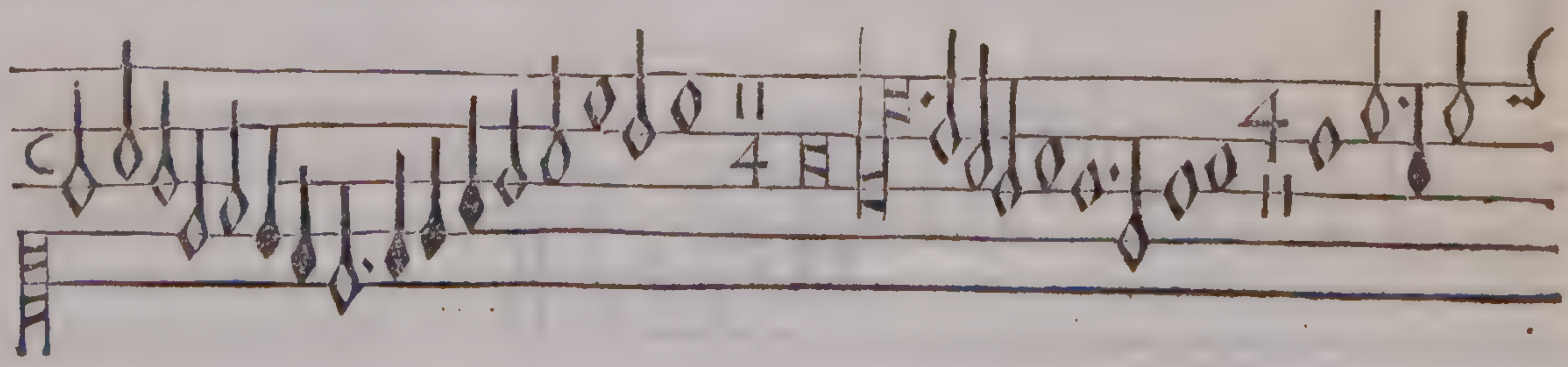

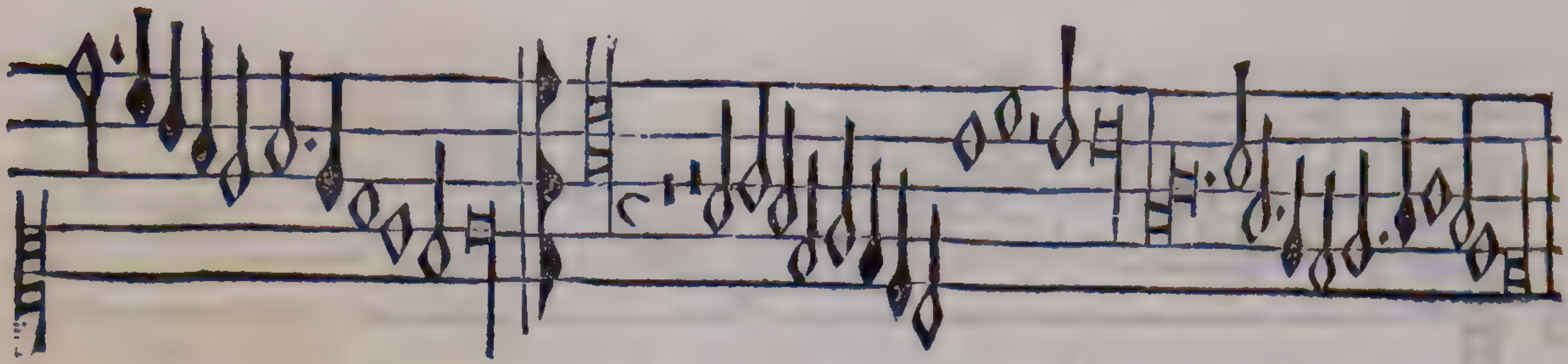

TENOR

De Proportione duplaſupertripartientequintas.

Duplaſupertripartiensquintas proportio ſit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet eum bis & tris eius quintas partes: vt. 13. ad. 5. &. 26. ad. 10. &. 39. ad. 15. & deinceps. Hæc enim proportio tredecim notulas coæquat quinque ſibi conſimilibus ita vt vnaquæquæ ipſarum tredecim diminuatur de octo terdenis partibus propriæ quantitatis. Deſcribitur in cantibus hoc modo 13 26 39 Et deſtruitur a ſubduplaſupertripartientequintas ſibi oppoſita: vt 5 10 15 hic conſtat.

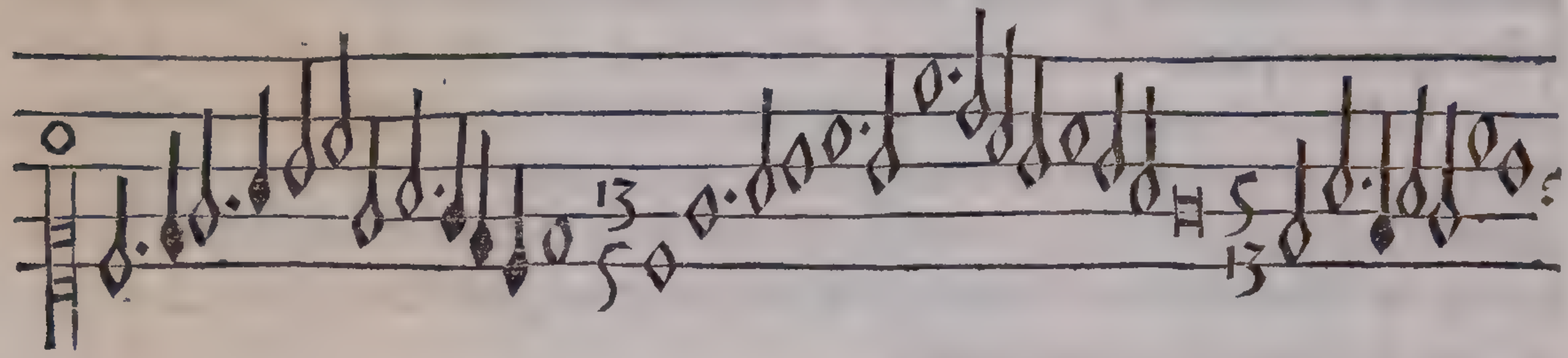

CANTVS

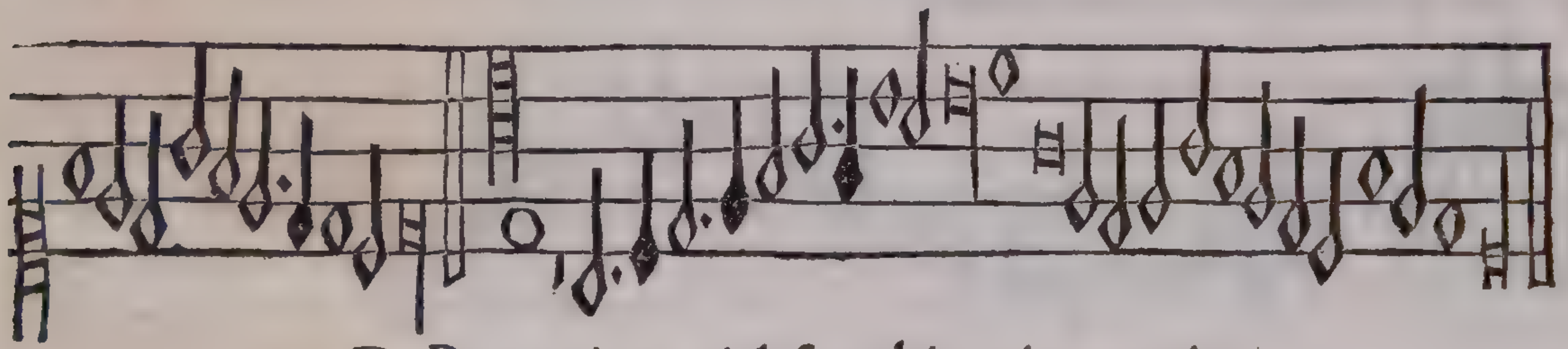

TENOR

De Proportione triplaſuperbipartientetertias.

Triplaſuperbipartienstertias proportio ſit quum maior ſequentiū notularū numerus ad minorē præcedentiū ductus compræhendit eum ter & inſuper duas eius tertias partes: vt. 11. ad. 3. &. 22. ad. 6. &. 33. ad. 9. & deinceps. In hac proportione vndecim notulæ æquiualent & commenſurantur tribus ſibi cōſimilibus: ita vt ſingulaquæquæ ipſarum vndecim diminuatur de octo vndenis partibus propriæ quantitatis. Deſcribitur enim in notulis hoc modo 11 22 33 Et deſtruitur a ſubtriplaſuperbipartientetertias ſibi oppoſita: vt hoc 3 6 9 concentu diſponitur.

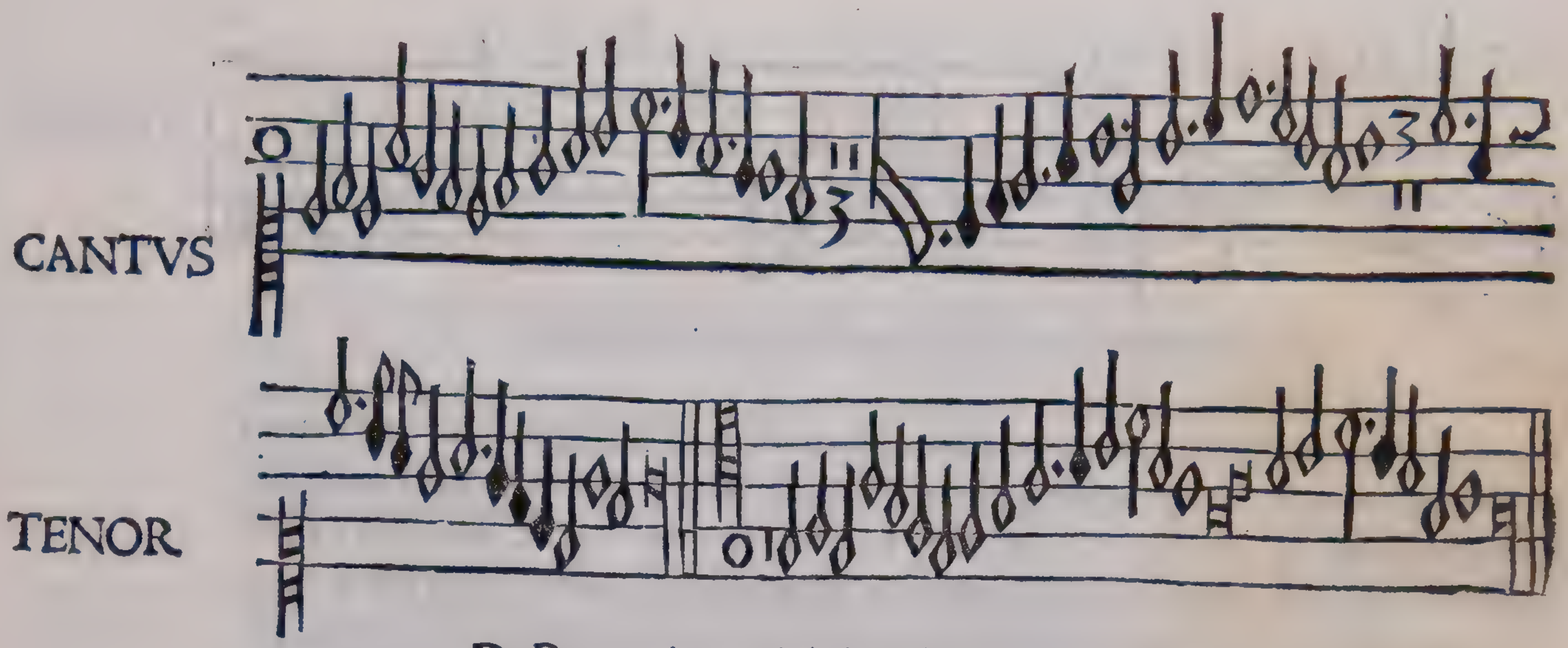

De Proportione triplaſuperbipartientequintas.

Triplaſuperbipartiensquintas proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet eum ter : & inſuper duas ipſius quintas partes vt . 17 . ad . 5 . & . 34 . ad . 10 . & . 51 . ad . 15 . & deinceps . In hac proportione decem ac ſeptem notulæ æquiualent & cõmenſurantur quinque ſibi conſimilibus ita vt ſingulaquæquæ ipſarum decemſeptem diminuatur de duodecim ſeptẽdenis partibus ſui valoris . Deſcribit᷑ in notulis hoc modo $\frac{17}{5}$ $\frac{34}{10}$ $\frac{51}{15}$ Et deſtruitur a ſubtriplaſuperbipartienteq̄ntas ſibi oppoſita : vt præſens probat concentus .

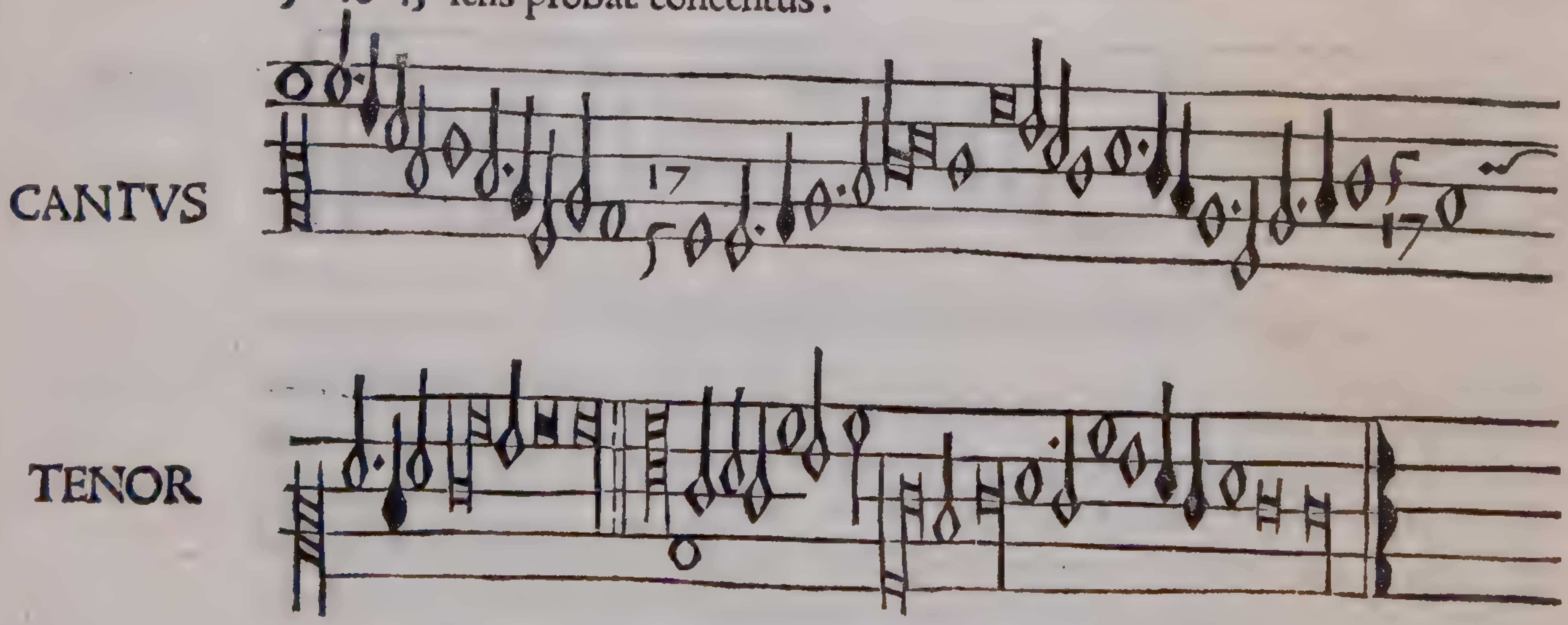

De Proportione triplaſupertripartientequartas .

Triplaſupertripartiensquartas proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus compræhẽdit eum ter : & tris eius quartas partes , vt , 15 . ad . 4 . & . 30 . ad . 8 . & . 45 . ad . 12 . Hæc ꝓportio

quindecim notulas æquat quattuor sibi consimilibus : ita vt vnaquæquæ ipsarũ quindecim diminuatur de vndecim quindenis partibus propriæ quantitatis . Figuratur in cantilenis hoc modo 15 30 45 Atq; destruitur a subtriplasupertripartiẽtequartas sibi opposita vt 4 8 12 hic constat .

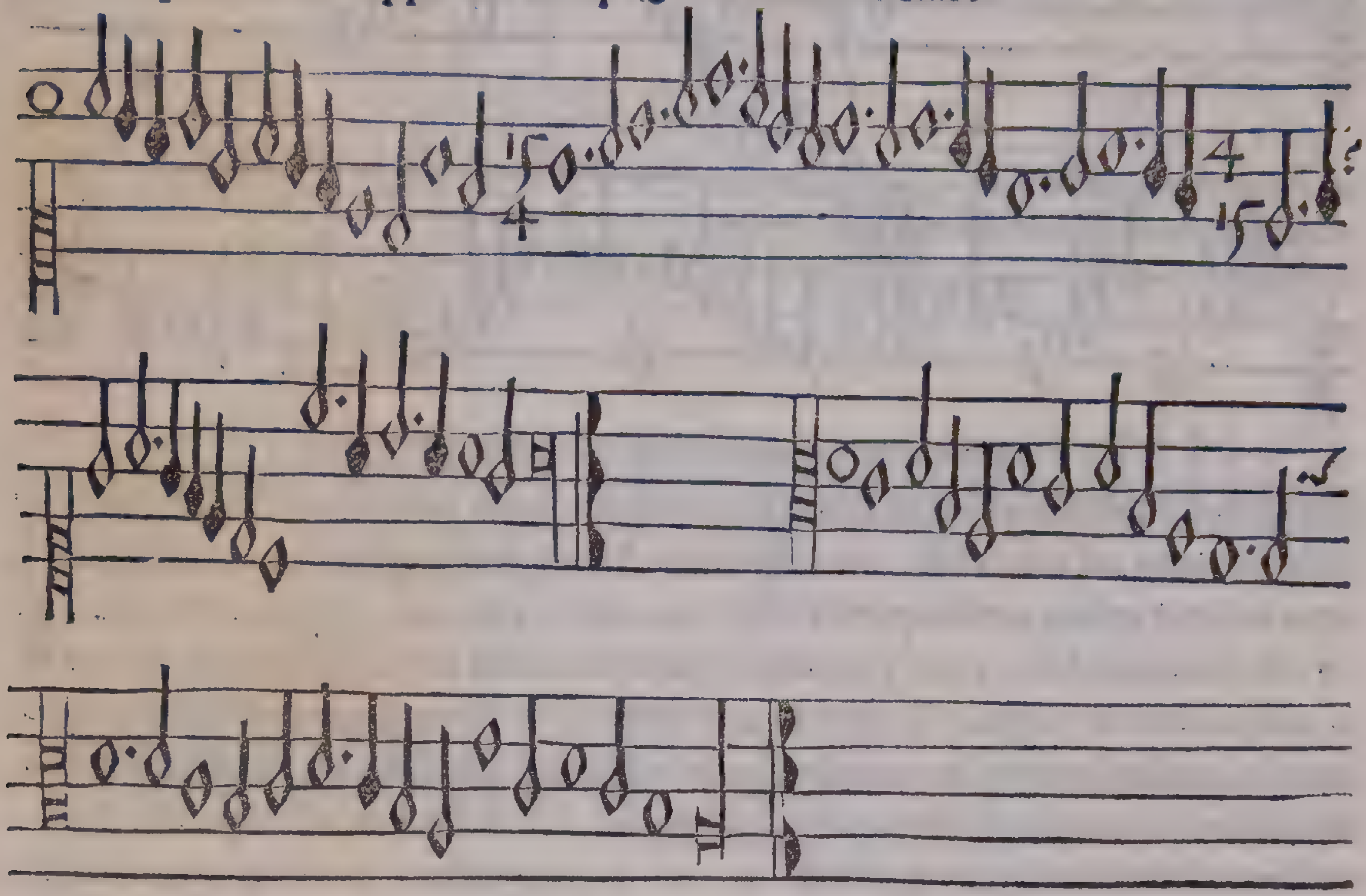

CANTVS

TENOR

De Proportione triplasupertripartientequintas .

Triplasupertripartiensquintas proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus continet ipsum ter & insuper tres eius quintas partes vt .18 . ad . 5 . & . 36 . ad . 10 . & . 54 . ad . 15 . & deinceps. In hac proportione decem&octo notulæ æquiualent & commensurantur quinque sibi cõsimilibus ita vt vnaquæquæ ipsarum decem&octo diminuatur de tredecim octodenis partibus proprię quantitatis. Describitur.n.in cantibus hoc mõ 18 36 54 Atq; destruitur a subtriplasupertripartientequintas sibi opposita . vt 5 10 15 hoc percipitur concentu .

Verte folium .

CANTVS

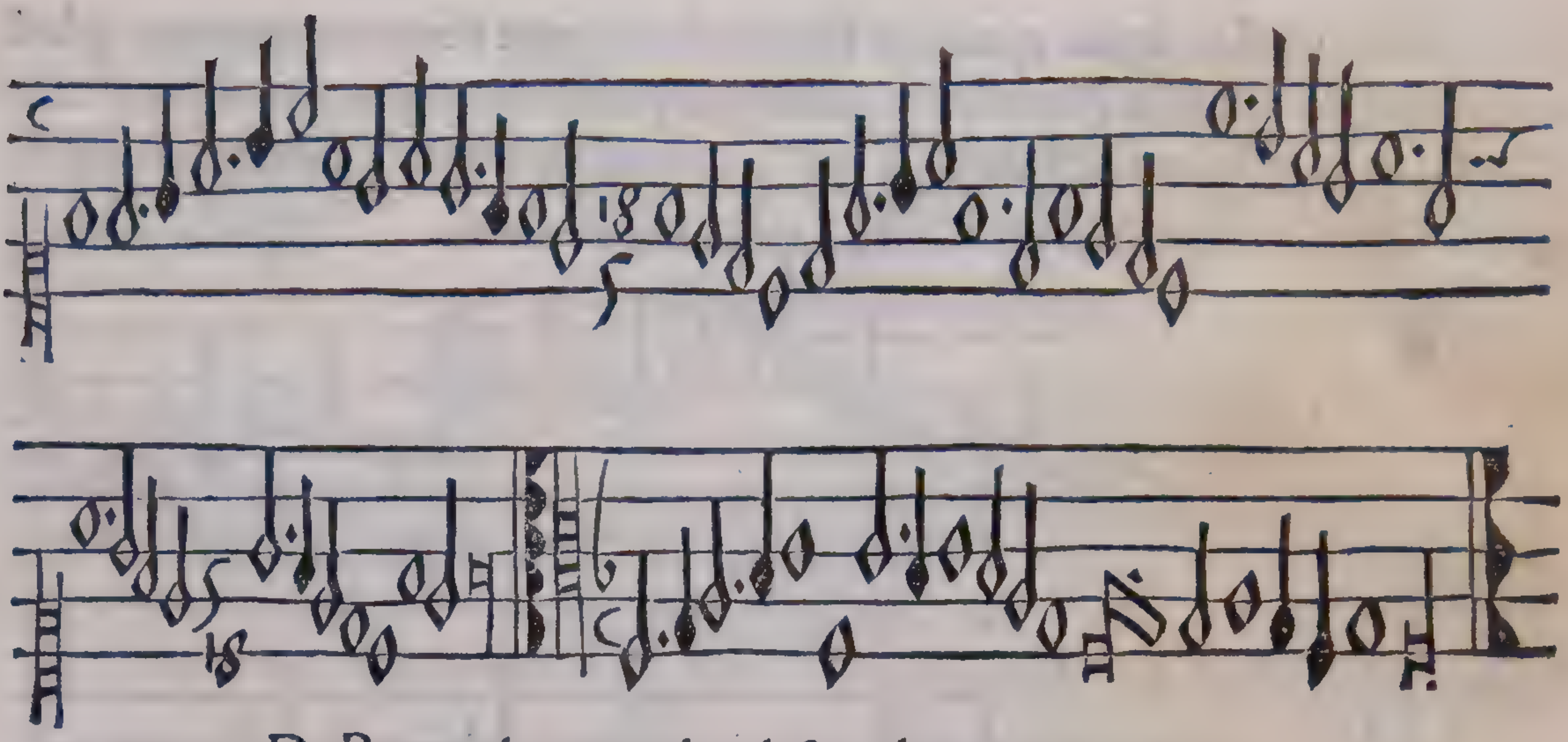

TENOR

De Proportione quadruplasuperbipartientetertias.

Quadruplasuperbipartienstertias proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus compræhendit eum quater & duas insuper ipsius tertias partes: vt. 14. ad. 3. &. 28. ad. 6. &. 42. ad. 9. & deinceps. Hæc enim proportio quattuordecim notulas coæquat tribus sibi cōsimilibus in potētia & tēporis mensura: ita vt singulaquæque ipsarū quattuordecim diminuatur de vndecim quartisdecimis partibus sui valoris. Figuratur autem in cantilenis hoc modo 14 28 42 Et destruitur a subquadruplasuperbipartientetertias sibi opposita 3 6 9 vt præsens declarat concentus.

CANTVS

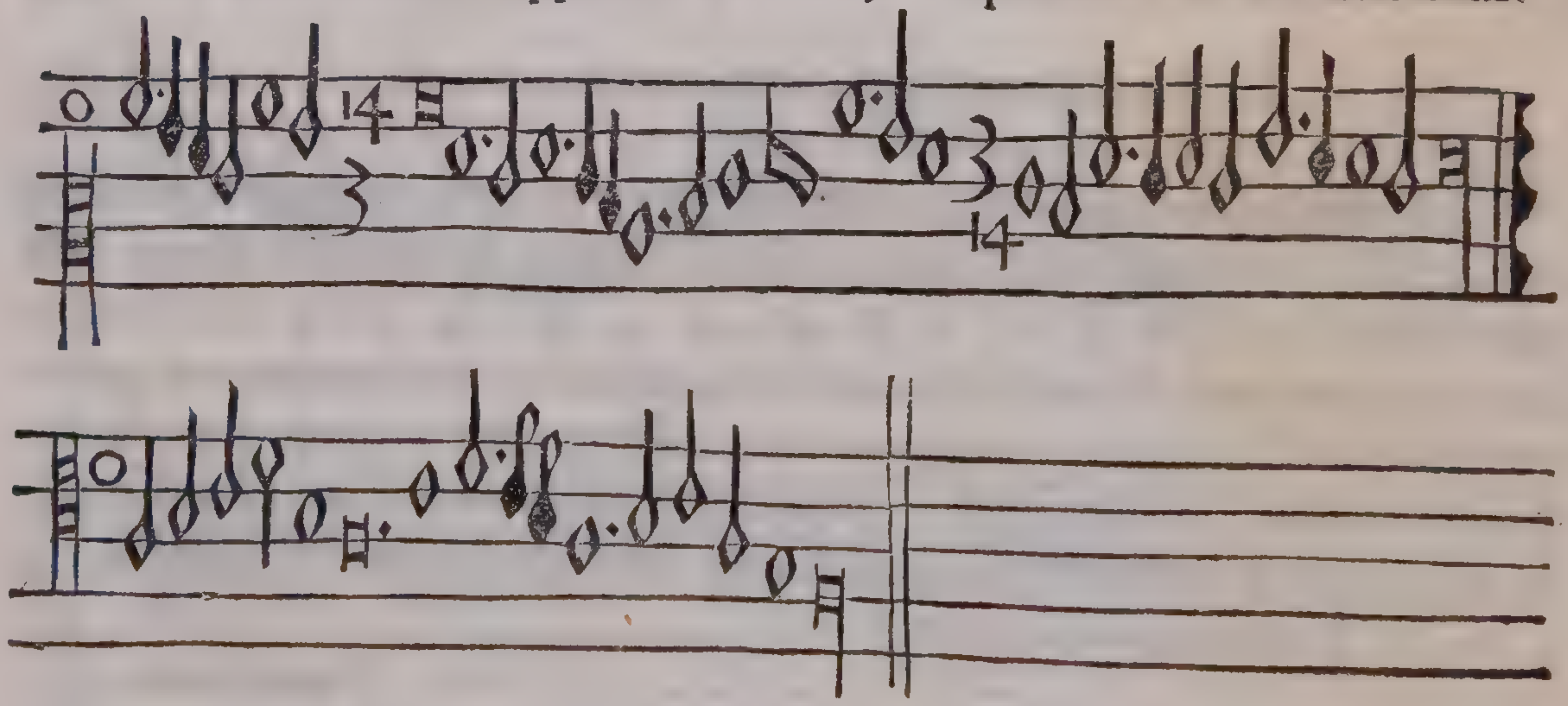

TENOR

De Proportione quadruplasuperbipartientequintas.

Quadruplasuperbipartiensquintas proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus continet ipsum quater cum duabus eius quintis partibus: vt. 22. ad. 5. &. 44. ad. 10. &. 66. ad. 15. In hac proportione viginti & duæ notulæ æquiualent & cōmmensurātur quinq;

sibi consimilibus in potentia & tẽporis mensura: ita vt vnaquæquæ ipsarum vigintiduarũ diminuatur de decemseptem vigessimis secundis partibus proprij valoris. Figuratur in notulis hoc modo 22 44 66 Et destruitur a subquadruplasuperbipartiẽtequintas sibi oppo- 5 10 15 sita: vt hoc ꝓbatur cõcẽtu.

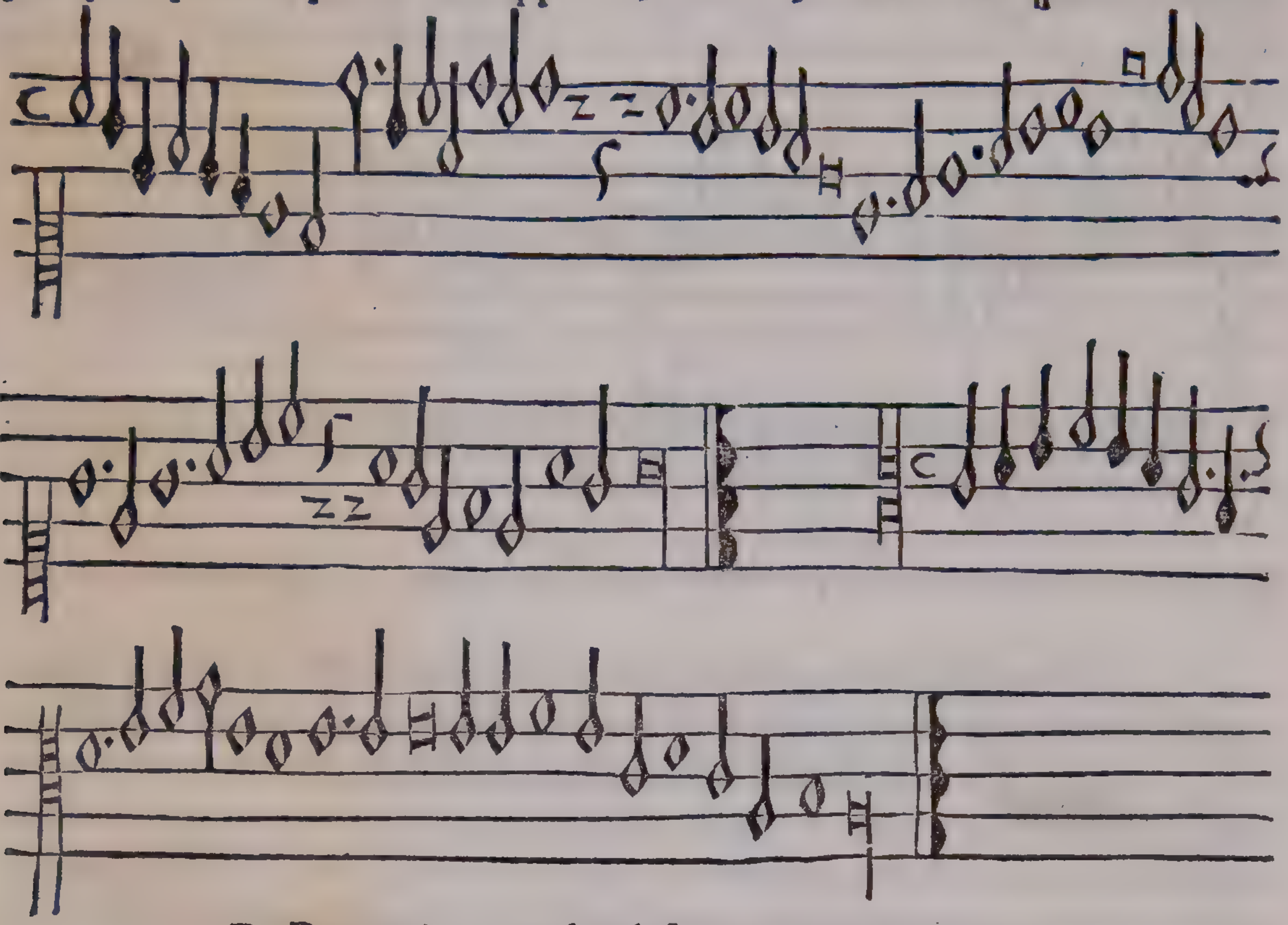

De Proportione quadruplasupertripartientequartas.

Quadruplasupertripartiensquartas proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus compræhendit cum quater & insuper tres ipsius quartas partes: vt. 19. ad. 4. &. 38. ad. 8. &. 57. ad. 12. & deinceps. Hęc enim proportio decem ac nouem notulas cõnumerat & commensurat quattuor sibi consimilibus ita vt vnaquæquæ ipsarũ decemnouem diminuatur de quindecim decimisnonis partibus propriæ quantitatis. Describitur enim in cantilenis hoc modo 19 38 57 Et destruitur a subquadruplasuptripartientequartas sibi opposita: 4 8 12 quod præsens monstrat cõcentus.

Vertefolium.

CANTUS

TENOR

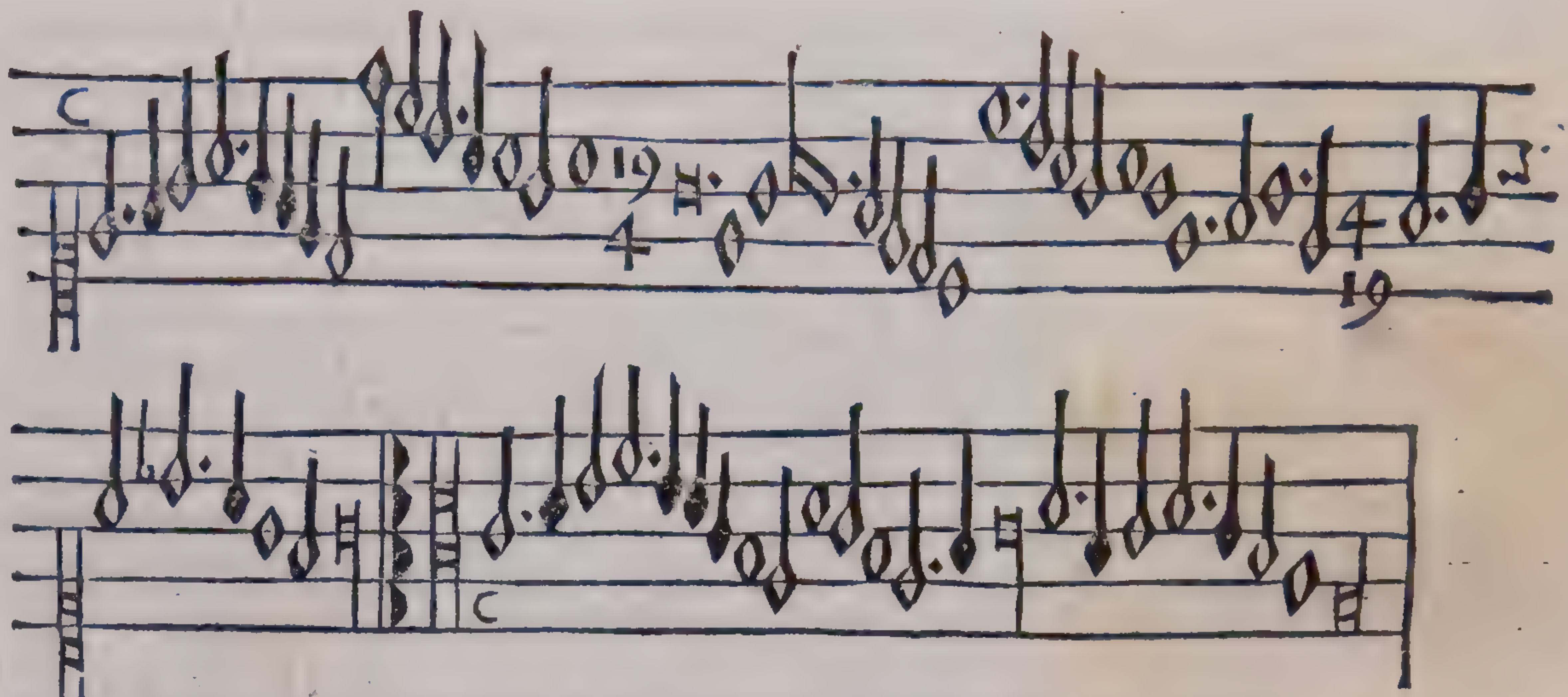

Reliquas autem ſubalternas & ſpecialiſſimas huius generis ſpecies diligens ex ſe ipſo perſcrutator pari conſyderatione perquiret.

De Genere ſubmultiplicíſuppartiente eiuſq; ſpeciebus. Caput duodecimum.

ſ Vbmultiplexſuperpartiens genus quod quintum eſt minoris inæqualitatis oppoſitum multiplicíſuperpartienti eſt quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus compræhenditur in ipſo ~~ſemel~~ plures cum aliquanta ipſius parte plures aliquotas complectẽte. æquiualetq; minor ipſe maiori in potentia & tẽporis menſura: ita vt ſingulæquæquæ notulæ minoris de tot propriæ numeroſitatis particulis ſuſcipiant augumentum quot fuerint notulæ ipſorum numerorum differentiam diſponẽtes. vt & in cæteris minoris inæqualitatis generibus euenire contingit. Infinitos item gradus huius generis diſtribuit ſingularis ſubmultiplicitas ſuppartientes cõplectens habitudines. Primus gradus fit ex ſubdupla: vt Subduplaſuperbipartiens. Subduplaſupertripartiens. Subduplaſuperquatripartiens. huiuſmodi autem ſpecies ſubalternæ ſunt q, vnaquæquæ in vim generis tranſeat. vt Subduplaſuperbipartienstertias. Subduplaſuperbipartiensquintas. Subduplaſupbipartiensſeptimas. hæ autem ſpecies ſpecialiſſime vocantur. Idemquoq; in cæteris conſyderationis proceſſus apparet. Secundus gradus fit ex ſubtripla vt Subtriplaſuperbipartiens. Subtriplaſupertripartiens. Subtriplaſuperquatripartiens. & deinceps.

Tertius gradus a ſubquadrupla concipitur vt Subquadruplaſuperbipartiens. Subquadruplaſupertripartiens. Subquadruplaſuperquatripartiens. Huiuſmodi autem ſubalternis ſpecialiſſimæ ſpecies ſupponuntur. Quarum proceſſum diſponamus hoc ordine.

De Proportione ſubduplaſuperbipartientetertias.

Subduplaſuperbipartienstertias proportio ſit quum minor ſequētium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus cōpræhenditur in eo bis cum duabus inſuper tertijs partibus ſuis vt . 3 . ad . 8 . & . 6 . ad . 16 . & . 9 . ad . 24 . & deinceps . In hac proportione tres notulæ æquiualent & commenſurātur octo ſibi conſimilibus : ita vt vnaquæquæ ipſarum trium augeatur de quinque tertijs partibus propriæ quātitatis . Deſcribitur enim in cantibus hoc mō 3 6 9 Et deſtruitur a duplaſuperbipartientetertias ſibi oppoſita vt hic monſtrat concentus . 8 16 24

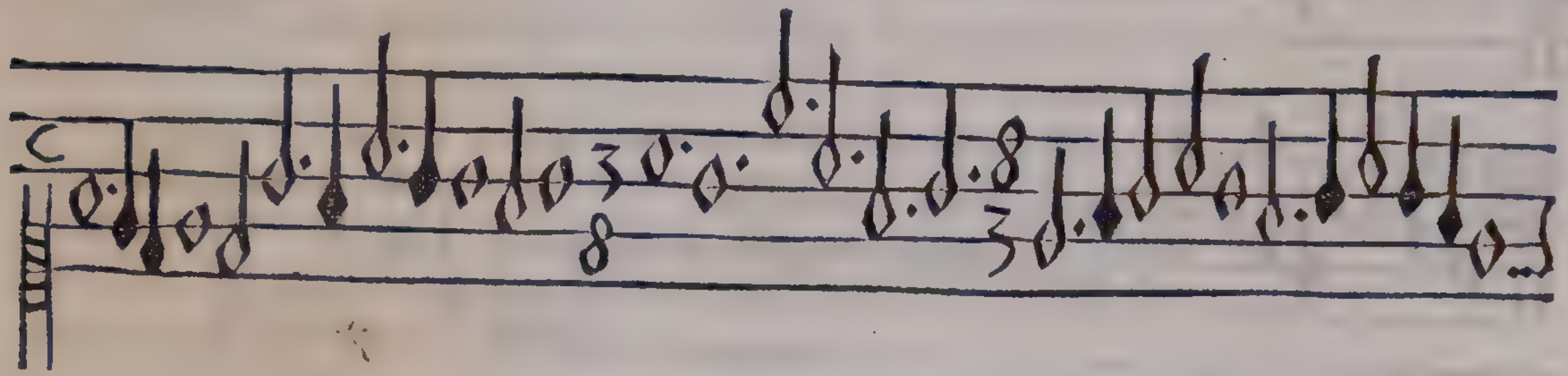

CANTVS

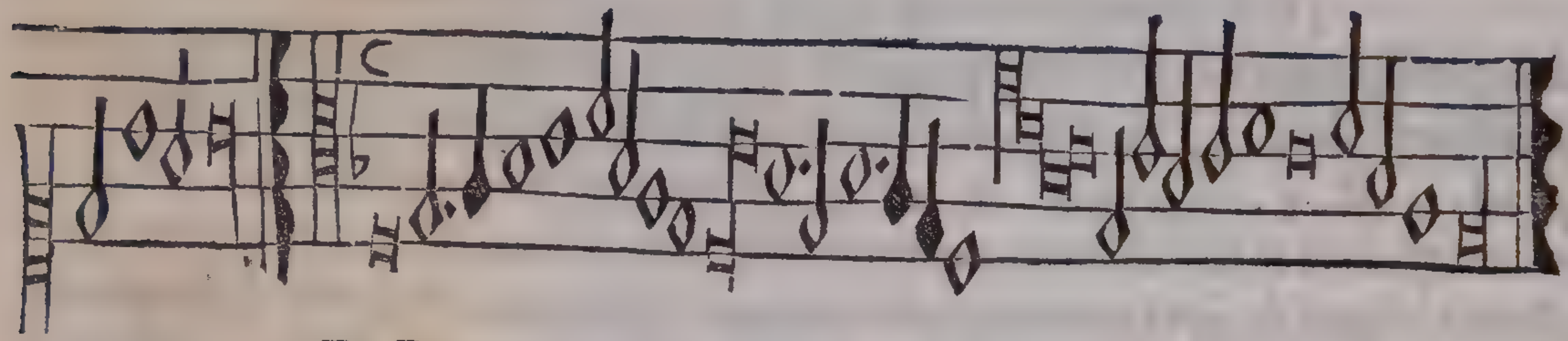

TENOR

De Proportione ſubduplaſuperbipattientequintas.

Subduplaſuperbipartiensquintas proportio ſit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium ductus continetur bis in ipſo & duæ eius quintę partes : vt . 5 . ad . 12 . & . 10 . ad . 24 . & . 15 . ad . 36 . Hæc enim proportio quinque notulas coæquat in potentia & temporis menſura duodecim ſibi conſimilibus ita vt ſingulaquæquæ ipſarum quinque de ſeptem quintis partibus propriæ quantitatis acquirat augumentum. Figurat̃ autē in notulis hoc mō 5 10 15 Atq; deſtruitur a duplaſupbipartiētēqntas ſibi oppoſita vt hic patet. 12 24 36

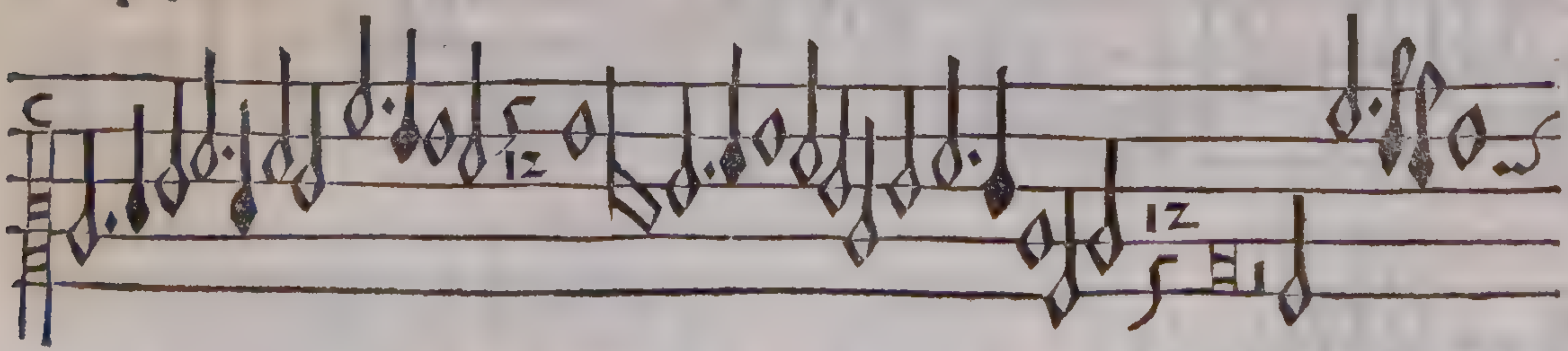

CANTVS

CANTUS

TENOR

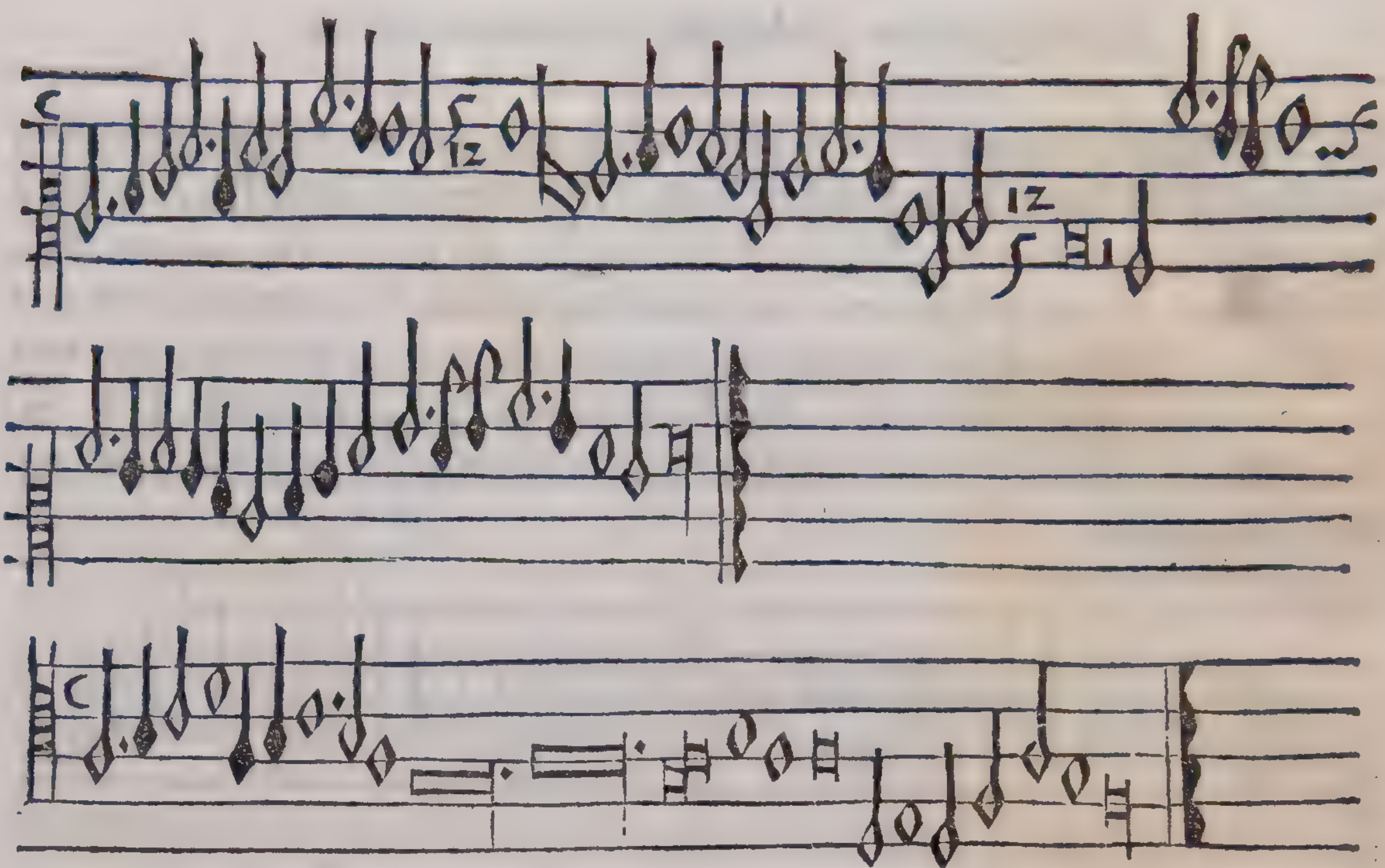

De Proportione subduplasupertripartientequartas.

Subduplasuptripartiēsquartas ꝓportio fit quū minor sequētiū notularū numer⁹ ad maiorē præcedētiū ductus cōtinetur in ipso bis & tres insup eius quartæ partes: vt .4.ad.11.&.8.ad.22.&.12.ad.33.& deinceps. In hac ꝓportione quattuor notulæ æqualent & cōmensurātur vndecim sibi cōsimilibus: ita vt vnaquæquæ ipsarū q̄ttuor augeat̃ de septē quartis partibus ꝓpriæ quātitatis. Describit̃ in catnilenis hoc modo 4 8 12 Et destruitur a duplasuptripartiētequartas sibi opposita: vt hoc cōcē- 11 22 33 tu percipitur.

CANTUS

TENOR

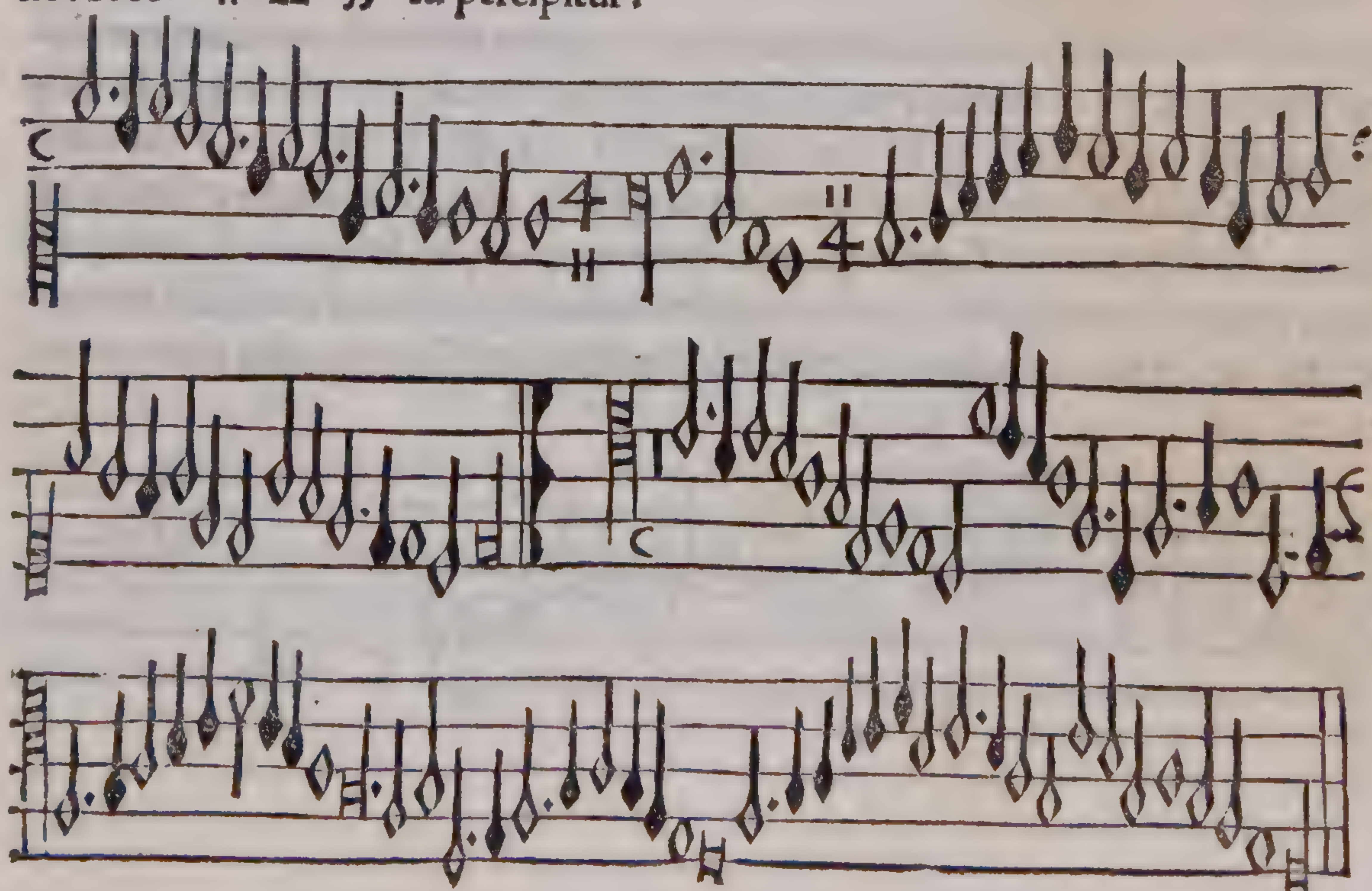

De Proportione ſubtriplaſuperbipartientetertias.

Subtriplaſupbipartienstertias proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus compræhenditur ter in ipſo cũ duabus tertijs partibus ſuis : vt . 3 . ad . 11 . & . 6 . ad . 22 . & . 9 . ad . 33 . & deinceps . Hæc proportio tres notulas æquifacit vndecim ſibi cõſimilibus ita vt ſingulaquæque ipſarum trium de octo tertijs partibus ſui valoris ſuſcipiat augumẽtum . Deſcribitur enim in notulis hoc modo 3 6 9 Atq; deſtruit' a triplaſupertripartientetertias ſibi oppoſita : vt hic 11 22 33 conſtat.

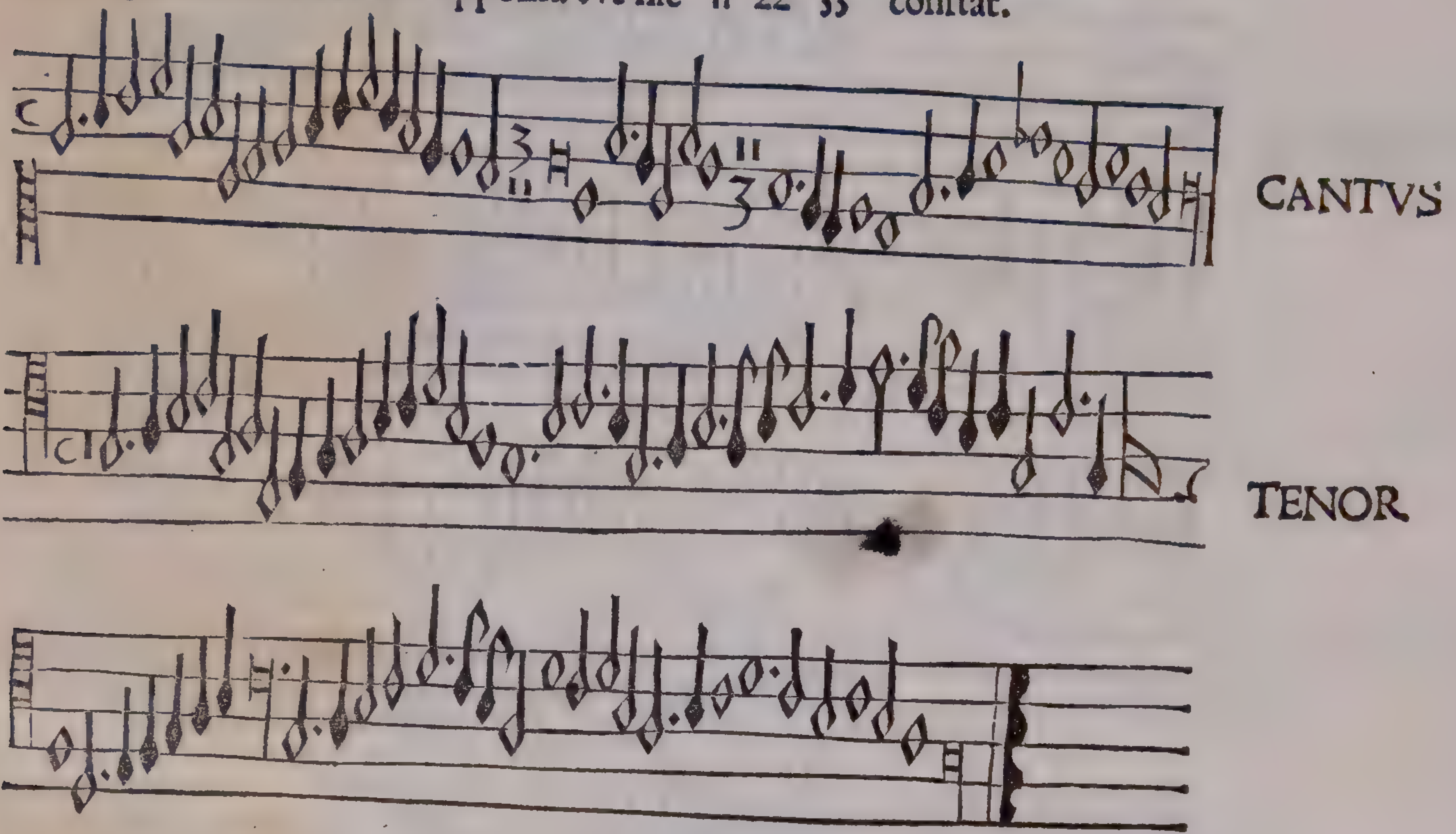

De Proportione ſubquadruplaſupertripartientequartas.

Subquadruplaſupertripartiensquartas proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium ductus continetur in ipſo quater cum tribus quartis partibus ſuis vt . 4 . ad . 19 . & . 8 . ad . 38 . & . 12 . ad . 57 . & deinceps . In hac proportione quattuor notulæ æquiualent & commenſurantur decem ac nouem ſibi conſimilibus : ita vt vnaquæquæ ipſarũ quattuor augeatur de qndecim quartis partibus propriæ quantitatis. Deſcribit' in cãtilenis hoc mõ 4 8 12 Et deſtruitur a quadruplaſupertripartientequartas ſibi oppoſita . vt 19 38 57 hoc percipitur concentu .

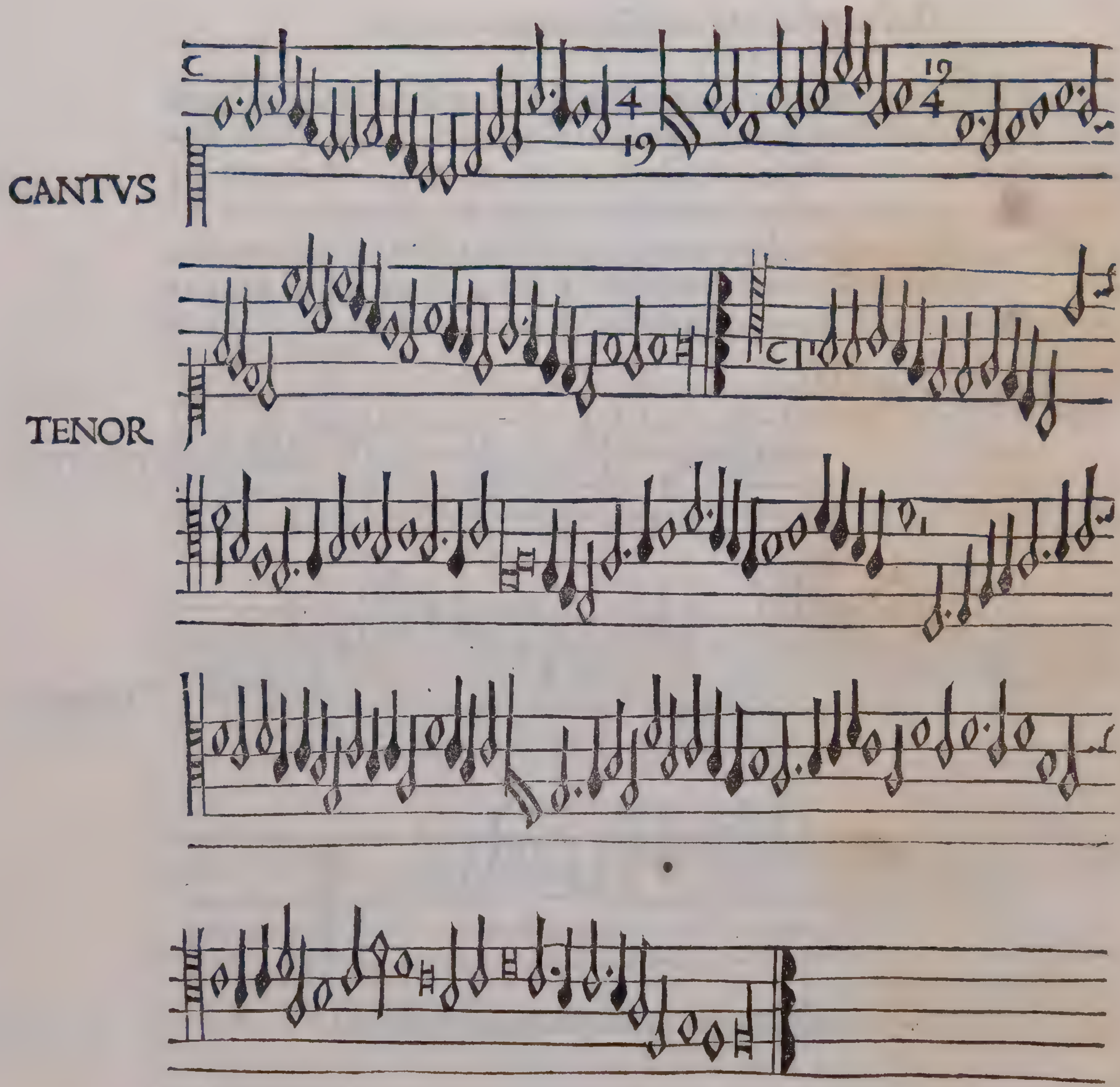

Reliquas autem huius generis habitudines musicorum diligentiæ committimus perscrutandas.

De Coniunctione plurium dissimilium proportionũ. Caput tertiumdecimum.

d Iuersæ proportiones sese inuicem consequentes varias subsequentiũ notularum ad præcedentes sana cõsyderatione ducunt habitudines. Nãq; si (exempli causa) tripla proportio in notulis immediate duplam fuerit

ſubſequuta : ſexcupla illico proportio ex numeroſitate notularũ ipſius triplæ deſcriptæ ad priorem notularum numerum qui ſcilicet ante duplam ipſam diſpoſitus fuerat : reſultabit : quod his numeris ſane percipitur . 1 . 2 . 6 . Binarius enim ad vnitatem duplus eſt . Senarius ad binarium triplus . Rurſus Senarius ad vnitatem ſexcuplam facit proportionẽ . quam ſubſexcupla ſibi oppoſita ſtatim ſubſequens deſtruere comprobatur eius rei cauſa eſt deducta extremorũ æqualitas his terminis circũſcripta . 1 . 2 . 6 . 1 . Id quoq; in connumeratione & pronunciatione notularum preſentis concentus notiſſime percipitur .

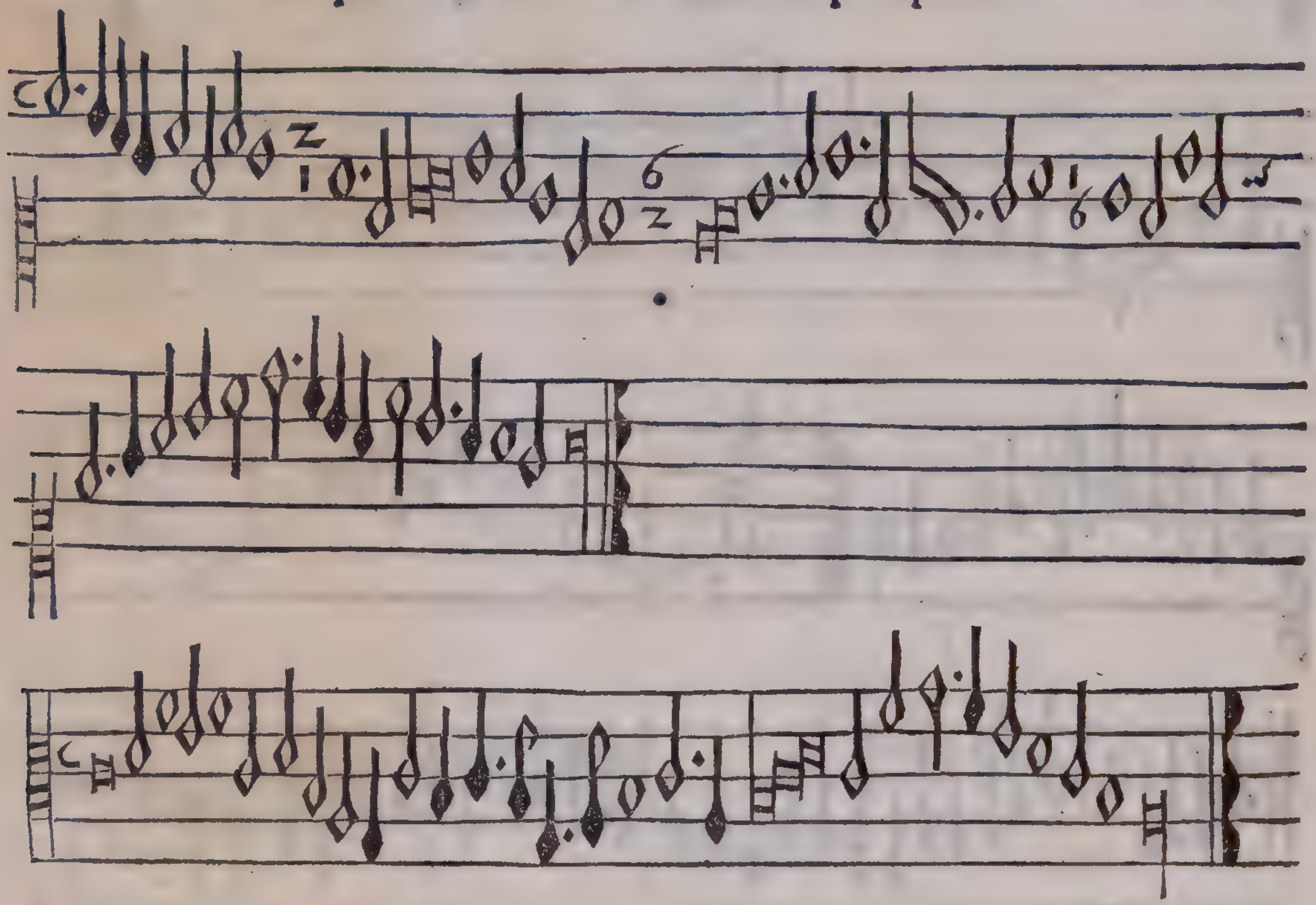

CANTVS

TENOR

Vnaquæquæ igitur proportio ad præcedentem proportionem conſyderata : notulas ſemper confert præcedentium notularum numeroſitati : ita vt primæ proportionis conſyderationi tanquã fundamento relationis correſpondere noſcantur : quod vltimo tertij theoricæ Arythmetica diſponente monſtrauimus. Verum duæ primæ ſuperparticularis generis ſpecies ſeſqualtera & ſeſqtertia ſeſe inuicem in cantilena conſequentes : notulas poſteriores in dupla ad priores conferunt conſyderatione : quod horum pcipitur diſpoſitione numerorum . 2 . 3 . 4 . his ſuperducta ſeſquiquarta ſequentes notulas anterioribus commenſurat ſecundum duplamſeſqualteram vt his conſtat numeris . 2 . 3 . 4 . 5 . Superaddita inſuper ſeſquiquinta triplam ad primum notularum numerum perficiet proportionem vt hac diſpoſitione mõſtratur . 2 . 3 . 4 . 5 . 6 . Senarius nãq; ad binarium triplam implet habitudinem . Subſequente autem ſubtripla proportione omnes

deſtruentur diſpoſitæ proportiones : nãq; extremorum ſuccedit æqualitas vt probat hæc diſpoſitio . 2 . 3 . 4 . 5 . 6 . 2 . Atq; in notulis eadem ſit conſyderatione proceſſus : vt hoc patet concentu .

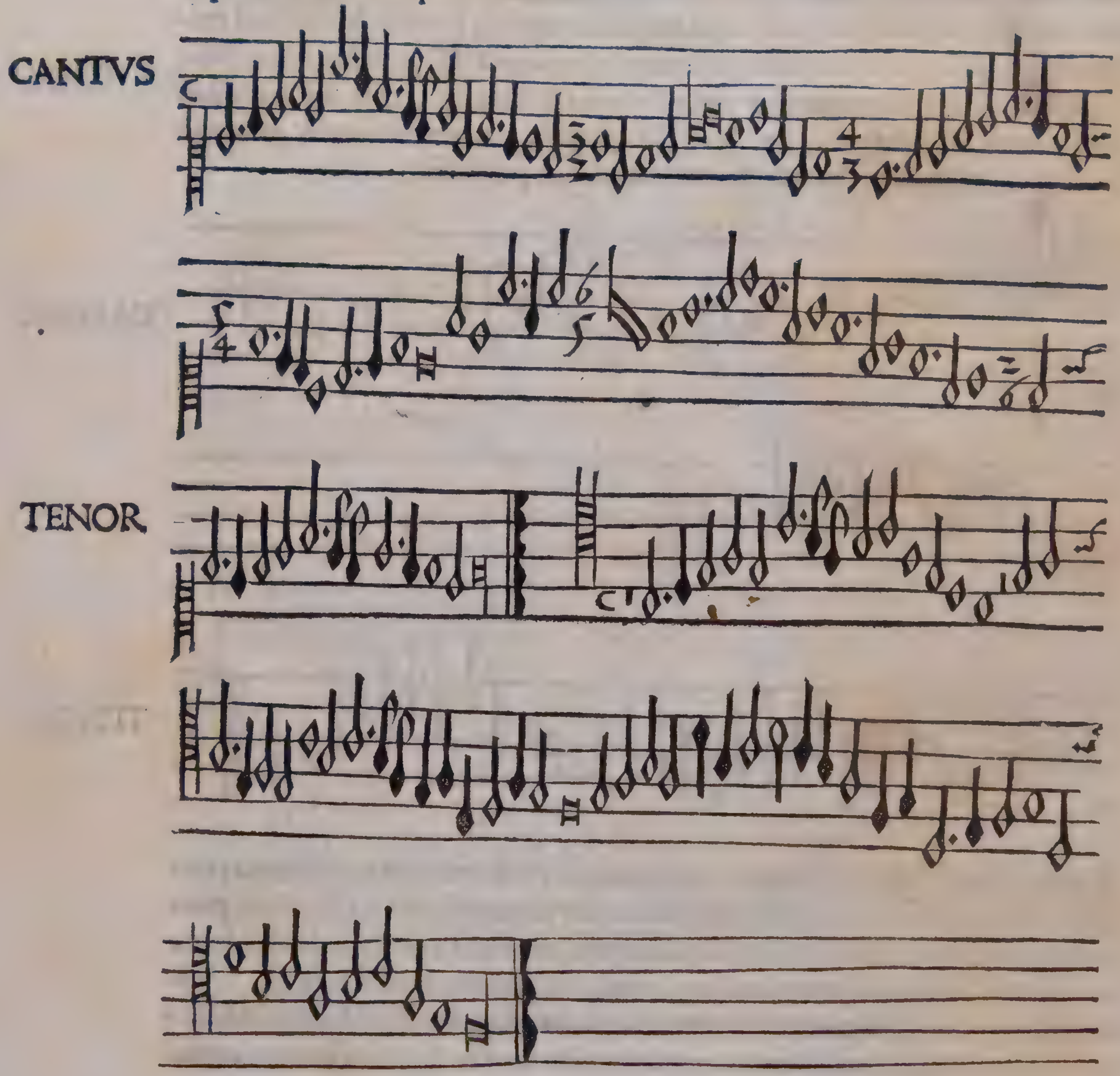

Conſtat inſuper duas contiguas atq; immediatas ſuperparticularis generis ſpecies prẹter ſeſqualteram & ſeſquitertiam quæ primæ ſunt & maiores cæteris epimorijs : duplam proportionem implere non poſſe. Nam cũ maioribus diſponantur numeris q̃ duæ ipſæ primæ minorem ducant proportionem neceſſum eſt : vt ſi ſeſquitertiã & ſeſquiquartã diſpoſuero his numeris . 3 . 4 . 5 . extremi inuicem

termini duplam proportionem perficere non poſſunt: verum ſuperducta ſeſqui-quinta: extremitates inuicem Dupla ſeſe habitudine cuſtodient hoc modo. 3. 4. 5. 6. Senarius enim ad quinarium ſeſquiquintam: ad ternariũ vero duplam ducit colationem: quam illico ſuccedens ſubdupla ſibi oppoſita deſtruit: deducta extremorum æqualitate: vt his conſtat numeris. 3. 4. 5. 6. 3. ternarius enim ad ſenariũ ſubduplam perficit proportionem: priorem vero ternarium ipſa conſpicit æqualitate poſteriores notulas priorum conferens numeroſitati. vt hoc percipitur concentu.

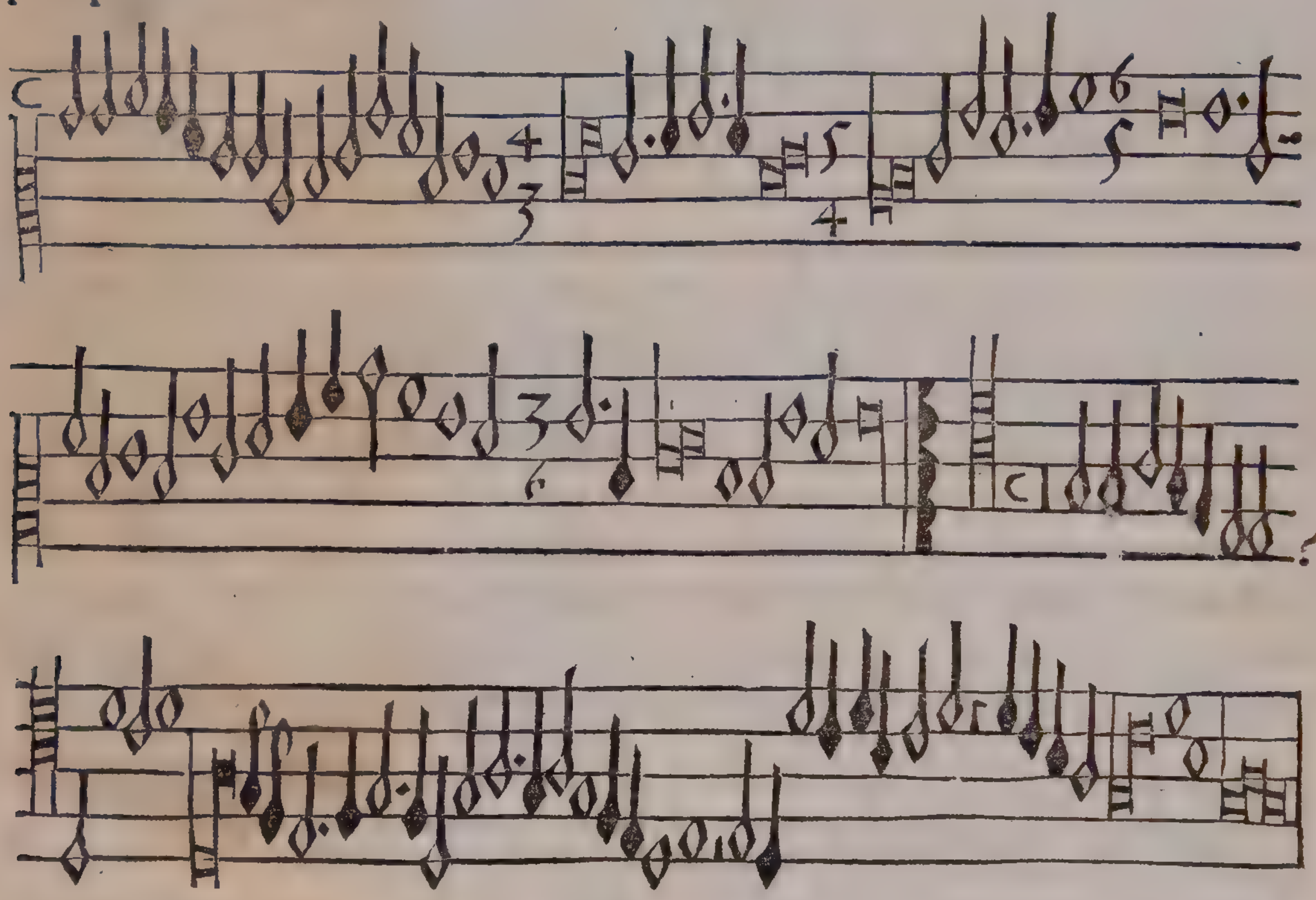

Id quoqꝫ in huiuſmodi conſyderatione contingit: ꝙ extincta quauis proportione a ſua oppoſita eam illico ſubſequente extinguntur & reliquæ præcedentes quæ eius mēbra ſunt. quod ex præcedentibus diſpoſitionibus deductum eſt. nāqꝫ ſubdupla ipſa non modo duplam extremorum deſtruxit proportionem: ſed & ſeſq-tertiam: ſeſquiquartam atqꝫ ſeſquiquintam (duplæ ipſius mēbra) fecit obmuteſcere. Varijs quoqꝫ motibus ſeſe inuicem ſubſequuntur continuæ cuiuſcunqꝫ generis habitudines: quod cautus ex ſe ipſo muſicus facile conſyderare poteſt.

De Proportionibus muſicas cōſonantias nutrientibus. Caput. 14.

Arum vero proportionum quæ propria dimenſione muſicas probant
e conſonantias proceſſum atqꝫ naturā duximus exponēdam. Sunt enim

in multiplici genere: Dupla: Tripla: Quadrupla: quibus Diapaſon: Diapaſondiapente atq; Diſdiapaſon conducuntur: In ſuperparticulari: Seſqualtera: Seſqtertia & Seſquioctaua: Diapenten: Diateſſaron: ac tonum demonſtrantes: quas quidem & ſi in theoricis de eis verba latius feci: hic tamen libet in ordine notularum ſtrictius explicare. Quocirca quum diſpoſitæ ſeſquitertiæ ſeſquioctauam ſuperduxeris: extremi inuicem termini ſeſqualtera ſeſe habitudine conſeruabunt vt his conſtat numeris. 6. 8. 9. Octonarius nãq; ad ſenarium ſeſquitertiam facit: nouenarius vero ad octonarium ſeſquioctauã: rurſus nouenarius ad ſenarium ſeſqualteram ducit proportionem: cui ſuperpoſita ſeſquitertia extremos terminos dupla obſeruatione locabit vt his mõſtratur numeris. 6. 8. 9. 12. Duodenarius enim ad nouenarium ſeſquitertiam probat: ad ſenarium vero duplam. Superducta inſuper ſeſqualtera: tripla illico reſultabit extremorum conſyderatio: quod hac diſpoſitione probatur. 6. 8. 9. 12. 18. Numerus nãq;. 18. ad. 12. ſeſqualteram efficit ad. 6. vero triplam. Quod quum triplæ huiuſmodi ſeſquitertiam appoſueris quadruplam pficies extremorum vt hic. 6. 8. 9. 12. 18. 24. nam numerus. 24. ad numerum. 18. ſeſquitertiam monſtrat. ad ſenarium vero quadruplam. Verum quum huiuſmodi quadruplæ ſubiuncta fuerit ſubquadrupla ſibi oppoſita: mox quadrupla ipſa eiuſq; mẽbra euaneſcent: cum ad priorem numeroſitatem ſubſequentes notulæ conducantur: quod extremorum terminorum probat æqualitas: vt his patet numeris. 6. 8. 9. 12. 18. 24. 6. numerus enim. 6. ad. 24. ſubquadruplam efficit: ad priorem vero ſenarium: ipſa æqualitate refertur: quod & preſens cõcentus diſponit in notulis hoc modo.

CANTVS

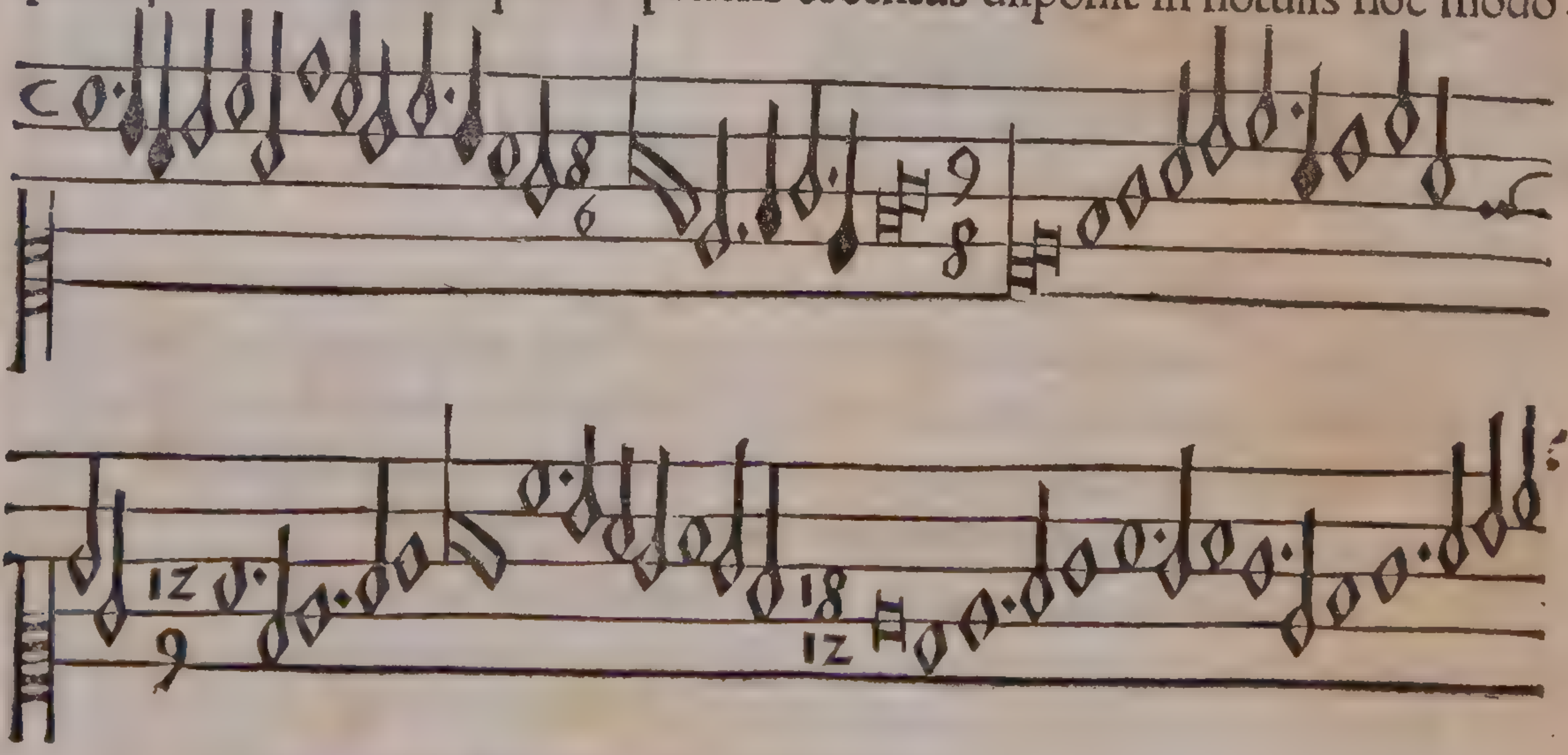

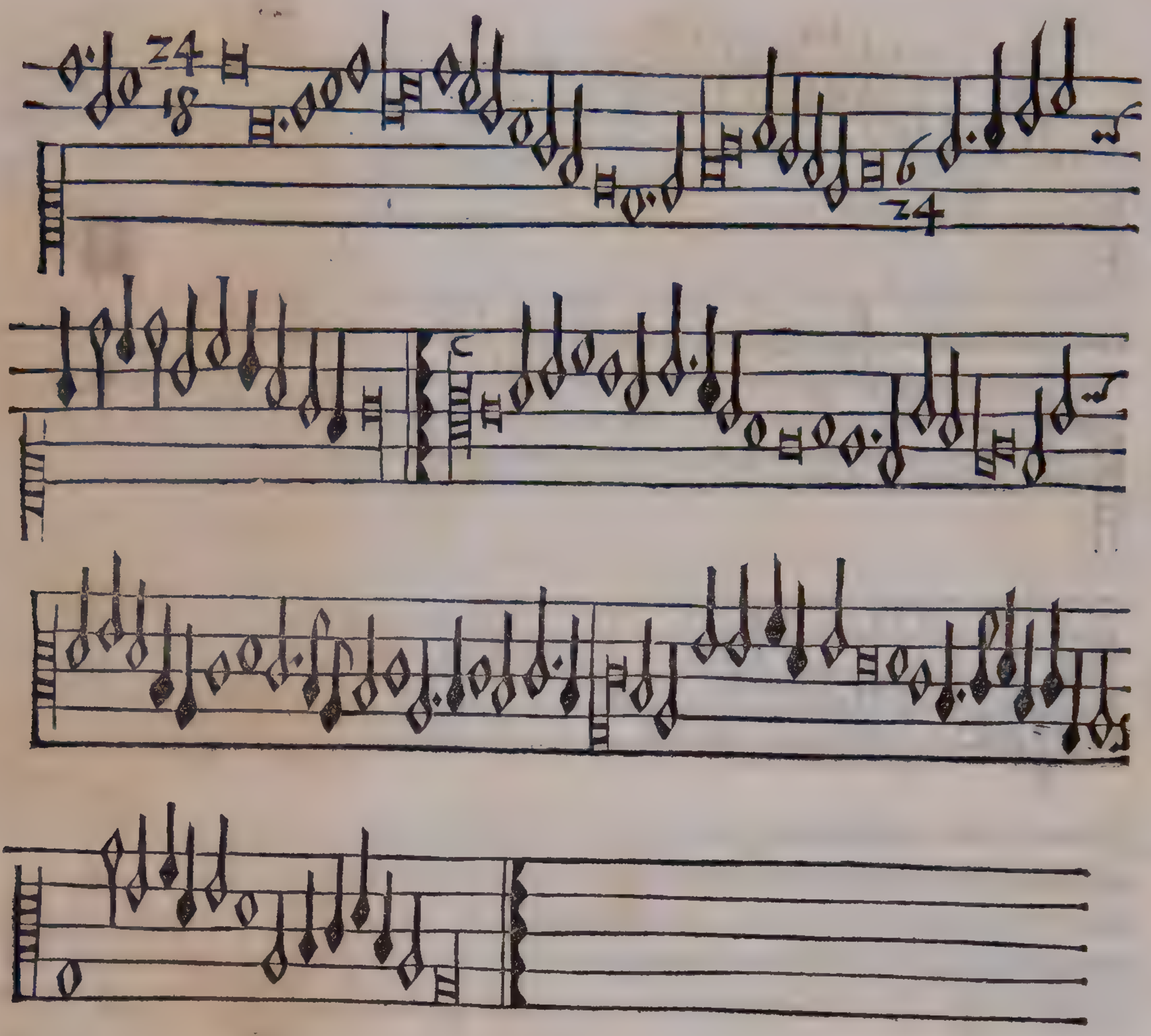

TENOR

De Productione multiplicium proportionum ex multiplicibus & ſuperparticularibus. Caput quintumdecimum.

POſtremo multiplicium ſpecierum ordinem ex multiplicitate & ſuperparticularitate produci conſyderãdum eſt. Prima enim multiplicis generis ſpecies ſcilicet dupla: & prima ſuperparticularis ſcilicet ſeſqualtera ſimul iunctæ: ſecundam multiplicem ducunt in extremis ſcilicet triplam vt his conſtat numeris. 1. 2. 3. ſuperducta autem ſubtripla: deſtruitur propter æqualem extremorum conſyderationem: vt hic. 1. 2. 3. 1. Atq; in notularum quantitatibus ſecundum temporis menſuram idem conſiſtit: quod præſens declarat concentus.

Verte folium.

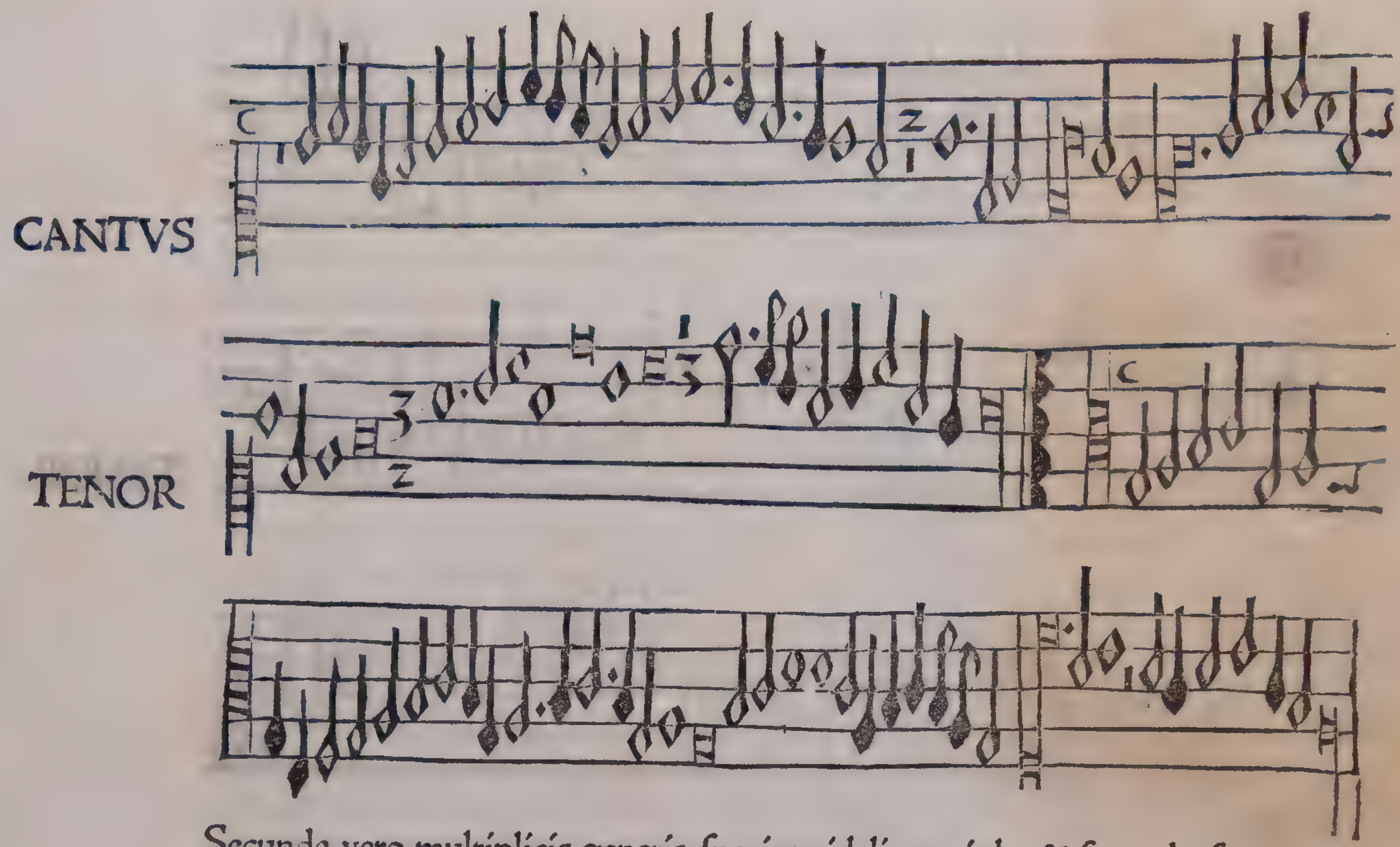

Secunda vero multiplicis generis ſpecies videlicet tripla . & ſecunda ſuperparticularis ſcilicet ſeſquitertia per cõſequentiam: tertiam multiplicis ſpeciem ducunt: ſcilicet quadruplam : vt his conſtat numeris . 1 . 3 . 4 . Atq; in notulis diſpoſitæ: ſubſequentes notulas anterioribus quadrupla cõſyderatione conducunt : quã ſubquadrupla illico ſibi oppoſita extinguit : vt præſens probat concentus .

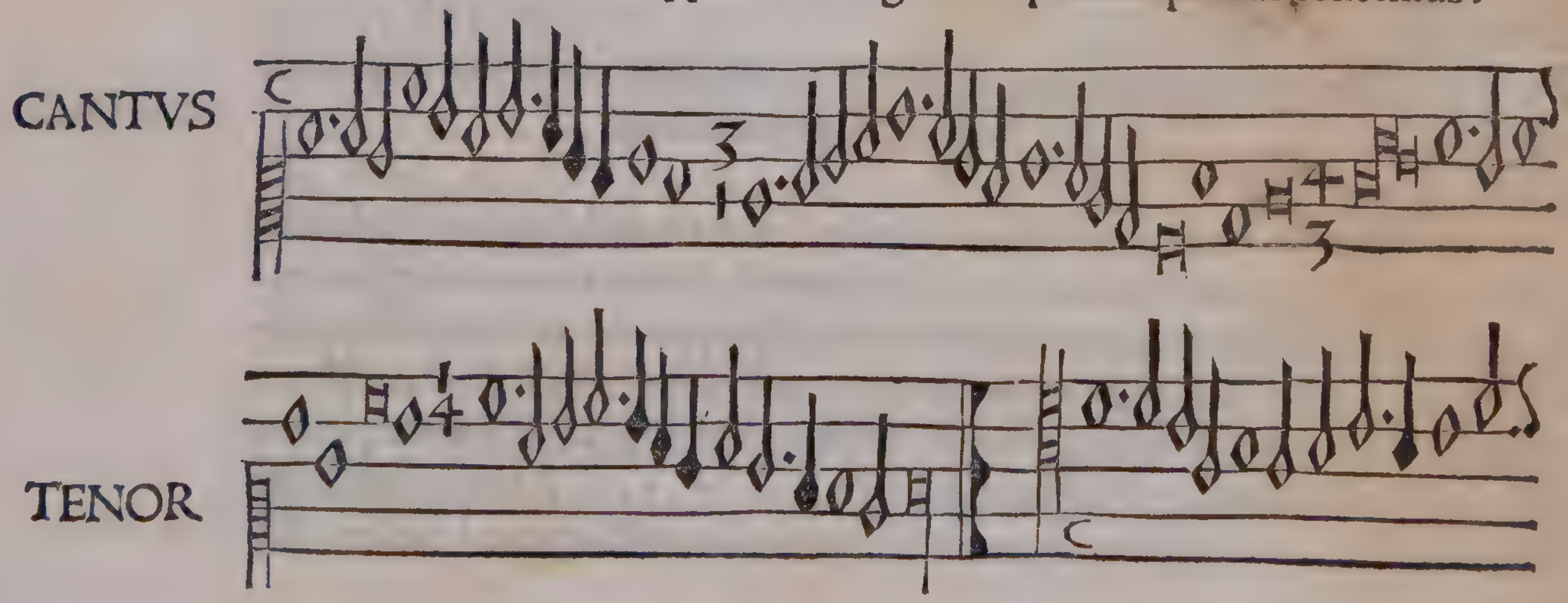

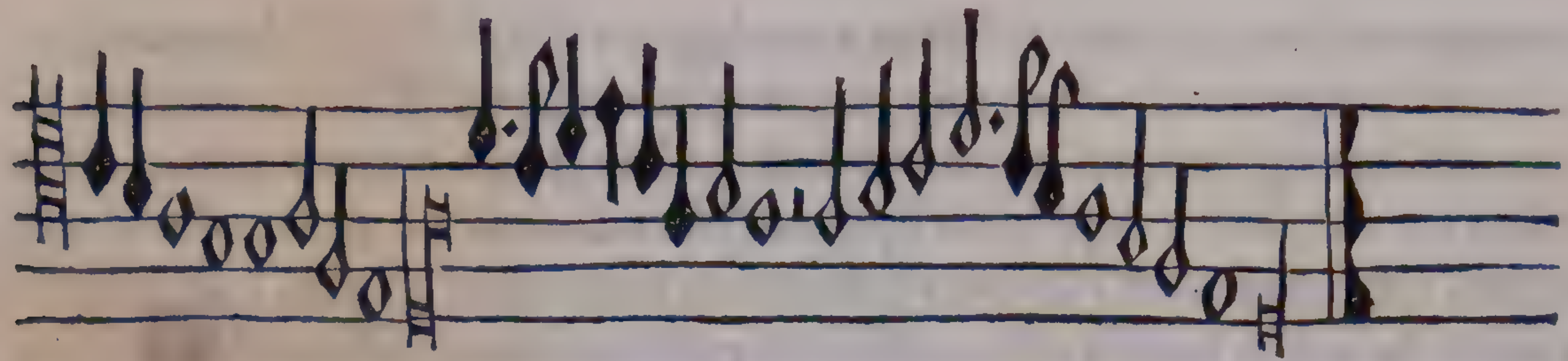

Tertia autem multiplicis generis ſpecies.ſ.quadrupla: & tertia ſuperparticularis ſcilicet ſeſquiquarta coniūctæ: quartam concreant multiplicem videlicet quintuplam: quod horum probat terminorum diſpoſitio. 1. 4. 5. Idem quoqꝫ in cantilenis perficiunt: nam notulæ ſubſequentes quintupla habitudine anterioribus referunt: cuius diſpoſitio per ſubquintuplæ ſibi oppoſitæ ſubſequentiam extinguitur: vt hoc conſtat concentu.

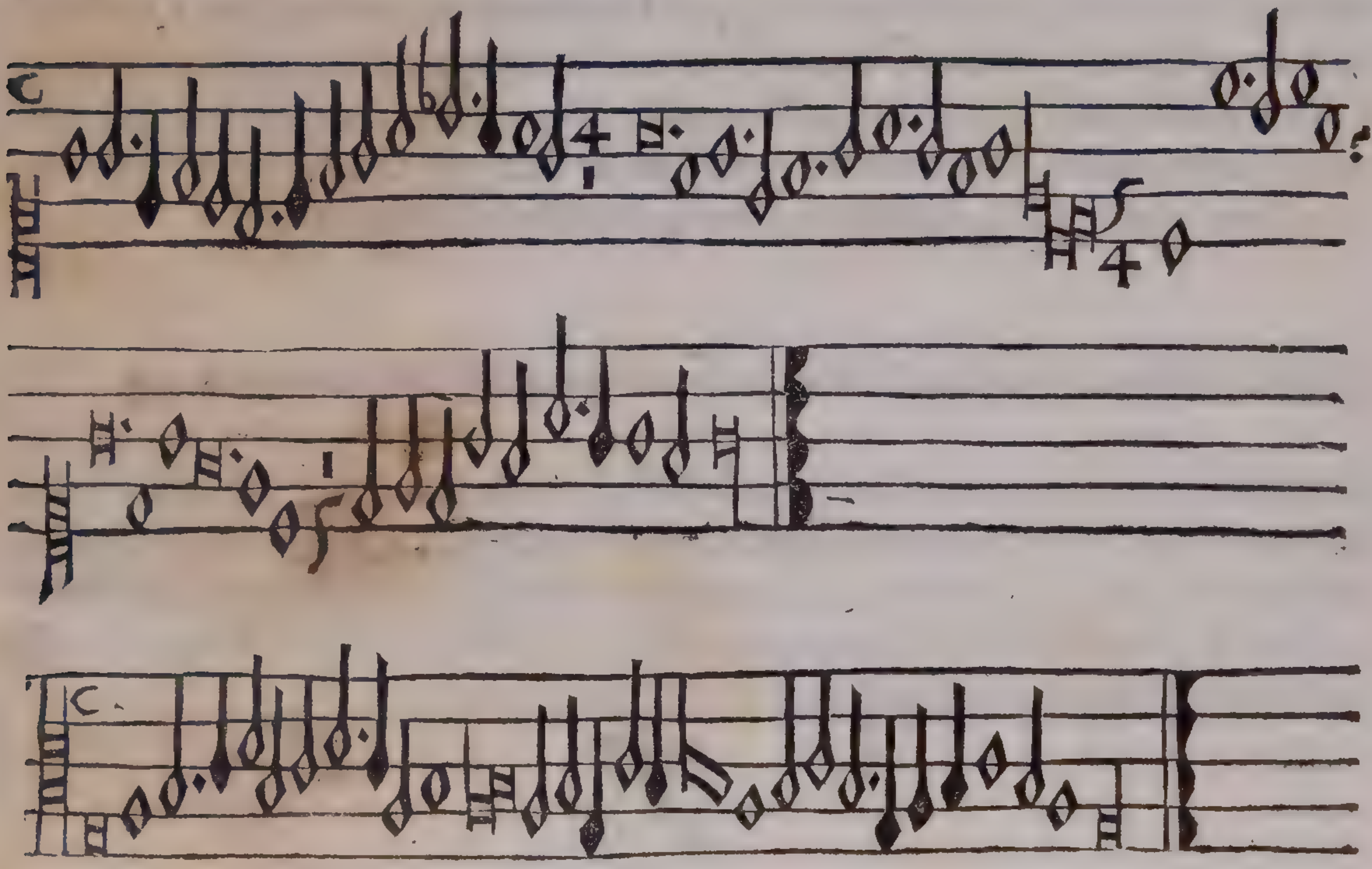

CANTVS

TENOR

Conſimilis quoqꝫ deducendarum multiplicium proportionum ex multiplicibus & ſuperparticularibus procedit conſyderatio. Nāqꝫ quarta multiplicis ſpecies & q̄rta ſupparticularis quintā multiplicem ducūt: vt his ꝓbatur numeris. 1. 5. 6. Quinta vero multiplicis generis ſpecies & quinta ſuperparticularis ſextam conficiunt multiplicem: quod his conſtat numeris. 1. 6. 7. Sexta autem multiplicis generis ſpecies & ſextaſuperparticularis ſeptimam probant multiplicē: his numeris. 1. 7. 8. Atqꝫ reliquæ eodē modo ſecundū naturalē numerorū ꝓgreſſionē cōſyderātur. Habes nunc candidiſſime lector noſtras muſicæ exercitationis

commentationes non minore forsan a me Ingenio & industria ellaboratas q̃ tacito abste exoptatas desiderio quippe quæ quum in legendis nostris theoricæ libris eris defatigatus: quasi quædam æpulæ acidulæ stomachum tuum recreent & refoueant: nec carere culpa posse opinabar: si cum musicam artem edocuerim: & eius veluti penetralia secretiora aperuerim: hanc quoq; partem quæ practica vocatur & in ipso musicæ actu consistit & perficitur: tacere sustinuissem. Quod si in tanto opere quis deprænhensus fuerit error: non indignentur propterea docti homines: cum mea scripta mathematicorum atq; musicorum cuiq; peritissimo perpendenda relinquam & castiganda. Verum quum verbis aut parum latinis aut nimis recentibus quispiam offendetur: velim materiæ in qua versamur id tribuat: nec Ignoret complures scriptores si exacte res curare voluerint sæpenumero antiquo verborum vsui & Grammaticorũ consuetudini indicere bellum oportuisse: Ista præfarri non institueram: quia hæc doctis & prudentibus a me scribuntur: qui (nec deprecanti) veniam darent: sed imperitorũ vulgus animaduerti qui scientiæ vmbram induti: nostras meditationes prioribus labris degustantes ea statim maledictis petunt & proscindunt: quæ pẽiculate inde & sine liuore lectitata condignis ac fructiferis forte laudibus prosequentur.

Practica Musicæ Franchini Gafori laudensis quattuor libris compræhensa Finit.

Impressa Mediolani opera & Impensa Ioannis petri de Lomatio per Guillermum Signerre Rothomagensem anno salutis Milessimo quadringentessimo nonagessimo sexto die vltimo Septembris. Alexandro sexto Põtifice maximo: & Maximiliano Romanorum rege semper augusto ac Lodouico maria Sfortia Anglo inuictissimo Mediolanensium Duce: fœlici auspicio regnantibus.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE XV

112